

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ YAYINLARI : 21

EKONOMİ-HUKUK KONGRESİ TUTANAĞI

28-30 Kasım 1975
Ankara

Sevinç Matbaası, Ankara - 1976

KONGREYE KATILANLAR

I — DANIŞTAY :

ÖZDEŞ Orhan, DİNÇER Güven.

II — YÜKSEK HAKİMLER KURULU :

ERYURT Sabahattin, DOĞAN Nevzat, ALGAN Reşit, AP-AYDIN Hilmi, ÖZÇELİK Derviş, CENGİZ Orhan, SOLAK İ. Polat, HADİMOĞLU Halûk.

III — SAYIŞTAY :

MEHTER Hamdi, YURTSEVER Ferit.

IV — BAŞBAKANLIK YÜKSEK DENETLEME KURULU :

ORHON Alâattin, NAYIR Hüseyin Kani, ÖNDER Abdülkadir, DARCIOĞLU Argun.

V — M. M. BÜTÇE PLAN KOMİSYONU :

ORAL Hüdai, TOKER H. Turgut.

VI — ANKARA HUKUK FAKÜLTESİ :

ANSAY Tuğrul, ÜÇOK Coşkun, BİLGE Necip, KAPANİ Münci, KALPSÜZ Turgut, ÖZBUDUN Ergun, ÇELEBİCAN Gürgân, IŞIK Rüçhan, TOROSLU Nevzat, ZABUNOĞLU Yahya.

VII — SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ :

AKSOY Muammer, SAVCI Bahri, SOYSAL Mümtaz, TUNCER Baran.

VIII — ADALET BAKANLIĞI :

ÜNAL Şeref.

IX — TÜRKİYE BİLİMSEL VE TEKNİK ARAŞTIRMA KURUMU :

ERİM Refet.

X — ORTA DOĞU AMME İDARESİ ENSTİTÜSÜ :

OYAL Erkan

XI — ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ :

AYBAY Rona, TALAS Cahit.

XII — TÜRKİYE NOTERLER BİRLİĞİ :

GÖKAYDIN Ayten, VURAL Perihan.

XIII — T. TİCARET ODALARI, SANAYİ ODALARI VE TİCARET BORSALARI BİRLİĞİ :

OBUZ Muammer.

XIV — TÜRKİYE İŞVEREN SENDİKALARI KONFEDERASYONU :

ATASAYAR Kubilây, TURANLI Cumhur.

XV — TEBLİĞ GÖNDERENLER :

ABASIYANIK M. Raşit, AKALIN İlhan, AKSÖZ İbrahim, ARDIÇ Kâmuran, AŞKUN İnal Cem, AYKAN Cevdet, AYSAN Mustafa, BARUTCUGİL İsmet Sabit, BEYARSLAN Ahmet, BİGAT Erdoğan, CAN Celil, ÇAĞLAR Satılmış, ÇATALOĞLU Oğuz, DAMALI Alev, DİCLE Atillâ, DİNÇER Nabi, DURAN Lütfi, EGE Ünal, EMİROĞLU Şerafettin, EREM Faruk, ERGİN Feridun, FER Muslihitin, FİŞEK H. Nusret, GÜLER Ahmet, GÜNAL Vural, GÜRE Behzat, HAMİTOĞULLARI Beşir, İBRAHİMOĞLU Rafet, İLHAN Cengiz, İNAL Nabi, İZVEREN Adil, KANGAL Hurşit, KELEŞ Ruşen, KILIÇBAY Ahmet, KI-

ZILYALLI Hüsnü, KONGAR Emre, KÖKSAL Aydın, KUNTMAN Osman, OLALI Hasan, ÖZGÜVEN Ali, SIRMALI Tacettin, SOMUNCUOĞLU İnal, TAN Turgut, TOPALLI Hayati, TÜRK Sami, ÜLKEN Yüksel, YARAR Özdemir, YAVUZ Fehmi.

XVI — BAROLAR BAŞKANLARI VE BAROLAR DELEGELERİ

ATASAYAR Vahdet, AYDINOĞLU Abdurrahim, ALTOP Fadıl, ATLI Sabih, ARSLANALP Enver, AKŞİT Rıfat, AÇIKGÖZ Ali İhsan, BİLGE Ziya, BEYHAN Ercüment, BECERİK Hilmi, BURCUOĞLU Vedat, BULUT Turgut, BALTAOĞLU Emin, BARLAS Orhan, ÇELEBİ Mehmet, ERGÜL Ali Galip, EROL Ayhan, EKŞİ Hayati, ERYURT Abdülkadir, ERBAŞ Muhiddin, GÖNCÜ Ahmet, GÜÇDEMİR Cemalettin, GÜDER Hasan Basri, GÜVEN A. Necdet, GÜRAY Mustafa, İMRE Turhan, İLGÜN Ayhan, İLHAN Cengiz, KUTAY İlhan, KAVAKLILAR Mehmet, KARACELİK Burhan, MAĞAT Rahmi, ÖZBAY Mehmet, ÖZERSİN İsmail, SAV Atillâ, SAYAR Ahmet Hamdi, SİPAHİER Salih, ŞAHİN İsmet, ŞAHENK M. Said, TÜRKAY Tahsin, ÜSTÜNALP Necmettin, ÜGE Şem'i.

KONGRE PROGRAM ve GÜNDEMİ

I. 28 Kasım 1975 Cuma

10.00 AÇILIŞ VE PROGRAM

14.00 TEBLİĞLERİN GÖRÜŞÜLMESİ

TEBLİĞLER :

- 1 — Devlet Kavramı ve Ekonomik Kamu Düzeni — **AKALIN İlhan**
- 2 — Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 1961 Anayasasına Göre Genel Kurulları ve Denetim Usullerile Sonuçları — **ARDIÇ Kâmuran**
- 3 — Atatürk İlkeleri Işığında Ekonomi Kamu düzenimiz — **AŞKUN İnal Cem**
- 4 — Ekonomik Denetim Düzeni — **AYSAN Mustafa**
- 5 — Ekonomide Etkinlik - İşletmenin Büyümesi ve Devlet — **BARUTCUGİL İsmet Sabit**
- 6 — Anayasamızın Çizgisinde Türk Ekonomi Düzeninin Tesbiti, Kalkınma ve Refah Devletini Sağlama Yolları — **CAN Celil**
- 7 — Türkiyenin Ekonomik Düzeni — **DAMALI Alev**
- 8 — Ekonomik (Demokratik) Kamu Düzeni Açısından Sosyal Güvenlik — **EREM Faruk**
- 9 — Yürürlükteki Ekonomik Düzenimizde Döviz ve Kredi Uygulamalarına İlişkin Hukuki Sorunlar — **GÜNAL Vural**
- 10 — Kentleşme ve Kamu Yararı — **KELEŞ Ruşen**

- 11 — Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Plânın Önemi, Plânın Uygulanmamasından doğan sorunlar — **KUNTMAN Osman**
- 12 — Sosyal Hukuk Devletinde Konut Sorunu — **SIRMALI Tacettin**

YÖNETİCİ : Av. Emin Baltaoğlu (TBB. Başkan Yardımcısı)

18.30 — 20.30 KOKTEYL (Kent Oteli)

II. 29 Kasım 1975 Cumartesi

9.00 TEBLİĞLERİN GÖRÜŞÜLMESİ

TEBLİĞLER :

- 1 — Az Gelişmiş Bölgeler ve Bu Bölgelerin Kalkınmasında Halk Sektörü ve Teknolojinin Rolü — **AKSÖZ İbrahim**
- 2 — Halk Sektörü ve Tekelci Sermaye — **DİNÇER Nabi**
- 3 — Türkiye’de Plânlamanın Hukukî Rejimi — **DURAN Lütfi**
- 4 — Ekonomik Kalkınma, Nüfus ve Hukuk — **FİŞEK H. Nusret**
- 5 — Sosyal Devlet — **GÜRE Behzat**
- 6 — Halka Açık Anonim Şirketler, Şirketlerin Halka Açılması — **KANGAL Hürşit**
- 7 — Hukuk - İktisat İlişkileri ve Ekonomik Kalkınma — **KILIÇBAY Ahmet**
- 8 — İktisadi Kalkınma, İktisadi İstikrar ve İktisatçı Üzerine — **KIZILYALLI Hüsnü**
- 9 — Türk Siyasal Yaşamında Cepheler ve Sosyal Devlet Kavramı — **KONGAR Emre**
- 10 — Türkiye’de Ekonomik Sistem Tartışmaları Karşısında Karma Ekonomi Sistemi, - Siyasal Demokrasi - Sosyal Demokrasi — **OLALI Hasan**
- 11 — Enflasyonun Haklara Etkisi, Hukukumuzda Bu Yöndeki Boşluk, Mahzurlu Uygulamalardan Örnekler, Halk Sektörü Yönünden Bağlantılar — **TOPALLI Hayati**
- 12 — Sanayici Gözü ile Sosyal Devlet ve Ekonomik Kamu Düzeni — **YARAR Özdemir**

14.00 TEBLİĞLERİN GÖRÜŞÜLMESİ

TEBLİĞLER :

- 1 — Sosyal Devleti Oluşturmada Yetki - Yetenek — **AYKAN Cevdet**
- 2 — Plânlama ve Sosyal Adalet — **BEYARSLAN Ahmet**
- 3 — İktisadî Devlet Teşekküllerinin Özerkliği — **BİGAT Erdoğan**
- 4 — Türkiye'de Kırsal Alanda Çalışanların Çalışma Koşullarının Yasal Düzenlemesinde ve Sosyal Değişme ve Ekonomik Gelişme İçinde Bir Yaklaşım — **EGE Ünal**
- 5 — Sosyal Devlet ve Küçük Tasarruflar — **EMİROĞLU Şerafettin**
- 6 — Ekonomik Düşünce Özgürlüğü — **EREM Faruk**
- 7 — Sosyal Devlet ve İnsan Hakları — **FER Muslihittin**
- 8 — Halk Sektörü — **İNAL Nabi**
- 9 — Düzen Değişikliği ve Toplumsal Denge Sorunu — **KÖKSAL Aydın**
- 10 — 7129 Sayılı Bankalar Kanununun 38. maddesi ve Kanuna Karşı Hile — **SOMUNCUOĞLU İnal**
- 11 — Az Gelişmişlik — **YAVUZ Fehmi**
- 12 — Daha Gelişmiş Daha Mutlu Bir Toplum İçin Halk Sektörü — **HAMİTOĞULLARI Beşir**

YÖNETİCİ: Av. Enver Arslanalp (TBB Başkan Yardımcısı)

III. 30 Kasım 1975 Pazar

9.00 TEBLİĞLERİN GÖRÜŞÜLMESİ

TEBLİĞLER :

- 1 — Halk Kesimi Kavramı — **ABASIYANIK M. Raşit**
- 2 — Halk Sektörü Tanımları ve Kapsamı — **ÇAĞLAR Sa-tılmış**
- 3 — Türkiye'de Halk Girişimleri ve Sorunları — **ÇATAL-OĞLU Oğuz**

- 4 — Endüstriyel Demokrasi ve Yönetime Katılma — **DİCLE Atillâ**
- 5 — Özel Sektörün Yapısal Karakterine Genel Bakış — **ERGİN Feridun**
- 6 — Ticari Kredilerin Ekonomik Kamu Düzeni Yönünden Yasal Olarak Sınırlandırılması Zorunluğu — **GÜLER Ahmet**
- 7 — Sosyal Devlet — **İZVEREN Adil**
- 8 — Güdümlü Ekonomi — **ÖZGÜVEN Ali**
- 9 — Türkiye’de Plânlamanın Bazı Hukuki Sorunları — **TAN Turgut**
- 10 — Halk Sektörü Politikası — **TÜRK H. Sami**
- 11 — İktisadi Kalkınma - Siyasal Rejim İlişkileri — **ÜLKEN Yüksel**
- 12 — Soyut Demokratik Hak ve Özgürlüklerin Ekonomik Kamu Düzenine Etkisi — **GÜLER Ahmet**
- 13 — Hürriyetçi Parleментар Demokratik Rejim ve Hür Teşebbüs — **İBRAHİMOĞLU Rafet***
- 14 — Bir Hukuk Kavramı Olarak «Tüketici» — **İLHAN Cengiz***

YÖNETİCİ : Prof. Dr. Necip Bilge.

14.00 GENEL GÖRÜŞME

NOT : Tebliğ sahipleri, tebliğlerini beşer dakikada özetliyecekler, konuşmacılar tebliğler hakkındaki görüşlerini sonunda açıklayacaklardır.

(*) Bu tebliğler programın düzenlenmesinden sonra verilmiştir.

EKONOMİ - HUKUK KONGRESİ TUTANAĞI

B İ R İ N C İ G Ü N

28.11.1975 Cuma

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 10.00

Faruk EREM (Türkiye Barolar Birliği Başkanı)- Sayın konuklarımız, sayın delege arkadaşlarım, aziz meslekdaşlarımız;

Bugün Ankara Hukuk Fakültesinde memleketimizin seçkin ekonomi bilginleriyle değerli hukukçular bir araya gelmiş bulunuyorlar.

Ankara Hukuk Fakültesi kurucusu, o zamanın İktisat Vekili Mahmut Esat Bozkurt, 1923 yılında İzmir'de toplanan iktisat kongresinde şunları belirtmişti :

«Millî egemenlik, ancak ve ancak, Türkiye'nin ekonomik egemenliğine dayanarak varlığını koruyabilir...» Çağdaş hukuk düzeyine erişme çabalarının öncüsü Mahmut Esat Bozkurt'u saygı ile anmaktayız.

17 Şubat 1923 tarihinde, İzmir İktisat Kongresinin açılış nutkunda Yüce Atatürk şunları söylemişti :

«Uzun gafletler ve derin umursamazlıkla geçen yüzyılların ekonomik yapımızda açtığı ağır yaraları onarmak ve çarelerini aramak, memleketi topyekûn imara, milleti refah ve saadete erdirmeye yollarını bulabilme için yapacağınız çalışmanın başarı ile sonuçlanmasını dilerim... Bir milletin doğrudan doğruya yaşantısı ile ilgili olan, o memleketin ekonomik durumudur. Tarihin ve tecrübenin süzgecinden arta kalan bu hakikat, bizim millî yaşantımızda ve millî tarihimizde tamamen kendisini göstermiştir. Gerçekten de Türk ta-

rihi incelenecek olursa, gerileme ve yıkılma nedenlerinin ekonomik problemlerden başka bir şey olmadığı derhal anlaşılır. Çağımız tamamen bir ekonomi devrinden başka birşey değildir. Tam bağımsızlık için şu prensip vardır : Millî egemenlik, ekonomik egemenlikle pekiştirilmelidir. Bence Halk Devri, ekonomi devri kavramı ile anlam kazanır...»

Yüce Atatürkü minnet ve şükranla anarken sizleri onun anısına saygı duruşuna davet ediyorum.

(Saygı duruşunda bulunuldu)

Faruk EREM (Devamla)- Teşekkür ederim efendim.

Türkiye Barolar Birliğinin bu Kongreyi düzenlemekteki amacını kısaca açıklamama müsaadenizi istirham edeceğim.

1961 Anayasası, demokrasinin bugün ulaştığı aşamaya, «Sosyal Hukuk Devleti»ne Türk Toplumunu ulaştırmak istemiştir. Fakat mevcut ekonomik düzen bu açıdan inceleme ve düzenleme dışı kabilmiş, Anayasaya karşı bir çeşit direnç kendini göstermiştir.

«Sosyal (Hukuk) Devleti» deyimini içinde «Sosyal Devlet» kavramı somutlukla teşhis edilecek hale mutlaka getirilmelidir.

Anayasamızda «sosyal ve iktisadi haklar» diye isimlendirilen yeni hakların, (Bu terim çok değerli bir anayasamızın kullandığı bir terimdir) gerçeklik kazanabilmesi için neler yapmak gerekli hale gelmiştir? Her memlekette siyasal demokrasiden sosyal hukuk devletine, sosyal demokrasiye geçiş kolay olmamıştır. Bu geçişte memleketimizde 1961 den sonra aynı hızı sürdürebilmek olanağı ne yazık ki, bulunamamıştır. Gittikçe azalan hızın bir duraklama ile sonuçlanmasından kuşku duymaktayız.

Anayasamız; «İktisadî ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlaması amacına göre düzenlenir. İktisadi, sosyal hakların demokratik yollarla gerçekleştirilmesi Devletin görevidir...» kuralını getirmiştir. Bu amaca göre bir düzenleme içinde olduğumuza iddiaya imkân yoktur.

İnsanlık tarihinde sosyal ve ekonomik sürekli reform bir gerçek olarak kabul edilmelidir. Bu reformun temel sorunları da vardır. Bu sorunların saptanması, çözümlenmesinin yollarının bulun-

ması ancak Hukuk-Ekonomi işbirliğiyle sağlanabileceğini zannetmekteyiz.

1972 yılında toplanan Birinci Türk Hukuk Kongresi ile 1976 yılında toplanacak ve «Hukukun Üstünlüğü» kavramına daha da bir somutluk getirecek olan İkinci Hukuk Kongresi arasında yer alan bugünkü kongremiz Sosyal Hukuk Devletinin gerçekleşmesine büyük katkıda bulunacaktır. Ekonomik fiili düzenin gözden geçirilmesi, alınacak tedbirlerin neler olabileceğinin önerilmesi büyük faydalar sağlayabilecektir.

Kongremize 50 tebliği sunulmuştur. Her biri büyük önem taşıyan bu tebliğler ve tartışmaya katılacak konuşmacıların çok değerli fikirleri memleketimizin ekonomik durumunun bilimsel, tarafsız tahlilini mutlaka başarabilecektir, yön gösterebilecektir.

Herhangi bir sosyal gelişmeyi önlemek, tespit etmek, toplumun dinamizmini düşürmek, örneğin; bir Anayasa hükmü önermek suretiyle ekonomik düzenin kalıplaşmasını ileri sürmek gibi bir maksadımız olmadığını açıkça ifade etmeme müsaadenizi arz ederim. Bu konuda bazı tereddütler izhar edildiği için bu açıklamayı lüzumlu görmekteyiz.

Kuşkusuz, kongremiz bir kararla kapanacak da değildir. Biz bir karar organı durumunda elbetteki değiliz. Fakat çok düşündürücü emek ürünü, uyarıların etkisinin büyük olacağı umudunu da taşımaktayız. Burada tebliğlerde tartışmalarda ileri sürülecek bu çok değerli fikirlerin gerçeğe girebilmesi hususunda Türkiye Barolar Birliği kendini görevli saymaktadır.

Yönetim Kurulumuz adına, Kongremize katılmak lütfunda bulunan çok değerli konuklarımıza teşekkürlerimizi, derin saygılarımızla arz ederim.

Müsaade buyurursanız, Genel Sekreter arkadaşımız bazı açıklamalarda bulunacaktır. (Alkışlar)

Rahmi MAGAT (Türkiye Barolar Birliği Genel Sekreteri)- Sayın konuklarımız, değerli delege arkadaşlarım;

Kongrenin çalışma yöntemi hakkında açıklamada bulunmadan önce, Kongremize gelen telgrafları bilgilerinize arz ediyorum :

Sayın Prof. Dr. Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği Başkanı
ANKARA

Hukuk-Ekonomi Kongresinin açılışı için davetinizi memnurlukla aldım.

1972 Yılı nisanında yine Barolar Birliğince düzenlenmiş olan 1'inci Hukuk Kongresi, Türk Hukuk âleminde geniş yankılar yapmış, değerli bilim adamları ve uygulayıcılar, üzerinde önemle durulması gereken hukuk sorunlarını ortaya koyup tartışarak muhakkak ki büyük yararlar sağlamışlardır.

İncelediğim gündem ve raporlardan Kongrenin, bu kez sosyo-ekonomik konulara ağırlık vermiş olduğunu görmekten kıvanç duyduğumu belirtmeliyim.

Anayasamız «Sosyal Hukuk Devleti» ilkesini benimsemiş, sosyoekonomik düzenin muhtevasını ancak geniş hatları ile göstermiştir.

«Hukuk Devleti»nin oldukça geniş açıklamalar ve çalışmalarla vazih bir kavram haline gelmesine rağmen «Sosyal Devlet» anlayışı henüz aynı açıklığa kavuşmamış bulunmaktadır.

Bu itibarla hukuksal temellere dayanılarak demokratik ekonomik düzenin saptanmasında yarar vardır.

Anayasamızın 35-53'üncü maddelerinde yer alan ve sosyal devleti oluşturan sosyal ve iktisadi haklar ve ödevlerin en iyi şekilde kullanılabilmesinin ve Anayasamızı aşan yorumların önlenmesinin, ancak doktriner tarafsızlık içinde yapılacak bilinçli çalışmalarla mümkün olabileceği aşikârdır.

Bu düşüncelerle Kongreye çalışmalarında başarılar diler ve bildiri sunan ve katılan seçkin bilim adamları ve uygulayıcıları muhabbetle selâmlarım.

FAHRİ S. KORUTÜRK
Cumhurbaşkanı

Alkışlar.

Sayın Prof. Dr. Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği Başkanı
Ankara

Ekonomi-Hukuk kongresi dolayısıyla davetinize teşekkür ederim. Kongrenize başarılar diliyorum. Alınacak kararların ülkemize yararlı olması temennisiyle konuşmacıları tebrik ederim. Bu vesile ile size, Birliğiniz mensuplarına ve davetlilere selâm ve muhabbetlerimi sunarım.

SÜLEYMAN DEMİREL
Başbakan

Sayın Faruk Erem
Türkiye Barolar Birliği Başkanı
Davetinize teşekkür eder, eniyi dileklerimi sunarım,

SEMİH SANCAR
Genelkurmay Başkanı

Sayın
Av. Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği Başkanı
İlgi : 22/10/1975 gün ve 1614 sayılı yazınız.

Yargıtay'ın artan iş hacmi, yıl sonu çalışmaları nedeniyle sözü edilen kongreye katılma olanağını bulamadığımızı üzümlere arz eder, çalışma ve çabalarınızda başarılar diler, saygılar sunarım.

CEVDET MENTEŞ
Birinci Başkan

Sayın Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Türkiye Barolar Birliğinin düzenlediği «Ekonomik-Hukuk Kongresi»nin açılış töreni çağrımıza teşekkür eder, o tarihte Ankara'da olmamam nedeniyle katılamayacağım için üzüntümü belirtir, her yönüyle olumlu ve etkili olacağına inandığım kongreye başarılar diler, sevgi ve saygılarımı sunarım.

Prof. İSMAİL HAKKI ÜLGEN
Danıştay Başkanı

Sayın Faruk EREM
Başkan

Türkiye Barolar Birliğinin düzenlediği ekonomi-hukuk kongresinin açılış töreni münasebetiyle göndermiş olduğunuz nazik davetinizi memnuniyetle aldım, teşekkürler. Yoğun çalışmalarım sebebiyle aranızda bulunamayacağım için üzgünüm. Özür diler, başarılı geçmesi temennisiyle saygılar sunarım.

İSMAİL MÜFTÜOĞLU
Adalet Bakanı

Sayın Av. Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Aynı saatte Bursada olacağımdan nazik davetinize icabet edemeyeceğim için müteessirim. Kongrenizin başarılı geçmesi temennisiyle saygılarımı sunarım.

ALİ NAİLİ ERDEM
Milli Eğitim Bakanı

Sayın Av. Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Birliğinizin düzenlediği Ekonomi-Hukuk kongresinin açılış münasebetiyle vaki nazik davetinize Hükümet çalışmalarımın kesafeti sebebiyle katılamayacağım. Kongrenize başarılar dilerim.

A. TEVFİK PAKSU
Çalışma Bakanı

Sayın Av. Faruk EREM

Türkiye Barolar Birliğinin düzenlediği Ekonomi-Hukuk kongresinin açılışına ait davetinizi aldım, teşekkür ederim. Bakanlık-taki çalışmalarım nedeniyle aranıza katılamıyorum. Kongrenin başarılı geçmesini diler saygılar sunarım.

NAHİT MENTEŞE
Ulaştırma Bakanı

Sayın Faruk EREM

Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Düzenlemiş bulunduğunuz Ekonomi - Hukuk Kongresinin açılışı nedeniyle gönderdiğiniz nazik davetinize teşekkür ederim. İşlerimin çokluğu nedeniyle aranızda bulunamıyorum. Kongrenizin hayırlı olmasını ve başarılı geçmesini diler, saygılar sunarım,

ALİ ŞEVKİ EREK

Gençlik ve Spor Bakanı

Sayın Faruk EREM

Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Davetinizi aldım, teşekkür ederim. Konferansın hayırlı ve başarılı çalışmalar yapması dileğiyle şahsınızda camia mensuplarına selâm ve saygılar sunarım.

RIFKI DANIŞMAN

Kültür Bakanı

Sayın Av. Faruk EREM

Türkiye Barolar Birliği Genel Başkanı

Türkiye Barolar Birliğinin düzenlediği ekonomi—hukuk kongresinin açılışına hükümet çalışmaları nedeniyle katılamadığım için üzgünüm. Çalışmalarınızda başarılar diler, saygılar sunarım.

Doç. Dr. YILMAZ ERGENEKON

Maliye Bakanı

Sayın Av. Faruk EREM

Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Türkiye Barolar Birliğinin düzenlediği «Ekonomi Hukuk Kongresi» için çağrınıza teşekkür ederim.

Kongreniz yasalarımızla, çağdaş Türk toplum yapısı ve çağdaş Türk ekonomik yaşamı arasındaki çelişkilerin ve tutarsızlıkların giderilmesi çalışmalarına ışık tutacaktır.

Bu çelişki ve tutarsızlıkların giderilmesi ve adalet mekanizmasının daha etkin, daha halkçı bir nitelik kazanması ülkemizde özgürce ve hakça bir kalkınmanın ön koşullarıdır.

İnsanlık açısından değer taşıyan, topluma refahla birlikte mutluluk getiren ve insan kişiliğinin gelişmesini engellerden kurtararak insanı da, toplumu da yücelten, gerçek ve geçerli bir kalkınmanın ülkemizde temellerini oluşturacak halktan yana bir ekonomik düzenin gerçekleşebilmesi için Türk Hukukuna ve Hukuk-Ekonomi ilişkilerinin çağdaşlaşmasına büyük katkıları olacağına inandığım Kongrenize başarılar dilerim.

Size, Türkiye Barolar Birliğinin değerli yönetici ve üyelerine ve Kongrenize katılan sayın konuşmacı ve konuklarınıza sürekli esenlikler dileğiyle saygılar sevgiler sunarım.

BÜLENT ECEVİT
Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Başkanı

Sayın Av. Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Türkiye Barolar Birliği'nin düzenlediği Ekonomi-Hukuk Kongresi'nin açılışına katılamayacağım için üzüntülerimi belirtir, tebriklerimi ve başarı dileklerimi sunarım.

Saygılarımla.

Prof. Dr. TARIK G. SOMER
ODTÜ Rektörü

Sayın Av. Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Daha önce kararlaştırılan program nedeniyle ekonomi-hukuk kongrenize katılamadığım için üzgünüm. Önemli yurt sorunlarının görüşüleceği kongrenizde işçi sınıfında emekçi halkımızın yararına kararlar alınacağı inancı ile başarılar dilerim. Saygılarımla.

KEMAL TÜRKLER
DİSK Genel Başkanı

Sayın Av. Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Ekonomi - Hukuk Kongresine yasal olağan toplantımızın yaklaşması nedeniyle katılamayacağım kongrenizin her geçen gün hukuk ve yasal yollardan saptırılan ekonomi-hukuk düzenimize yön saptayacağı inancı ile yüksek şahsınızda delege arkadaşlarıma ve şahsım adına saygılar sunarım.

CEVDET YARDIM
Diyarbakır Baro Başkanı

Sayın Av. Faruk EREM
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Birlik yönetimindeki ciddi ve vukufllu mesai ve gayretleriniz sonucu hazırlanan ekonomi hukuk kongremize ailevi mazeretlerim sebebiyle katılamamak üzüntüsü içindeyim. Kongrenize katılan değerli Türk hukukçu ve aydınlarının incelemeye sunulan vukufllu tebliğler tartışılarak çok yararlı sonuçlar alacağından emin olarak kongrenize üstün başarı dileklerimi, mesailerini esirgemenen sayın meslekdaş hukukçu aydın ve misafirlerimize derin saygılarımı ve değerli şahsınızda sayın Yönetim Kurulu üyelerimize acizane takdir ve tebriklerimle saygılarımı sunarım.

Av. TALAT BARIŞ

Sayın Faruk Erem
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Özürüm nedeniyle katılamadığımız kongreye başarılar diler, saygılar sunarız.

Av. ORHAN EROĞLU Av. SELAHATTİN GÜRER
Ordu Deleğeleri

Sayın konuklar ve sayın delege arkadaşlarım;

Bu kongre, size daha evvelce de bildirdiği ve biraz evvel de sunulan programda da belirtildiği üzere, üç gün devam edecektir. Bugün öğleden sonra, yarın sabah ve yarın öğleden sonra ve Pazar sabahı kongreye sunulan tebliğler üzerinde görüşmeler devam edecek. Pazar günü öğleden sonra da kongreye sunulan tebliğler ve kongrenin genel durumu üzerinde görüşmeler yapılacaktır.

Görüşmelerin yöntemini biz, kongreye gelen, sunulan tebliğleri bir gruplandırmaya tabi tutmak suretiyle, ki bu programı hazırladığımız zaman 48 tebliğ gelmiş bulunuyordu, son anda gelen iki tebliğ ile bu 50 tebliğ olmuştur, bu 48 tebliği dört gruba ayırdık ve bu dört grubu da sizlere sunduğumuz şekilde; bugün öğleden sonra saat 14.00'te başlayacak ilk görüşmelerle şu şekilde yapmayı esas aldık ve çalışmalar buna göre sürdürülecektir :

Her gruba dahil olan tebliğler, tebliğ sahipleri tarafından 5 er dakikalık bir süre içinde sizlere özetlenecektir. Esasen tebliğler daha önce sizlere sunulmuştu. Böylece 12 tebliğ sahibi bir saat sürecek olan tebliğler hakkındaki özetlerini sunduktan sonra, bu

gruba dahil tebliğler üzerinde görüşlerini belirtecek olan konuşmacılar söz alacaklar ve yöneticilerin düzenleyeceği esaslar dahilinde bu 12 tebliğ çerçevesinde olmak üzere görüşlerini belirteceklerdir. Böylece dört grupta yapılacak olan bu çalışmalardan sonra Pazar günü öğleden sonraki çalışmalarda daha genel ve geniş olarak kongrenin kavram ve kapsamı içinde olmak kaydıyla bir genel görüşme açılacak ve bu görüşmelerde konuşmacılar görüşlerini belirteceklerdir. Biz bu konuşmaları steno ve teyple tutanağa geçiriyoruz ve bunların hepsi bittikten sonra, bunları kitap halinde derleyeceğiz ve sizlere ve ilgili kuruluşlara ayrıca sunacağız. Böylece kongremizin istediği, ulaşmasını dilediğimiz amacın gerçekleşmesini sağlamak üzere bu kongrede ileri sürülen kıymetli fikirleri tespit etmek ve ilgililerin dikkatine sunmak imkânını elde etmiş olacağız.

Bugün saat 14.00'ten itibaren Birlik Yönetim Kurulumuz Başkan Yardımcısı Av. Emin Baltaoğlu'nun yönetiminde şu tebliğlerin sunulması ve görüşülmesi yapılacaktır :

«1 — Devlet Kavramı ve Ekonomik Kamu Düzeni -AKALIN İlhan

2 — Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 1961 Anayasasına Göre Genel Kurulları ve Denetim Usullerile Sonuçları - ARDIÇ Kâmuran

3 — Atatürk İlkeleri Işığında Ekonomik Kamu Düzenimiz — AŞKUN İnal Cem

4 — Ekonomik Denetim Düzeni — AYSAN Mustafa

5 — Ekonomide Etkinlik - İşletmenin Büyümesi ve Devlet — BARUTÇUGİL İsmet Sabit

6 — Anayasamızın Çizgisinde Türk Ekonomi Düzeninin Tespiti, Kalkınma ve Refah Devletini Sağlama yolları — CAN Celil

7 — Türkiyenin Ekonomik Düzeni — DAMALI Alev

8 — Ekonomik (Demokratik) Kamu Düzeni Açısından Sosyal Güvenlik — EREM Faruk

9 — Yürürlükteki Ekonomik Düzenimizde Döviz ve Kredi Uygulamalarına İlişkin Hukuki Sorunlar — GÜNAL Vural

10 — Kentleşme ve Kamu Yararı — KELEŞ Ruşen

11 — Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Planın Önemi, Planın Uygulanmamasından doğan Sorunlar — KUNTMAN Osman

12 — Sosyal Hukuk Devletinde Konut Sorunu — SIRMALI Taçettin.»

Kongreye kitabımızın basılmasından sonra gelen iki tebliği de bu çalışma düzenimize göre yöneticilerle tesbit edecek şekilde sizlere ayrıca arzedeceğiz.

Saat 14.00'te tekrar burada toplanmak üzere şimdilik toplantıya ara veriyoruz. Hepinize teşekkürler ve saygılar sunarım.

Kapanma Saati : 11.00

B İ R İ N C İ G Ü N

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 14.00

YÖNETİCİ : Av. Emin BALTAOĞLU (TBB Başkan Yardımcısı)

Yönetici — Sayın konuklarımız, kıymetli meslekdaşlarım;

Toplantımızın ikinci bölümü olan tebliğlerin görüşülmesi kısmına başlıyoruz.

Görüşmelere başlarken, elimizdeki programda yazılı olan bildiri sahiplerini, bildirimlerini açıklamaya davet ederek kendilerinden ricade bulunacağım. Bu bildirimler hakkındaki açıklamalar bittikten sonra, bildiri hakkında bildiri sahiplerine soru sormak isteyen veya bu konuda konuşmak isteyen arkadaşlarımız da söz alacaklar ve sıra ile kendileri fikirlerini açıklayacaklardır.

Programımızda yazılı ilk bildiri sahibi olan sayın İlhan Akalın'ı rica ediyorum. Buyurun efendim.

İlhan AKALIN (Sosyal - İş Sendikası) — Ekonomik-Hukuk Kongresinin sayın delegeleri;

Kongreye bir tebliğ hazırlamıştım. Aslında bu tebliğ düşündüğüm konunun özeti idi. Ancak, bugün bu özet yeniden özetlemek durumunda kaldım ve konuşma ile bu özetlemeyi yapmanın zorluğunu bildiğim için, kısa not aldım, bu notları okuyacağım, özür dilerim.

Devlet, insanlık tarihiyle yaşıt değildir. İnsanlık tarihi ekonomik yanına ağırlık verilerek incelendiğinde görülecektir ki, üretici güçlerin gelişme seyri içerisinde meydana gelen sınıfların belirli bir döneminde açık çatışma ortamı çıkmıştır. İşte bu açık çatışma ortamında sınıflar mücadelesine ekonomik alanda ve yasal

biçimde izin verecek devlet oluşmuştur, doğmuştur. Mücadelenin kuralı demek olan yasal biçimin şekillenmesinde ise elbette ekonomik bakımdan güçlü olanlar etken olmuşlardır. Hukuk düzeni yasalar ile bir ekonomik sistemin yaratılmayacağını anlatmak istedim bu tebliğimde. Nedenlerini de kısa olarak şöyle açıklamak mümkün :

Ekonominin özü üretimdir. Üretimin doğal karakteri ise sosyal nitelikte oluşudur. Oysa, kapitalist üretim biçimi dediğimiz bugünkü düzende üretim araçlarının özel mülkiyeti, üretimin sosyal niteliği ile çelişmektedir. Bu ağır çelişki ortadan kalkmadığı sürece ekonomik sorunların çözümü mümkün değildir. Bunun anlamı ise, tercihin ekonomik sistem tercihi olduğudur. Yani, yapılabilecek yasal düzenlemelerin tercih edilmiş olan ekonomik sisteme ters olamayacağıdır. Konumuzu özelinde Türkiye'yi alarak somutlaştıracak olursak, şunları söyleyebiliriz :

Türkiye 1923 İzmir İktisat kongresi kararlariyle tercihini yapmıştır. Bu tercih kapitalist üretim biçimidir. Bugüne gelişte alt yapının gelişmesi belirli dönemlerde üst yapının şekillenmesini getirmiştir, ama sürekli işleyen kural kapitalist üretim biçiminin kurallarıdır. Liberalizmin uygulandığı 1923-1931 yıllarında, Devletçiliğin egemen olduğu 1931-1950 dönemlerinde, tekrar liberalizme geçilen 1950 yılından bugüne kadarki olan dönemlerde bu şekillenmeler kendisini göstermiştir. Ancak, 1960 dan sonra yeni şekillenmenin bir başka özelliği vardır. Bu özellik, 1961 Anayasasının özünde vardır. Aslında 1961 Anayasasının düzenlenmesi Türk toplumunun bundan önceki dönemlerinde olduğu gibi, üst yapının şekillenmesinde başvurduğu kaynakların aynı olmasından gelmektedir. Yani, Tanzimatta başvuru üst yapı kaynakları, Cumhuriyetin ilk kuruluşunda başvuru üst yapı kaynakları hep batı kaynakları idi ve 1961 Anayasasının düzenlenmesinde de yine başvuru kaynak batı kaynakları idi. Bu özellikleri taşıyan 1961 Anayasası, alt yapı ile uzlaşmayan 1961 Anayasasını şekillendirmiştir. Alt yapının kısa sürede değişmesi mümkün olmayacağından, kapitalist üretim biçiminin devamı için mutlaka Anayasasının değişmesi gerekmiştir. İşte bu gereklilik 12 Mart ile başlatılan dönemde mümkün olmuştur. Bugün siyasi plâformda görülen karmaşıklık, özünde 12 Mart döneminde gerçekleştirilen Anayasa ve yasa değişikliklerinin de yeterli olmadığını, üstelik özellikle 1961 den bu yana kapitalist üretim biçiminin Türkiye'de

ulaştığı nokta ve dışa bağıllığın verdiği özele 1961 den önceki dönemlere göre farklı olduğudur. Bu farklılık klasik demokratik kuralların işlemlerini dahi güçleştirmektedir. Ancak, bu yapı içerisinde bile üretici güçlerin buldukları nokta ve iç dinamizmin hızı, emekçi kitlelerin örgütlülüğü, örgütlü gücü özgürlükçü demokrasinin kolak kolay geriye götürülemeyeceğinin teminatıdır. Aslında sermayenin özlediği 12 Mart dönemlerinin yeniden getirilememesinin anlamı budur.

Bir-iki cümleyle özetleyecek olursam şunu söylemek mümkün : Aslolan tercih edilen ekonomik sistemdir. Üst yapı kurumlarının oluşturulmasında bu tercih edilen ekonomik sisteme aykırı hiçbir şey getirilemez.

Saygılar sunarım, (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın İlhan Akalın'a çok teşekkür ederiz.

Sayın Kâmuran Ardiç, buyurun.

Kâmuran ARDIÇ (AVUKAT) — Sayın Başkan, Ekonomi-Hukuk Şurasının sayın üyeleri;

Türkiye Barolar Birliğinin düzenlemiş bulunduğu bu kongre hakikaten ekonomi alanındaki bazı sorunları konuşmak için çok uygun bir fırsattır. Ben bu fırsatı kendi çalıştığım alandaki bilgilerimi sizlere aktarmak ve bazı önerileri arzetmekle değerlendirmek istedim.

Bu arada bir güçlüğü değinmeden geçemeyeceğim. Sayın arkadaşımızın ifade ettikleri gibi, zaten özet şeklinde hazırlanmış bulunan tebliğlerimiz üzerinde çok titizlikle durduk. Bu beş dakikalık süre içinde korkarım ki, sizlere tam aktarılamayacak ama bu prensibe uymak zorundayız.

Tebliğimin başlangıç bölümünde gerek Kamu İktisadi Teşebbüslerinin oluşumu ve geçirdiği safhalar, gerekse 1961 Anayasasında karma ekonominin ilkelerine de kısaca değinmiş bulunuyorum. Bunları sayın dinleyicilerimin bizzat incelemelerine terk ederek, asıl konuma geçeyim.

Ekonomimizin gelişmesinde büyük payı olan Kamu İktisadi teşebbüsleri 1961 Anayasamızın iktisadi ve malî hükümler bölümündeki 127 nci maddenin son fıkrası ile anayasal düzeyde mevkiini almış bulunuyor.

Anayasalarımız ötedenberi kamu kesimi için, bilhassa harcamalar ve malî hükümler bakımından büyük titizlikler gösterir, ama eski anayasalarımızda İktisadi Devlet Teşekküllerinin oluşumu hakkında kamu iktisadi teşebbüslerinin oluşumu hakkında herhangi bir hükme rastlamıyoruz. Yalnız, 1930'lardan beri devletin birtakım iktisadi girişimlere girmek zorunluluğu hasıl oluyor ve bunlar teker teker o günün ihtiyaçlarına göre bazı kanunlarla hallediliyor. Fakat 1938 yılında bunlar arasında bir tek düzen havası yaratabilmek amacıyla 3460 sayılı kanun çıkıyor. Nihayet 27 Mayıs'ta ilk kanunlardan olan 23 sayılı Kanunla da bazı yenilikler getiriliyor, fakat bunların hiçbirisi amaca ulaşmakta yeterli olmuyor. Aksine 1945'ten beri İktisadi Devlet Teşekküllerinin reforma muhtaç buldukları ileri sürülüp duruyor. 1961 Anayasasından sonra yayınlanan 440 ve 468 sayılı Kanunlarla da bu amacın, yani reformun sağlandığı şüphelidir. Çünkü, bu kanunun geçici maddeleriyle eski kanunun bazı maddeleri yürürlükte bırakılmış, ayrıca bu kuruluşlar için hazırlanması öngörülen tip kanunlar bir türlü çıkarılamamıştır. Hemen hemen denebilir ki, şimdiki durum eskisinden daha da karmaşık bir hale gelmiştir.

Yeni Anayasamızda adını bulan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin çekirdeği, evvelce kurulmuş olan İktisadi Devlet Teşekkülleriyle bunlar sermayesinin tamamı devlet tarafından verilen ve o şekilde kurulan kuruluşlardır. Sermaye büyüklüğüne, iş hacimlerine, amaçlarının görkemine bakılarak özel kesimin Ticaret Hukukuna göre kurduğu şirketlerle kıyaslanması mümkün olan İktisadi Devlet Teşekküllerinde sermayenin Devlet tarafından sağlanması sonucu tek sahipli bir tüzel kişilik meydana geliyordu. O tarihlerde yürürlükte bulunan Anayasa ile özel hukuk bilhassa benzeri olan büyük kuruluşların uygulayageldikleri Ticaret Hukuku karşısında böyle bir tüzel kişiliğin mümkün görülmemeyeceği ilk bakışta tartışma konusu olmuştur. Hatta belkide bu endişeyle bazı kuruluşlar ortaklıklar şeklinde meydana getirilmiştir. Ancak hukuk üstâdlarımızdan rahmetli Prof. Hırş şu şekilde özetleyebileceğim bir formülün geçerliliğini ve hukuka uygunluğunu mümkün görmüştür. Bu özetlemedeki hatalar varsa doğrudan doğruya bana aittir. Hırş taallük eden birşey yoktur, arzederim :

Türk hukuku kendine özel bir incelikle belli bir amaca yönelerek tüzel kişiliğe ve malî istiklâle sahip, sorumluluğu sermayesiyle sınırlı, yönetim ve denetim bakımından merkezi bir sisteme

bağlı, işletmecilik bakımından bağımsız kuruluşlar meydana getirmiştir, diyor sayın Hırş.

3460 sayılı Kanun, başta İktisadi Devlet Teşekkülleri olmak üzere bağlı müesseselerini ve teşebbüsleri, ayrıca sermayenin en az yarısının teşekküllere ait bulunan ortaklıkları kapsamıştır. 23 sayılı Kanun, sermaye açısından Hazine, belediye ve mahallî idare paylarını da teşekkül payları gibi saymıştır.

İktisadi Devlet Teşekküllerinde irade yetkisinin oluştuğu umumi heyet, denetleme yetkisinin kullanıldığı yüksek denetleme kurulu bütününe şâmil merkezî bir organ olarak göze çarpıyor. Teşekküllerde idare meclisiyle genel müdürlük, müesseselerde, müessese müdürü ile idare komitesi mevcut bulunuyor. Bu organlar temsil ve icra yürütme organları oluyor, ama bunların yetki hudutları sarih olarak tespit edilemiyor. Asıl önemli organ üzerinde durmak benim görevimdi. İzin verirseniz onu arz edeyim :

Umumi heyete gelince : Bu umumi heyetlerde üyeler hepsi eşit şekilde iradelerini belli etme yetkisine sahip bulunuyorlar. Devlette sermayenin tamamıyla devlet tarafından verilmiş bulunması, bu kuruluşlarda iradeyi tek başına kullanabilecek bir kişinin yokluğu ile neticeleniyor. Onun üzerine kanun yapımcıları bazı formüller arama mecburiyetinde kalıyorlar. Örneğin, Sümerbank Umumi Heyeti 1933 yılında Büyük Millet Meclisinin Bütçe ve İktisat Encümenleriyle, Başvekâletten her sene için intihap olunacak üç murahhastan teşkil olunuyor. 3460 sayılı Kanun bunu biraz daha genişletiyor, Başvekilin Reisliği altında Maliye, İktisat ve Ticaret, Ziraat Vekilleriyle, Devlet Şûrası, Divanı Muhasebât Reislerinden, Türkiye Büyük Millet Meclisinin aşağı yukarı altı encümeninin reis, reis vekilleriyle mazbata muharirlerinden, kâtiplerinden ve her encümenin her yasama yılı için seçecekleri beşer kişiden ve umumi murakabe heyeti reisi ile Millî Bankaların idare meclisi reis ve umum müdürlerinden kurulmak üzere meydana getiriyor. Görüyoruz ki, Sümerbank Kanununun yayınlandığı yıl ile 3460 sayılı Kanunun yayınlandığı gün arasında geçen beş yıl içinde İktisadi Devlet teşekküllerinde umumi heyet denilen organın bünyesi, önemi ve manası tamamen değişiyor.

1961 Anayasasında 127 nci maddeye dayanılarak çıkarılan 468 sayılı Kanundan sonra, İktisadi Devlet Teşebbüsleri (daha geniş bir kapsamlıdır bunlar) Genel Kurulları doğrudan doğruya

Türkiye Büyük Millet Meclisi oluyor. Milletın temsilcileri olan senatörler ve milletvekilleri aynı zamanda bu yetkiyi de kullanıyorlar. İbra yetkisi 15'i senatör ve 35'i milletvekilinden oluşan Karma bir komisyonun Yüksek Denetleme Kurulunca hazırlanan raporlara dayanarak bütün iktisadi Devlet Teşekküllerini ve kamu iktisadi teşebbüslerinin çalışmalarını ve bilanço sonuçlarını kapsamak üzere hazırladığı tek bir rapora göre nihayi şekilde belli ediliyor. Ancak, 1961 Anayasasından sonra da bu umumi heyetin tam çalıştığı söylenemez.

Buraya kadar özetlediğim bu bölümden sonra sizlere izin verirseniz, sayın Başkanımın iznine sığınarak söylüyorum, bu denetim esnasında belirlenen üç tip kuruluş meydana geliyor. Bunlardan birisi İktisadi Devlet teşekkülleridir. Bunlar hakikaten denetçileri olmayan Yüksek Denetleme Kurulunun raporuna dayanılarak İbra edilen kuruluşlardır. Sermayelerinin tamamı devlete aittir.

Ortaklık şeklindeki kuruluşlar, bunların kendi denetçileri vardır, ayrıca kendi umumi heyetleri vardır, kamu iktisadi teşebbüsleri karma komisyonunda ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde bunların bilanço ve netice hesapları görüşme konusu olmaktadır,

Birde karma ekonominin ve belkide gelişme hızının gerekleri olarak ortaya çıkan fonlar ve özel kamu kuruluşları meydana gelmiştir. Bunlar da karma bir sistem içindedir. Bazıları Yüksek Denetleme Kurulunun aracılığı ile, bazıları bizzat Meclis tarafından, ama perde arkasında yine Yüksek Denetleme Kurulunun aracılığı ile denetlenmektedirler.

Şimdi bu karmaşık sistemden kurtulabilmek için bazı öneriler arzedeceğim, 1945'lerden beri ileri sürülen reform çalışmaları bir türlü sonuçlandırılmamıştır. Son olarak 1971 başlarında kurulan kamu iktisadi teşebbüsleri reform komisyonunun hazırladığı rapor hemen ele alınıp reorganizasyonun biran evvel gerçekçi bir görüş içinde halledilmesi gerekir. Bunların başlıcalarını da şöyle özetleyebiliriz :

Bugün 130'ü bulan bu kuruluşlar aynı amaçla çalışan topluluklar halinde birleştirilebilir. Bu istikamette çalışmayı teksif etmek lâzımdır. Bir diğer konu, kamu iktisadi teşekküllerinin ve teşebbüslerinin özerkliklerine önem vermek lâzımdır. Bir arkadaşımız bu konuya değineceği için ben üzerinde fazla durmuyorum.

Denetim açısından bu kuruluşlarda yıllık ve belli sürede sonuç verecek bir sistem bulunmalıdır. Bugün 1967'den beri raporları ele alınmamış Meclis arşivinde bekleyen karma komisyon ve Yüksek Denetleme Kurulu raporları vardır. 7 senelik gecikme ticarî ve ekonomik hayatta büyük bir boşluktur.

Bunun yanında denetimin süratle yapılabilmesi için seçim yolu ile gelen ve denetim mevzuuna pek aşınâ olmayan, kısa bir sürede alışsalar bile bir müddet sonra seçilmemeleri muhtemel bulunan millet vekilleri yahut milletin temsilcileri adına bu işin yapılabileceğini tıpkı Sayıştay Kanununda olduğu gibi formüle etmek gerekir. Yüksek Denetleme Kurulunu, Başbakanlığa bağlamıştır son zamanlarda, Meclise bağlamak suretiyle bünyesinde de gereken ıslahatı yapmak yolu ile bu yetkiyi oraya vermek belki de çözümün en kolayıdır. Çünkü bu tamamiyle bir ihtisas konusudur.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin bir kısmı iktisadi devlet teşekkülleriyle bazı özel kuruluşların ibra yetkisi Büyük Millet Meclisinde olduğu halde, bir kısmında, ortaklık şeklinde olanlar, kendi kurulları tarafından bu yetki kullanılmaktadır. Bu da üzerinde durulacak bir konudur. Benim kanımca Anayasanın 127 nci maddesine tamamiyle aykırıdır. Devlet sermayesinin üstün bulunduğu yerde mutlaka bu işi devlet kendisi bu işin denetimini yapmalı ve ibrayı yerine getirmelidir.

Sayın dinleyiciler vakitlerinizi biraz fazlaca aldım; Başkanımın müsaadelerine sığınarak. Teşekkürler ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Kâmuran Ardıç'a açıklamalarından dolayı çok teşekkür ederiz.

Sıra Sayın Cem Aşkun'da. Buyurun.. («Burada yok» sesleri)

Sayın Mustafa Aysan, buyurun.

Mustafa Aysan (Prof. Dr.) — Efendim, hepinizi saygı ile selâmlarım.

Bildirinin geniş çerçevesi içinde meseleyi sizlere sunmaya imkân yok tabii. Yalnız bir meseleyi huzurunuzda getirmek için bu bildiri yazdım. O da, Türkiye'de son 40 yıldır oldukça hızlı bir ekonomik gelişme var. Bu ekonomik gelişmenin şimdi ulaştığı aşama düzeyinde, bir de ona eşit, onu kontrol altına alabilecek bir de-

netim düzeninin geliştirilmesinde eksik kaldığımız inancındayım. Bu hızlı ekonomik gelişme içinde, ekonomik gelişmeyi sağlayan işletmelerin iyi bir denetim düzenine kavuşturulmadığı zamanlarda ortaya çıkan hem gelişme problemleri, hem sosyal problemler zamanımızın birçok ülkelerini, birçok ekonomilerini işgal etmektedir. Sanıyorum ki, bugünlerde Türkiye'de faaliyette bulunan bütün ekonomik işletmelerin bir denetim düzenine kavuşturulması lâzımdır. Son 40 yıllık gelişme içinde kuşkusuz ki, bu alanda bazı tecrübeler, denemeler yapılmıştır, bazı sonuçlar elde edilmiştir. Bu deneme ve sonuçların huzurunuzda getirilmesine dahi; özetle getirilmesine dahi imkân yoktur, ama benden önceki konuşmacının da buyurdıkları gibi, Türkiye'de belirli bir denetim düzeni vardır; Devlet işletmelerinin ve özel işletmelerinin tabi tutulduğu bir denetim düzeni vardır.

Ancak,, her zaman kendi aldığımız ekonomik sonuçları karşılaştırdığımız batı ülkelerini gözden geçirdiğimizde, oradaki ekonomik denetim düzeninin, işletmelerin denetlenmesi düzeninin bizim ülkemizdekinden önemli bazı farklar gösterdiğini görüyoruz. Onun için bir işletmeci olarak, daha özel bir alanı olan işletmenin bir muhasebeci olarak huzurunuzda batı ülkelerindeki denetim düzeninin temel faktörlerini, temel ilkelerini ve bu nedenle Türkiyemizdeki alınacak tedbirleri önünüze koymak istiyorum.

Yabancı ülkelerden hepsini tetkike imkân yok tabii. Yalnız, bu bildiriye hazırlarken İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Batı Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve İtalya'daki denetim usulleri konusundaki bilgilerimi gözden geçirdim ve o konudaki bazı ayrıntıları da bildirimde sundum.

Bu alanda batı ülkelerindeki gelişmelerin hepsini özetlemeden huzurunuzda oradaki denetim usullerinin temel ilkelerini listelemek isterim. Bunların bir tanesi; çok önemli bir tanesi ekonomi için bir önemi olan bütün işletmelerin bilanço ve kâr-zarar bilgilerin kamuya açıklanması zorunludur. Bu saydığım bütün ülkelerde hukuk kurallarıyla bu açıklama zorunluluğu getirilmiştir ve en az yılda bir defa bilanço ve kâr-zarar bilgileri kamuya açıklanır. Açıklanan bilgilerin biçimi ve içindekiler hem biçim olarak, hem de muhteva olarak hukuk kurulları ile, ya da uygulanması zorunlu meslekî kararlarla belirli tanımlamalara ulaştırılmıştır. Bizim ülkemizde bu da yoktur.

Üçüncü bir ilkeyi tespit edebiliyoruz bu gelişmeler içinde; kamuya açıklamaktan o batı ülkelerinde anlaşılan, bütün topluma açıklamadır. Sadece belirli bir bankaya, sadece belirli bir ortağa, sadece belirli bir işletme ilgisine değil, bütün topluma geniş bir şekilde, yaygın bir şekilde açıklama anlaşılmaktadır. Bu da bizim memleketimizde bu şekilde anlaşılmıyor.

Dördüncü temel ilke; kamuyu aydınlatma amacıyla açıklanan bilgilerin, özellikle bilanço ve kâr-zarar bilgilerinin bir uzmanın onayından geçmesinin zorunlu tutulmuş olmasıdır. İşletmeyle ilgisi bulunmayan, işletmeden bağımsız şekilde çalışan, âdetta bir avukat, bir noter gibi çalışan bir uzmanın denetiminden geçirilmiş olmasıdır bir temel ilke, bir temel özellik.

Beşinci bir özellik ; yayınlanan bilanço ve kâr-zarar bilgilerini onaylayan bu uzmanların belirli ahlâk ve meslek kurallarına uymaları sağlanmıştır.

Saydığım ülkelerin hepsinde hukuk kurallarıyla ve mesleğin kendi kendine yarattığı kurullarla bu hedefe ulaşmaya çalışılmaktadır.

Şimdi, böyle beş ana grupta toplanan ilkeleri gözden geçirdiğimiz zaman, Türkiye'de işletmelerin denetimi meselesini hukukçular, muhasebeciler, işletmeciler, ekonomik plancılar olarak özel olarak ele alıp incelememiz ve bunun tedbirlerini almamız gerektiği sonucuna varıyorum. Bu sonuçta Türkiye'de geciktirilmeden alınması gereken iki ana tedbirler grubu vardır. İzin verirsiniz onları da özetlemek istiyorum. Bunlardan bir tanesi batı ülkelerinde özelliklerini tespit ettiğimiz bu açıklama kurallarının tespit edilmesidir. Bizim memleketimizdeki uygulanma şekliyle ticaret Kanununa şirketler için bilanço ve kâr-zarar bilgilerini açıklamayı zorunlu kılacak hükümlerin getirilmesidir. Bildiğiniz gibi son yıllarda bu şekildeki açıklama kuralları sadece halka açık anonim şirketlerle ilgili olarak konuşulmaktadır. Bizim yaptığımız tetkiklere göre sadece o türden işletmelerin bilgi açıklamaları ekonomik denetim düzeninin bütün faktörleriyle kurulması için yeterli değildir.

Birçok ülkelerde bütün şirketler, bazı ülkelerde belirli ekonomik önemi olan şirketler bilanço ve kâr-zararlarını halka açıklamaktadırlar. Bilanço ve kâr-zararlarıyla birlikte kolay anlaşılmasını sağlayacak; rakamların kolay anlaşılmasını sağlayacak diğer

tablo ve bilgileri de günlük gazetelerde, tirajı yüksek gazetelerde yayınlamak suretiyle açıklamaktadırlar. Birinci tedbirler manzumesi bu alanda gruplandırılabilir.

İkincisi; açıklanan bu bilgiler teknik, işletmecilikle ilgili, muhasebeyle ilgili finansal bilgilerdir. Herkes tarafından anlaşılması, herkes tarafından aynı biçimde anlaşılması söz konusu olmayan rakamlardır. Bu rakamların güvenilirliğini sağlamak için bir özel meslek geliştirilmektedir. O özel mesleğin de memleketimizde geciktirilmeden kurulması şarttır. Birçoklarınız bildiğiniz gibi, son 40 yıldır bu mesleğin kurulmasına çalışılmaktadır Türkiye'de; henüz kurulmuş değildir.

Gerek iktisadi devlet teşekküllerinin, gerekse bütün şirketlerimizin ve bütün işletmelerimizin denetimlerindeki noksanlık aramızda tartışma konusu olan birçok faktörler bu noksanlığın bir sonucudur. Onun için Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kuruluna şükranlarla sözü kapatmak istiyorum; bir muhasebeciye, sizin gibi seçkin bir gruba hitap etme fırsatını verdikleri için.

Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Mustafa Aysan'a çok teşekkür ederiz.

Sayın İsmet Sabit Barutçugil, buyurun.

İSMET SABİT BARUTCUGİL (İ.T.İ.A) — Sayın Başkan, değerli konuklar;

Huzurunuzda sunacağım tebliğin ana hatları itibariyle özü işletmelerin büyümesi, bunun nedenleri, sonuçları, doğurduğu sakıncalar ve alternatif çözüm yollarına kısa bir bakıştır.

Bilindiği gibi, toplumun refahı, toplumu oluşturan bireylerin refahına bağlıdır. Bir bireyin refahını etkileyen etkenleri ise toplumdaki kaynakların, farklı malların üretimi arasındaki dağılımı, kullanılan üretim yöntemleri ve üretilen malların bölüşümü şeklinde düşünebiliriz. Eğer bunları herhangi bir şekilde yeniden düzenlemeye gittiğimizde biz toplumun refahını arttıramıyorsak, ekonomide, o ekonomi de bu durumda etkinliğe ulaşmış, optimal duruma ulaşmış kabul ederiz kendimizi. Böyle bir durum tam rekabet şartları dediğimiz şartlar altında sağlanmaktadır iktisatta. Çünkü, bu durumda işletmeler küçüktür, üretim ve tüketim birimleri piyasadaki kararları etkilemeyecek kadar küçük olduklarından,

bireyler tercihlerini serbest olarak yapabilmektedirler. Bu tercihlerini yaparken herhangi bir baskı altında kalmadıklarından kendi tatmin düzeylerini mümkün olan en üste, en yükseğe çıkarabilmektedirler. Dolayısıyla söyleyeceğimiz şudur; tam rekabet koşullarından uzaklaşıldığında toplumda bir refah kaybı da söz konusu olmaktadır.

Tam rekabet koşulları iktisatta bilinir, söylenir; ideal bir durumdur, fakat gerçekte yoktur. Bir an için olduğunu varsayarsak, bu bile yeterli değildir. Üretimde teknolojik bölünmezlikler nedeniyle eğer maliyetler üretim ölçeği büyüdükçe düşüyorsa, yani üretimde ölçeğe azalan maliyetler söz konusu oluyorsa, bu takdirde firmanın piyasanın tam rekabet durumunu muhafaza etmesi mümkün değildir. Monopolleşme, yani belli firmalar elinde ekonomik ve dolayısıyla bağıntılıdır. Politik iktidarın toplanması kaçınılmazdır.

Birde üretim ve tüketim aşamasında, üretim ve tüketim esnasında buna doğrudan katılmayan kişilerin fayda ve zararlarla karşılaşmaları söz konusudur. Faydalanan kişilerin buna bir ücret ödemedikleri, zarar gören kişilerin de bir tazminat alamadıkları durumlarda; yani bir salt fayda ve maliyetlerin söz konusu olduğu durumlarda optimal durumdan, yani ekonomideki etkin durumdan uzaklaşılacaktır. Alınacak kararlar, üretim ve tüketim birimlerinin alacakları kararlar hatalı olacaktır; toplumun refahı açısından.

Bu durumda, yani tam rekabet şartlarının olmaması, üretimde maliyetlerin giderek azalması ve dışsal ekonomilerin doğması durumunda iki alternatif çözüm önerilebilir, en genel anlamı ile; müdahale etmek ve etmemek... Müdahale etmek görüşü liberalizmin «Lesefer Lese-pase» dediği görüşün bir sonucudur. Bunlar piyasanın otomatik işleyişinin tam rekabet şartlarını ve dolayısıyla toplumun maksimum refah düzeyini sağlayacağını kabul ve iddia ederler. Ancak, bunun ekonomik gerçeklerden uzak ideolojik ön yargılarla ileri sürüldüğünü söyleyebiliriz.

Devletin müdahale etmesi alternatifi, ikinci konuda ise iki şekil karşımıza çıkabilir. Düzenleyici olarak devlet müdahale edebilir veya fiilî olarak bizzat işin içine girerek müdahale edebilir. Düzenleyici olarak müdahale etmesini de bir kere ekonomik veya yasal, hukuki tedbirler getirilmesi şeklinde düşünebiliriz. Bunun çe-

şitli örnekleri ve çeşitli yolları vardır. Ancak, çoğunlukla görülen uygulamadan çıkarılan sonuçlarla görülen durum bunların başarısız kaldığıdır.

Diğer düzenleyici olarak Devletin müdahale etmesi ise, teorik bir görüştür. Piyasa sisteminin bir merkezî planlama organı aracılığı ile tam rekabet şartlarına getirilmesi; yani bir merkezî yönetim söz konusu değil, fakat bir merkezî planlama organı var ve bu tam rekabet şartlarının gereklerini piyasaya yaratıyor. Bu teorik olarak geçerliliği sahiptir, uygulamada oldukça büyük güçlüklerle karşılaşır.

Sonuç olarak çözüm; tam rekabet şartlarının yaratılmadığı, üretimde ölçeği azalan maliyetlerin olduğu ve dışsal ekonomilerin doğduğu endüstrilerin kamu mülkiyetine, devlet mülkiyetine verilmesidir. Devlet alacağı üretim ve yatırım kararlarıyla üretimin miktar ve fiyatını, kuşaklar arasındaki refah dağılımını teknoloji seçiminin ve üretilecek mal ve hizmetlerin bileşimini toplum açısından arzulan bir biçimde olmasını sağlar. Ayrıca devlet mülkiyeti; bu endüstrilerdeki devlet mülkiyeti tam istihdamın sağlanması, gelir dağılımının daha kabul edilebilir bir düzeye gelmesi, tüketicilerin korunması ve monopolcu firmaların ekonomik ve politik güçlerinin toplum aleyhine kullanılmasının önlenmesi şeklinde sosyal yararlar da getirir.

Yanlış anlaşılması için burada açıklamak isterim ki, ben bu tebliği hazırlarken gözümün önünde canlandırdığım endüstri tipi demirçelik endüstrisi ve belki muhtemelen motor endüstrisi veya savaş sanayii gibi ağır endüstriler dediğimiz konulardı. İngiliz Demir-Çelik Endüstrisinin devletleştirilmesi tecrübesi benim bu anlattıklarım için oldukça tipik bir örnektir.

Çok teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Çok teşekkür ederiz.

Sayın Celil Can buyurun.

Celil CAN (Avukat) — Ekonomi Hukuk Kongremizin pek saygıdeğer delegeleri;

Barolar Birliğimizin düzenlediği Ekonomi-Hukuk Kongresine bir tebliğ sunmak suretiyle huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum. Elinize geçen ve incelemelerinize sunulan tebliğimin konusu, Anayasa-

mızın çizgisinde Türk ekonomik düzeninin tespiti, kalkınma ve refah devletini sağlama yolları üzerindeki fikir ve savunmalarından ibaret bulunmaktadır.

Malûmdur ki, milletlerin ekonomik düzenlerini o milletlerin anayasal hükümleri tayin ve tespit eder. Anayasamız dahi bu tespiti yaparken, kanun düzenleme tekniği bakımından bu iktisadi düzenimizi açık olarak belirlememiştir. Bu itibarla ekonomik düzenimizin işletilmesi konusunda siyasi partilerimize münakaşa konuları açılmış bulunmaktadır. Zira, Anayasamızın kabul ettiği sosyal hukuk devleti kavramını bir siyasi partimiz demokratik sosyalizme açık görürken, diğer bir siyasi partimiz de sosyal hukuk devleti kavramını sosyalizme açık görmemekte ve Anayasamızda belirlenen sosyal hukuk devletindeki sosyallık vasfını hürriyet nizamı içerisinde ferde sağlanması gereken sosyal güvenlik ve sosyal adalet ilkelerine bağlamaktadır. Bu yüzden bu iki görüş arasında vukua gelen siyasi çekişmelerden bazen hükümet buhranları doğmakta ve bu buhranlar hatta rejim bunalımlarına kadar varabilmektedir. Bu yüzden ekonomik düzenimizin Anayasaya göre, yani Anayasamıza göre tayin ve tespitini yapmamız ve bunu açıklığa kavuşturmamız icabetmektedir. Bu da zennedersem bu Kongremizin toplanış gayelerinden biri olması icabeder.

Huzuruza sunduğum tebliğimde belirlenen ana fikir, Anayasamıza göre Türk ekonomik düzeninin tespiti noktasında bilimsel ve hukuki görüşlerden ibaret bulunmaktadır. Anayasamız Devletimizi hukuki ve sosyal devlet biçiminde gördüğü için, tebliğimde önce hukuk devleti ve sosyal devlet kavramı tartışılmış, sonra sosyal adaleti sağlama ile ekonomik kamu düzeni kavramlarının bilimsel yönden incelenmesine geniş yer verilerek, Türk ekonomik düzeni Anayasamızın espirisine uygun surette ortaya çıkarılmıştır. Bu bakımdan tebliğimiz kongreye sunulan tebliğlerin en şişkini olma zarureti doğurmuştur. Yani 85 sahifeden ibaret bulunmaktadır.

Anayasamızın öngördüğü ekonomik düzeni yine Anayasamızın öngördüğü sosyal devlet niteliği açısından aramamız gerekecektir, kanaatimizce. Bunun dışında çeşitli iktisadi sistemlere doğru gitmek ve bu sistemlerden kıyaslamalı yorumlarla bir iktisadi model çıkarmak, Türk ekonomik düzeni için Anayasal bir düzen sayılmayacağı görüşündeyiz. Bu itibarla, kabulleneceğimiz iktisadi dü-

zeni Anayasamızın espirisi içinde görmek, Türk Devletinin hukuki ve sosyal bir devlet olma gereklerinin bütün vasıtalarını benimsemek ve bununla vatandaş refahının ne yolda gerçekleştirilmesinin mümkün olabileceğini düşünmek ve topyekûn kalkınmanın demokratik düzen içerisinde başarılmasını sağlayan, çağın anlayışına uygun bir iktisadi düzen olmalıdır. Bu da kanaatımıza göre, Atatürkçü anlayışın ve milliyetçi görüşün bir muhasalası olarak, karma ekonomi düzeni olabileceği inancındayız. Zira, Anayasamızın ekonomik ve sosyal devlet anlatımı ile ifadesini bulan bu ekonomik düzende, yine Anayasanın hükmü ile kurulan merkezî planlamanın ağırlık verdiği devlet sektörüne emredici bir tutum sağlarken, özel sektör yatırımlarına da yol gösterici, teşvik edici ve destekleyici bir tutumla, sanayi hayatımızın inkişafına ve sosyal adaletin gerçekleşmesine önderlik eden karma bir sistem olduğu tereddüte yer verilmeyecek şekilde belirlenmiş olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Kongremizin sayın delegeleri;

Anayasamızda ifadesi belirlenen karma ekonomi sistemimiz devletimizin ekonomik zorunluklarından ve milletimizin tarihsel gelişiminden ve siyasi tercihinden doğmuştur. Bu sistem ne kapitalizmdeki tüm serbest teşekkülün ve ne de sosyalizmin fikirlerini benimseyen bir sistem değildir. Karma ekonomi kendine has, kompromoni bir sistemin yapısıdır. Yani, devlet sektörüyle özel sektörün demokratik düzen içinde sosyal adaleti ve sosyal güvenliği sağlamayı amaçlayan iki sektörden kurulu bir düzenin oluşumudur. Bu sistemi birbirinden ayrı iki üretim gücü olarak kabul ve tasavvur etmek hatalıdır. Ancak, yek diğerini destekleyen, dengesini ileri sanayiın temposuna uyduran ve demokratik hukuk düzeni içerisinde herbirinin çıkarları merkezî planlama teşkilâtının gösterdiği şekillere bağlanmış, çelişkisiz, birbirlerini tamamlayıcı ve bir arada yaşayan üretim güçleri olarak tasavvur etmek lâzımdır. Her iki gücün de müşterek hedefi, Türkiyemiz için yıllık en az % 50 oranındaki büyüme hızını Türk ekonomisine vermektir.

Bu itibarla, karma ekonomiyi sistematik olarak çağın gerçeklerine uyan, milletin tarihi yapısına uygun ve siyasi tercihi göre kurulmuş kompromi bir sistem olarak mütalaa edilmesi yerinde olacaktır.

Saygıdeğer delegeler,

Konuşma süremizin tahdit edilmiş bulunması sebebiyle karma

ekonomi sistemimizin tarifi imkânlarını, bünye yapısını, bu ekonomi hakkında yapılan eleştirileri ve bu eleştirilere verilen cevapları devlet sektörüyle, özel sektör arasındaki ilişkilerde dengenin sağlanabilmesini, devlet ekonomisine ağırlık verme gerekliliğini ve bu ekonomide görülen aksaklıkları ve bu aksaklıkların giderilmesi çarelerini, doğurduğu sosyal meseleleri, karma ekonominin tatbikat-taki başarısını, bu ekonomi ile sosyal adaleti sağlayabilme ve refah devletine doğru gitme imkânlarını tebliğimizde yaptığımız geniş inceleme ve tartışmalara bırakarak, kongremizin memleket için hayırlı olmasını diler, cümlelerinizi saygı ile selâmlarım. (Alkış-lar).

YÖNETİCİ — Sayın Celil Can'a çok teşekkür ederiz.

Sayın Alev Damalı, buyurun.

Alev DAMALI (Tekel Genel Müdür Yardımcısı) — Sayın Kongreye katılan üyeleri selâmlıyorum.

Anayasamız demokratik bir toplum düzeni kurulmasını önermiştir. Oysa, demokratik toplum düzeni nedir? Eğer demokratik toplum düzeni demokrasinin şekil olarak işlediği kuralların geçerli kılınması ise, böyle bir düzene ulaştığımızı belki kabul edebiliriz. Fakat, demokratik toplum düzeni eğer toplumda Anayasada yazılı hakların bir kural olarak değil, fakat toplumun ve fertlerin yaşamına girmiş olaylar olarak, süreç olarak demokrasi şeklinde tanımlıyorsak, bunu gerçekleştirdiğimizi ben şahsen kabul edemiyorum.

Eğer bir toplumda Anayasal çalışma ve sözleşme yapma hakkını kişilere bir hak olarak tanıyorsak ve o toplumda kişilerin iş bulma olanağı yok ise, böyle bir hakkın Anayasa ile tanınmış olmasının hiçbir anlamı yoktur. Demokratik bir toplum düzeninin kurulabilmesi için ve bu arada çalışma ve sözleşme hakkının hakikaten var olabilmesi için önce herkes iş bulabilme olanağına kavuşması lâzımdır. Bu örnekleri, Anayasamızda sayılı diğer bütün haklar için benzer şekilde göstermek mümkündür. Bu kısa süre içinde bütün görüşlerimi yansıtmaya olanağına sahip değilim, fakat acaba demokratik bir toplum düzenine nasıl ulaşabiliriz konusuna geldiğimizde :

Anayasamızda kişisel olarak tanınan bazı ekonomik ve sosyal hakların tümünü topluca değerlendirmek gerektiğini sanıyorum.

Anayasamızdaki bütün bu haklar kişilere kişisel olarak tanınmış haklardır. Ne var ki, bu haklar üzerinde kişilerin tamamen serbest kullanma yetkileri Anayasa ile tanınmamıştır; bazı sınırlamalar getirilebilmektedir. Bu sınırlamalar ise, toplumun yararına aykırı olmamak görüşünden gelmektedir. O halde bütün bu haklar arasında belirli bir ilişki vardır ve bu ilişki aslında toplumun ekonomik ve sosyal hayatındaki ilişkilerden ileri gelmektedir. Bu açıdan bakarsak ben, kişilere tanınan bu sosyal ve ekonomik hakların tümünün bir kalkınma hakkı kavramı içinde toplanabileceğini düşünüyorum ve şunu öneriyorum :

Anayasamız, açıkca olmasa bile, zımnî olarak toplumda bir kalkınma hakkının varlığından bahsetmektedir. Bu kalkınma hakkı içinde kişisel nitelikte çalışma hakkı, konut masuniyeti ve saire gibi birçok haklar yer almaktadır. Eğer kalkınma hakkını tanıyıp, bu hakka göre ekonomik düzenin işleyişini sağlayamazsanız, kişisel hakların; Anayasada yer alan kişisel hakların da gerçekleştirilemeyeceğini düşünüyorum.

Benim tebliğimin özeti bu. Ayrıntılarını bu kısa süre içinde açıklama olanağını bulamıyorum kendimde. Çok teşekkür ediyorum Barolar Birliğimize. Eğer bütün tebliğimi açıklama olanağını bulabilseydim belki altı defa teşekkür edecektim.

Sağolun efendim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Çok teşekkür ederiz.

Sayın Faruk Erem, buyurun.

Faruk EREM (Avukat) — Sayın delege arkadaşlarım;

Benim tebliğimin konusu sosyal güvenlik hakkı. Bu hakkın Anayasada kapsamı, muhtevası nedir? Bu hakkın Anayasamızın 48 nci maddesinde açıkca beyan edilmiş olmasına göre, bir muhtevasının da bulunması icabeder.

Bu hak, İkinci Dünya Harbinden bu yana hemen hemen bütün Anayasalarda yer almış, İnsan Hakları Demecininin 22 nci maddesinde de açıklanmış. O halde, bu kadar önemli sayılan bir hakkın neleri kapsayacağını Anayasamızla azıcık da olsa gösterilmesi gerekliydi.

Şüphesiz, sosyal güvenlik hakkının bir ihtiyaca cevap verdiğini söylemek durumundayız. Yaşayan, varlık olan insanın doğal

bazan da sosyal bazı risklerle karşı karşıya olduğu açıkça belli. Bu riskler bir felâkette olabilir. İşte, bu felâketleri bertaraf etmek veya asgariye indirmek ihtiyacı bu hakkın temellerinden biri olsa gerektir.

Bir başka gerekçe de şu olabilecek : Herhalde insanın kendini geliştirmesi, bu olanağa sahip bulunması çağımızın ihtiyaçlarından olması nedeniyle bu hakkın temellerinden biri de belki budur. Nihayet Anayasamızın kabul ettiği insan haysiyetine yaraşır yaşamı sağlamak istiyorsak, bu hakka da güvenmemiz icabeder.

Acaba şu arzettiğimiz anlamda sosyal güvenlik hakkı Anayasamızın anlayışına uygun mudur? Eğer ben hata etmiyorsam, Anayasamız burada bir çelişki içindedir. Anayasamız diyor ki, «sosyal güvenlik hakkını sağlamak için Devlet sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak veya kurdurmakla görevli...» Bu terimler üzerinde belki de yeteri kadar durulmamış. Evelâ, sosyal yardım kavramında sosyal güvenlik yok, belkide taban tabana zıt. Sosyal güvenliği olmayana sosyal yardımda bulunulur. O halde, konu biraz değişik. Eğer sosyal yardımı esas tutacak olursak, toplumu belkide ikiye ayıracağız; muhtaç olanlarla, olmayanlar... Halbuki, sosyal güvenlik, muhtaç olmayan diye bir grubu kabul etmeme iddiasındadır.

Bu durum karşısında Anayasamızın sosyal güvenliği tahakkuk ettirmek için tahdidi olarak bu birbiriyle çelişkili vasıtaları, araçları bir arada göstermemeliydi gibi gelir bendenize.

Sosyal sigortaya gelince : Bunun üst kavram sosyal güvenlik içerisinde sosyal sigorta olarak mütalaası mümkün, fakat sosyal sigorta terimi bugün biraz çağını doldurmuş gibi bir görüntü içerisinde ve zaman zaman sosyal sigortada gerileme eğilimlerini de müşahade etmekteyiz memleketimizde. Sosyal sigortanın daha ileri götürülmesi imkânı, biraz sonra temas edeceğim prim meselesinden ötürü imkânsızlaştıkça, bu kerre sosyalliğini kaybedip, sigortalılaşmaya doğru gittiğini müşahade ediyoruz. Genel sigortada bazı özellikler var., Sigortalı sigortacısını seçer, sigorta miktarını hesaplayabilir. Nihayet mecburi de değildir, ama bir sosyal sigorta bu genel sigorta anlayışına yaklaştıkça o zaman görevinden birşeyler kaybediyor. Bu nazari görünen, soyut görünen düşüneyi şöylece somutlaştıralım :

Meselâ bir sağlık sigortası, sosyal sigorta. Eğer bu sosyal sigortaya girilmeden evvelki hastalıkları kapsamıyorsa, bu basit bir sigortadır. Buna artık sosyal sigorta demek mümkün değil. Sosyal sigorta sigortalıyı bulunduğu anda insan olarak eline almak durumundadır. Bu tenkitlerimin yazılı olan bildirimde etrafıca misâllerıyla, örnekleriyle açıklandığını zannediyorum.

Zaman zaman sosyal sigorta sistemi içerisinde malî açıktan söz edilir, ama bu sosyal sigorta sistemi prime dayandığı müddetçe bu şikâyetlerden kendimizi kurtaramayacağız. Zaten dünyanın hiçbir yerinde prime dayanan sosyal sigortanın açık vermediğı görülmemiştir. O halde, bu şekilde yürüyecek olursak, acaba Türkiye'mizde eksiksiz toplumu tümünden kapsayan bir sosyal güvenliğe biz ne zaman kavuşuruz? Benim yaptığım tahmine göre, hiçbir zaman... Bölüm bölüm, dilim dilim sosyal sigorta sistemiyle Anayasanın işaret ettiği sosyal güvenliğin bütün Türk vatandaşına teşmili olanağını bulamayacağız. O halde ne yapmak lâzım? Bugün Türkiyemizde bir adım daha gitmek imkânı vardır. İşçi sigortalarından sosyal sigortaya geçtik; hem de sarsıntısız. O halde, sosyal sigorta sisteminden daha ileri bir sistemin kurulması için zemin hazırdır. Nitekim mecburi primin vergi benzeri olduğu da muhakkak. Bu durum karşısında niçin Türkiye'de bir sosyal güvenlik vergisini bir anda kabul edip, tüm Türk halkının bu güvenliğe kavuşması sağlanamamış?

Buraya geldiğimiz zaman ufuk bir kere daha açılıyor. Belki daha ilerisinde bir sosyal adalet vergisi haline bu verginin dönüşmesi ve sosyal güvenlikten daha ileri Türk toplumunda sosyal adaleti gelir dağılışındaki haksızlıkları da gidermek mümkün. Şüphe yok ki, verginin bütün kitaplardaki tarifleri bir noktada toplanır; vergi araçtır, bir şeyin aracı. O halde bu aracı iyi tespit ettiğimiz takdirde bir sosyal güvenlik vergisinin ileride daha büyük imkânları ve ufukları memleketimize açacağını zannediyorum.

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Çok teşekkür ederiz.

Sayın Vural Günal, buyurun.

Vural GÜNAL (Merkez Bankası Hukuk Müşaviri) — Sayın, Başkan sayın delege ve konuklar;

Kısa sürede sunacağım tebliğimin konusu, yürürlükteki ekonomik düzenimizde döviz ve kredi uygulamalarına ilişkin hukuki sorunlar.

Kanımcıca, Anayasamızın gerektirdiği ekonomik ve demokratik kapsamlı kamu düzenini, yani olması lâzım geleni hazırlayabilmek için önce olan düzeni ve onun aksaklıklarını daha iyi bilmek zorunluluğu vardır. Tebliğ konusu bu nedenle seçilmiştir.

Döviz hukuku içinde en önemli yeri 1567 sayılı Türk parası Kıymetini Koruma Kanunu teşkil eder. Sistemimiz hepimiz tarafından biliniyor; bir kararnameler ve tebliğler sistemidir. Sistem, hak sahibi olma ve müeyyidelere muhatap olma açılarından ortada bir Anayasaya Mahkemesi kararı bulunmasına rağmen, Anayasaya aykırı olmadığına dair, tenkit edilmektedir, edilegelmektedir. Konunun mahiyeti, yürütme gücüne bugünküne benzer bir yetkinin verilmesini gerektirmektedir. Anayasa, diğer mevzuat ve ihtiyaç sacayağı arasındaki ilişkileri tespit etmek zorundayız. Bu konuda hukukçulara ve ekonomistlere görev düştüğünü sanıyorum.

1567 sayılı Kanun yeniden düzenlenmek zorundadır. Kanunun 1 nci maddesinin ikinci bölümünde yeralan ve Türk Parasının kıymetini koruma zımında kararlar almak hükmü içindeki Türk parasını kıymetini koruma kavramına, eleştirileri önleyecek daha açık ve hukuki bir kapsam tayin etmek zorunluluğu vardır.

Konu düzenlenirken, kanun hükmünde kararname rejiminden, kanun hükmündeki kararnamenin bugünkü düzenleniş şekli itibariyle ve müktesap hak ve yarım kalan işlemler kavramları da nazarı itibare alınarak, yararlanılamayacağı kanısındayım.

Yeni düzenlemede nazara alınmak üzere kanunun amaç ve kapsamının iyi saptanması, hükümete verilen yetki sınırlarının belirgin hale getirilmesi, kararnamelerin genel ve objektif kriterler getirmesi, hak ve borç yaratma konularının tebliğlere bırakılmayıp, hiç olmazsa kararnamelerle düzenlenmesi, çözümlenmesi, kararnameyle suç ve ceza yaratılmaması hususlarını arzediyoruz.

Türk Ceza Kanununa ekonomik suçlarla ilgili genişçe bir bölümün ilâvesi gerektiği kanısındayız.

Tebliğde yabancı sermayeyi teşvik Kanununa ilişkin olarak özetle, yerli firmalara dış kredi verilmesi; bu kanundan yararlan-

narak dış kredi verilmesi uygulamasının yasaya aykırı olduğu kanısındayız.

Kredi hukuku bölümüne gelince : Bankalar Kanunumuzdan bahsediyoruz. Türkiye Bankalar Birliğinin hiç olmazsa Ticaret Odaları gibi kamu kuruluşu niteliğine kavuşturulması gerektiği kanısındayız. Bankaların masraflı çalışmaları nedenleri olarak görülen şube sayılarının fazla oluşu, ikramiye sistemi, gayrimenkul edinme yarışı, reklâm faaliyeti, banka sayısının üzerine eğilmek gerekiyor. Bankalar Kanununda yine banka, banka işlemleri, mevduat gibi buna benzer kavramların açıklığa kavuşturulması gerekli bulunuyor.

Bankaların tasfiyesinde ilgili fonun yetersizliği nedeniyle hazinenin devamlı yardım yapması zorunluluğuna ve bu fondan sadece mevduatın yararlandırılması gerektiğine işaret ediyoruz. Uygulamada problemler yaratan mevduatta zaman aşımı, vadeli mevduatın geri çekilmesi, kredi açma yetkisi, mikrofilm usulü ve bankalar kanununun cezai hükümleri üzerinde tebliğimizde duruyoruz.

Ödünç Para Verme İşleri Kanununun 1567 sayılı Kanunla bir mukayesesini yapıyoruz. Cari hesaplarda devre faizleriyle yıllık faiz oranlarının aşılması sorununu dile getiriyoruz; çözümlenmemiş bir konu. Ayrıca bu 2279 sayılı Kanun kararnamelelerinin yürürlük sorununa işaret ediyoruz. Zira, ekonomi için önemi belli olan faiz kararnameleleri yasal nedenlerle bazan 1.5 aylık bir gecikmeyle ancak uygulamaya intikal edebiliyor.

Merkez Bankası Kanunu bölümünde kredinin denetlenmesi konusunda bankanın yetkilerinin çok az olduğunu belirtiyoruz. Banka ancak gerçek ticari iş ve millî ekonomi ihtiyaç ve gereklere bakımından Merkez Bankasınca verilen kredilerin kullanılışı ile sınırlı olarak ilgili bankalar nezdinde kontrol yapabiliyor. Bilgi isteme yolu ile yapılan bir kontrol daha var ki, bu da elbetteki dolaylı ve pasif.

Banka, yasa ile görevlendirildiği diğer konularda etken kontrol araçlarından yoksundur. Müeyyidede yetersizdir veya hiç yoktur. Banka, geniş kapsamlı bir denetleme imkânına kavuşturulmalıdır görüşündeyiz. Ayrıca tebliğimizde tahvil piyasası, Sermaye Piyasası Kanunu, kâra iştirak ve tahvil konularına da değinmiştik.

Sonuç olarak; yeni düzenleme için döviz ve kredi mevzuat ve uygulamalarının ekonomist ve hukukçular tarafından ayrıntılı olarak incelenmesinin kamu düzeninin ekonomik kapsamının belirlenmesindeki yararını belirtmek istiyorum.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Çok teşekkür ederiz.

Sayın Ruşen Keleş, buyurun.

Ruşen KELEŞ (Prof. Dr.) — Herbiri kendi içinde çok değerli olmakla beraber, her 5 dakıkada bir, birbirinden olukça farklı konular arasında zihnimiz sıçrama yapmak zorunda kalıyor. Şimdi ben de biraz saptırmak istiyorum; bir öncekinden tamamen ayrı bir konuda birkaç söz söyleyeceğim. Benim konum kentleşme ve kamu yararadır.

Önce, Türkiye’de kentleşme sorunu hakkında bazı bilgiler veriyorum. Önemine, özelliklerine, benim nitelendirmemle, çarpıklığına değinen bazı bilgiler vermeye çalışıyorum kentleşme hakkında.

Sonra bu kentleşme sorunlarımızın, daha doğrusu Türkiye’de kentleşmenin bir başıbozukluk, bir düzensizlik, bir sahipsizlik içinde bulunduğu, abartmalı sözcüklerle yer veriyorum ve sonra diyorumki, bunlar nasıl çözülecek? Acaba bu sorunları çözmek sorumluluğu içerisinde olan devlet adamlarımız, siyaset adamlarımız, yöneticilerimiz kentleşme sorunlarımızın çözülmesini kolaylaştıracak bazı ilkeler bulamazlar mı, arayamazlar mı ve kamu yararını bir çözüm olarak ne ölçüde kullanabiliriz, sözü buraya getiriyorum. Kamu yararı, kamu hukuku uzmanlarınca, yönetim hukuku uzmanlarınca, yargı organlarınca üzerinde bir anlaşmaya varılmış olan deyim değildir. Bu konuda yazılmış olan eserlere bakmaya çalıştım ve bunları özetledim Yani kuramsal yaklaşımlar nedir kamu yararına ve bir görüş birliğinde olunmadığı sonucuna vardım. Fakat, şunu söyleyebilirimki, kamu yararından iki şey anlaşılıyor. Birisi kamu yararının dar teknik ve hukuki anlamıdır. Burada hukukçularımızın görüşlerine göre mülkiyet hakkının özüne yapılacak müdahaleler, mülkiyet hakkına yapılacak müdahalelerde ölçü ne olmalıdır? Kamu yararı buna cevap veren bir kavram olarak ortaya çıkıyor. Bu kamu yararının dar ve teknik anlamdaki karşılığı oluyor.

Birde kamu yararının siyasal ideolojik bir kapsamı var, bir içeriği var. Burada da daha yüksek düzeyde bir norm niteliği kazanıyor kamu yararı.

Bazı hukukçularımız şöyle diyorlar: Bu ikinci anlamda, yani siyasal ve ideolojik anlamda kamu yararı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasındaki sosyal devlet ilkesinin gerçekleştirilmesine yardımcı olabilecek bir kavram niteliğindedir. Bu açıklamayı da yaptıktan sonra bildiride kentleşme hakkında ve kamu yararı hakkında başta sorduğum soruya dönüyorum ve diyorum ki, Türkiye’de kentleşme sorunlarını çözecek insanlar, devlet ve siyaset adamları bu kamu yararı kavramından yararlanabilirler ve yararlanmak zorundadırlar. Birtakım örneklerle bu düşüncemi aydınlatmaya çalışıyorum. Bu örneklerimden bir kısmı Türkiye’de toprak mülkiyetinin özünü ilgilendiren bir takım örneklerdir. Daha doğrusu toprak üzerindeki bireysel mülkiyetin kötüye kullanılmasının örnekleridir bunlar. Bu örneklerim; gecekondu konusundan tutunuz da, ta arsa spekülasyonu, bu kiralarn denetlenmesi, kent planlarının uygulanmasındaki, yozlaştırılmasındaki etkenler, kıyılar, yeşil alanlar gibi sorunlara kadar gidiyor ve en son boğazda, hemen Boğaziçi’nde kurulması öngörülen stadyom konusuna, Marmara kenarındaki tersaneler konusuna ve Atatürk Orman Çiftliği arazisinden bir kısmının elden çıkarılması örneğine kadar geliyor.

Şimdi şöyle sonuçlandırıyorum : Bütün bu konularda kamu yararının geniş anlamı, yani siyasal ve ideolojik anlamı bize yardımcı olabilir; özellikle bu siyasal geniş ve ideolojik anlamı Türkiye’de kentleşme sorunlarının çözümüne yardımcı olabilir.

Kamu yararının bu geniş anlamını toplum yararı olarak nitelendirmek eğilimindedir bazı hukukçularımız. Hatta kamu yararı ile toplum yararı arasında bir ayırım yapmak eğilimindedirler. Dayandıkları gerekçe de Anayasada her ikisinin de ayrı ayrı kullanılmış olmasıdır. Yalnız şunu belirtmek gerekir ki, Anayasamızda büyük bir açıklıkla birbirinden ayrılmış değildir bu iki kavram. Doktrinde de ayrılmış değildir. Yargı organlarımızın kararlarını incelediğimiz zaman Anayasa Mahkemesinden tutunuz, başka yargı mercilerine kadar onların kararlarında da kamu yararı ve toplum yararı kavramları arasında bir karışıklığın olduğu derhal göze çarpmaktadır. Fakat, bizim kentleşme sorunlarımızın çözümü bakımından ben bu ayrıntıya fazla girmiyorum ve diyorum ki, işimize

yarayacak olan kavram, kamu yararadır, kamu yararının geniş anlamıdır. Buna isterseniz toplum yararı diyebilirsiniz. Fakat Türkiye gibi hızla kentleşen bir ülkede ve gelir dağılımının çok bozuk olduğu bir ülkede toplumdaki kimi anlamak gerektiği konusu benim bildirim bakımından önem taşıyor ve diyorum ki, bununla halkı kastediyoruz. Nasıl biz kamuoyu dediğimiz zaman devleti anlamıyorsak, kamu yararı dediğimiz zaman da burada kamu yararını devletin yararı ile özdeşleştirmeye gerek yoktur. Bundan kastedilen toplumun yararadır.

Peki, toplum-halk dediğimiz kimdir? Bazı arkadaşlarımız bunu yazılarında açıkça tartışıyorlar. İşte gelir dağılımının dengesiz olduğu ve bazı küçük grupların lehine işlemek eğiliminde bulunduğu bir toplumda, toplum yararından yoksul ve fakir geniş kitleleri aramak gerekir. Dolayısıyla kentleşme sorunlarının çözümünde kendisine bir ilke arayanlar, bir yardımcı norm arayan insanlar, siyaset ve devlet adamları, bu geniş anlamdaki toplum yararı, kamu yararının geniş anlamını gözönünde bulundurmak zorundadırlar ve bunu uygularken de kendi toplumlarının özelliğini dikkate alarak geniş yoksul ve dar gelirli kitlelere yöneltmek durumundadırlar.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Çok teşekkür ederiz.

Sayın Osman Kuntman, buyurun.

Osman KUNTMAN (Avukat) — Sayın Başkan, sayın üyeler;

Tebliğimin konusu ekonomik ve sosyal kalkınmada plânın önemi ve plânın uygulanmamasından doğan sorunlar.

Türkiye hemen hemen yatırım, yahutta kalkınma açısından plana önem veren memleketlerin en başında gelmekte ve Türkiye'deki bugünkü anlamda bir kalkınma planı olmamakla beraber, 1933-1934 yıllarından itibaren başlayan 5 yıllık sanayi planları bir planlı döneme girilmesinin delillerinden sayılmaktadır. Fakat bu erken planlı döneme girilmesine rağmen ve daha sonra, 1960 dan sonra Anayasanın 129 ncu maddesi gereğince mecburi plan dönemine girilmesine rağmen, Devlet Planlama Teşkilâtı Kurulmasına, beş yıllık kalkınma planları yapılmasına, yıllık programlar düzenlenmesine rağmen Türkiye maalesef bu planların emrettiği yatırım-

ları zamanında gerçekleştirip sonuca varmak imkânına kavuşamamıştır.

Gerçi Anayasada ve kanunlarda bu planın uygulanmasını emreden kuralları mevcuttur. Fakat tatbikatta bu planların tüm olarak uygulandığını ve sonuca varıldığını göremiyoruz.

Efendim, şimdi Devlet Planlama Teşkilâtı bilindiği üzere Anayasanın 129 ncu maddesine ve özel kanuna göre kurulmuş, yatırımlar açısından planları hazırlayan, önce ekonomik kurula, sonra da Bakanlar Kuruluna bu planları getiren bir teşkilât; merkezî teşkilât. Kanunlara göre bu planlar Bakanlar Kurulundan çıktıktan sonra Meclise sunulmakta ve Meclisin onayı ile Resmî Gazetede yayınlanmakta, yürürlüğe konulmaktadır.

Bir Anayasa Mahkemesi kararına göre, kalkınma planları kanun sayılmamakta, bunun yanında bir yıllık programlar ise Bakanlar Kurulu tasarrufu addedilmekte. Şu halde, sonuç olarak kalkınma planlarını ve programları Bakanlar Kurulu tasarrufu saymak mümkündür. Bu tasarrufun kalkınma planlarının Bakanlar Kurulu tasarrufu olmasının sonucu olarak planların uygulanmamasından doğan sorumluluğun hangi organa yükleneceğini çıkarmak mümkündür. O halde bu planların uygulanmamasından dolayı sorumluluk öncelikle Bakanlar Kuruluna yüklenmektedir. Bu da Anayasanın 105 nci maddesinden gelmektedir. 105 nci madde doğrudan doğruya Bakanlar Kurulunun sorumluluğunu açıklamaktadır. Bu tebliğimde daha çok üzerinde durduğum nokta, yatırımların zamanında yapılmamasından meydana gelen zararların ne miktara kadar yükseldiğini belirtmek ve bu zararların ödetilmesini, cezai yahut hukukî müeyyidelere bağlanmasını istemekten ibarettir. Deminde arzettiğim gibi, önce Bakanlar Kurulunun Anayasanın 105 nci maddesine göre mevcut sorumluluğu gelmektedir. Fakat bu uygulamada hemen hemen sonuç vermiş değildir. Bu arada Resmî Gazetede yayınlanan bir Meclis kararından bir olayda Başbakan hakkında yapılan soruşturma isteğinin reddedildiğini görmekteyiz. Ben onun dışında bir zarar husule geldiğinden dolayı sorumlu olmuş bir Bakanlar Kurulu bilmiyorum.

İkinci müeyyide olarak karşımıza Anayasanın 88, 89 ve 90 nci madde hükümleri gelmektedir. Buda bir Yasama Organının denetim yolu niteliğindedir. Bundan da şimdiye kadar bir sonuç alındığını bilmiyorum.

Üçüncüsü, yine Anayasanın 127 nci maddesi hükmü ile Sayıştaya verilen görev. O da yine Büyük Millet Meclisi adına denetleme görevini yürütmektedir. Ancak, Anayasanın 127 nci maddesinin gerekçesi okunduğunda bu Sayıştayın denetiminin de gerçekten bir sonuç doğuramayacağı kesinlikle anlaşılmaktadır.

Bunun dışında Türk Ceza Kanununun 230 ve 240 ncı maddeleri hükümleri akla gelmektedir. Burada memuriyet vazifesini yapmakta ihmal ve terahî eden memurlar ve keza vazifesini suiistimal eden memurların cezalandırılacağına dair hükümlerdir. Bunlardan da benim anladığım manada, yani yatırımlara ilişkin zararların tazminine ilişkin olarak bir sonuç doğduğunu görmüş değilim.

Nihayet, 14 Temmuz 1965 günlü ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 12 nci maddesi hükmü gelmektedir. Burada «Devlet memurları görevlerini dikkat ve itina ile yerine getirmek zorundadırlar. Görevleriyle ilgili olarak idareye verdikleri zararlardan ötürü Borçlar Kanununun haksız fiil esaslarına tabidir...» denilmektedir. Görülüyor ki, bu tazminat veyahutta cezai sorumluluk açısından önümüzde sadece beş müeyyide mevcuttur. Fakat bunların da kesinlikle işlediği iddia edilemez.

Benim üzerinde durduğum bu nokta, yatırımların gazetelere kadar intikal eden, on yıla varan gecikmelerden doğmaktadır tebliğimin konusu. Bir örnek vermek gerekirse, Bandırma Liman inşaatını belirtmek mümkündür. Bandırma Liman inşaatı yatırımı tam on yıl gecikmeyle bitecektir, eğer 1977'de biterse. 41 milyon liraya ihale edilmiştir. 250 milyon liraya varmaktadır bugünkü sarfiyat. Şu aradaki farkı düşünürseniz, bunun tazmini mümkün mü, değil mi, belki ben bir hayalperestim, zaten bu tebliği hazırlarken de kesin bir sonuca varacağıma inanmamıştım, ama bir hukukçu olarak gerçekten zimmetine para geçiren bir memur için 5 yıl ceza vermeyi öngören Türk Ceza Kanununun 202 nci maddesi yanında, 200 milyon, 500 milyon gibi zararların ödetilmemesi hakikaten beni çok rahatsız ediyor. O bakımdan, yine çok acele olarak, hazırlıksız olarak bir sonuca vardım kendi kendime. O da şudur:

Bu kalkınma hususundaki hüküm Anayasanın 129 ncu maddesinden çıkmaktadır. Bir Anayasa emridir. Diğer kanunlarla bu düzenlenmiştir. Devlet Planlama Teşkilâtı Kanunu; saymadım biraz önce, tebliğimde özellikle dokundum o kanunlara. Bu kanunların emredici hükümlerinin yerine getirilmemesi, hatta Bakanlar Kurulu

lunun bu Kalkınma Planlarının uygulanmasına ilişkin kararlarının «dikkatle takip edilir», şeklindeki son cümleleri, «uygulanır» şeklindeki son cümlelerinin yerine getirilmemesi sebebiyle denetimi bir Anayasa emri olduğu için (129 ncu madde) Anayasa Mahkemesine vermek gibi bir sonuca vardım. Gerçekten bu sonucun doğru olduğu kanısında da değilim, ama burada toplanan hukukçuların, ekonomistlerin bu konu üzerine eğilmesini ve daha sağlam, daha sonuca ulaştırıcı bir çare bulmalarını rica ediyorum.

Dinlediğiniz için hepimizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Bugünkü programımızda son tebliğ olarak «Sosyal hukuk devletinde konut sorunu» adlı tebliğin sahibi bulunan Tacettin Sırmalı rahatsızlığı sebebiyle katılamadı. Onun için, bugünkü programımızdaki tebliğlerin okunması tamamlanmış oluyor.

Sayın tebliğ sahiplerinin tebliğleri hakkında yapmış oldukları açıklamalarla, bu kıymetli tebliğleri daha rahat anlamamız, daha geniş bilgi sahibi olmamız bakımından bize ışık tuttular. Kendilerine bu bakımdan şahsen çok teşekkür ederim.

Şimdi, bu tebliğler hakkında tebliğ sahiplerine soru sormak isteyen veya konuşmak isteyen arkadaşlar varsa, lütfen isimlerini bildirsinler, sıra ile kendilerine söz vereceğim.

Buyurun sayın Erdoğan Bigat.

Erdoğan BİGAT (Şeker Şirketi Hukuk Müşaviri) — Sayın Başkan, değerli delegeler;

Birinci Hukuk ve Ekonomi Şûrasının aydınlık sonuca varması dileğiyle sözlerime başlamak istiyorum.

1961 Anayasasının karma ekonomi kurallarını kabul ettiğini, tebliğ sahipleri genellikle dile getirdiler. 1937'de 1924 Anayasasında yapılan değişiklik, o zaman tek parti olan Halk Partisinin devletçilik ilkesini Anayasaya getirmek suretiyle Türk Devletinin, devletçi olduğunu kabul etmiş bulunuyordu. Tabii, değerli anayasa hocalarımız var, bu konunun derinliğine girmeyi kendimi yetkili görmüyorum. Ancak, karma ekonomi kuralları içinde devletçilik ilkesinin Türk toplumunun devletçilik ilkesinden uzaklaşmaması gerektiği kanısında olduğumu belirtmekle yetinmek istiyorum. Şöyle söylemek istiyorum :

Özel sektör genellikle kâr gayesiyle kurulduğu halde, devlet sektörü daha çok topluma hizmet anlayışı içindedir. Bu itibarla karma ekonomide 1961 Anayasasında bence devletçilik ilkesinin ağırlığının kaybolmaması gerektiği kanısındayım.

Bu genel görüşümden sonra, bazı konuşmacıların görüşleri hakkında kanaatlarımı arzetmek istiyorum.

Sayın Kâmuran Ardıç, 1937 Anayasa değişikliğinden sonra 3460 sayılı Kanunla 1938'de İktisadi Devlet Teşekküllerinin kurulduğundan söz ettiler. Benim de bu konuda tebliğim var; İktisadi Devlet Teşekküllerinin Özerkliği hakkında. Kendileri denetim açısından konuyu ele aldılar. Ben bugün Kamu İktisadi Teşebbüsü, daha geniş bir anlamda içinde bulunan İktisadi Devlet Teşekküllerinin yönetiminden şikâyetçi olan bir kişi olarak tebliğimi, İktisadi Devlet Teşekküllerinin Özerkliği açısından kaleme almış bulunuyorum.

Yalnız, sayın Ardıç'tan bir noktada ayrı düştüğümü belirtmek istiyorum. Ortaklık şeklindeki İktisadi Devlet Teşekküllerinden söz ettiler. Bugün 440 sayılı Kanun ortaklık şeklinde İktisadi Devlet Teşekkülü kabul etmiyor. 3460 sayılı Kanununun 1 nci maddesinde, İktisadi Devlet Teşekküllerinin meydana gelmesi için ilk şartı, sermayelerinin tamamının devlet tarafından verilmesi esasını getirdiği halde, 440 sayılı Kanun bundan dönmüş, sermayesinin yarısından fazlasının devlete, belediyelere, devletle birlikte diğer kuruluşlara ait olan şeklinde bir tanım getirmek suretiyle 3460 sayılı Kanununun 41 nci maddesindeki ortaklıkları da teşekküle dönüştürmüştür. Ancak, İktisadi Devlet Teşekkülü olabilmenin bir şartı, mutlak surette kuruluş kanunları bulunmasıdır. 3460 sayılı Kanununun sistemi de budur. 440 sayılı Kanunun sistemi de budur. Fakat 1964'te yürürlüğe giren 440 sayılı Kanun, tebliğimde açıklayacağım, belirli sürelerde bazı kurulları, bakanlıkları, hatta Bakanlar Kurulunu bazı belirli sürelerde kuruluş kanunlarını hazırlayıp Meclise getirdiği halde bugüne kadar hiçbir iktisadi devlet teşekkülünün (440'a göre) kuruluş kanunu çıkmamıştır. Bu konuda sayın Osman Kuntman'ın planlama ile ilgili, ilgililerin sorumlulukları açısından ortaya koyduğu tebliğindeki hususların bu konu ile de ilgili olduğu kanısındayım.

Ortaklıkların ibra kararlarının devlet sermayesinin üstünlüğü itibariyle genel kurullarında yapılmaması yolunda bir önerileri oldu. Ortaklıklar içinde özel sermaye sahipleri de olduğuna göre, or-

taklıkların Ticaret Kanununa göre de bugün, hususi hukuk hükümlerine göre yönetildikleri de göz önüne alınırsa, ibra yerleri kanıma göre genel kurulları olmalıdır. Devlet sermayesinin üstünlüğü sebebiyle oradaki oy hakkı gayet tabii fazladır. Bu noktada sayın Ar-
dıc'tan ayrılıyorum.

Bendeniz sayın Alev Damalı'yı çok kısa sürede kısıtlı olarak dinlemekten hakikaten üzüntü duydum. Çünkü, tebliğini naçizane çok takdirle okudum. Kendileri gerçekten burada kısa sürede ifade ettiler. Şekli demokrasiyle bir ülkede demokrasi vardır denilebilir mi? Tebliğlerinde de örnek veriyorlar. Özellikle öğrenme hakkı anayasal bir haktır, demokrasilerde mevcut bir haktır, ama öğrenme olanaklarına toplum kavuşmadıkça şekli olan bu hükümle gerçek demokrasi mevcut olamaz fikrini ortaya attılar. Kendilerine içtenlikle katılıyorum

.Sayın Hocam, değerli Başkanımız sosyal güvenlik açısından prim yerine vergi sisteminin getirilmesini ve Devletin, Anayasanın 48 nci maddesindeki sosyal güvenlik hakkı ile, 49 ncü maddesindeki sağlık haklarını vatandaştan aldığı vergiyle ayrı bir prim sisteme tabi tutmadan yerine getirmesi şeklinde çok ilginç bir tebliğ getirmiş bulunuyorlar. Naçizane tabii kendilerini kutluyorum. Yalnız benim bu konuda üzerinde durmak istediğim husus şu:

Bugün son nüfus sayımı ile zannediyorum 40 milyonu aşmış olan toplumumuzda 1.5 milyon veya 1 milyon 800 bin işçi, 1 milyon kadarda memur; 2.5 milyon dışında sosyal güvenlikten istifade eden yoktur. Bu itibarla vergi alıp bu konuda sosyal güvenliği sağlama yerine, sosyal güvenliği Anayasanın çizgisi içinde yaygınlaştırmak devletin başta gelen görevlerinden biri olsa gerektir.

Ayrıca şunu da ifade ediyorum: Acaba sosyal güvenlik hakkına sahip olan 2.5 milyon kişinin bu hakkı yeterince var mıdır? Bunun da üzerinde durmak lâzım. Şöyle ki:

Sosyal güvenlik deyince yaşlılık, genellikle yaşlılık aylığı ve sağlık hakkını anlamak gerekiyor. Bugün Sosyal Sigortalar için olsun, hatta devletin kendi memurları için olsun kabul etmiş olduğu sağlık hakları fiilen gerçekleşmekte midir? Bunun üzerinde durmak lâzım. Kamu kuruluşlarında görevli bir kişi olarak söyleyeyim; Bütçe Kanunlarında gelen kısıtlamalarla, Maliye Bakanlığının çıkardığı genelgelerle bir Devlet memuru bugün yasal hakkını kullanma imkânına sahip değildir. Hastaneler, doktorlar; bilmiyorum

ben, doktorlar Türkiye’de, aramızda doktor yok, böyle konuştuğum için belki üzgünüm, ama Türkiye’de en mutlu kitle bence doktorlar. Devlet memuru statüsü içinde hem hastaneye giderler, hastaneden çıkıp muayenehanelerinde özel çıkarları için çalışırlar. Muayenehanelere gitmek bu toplumda bugünkü ücretlerine göre de bir kısıtlama olmadığına göre, herhalde içimizde birçoğumuzun dahi harcı değildir. Bu bakımdan hastaneye gittiğiniz zaman, ben de bugün hastalanırsam devlet beni hastanede tedavi edecek, gitmem, gidemem. Çünkü bizzat hastanede olan doktorlar bana dediler ki, «Biz kimin rontgenine baktığımızı bilmiyoruz. Yani benimkine mi bakıyor, başkasının kine mi bakıyor? Kimin tahlilinin sonucunu verdiğini bilmiyoruz.» Bu itibarla müesseseleri gereği gibi işler duruma getirmedikçe sağlık hakkından söz etmeye gerek yoktur.

Yaşlılık aylığına gelince: Ekonomik dalgalanmalar, enflasyonlar, vesair sebeplerle bir emekliye, bir emekli memura, bir yetime, bir dula bağladığınız aylık acaba onun yaşantısını sürdürmeye yeterli mi, değil mi?

Üzerinde durmak istediğim konu, sayın Hocamın tebliği ile girdim, ama bence konu önemiyle bu hakların, yani ben sayın Damalı’nın tebliğiyle birleştirmek istiyorum, bu hakların tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi için müesseselerin işler hale getirilmesi, düzenlemelerin mutlaka yapılması ve ondan sonra diğer konular üzerine eğilinmesi gerektiği kanısındayım.

Şimdilik maruzatım bu kadar. Dinlediğiniz için teşekkürler, saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Erdoğan Bigat’a teşekkür ederiz.

Sayın Ahmet Güler, buyurun.

AHMET GÜLER (Sinop Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı) — Efendim, İlhan Akalın bey, devletin oluşu hakkında güzel bir tebliğ hazırlamışlar. Fakat gerçekten burada bunun aynen aktarılması mümkün olmadı.

Ancak, devletin tarafsız olmadığı şeklindeki vurgusu gerçekten üzerinde durulmaya değer. Hepinizin kabul edeceği bir sunuştur zannedirim. Örneğin, devletin oluşması egemenliğin kullanılış biçimine bağlı olması nedeniyle, egemenliğin kullanılış ve gerçekleş-

tiriliş şekli devletin şu veya bu şekilde oluşmasını kesin surette etkileyecektir. O zaman da, tarihte seyrini gördüğümüz gibi, hakim durumda olan, örneğin, devletin bir parçasını oluşturan yasama görevini yürüten kurallar halkı temsil ettiği oranda kanun yapacaktır. O halde, egemenliğin gerçekleşmesi için şart olan tam hak ve özgürlüklerin sağlanması, egemenliğin, dolayısıyla devletin oluşmasına kesin surette etki yapacaktır. Bu yüzden en az 1961 Anayasasına dönülmeli şeklindeki sunuşu, Barolar Birliğinin de görüşü olarak vurgulanmaya değer bulduğumu belirtmek isterim.

Kâmuran Ardiç beyefendi, kamu iktisadi teşebbüsleri, iktisadi devlet teşekkülleri konusunda çok güzel bir tebliğ sunmuş bulunuyorlar. Ancak, belirttikleri üzere 130 kadar kuruluşun birleştirilmesinin uygun olacağını belirtmektedirler. Bu birleştirmenin herhalde tek bir elde birleştirme şeklinde değil, benzer teşekkülleri birleştirme şeklinde anlıyorum. Bunu açıklamamış oldukları için, açıklasalarđ özellikle kendileri şu, şu, şu teşekküllerin birleştirilmesi uygun olur şeklindeki bir ayrıntıya varsalarđ çok daha yararlı olurdu diyeceğim.

Yine Kâmuran Ardiç bey, İktisadi Devlet Teşekküllerinden, kaynak yetersizliğinden bahsetmektedirler. Bu bir gerçektir. Bunun karşısında ise devletin özellikle bankalara hükmetme durumunda olan devletin kredileri ile vergi iadesi ile, gümrük muafiyeti ile özel teşebbüsü desteklerken, kendi teşebbüsleri olan İktisadi Devlet Teşekküllerine aynı şeyi yapmadığını, kendi varlığını evvelâ özel teşebbüslere vermek suretiyle İktisadi Devlet Teşekkülleriyle özel teşebbüs arasındaki eşitliği evvelâ bozduğunu, burada devletin çelişmeye düştüğünü ve kaynak yetersizliğinin buradan doğduğunu belirtmekte yarar görüyorum.

İktisadi devlet teşekküllerinin diğeri bir derdi de, bu teşekküllerde iktisadi devlet teşekküllerinin yararlılığına inanmamış yöneticilerin çok defa bunların başına geldiklerini görmüşüzdür. Bunu engelleyecek hiçbir hüküm yoktur. Ancak, zannedirim Vural Günal beyin bir nebze dokunduğı, Ceza Yasasına ekonomik suçlar bölümü eklenmeli şeklindeki görüşü ve Osman Kuntman beyin, kalkınma planlarının uygulanmasında yatırımlarda yapılan uygulama sonucu devlete verilen zararlardan kimsenin sorumlu tutulmadığı şeklindeki görüşleri birleştirilebilir ve hep bu görüşler aynı noktada toplanıyor. İktisadi Devlet Teşekküllerini zarara sokanlar da,

devlet planlarını uygulamayanlar da sorumlu tutulmamaktadırlar. Bunların sorumluluğunu gerektiren ve belirleyen şekilde ekonomik suçların saptanması gerektiğine inanıyorum ve bu noktada Kâmuran Ardıç beyin ve Osman Kuntman beyin, Vural Günel beyin birleştiklerini zannediyorum.

Sayın Prof. Mustafa Aysan'ın, bilanço açıklanması ve servet beyanına varan denetim, ticari hayatı kontrol yönünden bu sonuçlara varan tebliğine gönülden katıldığımı belirtmek isterim.

Teşekkürler ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Ahmet Güler'e çok teşekkür ederiz.

Sayın Hamdi Mehter, buyurun.

Hamdi MEHTER (Sayıştay Başkanlığı) — Saygıdeğer delegeler;

Bendeniz sayın Aysan beyin «ekonomik denetim düzeni» başlıklı tebliğine sadece eklemeler yapmak için huzurlarınızda bulunuyorum.

Sayın Aysan, gelişen ekonomide denetim düzeni eksik kalıyor diye bir genelleme yaparak başladıkları konuşmalarında gerçekten belirgin bir eksikliğimizi vurgulamışlardır. Ben bu konuya biraz daha bir başka yaklaşımla değinmek istiyorum.

Bilindiği üzere, ekonomik denetim, ekonomik denetim düzeni kaynağını Anayasadan almaktadır. Kuvvetler ayrılığı ilkesi içerisinde kalarak hukuki denetim gibi, ekonomik denetim de bugün ülkemizde yasama denetimi, yönetsel denetim ya da idari denetim ve yargısal denetim olmak üzere üç kanaldan yürütülmektedir. Burada bunların ayrıntılarına girmeyeceğim.

Ancak, bu noktada birazcık millî gelir konusuna değinerek tekrar denetimin kurumsal bölümüne geçmek istiyorum.

Bize verilmiş bulunan tebliğlerin son bölümünde sayın Doç. Dr. Beşir Hamitoğulları'nın tebliğinden aldığım bir rakama göre, Türkiye'nin gayri safi millî hasılası kişi başına 540 dolardır. Yani bu Türk parası ile değerlendirildiği takdirde, gayri safi millî hasılamız 300 milyar lira civarındadır.

Yine bilindiği üzere gerek gayri safi millî hâsıla, gerekse millî gelir üç kanaldan hesaplanıyor. Bunların da fazla ayrıntılarına

girmeksizin kısaca arzetye çalışacağım. Birincisi, üretim faktörlerine göre millî gelirin hesaplanması, diğeri harcamalara göre yapılan hesaplama, üçüncüsü de, üretilen mal ve hizmetlere göre millî gelirin hesaplanması şekilleridir.

Millî gelir harcamalara göre hesaplandığına göre, eğer biz harcamalar üzerindeki denetim ile millî gelirin harcamalara göre elde edilmesini kıyaslırsak, millî gelirimizin ne kadarının denetlendiğini, ne kadarının da denetim dışında kaldığını görme olanağına sahip oluruz sanırım.

Bugün elde edilmiş bulunan tahminî 300 milyar liralık millî gelirin 1/3 i devlet bütçesini oluşturmaktadır. Bilindiği üzere bütçelerimiz herne kadar şekli bir kanun ise de, yine de yaratılan gelirin belli bir bölümünü içine alan, bunların alınmasını ve verilmesini yasalaştıran bir belgedir. İşte bu 100 milyar liralık gelir, başka deyişle millî gelirin 1/3 i konsolide devlet bütçesi dediğimiz Bütçe Yasası içerisinde harcanmakta ve bu mensubu bulunduğum Sayıştayca denetlenmektedir. Öyle ise millî gelirimizin 1/3 i kamu kesimi aracılığı ile veya kamu kesiminde denetime tabi tutulmaktadır. Geri kalan 2/3 si, ki özel kişilerin, tüzel kişilerin gelirlerini oluşturmaktadır, bunlardan bir kısmı yönetim veya idarî denetim dediğimiz ve çoğunu da Maliye Bakanlığının kuruluşlarından meydana gelen organlarca denetim içerisine alabiliyoruz. Ancak, bu denetimin yeterliliği, ya da yetersizliği gerçekten tartışma konusudur.

Bilindiği üzere Maliye Bakanlığında Malî Teftiş Heyeti, hesap uzmanları kurulu, bankalar yeminli murakıpları gibi birtakım idarî denetim organları vardır. Ve bu denetimin sonuçları da bir yerde son aşamasında yargısal denetime dönüşmekte, yani idarî yargıya, Danıştayımıza gitmektedir. O nedenle, idarî denetimi dahi bir yerde ve son aşamasında yargısal denetim olarak görmek, kanımca pek yanlış olmayacak.

Varmak istediğim nokta şudur: Bugün yasama organınca birtakım ekonomik denetimler yapılmaktadır. Bu konuda fazla birşey söylemeyeceğim, Örneğin, Meclis Araştırması, Gensoru vesaire gibi birtakım denetim olanakları haliyle Parlatentonun kendi görev sınırları içinde vardır.

Yönetim ya da idarî denetim, ki çoğunluğu Maliye Bakanlığınca yürütölmektedir, belli ölçüler içerisindedir, ancak yeterli veya

değil konusunda ayrı ayrı yargılara varılabilir ve yargısal denetim dediğimiz, ki yargısal fonksiyonu üzerinde bir hayli tartışma yürütülmüştür, Sayıştay Denetimi bugün millî gelirimizin 1/3 ini tamamen denetlemektedir.

Bu üç denetim sistemi Anayasa ilkesinden oluşmaktadır. Daha doğrusu Anayasamızın çerçevesi içerisinde bir sistem meselesidir. Birtakım ülkelerde bu sistemin dışına çıkmış, dörtlü bir sistem geliştirilmiş, ya da bir başka denetim sistemi ortaya konulmuştur. Hatta öyle ki, bazı ülkelerde malî denetim ayrı bir güç olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır, ama biz bugün Anayasamızın çerçevesi içinde üç denetim kanalı ile sınırlı bulunmaktayız.

O halde, 1/3 Sayıştayca denetlenen gelirimizin, 2/3 sinin daha iyi denetlenmesi, hatta Sayıştayca yapılan denetimin de daha etkinleştirilmesi için neler yapılmalıdır, neler yapabiliriz? Bence denetim konusunda varılmak istenen önemli sorun bu olmalıdır.

Kanımca, denetim kurumları arasında bir defa görev ve yetki ayırımı çok iyi belirlenmelidir. Bugün bu kesin bir ayrıma tabi tutulmamıştır. Bunun çeşitli biçimlerde gerek yargısal denetim, gerek idarî denetim görevleri arasında birtakım karışımları her zaman görebiliyoruz. Ve bu görev ve yetki ayırımı yapıldıktan sonra denetim organları arasında mutlak surette bir koordinasyon kurulmalıdır.

Saniyen, yasal çelişkiler ortadan kaldırılmalıdır. Bugün biliyoruz ki, ülkenin ekonomik oluşumlarını ya da ekonomik gelişimini ilgilendiren her kurumun, her kuruluşun çeşitli yasal sorunları vardır ve bu yasal çelişkiler bazı hallerde görevlerin tespitini engellemekte, bazı hallerde yetki karışımına yol açmaktadır. O nedenle, denetim konusunda önceliklerden biri de yasal çelişkilerin kaldırılması ve bu kaldırma yapılırken, birbirini bütünleyen yasal düzenin de kurulması gereğidir.

Diğer bir konu, denetimde gerçekten devletin ağırlığı ve etkinliği sağlanmalıdır. Bugün bu konuda sanırım ki, denetim yapan bütün kurullarda hissedilen eksiklik bu noktada toplanmaktadır.

Diğer bir deyişle, bir denetim sistemi, bir sistem bütünlüğüne varmak ihtiyacındayız ve bunu da yaparken, ekonominin yapısal durumunu ve iç dinamiklerini çok iyi bilmeye ihtiyaç vardır.

Teşekkürler ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Çok teşekkür ederiz.

Sayın Enver Arslanalp, buyurun.

Enver ARSLANALP (Avukat) — Sayın arkadaşlar;

Bu panelin zannederim ki önemi, çeşitli arkadaşlarımızın burada vermiş olduğu tebliğlerin bizde uyandırdığı çağırışlarını ve yaklaşımları dile getirmek olacaktır. Ben de bu yoldan hareket ederek sayın Başkanın, sosyal güvenlik konusunda yapmış olduğu tebliğin bazı noktalarını açıklığa kavuşturmak için söz almış bulunmaktayım.

Sosyal güvenlik terimi, Hocanın da söylemiş bulunduğu gibi, nihayet tarihsel bir oluşum neticesi bugünkü anlamını kazanmıştır ve bu endüstrileşme hareketini ve bunun yanı sıra meydana gelen işçi örgütlenmenin bir neticesidir. Yani, sosyal güvenlik örgütlenme olmadığı takdirde, sanayileşme yoğun bir şekilde olmadığı takdirde düşünülecek bir nokta değil. Ondan önceki düşünülen nokta ancak sadaka zihniyeti içinde görüle gelmekte olan yardımlardır. Böyle olunca; bu konunun sosyal güvenlik, yani kapsayıcı bir şekil alabilmesi için evveliminde toplumun istihdam sorununun ve Anayasal bir hak olan çalışma hakkının somut bir şekilde gerçekleştirilmesi lâzım. Eğer bu çalışma hakkı somut bir şekilde gerçekleştirilmediği takdirde, biz, bugün olduğu gibi, istediğimiz kadar sosyal güvenlik konusunda aşamalar aldık diyelim, ancak olsa bugünkü kişilerin vermiş bulunduğu primlerin meydana getirdiği bir nevi kendi kendine dayanışmadan başka birşeye vasil olmamız mümkün değil. O itibarla, istihdamla sosyal güvenliğin sıkı sıkıya birbirine bağlı olduğunu gözden kaçırmamak gerekecektir.

Bunun gayet tabii yan problemleri de var. Gerek çocukların yetiştirilmesi ve en büyük meselelerden bir tanesi ve bir siyaset, batıdaki bir siyaset adamının söylemiş bulunduğu gibi, toplumun uygarlığının tek simgesi olarak bir toplum eğer çocuklarına ve yaşlılarına bakabiliyorsa, o topluma ancak uygar toplum denebilir, sözünden hareket ettiğimiz takdirde, bu sıkı sıkıya birbirine bağlı olan istihdam ve sosyal güvenlik ancak bu şekilde somut bir sonuç verebilir. Çünkü, sosyal güvenliğin en büyük problemlerinden bir tanesi üçüncü çağ denilen o çağın problemlerine somut çözüm yolları bulmaktır. Yoksa sadece bir yaşlılık yardımı yapmak su-

retiyile, al şu parayı ve toplumun kenarına git demek değildir. Onun yan problemlerini ele almak demektir; sosyal güvenliğimiz için de budur.

Gayet tabii bu konuda bizim sosyal güvenliğin hakikaten çağdaş bir anlam kazanabilmesi için üzerinde durulması lâzım gelen üç problem görmekteyiz biz. Onu burada açıklamak istiyorum. Bir tanesi bütün çalışanlara uygulama konusu. Tabiatıyla toplumda yaşayanların her birimizin asgari garantiye sahip olmamız şart. Yarınımızdan emin olmalıyız. Fakat bunu nasıl elde edeceğiz? Başlangıçta da söylemiş bulunduğum gibi, bir istihdam politikasının gerçek ve bilimsel olarak ele alınması gerekir. Birinci şart bu.

Ondan sonra, sosyal güvenliği kuruyorsunuz. Bugünkü gerçeklerden hareket ederek gayet tabii iyi bir tarafa da gitmemiz mümkün. Çeşitli sosyal kuruluşlar olarak üzerinde en çok durulan Sosyal Sigortalar meselesi, Bağ-Kur meslesi pekâla bizi daha iyiye doğru götürecektir bazı şeyler verebilir. Bu nedir?

Burada sosyal güvenlik düzeninin finansmanı meselesi ön plana gelmektedir. Şimdi, moda halinde, belkide toplumun büyük özelemleri olduğu için siyaset adamlarının ağzında ve bir seçim yatırımı olarak «Biz sosyal güvenlik getiriyoruz» diyorlar ve bunu söylemek mecburiyetini hissediyorlar. Ben kendi kendime soruyorum ve uygulamayı da görünce, siz ne yapıyorsunuz? Kanun çıkıyor. Sosyal Sigortalar (506 sayılı Kanun) meydana. Bağ-Kur Kanunu da meydana. Siz ne yapıyorsunuz?.. Yaptıkları birşey yok. Görüşüme göre yaptıkları hiçbir şey yok. Sadece bir kalıp kuruyorlar, bir kanun getiriyorlar ve kendileri de bu kalıbın işlemesinin bütün tekeli kendilerinde tutuyorlar ve ondan sonra da, kanuni gerek olarak da gayet tabii sosyal sigortalara bağlanma, Bağ-Kur'a bağlanma meselesi var ve ondan sonra da prim almaya başlıyorlar. Peki, sizin katkınız nedir burada? Ne yapıyorsunuz?.. Yok. O takdirde, çağdaş anlamında bizim memleketimizde bir sosyal güvenlikten bahsetmek söz konusu olabilir mi? O, ad değiştirilmiş bir özel sigortadan başka birşekilde tanımlanabilir mi? Benim, memleketimizde bir sosyal güvenlik düzeni vardır demeye dilim varmıyor. Ne zaman olacaktır bu iş? Eğer finansman meselesi çözümlenirse, yani devletin anayasal bir vazifesi bulunan vatandaşlarının sosyal güvenliklerini sağlamak bakımından katkıda bulunma meselesini ön plana atarsak, o zaman belki bir şart yerine gelmiş olur.

Batının bugün uygulamakta bulunduğu, meselâ bundan beş-altı sene evvel küçük esnaflar için kabul edilmiş bulunan bir sosyal güvenlik sigorta meselesinde Fransa Hükümetinin ve Devletinin o düzene, hatırımda yanlış kalmadıysa, 180 milyon Frank, bizim paramızla 500 milyon lira civarında katkıda bulunmuş bulunmaktadır. Bağ-Kur kurulduğu zaman hiç birşey yoktu. Sosyal Sigortalar Kurulduğu zaman acaba devletin bir katkısı oldu mu?.. Kanun var ve kanunda da olmuyor. O zaman finansman meselesinde burada birinci vazife olarak devlete bu yükümlülüğü hatırlatmak gerekir. Devlet artık, devlet olduğunu ve vatandaşlarının anayasal hak bulunan bu sosyal güvenlik hakkını yerine getirecek vazifeyi yerine getirmiş bulunması lâzım.

Finansman konusunda Hocamız dedi ki, diğer Avrupa memleketlerinde devletin katkısı bulunmakta, devletin katkısı bulunduğu takdirde açıklar söz konusu olmamaktadır, dediler. Benim geçenlerde okumuş olduğum Fransa'dan son bir örnek vereyim. Fransa, devletin katkıda bulunduğu memleketlerden olmuş olmasına rağmen, bugünkü ekonomik düzen icabı 8 milyar civarında bir açık karşısındadır. Peki bu nasıl halledilecektir? Bizde de açık var diyorlar. Meselâ tam 25 senenin dolması sırasında yaşlılık yardımının yapılması arifesinde bir çığlık çıktı, «Sosyal Sigortalar batıyor» diye. Bu neydi? Yaşlılık yardımı yapamaz... Bunda gerçek payı var mı, yok mu bunu uzmanlarına bırakalım, ama benim söylemek istediğim şey şu: Eğer bir ekonomik düzende bir değişiklik söz konusu olmadığı takdirde ister devletin katkısı olsun, ister katkısı olmasın, muhakkak ki, sosyal güvenlik konusunda bir açık olacak. Esasen sosyal güvenlik teriminin içinde açık meselesi söz konusu değil. Çünkü, toplumun bireylerini, vatandaşlarını sosyal güvenliğe kavuşturulması düzeninde bir açık söz konusu olmamak gerekir. Bizim bugünkü uygulamaya dönük olan şu cihete de temas etmek istiyorum:

İşçi-işveren primleri meselesi söz konusu. Açığın kapatılması için, biliyorsunuz, periyodik olarak primler artırılıyor. Prim nedir? Hoca, primi vergiye dönüştürelim diyor, fakat bugün hattı zattında prim bir vergi mahiyetinde; isterseniz vermeyin. Yani prim öyle bir yer almıştır ki, fiskalizasyon meselesi çıkmıştır karşımıza. Bir nevi vergi. Peki, bu durumda mütemadiyen işveren işçi primlerini artırmak suretiyle bu açığı kapatma tarafına gitme yolu bir çıkış noktası mıdır? Nereye kadar gidebilir bu? Zaten hayat

şartları itibariyle işçiden kesilmiş bulunan ücret kendi hayat şartlarını, yaşama şartlarını bir nispet dahilinde azaltıyor. O takdirde bunun bir çıkış noktası olduğu kanaati hiçbir zaman hâkim olmak gerekir. Kaldı ki, şu primin toplulumuzda hukuksal niteliğinin de değerlendirilmesinde ben fayda mütalaa etmekteyim; yarının sosyal güvenlik düzeninin tam oturtulması bakımından.

Prim, Sosyal Sigortalar Genel Kurullarında daima işitilir, gazetelere de geçer. Bir sendikamız orada temsil edilmiş olduğu için ve primler de işçiler tarafından ödendiği için Sosyal Sigortalar bizimdir, der. Onun yanında, işverenler de, primler işveren primi namı altında olduğu için, onlar da derler ki, bu Sosyal Sigortalar bizim ödediğimiz primlerle oluşuyor. Acaba böyle midir? Ben gerek iktisatçılara, gerekse hukukçulara, gerekse maliyecilere şu primin hukuksal niteliğinin lütfen değerlendirilmesi lâzım geldiği noktasından hareket edilmesinin bize bir çıkış getireceği kanaatındayım. Bu batıda hiçbir zaman işverenin iddia ettiği gibi, kendisinin ödediği bir prim olarak telâkki edilmiyor. Hocamın yapmış olduğu incelemesinde dubleden bahsediyor. Onun sosyal güvenlik fretesini aştığımız zaman, finansman bölümünde ödenmiş bulunan primlerin hukuksal niteliği incelendiği zaman işverenin vermiş olduğu bir prim değil, konsümatörlerin, tüketicilerin, yani bizim vermiş bulunduğumuz prim olarak açıklanmaktadır orada. O takdirde, buradan hareket ederek demek ki, sosyal güvenliğin muayyen bir aşamaya götürülmesi söz konusu. Onun için, bu meselenin toplulumuzda şimdiye kadar tartışmadan kaçınıldığını zannettiğim bu konunun tartışılması lâzım geldiği kanaatındayım. Bu ikinci noktayı da bu şekilde söyledikten sonra, asıl üzerinde en çok durduğumuz nokta şu:

Demokratik bir düzende yaşıyoruz. Demokratik bir düzende yaşamaksa anayasal hakların Anayasada yer almış bulunması, devlet tarafından tanınması, onun tanımlanması ve korunması söz konusu tabîî. Ama, Erdoğan arkadaşım diğer arkadaşıma atıf yaparak, eğer gerçek hayatta bunların olanakları verilmezse, maddî hayatta bunların şartları, koşulları sağlanmazsa, Anayasal bir hak olarak çalışma hakkının sosyal güvenlik hakkının bir anlamı kalmadığını burada söylemek gerekir. Bunun bu tarafı böyle, Fakat bir demokratik düzende yaşamış bulunduğumuza göre, demokratik bir düzenin icabı olarak hepimizin, billhassa sosyal güvenliğe bağlı bulunan kimselerin herhalde o teşkilât içinde söz sahibi olma-

sı birinci şart. Demokratik haklar dediğimiz zaman herhalde havada lâflar değil bu. Bir sosyal güvenlik teşkilâtının herhalde kararları olacaktır. Eğer ben sosyal sigortalara bağlı bir kimse sıfatıyla o kararlara katkı bulunmazsa, bu teşkilâta demokratik bir teşkilât diyebilir miyiz? Eğer o teşkilâtın vasıtalar konusunda yapacağı seçimlere benim söz hakkım olmazsa, o seçimler üzerinde ben fikirlerimi söylemezsem, o seçimlerin yapılmasında katkı bulunmazsa, o zaman o teşkilâtın demokratik hüviyeti olabilir mi? Ondan sonra en nihayet, o alınmış bulunan kararların icrasında ve elde edilmiş bulunan neticelerinde eğer benim söz sahibi olmam söz konusu değilse, denetim yoksa, o teşkilâta demokratik denebilir mi?

Bugün, gerek Bağ-Kur bakımından, gerekse Sosyal Sigortalar bakımından halâ 1945 senesinde Teşkilât Kanunu olarak kabul edilmiş bulunan o teşkilât kanunu ile idare edilmektedir ki, düşünün, tek parti devrinin büyük şeyinden çıkmış bulunmanın arifesinde kabul edilmiş bulunan bir teşkilât kanunu, 1975 senesinde Sosyal Güvenlik düzeninin teşkilât kanunu oluyor... Bu olamaz. Eğer, sosyal güvenliğe bağlı kimselerin bu idareye katkısı olmazsa, eğer temsil edilmezse, denetimi yoksa ve söz sahibi değilse ve bunun işleyişini kontrol etmiyorsa, istediği kadar oranda kocaman genel kurullar kurulsun ve çıkılsın orada söylensin ve kısıtlayıcı olan, temsil kabiliyeti üzerinde tartışma yapmıyorum, ama çok kısıtlayıcı temsil kabiliyeti bulunanlar tarafından söylensin, hiçbir kıymeti yok. O takdirde, en çok üzerinde durulması lâzım gelen bir mesele, sosyal güvenlik düzeninin bir noktaya gelebilmesi için, organizasyonun; yani sosyal güvenlik düzeninin demokratizasyonu şarttır.

O itibarla, nasıl hukukta bir demokratizasyon hadisesi varsa, ekonomik hayatta da bir demokratizasyon hadisesi vardır. Yani, bireylerimizin, vatandaşlarımızın bu oluşuma katkıda bulunması lâzım. Ancak, birinci şart olarak bunlar çözümlendikten sonradır ki, biz iyi bir noktaya, bir düzene götürmek olanaklarını elde edebiliriz.

Hepinize teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz sayın Arslanalp.

Sayın Selâhattin Babüroğlu, buyurun.

Selâhattin BABÜROĞLU (C. Senatosu Üyesi) — Saygıdeğer dinleyenlerim;

Bilimsel düzeyi bu derece yüksek ve konulara bu kadar hâkim olan bir topluluk karşısında söz söylemek yöntemini izlemeyeceğim. Sadece soru sorma ve bu sorular sorma sonunda da bilgi dağarcığıma sizlerden aldığım bazı şeyleri doldurarak gitme yöntemini izleyeceğim.

Sayın Can Celil'in hazırlamış olduğu tebliğ gerçekten hem güncel, hem de son derece önemli. Ben kendilerinden şunu sormak istiyorum:

Yürürlükte olan Anayasamız karma ekonomi düzeninde bir siyasi parti gelse, yalnız özel teşebbüsü uygulayacağım dese, Anayasa, bugünkü Anayasamız buna olanak verir mi? Ya da, başka bir siyasi parti gelse, yalnız kamu kesimine döndürecekim herşeyi dese, bugünkü Anayasa buna olanak tanır mı?

Buradan şu noktaya gitmek istiyorum. Siyasal Bilgiler Fakültesinde sayın Uğur Torun'un yapmış olduğu bir incelemeden sizlere rakamlar arz edeyim:

1950, 1963, 1967 ve 1973'te kamu kesimiyle özel kesimin kamu içerisindeki oranını incelemekle şu şekilde saptamışlar:

Sanayi kesiminde imalât yönünden, kamu kesimi 1950 yılında % 50.5, 1973 % 36,7'e düşmüş. Karma ekonomi düzeninde terazi böylesine inmiş.

1963'te % 44 kamu kesimi. Azalma yine var. Şöyle özetleyeyim :

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında tekrar kamu kesimi % 47, 1966-75 ortalaması % 36,7. Yani kamu kesiminin aleyhine doğru karma ekonomi düzeni işlemiştir. Yatırımlar da buna göre kamu kesiminin aleyhine doğru işlemiş. Daha çok ara malları ve kâr getirmeyen mallar kamu kesiminde kalmıştır. Bu hale göre, Türkiye'nin kalkınması hangi yapısal düzene doğru gider, onu sormak istiyorum?

Birabaşka ara sektöre ihtiyaç var mıdır? Halk sektörü gibi, ya da başka türlü bir sektöre ihtiyaç görüyorlar mı, kendilerinin tanımlamalarına göre? Fikir söylemek istemiyorum tabii.

Bir diğer sorum, kendileri büyüme hızı olarak Türkiye'nin % 50 lik büyüme hızıyla gitmesini söylediler. Ben büyüme hızını, yine fikir söylemeden soru tarzında getirmek istiyorum. Yatırım, hizmet ve diğer malların toplamını bir yıldan diğer yıla düşünersek, bir yıldan diğer yıla çıkarılan farkı birinci yıla böldüğümüz zaman % 50 gibi bir rakam çıkıyor. Yani şöyle söyleyeyim: 150—100/100 değimiz zaman % 50 gibi bir rakam çıkacak. Bu % 50 kalkınma hızını bir anda bütün petrol gelirleri verilse, bütün paralar verilse, % 50 kalkınma hızı elde edilebilir mi?

Özür dileyerek şu hususu fikir olarak söylemek istiyorum: % 12 kalkınma hızı ile 1948'deki Fransa'nın düzeyine gelebileceğiz. % 7 kalkınma hızı ile nereye gidebileceğimizi içinde bulunduğum Hükümetin Başbakan Yardımcısı sayın Karaosmanoğlu söylemişlerdi, kıyamet kopmuştu; 2335 yıl batı ülkelerinden geri olduğumuz rakamını söylemişlerdi, % 6, % 7 ile gidersek. % 18 kalkınma hızı ile Fransa'nın 1955'teki durumuna Türkiye'yi getirmek olanağı var ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, Senatoya geldiği zaman karşı çıktım, sadece duygusal yönden karşı çıkmıştım, eğer bugün Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının öngördüğü biçimde gidildiği takdirde, İtalya'nın; yani Avrupa Ekonomik Topluluğu içerisinde ekonomik yönden en geri olan İtalya'nın 1970'teki düzeyine 1995'te gelecektik. Şimdi % 50 büyüme hızının eğer gerçekten uygulama olanağını bulabiliyorlarsa, o zaman Türkiye'nin üç-beş yıllık kalkınma planı uygulamasıyla batı ülkelerinin, merihe giden ülkelerin düzeyine gelebileceğini düşünebiliyorum ve çok seviniyorum, eğer böyle bir yöntem varsa. Eğer yanlış anlamadıysam, bu konuda açıklamada bulunmalarını rica edeceğim.

Diğer bir sorum, sayın Ardıç'tan. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin sektörel holdink mi, tek holdink mi olarak yapılmasının düzenlenmesinin Türkiye ekonomisinin büyümesine yardımcı olacağı yönündedir. Biliyorsunuz. Birinci Erim Hükümeti tek holdink düşünmüştü. Tek holdinge karşı olan bir Bakanım ben o dönemin. Sonra Melen Hükümeti Resmî Gazetede sektörel holdink olarak Parlamenta da getirdi, kadük oldu reform tasarısı. Bu konudaki görüşlerini rica edeceğim.

Bir diğerkonu, sayın Kuntman'ın, projelerin gecikmesi konusunda son derece enteresan, gerçekten projelerin gecikmesi yalnız ekonomiyi ve bizi geri bırakmıyor, hükümetleri ödeme bakımından sürprizlerle karşı karşıya getiriyor. Yalnız bir ceza uygulamasından bahsettiler. Şimdi bu projelerin gecikmesi konusunda; 10 lirayı çalan bir kişiyi hemen bulursunuz, suç her yönüyle teşekkül etmiştir, cezasını verebilirsiniz, ama projelerin ve yatırımların gecikmesinin kusurlusu çok anonimleşmiştir. Eğer bu kusurluyu bulma olanağı olsa idi ve her projenin gecikmesinden dolayı, örneğin sırtına yahut ayaklarına on sopa atma gerekseydi, ya da on gün hapsedmek gerekseydi beş yıl 1600 ilâ 2 bin şantiyenin sorumlusu olarak, bunu bine indirelim, beşle çarpalım, 5 bin. Onların hepsinde gecikme vardı, çok azı gecikmesiz bitti, demek ki, benim 50 bin sopa yemem, ya da 50 bin gün hapsolmam gerekirdi. Oysa suçun tamamının da herhalde bende olmadığını takdir edersiniz. Bütün mesele, yapısal bozuklukların fakirliği giderek artırması ve eğitimin tersine işletilmesi, eğitimin uygulamaya dönük olmamasından ileri gelmektedir, ama çok önemli bir soruna da değinmişlerdir. Ben fazla vaktinizi almamak için yine bir konuya değinip huzurunuzdan ayrılacağım. Bu da, kamu iktisadi teşebbüslerinin denetim konusu.

Belirli bir denetim sistemi vardır ve biz siyaset adamları ve icra adamları sıkıştığımız zaman, özellikle az gelişmiş ülkelerde, sıkıştığımız zaman yasalara kusur buluruz; trafikte olduğu gibi. Yasalara kusur bularak kendimizi kamuoyu karşısında biraz beraat ettirmiş oluruz. Siz hukukçular da bize bu olanağı vermeyin. Eğer verirseniz biz çok abartarak bunu kullanırız. Ben denetim sisteminin düzenlenmesinden yanayım, bazı yasalar yapılabilir, ama mevcut sistemi kullanmıyoruz. Mevcut sistem nerede aksıyor? Parlamentoda aksıyor; yedi yıl parlamento aksatıyor. Daha iyi kanun yapsanız acaba bu Parlamento aksatmayacak mı? Aksatacaktır. Yapısal bozukluk ve bu eğitim düzeni böyle gittiği müddetçe aksatacaktır. Aksatmasa zaten uygar ülke olurduk. Onun için kanunlarla biz idarecilere fazla pas vermemenizi öneriyorum ve Türkiye bir çelişkiler ülkesi, bir çelişkiyi beraber yaşadık. Ben Elektrik Mühendisleri Odasının çeşitli seminerlerine ve toplantılarına katıldım. Orada da elektrikler yanmazdı, orada da elektrikler gecikirdi. Hukukçularda elektriğin yanmayacağını hiç düşünmemiştim. Bir bakıyorum, siz de elektrikleri yakamadınız, o tertibi alamadınız, val-

nız saat tuttum, sizde süre 1 saat 45 dakika oldu, orada bazan yarım gün oluyordu. Bu çelişki zincirine bir çelişki de ben katıyorum, saygılar sunarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Selâhattin Babüroğlu'na açıklamalarından dolayı çok teşekkür ederiz. Yalnız, kendileri tebliğ sahiplerine bazı sorular sordular. Bunlara cevap vermek isteyen tebliğ sahipleri varsa eğer, ancak geriye üç tane daha konuşmacımız kalmıştır, bunlar da konuştuktan sonra sorulara cevap vermeyi takdirlerini arzedeceğim.

Sayın Satılmış Çağlar'ı rica ediyorum, buyurun.

Satılmış ÇAĞLAR (Köy İşleri Bakanlığı Planlama ve Koordinasyon Kurulu Uzmanı) — Efendim, ben tebliğimi birkaç gün önce, ana tebliğlerin tümünü de bugün almış oluyorum. Tabiatıyla bütün tebliğleri okuma olanağını bulamadım. Ancak, burada bir nevi fikir jimnastiği şeklinde sunulan özetler üzerinde kafama takılan bazı soruları sormak istiyorum.

Yalnız, sözüme başlamadan evvel Türkiye Barolar Birliğinin Türk Ulusunun kalkınması konusunda attığı bu çok hayırlı adıma şükran borçlarımı şahsen iletmek istiyorum, sağolsunlar.

Efendim, sayın İlhan Akalın bey İzmir İktisat Kongresinde Türkiye'nin ülkenin kalkınması konusunda kapitalist sistemin benimsendiğini, karma ekonomi düzeninin benimsendiğini ifade ettiler. O dönemde önce başka uluslar hangi kalkınma sistemini kullanmışlardı da, o dönemde İzmir İktisat Kongresinde biz bu iki sistemi kullanmışız? Bizim bu iki sistemi kullanmamızı zorlayan nedenler nelerdir?

En son sorumu iki cümleyle arzedeğim; yani niçin biz bu sistemi kabul etmiş oluyoruz? Bizi bu sistemi kabul etmeye zorlayan nedenleri özlü olarak ifade etmelerini, açıklamalarını rica ediyorum, bir.

İkincisi, sayın Selâhattin Babüroğlu da bu konuya değindiler. Sayın Celil Can bey büyüme hızı ve kalkınma hızından bahsettiler. Büyüme hızı ile kalkınma hızı birbirinden farklı şeyler midir ve kalkınma ve büyüme hızından bahsederken % 50 lik bir kalkınma hızından bahsettiler. Oysa ki, planlarımız ortada. Türkiye 6.8 ilâ 7 lik kalkınma hızını hedef olarak almış ve bazan % 8 i geçmi-

şizdir çeşitli şeyler yüzünden. Bu konuda açıklamada bulunmalarını istirham ediyorum.

Üçüncü olarak sayın Vural Günel bey, döviz kredi uygulamaları ile ilgili tebliğlerinin özetlerinde, kredi dağılımında etken bir kontrol sistemi kurulamamıştır, etken kontrol sistemi yoktur, etken kontrol yöntemleri geliştirilememiştir dediler. Acaba bu konuda ne gibi önerileri var. Tabii tebliğlerini okuyamadım, belki tebliğlerinde vardır. Bu konuda da bir-iki kelimeyle açıklamada bulunmalarını rica ediyorum.

Son olarak sayın Osman Kuntman bey bir konu üzerinde durdu, hakikaten ülkemizin hassasiyetle üzerinde durduğu; çünkü beş yıllık kalkınma planının yarısına geldiğimiz bir dönemde, bu döneme gelinceye kadar çeşitli yerlerde çeşitli toplantılar düzenlenmiştir, hatta plancılar için de toplantılar yapılmıştır, ama bu konu bu anlamda ele alınıp eleştirilmemiştir. Hakikaten Beş Yıllık Kalkınma Planlarımız vardır. Her beş yıllık planların uygulama programları vardır ve bu iki planda ve programda Devlet Başkanımızın, Başbakanlarımızın ve Bakanlarımızın imzaları vardır. Ayrıca bu yıllık uygulama programından sonra bir başka dilim daha olan icra planı vardır. İcra planında çeşitli kuruluşlara hizmetleriyle ilgili dar boğazları giderici çeşitli hedefler gösterilmiştir ve biz kamu kuruluşlarında çalışanlar olarak o icra planlarının gerektirdiği şekilde çeşitli tedbirleri kendi yöntemlerimize göre kendi dar boğazlarımızı tespit eder, üç aylık ve dönem raporları halinde Devlet Planlama Teşkilâtımıza göndeririz. Bazan eksik gönderilir, bazan hiç gönderilmez. Niye göndermedin, niye yapmadın, bu niçin olmadı diye hiç kimse bu konuda soru dahi sormaz. Her beş yıllık plan dönemi hazırlanırken ihtisas komisyonları kurulur. İhtisas komisyonlarında hedefler tespit edilir. Uygulanacak politikalar tespit edilir, amaçlar tespit edilir ve Birinci Beş Yıllık bittiği zaman, ikinci beş yıllığın hazırlıkları sırasında, geriye dönülüp, biz birinci beş yıllık kalkınma planında hangi hedefleri tespit etmiştik, hangi politikaları, hangi amaçları tespit etmiştik demeyiz. Yepyeni bir amaç, yepyeni ilkeler, yepyeni şeyler tespit ederiz. Onun üzerine, onunla bina edilen uygulama programları, icra planları olur, kamu kuruluşları olur ve bunlar kendi imkanlarına göre hizmetlerini bu hedeflere doğru yöneltirler ve yürütürler. Ama bunları yaparken, yani uygulama programları uygulanırken yeni yeni ihtivaçlar doğar, bu ihtiyaçlar mevcut programlar uygulanırken yeni ihtiyaçlar

doğar, yeni ihtiyaçları karşılayacak yeni kaynaklarımız yoktur. Onun için hep birbiri üstüne biner, herşey yarım kalır, kimse kimseye de sormaz. Ne Devlet Başkanı Başbakanı, ne Başbakan bakanlara, ne bakan ilgili kuruluşlara sormaz, birbirlerini yürütecek şekilde, denetleyecek şekilde, izleyecek ve değerlendirecek şekilde bir koordinasyon, bir eşgüdüm havası içine giremeyiz. Bunun sorumlusu, sayın Selâhattin Babüroğlu'nun dediği gibi, hakikaten herkese, bu alanda hizmet alan gelmiş geçmiş bütün herkese düşmektedir. Bu çok önemli bir nokta. Hakikaten buna çareler bulmak zorundayız.

Teşekkürler ederim, saygılarımla (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın Ferit Yurtsever, buyurun.

Ferit YURTSEVER (Sayıştay Başkanlığı) — Kongrenin sayın Başkan ve üyelerini saygı ile selâmlarım.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin denetimi biz Sayıştaycıların bilinç altında devamlı çöreklenmiş olan bir konudur, fakat hem vaktin gecikmesi, hem konuşmaların bu denli teferruatlı olması neniyle zihinlerinize dopink yaptırmak istemiyorum. Onun için meseleyi kısaca özetleyeceğim.

Sayın Kâmuran Ardıç beyin, İktisadi Devlet Teşekküllerinin denetiminin Yüksek Murakabe Heyetince Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesini önermesi üzerine söyleyeceğim şu husus var:

Yüksek Murakabe Heyeti genel olarak personelinin azlığı ve ya işin teknik yönü nedeniyle incelemelerini, denetimini genel olarak bilanço ve bilanço ekleri üzerinde yapar. Halbuki Sayıştay, Anayasanın 127 nci maddesinin kendisine vermiş olduğu yetkiye istinaden çıkartmış olduğu 832 sayılı Yasanın 1 nci maddesinde, evrakların teker teker denetimini öngörür. Bu nedenle Sayıştay bugünkü koşullarda belki herkesin istediği şekilde etkin bir denetim yapamıyorsa da, bütün evrakları teker teker denetleme durumundadır. Şu halde, İktisadi Devlet Teşekküllerinin Büyük Millet Meclisi adına veya Başbakanlık adına sadece bilanço üzerinde denetlenmesi mi etkin olacaktır, yoksa Sayıştayın bugünkü denetiminde olduğu gibi, evrakların teker teker mevcut mevzuata göre, bu mevzuat

çerçevesinde denetlenmesi mi etkin olacaktır? Onun için, biz deriz ki, Anayasanın 127 nci maddesinde İktisadi Devlet Teşekküllerinin ve kamu iktisadi teşebbüslerinin Sayıştay tarafından denetlenmesi gerekir düşüncesindeyiz. Bu bir temenni. Bunun ne gibi faydaları olur:

Sayıştay bugün 2500 tane nakit saymanlığına, elindeki 440 denetçi, 40 daire üyesi ve 300 tane yönetim personeliyle bugün günü gününe yapmaktadır. Bu normal olarak genel bütçe, katma bütçe ve döner sermayeden yıllık harcama tutarı 100-120 milyar arasındadır bugün için. Sayın Ardıç'ın tebliğinde de gördüğümüz gibi, bugün döner sermaye yekûnu kamu iktisadi teşebbüslerinde (130 teşebbüste) toplam olarak 114 milyar lira civarındadır. Bu şekildeki bir denetimi Sayıştay mevcut kadrosuna biraz daha ekleme yaparak gerçekleştirebilir. Bunun ne gibi faydaları var, bunu kısaca özetleyeceğim:

Sayıştay, gelir-gider, Kurumlar vergisi, Damga Vergisi gibi kanunların tatbikatının bugün Türkiye'de halen denetlediği müesseselerde yüzde yüze yakın bir şekilde mevzuata uygun olarak denetlemesini gerçekleştirmiştir. Bu müesseselerde de bunu gerçekleştirebilir.

Diğer taraftan bizim denetlediğimiz dairelerin personeline kanunların uygulanmasını belli bir şekilde istiyoruz. Halbuki idarelerde başka türlü uygulanıyor. Bu da o idarelerde, yani iktisadi devlet teşekküllerinde çalışan personelle bizim denetlediğimiz idarede çalışan personel arasında birtakım huzursuzluklara da neden oluyor; kanunların tatbiki yönünden.

Diğer taraftan devletin taşınmazları veyahutta patrimonumuna dahil taşınmazların saptanması, devletin varlığının saptanması yönünden de bir fayda sağlayacaktır.

Konsolide bütçe ve millî bütçenin daha sıhhatli olarak saptanmasını sağlayacaktır. Devlet eliyle gerçekleştirilen cari harcama, yatırım harcaması, sermaye teşkili ve transferlerinin sıhhatli olarak bilinmesini sağlayacaktır.

Kamu kesiminde denetleme yönünden bir koordinasyon sağlayacaktır. Bir denetim birliği sağlayacaktır şeklen ve hukuken.

Diğer taraftan kurumların birbirleriyle yabancılaşmasını önleyecektir. Bunların hepsi tabii ayrı ayrı açıklanması gereken konular.

Diğer taraftan sayın Osman Kuntman beyin konuşmasına değinerek yine temennilerimi orada da belirteceğim. Sayıştayın planın denetimini yapmadığını ileri sürdüler. Gayet doğru, Anayasa bize bu yetkiyi vermemiştir. Gelir-gider ve mal deyip bağlamıştır. Esasında biz plana göre; harcamaların plana göre yapılıp yapılmadığının da denetlenmesini istiyoruz. Bu bakımdan bunu da öneriyoruz. Bu aynı zamanda israfın önlenmesini de sağlayacaktır. Kendileri Bandırma'daki liman inşaatını somut örnek olarak verdiler. Ben 1974 Doğu denetim turnesinde Keban'ın durumunu gördüm; 3.5 milyar lira olarak tahmin edilen bir yatırım 8 milyara kadar çıktı, daha da çıkacağı bekleniyor. Bu şekilde Sayıştayın hem planı denetlemesi, hem de İktisadi Devlet Teşekküllerini plana göre harcamaların yapılıp yapılmadığını denetlemesi, hem de İktisadi Devlet Teşekküllerini denetlemesinin Türkiye açısından çok büyük yararı olacağı kanısındayım.

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın Sabih Atlı, buyurun.

Sabih ATLI (Avukat) — Sayın Başkan, değerli delegeler;

Bu Ekonomik ve Hukuk kongresinin toplanmasına vasıta olan Barolar Birliğine ve delegelere teşekkürü bir borç bilirim.

Bütün tebliğ sahipleri hakikaten ilginç konulara değinmişlerdir. Ancak ben, birkaç tanesinin tahlilini yapmakla yetineceğim. Bir tanesi kıymetli delege arkadaş Mustafa Aysan'a ait.

Ekonomide denetimin zorunluluğuna temas etmişlerdir. Ekonomide denetimin zorunlu olduğuna biz de kaniiz. Fakat bu denetimin bir meslek tarafından yapılmasını arzu ettiler ve bunun da ismi tebliğde var, burada zikretmediler. Kanımca bu malî müşavirlik mevzuudur. Biz hukukçular olarak malî müşavirlik kanununun çıkmasına hiçbir zaman karşı olmadık ve şimdi de karşı değiliz. Ancak, malî müşavirlik mevzuunda ilk bunu takip eden arkadaşlar fazla miktarda verilen yetkilerin karşısındaydık. Bu yönden kendilerine esas gaye denetimse, bu gayede müzahir olunmalıdır.

Birde, denetimden beklenen şey vergi ziyasını önlemek, geliri arttırmak. Bunun da türlü yollarını tespit ederek, hakikaten gelir kaçmamalıdır, vergi ilâvesi değil, vergi kontrolü yapılmalıdır. Bu nedenle Mustafa Aysan beye bir iki noktada temas etmiş oldum.

Sayın Vural Günal'da 1567 sayılı Kanunun güçlüklerinden bahsettiler. Kendilerine bu kanunun güçlüğüne burada dile getirmelerinden dolayı teşekkür ederim. Hakikaten bir kanundur ki, açıp tatbikatla 25 senesini idrak etmiş bir arkadaşınız olarak, tebliğleri bulamamaktayım. Geçenlerde bir mevzu geldi; «17 numaralı sayının (b) bendi, (c) bendi, 7/a'sı...» Bunlar hakikaten mesleğin güçlükleridir. Bir tek kanun mevzuunda ve Ceza Kanununun muayyen maddesinde yer alması fikrine ben de iştirak ederim.

Planlı çalışmaları hepimizce bilinen ve bendenizin de yakinen tanıdığım sayın Osman Kuntman, planlı çalışmanın ve planın zamanında gelişmemesinden doğan sorumlulukları çok güzel dile getirdiler. Tebliğ tam kendi kişiliğine yakışır bir tebliğ idi. Ancak, bu tebliğde hukuki ve cezai mesuliyetin doğmasında bir noktada ayrılıyorum. Memleketimiz bugünkü koşullar altında geliri fazla olan bir memleket değildir. Eğer bu yatırımlar malî nedenlerle yaptırılamadıysa o zaman sorumluluk olmaz, ama şahsî kusurları politik nedenlerle yapılmıyorsa, o zaman hiç olmazsa manevî sorumluluk, cezai sorumluluk, hattâ baştan aşağıya kadar maddî sorumluluğun da olmasından yanayım.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

TÖNETİCİ — Sayın Sabih Atlı'ya teşekkür ederiz.

Sayın Kâmuran Ardiç, buyurun.

Kâmuran ARDIÇ (Avukat) — Efendim, soruları cevaplandırmak için huzuruza gelmiş bulunuyorum.

Sual tevcih eden arkadaşlara herşeyden evvel teşekkür etmek isterim.

Şimdi, sayın Bigat arkadaşım devletçilik konusuna değindiler. Hakikaten 1961 Anayasamızdan evvel bir devletçilik ilkesi Anayasamıza girmişti. Benim tebliğimin de birinci sahifesinde hem de büyük harflerle, dikkati çeksin diye «devletçilik» kelimesi korumuştur, ama ayrıntıları gösterilmediği içindir ki, 3460'm tatbikatını, daha doğrusu devletin girişimci olarak, müteşebbis olarak işe el at-

ması hakkındaki gelişmeleri teker teker başlayıp nihayet 3460'da bir reformist hareket haline geldiğini ifade ettim.

440 ve 3460 sayılı Kanunlardaki farka değindi sayın Bigat. Hakikaten 3460 sayılı Kanun İktisadi Devlet Teşekkülünü sermayesinin tamamı devlet tarafından verilmiş kuruluşlar olarak getiriyordu. 440 sayılı Kanun, işaret buyurdıkları gibi, sermayesinin yarısından fazlası diye bir kriter getirmiştir. Hatta tebliğimde buna ait reform kanunları, yani 440, 468 sayılı Kanunlardaki farklı bir kriterin mevcut bulunduğuna da işaret ettim. Denetim açısından bu ödenmiş sermayenin % 50 si diye takyit edilmiş. Kuruluş bakımından 440'da sermayenin diye birazcık enine-boyuna çekilebilen, muğlak bir deyim, genel bir deyim kullanılmış. Biz bunun da düzeltilmesini arzu ediyoruz. Her iki kanunda, ki İktisadi Devlet Teşekküllerinin anayasası niteliğini taşıyor bu kanunlar benim kanaatımda; yani çerçeve kanunlardır, ilke kanunudur daha doğrusu, bu kanunlarda bir ahenklik, bir birlik sağlamak lâzım.

Yalnız, işte o zaman benim endişe ettiğim hadise ortaya çıkacaktır ki, İbra konusunda özel sermayenin katıldığı ortakların ibrasının Millet Meclisine gelmesine taraftar değildim; sayın Bigat karşı görüştedirler. İşte o zaman asıl bir endişe ortaya çıkacaktır. Çünkü, Anayasamızın 127 nci maddesi, daha doğrusu malî hükümleri takyit eden maddesi (126 ncı madde) şu ilkeyi ortaya koyuyor: Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. İleride müteakip fıkrada kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir, diyor. Şimdi, bu açıdan hareket edince, devletin bütün harcamalarını, ilk ödeme, transfer harcaması niteliğinde dahi olsa mutlaka Millet Meclisinin denetimi altına almak ve sermayeyi verenin, daha kısa bir deyimle, kontrolü altına almak fikri hâkim oluyor. Bu noktadaki görüşler 1971 de kurulan Reform Komisyonunda da tartışılmıştır ve bazı kuruluşlara ortaklık şeklini vermek, bazılarına İktisadi Devlet Teşekkülü hüviyeti vermek fikri yayılmıştır. Meselâ örnek olarak şimdi hatırıma gelen Yem Sanayii diye bir şirket vardır, sermayesinin % 99.5'u devletin. Yüzde yarımı özel bir şirketin ki, o da yine bir iktisadi devlet teşekkülü niteliğinde bir kuruluştur. Bu ne olsun? Bunun tartışılması yapılmış. Nihayet denilmiştir ki, bu hâkim sermayeye rağmen ortaklık şeklinde bırakılsın. Fakat, biz bunu, bazı arkadaşlar mahzurlu telâkki ettik. Ben de mahzurlu görenler-

den biriyim. Çünkü, genel görüşme yapacaksınız, faraza o şirketin bütün muamelelerini Millet Meclisinde aleni olarak, tutanaklara geçecek şekilde tenkit edeceksiniz, ama bir karara varamayacaksınız... Bunun bir faydası yok. Ya Millet Meclisinin tam denetimi altında olmalıdır, yahutta özel hukuk hükümlerine göre denetlenmelidir. Bu geçmişte de, eski 3460'ın, şimdi madde numarasını hatırlayamayacağım, ortaklıklarla ilgili maddesi dolayısıyla de lüzumsuz tartışmalara, münakaşalara sebebiyet vermiş. Nihayet o zamanın parlamentosu bir çözüm yolu bulmuş, ama herhalde o çözüm yolu da pek demokratik olmamıştır. Onu da itiraf ederim.

Şimdi, benim kanımca bu problemi çözmek için 440 ve 468 sayılı Kanunlar tedvin edilirken ayrı iki yoldan yürümüş olmasının büyük payı olmuştur. Bu yollardan birisi, 440 sayılı Kanunu hükümet teklif etmiştir, tasarı olarak gelmiştir Meclise. 468 sayılı Kanunu 4 milletvekili arkadaşımız, ayrı ayrı, birbiriyle birleşmek suretiyle 4 milletvekili arkadaşımızın teklifi halinde gelmiş, ondan sonra Mecliste konuşulmaya başlanmıştır ve bütün iddialarına rağmen 468 sayılı Kanun İktisadi Devlet Teşekkülünün tam bir tarifini yaptık diye gelmiştir, ama bütün bu iddiaya rağmen de, tam bir tarifini yapamamıştır. Kanununun 3 ncü ve 4 ncü maddelerindeki uzun metinler okunduğu zaman, bütün hukukçu arkadaşlarımla bu kanıya varacakları kanaatındayım.

Sayın Babüroğlu'nun tevcih ettikleri bir suali de bu noktada birleştireyim. Hakikaten sektörel holdinkler herhalde devletin, yani kamu kesimi girişimleri için daha şayanı tavsiye bir durum olacaktır. Çünkü, holdink büyüdüğü ölçüde kontrol edilemez bir hale geliyor. Büyüdükçe idare edenlerin karşısına çıkan problemler anlaşılmaz bir hüviyet alıyor. İtalya'daki uygulama da böyledir. 4 çeşit, henüz kendileri holdink ismini vermemişler, ama İRİ, İNİ gibi kısaltılmış küçük isimlerle ifade ediyorlar. Sanayi kesiminde ayrı, ulaştırma kesiminde ayrı, hatta deniz nakliyatı ve hava nakliyatında ayrı kuruluşlar meydana getirmişlerdir. Bizdeki uygulamanın da, eğer devlet bugibi siyasi ekonomik girişimleri tahrir edecek bir unsur, bir faktör olarak ortaya güç katmak istiyorsa, bu gibi özel hukuka dayanarak kurulmuş teşekküllerin sermaye sıkıntılarını gidermek, onlara teveccüh arttığı sürece hisse senetlerini satışa çıkarmak gibi bir amaç güden kuruluşlar meydana getirmek zorundayız. Tabii bu Ekonomi-Hukuk Şûrasının tutacağı ışık altında,

hiç şüphesiz en büyük yetki sayın parlamenterlerindir, onlar tarafından çözümlenebilecek bir konu olarak ortaya geliyor.

İbra konusunda ben, devlet sermayesiyle kurulmuş ünite vasfını koruduğu müddetçe ister devletin ortaklığa hissedar olması, isterse bu payı % 50'nin üstünde tutma, bizim kanunlarımızda da vardır kriterler, % 50'nin üstünde tuttuğu sürece; yani devletin mutlak hâkimiyeti bulunduğu sürece Mecliste yapılması lehindeyim Çünkü, şirket halinde olduğu zaman % 50'nin üstündeki sermayeyi temsil eden tek kişi devletin temsilcisi de değildir, o tek kişi parmağını kaldırmak suretiyle ibra edebiliyor. Bunun örneklerine uygulamada rastlanmıştır. % 50'nin altında olduğu sürece özel sektör hâkimiyetini sürdürür, devlet de desteğini yapmak suretiyle görevini yerine getirmiş olur.

Efendim, sayın Güler arkadaşımız 130 kuruluşun denetimine değindiler ve kaynak konusuna temas ettiler. Tebliğde bunlar vardır. Fakat, müddetin kısalığı dolayısıyla derinliğine giremedik. Hakikaten, Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu kendisi bu işleri zaten bizzat yapamayacağı için, ne vakitleri müsaittir, ne de formasyonları, itiraf etmek lâzım. Bunun bir organı olarak Yüksek Denetleme Kurulu çalışır. Bunu gruplar itibariyle toplar, birleştirir, rakamları verir, ama nihai karar orada alınır.

Kaynak bakımından da devlet, yasama erki daha doğrusu görevini yapmıştır kaynak sağlamak için. 441 sayılı bir Kanun çıkmıştır; Devlet Yatırım Bankası Kanunu. Bu bütün kaynak ihtiyacını oradan temin etmek amacını gütmektedir.

Yine bendenize sayın Babüroğlu bir bakımdan değindiler, güzel bir espiri yaptılar; parlamenterlere bu kadar çok şey vermeyin, yasalara kusur yüklemeyin, dediler. Ben de aynı görüşe katılıyorum. Kusur yasaların değil, uygulayıcıların. Hatta tebliğimin bir bölümünde ben çok enteresan buldum, 1961 Anayasası hazırlanırken Prof. Bedîî Feyzioğlu'da aynı şeyi söylüyor; «Mesele en iyi kanunları çıkarmak değildir, mesele kanunları uygulamaktır..» Montesgie'den esinlenerek bu ifadeyi kullanıyor. Hakikaten bizde kanunlara uymamanın sebebiyet verdiği bir kargaşa maalesef mevcut, bunu itiraf etmek lâzım, ama kanun yapan yasama erkinin hiç olmazsa bize örnek olacak bir davranışla evvelâ onların uymasını beklemekte bizim haklarımız olsagerek.

Efendim, bir arkadaşımız denetimin; İktisadi Devlet Teşekküllerindeki denetimin de Sayıştaya verilmesini öngördüler, bir öneri olarak ileri sürdüler. Bunun tartışması uzun süredenberi yapılıır. Hatta 3460 sayılı Kanun çıkarılırken de yapılmıştır. Sayıştayın denetimi, ben devlet memurluğu da yaptım uzun müddet, birazcık daha dar kalıplara bağlıdır. Halbuki, (kamu iktisadi teşebbüsünde yöneticinin ve denetçinin bir takdir hakkı vardır. Birtakım risklere girecek; kazanma kadar kaybetme ihtimali de vardır. Binaenaleyh, bu sıkı sistemle takdirî sistemi birleştirmek ötedenberi mümkün görülüyor ve bunun tartışılması 1961 Anayasasında da uzun müddet yapılmıştır. Bunu yasama erkine dahil olan kişiler uygun görmemişlerdir. Ben de kendilerine katılmaktayım.

Vaktinizi fazla almamak için, teşekkürlerimi arz ediyorum efendim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Çok teşekkür ederiz.

Sayın Celil Can, buyurun.

Celil CAN (Avukat) — Efendim, Selâhattin Babüroğlu arkadaşımızla Satılmış Çağlar arkadaşımıza cevap vermeden önce, Erdoğan bey arkadaşımızın bir noktasına değinmek istiyorum.

Erdoğan Bigat arkadaşımız karma ekonomi sisteminin izahında devletçilik ilkesinden sapmama vaziyeti üzerinde durdular ve dediler ki, devlet sektörü topluma yararlı olma gayesiyle kurulmuştur. Özel sektör ise kâr gayesiyle kurulmuştur. Bendenizin tebliğimde de belirttiğim gibi, ben esasen sermayenin müdafii değilim ve sermayenin tahakkümüne de karşıyım Sermayenin yatırımlarda büyük monopoller tesisi ve iktisadi bir hâkimiyet kurması aleyhindeyim ben. Ancak, Anayasamıza göre, sistemimizin karma ekonomi olduğunu belirttim ve bu karma ekonomide mevcut olan aksaklıklar vesaireler hususunda durdum. Tebliğim tetkik buyrulduğu takdirde, tamamen millî bir düşüncenin ve millî bir iktisat arzusunun muhassalasıdır. Binaenaleyh, özel sektörün aşırı kâr yapmış olmasıyla tesis ettiği kapitalist hâkimiyetin tadili başkadır, sistemin kendisindeki iyi olmayan taraflar başkadır. Sistem bizatihi bizim kendi bünyemize, ananemize, telâkkimize ve siyasi tercihimize göre kabul edilmiştir ve Anayasada bu belirlenmiştir, ama sistemin işleyişinde mevcut olan aksaklıkları sistemi yöneten idare adamlarımıza, iktisat adamlarımıza ve iktidarda bulunan, daha doğrusu hüküme-

te teveccüh eden bir meseledir. Binaenaleyh, bir sistemin iyi olması başka, iyi olupta iyi işlememesi başkadır. Biz iyi olduğuna, kendi bünyemize uygun olduğunu kabul ettiğimiz bir karma ekonominin iyi işlemesi olanakları üzerinde tebliğimizde durduk ve bunu uzun uzadıya aksak taraflarını belirttik, tenkitlerini yaptık ve bütün detaylarıyla birlikte önünüze serdik. Şimdi bunu böyle kısa cevaplamalarla izah etmek biraz zamanın darlığı bakımından uygun değildir.

Esasen aşırı kâr sermaye birikimini husule getirdiğine göre, bu sermaye birikiminin kamu yararına doğru işletilmesi mümkündür. Bunu Hükümetler düşünecektir, siyasi iktidarlar düşünecektir. Vergi adaleti gibi, ferdin kazanç nispetini âdil bir kontrol sistemine bağlama gibi, azgelirlilere vergiden muaf tutma gibi, eğitimde fırsat eşitliği gibi, toprak reformu, millileştirme, yerüstü ve yeraltı kaynaklarının devletleştirilmesi gibi hususlar aşırı kârı sermaye birikimine engel olan hususlardır ki, bunları yapacak olan idarî mekanizmayı elinde bulunduran siyasi iktidarlardır. Binaenaleyh, sistemin iyi olması, iyi işletilememesi başkadır. Bu noktanın bilhassa nazarınızdan kaçmaması ve benim mutlak olarak bir sermayedarların hakimiyetini kabullenen bir kimse olarak telâkki edilmememi rica etmekteyim.

Bu hususları belirttikten sonra, Selâhattin Babüroğlu arkadaşımızın, eğer yalnız özel teşebbüsü; ben karma ekonomide yalnız özel teşebbüsü uygulayacağım dese Anayasa buna muvafakat eder mi? Veyahut yalnız kamu teşebbüsünü uygulayacağım dese Anayasa buna muvafakat eder mi sorusuyla karşılaştım?

Anayasamız devlet sektörüne yer verirken özel sektörün hür teşebbüsüne de engel olmamıştır. Binaenaleyh, hür teşebbüste kendi sermayesini, girişimini, teşebbüs fikrini ortayakoyacak ve kendisinde yatırım yapacaktır, ama bu yatırımını nasıl tanzim edecektir? Bunu yine Anayasanın tespit ettiği planlama örgütü sayesinde, sektörler arasındaki dengeyi muhafaza etmek ve sektörlerle öncelik tanımak bakımından kendi dağıtımını kendisi yapacaktır. Tebliğimizde de devlet sektörüne ağırlık vermek gerekliliği başlığı altındaki yazımız bu fikrimizi pek iyi olarak izah etmektedir. Bunun burada detaylarına girmeyeyim, çünkü vaktimiz çok daralmıştır.

Yine Selâhattin Babüroğlu arkadaşımız derler ki, özel kesim 1970'ten beri kamu kesiminin aleyhine işlemiştir diyor. Bu müm-

kün olabilir, bunun hatasını kim tayin edecektir? Esasen kamu sektörü muhtelif kollarını planlama tayin etmiş, devletçilikten gelme ağır sanayi, askerî sanayi ve diğer yollar; hava vesair nakliye vasıtaları devletin elindedir. Hatta büyük madenler, büyük işletmeler, barajlar, yollar, bütün bu sektörler devletin elindedir. Kalan diğer sektör niçin aleyhte işliyor? Bu, planlamanın bileceği ve planlamanın sektörler arasında yapacağı dağıtımla ilgili birşeydir ki, eğer böyle bir aleyhte işleme vaziyeti varsa planlama veya siyasi iktidarlar bu konuda iyi çalışmıyorlar demektir ki, bunu karma ekonomi sistemini suçlu görmek ve ona tahmil etmek mümkün değildir.

Yine Selâhattin Babüroğlu arkadaşımız bizim bu izahlarımız karşısında halk sektörüne ihtiyaç var mıdır, derler? Halk sektörü yeni bir tabirdir. Bizim bildiğimize göre halk sektörü emek, sermaye ve teşebbüs güçlerinin yatırıma geçirilmeleridir. Halk sektöründen anladığımız mana budur. Sayın hemşehrim Doçent Beşir Hamitoğulları'nın tebliğinde de belirttiği husus, yine emekle sermayenin ve teşebbüs fikrinin oluşumundan halka dönük yatırımların olmasıdır ki, buna canı gönülle ben de taraftarım. Çünkü, kalkınmaya matuf bütün hareketler desteklenmelidir, halk yararına olan her hareket yine desteklenmelidir.

Yine Selâhattin Babüroğlu arkadaşımız, büyüme hızının ortalama % 7 civarında olduğunu belirttiğimiz karşısında, bunun % 50 elde edilmesine imkân var mı noktası üzerinde durdular. Buna verilecek cevap bizim kanımızca şudur:

Büyüme hızının daha fazla olması ekonomik idarecilerin dirayetine, verecekleri isabetli kararların ve yapacakları yatırımların verimliliği şartına bağlıdır. Binaenaleyh, bizim büyüme hızımızın % 7 den % 50'ye kadar çıkması imkânları bu ekonomik idarecilerimizin dirayetine bağlı ve vereceği kararlara bağlı birşeydir. Aynı zamanda bu ekonomik idarecilerimizin yatırım kararları eğer yatırımlarını verimli sahaya koymuşlarsa, ona tevcih etmişlerse, pek tabiidir ki, büyüme hızı da o nispette yükselir. Eğer yatırım verimsiz sahalara, zarar eden sahalara, memleketin kalkınması ile ilgili olmayan, sırf politik mülahazalarla yapılırsa, pek tabiidir ki, büyüme hızı elde edilemez.

Ayrıca, yine büyüme hızının nispetinin yükselbilmesi şartlarından biri de, siyasi iktidarların huzur içerisinde çalışmalarına

bağlıdır. Bir siyasi iktidar yatırımlarını yaparken, tayin ederken, takip ederken eğer huzur içerisinde çalışmıyorsa, o yatırımların vereceği netice de hem gecikir, hem de verimli olmaz. Binaenaleyh, verimli olmayınca büyüme hızı da o nispette ortalama olarak % 7 den yukarıya çıkamaz.

Yine bununla birlikte sektörler arasındaki görevi dağıtan planlamanın tayin edeceği yatırım yerlerinin isabetine bağlıdır bu büyüme hızı. Bize lâzım olmayan bir oyuncak sanayiini yapmışız. Bu sanayin bize hiçte lüzumu yoktur yahut mahdut ihtiyaca cevap vermektedir. Müdafaamızla ilgili uçak sanayii dururken, ağır sanayii dururken, böyle manasız yatırımlara girişmek yine sektörler arasındaki bu verimliliği azaltan sebeplerden biri olarak bulunmaktadır. Öyle zannediyorum ki, kısaca keseyim; Selâhattin Babüroğlu arkadaşımızın sorularına cevap verdik. Satılmış Çağlar arkadaşımızın suallerine geçiyorum.

Satılmış Çağlar arkadaşımız bize bir talebe hüviyetiyle ve kendisi de bir hoca olarak bir soru tevcih ettiler bendenize; acaba kalkınma hızı ile büyüme hızı aynı mıdır, bunu ben bir tebliğ sahibi olarak tefrik edebiliyor muyum? Bu noktadaki tereddütüne çok teşekkür ederim. Hatta bu sorusunu da bir hatıra olarak kendimde saklayacağım.

Sayın arkadaşlarım, kalkınma hızı ile büyüme hızı ayrı ayrı şeylerdir. Kalkınma hızı yatırımların hasılasından, muhtelif kollarındaki yatırım miktarına göre gösterdiği hızdır. Yani, bir lastik fabrikası kuruluyor. Bu lastik fabrikası bir yatırımdır. Bu yatırımın memleketin kalkınmasına bir katkısı vardır ve kalkınmada da bir hız gösteriyor. Tabii biz bir yıl içerisinde sadece bir lastik fabrikasının yahut herhangi bir fabrikanın yatırımı ile iktifa edersek, kalkınma hızımız o nispette az olur, ama buna karşı çimento fabrikası, cam fabrikası, çukolata fabrikası, makarna fabrikası vesair fabrikaları bir sene içerisinde kurduğumuz takdirde, bunların verecekleri hasıla bizim kalkınma hızımızı süratlendirir.

Büyüme hızına gelince: Büyüme hızı bu kalkınmada husule gelen ve millî hasılaya eklenen servetin, millî hasılaya göre büyüme nispetidir. Yani, yine bunu bir misâle arzedeceğim; çimento fabrikasının husule getireceği kalkınmanın kârı ve diğer fabrikaların getireceği kârların millî hasılaya ekleyeceği servetin büyüme nispeti büyüme hızıdır. Öyle zannediyorum ki, bir iktisatçı değilim,

ama bu konular üzerinde biraz uğraştığım için sayın Satılmış Çağlar arkadaşımızı da tatmin ettiğimi zannediyorum.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın İlhan Akalın, buyurun.

İlhan AKALIN (Sosyal - İş Sendikası) — Sayın Ahmet Güler'e değerli eleştirilerinden dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca, tebliğimin dar kalıpları içerisinde geniş yer veremediğim bir konuyu açıklamama fırsat verdikleri için sayın Satılmış Çağlar'a teşekkür ederim.

Ekonomi literatüründe karma ekonomi diye bir sistem yoktur. Yani karma ekonomi üretim biçimi yoktur. Kapitalist ekonomi sisteminin gelişme seyri içerisinde bu seyrin gelişmesinde yönetimlerin tercih ettikleri sistemler vardır. Bunlardan birisi de karma ekonomidir; karma ekonomi denilebilir. Yani, öz kapitalist ekonomi sistemidir, kapitalist biçimdir, ama bunun içerisinde yönetim, örneğin, 1927 dünya kapitalist ekonomik buhranından sonra genç Türkiye Cumhuriyetinin gelişmesinin yavaşlaması, hatta gelişmesinin suya düşmesi karşısında devleti yönetenlerin bir devletçilik sistemi uygulaması vardır. Bu devletçilik sistemi özünde, özel teşebbüse yardım anlamına gelen, özel teşebbüsü palazlandırma anlamına gelen bir devletçiliktir. Bunun en açık misâlini zamanın Bakanı Celâl Bayar'ın Nazilli'de bir dokuma fabrikasını, devletin yaptığı bir dokuma fabrikasını açarken yaptığı konuşmada öz olarak görmek mümkün. Celâl Bayar diyor ki:

«Bu dokuma fabrikasının kurulmasından tereddüt içerisinde bulunan eşraf var.» Eşrafa diyor ki: «Bugün sizin gücünüz bu fabrikayı kurmaya yeterli değildir. Biz devlet olarak bu fabrikayı kuruyoruz ve günü geldiğinde elbette bunları size devredeceğiz...»

Demek oluyor ki, karma ekonomi sistemi dediğimiz sistem ya da kamu sektörü, devlet sektörü dediğimiz sistem kapitalist ekonomi sisteminin uygulayıcıları tarafından bir tercih. Kapitalizmin bugün ulaştığı boyutlar içerisinde devlet kapitalizmi denilen bir olgu var. Bu olgunun gerekçesi de, kapitalizmin ulaştığı boyutlar içerisinde gerek çok sermaye yatırımı, gerek üretilen malların tüketimi için devlete yüklenen görevleri yerine getirmek bakımından

devletçilik sistemi uygulanıyor ve bunun adına da «Devlet Kapitalizmi» deniyor. Bugün Fransa'da uygulanan, uygulamaya çalışılan bir sistemdir devlet kapitalizmi. Asıl Satılmış Çağlar'ın üzerinde durduğu konuya geliyorum. Bu da, İzmir İktisat Kongresidir.

İzmir İktisat Kongresi tarihi hatırlanacak olursa, bu tarih Birinci Lozan Anlaşması ile İkinci Lozan Anlaşmasının arasındaki bir tarihtir. Bu tesadüfî bir tarih midir? Yani İzmir İktisat Kongresi tesadüfen mi birinci Lozan ile, ikinci Lozan Anlaşmalarının arasında rastlamaktadır? Elbetteki değil. Türkiye'de başlatılan Kurtuluş Savaşı askerî planda başarıya ulaşmış, ancak Birinci Dünya Savaşının galip devletleri tarafından da masa başında onanması gerekmektedir. Bu amaçla birinci Lozan toplandı ve Birinci Lozan hepimizin bildiği gibi, anlaşmazlıkla sonuçlandı. Bunun altında yatan gerçek öz neydi? İşte İzmir İktisat Kongresi bu öze dayalı bir kongredir.

Yine tarih bilgisinden hatırlarda vardır, Kurtuluş Savaşı sırasında Kurtuluş savaşını yönetenler en büyük yardımı kuzey komşumuz Sovyet Sosyalist Birliğinden almıştı ve bu ülke, Birinci Dünya Savaşının sonlarında, yani 1917 senesinin Ekim ayında bir sosyalist devrim yaparak, üretim biçimini kapitalist üretim biçiminden çıkarmış, sosyalist üretim biçimine geçirmişti. İşte, Birinci Dünya Savaşının galip kapitalist ülkelerinin kuşkuları acaba Kurtuluş Savaşını başarı ile sonuçlandıran genç Türkiye Cumhuriyeti'nin de ekonomik sistem olarak sosyalist üretim biçimini kabul edip etmeyeceğiydi. Bu kuşktur ki, onları Birinci Lozanda anlaşmazlığa kadar itmiştir.

Birinci Lozan Anlaşmasının anlaşmazlıkla sonuçlanmasından sonra İzmir İktisat Kongresi toplanmış ve İzmir İktisat Kongresince alınan kararlar genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kapitalist üretim biçimini benimsediği ve bu yolda kalkınmasını sağlayacağını belirtmesidir ki, bundan sonra toplanan İkinci Lozan Anlaşmasında, Birinci Dünya Savaşının galip kapitalist ülkeleri anlaşmaya varmışlar ve Türkiye Cumhuriyeti'nin özerkliğini, siyasi bütünlüğünü kabul etmek zorunda kalmışlardır.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın Vural Günal, buyurun.

Vural GÜNAL (Merkez Bankası Hukuk Müşaviri) — Efendim, vakit çok dar, hemen bir cümleyle cevap vermek istiyorum.

Sayın Satılmış Çağlar kredi dağılımındaki etken kontrol sistemi konusunda soru tevcih ettiler ve öneriler istediler. Sanıyorum sorunun cevabı bir anlamda tebliğde vardır. Eğer kendilerinin ifade ettikleri gibi, okumak fırsatını bulmuş olsalardı, belki ben huzurunuzda olmayacaktım.

Konu, bu soruna ilişkin olarak Merkez Bankasının bu konudaki etkinliğinin artırılması idi, bir parçacık tasrih etmek gerekiyor. Yoksa tabii şu anda zaten bir kredi kontrol sistemimiz var. Şöyle diyebiliriz:

Merkez Bankasının kredi piyasasında kamusal yetkilerle teçhiz edilmiş ve nazım rol oynayan bir kuruluş olması kabul edilmiş olduğuna göre, etkinliği daha fazla ve gerektiğinde daha geniş kapsamlı bir doğrudan doğruya denetleme imkânına kavuşturulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Sonra, zannediyorum bir arkadaşımızın lâıyk olmadığım lütuf-kâr sözleri arasında, 1567 sayılı Kanunun güçlüğünden bahsettiler. Ceza Kanununda yeralsın fikrine iştirak ediyorum dediler, eğer yanlış anlamadımsa. Ben, genel olarak ekonomik suçlar için ceza kanununda bir bölümün yerılması gerektiğinden söz etmiştim. Tabii o safhaya gelinceye kadar özel kanunla ceza koyma zorunluluğu devam etmek durumu var.

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz efendim.

Sayın Osman Kuntman, buyurun.

Osman KUNTMAN (Avukat) — Sayın Başkan, sayın üyeler;

Tekrar söz aldım. Bazı konuşmacıların tebliğim hakkındaki konuşmalarına cevap vermek istiyorum. Bu tümünden bir cevap olacak, fakat hepsine değineceğim.

Bir kere şunu belirtmek istiyorum ki, böyle kesin bir malî veya cezai sorumluluğu önerecek bir bilgiye sahip değilim halen. Yalnız, bu yatırımların zamanında sona erdirilmemesi ve bundan çok büyük zararların doğduğunu tespit etmiş bulunuyorum. Bu doğrudan doğruya Devlet Planlama Teşkilâtının yapmış olduğu, daha

doğrusu Bakanlar Kurulundan Bakanlar Kurulu tasarrufu olarak çıkan programlarda mevcut zaten bu tenkitler. Bunu ben yapmıyorum, kendileri itiraf ediyorlar. Şöyle ki:

Bu 1975 yılı programının uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine dair kararın 104 ncü sayfasında, dört kamu kesimi programı uygulaması başlığı altında şöyle denilmekte:

«Planlı dönemin başlarında planlı çalışma anlayışı ve program disiplini henüz yerleşmemiştir. Kuruluşların etüd yapma ve proje hazırlama güçleri sınırlıyken, daha sonraları bu yetersizlikler önemli ölçüde giderilmiştir. Ancak, 1970'lerde hızlanan kaliteli personel kaybı bu alandaki gelişimleri yavaşlatmıştır. Bu olumsuz eğilimin sonucu olarak programlarla gerçekleştirmeler arasında zaman, maliyet ve nitelik yönünden önemli sapmalar meydana gelmiştir. Planlı dönemin başından bu yana kuruluşların, diğer kamu kuruluşlarının karar ve işlemlerine bağlı olan işlerinde formalitelerin çokluğu nedeniyle gecikmeler olmaktadır. Bu süre içinde kuruluşlar arasında fonksiyon dağılımındaki düzensizlikler ve formaliteler giderek artmış, bunun sonucu olarak işlemlerin yapılabilmesi için önemli miktarda insan gücü ve zaman israfı zorunluluğu doğmuş, kuruluşlar arası görev sürtüşmesi ve ikilemleri çoğalmış, bazı kuruluşlar üzerlerine aldıkları kontrol görevlerini dahi gerekli biçimde yürütemez duruma gelmişlerdir...» Bunu burada sayın Satılmış Çağlar'da huzurunuzda itiraf etmişlerdir.

Şimdi bu Resmî Gazetede yayınlanan bir program. Biraz sonra okuyacağım da 14 Nisan 1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesinden bir başlık: «Önemli bütün projeler % 90 maliyet artışı ile gerçekleşiyor». Burada birtakım örnekler vermiş yazar. Meselâ Pendik Tersanesi projesi, proje maliyeti 226 milyon, bitiriliş tarihi 1971 olacakken, 1976 diye gösteriliyor. Gecikme 5 yıl diye bildiriliyor. Bu Pendik tersane projesinin tamamlanacağını bir bilen varsa söylesin...

Ahmet Hamdi SAYAR (Avukat) — 30 senede bitmez...

Osman KUNTMAN (Devamla) — Bitmez.

Bir başkasını okuyorum; «Ayancık Yonga-Levha Fabrikası. Proje maliyeti 17 milyon, revize 42 milyon. Maliyet artış oranı yüzde sadece 147. Bitiş tarihi diye bildirilen tarih 1965. Revize diye bildirdikleri tarih 1974, gecikme 9 yıl.»

«Büyük İstanbul içmesuyu projesi. Gecikmesi 7 yıl.» «Ankara 1-2-3 merhale içmesuyu projesi, gecikmesi 6 yıl.» Yeşilköy Hava Limanı Projesi, burada 1977 diye belirtiliyor, gecikmesi 5 yıl diye belirtiliyor, fakat daha ne zaman biteceği de belli değil.

Demek ki, hem program kendisi kendi kendini tenkit ediyor haklı olarak, Bu aynı zamanda gazetelere haber şeklinde geçiyor. Meraklıları yazıyor bunu. Meselâ bunu yazan Bülent Ön diye bir gazeteci. Bunun gibi yine Cumhuriyet Gazetesinde Aykut Sağanak diye birisi bakır işletmesi hakkında bir yazı yayınlamıştır; gecikmelerini belirtmiştir, zarar 1 milyar liradır, fazla değil...

Bu tebliği hazırlarken tesirinde kaldığım husus ve konu bu. Yani, çok ciddi bir konu üzerinde bu programları uygulayan kim-selerin, tabii bunları burada tayin etmenin imkânı yok, Satılmış Çağlar beyefendi burada derece derece izah ettiler, hakikaten yürütme organından, Cumhurbaşkanından, Bakanlar Kurulu, bakanlar, daha aşağı seviyelerdeki kuruluşların hepsi sorumlu.

Bakın bir ciddi konu Bakanlar Kurulu kararına nasıl aksediyor: «Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 1975 yılı programında tespit edilmiş olan hedeflere ulaşmak amacıyla program ve eklerinde yer almış bulunan yatırımların yeniden düzenlenmeleri, sektör programlarının, ekonomik ve sosyal politikaların ve bunlarla ilgili tedbirlerin uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesi görevli kuruluşlarca bu programda belirtilen ilkelere uygun olarak zamanında ele alınır ve dikkatle yürütülür.» Bunu diyen Bakanlar Kurulu, ama dikkatle yürütmeyen kim?.. O halde, mesele şu şekilde ortaya çıkıyor; sayın Çağlar'ın da belirttiği gibi, uygulamacılardan acaba kimler sorumludur? Bendeniz bir hukukçu olarak gerçekten bunu tespit etmek imkânına sahip değilim. Benim maksadım konuyu açmak ve tartışma olarak ortaya getirmektir. O halde, bizlere hukukçular olarak düşen sorunda bunların müeyyidesini bulmaktır. Bu sebeple ben müeyyide aradığımda, beş müeyyide tespit edebildim. Nitekim, bu kongreye tebliğ sunmuş bulunan sayın Doç. Dr. Turgut Tan'da aynı konuya değinmektedir. Şöyle demektedir:

«Planlama işlemlerinin uygulamadaki hukuki etkenliğine ilişkin sorunlar ve bazı öneriler» başlıklı üçüncü bölümde «Asıl önemli sorun uygulayıcıların sorumluluğunu gerektirecek bir denetim ve yaptırım sisteminin geliştirilmesidir. Nitekim 933 sayılı Kanuna ilişkin Anayasa Mahkemesi kararına karşı oy yazan bazı üye-

ler Kalkınma Planını değiştirmeden öngördüğü işleri yapmayan idarenin sorumlu olacağını belirtmişlerdir. Böyle bir denetim sistemi siyasal ve yargısal olmak üzere iki türlü olabilir. Anayasamızın 105 nci maddesine dayanarak plan uygulamasından Başbakan ve bakanların Hükümetin izlediği genel politika, bakanların da kendi hizmet bölümlerinin izlediği uygulama dolayısıyla siyasal sorumluluklarının davet edilmesi mümkün olduğu gibi, gerektiğinde hukuki ve cezai sorumlulukları da söz konusu edilebilir. Nitekim uygulamada Anayasanın (madde 90) öngördüğü Meclis soruşturması yolunun bu amaçla zaman zaman kullanıldığı dikkat çekmektedir.» Ancak burada dip notunda değindiği nokta şudur: «Örneğin, yakınlarına ve kardeşlerine sağlamış olduğu kredilerin temin edilisinde ve yatırım indirimlerinden istifade ettirilmelerinde beş yıllık kalkınma planına aykırı hareket ettiği ve bu fiillerinin Türk Ceza Kanununun 240 ncı madde kapsamına girdiği iddiasıyla zamanın Başbakanı, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planının petrol sanayi bölümünü değiştirerek tatbik etmesiyle 77 sayılı Kanunun 4 ncü maddesine aykırı hareket ettiği ve bu fiilin Anayasanın 129 ncu maddesine aykırı olduğu iddiasıyla zamanın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı hakkında açılmış Meclis Soruşturmaları bunun tipik örnekleridir».

Ancak, tebliğ sahibi bunların sonuçlarını belirtmemiş. Ben sorumluluklarına karar verilmediği kanaatındayım. Çünkü, tebliğime aldığım bir soruşturma sonucu, soruşturmaya mahal ölmadiği şeklinde sonuçlanmıştir.

«Ancak Hükümetin parlamento çoğunluğunda dayandığı gerçeği göz önünde bulundurulursa, siyasal denetim yolundan çok şey beklenemeyeceği kolayca anlaşılır...» demektedir Turgut Tan. Aynı noktaya benzeniz de tebliğimde değindim. Bugün iktidarda olan partinin kendi kendini kontrol edeceğine inanmıyorum. Muhalefetteki partinin de bu konuda böyle göze batır elle tutulur çalışmalar yaptığını da görmüş değilim. Bütün ümidimiz iktidarda olan bir partinin kendi noksanlarını Meclise getireceğini, tartışma konusu yapacağını hiçbir surette zannetmiyorum.

Yine Turgut Tan'ın tebliğinden devam ediyorum:

«Öte yandan plan düzenlemelerine aykırı davranma ilgili memurlar için de görevi kötüye kullanma sayılır. Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesinden yararlanma düşünülebilir. Aynı şekilde

bütçe harcamalarının yıllık programlara uygunluk açısından da denetlenmesini sağlayacak bir sistemin geliştirilmesinden sonra ilgililerin plan ve programlara aykırı harcamalardan malî sorumlulukları söz konusu edilebilir. Ancak bugün için planın kamu kesiminde emrediciliğini sağlayacak hukuki yetki ve sorumlulukların yeterince belirlenmiş olduğunu ve gerekli yaptırımların varlığını savunmak mümkün değildir.»

Şimdi özetlersek, biz burada bir tavsiye kararı alabiliriz yahut bundan sonra bir çalışma imkânları yaratabiliriz. O da, benim önermiş olduğum beş müeyyidenin yeterli olduğu şeklinde tecelli edebilir. Yahutta başka bir müeyyide bulunabilir. Bendeniz sırf bu konu tartışılın, daha kesin sonuca götürücü bir müeyyide bulunsun; arzum o. Yoksa, Bakanlar Kurulunun sorumluluğu Anayasada yazılı. İşte, Meclis Araştırması, Soruşturması imkânları var. Yine, Ferit Yurtsever beyinde beyan ettiği gibi, Sayıştayında bu türlü bir denetime girmesi mümkün. İşte Türk Ceza Kanununun 230 ncu, 240 ncı maddesi, Devlet Memurları Kanununun 12 nci maddesi gibi müeyyideler mevcut, fakat bunları işletecek organ yok gibi. Sadece kanunlarda belirli şekilde duruyor bunlar. O halde bunları işletecek bir mekanizmanın da bulunması gerekir. Bendeniz o açıdan çıkmaza girdiğim için, açık söyleyeyim, çıkmaza girdiğim için 129 uncu maddedeki emredici kuralın uygulanmaması sebebiyle Anayasa Mahkemesine bir denetim görevi vermek gibi bir fikre saplandım. Bu yanlış veya doğru; tartışılabilir, kabul ediyorum, her zaman tartışmaya açıktır. Belkide daha kıymetli bir arkadaşımız çıkıp bunu olumlu bir sonuca vardırabilir.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın konuşmacıların soru sordukları tebliğ sahibi arkadaşlar bu sorulara cevaplarını verdiler. Soru soran arkadaşları tatmin ettiklerini zannediyorum.

Bu arada bir arkadaşımız daha söz istedi. Kendisine söz verdikten sonra toplantıyı kapatmak istiyorum.

Sayın Yüksel Ülken, buyurun.

Yüksel ÜLKEN (Prof. Dr.) — Sayın Başkan, teşekkür ederim. Fazla vaktinizi almayacağım. Yalnız, bazı ifadelerde iyi niyet gös-

terisinin veyahutta iyi niyet dozunun çok aşırı derecede olduğunu hep birlikte gördük sanıyorum. Şöyle ki:

Özellikle iktisatçıların çok titizlikle durdukları kalkınma hızının acaba hangi ölçülere kadar yükselebileceği? Şimdi, hiç şüphesiz sayın Celil Can'ın iyi niyetinden, özlemlili ifadelerinden herhangi bir şüphe duymuyorum şahsen, ama şunu kesinlikle belirtmek gerekir ki, bu hızı yükseltmenin belli sınırı vardır. Kalkınma hızını yükseltmek için mutlaka yatırımların artması gerekir şüphesiz; bilinen şeylerdir. Yatırımlar tasarrufa dayandığına göre, tasarrufların kaynağı da gelir seviyesine dayanır. O bakımdan gelir seviyesi ve tasarruf zincirinden sonra yatırımlara ve kalkınma hızına gidiyoruz.

Bugün elimizdeki imkânlarla Türkiye'nin tasarruf kaabiliyeti ne kadar olabilir? Somutlaştırmak için örneğin Birinci Beş Yıllık Planda % 18 ancak kabul edilebilmiştir, % 7'lik kalkınma hızını gerçekleştirebilmek için. Bu % 18'in ancak % 14'ü iç tasarruflarla, % 4'ü dış tasarruflarla sağlanabilirse % 7'lik kalkınma hızı gerçekleşebilir. O halde, bu hesaplar gelişigüzel değildir hiç şüphesiz, hepimizin bildiği gibi, bunlar sermaye hasıla oranları ile kabul edilen kalkınma hızının çarpımından elde edilir. Şimdi, böyle olunca sayın Celil Can'ın söylediği % 50 kalkınma hızını gerçekleştirebilmek için, düz bir ifade kullanmak istiyorum, bunu gerçekleştirebilmek için iyimser olarak Türkiye'nin sermaye hasıla oranını 2 kabul edersek, aşağı yukarı Türkiye bir yıl hiçbirşey yemeden, tamamen oruç tutmak niyetiyle bütün gelirini, tüm gelirini tasarruf etmesi ve bunu yatırımlara yöneltmesi şeklinde ancak gerçekleşebilir.

Hiç şüphesiz daha etkin yatırım faaliyetinde bulunma, aralarında düzenlemeler yapmak mümkün. İdarecilerin daha dirayetli olmaları; bunlar da mümkün. Fakat bunlar ancak marjinal değişimler yapabilir. O halde, bir sene gibi Türkiye'nin hiçbirşey yemeden yaşayabilmesi olanaksız olduğuna göre, ancak iyi niyetli, özlemlili bir ifade olarak kabul etmek zorundayız. Tabii bu aramızda bu şekilde iyi niyetli sözler söyleyebiliriz, ama böyle kongrelerde özellikle sonunda buradaki konuşmaların yayınlanacağı da belirtildikten sonra, sanıyorum ki, bu özlemlilerde sınır çekme durumuna özellikle dikkat etmek çok yararlı olacaktır sanıyorum.

Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Çok teşekkür ederiz.

Sayın konuklarımız, sayın meslektaşlarım; programımıza göre bugünkü görüşmeleri tamamlamış bulunuyoruz. Sizlere şu bakımdan da teşekkür ederim; hayatımda en zevkli ve en rahat yönettiğim bir toplantı ile karşılaşmış bulunuyorum. Bu kadar rahat bir toplantı yapılması bana hakikaten çok büyük bir zevk verdi. Bana bu olanağı sağladığınızdan dolayı sizlerin hepimize ayrıca teşekkür ederim. (Alkışlar)

29 Kasım 1975 Cumartesi günü saat 9.00'da tekrar toplanmak üzere oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 18.00

İKİNCİ GÜN

29.11.1975 Cumartesi

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 09.00

YÖNETİCİ : Coşkun ÜÇOK (Prof. Dr)

YÖNETİCİ — Efendim, Türkiye Barolar Birliğinin düzenlediği Ekonomi - Hukuk Kongresinin ikinci gün toplantısını açıyorum.

Gündemimize göre önce tebliğler sunulacaktır. İlk Tebliğ Sahibi Sayın İbrahim Aksöz'e söz veriyorum. Sayın İbrahim Aksöz yoklar.

İkinci tebliğ sahibi sayın Nabi Dincer, buyurun.

Nabi DİNCER (Devlet Plânlama Teşkilâtı Uzmanı) — Sayın Başkan, sayın delegeler;

Ben burada, bir zamanlar cevval bir düşün akımına yol açmış, fakat bugün henedense kış uykusuna yetmiş gibi görünen halk sektörü hakkında bazı çözümler ve bazı irdelemelerde bulunmak istiyorum.

Tebliğim muhtasar, ama müfit mi, değil mi bilmiyorum; fakat muhtasar. Ben burada halk sektörünü bir veri olarak almış değilim. Bir irdeleme konusu yapmış bulunuyorum ve bu arada da halk sektörünün ortaya çıkış nedenleri üzerinde duruyorum. Bu terim ilk olarak Türkiye'de CHP ideologları tarafından ortaya atılmış ve tanımlanmaya çalışılmıştır. Halk sektörü nedir? Bu soruya cevap vermeden önce, Cumhuriyet Halk Partisi ideolojisini yansıtan «Ak Gün-

lere» adlı seçim bildirgesinin ekonomik ve toplumsal gelişmemiz üzerindeki koyduğu teşhisi incelemeye çalışalım.

Bildirge, Türkiye için bir yandan içte kalkınmada sakat yöntemler uygulayan, halk zararına fiyat tekelleri kuran, dışta yabancı sermaye ile aşırı (Bunu parantez içine alıyorum, çünkü bildirgenin kendi görüşüdür) ve gereksiz işbirliği yapan tekelci sermayenin, öte yandan tefecilik, aracılık gibi geri kapitalist şekiller altında küçük üreticiyi ezen bir düzenin ekonomik, sosyal ve siyasal baskısı altında bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak Türk ekonomisinde ve toplum yaşantısında aşağıda belirtilen çarpıklıklar oluşmuş bulunuyor :

1 — Nüfusumuzun büyük çoğunluğunu oluşturan kalkınma çabalarının yükünü herkesten çok taşıyan köylülerimiz, hızla yoksullaşmaya başlamışlardır. (Bildirgenin teşhisleri bunlar). Tarım kesiminin güçlendirilmesine gereken önem verilmeden sanayileşmenin hızlandırılabilmesi kanısı iktidarı ellerinde tutan partilere egemen olmuştur.

2 — İzlenen sanayileşme politikası da kendi içinde sakatlıklarla doludur.

3 — Tekelci ve tefeci sermaye köyü yoksullaştırırken, esnaf ve sanatkârlara hayat hakkı tanımamaktadır. Büyük sermaye küçük ve orta boy işletmelerin ve hatta atelyelerin ve esnafın kolayca başarabileceği işlere el atmakta, bu ekonomik faaliyet alanını kendi tekeline almaya kalkışmaktadır.

4 — Büyük sermaye çevrelerine hizmet eden özel sektörcü siyasal güçler, Anadolu'nun özel sektörüne, sanayicilerine üvey evlât muamelesi yapmaktadırlar.

5 — İzlenen kalkınma politikaları bölgelerarası eşitsizliği de keskinleştirmektedir. Bunun sonucu olarak Doğu ve Güneydoğu Bölgeleri Türkiye ölçüsünde az gelişmişliklerini sürdürmektedirler.

6 — İçeride Türk halkını sömüren tekelci sermaye, bu sömürü ile yetinmeyerek, dış finans kapital ile anlaşmalar yapmaktadır. Bunun sonucu olarak Türkiye'ye yerleşmeye başlamış olan yabancı sermaye getirdiğinden çok götürmektedir.

7 — Tekelci sermaye ve onun tarım, küçük sanayi ve hizmet işletmeleri üzerinde parasal egemenliğini kurmuş olan küçük or-

tağı tefeci sermaye hızla zenginleşebilmek ve sömürülerini katmerlendirebilmek için aşağıda belirtilen yollara başvurmaktan ve tedbirler almaktan geri kalmamışlardır. Nedir bunlar :

Grevler yasaklanıp ertelenmiş, lokavtlar teşvik edilmiş, Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuş, sıkıyönetim, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, Dernekler kanunları değiştirilerek, memurların sendikalaşma hakları alınarak denge çalışanlar aleyhine daha da bozulmuştur.

Yukarıda Akgünlere Bildirgesinin Türkiye'nin ekonomik ve sosyal politik sorunlarına koyduğu teşhis kısaca belirtilmeye çalışılmıştır.

Bildirge, Türkiye'deki ekonomik gücün bazan tekelci, bazan büyük olarak nitelendirilen sermayenin elinde olduğunu ileri sürmektedir. Tefeci sermaye bu arada ikinci bir öge olarak önem bakımından tekelci sermayeyi geriden izleyerek bildirmede yerini almıştır. Büyük sermaye ve tekelci sermaye, iki tabir geçiyor bildirmede, bazan büyük sermaye deniyor, bazan tekelci sermaye deniyor. Öyle görünüyor ki, aynı kavramı ifade etmek için kullanılmaktadır; hiç olmazsa ben böyle yorumladım. Büyüyen sermaye tekelleşmektedir. Buna göre Türkiye'de görülen çarpıklıklar tekelci sermaye olgusuna bağlanmaktadır. Bu sermaye Türk köyünü yoksullaştırmakta, küçük esnaf ve sanatkâra yaşama alanı bırakmamakta, Anadolu sanayicisinin gelişmesine engel olmakta, köy - kent dengesizliği yanında bölgesel dengesizliği de neden olmaktadır. Yani üç dengesizlik; köy - kent dengesizliği, bölgesel dengesizlik, sınıflararasındaki dengesizliği tekelci sermaye körüklemektedir.

Üstelik ekonomik gücünü siyasal alanda da kullanıp emekçilerin siyasal özgürlüklerini kısmaktadır. Çözüm bu.

Yukarıda belirtilen çözüm yollarından burada bizi ilgilendiren halk sektörü üzerinde durmak istiyoruz. Akgünler Bildirgesi halk sektörünü tekelci sermayenin ekonomik oligarşisine karşı getirmiş bir araç olarak görüyor. Bildirmede halk sektörü şu şekilde tanımlanmaktadır : köylü kooperatiflerinin, sosyal güvenlik ve yardımlaşma kurumlarının, sendikaların, yurt dışındaki işçi ortaklarının girişimlerinden olacak sektöre CHP tarafından «Halk Sektörü» deniyor.

Burada köylü kooperatiflerinin tabii ayrı bir işlevi var bunların.

Bilgirmede halk sektörünün kurulma ve özendirilme nedenleri de Şu Şekilde açıklanıyor :

«Halkın tasarruflarını başkalarına kaptırmamak». (Bildirme sayfa 64)

«Ekonomik alanda çoğulculuğu ve özgürlüğu sordurmak». (Sayfa 73)

«Tekelci büyük sermayenin halkı ezmesine engel olmak». (Sayfa 81)

Küçük halk tasarruflarına sanayileŐmede önemli bir yer ayrılmış olmakla beraber, bildirmede, devletin de öncülük edeceği alanlar saptanmış bulunuyor.

Kısaca Şöyle söyleyebiliriz : Halk Partisi tekelci sermaye olgusuna değinmekle beraber, tekelci sermayenin çıkış nedenlerini ve kapitalizmin mantığı içinde tekelci sermayenin onun iç dinamiklerinin bir sonucu olduğu vakiasına dikkati çekmiyor. Yani tekelci sermaye konusunda yeterli bir çözümlmeyi bulamıyoruz Halk Partisinin ve onun yandaşı olan ideologlarının yapıtlarında. Geçen sene bir formda bu yapıtlar, bu görüşler öne sürülmüŐtü ve buna muvazi olarak bir kitapçık çıkarılmıŐtı. Burada hiçbir zaman tekelci sermaye olgusunun tarihsel esasları açıklanmış değildir. Oysa Halk Partisinin kılıç salladığı, Halk Partisinin karşı çıktığı tekelci sermaye 19 ncu Yüzyılın rekabetçi sermayesinin tabii bir sonucudur ve onun dinamiklerinin ortaya koyduğu bir sistemdir. O halde, kapitalizme karşı çıkmadan tekelci kapitalizme karşı çıkmak bir yerde tekelci kapitalizmi kapitalizme doğru geri götürmek, yani tarihin çarklarını geriye çevirmek anlamına gelebilir. Çünkü, tekelci kapitalizm, kapitalizmin kendi mantığının içinde gelmiş ve onun tabii doğal sonucudur. Bu bakımdan Halk Partisinin önerdiği halk sektörü ve onun içinden çıkardığı ve onun kendisine karşı koymasını istediği tekelci sermaye aslında 19 ncu Yüzyılın rekabetçi sermayesinin tabii bir sonucudur. Bunu bir tarihsel yanılığı mı diyelim, veya bir yorum özelliği mi diyelim, bunun yorumlanmasını size bırakıyorum.

Bununla beraber tekelci kapitalizm döneminde karşı tekelci ve antiemperyalist her hareketin demokrasi ve giderek sosyalizm kavgasında yeri olduğunu kabullenmek gerekiyor. Tekelci güçleri ve bunların bağımlı olduğu emperyalist güçleri geriletten her hareke-

tin emekçi sınıfların kavgasında yeri vardır. Ancak, bunun için halk sektörünü gerçek antiemperyalist ve karşı tekelci nitelik sahibi kılan bir araç durumuna getirmek gerekir.

Efendim maruzatım bu kadar, teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Üçüncü bildiri sahibi sayın Lütfi Duran ... Yoklar.

Dördüncü bildiri sahibi sayın Nusret Fişek, buyurun.

H. Nusret FİŞEK (Prof Dr.) Sayın Başkan, toplantımıza sunduğum yazı, Ekonomik kalkınma, Nüfus ve hukuk. Yazının iki bölümü var. Birinci bölümünde nüfus ve ekonomik kalkınma arasındaki etkileşim incelenmiştir. İkinci bölümde de nüfus politikalarına değinilmiştir.

Nüfus ve ekonomik kalkınma arasındaki etkileşim iki yönlüdür. Nüfus ekonomik kalkınmayı hızlandıran bir faktör olabilir, itici güç olabilir veyahut engelleyici bir faktör olabilir; ekonomik gelişme hızını azaltır.

İtici gücü iki yoldan görülür nüfusun. Bunlardan birisi insan, üretim için gerekli emek ve enerji kaynağıdır. İkinci yol, insan sayısının artması tüketimi arttırır. Tüketimin artması da üretimi teşvik eder.

Ancak hemen şuna değinilmek lâzımdır ki, bugünün koşullarında nüfusun itici güç oluş özelliği veya önemi değerini kaybetmiştir. Engelleyici faktör oluşuna gelince : Bunu çeşitli yönlerden görebiliriz. Birincisi, eğer ekonomik gücün üzerindeyse nüfus fazla, nüfusun kalitesini olumsuz etkiler. Yani, nüfusun sağlık ve eğitim düzeyini düşürür. Üretimde insan sayısının yanında nüfusun kalitesi önemli bir faktör olduğuna göre, nüfusun ekonomik gücün çok üstünde oluşu üretimi, ekonomik kalkınmayı olumsuz etkiler.

İkincisi, sermaye birikimini olumsuz etkiler; tüketimi arttırma nedeniyle.

Üçüncüsü, nüfusun hızlı artışı, aşırı doğurganlık, nüfus yapısını etkiler ve bağımlı nüfus oranını etkiler. Bugün az gelişmiş ülkelerde bağımlı nüfus, yani üretmeyen nüfus % 50 civarındadır. Yani bir kişi çalışır, diğer dört kişiyi besler. Buna karşın doğurgan-

lğı az olan gelişmiş ülkelerde bağımlı nüfus oranı % 20 ilâ % 30 arasında değişir. Yani orada 3 - 4 kişi çalışır, bir kişiyi besler. Bi-naenaleyh nüfusun fazla artışı nüfus yapısını etkileyerek ekonomik gelişmeyi olumsuz olarak etkiler.

Bir diğer nokta da, nüfusun fazla artışı önce tarım ürünlerinin tüketilmesini artırır ve sanayi ürünlerinin tüketilmesini kısıtlar. Bi-naenaleyh, aşırı nüfus artışı sanayileşmeyi piyasa yönünden olumsuz etkiler. Bunları daha sıralamak mümkün, fakat zaman bu kadar elveriyor.

Efendim şimdi şu noktaya geçebiliriz; nüfus politikalarına. Ekonomik kalkınma ile ve güçle, ülkenin gücü ile nüfus ilgili olduğu için, hükümetler daima nüfus meselesiyle ilgilenmişlerdir. Ve nüfus politikaları iki yönlü olabilir; ya doğurganlığı teşvik eden bir politika güderler, buna «Pronatalist Politika» deniyor. Yahut doğurganlığı kısıtlayıcı bir politika güderler, buna «Antinatalist Politika» diyorlar. «Bipolar Politika» denilen bir politika var, bazı bölgeler ve etkin gruplar için pronatalist, diğerleri için antinatalist olabilir.

Şimdi, pronatalist politika geleneksel politikadır. Çağlar boyu ülkeler, aileler doğurganlığı teşvik edegelmişlerdir. Ve bu insanların kültürüne yerleşmiş. Niçin bu böyle? Çünkü, refah ve siyasi güç nüfusa bağlı. Bu nedenle nüfus, fazla nüfus istenen birşey olmuş. İnsanlar buna inanmış. Ancak, zamanımızda bu hemen hemen bazı istisnalar haricinde genelleyebiliriz; geçmiş bir politika. Bugün ne siyasi güç için, ne ekonomik güç için nüfus önemli faktör değil. Bugün önemli faktör olan ekonomik güç teknoloji. Antinatalist politika ise kısıtlayıcı politika; gün geçtikçe yaygın olarak kabul edilen politika.

Politikalar dediğimiz zaman nüfus politikası aslında bir politika değil. Yani hükümetlerin bilinçli olarak nüfusun niceliğini, niteliğini, dağılımını etkileyici kararları tek bir karar şeklinde değildir, çeşitli kararların toplanmasıdır. Örneğin, evlenme yaşı politikası nüfusu etkiler. Çin Halk Cumhuriyeti evlenme yaşını 25'e çıkarmıştır; doğurganlığı azaltabilmek için. Bu bir politika. Düşük; düşüklerin serbest bırakılması doğurganlığı azaltır. Sosyalist ülkeler doğurganlıklarını düşükleri serbest bırakarak azaltmışlardır. Lenin'in görüşüne göre, «Dağurmak kadın hakkıdır. Kadın istemediği takdirde doğurmamalıdır» der. Bunun için sosyalist ülkelerde çocuk düşürmek serbesttir. Bu politika doğurganlığı etkiler.

Doğurganlığı kontrol usullerinin serbest bırakılması veya bırakılmaması politikası da doğurganlığı etkiler. Sosyal güvenlik politikaları etkiler; hizmeti halka sunuş şekli politikaları etkiler, istendiği zaman çocuk doğurmak veya doğurmamanın insan hakkı oluşu veya olmayışı politikası doğurganlığı etkiler. Yani çeşitli politikalar doğurganlığı etkileyen politiklardır.

Hukuk devletinin müeyyidelere bağladığı sosyal düzen kuralları olduğuna göre, hukuk olmadan bu politikaları yürütmek olanaksızdır. Demek oluyor ki, hukuk politika uygulama kanalı ile ve nüfus kanalı ile ekonomik kalkınmaya büyük etkisi olan bir alan oluyor.

Bu kısa zamanda sözlerimi bir nokta ile bağlamak istiyorum. Acaba kanunlar veya politikalar halkın isteğine ters düşerse ne kadar başarılı olabilir? Örnekler bunun pek de başarılı olabileceğini göstermiyor. Örneğin biri olarak İsrail'i alabiliriz. İsrail'de aşırı pronatalist politika güdülür. Buna rağmen doğum oranları binde 26 civarındadır. Türkiye'de politika antinatalisttir, buna rağmen binde 40 civarındadır doğurganlık; İsrail'den çok yüksektir. Romanya gayet güzel bir örnektir. Romanya'da gebeliği önleyici usuller serbest, kürtaj isteme üzerine serbest ve doğurganlığı binde 14'e kadar düştü 1966 senesinde. Alarma geçti Romanya Hükümeti; aman Romanyanın nüfusu azalacak. Değiştirdiler politikalarını, gebeliği önleyici usulleri yasakladılar, kürtajı yasakladılar ve hakikatan 1967 senesinde binde 27'ye çıktı; iki misline çıktı doğurganlık oranı. 1968 senesinde de o düzeyde kaldı, ondan sonra hızla düşmeye başladı, bugün binde 19'a düştü; yasaklar devam etmesine rağmen. Aradaki fark binde beş. Muhtemelen halkın tutumunu değiştiren teşvik edici politiklardan geliyor. Gayet kuvvetli politikaları var. Doğuran kadın bir yıl tam maaşla evinde oturabiliyor. Buna rağmen görüyorsunuz, ne kadar az fark ettirebiliyor politikanın uygulanması.

Hindistan 30 senedir antinatalist politika güdüyor, halâ doğurganlık oranlarını önemli derecede düşürmediler.

Saygılarımla. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz sayın Fişek.

Sayın Behzat Güre, buyurun.

Behzat GÜRE (Avukat) — Kongrenin sayın üyeleri;

Tebliğimizin başında batı ülkelerinde sosyal devlet kavramına varışı ve yeni aşamalarını ayrıntılara varmayan açıklamalarla izah ederken, bu kavramın pekte yeni olmadığına değinmiştik. Feodalizmden burjuva toplum yapısına geçilince, bu toplum düzeyinde de iç çelişkilerin başladığını ve siyasi egemenliğini kuran üretim aracı sahiplerinin bu araca sahip olmayanlara tanıdığı siyasi haklar yanında, ekonomik ödüller de verme durumunda kaldığını arzettik.

Hatta giderek kapitalist ekonominin bünyesinde mevcut bulunan sakatlıkların zaman zaman kendisini gösterdiğini ve sosyal devlet kavramından, sosyal demokrasi düşüncesine yönelme isteklerinin ağırlığını hissettirmeye başladığını bir tarihi vakıa olarak belirttik.

Tebliğimizin ikinci bölümünde sorunun geri kalmış ülkelerde ve tabiatıyla bu arada memleketimizdeki görünümünü ele almak istedik. Az gelişmiş ülkelerde ve ülkemizde batıdaki bu tarihi gelişimin aynen vukubulmadığını, üretim araçlarına sahip olanların yeteri kadar sermaye birikimine ulaşamadığını ve dolayısıyla sosyal devlet anlamının gerekleri yerine getirilirse, bunun piyasa mekanizmasında girişimcileri ürküten bir ayak bağı olarak görüleceğini belirtmek istedik. Buna rağmen çağımızda milleti oluşturan halk dediğimiz geniş kitlenin insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış düzeyine kavuşması zorunluluğunun da ayrı bir tarihi vakıa olarak kaçınılmazlığını belirttik.

1961 Anayasamız bu gerçeğin somut bir eseridir. Fakat Anayasamızın devlet ilkesi olarak kabul ettiği sosyal devlet anlayışının pratikte bir türlü gerçekleştirilemediği herkesçe kabul edilen bir husustur.

Devletin, Anayasamızın üçüncü bölümünde yeralan iktisadi ve sosyal amaçlara yönelik görevlerini yerine getirmesinde siyasi iktidar sahiplerinin sığındığı bir maddede kanımızca yine Anayasamızda yeralmış bulunuyor. Bu madde, devlet görevlilerinin iktisadi gelişme ve mali kaynaklar ölçüsünde yerine getirileceğini belirleyen 53 ncü maddedir. 53 ncü madde, siyasi iktidarların daima bir mazeret kalkanı olagelmıştır. Devletin, ne yapalım malî imkânlar şimdilik bu kadara elveriyor, hele biraz daha zenginleşelim, ondan sonra 41 nci maddede saptanan amaca ulaşmak için gerekli tedbirleri alırız, şeklindeki yanıtını makbul saymıyoruz. Bu yanıtı olanak sağlayan 53 ncü maddeyi de bir çelişki olarak görüyoruz.

Sorunun çözümünde esas yolun demokratik özgürlükleri hiçbir kısıntıya uğramadan güvence altına alacak özgür ortamın yaratılmasında görüyoruz. Bu özgür ortam yaratıldığı zaman sosyal devletin yapısal unsurlarının yeniden tanımlanması bir hukuk ve ekonomi sorunu olarak ele alınabilir.

Bir üst yapı kurumu sayılan hukukun dayandığı toplumun eğitim düzeyi, üretim ilişkileri gibi maddi bir yapı üzerinde yükseleceğine ve Türk toplumu da demokrasiyi vazgeçilmez bir yaşam tarzı olarak kabul ettiğine göre, Anayasamızdaki demokratiklik ve sosyal ilkelerinden hiçbiri zedelenmeden yapısal unsurlar yeni boyutlara kavuşturularak yeniden tanımlanabilir kanısındayım. Tebliğim özetle bunları ihtiva etmektedir.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın Hürşit Kangal, buyurun.

Hürşit KANGAL (Avukat) — Sayın Başkanım, sayın delege arkadaşlarım;

Yazımız başında da belirtildiği gibi, konuyu ekonomi - hukuk kongresinin gündemine aldirmek iddiasını taşımaktadır. En mühim amaç bence budur. Çünkü, konu; yani şirketlerin halka açılması, diğer deyimle halka açık anonim şirketlerin kurulması esasen 15 senedir ülkemizin politik alanında, sosyal alanda, ekonomik alanda tartışıla gelmektedir. Biz istedik ki, üst düzeyde seçkin ekonomistlerin ve hukukçuların katılacakları bu kongre bu konuya yabancı kalmasın. Bir dikat çekici olmak görevindedir yazı ve yazımın tasnifi dikkate alınır, meselenin bizce bundan ibaret olduğu da açıkça anlaşılır. Biz, küçük tasarruf sahiplerinin sermaye piyasasına katılmasındaki toplumsal ve ekonomik önemi ve yararları sıralıyoruz ve hatta bu önem ve yararı toplumsal zorunluk derecesinde görüyoruz. Çünkü, olaylar bu yolda tecelli ve tekevvün etmektedir. Hukuk bunun gerisinde kalmamalıdır diyoruz ve kısaca özetlemek gerekirse, vaktimin imkân verdiği nispette :

Bir defa konu bizce Anayasamız açısından çok önemlidir. Anayasanın eşitlik ilkeleri açısından önemlidir. Özel teşebbüs kurma özgürlüğünün şirketleşme şeklinde tecelli etmesi pek ziyadesiyle

muhtemel olduğuna göre bu açıdan önemlidir. Ekonomik ve toplumsal hayatta adaleti sağlamak yönünden önemlidir. Gelir dağılımı bakımından önemlidir. Çünkü sermaye piyasası da netice itibarıyla maddî olanakların bir yansıma alanıdır. Burada yansıyan maddî olanakları da eşit şekilde dağıtmak, burada da fırsat eşitliğini sağlamak herhalde çok önemli bir konudur.

Ekonomik açıdan büyük ve dolayısıyla verimli işletmelerin kurulmasına imkân vermek bakımından konu önemlidir. Konunun bu toplantımız bakımından bence önemli olan bir diğer ciheti de son günlerin bilhassa politik alanda tartışma konusu yapılan halk sektörüyle olan ilişkilerini tespit bakımından önemlidir. Yani, halk sektörüyle olan ilişkisi nedir; şirketlerin halka açılmasının? Şirketler halka açıldığı takdirde gerçekten lüzumlu bir sektör olan, olması lâzım gelen halk sektörünü önler mi? Yoksa, halk sektörü böyle bir ihtiyacın, yani şirketlerin halka açılmasının veya halka açık şirketlerin kurulmasının hukuksal yapısı getirilmediği için doğmuş bir özlemin imajı mıdır? Bu tartışılmaya değer bir konudur. Burada biz peşin bir hüküm vermekten mümkün olduğu kadar kaçındık. Kişisel kanaatımız, bir kamu sektörü ve özel sektörün bulunduğu karma ekonomi esasına dayanan ülkede halk sektörü adı altında bu şartlar, yani önerdiğimiz şartlar gerçekleştiği takdirde lüzum olmadığı, belki bir israf olabileceği endişesi şeklinde ifade edilebilir.

Efendim, biz konuya birde çalışma hayatımızda özlediğimiz barışı sağlaması bakımından önem veriyoruz. Gerginlik devreleri geçiren zaman zaman işçi - işveren ilişkilerinin pek tabii ki, tek sebebi bu değildir; yani sermayenin tekelleşmesi değildir, ana sebeplerden biridir kanısındayız. Halka açıldığı takdirde bu ilişkilerinde daha yumuşak ve daha başarılı bir şekle dönüşeceği umidindeyiz. Bu gözlemimiz daha ziyade mahalli şirketlerin, hemşeri şirketlerinin yöneticilerinin sendikalarla olan ilişkilerindeki başarılı sonuçlar almaları şeklinde tecelli etmektedir.

İkinci bir husus olarak veya bölüm olarak Sermaye Piyasası Kanununun hazırlanmasında dikkate alınması gereken ilkeleri ve ana stratejileri tespiti gayret ettik. Bunlar zaten çok tartışılan konulardır.

Üçüncü kısımda ise, bazı somut öneriler verdik. Somut önerileri lütfen bir Anadolu şehrinde uygulayıcılık yapmakta olan bir ar-

kadaşınızın gözlemlerinin ifadesi olarak kabul edebilirsiniz. Vak-
timin de dolmuş olması itibariyle ve zamanın da çok değerli olduğu-
nu dikkate alarak, tertipleycilerine; bu kongreyi tertipleyen Baro-
lar Birliği sayın Başkanı ve yöneticilerine gerçekten ve içtenli teşekkür-
kürlerimi saygularıyla sunuyorum.

Hepinizi tekrar saygı ile selâmlarım efendim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Çok teşekkür ederiz.

Sayın Ahmet Kılıçbay ... Yoklar.

Sayın Hüsnü Kızılyallı, buyurun.

Hüsnü KIZILYALLI (Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlık
Müşaviri) — Sayın Başkan, sayın üyeler;

Konum, Türkiye’de ileri sürülen; ekonomiyle ilgili olarak ileri
sürülen görüşlerin ve uygulamaların iktisat teorisine ters düşenle-
rini ortaya koymak, yani bazı örnekler vermek. Bu açıdan ben özet-
leme yapamayacağım, zaten bazı örnekler veriyorum. beş dakika
içinde verebildiğim kadar örnekler vereceğim.

İlk önce iktisadi ve malî konularda önemli bir yanlış; masraf-
sız, külfetsiz kaynak yaratmak. Yani tabii ilimlerde cari olan «La-
vazye Kanunu»nun iktisatta cari olmadığı zehabına dayanan bazı
görüş ve uygulamalar var. Meselâ bir tanesi malî alanda vergisiz
kaynak yaratmak. Bunun olmadığını 1970’lerdeki uygulamalardan
görüyoruz. Türkiye’de 1970’lerde vergisiz ekonomi ve maliye idare
edilmek istenmiştir. Sonuç; enflasyon, gelir dağılımının bozulma-
sı, ayrıca tasarrufların ve prodüktif yatırımların azalması olmuştur.

Diğer konumuzun önemli bir hususu; Türkiye’nin sorunlarının
çoğu ekonomik olduğu halde, konulara yaklaşım iktisadi açıdan ol-
makta, sorunlar siyasi, sosyal açılardan askerî açıdan yahut tek-
nik açıdan değerlendirilmekte, fakat işin ekonomik veçhesi genellikle
ihmal edilmekte, hatta bir işin maliyeti nedir, faydası nedir, bu ikisi
açık bir şekilde ortaya konmamaktadır.

Cari kalkınma politikamızda baktığımız zaman, cari uygula-
mada sanayileşmeye önem verdiğimizizi görüyoruz. Fakat gelir da-
ğılımına, istihdama ve fiyat istikrarına önem vermiyoruz. Bunların
sonuçları ne oluyor; ona baktığımız zaman eğitim ve istihdama

önem vermediğimiz için teknolojinin ve kaliteli işgücü yetişmesine önem vermemiş oluyoruz. Ayrıca, istihdam ve gelir dağılımına önem vermeme sonucu bazı kişilerin gereği kadar ücret alamadıkları yahut kendileri ve ailelerinin fiziki ve manevi ihtiyaçları için gerekli gelir imkânlarına sahip olmadıklarını görüyoruz ve bu takdir de, çalışma gayretinde azalma söz konusu ve çocuklar halinde ise, bunların zihni ve bedeni gelişmelerini tam olarak tamamlayamamaları ve noksan kalmaları söz konusu oluyor.

Şimdi, bu söylediklerimize karşı olarak denebilir ki, gelir dağılımı uygun değilse, tasarruf eğilimi yüksek gelirlerde yüksektir. O itibarla daha yüksek tasarruf seviyesine ulaşılır. Daha sonraki safhada daha fazla yatırımlarla bu şey telâfi edilir ... Buna karşı da İngiltere, Amerika gibi tasarruf eğilimi yüksek ülkelerde yapılan çalışmalara göre, ortalama tasarruf eğiliminin orada bile yüksek gelirlerde daha yüksek olmadığını ortaya konduğunu ve bizim konumuz açısından önemli olan marjinal tasarruf eğiliminin çeşitli gelir grupları arasında farklı olmadığını belirtirsek, gelir dağılımının adaletsizliğinin daha yüksek bir tasarruf ve yatırıma sebep olacağı görüşü hakkında da tereddütler gösterebiliriz.

Yine bu uygulamaya bir görüş denebilir ki, düşük ücretle sanayileşme hızlandırılabilir. Düşük ücret politikası bazı ülkelerde uygulanmıştır, bilhassa geçen asırda. Buna karşı pekçok şey söylenebilir. Öz olarak düşük ücret işgücünün yetişmesini, teknolojinin teknolojik birikim olmasını önler. Ayrıca iç piyasada, yani içte bir yeterli talebin teşekkülüne de tabiatıyla mani olur.

Bu görüşlerden; yani ne pahasına olursa olsun sanayileşmeye karşı söyleyebileceğim, bu şekilde sloganlarla konuya basite indirgeyerek meseleyi halletmek gereksizdir. Biz bir plânlama dönemine girmiş bulunuyoruz. Plânlamada hangi alana ve ölçüde ve ne zaman yatırım yapmak gerektiği, elde edilecek sonuçların; yani sonuçları azamileştirme, amaçları azamileştirme açısından hangi araçları kullanmamız gerektiği ve bunları ne ölçüde kullanmamız gerektiğini ilmi olarak tespit etmek mümkündür ve en uygun araçla en uygun sonucu elde etmemiz mümkündür. Bunun tekniği gelişmiştir. Bu vakia muvacehesinde birtakım basitleştirmelerle, işte sadece fabrika yapan fabrikalar yahut heryere karayolu; bugibi sloganlarla görüşlerle meseleyi halledemeyiz. Bunun ilmi yöntemleri vardır ve bunları uygulamak lâzımdır. Fakat bu ilmi yöntemleri uygularken

tabîi ki, ekonominin durumunu, mevcut yatırım projelerini iyi bir şekilde incelememiz lâzımdır. Halbuki gördüğümüz en büyük yatırım projelerinin bile mevhum birtakım faydaları üzerinde durulmakta, fakat projenin değil ekonomik, hatta bazı zaman teknik fi-zibilitesi bile mevcut olmadan yatırıma girilmekte ve büyük kaynaklar bağlanmakta, bu yüzden tabîi maliyetler bir taraftan büyümekte ve tahmin edilen maliyetin iki - üç misline yatırımlar malolmaktadır.

Benim vaktim dolmuş oluyor. Son bir söz olarak, ekonominin de bir ihtisas dalı, iktisatçılığın da bir meslek olarak kabul edilmesi; yani bu bir lonca şeyi olarak değil, daha ziyade meselelerin iktisadî açıdan incelenmesi alışkanlığının Türkiye'ye yerleşmesi dileğiyle hepinizi saygı ile selâmlarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın Emre Kongar, buyurun.

Emre KONGAR (Dr.) — Sözlerime teşekkür ederek başlamak isterim.

Bir tersliğe işaret etmek istiyorum Türkiye'de : Türkiye'de pekçok terslik var, pekçok alışılmamışın dışında görülen terslikler var, fakat ben bunların en temel, Türkiye'yi diğer özellikle batı ülkelerinden ayıran bir tersliğe işaret etmek istiyorum. Biliyoruz, doğal olarak normal gelişim çerçevesinde bir ülkenin siyaseti ve hukuku o ülkedeki toplumsal ve ekonomik gelişmeler tarafından belirlenir. Yani bir toplumda birtakım ekonomik ya da toplumsal gelişmeler ortaya çıkar, bunlar birikir, zamanla siyaseti ve hukuku bunlar biçimlendirir. Örnek : Hepimizin bildiği Fransa İhtilâli. İşte, Napolyon Kanunlarının ortaya çıkışı bu toplumsal oluşumlardan sonradır, ya da feodalitenin yıkılışı, burjuvazinin oluşumu, hukuk devletinin ortaya çıkışı gibi...

Şimdi, Türkiye'de bu tersine işlemiş. Bunun birtakım nedenleri var. En önemli nedeni, Osmanlı yapısının batı Avrupa ülkeleri yapısından farklı oluşunda yatıyor. Bu birhayli tartışmalı ve derin bir konu, burada girmeyeceğim. Yalnız, birşey görüyoruz; Osmanlılardan itibaren birtakım aydınlar, ki bunlar aynı zamanda devleti yöneten bürokratları, Avrupada bu doğal gelişimler sonucu; yani birtakım toplumsal ve ekonomik olaylar sonunda ortaya çıkan fi-

kirleri, hukuk kurumlarını, siyasal kurumları alıyorlar, bu gelişmeleri geçirmemiş olan Osmanlı toplumuna, Cumhuriyet toplumunda da aynı şeyi görüyoruz, aşıyorlar. Bu bir terslik.

Şimdi, günümüze bunu indirgediğimiz zaman, toplumsal ve ekonomik yapı ile hukuk ve siyaset arasındaki bu tersliği günümüz terminolojisine indirgediğimiz zaman şöyle bir olay görüyoruz :

Özellikle Batı Avrupada kendiliğinden âdeta gelişen bir kapitalizm var ve bunun yarattığı birtakım hukuk ve siyaset kurumları var. Örneğin, parlamento bir siyaset kurumudur, burjuvazinin, kapitalizmin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Örneğin, işte bir sosyal güvenlik kurumu vardır, yine bu biçimde ortaya çıkmıştır. Halbuki biz Türkiye’de kapitalist gelişmenin, yani burjuvazinin gelişmesinin gerekli aşamalarını geçmeden bu kurumları alıp getiriyoruz ve uygulamaya çalışıyoruz. Yani bir sebep - sonuç ilişkisini tersine çeviriyoruz. Sonuçları alıyoruz getiriyoruz ve onun getirdiği sebepleri o sonuçların sonunda doğurmaya çalışıyoruz. Demokrasinin işlemesi, işlememesi budur, sosyal güvenliğin vergi yolu ile veyahut pirimlerle yapılması budur, hatta hatta 1960 Devrimi budur, 12 Mart budur, bugünkü tartışmalarımız da budur.

Şimdi, bu açıklamayı yaptıktan sonra son derece kısaca sonuca işaret edip, sözlerimi bitireceğim.

Bütün bu nedenler çerçevesinde baktığımız zaman 1923 yılında Türkiye Cumhuriyetini kuranların brökrat devrimciler, aydınlar olduğunu görüyoruz. Yani, bir burjuva sınıfı, bir sermaye sınıfı değil. Mustafa Kemal Atatürk Osmanlı İmparatorluğunun bir generali; batıya inanmış bir general ve buna uygun bir toplum yapısı yaratmak istiyor ve bunu siyasal ve hukuksal düzenlemelerle yapıyor. Atatürk devrimleri dediğimiz şey bu.

1924 Anayasası Batıya benzer bir toplum yaratma amacı ile hazırlanmış olduğu için, özellikle ulusal egemenlik adı altında Meclisin egemenliğini Padişaha karşı sunuyor ve hepimiz biliyoruz ki, aslında bu Mustafa Kemal Atatürk’ün egemenliği, onun kafasına göre toplumu biçimlendirme. Fakat, bu aslında son derece sonuçsuz bir çaba da değil. Üst yapı kurumlarının düzenlemeleri; yani hukuk ve siyaset düzenlemeleriyle gerçekten toplumda, toplumsal ve ekonomik gelişmelerde ortaya çıkmaya başlıyor. Ne görüyoruz? Devletçilik vesair gibi politikalarla devletin desteklemesiyle bir ser-

maye sınıfı yaratılıyor Türkiye’de; büyük destekle yaratılıyor, fakat yaratılıyor, ortaya çıkıyor. Harp ekonomisi buna yardım ediyor, işte karaborsa vesair gibi şeylerde önemli ölçüde sermaye birikiyor ve yatırımların gerçekten özel kesim eliyle artık büyük ölçüde yapıldığını görüyoruz.

Bu hemen dialektiğini, zorunlu sonucunu getiriyor, bir işçi sınıfı da gelişmeye başlıyor ve 1950 - 1960 arası gelişen sermaye sınıfı ve özel teşebbüs; buna karşılık gelişen işçi sınıfını görüyoruz. Anayasamız halâ 1924 Anayasası, halâ ulusal egemenlik kavramı ve Meclisin, Parlamantonun egemenliği. Fakat toplum yapısında hangi sınıf egemense tabii ki, siyasal organ da onun denetiminde oluyor. Yani Parlamento genellikle sermaye sınıfının, bu devlet eliyle de desteklenen özel kesimin bir temsilcisi gibi çalışıyor. Fakat başka gruplar oluşmuş, güçlü bir işçi sınıfı oluşmuş, Atatürkçülükten gelen bir brokrat devrimciler grubu halâ var, bugün 1975 Türkiyesinde dahi var, bu iki sınıfın; yani sermaye sınıfı dışındaki ana çizgileriyle işçi sınıfının ve brokratların çıkarları ve yönetim üzerindeki ağırlıkları 1960 civarındaki uygulamalarda dikkate alınmıyor ve 1960 Devrimi yapılıyor. 1960 Devrimi ne getiriyor. Çok kısaca şunu getiriyor : Parlamento ortak getiriyor; Anayasa Mahkemesi. Danıştayın yetkilerinin genişletilmesi, Millî Güvenlik Kurulu, Özerk TRT (dünyanın hiçbir yerinde yok dendi, doğru; şimdi özerkliği değil de tarafsızlığı kaldı herhalde), birtakım ortaklar getiriliyor. Nedir bunun amacı? Birtakım adamların sakat kafalarındaki şeyler mi?...Hayır. Gayet açık - seçik, toplumsal sınıfların yansıdıkları birtakım kurumlardır bunlar. Yani, devlet eliyle desteklenmiş olan özel kesimin temsilciliğini yapan parlamentoya karşı memurun, işçinin, köylünün, belki esnafın da çıkarlarını savunacak birtakım kurumlar. Yani, olay bir sınıfsal gelişmenin sonuçlarına dönüşüyor. Bir cümleyle sözümü bitiriyorum :

Kollektivist ekonomilerde biliyoruz gelir dağılımı merkezî plânlama ile yapılır. Demokratik ülkelerde ise gelir dağılımının tek ve biricik değişkeni demokratik hak ve özgürlüklerdir. Yani sendika hakkıdır, yani grev hakkıdır, yani örgütlenme hakkıdır. İşte 1961 Anayasası bu hakkı da getiriyor. Neye karşı getiriyor? Gelişen özel kesimin denetimsiz sömürüsüne karşı getiriyor; «Artık sen yeteri kadar geliştin arkadaş, devlet desteğini senden biraz çekiyorum, biraz da öbür sınıflara veriyorum ve onlara senden haklarını alabilmeleri için örgütlenme hakkı veriyorum...» diyor. Bugün Tür-

kiye'deki Anayasa etrafındaki tartışma bence bu çizgide belirleniyor. Yani, denetimsiz kâr maksimizasyonunu geliştirmek isteyen bir sınıf ile, ulusal gelirden artık âdil, eşit değil, âdil pay almak isteyen öteki kesimlerin ve sınıfların bir mücadelesidir. TRT'nin bağımsızlığı yahut özerkliği de bu mücadelenin bir parçasıdır. Anayasa Mahkemesi de budur, memurların sendikalaşması, belki ileride grev hakkına kavuşması da budur. Yani ulusal gelirden âdil pay alma meselesidir. 1961 Anayasası sınıfsal değişmeye uygun bir siyasal düzenleme olarak karşımızdadır. Bundan sonraki tartışmaların da bu sınıfsal çerçevede süreceğine inanıyorum.

Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın Hasan Olalı, buyurun.

Hasan OLALI (Prof. Dr.) — Sayın Başkan, değerli tebliğ sahipleri, muhterem delegeler;

Benim tebliğimin konusu, Türkiye'de ekonomik sistem tartışmaları karşısında karma ekonomi sistemi ve siyasal demokrasiden sosyal demokrasiye geçiştir.

Kanıma göre, Türkiye'de ekonomik sistem üzerinde yapılan tartışmaların kökeninde kişilerin siyasal otoriteye, kurallar ve kararlar kuruluşlarına, yönetime etkin biçimde katılmalarının sağlanması, sorumlulukların paylaşılması, ekonomik ve sosyal refahın gerçekleştirilmesi, mutlak fakirliğin yenilmesi, artan refahtan toplumu oluşturan bireylerin âdil ölçüler içinde yararlanmasını sağlayarak göresel fakirliğin önlenmesi, servetin başkaları üzerinde bir tahakküm aracı olarak kullanılmasına fırsat verilmemesi, özetle; siyasal demokrasiden sosyal demokrasiye geçişe olanak verecek araçların belirlenmesi hedefi yatmaktadır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde karma ekonomi sisteminin dışında karşımıza çıkan sistemler başarıya ulaşamamıştır. Çünkü, bu sistemlerin bir kısmında ekonomik bakımdan bir sepette toplanan yumurtaların toplumun belirli grupları arasında paylaşılması sonucu ile karşılaşırız. Karma ekonomi sisteminin dışında karşımıza çıkan sistemlerin diğer bir kısmında ise, yumurtaların tümünü bir sepete koyup Hükümet edenlerin emrine bütünü ile teslim etme riski karşımıza çıkıyor.

Siyasal bakımdan karma ekonomi sistemi özgürlükçü demokrasiye dayanan vasfı ile, niteliği ile ele alındığında bu sistemin dışındaki sistemlerin bir kısmında eşitliğe dayanmayan özgürlüğün yarattığı bir anarşi ortamı, bir kısmında da özgürlüğe dayanmayan eşitliğin bir zulüm yaratma riski ile karşılaşılıyor. Kanımca, karma ekonomi sistemi bu riskler ve bu çıkmazlar karşısında ortak yol bir denge sistemi olarak benimsenebilir, benimseniyor. Dayanağını özgürlükçü parlamenter demokrasi sisteminde bulan karma ekonomi sisteminde sosyal sınıflara yeni bir destek grubu yaratmak, mevcut grupları yenilemek, hayatın ve özgürlüğün yüksek değerlerine saygıyı empoze edebilmek için göresel olarak daha yüksek şansı ve daha etkili silâhlara sahip olma olanağının yaratıldığını görüyoruz. Bu olanak özellikle eğitimin ve haberleşmenin yaygınlaştırılması ölçüsünde artıyor.

Karma ekonomi sistemini benimsemeye götüren başlıca nedenleri tebliğimde şu başlıklar altında inceledim :

1 — Karma ekonomi sistemi devletin ekonomiye müdahale alışkanlığının yürütülmesine olanak verir. Her iki sistemin gerek yapısal olarak, gerekse uygulamada zorunlu kıldığı müdahaleleri optimal noktada telif eder.

2 — Karma ekonomi sistemi ekonomik gelişmeyle sosyal gelişme arasındaki çatışmayı telif eden bir sistemdir.

3 — Karma ekonomi sistemi mutlak fakirliğe karşı yapılan mücadelenin etkin aracıdır.

4 — Karma ekonomi sistemi göresel fakirliğe karşı etkin bir mücadele aracıdır.

5 — Karma ekonomi sistemi, ekonomik kamu hizmetleri anlayışında meydana gelen değişikliklere uyan ve bu hizmetlerde görülen aksamaları gideren bir sistemdir.

6 — Karma ekonomi sistemi sınıflar arasındaki gelir, sosyal güvenlik, hayat düzeyi ayrıcalıklarının asgariye indiren ve bir demokratik düzenin, sistemin ana yapısını teşkil eden orta sınıfları güçlendiren bir sistemdir.

7 — Karma ekonomi sistemi, sistemin yapısındaki serbest haberleşme ve açıklık ilkeleriyle ekonomik ve sosyal dengesizlikleri daha etkin biçimde giderme fırsatını, mücadele yapma fırsatını yaratan bir sistemdir.

8 — Karma ekonomi sistemi, toplum bireylerinin siyasal güç kazanmasına, yönetime etkin biçimde katılmalarına fırsat veren bir sistemdir. Bu katılmanın yöntemlerini ve araçlarını tebliğimde bütün teferruatı ile açıklamış bulunuyorum. Özellikle böyle bir yönetime katılma olanağı sadece siyasal birtakım hak ve özgürlüklerden oluşan siyasal demokrasiye bu hakların ihtiyaçların bir fonksiyonu olarak ele alınmasını mümkün kılan sosyal demokrasiye dönüşümünü sağlayacak fırsatları, olanakları getirmektedir.

Siyasal demokrasiyden sosyal demokrasiye geçişin koşullarına yaklaşım yapıldığında iki alternatifle karşılaşırız. Birincisi, refah yolu, ikincisi kamu aksiyonunun aracılığıdır. Anayasamız, benim kanıma göre, bu iki alternatifini, diğer bir deyişle refah yöntemi ve kamu aksiyonunun etkin biçimde topluma müdahalesini telif etmiş durumdadır. Dinamik bir sistem getirmiştir. Sürekli olarak kendini yenilemeye mecbur addeden bir sistem getirmiştir. Bu sistem muvacehesinde ve Anayasada dayanağını bulan bu Atatürkçü, toplumcu insancıl ve çağdaş hedefe ulaşmada kanımca artık hiçbir iktidar ters düşme gücünü kendisinde bulamaz. Hata, isterseniz kabahat da diyebiliriz, bunu yasalarda aramaktan ziyade, yasaları uygulayan kişilerde aramak daha isabetli olacaktır.

Teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın Hayati Topallı, buyurun.

Hayati TOPALLI (Avukat) - Efendim, beş dakika ile sınırlı bir konuşma imkânını nasıl değerlendireyim diye dün gece mütemadiyen düşündüm.

Tebliğim ortada, bunu özetlemeye kalksam lüzumsuz bir iş yapacağım, merak edenler bunu okuyabilir.

Dünkü eleştirileri dinledim, temas edilen hayati noktalardan bazı intibalar edindim. Bu konuşmamda tatbikattan, başımdan geçenlerden faydalanarak o değerli konuşmacılara ışık tutacak bazı şeyler söyleyebilirim, daha faydalı olurum sonucuna vardım.

Efendim, konuşanların çoğu nazariyatçı. Zirvelerde dolaşıyorlar, eteklere indirmek isterim kendilerini.

Ben vaktiyle Türkiye'nin çok büyük bir müessesesinin, FİSKO-BİRLİK'in müfettişliğini yapardım, ticaret müdürlüğünü yapardım. Kazara avukat oluşum şöyle oldu :

1950 seçimlerinde iktidar değişmişti. Bu teşkilâtın müntahap yetkili bir organı vardı, fakat yeni iktidar o organı değiştiremiyor-
du o günün imkânlarına göre. Müdahale alımlarına da memur edil-
diği için bu teşkilât, onu bahane ederek kendi taraftarlarından üç
kişilik bir komite kurdu, bu teşkilâtın satışını bu komiteye tevdi
etti. Bendeniz de o zaman bu teşkilâtın birinci derecede imza yet-
kisi, sorumluluklu olan Ticaret Müdürüyüm. Yetişkin adam da az-
dı. Ben o zaman kendimi iyi yetişmiş görüyordum. Bu komiteye bir
rapor verdim; bir satış politikası tavsiye ettim, dinletmek mümkün
değil... O zaman, sorumluluktan da korktum. Mevcut Yönetim Ku-
rulu eski iktidarın partisindendi. Benim partim falan da olmamış-
tır hiçbir zaman. Kendilerine müracaat ettim, bana bir sene maaş-
sız mezuniyet verin, bir hukuk diplomam var, bunu değerlendire-
yim dedim, verdiler, lütfettiler. Sonradan masama dönmek hak-
kım mahfuzdu; ama dönmem mümkün kılınmasın diye oraya baş-
ka birisini tayin ettiler. İyi de oldu, bu suretle avukat oldum.

Şimdi, avukatlığımın ilk mücadelesinden birtakım örnekler ve-
receğim, birçok hadiseye ışık tutacak. Yeni iktidar zamanında, ik-
tidar değişmelerinde böyle şeyler oluyor, o partiye hizmet etmiş,
sokaktan gelmiş bir adamı bir kooperatifin, büyük bir kooperatifin
müdürü yapmışlar. Yine aynı partiye hizmet eden, onun bir amca-
zadesi de piyasada tüccar. Devlet adına müdahale alımları yapı-
yor. İkisi anlaşmışlar, düşük kaliteli ve o büyük şehirde yetişmeyen
bir tür fındığı başka şehirden almış, yüksek fiyatla o büyük şehire
teslim etmiş. Bu da tahkik konusu olmuş. Yönetim Kurulu bu iş-
lerden bu adam anlar diye beni görevlendirdi. Yeni avukatlığımızın
ilk işlerinden biri.

Bir mücadele vermek için Trabzon'a gittik. Aslında irtikaba gi-
ren bir suçtu, fakat savcılar basit ihbar seviyesinde görmüşler, as-
liye cazada dava açmışlardı. Asliye Ceza Hâkimi de o zaman bir
otorite olan sayın Tefvik Ahıskalı idi. Biz orada suçun ağır cezalı
olduğunu izah ettik, ağır cezaya görevle tevdi edildi.

Şimdi, bir çabaya giriştim. Kooperatif müdürü sanık, dışarda-
ki tüccar sanık meyanına katılmamış. Diyorum ki, Mançini'den mi-
sâli veriyorum, Yargıtaydan emsaller veriyorum, onun sıfatını bil-

diği için, bu tüccar da sanıklar meyanına katılmak gerekir.. O tüccarın sanıklar meyanına katılması gerekeceğine dair dökümanları ben kendi imkânlarımca toplamışım, savcılığa yol gösteriyorum. «Ticarî defterlerini ben göremem...» Şu ışık altında ticarî defterlerine bakın, o düşük kaliteli fındıkları aldığını ben ispat ediyorum, sattığı yeri de o ispat etsin, edemeyeceğinden eminim, o zaman bunu sanıklar meyanına katın, diyorum. O zaman savcılar da teminat-sızdı, bu savcıları ben ikna edemedim. Allah rahmet eylesin, Ağırceza Reisi Avni Akkoyunlu, «Ne yapalım avukat bey, ne yapalım; savcılar dava açmıyor ki, ben bu davayı göreyim» demiştir.

Ademi takip kararına itiraz etmişim. En yakın ağırceza başkanı Rize Ağırceza Reisi, şimdi Yargıtayda Daire Başkanı sayın Necati Bayraktaroğlu, Şu Şu belgeler de toplansın, ademi takip kararı buna göre incelensin demişim. O belgeler toplanmadan derhal mezunmuş Necati Bayraktaroğlu, yaşlı bir üye vekâlet ediyormuş, formalite icabı gelmiş bir müracaat saymış, ademi takip kararına itirazımızı reddetmişti. Kuyudan birşey çıkarabilirmiyim diye Rize'ye gittim, Necati Bayraktaroğlu'na herşeyi anlattım. Lep demeden leblebiyi anlıyor, ama «Ne yapayım, bize ait yetki bir kere kullanılmış...» dedi. Binaenaleyh, daha yollar tıkalı.

Sayın Kâni Vran'a, o zaman Giresun Savcısı, kendilerine müracaat ettim, çok liyâkatli bir adliyecimizdi, lâyıık olduğu yere ulaşmıştır, bize önderlik etti. Adalet Bakanlığından yazılı emir istedik.

Allah rahmet eylesin, Osman Şevki Çiçekdağ Adalet Bakanı, iadeli taahhütlü olarak bunları gönderdim, artık ben yazılı emir bekliyorum. Bir talimat geldi : «Trabzon Kooperatifinin bir avukatı var. Binaenaleyh, Giresun'dan oraya ikinci bir avukat göndermeye lüzum yoktur...» Bu suretle bu hizmeti devam ettiremedim.

Şimdi, bunları neden söylüyorum. Bizde kamu davasını açtırmak kolaylık arzetmiyor. Dün buradaki konuşmacılar denetim noksanlıklarına işaret ettiler. Denetim noksanlıklarının en iyisini ben bilirim. Çünkü, dosyalara dayalı mücadelelerim olmuştur. Siz söyle bir tatbikat gördünüz mü, duydunuz mu? Yüksek tahsilli hukuk diplomalı ticaret Bakanlığı müfettişinin fezlekesine dayalı kamu davası açılmıştır, ona bakacak hâkim, rüşvet aldığı bile söylenen bir kasaba mal müdürünâ bilirkişisi tayin eder ... Bu tatbikattaki garabettir.

İkincisi, arzettiğim gibi bu kamu davaları acaba Türkiye’de kolaylıkla açılabilir mi? Denetim organı şu olsun, şu şekilde denetim yapılsın, bu temennileri tamamlamak lâzım. Türkiye’de erkek savcılar lâzımdır kamu davasını açabilmek için. Bu yapılmıyor. Hangi dönemde yapılmıyor? Uymuşuz batı demokrasisine, batı demokrasisinin kalesi sayılan Birleşik Amerikada Cumhurbaşkanı Yardımcısının, Cumhurbaşkanı’nın bizdeki rivayetlere göre çok basit suis-timallerinden ötürü makamlarını muhafaza edemediği bir dünyada, bizim kamu davası açmakla görevli savcılarımız acaba bu vazifelerini benimseyip yapıyorlar mı? Bu ülkede kendisiyle ilişkisi olmaması lâzım gelen gazete neşriyatını tekzip eden bakanların tekiplerinin reddedildiği bir dönemde de bulunuyoruz.

Şimdi, ben teknokratların hiçbir şeyi arz edemeyeceği bir ortamda bulunduğumuzun ızdırabını çekmişimdir. Kendi mücadelelerimden bahsedemem, çok uzundur. Şimdi yalnız, Birinci Hukuk Kongresinde bir uzman müfettiş savcılık müessesesi teklif ettim. Sebebi şu :

Savcılar artık bağımsız olmuştur. Bunlar gezici de olabilir, şirket denetimlerindeki boşluğa herkes işaret etti, bunlar bir kasabanın uzun sakini olmamak itibariyle kimseyle eş - dost olmadan şirketlerdeki denetim boşluklarını doldururlar, doğrudan doğruya kamu davası açarlar diye. Böyle uzun merasimlere lüzum kalmaz diye.

Şimdi, müntahap organlar vardır şirketlerde, kooperatiflerde, anonim şirketlerde. Şimdi, orlarda genel kurul seçer bunları. Genel kurul oraya kimi seçer? Yöneticiyi seçen adamlar seçiyor, binaenaleyh, denetlesin diye seçmez, denetlemesin diye seçer. Tezat buradadır.

Şimdi, üstelik bizde bazı özel sektörde sayılan kuruluşların iras ettiği zararlar devlet tarafından kapatılır, bunların en büyük örneği, tarım satış kooperatifleri ve birlikleridir. Mekanizmada müdahale alımları mekanizmasıdır. Nedir bu mekanizma? Tıp kararnameleler vardır. Bunlara büyük milyarlık paralar verilir. Kamu parasıdır aşağı yukarı. Özel sektördür bunların kendileri. Komisyon mukabilinde bu işleri yaparlar. Kâr ve zarar devlete aittir. Bir fon teşkil edilir, kâr olursa Ticaret Bakanlığının talimatı dairesinde kullanır, zarar olursa, ertesi yıl bütçesine konacak paralardan karşılanır. Yani bütçe sübvansiyonları ile karşılanır. Bunlar az para değildir ar-

kadaşlar ve ben tatbikatını da ben takip etmişimdir. Ertesi yıl bütçesine konacak ödenekten kaşılır denir, ama üç yılın ki, dört yılınki birleştirilmiş, dördüncü yıl bütçesinden karşılanmıştır. Ve bunları kim yönetir? O kalabalık. Ekonomik kültürden nasibini almamış kimselerin seçtiği yöneticiler kaldırır.

Şimdi, o yöneticilerde zaten Ticaret Bakanlığı murakabe vazifesini yapmaz, oradaki bazı kodamanlarla bu yöneticiler arasında bir menfaat ilişkisi de kurulmuştur, bu karşılıklı anlayış içinde bu zararlar yapıla gelir. Bunlara bazı şirketler kurdurulur; Gima, Tar-ko, Firintaş gibi, bunlarda çeşit çeşit yolsuzluklar yapılır, ama bunlar ifade edilir, haklarında kamu davası açılana pek rastlanılmaz. Bunlar milyarlara balığ olur.

Şimdi, aslında özel sektör içinde bir halk sektörü düşünülmesi lâzım. Küçük mevduat sahiplerinin, küçük üreticilerin, küçük işçilerin tasarruflarını garanti altına almak icabeder. Bunu şimdi benim arzettiğim şekilde yönetici kadroya ve murakıp kadroya tevdi etmek hatayı tekrarlamaktan ileri geçemez. Bunları, batıda rastlandığı gibi, kamu adına denetim yapan kimseler başarabilirler.

Vaktinizi aldım, özür dilerim.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın Özdemir Yarar, buyurun.

Özdemir YARAR (Atom - Kimya Sanayii) — Efendim, ben Türkiye Sanayicilerinden, aynı zamanda Türkiye Sanayiciler ve İş Adamları Birliğinin icra komitesi üyesi bulunuyorum ve şahsım adına konuşuyorum.

Herşeyden önce 50'ye yakın konuşmacı arasında sadece bir iş adamı olarak, bir sanayici olarak bana söz verilmiş olmasından dolayı teşekkürlerimi Barolar Birliği sayın Başkanına ve idare heyetine sunmak isterim.

Buradaki Ekonomi - Hukuk Kongresinin tam zamanında, memleketin son derece hayati bir döneminde yapılmış olmasının da memnuniyet verici birşey olduğunu ifade etmek isterim. Hakikaten şu sırada memleketimiz uzun zamandan beri devam eden bir döviz açığı nedeniyle nihayet işçi dövizlerinin de azalması vesilesiyle üç milyar doları aşan bir döviz açığı ve iki milyonu aşan bir işsizler

ordusu ile ve Birleşmiş Milletlerdeki son siyasî kararların ışığı altında memleketin gayet bu nazik döneminde Türk aydınlarının çok isabetli fikirlerle, çok isabetli teşhis ve tedavilerle memleket ekonomik ve sosyal hayatına çareler getirmek ve düşünceleri asla yanlış istikametlere sevketmeden, memleketin gerçek ihtiyaçlarına cevap bulması hususunda bir çalışma yapma mecburiyeti ve bunun da Türk Hukuk ve Ekonomi münasebetleri ışığı altında mütalâasının son derece lüzumlu ve faydalı olduğu kanısındayım.

Bir iş adamı olarak biliyoruz ki, Türkiye'deki bugünkü çalışmalarımız hakikaten korkunç denebilecek bir bürokrasi ve mevzuat engelleriyle karşı karşıya bulunmaktadır. Türk iş hayatının bu kadar ağır mevzuat ve bürokrasi yığını içerisinde bu derece muvaffak olması, aslında bir Türk mucizesi olarak sayılmak icabeder. Çünkü, meselâ bir iş yerinin açılması için, İstanbul Sanayi Odasının da yapmış olduğu bir raporda görüleceği gibi, 1.5 yılı bulan bir formaliteler icabetmektedir. Bu kadar işsizler ordusunun bulunduğu bir memlekette, başka memleketlerde beş dakikada açılan bir işyeri formalitesinin 1.5 yıl sürmesi Türk hukukçularını ve Türk ekonomistlerini düşündürmesi ve bu açılış formalitelerini basit ve sade bir müessese etrafında toplayan basit bir formülle halledilmek icabeder.

Yine Türkiye'nin kanı mesabesinde olan döviz ihtiyacının sağlanmasında tek çıkar yol olan ihracatın gelişmesi için de bugünkü acaip, halâ devam eden bürokratik engelleri kaldırmak ve sadeleştirmek, Türk Parasını Koruma Kanununun veya mevzuatının daima tadil edilen, içinden çıkılmaz durumunu değiştirmek ve bunun gibi daha sanayi inkişafına engel olan sayısız mevzuatları düzeltmek icabeder.

Meselâ bunlardan bir tanesini daha ilâve etmek isterim; Türkiye'de haklı olarak biraz da sol kesimden gelen bir feryat vardır, niçin tüketim mallarına yöneliyoruz da, asıl ara malları yapmıyoruz? Muhterem arkadaşlar, meselâ plâstiklerden bir misâl vereyim; bugün plâstiğin ana madesini yapmaya kalkarsanız; yani ara malı, % 40 gider vergisine tabisiniz, fakat bunu dışarıdan alırdaki bir tabak yaparsanız, hiçbir gider vergisine tabi değilsiniz. Siz olsanız hangi yolu seçersiniz?

Türkiye maateessüf dünyada yine eşi olmayan bir şekilde ara mallarını, ana mallarını, bir milyona yakın hammaddeyi acaip bir

gider vergisi sistemiyle vergilendirmiştir. Bunların kalkması için daha İkinci Beş Yıllık Plâna bir madde konduğu halde, bu maatteesüf bugüne kadar düzelmemiştir.

Şu halde, biz eğer Türkiye'nin süratle kalkınmasını istiyorsak hukukçularımız, iktisatçılarımız ve iş adamlarımız böyle yalnız bir benim gelmemle değil,, hiçolmazsa yarı yarıya Türkiye'nin birçok iş adamları gelerek herkes mevcut mevzuat sıkıntılarını ve problemlerini ortaya koyması icabeder.

Dünya Bankası tanınmış uzmanlarından Dr. Brays yazmış olduğu bir kitapta diyor ki, «Gelişmekte olan memleketlerin parlamentoları bir müddet hiçbir kanun yapmamalıdır. Bir karar almaları, mevcut kanunları sadeleştirme çalışması yapmalıdır. O kadar ki, mevcudiyetine mutlak bir ihtiyaç olmayan tüm kanunlar ilga edilmeli, mutlak zaruret olanlarda sadeleştirilerek çalışma hayatı düzene konmalıdır.» Hakikaten, burada hukukçularımıza büyük iş düşüyor. Hukukçularımız batıdaki bilhassa AET topluluğundaki mevzuatları da yakinen tetkik ederek, tercüme yapılarak, özellikle Barolar Birliğimiz, Türk halkına ve aydınlarına Anayasadan başlayarak iş hayatı ile ilgili mevzuatın öbür memleketlerde nasıl olduğunu ortaya koymaları icabeder.

Bunun dışında Türk özel sektörünün sosyal adalete ve gelir dağılımına kıymet vermediği, kendi çıkarları için yabancı sermaye ile olsun, devletle olsun işbirliği halinde bulunduğu yolunda iddialar vardır. Bu iddiaların bir kısmı doğru olabilir. Çünkü memleketin bütün toplumunda, ta üniversitesinden her tarafına kadar bazı hastalıklar vardır, bu devlet kontrolleriyle mühim bir kısmı düzelebilir, fakat iddiaların temelinde yanlış bilgiye dayanan aksaklıklar vardır.

Şunu söylemek isterim ki, sosyal adalet herşeyden önce gelirin vergi yolu ile alınması ile sağlanır. Ben daha önce, Türkiye'den çok daha yüksek vergiler alınan memleketler olduğunu zannediyordum. Fakat Kanada'nın vergilerle ilgili bir mecmuasını tetkik ettiğim zaman, Amerika ve Almanya dahil, Japonya, Fransa dahil, Türkiye'den çok daha yüksek vergi alan bir memleketin âdeta olmadığını gördüm ve hayretler içerisinde kaldım. Almanya'da en yüksek vergi diliminin 50 - 55'i geçmediğini gördüm. Sosyal mevzuatlarda son ilâve edilen % 5 primle Türkiye'deki sosyal yükün de; sanayide yüklediği yükün de İsveç'in seviyesine geldiğini ve bütün Avrupa mem-

leketlerini aştığını hayretle görüyoruz. Binaenaleyh, hangi sosyal adalet ve hangi sosyal gelir dağılımı eksikliği...

Efendim, bu kafi değil, işçilerimize daha fazla hak verelim... Hay hay, mümkün olan bir hesaba dayanarak verelim. Nitekim, sağ olsun Milliyetçi Cephe Hükümeti ve Parlamentomuz kısa bir zaman önce kıdem tazminatını bir kararla 15 günden bir aya çıkardı. Şimdi, biraz evvel yine bir arkadaşımınla hesabımı yapıyordum, acaba bir hata olabilir mi diye. Bir işçinin emekli olduğu zamandaki kıdem tazminatı brüt olarak sosyal haklarıyla beraber en azından 9 bin lirayı bulur arkadaşlarım. 25 sene ile bunu çarparsak; 25 yıllık emeklilik devresinde 225 bin lira civarında tutar. Biz diyelim ki, ortalama bir işçiye emeklilik zamanında 200 bin lira kadar bir tazminat vermek mecburiyeti doğacak. Türkiye’de iki milyon sendikali işçimiz olduğuna göre, hesabı kuvvetli arkadaşlardan rica ederim, acaba 2 milyon ile 200 bini çarptığımız zaman ne eder? ... 400 milyar tutar. Demek ki, bir kararla, bir Parlamento kararı ile Türk sanayiine emekli olan işçilerimiz için, ki bugün mevcudu 2 milyon civarındadır, yarın daha fazla olacaktır, 400 milyarlık bir yük yüklenmiştir. Geçenlerde, bundan 15 gün evvel Sanayiciler Birliğinin Genel Sekreteri geldi. Kendisi Şarlton Otelde bir konferans verdi. Orada hakikaten ben sordum, ne kadar tazminat veriyorsunuz, dedim. Eğer işveren haksızsa üç aylık bir tazminat verir, dedi. Şu halde, Türkiye anlayınız, sosyal sahada ne kadar ileri gitmiş...

Türk sanayiinin özel kesim ve devlet kesim dahil bütün varlığının toplamı 200 milyar civarında olduğuna göre, bu demek ki, biz bütün bu varlığımızı verdikten sonra, bir 200 milyar lira daha borçlanmış durumdayız. Şu halde Türk özel sektörünün eğer sosyal adalet bakımından bütün bu verdikleri kâfi gelmiyorsa, müsaadenizle ifade etmek isterim ki, canından başka verecek birşeyi kalmamıştır, onu da her zaman memleketi için vermeye âmade bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım, Türk özel sektörünün sosyal karakteri bakımından her zaman hatalı taraflarını da memnuniyetle müşahade edelim ve elbirliğiyle düzeltmeye çalışalım. Fakat, rakamların gösterdiği hususları da müsaadenizle ortaya koyalım.

Türk özel sektöründe olsun, devlet sektöründe olsun, bir işçinin kaç bin liralık bir yatırımla istihdam gücüne sahip olduğunu hesaplamak sıradır değildir ve zor birşey değildir. Devlet sektörünün yap-

miş olduğu yatırımları, devlet kesiminde çalışan işçilere taksim ederek, özel kesimde yapılmış olan yatırımları özel kesimde çalışan işçilere taksim ederek bir işçinin kaç malolduğu kolaylıkla hesaplanabilir. Sanayi Bakanlığının bu husustaki resmî beyanı 1 milyon 250 bin lira civarındaydı. Bendeniz İstanbul Sanayi Odasındaki tüm işçilerin nispetlerine baktım, 150 bin lira civarında buldum. Demek oluyor ki, özel kesimde bir sermayenin istihdam kapasitesi devletteki istihdam kapasitesinin on misli güçlüdür. Bu rakamların belagati karşısında, yatırımların istihdam kapasitesi yaratmak bakımından hangi sektörde olması gerektiğini takdirlerinize sunmak isterim.

Bunun yanında devletin elindeki 200 milyar lira civarındaki sermaye Türk hür teşebbüsünün elinde olsa idi, senede üç defa devretmek ve bu devirden % 15 - 20 kâr etmek imkânı sağlanırdı. Bunu da çarptığımız zaman 100 - 120 milyar lira civarında bir gelir, bunda yarısı vergi olarak devlet bütçesine intikal ederdi.

Devletimizin, tabî bu bürokratik daha ağır engeller içerisindeki bu verimsiz durumuna şimdi onun himayesi içerisinde bir halk sektörü konmak isteniyor. Halk sektörü bir defa, eğer Anyasamıza uygun olarak hür bir teşebbüs olarak doğarsa, biz zaten karşısında olmamız mümkün değildir, fakat halk sektörü maateessüf, dikkatinizi çekmek isterim, hür teşebbüs şeklinde doğmuyor. Meselâ İYAK tasarısına dikkat ederseniz, araştırırsanız, bütün işçilerimiz mecburi bir kooperatifleşme sistemi içerisine giriyor. Bir kooperatife ancak demokratik kurallar içerisinde girmek veya çıkmak serbest olduğu takdirde o, demokratik ve Anayasamıza uygun bir kooperatif olabilir. Mecburi kooperatifleşme, zorla şahısları zarara itme manasını bir yerde taşır.

Diğer taraftan, tabî teknik kadroların bu halkımızın teknik bilgilerden yoksun olarak kurmuş olduğu kooperatiflerde ancak devletin himayesinde birşeyler yapması düşünülebilirdi, devletin iktisadi teşekküllerinin durumu ortada olduğuna göre, o önce kendi teşkilâtını düzeltmek durumunda kalacaktır.

Yine Fransız Genel Sekreterinin bir şeyini ifade etmek isterim. Diyor ki, «Bugün çalışma ve başarı iş'de o kadar zorlaşmıştır ki, teknolojik bilgilerin yanında Fransa dört yeni bilgiler sistemi geliştirmek ihtiyacını duymuştur, iş'de başarı sağlamak için. Bir defa Marketing çok büyük bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. Fran-

sada ancak kompütörlerle finansman problemini kısmen çözebiliyoruz. Çünkü, fiyatlar o kadar değişiyor ki, paranın neye yatırılacağı hesaplamak son derece güçleşiyor. Bunun yanında işçi idaresi de bütün dünyada olduğu gibi, Fransada bir problem oluyor...»

Bu kadar büyük problemleri ve teknolojik problemlerde 200 sene geri kalmış olan Türkiye, Halk Sektörünün içerisinde nasıl memleket yararına çözebilir. Halk sektörü önce hiç olmazsa gelişmiş müesseseler içerisinde bir tecrübe kademesinden geçmek iktiza eder.

Özel sektöre haklı olarak sitem edilecek taraflardan bir tanesi, neden Doğuya yatırım yapmıyor, niçin geri kalmış bölgelerimizde süratli bir ilerleme yapılmıyorsa, sadece İstanbul-İzmir seçiliyor şeyi olabilir. Hakikaten Türkiyemizin bu bölgelerinin geri kalması hepimizin üzüntüsü karşılamanız ve bir çare bulmanızı icap eden bir husustur. Yalnız, bu hususta gerek ileri memleketler, gerek gelişmekte olan memleketlerin pekçok tecrübesi vardır, bundan yararlanmak durumundayız. Çünkü, ilerlemiş bölgelerle geri bölgeler arasında kültür, eğitim, nakliye, iletişim vesair bakımlardan büyük uçurumlar vardır. Bazı idealist iş adamları o tarafa gitse dahi, bunlar bir - iki sene içerisinde iflasa mahkûmdurlar. Şu halde bu seviye farkını ortadan kaldırmak için, alt yapıyı sağlamak ve birtakım o bölgelerin geriliği nispetinde desteklemeye ihtiyaç vardır. Bu geri memleketlerden bir tanesi, meselâ Portoriko misalini iyi biliyorum, Portoriko'da yatırım yapan yatırımcılara 15 yıla kadar tüm vergilerden muafiyet sağlanmış ve Portoriko'daki o sefalet ve işsizlik büyük ölçüde kalkmıştır. İrlanda'da yatırımların bir müşaviri gelmiştir, Ankara Sanayi Odasında konuşmuştur, yatırımların % 30'unu devlet bütçesinden finanse etmişlerdir. Bizden dört sanayici arkadaşı İngiltere Hükümeti İngiltere'ye davet etti, orada Kuzey İngiltere'nin kalkınma durumunu bize izah ettiler, % 25 e kadar devlet sübvansiyon yolu ile finanse etmiş, hayretler içerisinde kaldık. Hindistan'ın alt yapılarda kendi sanayiinin kalkınması için yapmış olduğu yardımlar, destekler ve faaliyetler ve sanayi bölgeleri üzerindeki çalışmaları hayretler edilecek bir seviyededir. Birleşmiş Milletlerin raporları vardır. Sanfort Üniversitesinin neşriyatları vardır. Gelişmekte olan memleketler için bu sahada o kadar yardımcı neşriyat vardır ki, gelin elbirliği içerisinde hukukçularımız, iktisatçılarımız ve sanayicilerimiz beraberce çalışalım, hangi sektörde eksiklikler varsa tamamlamaya çalışalım. Dünyanın bu yeni bilgilerinin ışığı altında Türkiye'yi şu nazik dönemden el-

birliğiyle kurtarmaya çalışalım, bu güzel memleketi müreffeh bir hale getirmeye çalışalım.

Hepinizi saygı ile selâmlarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Sayın İbrahim Aksöz, buyurun.

İbrahim AKSÖZ (Prof. Dr) — Efendim, ben kısaca daha ziyade araştırmaya yönelik hususları özetlemeye çalışacağım.

Son asırdaki gelişmeye rağmen bugün birçok toplumlar maalesef normal bir yaşantı seviyesine veyahutta refah seviyesine ulaşmış değil. Bugün az gelişmiş ülkelerin nüfusu dünya nüfusunun aşağı yukarı % 70 ini veya 3/4 ünü teşkil etmekte. Her ne kadar bu ülkelerde millî gelir yıldan yıla artmaktaysada, gelişmiş ülkelerdeki artış hızı daha fazla olduğu için, aradaki mesafe maalesef kapatılmamaktadır.

Gelişmişlik ve az gelişmişlikle ilgili birtakım istatistiki veriler var, bunlara değinmeyeceğim. Sadece Türkiye'nin az gelişmiş ülkeler arasında yeraldığını belirtmekle yetineceğim. Her ne kadar Türkiye son senelerde, son yirmi yıl içerisinde % 6 oranında 1953 ile 1972 arasında bir gelişme sağlamışsa da, bugün maalesef 1973 verilerine veya istatistiklerine göre, az gelişmiş ülkeler arasında yer almakta. Nüfus başına düşen millî gelir miktarı 360 dolar ki, bu gelişmiş ülkelerin sıralanmasında az gelişmişliklerin ortalarına doğru düşmekte. Malûmuâliniz az gelişmiş ülkeleri nüfus başına düşen gelir miktarı 800 doların altında olan ülkeler olarak nitelendirmekteyiz.

Yine bu yönden, gelir yönünden değil, diğer birtakım ekonomik kıstaslarıda kapsayan bir sınıflandırmaya göre, Türkiye sosyo - ekonomik gelişme bakımından 8 bölgede toplanabilmekte. Bunlardan Doğu Anadolu, ki Yozgat, Tunceli, Muş, Ağrı, Adıyaman, Mardin, Bingöl, Hakkâri, diğer bir grubu da buna katacak olursak, altıncı sırada yer alan Sinop, Kastamonu, Çankırı, Ordu, Tokat, Sivas, Gümüşane, Kars,, Maraş, Urfa, Diyarbakır, Siirt, Bitlis, Van. Bu bölgeler aşağı yukarı bizim en alt dilimleri teşkil etmekte, buradaki nüfusun Türkiye toplamına oranı ise 1970 nüfus sayımına göre aşağı yukarı % 26'yı bulmakta. Yani, Türkiye'deki tablo birinci derece

de gelişmiş olarak yer alan bölgelerin nüfusu aşağı yukarı % 22 ve buna mukabil çok az gelişmiş olarak nitelendirdiğimiz bölgelerdeki nüfus yoğunluğu ise veyahutta nüfus oranı ise % 27'ye yaklaşmakta.

Şimdi, Türkiye'nin genel tablosunu bu şekilde çizdikten sonra kısaca, az gelişmiş bir bölge olması dolayısıyla Doğu Anadoludan bazı rakamlar vermek suretiyle, Kuzeydoğu Anadoluyu kısaca bir tablo şeklinde açıklamak istiyorum. Bundan sonrada bu bölgelerin gelişmesinde teknoloji ve özellikle halk sektörünün fonksiyonu ne olabilir, ona değinmek istiyorum.

Kuzeydoğu Anadolu nüfus yoğunluğu bakımından Türkiye ortalamasından aşağı yukarı daha düşük; % 36 daha düşük. 1950 - 70 döneminde nüfus miktarındaki artış oranı Türkiye ortalamasından yine düşük ve bu düşüklüğün neticesinde Türkiye toplamındaki payı gittikçe düşmekte.

Bu düşüklüğün nedeni, sadece nüfusla yahut nüfustaki doğum oranı ile ilgili değil. Bilakis bu bölgemizde belkide doğum oranı daha yüksek. Bu bölgeden diğer bölgelere doğru olan bir göçün neticesi. Nitekim 1965 yılında Doğu Anadoludaki 19 ilden bölge dışına göç miktarı aşağı yukarı bölge nüfusunun % 5.5'ünü bulmakta.

Yine bölge nüfus teşekkülü bakımından çoğunluğunu köylerde yahut kırsal alanda yaşayan nüfus teşkil etmekte, ancak % 25'i şehirlerde yaşamakta ve diğer bir özellikte yine bu bölgede diğer Türkiye'nin geri kalan 62 iline nazaran köylerden şehire olan göçün daha fazla olması nazarı dikkati çekmekte.

Diğer bir husus faal nüfusun büyük bir çoğunluğu, aşağı yukarı % 83'üne yakın bir kısmı tarım kesiminde geçimini sağlamak ve gelir bakımından toplam gelirin % 44'ü tarım kesimindei, % 8,7'si saniyeden, diğer 62 ortalaması ise sanayi katkı % 22 oranında.

İş Kanununa tabi iş yerleri sayısı bakımından bölge sanayi bakımından gelişmemiş bölgeler arasında yer almakta, toplam nüfusun % 6 sını barındırdığı, millî gelire % 4,2 oranında katkıda bulunduğu halde, İş Kanununa tabi iş yerlerinin ancak 2,6 sı bu bölgede mevcut.

Devlet sektörüne ait yatırımlarda veyahutta iş yerleri bakımından aşağı yukarı bölgenin nüfus payına yakın bir oran göze çarpmakta.

Bölge nüfus ve faal nüfus başına gelir bakımından aşağı yukarı Türkiye ortalamasından 1/3 daha düşük bir gelir düzeyinde.

Tablo bölgeyi tarım bölgesi olarak nitelendirmektesede, bölgedeki tarımsal nüfus başına düşen arazi miktarı maalesef yine iç açıcı değil. Bu bölgede nüfus başına düşen tarım arazisi miktarı diğer bölgelerimize nazaran, verimli arazileri kastediyorum, çayır, mer'a veyahut dağlık arazileri çıktığımız takdirde daha düşük.

Bunun yanında, tarım arazisinin yetersizliği yanında bu bölgedeki iptidai tarım tekniği neticesinde tarımsal kesimdeki gelir artırılamadığı gibi, iş gücü de lâıkiyle değerlendirilememekte ve bu nedenle özellikle geniş mikyasta, büyük mikyasta bir gizli işsizlik göze çarpmaktadır. Nitekim yaptığımız çalışmalarda bölgede işgücünün ancak yarısının değerlendirilebildiğini tespit etmiş bulunmaktayız.

Kısaca özetlemeye çalıştığım bu tablo karşısında acaba biz devlet olarak yahut özel sektör olarak Doğuya ne götürebilmişiz veyahutta hangi yatırımları gerçekleştirebilme olanağını bulmuşuz, kısaca onları da özetlemek istiyorum :

Bunu bir iki dönem içerisinde mütalâa etmek mümkün. Bunlardan birincisi, 1960 yılından önceki dönem olarak yahutta plânlı çalışmaların başlamasından önceki dönem olarak ele almak mümkün. Bu dönemde Doğuya götürdüğümüz yatırımlar maalesef diğer bölgelere götürülen yatırımlar oranına nazaran gerek bu bölgenin millî gelire katkısı, gerek bu bölgenin nüfus yapısı yahutta nüfusa oranında değil, daha düşük seviyede.

Bunu şu tabloda ortaya koymakta; 1963 yılı istatistiklerine göre, iş kanununa tabi iş yerlerinin ancak 2,6 sının bölgede toplanmış olması ve aynı zamanda bölgenin özel sektöre ait iş yerlerinin % 2,2 sine sahip oluşu, bu bölgede devlet yatırımlarının yetersizliği ve aynı zamanda özel sektörün bu bölgeye fazla yatırım yapmaması ve daha çok yatırımlarda devletin bu bölgeye ağırlık vermeye çalışmış olmasına rağmen, yeterli olmadığını görmekteyiz.

Plânlı döneme ait veriler ise, 1963 - 70 döneminde bölgeye toplam olarak olarak 2 milyar 192 milyon liralık bir yatırım yapılmıştır. Bu miktar yatırım, bölgenin toplam Türkiye nüfusu ve faal nüfus katkısına nazaran düşük ve nüfus başına yıllık yatırım miktarı da önem verilmiş olmasına rağmen, diğer bölgelerden yine düşük.

Özel sektör yatırımlarına gelince : Özel Sektör yatırımları, biraz önce sayın Yazar'ın da belirttikleri gibi, daha çok Ege ve Marmara bölgesinde toplanmış durumda. 1963 ilâ 1967 döneminde, sadece elimde özel imalat sanayi yatırımlarına ait verilerden yararlanarak bu tabloyu çizmeye çalışacağım, Batı Anadolu Bölgesi olarak nitelendirdiğimiz bölgede 1963 yılında yatırımların % 25'i bu bölgede toplandığı halde, Doğu Anadolu bölgesinde % 0,47 si, Birinci Beş Yıllık Plân dönemi sonuna doğru, Batı Anadolu Bölgesi diye nitelendirdiğimiz birinci grupta yatırımların yüzdesi % 87'ye yükseldiği halde, Doğu Anadolu'da bu oranın % 0,34'e düştüğünü görmekteyiz. Yani plânlı dönemde yine bu bölgeye beklenen hizmetler ve yatırımlar maalesef götürülememiş durumda.

Bu yatırımların yanında krediden yararlanma durumunu kısaca ortaya koymak mümkün. Bölgede yaptığımız araştırmalara göre, diğer bölgelerin krediden daha fazla yararlandıklarını, hatta bu bölgedeki mevduatın yahut tasarrufun bu bölgede kalmadığını ve bu bölgede biriken mahdut miktardaki tasarrufun % 23'ünün de Batıya veyahut diğer gelişmiş bölgelere transfer edildiğini görmekteyiz ve buna ait birkaç rakam vermek gerekirse. Örneğin, yılda 132 milyon lira bu bölgeden diğer bölgelere transfer edilmekte. Eğer her yıl bunu bir fabrikaya çevirecek olursanız, zannedirim bir fabrikanın maliyetinden bölgenin batıda kaç tane fabrikaya kurmaya hizmet ettiğini ortaya koymak mümkün.

Efendim, şimdi bunun yanında ben iki noktayı açıklayacaktım. Kısaca ona değineyim. Acaba, bu bölgenin kalkınmasında nasıl bir yol izlenebilir. Bunu birkaç noktada toplamak mümkün. Bunlardan birincisi, bölgeyi veyahut bölge için ayrı bir özel kalkınma plânı hazırlamak, sayın Yazar'ın da belirttikleri gibi, diğer İtalya, Portoriko veyahut diğer memleketlerde örneğini gördüğümüz şekilde, bölgenin tümünü ele alarak bunun envanterini çıkarmak ve imkânlarını tespit etmek ve sorunlarını ortaya koyup, burası için ayrı bir plân hazırlamak gerekmektedir. Biri bu.

İkincisi, bugün artık kalkınmada ana faktörlerin başında sermaye gelmekte. Acaba bu sermayeyi ne şekilde bu bölgeye aktarabiliriz, yahut kaydırabiliriz. İki husus göze çarpmakta. Bunlardan birincisi, ya böyle bir özel kalkınma plânı yaparak gerek dış kaynaklardan, gerekse memleketin diğer imkânlarından yararlanarak birinci şekilde bu yolla kanalize etmek. İkincisi de, bölgedeki mah-

dut miktarda dahi olsa, yatırımlara yönelememiş gerek diğer bölgelere kaymak, transfer edilmek, gerekse atıl bir vaziyette buluan altın'a yatırmak veyahutta çok mahdut miktardaki, yahut tasarruf çok küçük miktarda olduğu için yatırımlar seviyesine ulaşamadığından yatırımlara yönelmediği için, bunların halk sektörü yoluyla kanalize etmek suretiyle sermaye teşkili.

Üçüncüsü de, modern teknolojinin bu bölgeye götürülmesi gerekmete. Zannediyorum, bir taraftan sermaye imkânlarını sağlar, diğer taraftan modern teknolojiyi götürecektir olursak, tabii bunun yanında diğer alt yapı yatırımlarını da gerçekleştirmek suretiyle Doğu'nun kalkınmasına daha iyi hizmet edebiliriz. Yalnız Doğu'da halk sektörü bakımından bir nokta özellik arz etmekte. O da, bu türlü girişimleri bölgenin kültür durumu, teşebbüs gücü müsait olmadığından Devletin bir süre için öncülük yapması, gerek organizasyonunda, gerek yönetilmesinde bir süre yardımda bulunması ve müteakip bir süre sonunda bunu oradaki hakikî ellere bırakması gerekmektedir.

Efendim, teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Efendim, böylece tebliğ sahipleri tebliğlerini izah etmiş oldular. Şimdi, bildiriler üzerinde söz isteyen arkadaşlara söz vereceğim.

Buyurun sayın Ahmet Hamdi Sayar.

Ahmet Hamdi SAYAR (Avukat) — Evvelâ, ekonomi - hukuk Şurasını sosyal hayatımızın gül pembe noktasına rastlayan bugünlerde hazırlayan, tertip eden Barolar Birliğine teşekkür ederim.

Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlarım;

Ekonomik kamu düzeni konusunu birçok zihinlerde çeşitli karmaşıklıklar yaratan bir cümle olarak çeşitli çağrışımlar yaptığı bir gerçektir. Bu çeşitli çağrışımlar muhakkak ki, çok yüksek düzeyde yetişmiş olan kıymetli kongre üyelerinin burada dile getirdikleri konuların da birbirleriyle irtibatlandırılmasında bazı güçlükler arz eder.

Benim anlayışıma göre bu güçlüklerin asgarî hadde indirilmesi bakımından cehaletime hamletmenizi peşin olarak ifade edeyim,

bir çözüm getirebileceğini zannettiğim bazı hususları iki üç cümle ile ifade ettikten sonra soru şeklinde kendimi ve siz kıymetli arkadaşlarımı tatmin edecek bazı hususları sormama müsaade etmenizi rica edeceğim.

Anayasamız, kim ne söylese söylesin bir reaksiyon Anayasası olarak cesamet arz eden, oldukça teferruatlı hükümleri olan bir Anayasa olmakla beraber, sosyal ve ekonomik haklar konusunda toplumumuzun aşağıdan yukarıya itişini tanzime yarayan hükümler getirmiştir. Anladığıma göre Türk vatandaşının insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat düzeyine ulaşabilmesi için Devletin yol gösterici, öncü, koruyucu kanadını ve elini uzatmasını öngören ve bu insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat düzeyine kavuşabilmek için tam çalışma esasına dayanan bir toplum düzeninin kurulması için gereğinde kamulaştırmaya kadar varabilen Devlet müdahalesini öngörmektedir. Bu anlayışı benimseyen Anayasamıza göre ekonomik kamu düzeni, tabiatıyla hukuksal bir disiplin içinde düzenlenecek ve plânlama esprisine göre de ileriye doğru bir açıklık kazandırılacaktır.

Karma ekonomi konusunda Anayasamızın anlayışın da yine benim anladığıma göre, bu benim ifade ettiğim tarif edenebilecek olan formüle göre Türk vatandaşının insanlık haysiyetine ulaşan bir hayat düzeyine eriştirilmesi konusunda kamu sektörü ve özel sektörün tümü yönünde Devletin kamu sektörü üzerindeki murakabesi ve her türlü teşvik ve yardımcı fonksiyonu, kanatımca özel sektör yönünden de aynı şekilde olmalıdır.

Toplumun aşağıdan yukarıya baskılarıyla başka devlet ve memleket modellerinde gördüğümüz ihtiyaçların meydana getirdiği ihtilâller, demonstrasyonlar ve diğer birtakım haller sonunda meydana gelen demokratik, ekonomik müesseselerin Türkiye'de de aynı seleksiyon içinde gelmesini beklemek mümkün değildir. Zaten Osmanlı toplumundan gelen ve akıncılık ruhundan doğarak temin edilen ekonomik gücün bugün aynı şekilde temin edilmesi esprisi Osmanlı toplumunun devamı olarak düşünülemediğine göre, bunun iyi bir şekilde idrak edilmesi ve Türk toplumunun sosyal devlet görüşü içinde ihraz etmesi gereken, olması gereken düzeye varması için hangi felsefeyi benimseyeceğimiz hususunda münakaşanın artık kapatılması zamanı gelmiştir. Bu da, öğretici ve aşağıdan yukarıya çekip yükseltici, toplumu üst düzeylere doğru çekici bir gücün dev-

let yardımıyla ve devlet felsefesini meydana getiren düşünürlerin ortaya koyacağı anlaşılır bir plânın, uygulanabilir bir görüşün, bir yöntemin benimsenmesi gerekir. Bunun dışında anlayışların tek tek seksiyonlar üzerinde Doğu bölgesini kalkındırmak için özel bir kalkınma planı yapacağız. Bu özel kalkınma plânını Batı'daki birikimden alacağız, devlet yardım edecek; acaba oradaki şişme ne olacak, ne kadar olacak, hedef olarak neyi temin edecek, bu hususun cevaplandırılması gibi, zaman çok dar olduğu için özür dilerim, belki detayına fazla giremiyorum, bir model olarak arz etmek istiyorum. Bu vaziyette herkesin fiili tarif eden âmalar pozuna düşmemesi; yani kendi görüşü, kendi meşgalesi ve ihtisası dahilinde muayyen bir konuyu eleştirip, araştırmalar sonunda bir rapora bağlamış şeklinde görülen bu tebliğlerde benim arzu ettiğim şey ki sonunda bunun yapılacağını sanıyorum, terkibi şekilde birleştirici bir görüş altında Türkiye'nin Anayasamızın getirdiği ve benim anladığım bu manadaki esprisine uygun bir şekilde ne gibi bir felsefe benimseyeceğiz ve karma ekonomiyi devlet sektörü olarak, kamu sektörü olarak ve özel sektör olarak ne şekilde koordine edeceğiz ve bunu hedeflendireceğimiz konusunda anlaşılır bir planın, anlaşılır bir görüşün ortaya konulmasında fayda var.

Şimdi Nabi Dinçer arkadaşımızın halk sektörü konusunda naklen verdiği izahattan sonra kendi görüşüne göre ortaya koyduğu bazı hususları bendeniz tam anlayamadım, o bakımdan açıklamalarda bulunması ricasıyla bazı hususları soru olarak yöneltmek istiyorum.

Halk sektörünün bir reaksiyon olarak ortaya atıldığı anlayışını; ben öyle anladım, yani tefeciliğe, kapitalizme bir reaksiyon ve onları imha etme, onlarla mücadele edip onları ortadan kaldırma gibi bir anlayış içinde midirler kendileri? Yani böyle bir reaksiyon görüşü olarak mı görüyorlar halk sektörü anlayışını. Bunun cevaplandırılmasını istirham edeceğim.

Halk sektörü esprisinin tasarrufları muayyen bir kapitalist uygulamaya birikim sağlamak ve sermaye piyasasını şişirmek, canlandırmak ve yastık altında uykuya bırakılan birtakım paraları ortaya çıkarmak için mi düşünülüyor şeklinde anlıyorlar. Bu hususu da açıklamalarını istirham edeceğim. Tekrarı önlemek için bu hususu Hürşit Kangal arkadaşımızın halka açık anonim şirketler konusundaki açıklamalarını ihtiva eden tebliğinde bu kısmının da kendileri tarafından cevaplandırılmasını rica edeceğim.

Bir de, genel olarak sorularıyla ilgili olmakla beraber baştan girişim yaptığım genel konuşmayla alâkalı olduğu için tekrar burada da ifade edeyim. Bir de tebliğlerde tabiatıyla bin küsur sayfayı aşan bu cesamet arz eden kıymetli, değerli ilmî eser diyebileceğimiz mecmuanın tarafımıza çok geç intikal etmesi yüzünden detaylarıyla tebliğleri okumadığım için ve sanıyorum okuyan arkadaşlarımın da bulunmadığı kanısındayım, teferruata ait hususları veya hut çok mühim olduğunu hiç şüphesiz kabul ettiğim konularda okumadığım için yanlış anlaşmalara vardığım haller varsa, bunların da affını rica edeceğim.

Bu tebliğlerde çözümlerin yine demin söylediğim manada genel olarak Türk toplumunun sosyal anlayışı içine intikâl ederek bir mutluluğa ulaşması gayesine varan genel koordine manada ne gibi çözümlerin birbirleriyle çelişmeksizin anlaşılır bir uygulamaya intikâl edebileceği hususunda ne çözümler getirdiğini de dinlediğim kadarıyla az rastladım. Onun çin bu bakımdan Nabi Beyefendiye bil-hassa kendilerinin halk sektörünün bu reaksiyonel çerçevesinin dışına çıkmak şartıyla Türkiye’de uygulaması yapılması lâzım mıdır ve ne şekilde anlaşılması gerekir hususunda cevap vermesini istiham edeceğim.

Nabi DİNÇER — «Reaksiyonel» kelimesinden ne anlıyorsunuz? «Reaksiyonel» geçici manasındadır, acaba bu manada mı alıyorsunuz?

Ahmet Hamdi SAYAR (Devamla) — Hayır efendim. Kimsenin alınganlığını istemem, yanlış anlaşmalara çok üzülürüm.

Nabi DİNÇER — Terimi yanlış kullanıyorsunuz, ben o bakımdan söylüyorum.

Ahmet Hamdi SAYAR (Devamla) — Bendeniz, halk sektörünün arzu edilmeyen bir kapitalizm ahtapotlaşmasına karşı tekelleşmeye, tröstleşmeye karşı bu tümörü tedavi etmek için ortaya atılmış bir çözüm olarak kabul ediyorlar mı ve bunun nasıl olması lâzım geldiğini söylemek istiyorlar mı konusundadır sözüm.

İkincisi, sosyal devlet anlayışı kıymetli arkadaşım Behzat Güre’nin sosyal devlet anlayışı az gelişmiş ülkelerde sosyal devlet anlayışı ve özgürlükler konusunda az gelişmişlikten kurtulmak için de-

mokratik müesseseleri tamir manada kurmanın ve bunları devletin hâkimiyetinin otolimitasyonu bakımından bu özgürlüklerin kullanılmasında şimdi memleketimizde uygulanmakta olan çift meclis referandum ve Anayasa Mahkemesi kontrolleri ve diğer müesseseler dışında özgürlüklerin ekonomik kamu düzeni yönünden hangi müesseselerle veyahutta stopaj organizasyonlarıyla kontrol edilebileceği hususundaki görüşleri var mıdır, bu hususu da açıklarsa memnun olurum.

Hurşit Kangal arkadaşımız, bendenizin çok önem verdiğim bir konuya temas eden tebliğleri hazırlamış olmaları dolayısıyla kendilerine ayrıca teşekkür ederim. Hakikaten önemli bir konuya dokunuyor. Burada halka açık şirketlerle halk sektörü konusunun birbirine karıştırılması hali vardır. Bu hal Türkiye’de gittikçe daha çok inkişaf edecektir. Yani, halka beyanda bulunan ve gazetelerde sayfalar dolusu ilânlarla halkın özel sektörün kurduğu şirketlere katkısını çağırı şeklinde tahrik eden halka açık anonim şirketlerle halk sektörünün birbirleriyle irtibatını ne şekilde tesis edebiliyorlar ve bunu bu anlayışla aynı kaba nasıl koyuyorlar, bunu açıklamalarını istirham edeceğim.

Âdil gelir dağılımını Hüsnü Kızılyallı Beyefendiden istirham ediyorum. Âdil gelir dağılımı ve toplumda meydana getirdiği bir dizi dengesizliklerin mevcudiyetinden bahis buyurdular. Anlayışına göre soruyorum, toplumdaki bu dengesizlikler âdil olmayan gelir dağılımından mı doğmaktadır, bunun kaynağı yalnızca bu mudur? Toplumdaki dengesizliklerin tabii bu konuda olduğunu söylemeye hacet yok, bu dengesizliklerin sadece âdil olmayan bir gelir dağılımından mı doğduğu kanısındadırlar ve bunun çözümü. Bu dengesizlikler âdil gelir dağılımı ortadan kaldırılırsa ki, nasıl kaldırılır onu da öğrenmek isteriz; o zaman bu dengesizlikler tamamen düzelecek midir?

Sosyoloji konusunda ihtisas sahibi olan muhterem hocamız Emre Kongar Beyefendinin Türkiye’de tersine bir oluşum konusuna değinen isabetli sosyolojik teşhis ihtiva eden beyanlarını dinledim, kendilerinden şu hususu rica edeceğim; başlangıçta da konuşmamda bunu ifade etmiştim zaten, Türkiye’de aşağıdan yukarıya ihtiyaçların meydana getirdiği toplum sınıflarının, toplumun tümünün ihtiyaçlar halinde meydana getirdiği bir özgürlükler talebi, bir parlamento düzeni talebi, bir Anayasa teşkili talebi veyahut ekonomik konuda şu veya bu müesseselerin teşkili talebinin olabileceği

hususunda sosyolojik olarak bunların tekâmülü içinde meydana geleceği hususunda zaman yönünden bu müdahaleler olmasaydı, Osmanlı aydını Tanzimat'ta Avrupa'ya el atarak ve sonra da tekâmül ederek Atatürk'ün felsefesiyle Avrupa'dan alarak toplumu aşağıdan yukarıya süratle yükseltmek çabası dışında ne gibi bir tekâmül seyri olacaktı ki, toplumun aşağıdan yukarıya talepleri yukarıda şekillendirilecekti. Bu hususu açıklamalarını istirham edeceğim, öğrenmek bakımından rica ediyorum.

Yine kendilerinden bilhassa rica ettiğim husus; Türkiye'de bugün Anayasa düzenimizin getirdiği özerk müesseseler diye adlandırılan bu müesseselerin dışında aşağıdan yukarıya toplumu üst düzeye getirecek zorlamaların hangi müesseseler oluşturulduğu takdirde daha arzu edilen işleyişler, yani işlerlik arz eden bir düzeyde müesseseler haline gelebileceği hususunun da cevaplandırılmasını istirham edeceğim.

Maruzatım bundan ibarettir, beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz efendim.

Buyurun sayın Gürgan Çelebican.

Gürgan ÇELEBİCAN (Doçent) — Sayın Başkan, önce izin verirseniz karma ekonomi konusunda sayın Profesör Olalı'ya yönelmek istediğim soru var. Kendileri karma ekonominin yararlarından söz ettiler ve yanılmıyorsam 8 maddede sıraladılar. Ancak, galiba daha önemli olan «Karma ekonomi nedir» sorusuna bir cevap bulabilmektir. Karma ekonomi nedir?...

Bugün kapitalist ekonominin en yoğun uygulandığı Amerika Birleşik Devletleri'nde dahi TV idaresi yahutta PTT idaresi yahut bazı savunma tesisleri devlet mülkiyetindedir. Acaba orada da karma ekonomi var mı?... Karma ekonomi aslında, galiba gittikçe anlamı ve sınırları belirsizleşmiş olan bir iktisadî düzen türü olarak karşımıza çıkıyor.

Ben görüşümü söyleyerek üzerinde fazla durmayacağım. Sosyal demokrasi gibi artık günü geçmiş olan ya da demokratik sol gibi içeriği pek belli olmayan kavramlar yerine doğrudan doğruya demokratik sosyalizmi karma ekonomi yerine korsak, çağdaş bir karma ekonomi kavramı getirmiş oluruz gibi geliyor.

Diğer bir nokta; sayın Özdemir Yazar'a ilişkin. Burada özür dilerim soru değil; fakat bazı düzeltmeler yapmak lâzım gelecektir. Bir defa kendileri devlet yatırımlarıyla işçi sayısı arasındaki oranı özel yatırımlarla işçi sayısındaki oranla karşılaştırdılar. Bu tamamen yanıltıcı bir matematik düşüncedir, matematiğin yanlış uygulanmasıdır. Çünkü, eğer özel sektör küçük yatırımlar ve geri teknik kullanarak yoğun bir yatırım yapıyorsa, elbette işçi başına düşen yatırım miktarı az olacaktır. Oysa geleneksel olarak Türkiye'de, devlet sektörünün yaptığı yatırımlar daha ileri teknoloji ve daha büyük sermaye yatırımını kapsar. Doğal olarak işçi başına düşecek olan sermaye miktarı da daha çok olacaktır.

Diğer bir nokta yine sayın Özdemir Yazar'la ilgili Geri kalmış olan Doğu bölgelerimize özel sektörün gitmeyişiine sebep söylediler, gayet doğru. Kapitalist bir düzende özel sektörü altyapı yatırımlarının gelişmediği bölgelere gönderemezsiniz; ama Türkiye az gelişmiş bölgeleri muhafaza edecek midir ilanihaye?... Sırf kapitalist ya da az gelişmiş bir kapitalist düzeni korumak uğruna. Eğer Doğu bölgelerimiz de, gelişmemiş bölgelerimiz de bizim bölgelerimizse ve buraları da kalkındırmak istiyorsak, belki o zaman düzeni feda edip yeni bir düzenlemeye gitmek icap edecektir.

O halde özel kapitalistin doğu bölgelerine, gelişmemiş bölgelere gitmemesinin mazereti aslında kapitalist düzeninde zaafiyetidir. Kendileri açıkca bunu belirtmiş oldular.

Yine kendilerin ait bir başka nokta; işçi kıdem tazminatlarıyla ilgili. Buradada sanıyorum matematiğin bir başka yanlış uygulaması karşımıza çıktı. İki milyona varmış olmasını çok isterdim, o kadar da yok galiba sendikalı ve sosyal sigortalar kapsamına giren işçi sayısı; fakat bunların hepsinin aynı anda işçi kıdem tazminatından yararlanacağı düşünülmez, bu bir. İkincisi; kendilerine rica edeceğim, 25 yıl sürekli olarak aynı işçiyi çalıştıran kaç iş yeri vardır? Zaman zaman gazetelere 15 - 20 tane işçiye 25 yılı doldurduğu için plâket verildiğine dair havadisler çıkıyor. O kadar az olmalı ki, ilgi çekici görünsün diye gazetelere bunlar haber olarak geçmektedir. Şu halde, istisna bize kaide olarak sunulmak isteniyor ki, bu da kabule şayan sayılmaz gibi görünür.

Devlet yardımlarıyla ilgili kendileri, ben iktisat okuttuğum için kendileri de iktisade çok yakın bir konuşma yaptıkları için kusura bakmasınlar kendilerine tevccüh ediyorum, Devlet yatırımlarını

öteden beri kendileri şiddetle savunurlar.. Devlet, İngiltere'deki ve ya bir başka ülkedeki gibi özel sektörü % 35 - 40 yardım yaptıktan sonra niçin kendisi geri kalan % 55 - 60'ı sağlayarak kendi yatırımını yapmasın. İstikbali, geleceği kârlı sosyal yararlığı şüpheli olan alanlara niçin devlet kendi bütçesinden bu kadar yardım yaparak sübbansiyon yoluna gitsin. Bu da bana büyük bir çelişki gibi geliyor.

Sayın Nabi Dinçer'i desteklemek bakımından şunu söylüyorum; plânlamada bir komisyonda çalıştığım zaman elime geçen rakamlar ki, doğrudan doğruya devlet kaynaklarından toplanmıştır, eğer tekelci sermaye örnek verilmek isteniyorsa sadece birkaç tane söyleyeceğim. Tütün ve tütünden yapılan ürünler, çelik halat, zincir, motor yatakları, kesici ve delici uçlar, sert maden uçları, elmas ve sondaj makineleri, matkapları vesaire, bunlar da tekel vardır. Vaktinizi almamak için sayamayacağım birçok üretim alanında tekel benzerleri yani diopaller ve oligopoller vardır. Elbette tekeli sermaye bugün teşekkül etmiştir. Bu bilgiler ihtisascuların ya da amatörlerin uydurdukları icat tebliğler değil, Sanayii ve Teknoloji Bakanlığında oluşmuş olan bilgilerdir.

Diğer bir noktada, yine işçilerle ilgili olarak kendilerinin dikkatlerine sunmak istiyorum. İşçilere gerek kıdem tazminatı, gerek ücret olarak karşı çıktığımız artışları haklı göstermiyor önümüzdeki rakamlar. Yine devlet kaynaklarına dayanarak bir iki rakam vermek istiyorum. Toplam üretim maliyeti içinde kamu sektöründe işçilik maliyeti toplam üretim maliyetinin % 9 ilâ 19'u arasındadır. Dokumalarda % 16 ilâ 19'dur, bunlar en yüksek rakamlar. Kundurada % 13'dür. Porselende ki bu tamamen el emeğine dayanır % 19 ilâ 35 arasında değişmektedir. Özel sektöre gelirse çok ilginç oranlarla karşılaşıyoruz.

Elektrik ampulünde ücret giderleri toplam üretim maliyeti içinde % 11 tutmaktadır özel kesimde. Buzdolabında % 14'dür. Kamyondaki büyük ölçüde montaja dayanmaktadır ve % 2 oranındadır işçilik maliyeti. Otobüste bu % 4'e çıkmaktadır. Otomobilde ve traktörde % 3, oto lâstiginde % 8,5'tadır.

Hal böyle olunca, gerek kıdem tazminatı yönünden, gerekse işçi ücretlerinin yükselişi sebebiyle özel sektörün ağır yükler altında kaldığını kabul etmek oldukça güç olmaktadır.

Teşekkürlerimle saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz efendim.

Buyurun sayın Nabi Dinçer.

Nabi DİNÇER (Devlet Plânlama Teşkilâtı Uzmanı) — Efendim ben ilk soruyu sayın Hurşit Kangal Beyefendiye tevcih etmek istiyorum. Beyefendi halka açık şirketleri yeni bir çözüm yolu olarak sundu. Halbuki, Avrupa'da ve dünyada bilinen bir şey bu, yenibir şey değil. Meselâ, Almanya'da İngiltere'de, Amerikada olan şeyler. Peki bunun sonucu ne olmuştur?... Bunun sonucu şu; Almanya'da tüm sermayenin % 52'si 300 ortaklığın elindedir. Demek ki, halka açık şirketler halkı sermaye sahibi yapmıyor, bilâkis güçsüzleştiriyor. İngiltere'de 10 firma tüm sermayenin % 80'ine sahiptir. Hem soru hem cevap.

Demek ki, halka açık şirketlerin gelir farklarının dengesizliğinin düzelmesinde rolü yoktur. Aslında halka açık şirketler tekelci, sermayenin finansman açığının doldurulmasından ileri geliyor. Şunu arz etmek isterim; halk sektörüyle halka açık şirketler arasında açık, seçik ve belirli bir ayırım vardır, karıştırılmamasını rica ederim.

Sayın Emre Kongar'a şunu sormak isterim : Acaba kapitalizmin Türkiye'de gecikmiş ve sağlıklı bir gelişmeye ulaştığını mı varsayıyor; yani gecikmiş olduğunu söyledi de, acaba bu gecikme sağlıklı bir gelişmemidir, yoksa çarpık bir kapitalist gelişme içinde mi bulunuyoruz onu sormak istiyorum.

İkincisi; Türk sanayii acaba dışa bağımlı bir sanayi midir, yoksa değil midir, onu sormak istiyorum?

Üçüncü sorum sayın Profesör Hasan Olalı Beyefendiye; Beyefendi karma ekonomi sistemini önerdiler ve bunun dengesizliklerini gidereceğini belirttiler. Bugün karma ekonomi sistemi Türkiye'de uzun yıllardan beri uygulanıyor. Acaba bu sistem kır kent farkını azaltmış mıdır, artırmış mıdır, acaba bu sistem bölgeler arası farklılaşmayı azaltmış mıdır, artırmış mıdır, acaba bu sistem sınıflar arası dengesizliği azaltmış mıdır, artırmış mıdır?

Dördüncü sorum sayın Özdemir Beyefendiye. Tüketim malları sanayinin arızî bir görünümü olduğunu belirttiler. Aslında mesele şu; Türkiye'ye tüketim malları sanayii yapısaldir. Türk sanayiinin yapısından gelmektedir, arızî değildir, çeşitli hukukî sınırlamalarla

açıklanacak bir şey değildir bu. Çünkü, Türk sanayii teknoloji, know-how üretim araçları ve hatta hatta hammadde bakımından dışarıya bağımlı bir sanayidir. Türk sanayiinin gelişme özellikleri eski ithalâtçıların montaja dönmeleri. Bir ithalâtçı bugün büyük bir grubun 124 yabancı firmanın temsilciliğini yaptığını söylemek buna kâfidir ve bu firma büyük bir sanayii firması olarak Türkiye'de gözüküyor.

İkincisi; tarım kapitalistlerinin tarım ürünlerini işleme hevesleridir; yani pamuğu, tütünü vesaireyi. Bütün bunlar bir tüketim sanayii meydana getirmişlerdir. Türkiye'de sanayii yapısı şöyledir; % 52'si tüketim araçları, tüketim sanayiidir, % 11'i üretim sanayiidir, geri kalan % 37'si de ara malları sanayiidir. O halde Türkiye'nin sanayileşmesi devrik bir sanayileşmedir. Batı'nın Almanya, İngiltere, Amerika gibi devletlerine bakınız, orada üretim araçları sanayii % 50'dir; yani bizim tüketim malları sanayiimize uygun bir gelişmedir. Halbuki tüketim malları sanayii ise % 15 - 18'i geçmez. O halde, bu arızî bir görüntü değil, Türk sanayiinin yapısal bir özelliğidir.

Birtakım rakamlar verildi, benim tüylerim diken diken oldu, 400 milyardan bahsedildi. Ancak, şunu ifade edeyim; 400 milyar bir senede ödenecek bir para değildir. Onun için Türkiye'de çalışan insanlar şiddetli enflasyon ve pahalılığın artması dolayısıyla emeklikliklerini hergün biraz daha ertelemektedirler. Bu sene 200 bin Sosyal Sigorta emeklisinin beklenildiği bir ortamda bu 15 - 20 bini geçmemiştir. Bu bakımdan yanılmayalım, yanlış bilgiler vermeyelim.

Kıdem tazminatından bahsedildi, işçilerimiz buna kavuştu, memurlarımızın da buna kavuşmasını temenni ederim bir eski memur olarak ve sonunda verilen nedir? 30 sene çalışıyorsunuz, bir ev dahi alamayacak kadar önemsiz bir para veriliyor beyefendiler O halde, kıdem tazminatını pek fazla büyütmeyelim. Eğer kıdem tazminatı bu kadar korkunç olsaydı, peki bu büyük sermaye birikimi nereden geliyor? 100 milyon lira ödeyen şirketler var vergi olarak. Eğer işçilik ve kıdem tazminatı kâra engel olsaydı, Türk sanayiinin gelişmesi ve sermaye birikimi olmayacağı açıktı.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Buyurun sayın Ege.

Ünal EGE (Çalışma Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı) — Efendim, benimki sadece kısa sorular şeklinde olacak; çünkü sayın Çelebican büyük bir ölçüde benim düşüncelerimi de içeren bir konuşma yaptı ve sorular sordu. Ben de kıdem tazminatıyla ilgili sayın Özdemire şu kısa soruyu yönelteceğim :

Acaba amortismanlar yönünden diğer üretim araçlarıyla kıdem tazminatını karşıladılar mı? Çünkü, kıdem tazminatı bir amortismandır, işgücünün amortismanıdır.

İkinci bir nokta; vergi dağılımında ve vergi kanunlarının bozukluğunda sanayiye getirdiği yükü bahsettiler. Vergi yükünü işçi açısından da incelediler mi? Türkiye’de vergi yükü dağılımı nasıl?

Üçüncü bir nokta; sayın Çelebican söyledi, işçilik payı örnekler de verdi. Ben de kendilerinin plâstik sanayi olarak aldıkları örnek içinde işçilik payının % 8 ilâ 14 olduğunu çeşitli rakamlar var, gördüm; kimya olarak genel alırsak, çok büyük bir pay değil bana göre de.

Diğer bir konu; teknoloji seçiminde acaba işçi seçimindeki titizliği gösteriyor mu? Yani teknoloji seçiminde bir israf var mı, yok mu? Kıdem tazminatı ile masraflara intikâl eden bu husus acaba yatırımlarımızı engelliyor mu? Elde edilen yıllık kârın yatırımlara dönüşü nedir? Bu suallere cevap verilmediği takdirde tebliğ tek boyutludur. Bu benim kişisel görüşüm.

İkinci bir konuşmacının, sayın Hurşit Beyin tebliğine değinmek istiyorum. Küçük tasarruflardan bahsediliyor, ne zamandan beri?... 1970’den bu yana. Bu acaba yurt dışındaki işçilerimizin tasarrufları mıdır?... Bunu açıklığa kavuşturmanın yararı var. Öyle zannediyorum ki, ekonomik bünye içinde küçük tasarruflardan bahsetmek bana biraz güç geliyor. Kimin tasarrufu, yoksa sosyal güvenlik fonları mıdır bu küçük tasarruflar?... Eğer bankalardaki mevduattan bahsediyorlarsa, onu da ikiye ayırıp incelemek gerekir. Yatırıma dönüşebilecek mevduat vadesiz değildir herhalde vadelî küçük tasarruflar nedir? Bunlar eğer bu suallere cevap bulabilirsek, o zaman küçük tasarrufların sermaye piyasası içindeki yerini belirlemek ve sermaye piyasasının oluşumunda küçük tasarrufları ne yönde değerlendirilmesi gerektiğini söylemek mümkün olacaktır.

Teşekkür eder, saygılarımı sunarım efendim.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz efendim.

Buyurun sayın Çağlar.

Satılmış ÇAĞLAR (Köy İşleri Bakanlığı Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Uzmanı) — Efendim, şu anda sayın Nabi Dinçer yerinde bulunmadıkları için burada olanlardan başlayarak sorularımı yöneltiyorum.

Çok değerli hocamız sayın Nusret Fişek, üç yöntemli nüfus politikasının uygulandığından bahsettiler ve bunlardan özellikle promatalist politika ve ikincisi de antinatalist politikadan söz ettiler. Şimdi İsrail'de promatalist politika uygulandığına göre nüfus artışı % 0,26 oluyor. Türkiye'de antinatalist politika uygulandığı halde, % 0,40'ı buluyor. Biz biliyoruz ki, ülkemizde bir nüfus plânlaması uygulanmaktadır. Antinatalist politikanın gereği olarak bazı politikalar uygulanıyor. Acaba ülkemizde uygulanan antinatalist politika gibi tam halkımıza benimsetemediğimiz için mi halkımız hâlâ geleneksel yöntemleri benimsediği için mi; yani nüfusu artırmak, ne kadar fazla nüfus artarsa o kadar güçlü oluruz, o kadar fazla üretime gideriz geleneğini sürdürmekte midirler? Niçin bu yöntem uygulanmaktadır?

Sayın Dinçer yerlerine geldikleri için hemen şu soruları yöneltiyorum kendilerine :

Sayın Dinçer konuşmaları arasında halk sektörü uygulamasının CHP ideolojları tarafından ilk defa ortaya atıldığını belirttiler. Yanılmıyorsam, çeşitli partilerin, siyasal kuruluşlarımızın idealleri, uygulamaları, programları kendi bildirgelerinde, kendi programlarında yer almaktadır. Çeşitli siyasal kuruluşlarımızın programları incelendiğinde, bildirgeleri incelendiğinde; onların da kendilerine has bir iki cümle ile halk sektörüne benzer bazı değişik ifade kullandığına şahit olmaktayız; ama şunu açıklıkla ifade etmek gerekir ki, CHP'nin «Ak Günler» adlı bildirgesinde bu çok daha detaylı, çok daha cesaretle, çok daha kristalize edilerek ortaya konduğuna şahit olmaktayız.

Şimdi bu açıklamayı yaptıktan sonra sayın Dinçere şunu sormak istiyorum: Halk sektörü kamu kesimi ile özel kesim arasında veya onun yanında bir üçüncü ekonomik sektörmüdür, bir üçüncü boyut mudur? Bu konudaki görüşlerini almak istiyorum.

Efendim, sayın Hurşit Kangal Bey, konuşmaları arasında halk sektörüyle, halk şirketlerine bu bir soru olarak da tekrar yöneltildi. Ben hemen kısaca önemli olduğu için üzerinde durmak istiyorum. Halk sektörünün hukuksal yapısı olmadığı için; yani güvenilir bir hukuksal yapı olmadığı için halk sektörü geliştirilemiyor dediler. Eğer güvenilir bir halk sektörü hukuksal yapıya dayalı bir halk sektörü olursa, halk sektörü hızla gelişebilecektir dediler. Acaba kendileri bir hukukçu olduklarına göre, nasıl bir halk sektörü hukuku önerebilirler, maddeler halinde istirham ediyorum?

Sayın Hayati Topallı, görüşmeleri arasında halk sektörü uygulamalarının bugünkü kadroya, bugünkü bürokratlara bırakamayacağını, bırakıldığı takdirde bundan evvel yapılan uygulamalarda olduğu gibi başarısızlığa uğrayacağını ifade ettiler. Halk sektörü uygulaması için nasıl bir kadro oluşturmak gerekir? Bu kadroyu eğitmek için nasıl bir yöntem gerekir. Biz bunu yıldızlardan getiremeyeceğimize göre, acaba mevcut kadroyu kısa bir eğitimle çeşitli merkezî sistemde yahut çeşitli eğitim sistemleriyle bu halk sektörü uygulamasına yatkın hale, işler hale getiremez miyiz? Bu konudaki görüşlerini almak istiyorum.

Bir başka soru da şu : Sayın Özdemir Bey ifade buyurdular ve dediler ki, «Halk sektörü hür teşebbüs sistemi şeklinde doğmuyor, zora dayanan kooperatifleşmeye dayanıyor». Ben şuna inanıyorum ki, halk sektörü bir defa her şeyden evvel ülke olarak demokrasiyi seçmiş bir ülkemiz. Demokrasiye dayalı bütün eylemler ve işlemler, halkın gönüllüğüne, halkın iştirakine, halkın gönüllü olarak katılmasına da dayanmaktadır. Acaba, bu konudaki görüşlerini niçin bu şekilde ifade ettiler. İYAK'tan bahsettiler. İYAK uygulaması daha ortaya konmuş bir uygulaması değil. Ben şuna inanıyorum ki, halk sektörü demokratik sistemi geliştiren, halk sektörü yönetim, denetim, halkın eliyle, halk örgütleriyle gerçekleştirilecek bir sistemdir. Onun için demokrasiyle kooperatifleşmeyle zorla kooperatifleşme arasında bir çelişme vardır zannediyorum bizim ülkemiz yapısı, ekonomik yapısı ve Anayasal yapısı bakımından.

Teşekkür ederim efendim.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Buyurun sayın Kongar.

Emre KONGAR (Doktor) — Efendim, ben yalnızca sayın Özdemir Yazar'ın tebliği hakkında birkaç soru sormak istiyorum. Kendisi en çok konuşan, o olanağa sahip olan konuşmacı oldular, belki de o nedenle.

Şimdi bir yerde, başlangıçta dediler ki, bir toplumdaki sosyal adalet, gelir adaleti; o toplumdaki verginin bir fonksiyonudur. Bunu demekle de kalmadılar örnek verdiler; yani Türkiye'de vergilerin yüksekliğinden bahsettiler, öbür ülkelerde düşüklüğünden bahsettiler. Dolayısıyla Türkiye'deki vergi yüksekliğinden dolayı sanki Türkiye'de sosyal adalet veya gelir adaleti daha yaygınmış gibi dediler. Özür dilerim; ama bu benim konuma giriyor, çok rahatsız oldum; bu hem eksik hem yanlış. Bir defa şurada yanlış; vergi başlı başına hiç bir şeyin aracı değildir, nasıl kullanıldığına bakılır. % 70 vergi alırsınız, bu % 70 vergiyi ondan sonra özel kredi kurumlarıyla bankalar vesaire yoluyla özel teşebbüse devredersiniz, böylece özel teşebbüsü yönlendirerek desteklemiş olursunuz. % 10 vergi alırsınız bunun tümünü transfer harcamaları dediğimiz harcamalarda kullanırsınız, gelir adaletine yardımcı olursunuz, bir defa bunu düzeltmek lâzım.

İkinci olarak eksikliği de şurada; bir ülkenin gelir adaleti veya sosyal adaleti, içerisinde bu transfer harcamaları dediğimiz, yani Devletin aldığı vergilerle yaptığı harcamalar dediğimiz husus çok küçük bir yer işgal eder. Asıl gelir adaleti veya sosyal adalet dediğimiz şey, mülkiyet, servet ve gelir dağılımına bağlıdır. Bunlar da benim acizâne ifade etmeye çalıştığım gibi özellikle gelir, demokratik hak ve özgürlükler çerçevesindeki örgütlenmeler yoluyla alınabilir. Bir de tabii piyasa ekonomisindeki mekanizmalarla, bunu muhakkak düzeltmek ihtiyacını hissettim.

Kıdem tazminatı konusuna ben de takıldım, kusura bakmasınlar. Kendileri çok iyi bilirler ki, fiilen bu karar alınmadan Milliyetçi Cephe Hükümeti tarafından fiilen birçok işyerinde kıdem tazminatı toplu sözleşmelerle zaten bir aya çıkmıştır.

Şimdi bu noktaya ilişkin kendisine bir toplum bilimci izlenimi sunacağım. Abartmalı rakamlar kullanıldı ve hatta durumu abartmalı aktardığı söyleniyor, ben de aynı şeyi söylüyorum. Bu sıkıntılı bir durum yaratıyor tabii, savunulan fikir bakımından; yani haklı bile olsa insan bazen çok abartmalı rakamlarla ve çok abartmalı biçimde ortaya koyduğunuz zaman o haklılığı bir ölçüde azalır gibi oluyor kamuoyunda. Özellikle burada belirli fikirleri savunurken dikkat etmek lâzım her halde.

Bu yatırımların özel teşebbüs tarafından yapılması konusuna sayın Çelebican dokundular. Ben değinmeyeceğim. Yalnız bu «Hür teşebbüs» deyimine takıldım, takılmaktayım zaten. Yani, Türkiye’de hür olmayan teşebbüs var demektir. Türk özel teşebbüsü varken veya Türk serbest teşebbüsü demek varken, Türk hür teşebbüsü demek, özel kişilerin dışındaki teşebbüslerin tümünü hür saymamak demektir. Ekonomik tabana oturduğumuz zaman da, ekonomik olarak konuştuğumuz zaman, bunu kollektivist sistem içinde saymak demek, hem teorik, hem pratik, hem siyasal, hem hukuksal bir hatadır. Hür teşebbüs terimi yanlıştır, özel teşebbüs veya serbest teşebbüs denilebilir. Üstelik sayın Yarar bir de halk sektörünü bu tanıma göre hür olmayan teşebbüs diye niteledi. Bu konuda durulduğu için ben ayrıca üzerinde durmayacağım.

Şimdi kendisine bir sorum var ve bir de kopya vereceğim. Anonim şirketler halka açık falan dendi. Benim sorum şu; acaba Türkiye’deki anonim şirketlerin yüzde kaç ailelerin denetimi dışındadır. Kopyayı da hemen yanında oturduğunu görüyorum, bir sayın uzman var bu konuda, Ticaret Hukuku Profesörü Hukuk Fakültesi Dekanı sayın Tuğrul Ansay. Onun eğer «Anonim Şirketler» adlı kitabına bakılırsa veya kendisinden sorulabilir, Türkiye’de anonim şirketlerin pek çoğunun hissedarlar tarafından yani zavalı hissedarlar tarafından değil, ailevî hissedarları tarafından denetlendiği görülür.

Şimdi efendim, sayın Yarar’ın bir yargısına çok iştirak ediyorum. Türk özel teşebbüsü gerçekten mucizevî bir kalkınma sağlamıştır, hiç kuşku yok. Nereden sağlamıştır acaba? 1923 yılında Türkiye batmış, yok olmuş, istilâ edilmiş ve hiç bir şey üretmeyen ve üstelik de ürettikleri yabancı denetimde olan bir ülke iken 1975 Türkiye’sinde özel kesim hem imalâtını, hem istihdamını, hem şunu, hem bunu % 50’sine varan payına nasıl erişmiştir, bu mucizeye nasıl erişmiştir?... Hemen akla şu geliyor, acaba sömürgelerimiz mi vardır, dışardan sermaye mi aktardı?... Yok, bunu hepimiz biliyoruz. Demek ki, şu salonda oturanlar dahil, bu mucizeyi biz gerçekleştirdik; yani bizim cebimizden çıkanlarla veya bizim yemediklerimizle gerçekleştirildi, bu son derece önemli, toplumsal sorumluluk bakımından önemli.

Hemen bunun ardından gelen toplumsal sorumluluk şu; bu toplum bu millet, bu vatan 50 yılda bu özel teşebbüsü yaratmıştır.

Hadi bakalım özel teşebbüs dön de bunu öde. Kıdem tazminatıyla ödersin, bilmem yüksek başka haklarla ödersin, müterakkî vergiyle ödersin, demokrasiden yana olmakla ödersin, ödersin oğlu ödersin; ama ödemek zorundadır. Çünkü, artık iki ayağı üzerinde durur hale gelmiştir. Soru var «dışa bağımlı mı» diye, onu sonra cevaplayacağım.

Bu noktada çok önemli bir hususa işaret edip sözümü bitiriyorum. Türkiye’de bir olay var. Özel teşebbüsü eleştirmek, kolektivist ekonomik sistemden yana olmak veya komünizmden yana olmak gibi alınıyor, bu çok güzel bir paravana, bu paravana karşısına geçtiğiniz zaman, aman özel teşebbüs hakkında bir laf edeyim, etmeyeyim, işimden atılırım vesaire.

Beyler, bugün Türkiye’de özel teşebbüs % 50’dir. Bu bir olgudur, aynen devletin de bir olgu olduğu gibi. Özel teşebbüsü eleştirmek başka şeydir, sistem değişsin demek başka şeydir, onu da diyebiliriz, o da ayrıca hakkımız, o başka bir şey, Sayın Yazar’ın tebliğinde belirttiği için özellikle söylüyorum; «soldan gelen eleştiriler falan» dedi. Yani, dostunuz da eleştirir sizi, hem de belki en iyi biçimde eleştirebilir. Buna dikkat etmek lâzım. Eleştirileri belli ideolojik paravanların arkasında gidermek, sonunda özel teşebbüse de hayır getirmez kanısındayım.

Saygıyla selâmlarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Buyurun sayın Babüroğlu.

Selâhattin BABÜROĞLU (C. Senatosu Üyesi) — Efendim, ben sorular soracağım. Yalnız izninizle bir başlangıç yapma ihtiyacını duyuyorum.

Sayın Oral burada yoklardı, tebliğ sahiplerinden bir tanesi Halk Partisinin «Ak Günlere» bildirgesini unuttu mu, ya da halk sektörünü unuttu mu tarzında bir soru vardı. Halk Partisi «Ak Günlere» bildirgesine sahiptir, halk sektörünü de uygulama yolundadır. Hukukî statüsünü geliştirmek istemektedir, uygulamaya dönük bir şekilde yapılabilmesi için.

Şimdi iki örnek vererek sorularıma geçeceğim. Son zamanlarda Sanayii Bakanlığında teşvik tedbirleri nedeniyle yapılan bir araştırma sonunda özel teşebbüsün öz sermayesiyle borçlanması arasında orantılar bulunmuştur. Bu orantılar, öz sermayesi 100 ise, 96 sını ortalama olarak borçlanarak yaptığı bulunmuştur. Yeni kurulan özel teşebbüs ise bunun % 135'ini almaktadır. Şimdi kavga burada başlıyor.

Başka bir örnek vereceğim. Bu örneği ben Yüksek Denetleme Kurulu üyesi olarak raporuma da koydurmuştum. Bursa ve İzmir'de çimento fabrikaları kuruldu. İzmir Çimento Fabrikasının 1200 üyesi vardır, bunun 11 kişisi daha fazla para veren kişilerdir, 600 bin lira, 200 bin lira gibi; ama soyadları aşağı yukarı üç soyadında birleşiyor. Bursa Çimento Fabrikası 1246 kişidir, burada da yine 15 kişisindedir. Bu iki fabrika için Bursa Fabrikası için 14 veya 20 milyon lira para verildi, ötekine de 18 Milyon lira verildi. Diğer para, biri 96 milyona, diğeri 110 milyona çıkmıştı. Diğeri tamamen devletin kredi yardımıyla yapıldı. Sayın Ardıç hatırlayacaklar, öyle de değil, çimento sanayiinin teknik elemanları tarafından kuruldu ve bu kesime devredildi ve bu kesim sonradan borçlarını ödediler. Yani, teknik yardımını, devlet personelinin, bürokrasisinin tümünü vermek suretiyle kurdu.

Şimdi kavga işte bunun halk sektörüne ya da halka açık şirketlere uygulanıp uygulanmaması söz konusu. Acaba bu daha genişletilerek halk sektörü olarak kullanılsaydı daha mı yararlıydı, değil miydi, onları tebliğ sahipleri söyleyecekler. Ben şimdi sorularıma geçiyorum.

Halk sektörü uygulamaya başladıktan sonra karma ekonomi düzeni içerisinde özel teşebbüsü ve devlet teşekküllerini kaldıracak mıdır, tümü yerine mi geçecektir, üçüncü sektör müdür, onu soruyorum?

Bir diğer konu, halkın bu tür tasarruflarını az evvel çok kısaca örnekleriyle anlatmak istediğim tasarruflarını almaya yönelik olduğuna göre gerek halk sektörü, gerek halka açık anonim şirketler eğer uygulanabilirse. Bu düşünelim ki, bir köylü vatandaş cebinden 10 lira verecektir halk sektörü veya halka açık şirkete. Bu vatandaşın garantisi ne olacaktır, bu vatandaş acaba 10 bin lirayı mı verir, yoksa 10 bin liraya bir inek alıp hemen sütünü sağarak de-

ğerlendirmek mi ister. Bunun için devlet yardımının ne biçim geleceği ve hangi uygulama sisteminin getirileceğini gerek halka açık şirketleri savunan arkadaşımızdan, gerek halk sektörünü savunan arkadaşımızdan eğer lütfeder söylerlerse memnun olacağım.

Halk sektöründe kâr veya rekâbet olmadığı ileri sürülmekte. Bu nasıl bağdaştırılacaktır?

Bir diğer soru sayın Kongar'dan sormak istiyorum. Zannedirim, parlamentoyu burjuvazinin parlamentosu olarak tanımladılar. Bu acaba tarihsel gelişiminden dolayı mıdır, seçim sisteminden dolayı mı bu yargıya vardılar? Bu biçimde bir parlamento o zaman halkın tümüne cevap vermediğine göre açıklayabileceği görüşleri var mıdır?

Yine sayın Kongar'dan başka bir soru sormak istiyorum. Bu Anayasayla kapitalist düzenin sürdürüleceğine göre, tekelleşmeyi önleyici bazı tedbirler var mıdır bu Anayasa değişmeden, bu Anayasa değişikliğinin kolay olmadığını hesaba katarak.

Yine halk sektörü konusunda değerli arkadaşlarımdan şunu sormak istiyorum. Örneğin şeker fabrikalarında vatandaş pancarı alır, fabrikaya kadar götürür. Şeker şirketi Kanununa göre kâr garantisine göre çalışan bir şirkettir. Şimdi burada halka açılma ya da halk sektörünü uygulasak, yani tarlada pancarını çıkaran adam da ortak olsa ve bütün şeker şirketinin kârından nemalansa, bu halka açık şirketler biçimine mi daha yatkındır, halk sektörüne mi daha yatkındır.

Ayrıca başka bir örnek daha arz edeyim. Haşhaşı tarladan ekimden tababetteki kullanımına kadar sanayi halk sektörüyle kurmak olanağı var mıdır, bunu halk sektörüyle mi kurmak daha güvenlidir, yoksa halk sektörü de zaten kapitalist düzenin bir aracı, başka şey değil, başka devletin tekelinde olması mı daha yararlıdır ya da bir özel teşebbüse kaydırma mı daha yararlıdır? Konut sektöründe halk sektörü uygulaması nasıl olabilir, yoksa konut sektörünü böyle dağınık bir biçimde devam ettirmek söz konusudur?

Bir de, bir değerli arkadaşımız soruları arasında bir soru sorular, ben de sayın Profesör Aksoy'a olanak tanımak üzere şunu söylemek istiyorum. Batı'nın bütün olanaklarını alıp Doğu'ya gö-

türme gibi bir şey söylediler. Zannederin bir yanlışlık var. Aslında sayın Aksoy söylemediler, soru sahibi söylediler. Bölgesel dengesizliği gidermenin Türkiye'nin tüm kapasitesini kullanarak mümkün olacağına inanıyorum ve ayrıca böyle bir haksızlık yoktur. Türkiye'nin tüm enerji kaynaklarının 2,5 misli 8 bin veya 9 bin megavatlık enerji kaynağı Doğu'da yatmaktadır. Doğu'dan aldığımız enerjiyi daha büyük iletim hatlarına para harcamak suretiyle İstanbul'un mavi sularından seyretmekten ayrılmayan sanayicinin yahut kesimin eline mi götürmelidir, yoksa orada mı değerlendirilmelidir?

Ayrıca, acaba Türkiye'nin Cumhuriyet idaresinde devlet İzmir'de yahut İstanbul'da bazı altyapıları yapıp ve devlet sektörünü geliştirmeseydi özel teşebbüs şimdi İstanbul ve İzmir'de de var mıydı?

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Buyurun sayın İmre.

Turhan İMRE (Avukat) — Sayın Başkanım, kıymetli delege arkadaşlarım;

Ben Afyon Barosu Başkanı Avukat Turhan İmre hepinizi saygıyla selâmlıyorum. Bu çok kıymetli hukuk kongresinde sorularımı sormadan evvel, kıymetli konuşmacılardan ve uzmanlarımızdan bazı benim zihnime takılan soruların cevaplarını vermelelerini istirham ediyorum.

Evvel emirde sayın Profesör Emre Kongar'dan şu hususu istirham ediyorum; bugün meşhur Alman filozofu Volkfan Von Gothe'nin dediğine göre pratik ve teorik birbirinden ayrılamaz. Bazı kıymetli konuşmacılar, tebliğlerin nazari olduğunu söylediler. Halbuki ben öyle görmüyorum. Nazariyet teoriden, teori nazariyeden ayrılamaz. Kamu hizmetlerinin ve kamu ekonomik kesiminin kontrolü bakımından, denetimi bakımından kıymetli konuşmacılar faydalı tebliğlerde bulundular. Benim zihnime takılan cihet şudur :

Bugün vergi kamu hizmetlerinin görülmesinde esaslı bir fak-

tördür. Şu halde, vergi kaybı, affedersiniz daha kabacası vergi kaçakçılığının önlenmesi bakımından sayın Sosyolog Emre Kongar, ne gibi pratik öneriler getirebilirler, evvelâ bunun cevaplandırılmasını kendilerinden istirham ediyorum.

İkincisi, sayın sanayicimiz Özdemir Yazar'ın çok faydalı konuşmasında ben bazı şeyler öğrenmek istiyorum. Bugün montaj sanayii denir yahut tamamen alt yapı tesisi esas yatırım denir. Acaba sanayicilerin montaj sanayii yerine altyapı yahutta temel sanayii kurmayı düşünmekte midirler, bunun araçları nelerdir? Bunları bize açık şekilde cevaplandıracaklarını zannediyorum.

Üçüncüsü; kıdem ve ihbar tazminatlarına ben de takılmadan edemiyorum. Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa 1922 sayılı Kanunla değişen 1475 sayılı İş Kanunu kıdem tazminatını her tam yıl için bir yıla çıkarmıştır. Şu halde, bugünkü sendikalizm gerek toplu iş sözleşmeleriyle, gerek yasalarla kazanılmış haklar sağladığına ve bunlardan dönülemeyeceğine göre acaba sanayicilerimiz, işçilerin bu multi milyona varan kıdem tazminatlarını karşılayabilmek için bu 1922 sayılı Kanunla kurulduğu bildirilen fona aktüeryal hesaplarla aylık dönemlerle bunları yatırmayı düşünüyorlar mı? Eğer yatırmayı düşünüyorlarsa fondaki terâkümün kendilerine verecek büyük ekonomik rahleyi önlemek için ne gibi tedbirler önermektedirler?

Çok teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Buyurun sayın Güven Dinçer.

Güven DİNÇER (Danıştay Başkanlığı Temsilcisi) — Ben sayın Emre Kongar'ın tebliği üzerinde duracağım ve kendisine bazı sualler tevcih edeceğim. Kendileri, Batı toplumunun bambaşka bir tarih çizgisinde ve sosyal gelişme çizgisinde meydana getirdiği bazı kurumların Türk toplumu tarafından aynen benimsenmesi vakıası üzerinde durdular ve bu konuyu elıştirdiler. Acaba kendileri Türk Hukuk Devrimi hakkında ne düşünüyorlar? Batı'dan pekçok kanun benimsedik. Bu eleştiriler bu kanunların benimsenmesi konusunda da carî midir? Acaba 1920 den sonra Türk toplumunu yönetenler Batı kanunlarının aynen kabulü yerine, başka bir çözüm imkânına sahip miydiler? Benim kanatım bu konuda çok açıktır;

ucuz ve kolay olduğu için değil, başka yol olmadığı için buna baş vurulmuştur.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Enver Arslanalp, buyurun.

Enver ARSLANALP (Avukat) — Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım;

Ben burada üç arkadaşımıza soru sormak ihtiyacını duydum.

Birincisi; sayın Nusret Fişek verilmiş bulunan tebliğler içinde ekonominin ve toplumun en büyük dinamiği olan nüfus konusunu dile getirmiş bulunmaktadır, bu çok önemli bir konu. Her şey gayet tabii, insana veriliyor, yaratıcılık onda, refah onun için gelişme onun için, ekonomik düzen onun için. Kendilerinin tebliğinde bu demografik hareketler konusunda kendi görüşlerini belirgin bir halde ortaya atmaksızın çeşitli fikirleri özetlemiştir.. Ancak, yapmış oldukları konuşmada refah ve siyasî güç konusunu ortaya atınca, artık nüfusun artışının bunun bir itici kuvvet olmadığını söylediler. Bilâkis geriletici bir kuvvet olduğunu söylediler ve bu bir değerlendirme oldu. Nüfus konusunda bir değerlendirme gayet tabii, onun ekonomik yansımalarını ortaya getirir. Malûmdur ki, bugün tekrar önümüze getirilmekte bulunan bir maltüz fikirleri vardır. Maltüzyen fikirler bugün Batı dünyasında ekonomik bunalıma girmiş olan Batı dünyasında revaç bulmaktadır. Çünkü, derler ki efendim nüfusun artışı bizi artık ekonomik düzenlemeden uzaklaştırmakta, ne yapalım?... Bunları geriletelim.

Az gelişmiş memleketlere bakarlar, Az gelişmiş memleketlerin nüfus kesafeti karşısında selafeti de yanında bulunca derler ki, görüyorsunuz bunu bir indirmeye doğru gidelim; yani insanın yaşama hakkını kısıtlayalım. Bu, bugün Birleşmiş Milletlerin Anayasamızın kabul etmiş olduğu yaşama hakkına da ters düşmektedir. Burada da şu çıkıyor.

Ekonomik bunalımla nüfus konusunu bu şekilde ilişki kurduğumuz zaman, çözüm yolu olarak insanı ortadan kaldıralım. Ne şekilde?... Otanazi yapmak suretiyle olabilir, şu şekilde olabilir, bu şekilde olabilir; yani o şekiller üzerinde durmuyorum; ama bir ekonomik tedbir olarak nüfusun kısıtlanması söz konusu oluyor. Benim

hocamın Şu konuşmasında acaba kendisi de böyle maltzyen fikirlerle sahip oldu mu diye bir tereddüt oldu. Bu Şekilde bir fikir ortaya atılırsa korkarım ki, memleketimizde de bir maltzyen fikirlerin ön plana gelmesi söz konusu oluyor. Bu hususta açıklama olsun. Meselâ maltzyen fikirlerin bir noktada geçerli olacağı olabilir. Katolik kilisesinin gelişmesine bakacak olursa, bütün mülkiyeti, bütün servetleri elinde bulunan bir katolik kilisesi burjuvazinin yükselme devresinde artık mülkiyet konusu tartışmak konusu olduğu zaman kendisine evlenmeme yasağı koymuştur, neden?... Mevcut olan tabaktan 1000 kişi yiyeceğine 100 kişi yesin gibi bir tutum içinde anlamlı olabilir gayet tabii, ama katolik kilisesi için anlamlı olabilir. Bir toplum kilise değildir gayet tabii.

O itibarla, biz zannederim ki, bu konuya başka bir tutumda olmamız lâzım gelir diyorum ben.

Ozaman Şöyle bir soru de oluyor. Bunun bir yansımасы olarak sayın Nabi Dinçer'e sorulimi tevcih etmek istiyorum. Benim görüşüme göre ekonomik toplumdaki bunalım bugün dünya çapında bir konuya, bir seviyeye gelmiştir. Birleşmiş Milletler onun için devletlerin ekonomik hak ve görevleri antlaŐmasını kabul etmiştir. Bu antlaŐma artık her devlete ekonomik sahada haklarının ve görevlerinin olduğunu belirlemiştir. Biz de Birleşmiş Milletlere bağlı bir devlet olarak bundan gayet tabii kendimizi tutamayız.

Bu antlaŐmanın gayet tabii üç tane prensibini Şu Şekilde koyabiliriz : Ulusal kaynaklara sahip olma ve bunları kullanma hakkımız bir. Ulusallaştırma hakkımız iki ve seçmiş bulunduğumuz ekonomik düzeni izleme hakkımız vardır. Kimse bizim seçmiş olduğumuz ekonomik düzeni, hayır bu düzeni takip etmeyeceksin demeye hakkı yoktur. Genel Şey bu.

Şimdi bir de özel ekonomi yönünden, devletlerin özel ekonomileri bakımından bir ayarlama nc dünya devletleri kendi aralarında Ocak ayında KaraŐı'de yapmış oldukları bir toplantıda genel gaye olarak Şu prensibi nazarı itibare aldılar : Ulusal bağımsızlığa ve uygulanan dyunların yararı açısından sosyal eşitlik ilkelerine dayalı, her ülkenin bağımsız gelişmesi. Bu da, bugünkü dünyada bunalıma çıkış noktası gösterecek göstergeler olarak çıkmaktadır.

Ben Şimdi sayın Nabi Dinçer'in halk sektörünü bir veri olarak ele almamış bulunduğunu olumlu bir tutum olarak kabul ediyorum.

Veriyi ben bir antite, yani kendine özgün bir kuruluş, bir kalıp olarak telâkkî ettiği yönünden alıyorum eğer yanılmıyorsam. Çünkü, ayrıca acaba bir halk sektörü diye kendine özgü bir kalıp düşünülebilir mi, bunun tartışmasını sonraya bırakalım.

Böyle olunca ben kendilerine şu suali sormak istiyorum. Bugün bir ekonomik vakıa olarak devletle özdeşleşmiş tekelci sermaye ve kapitalizm dışı bir ekonomik düzene yönelişe acaba bu sektör dayanak olabilir mi?

Tekrar ediyorum, devletle özdeşleşmiş tekelci, kapitalizm dışı bir ekonomik düzene yönelişe dayanak noktası yapılabilir mi?

Tabiatıyla ikinci bir soru yine bunun bir yansıması olarak. Bugün dünya ekonomik düzeninde bir ulusal sınırlar dışına sermaye götürme olayı vardır. Uluslar ulusal sınırlar dışına sermaye götürme olayı vardır. Bunun bir yansıması çok uluslu şirketlerdir. O itibarla, bu çok uluslu şirketlerin ekonomilere yapmış bulunduğu tahripkâr neticelerin birinci sualle giderilecek olan bir yöneliş ortadan kaldırılabir mi?

Üçüncü sorum sayın Nabi Dinçer'e; halk sektörü konusu değerlendirilirken acaba diğer toplum düzenimizin bir demokratizasyonu söz konusu bulunduğuna göre, ekonomik sahanın da demokratizasyonu bize bazı çıkış noktaları getirebilir mi?

Efendim, şimdi sayın Özdemir Yazar'ın gayet ilginç bulduğum rakamlara dayalı bu konuşmasında bendenizin daha evvelki arkadaşımız Emre Kongar temas ettiler, hür teşebbüs, özel teşebbüs, bu gibi konularda hukuksal terimlerle ekonomik terimleri birbirine karıştırmamak lâzım geldiğini gayet güzel söylediler ve siyasal bir terimdir dedi aynı zamanda hürriyet konusu.

Şimdi bendeniz kendilerine serbest teşebbüs var, bunun karşısında kamu teşebbüsleri var, bu birinci bir ayırım.

İkinci; bugün artık serbest teşebbüs zaten dünyada kimse kullanmıyor bunu; ancak kullansa özel sektör kullanıyor. Bizde artık alışalım özel sektör demeye. Bunun karşısında da kamu sektörü diye bir ayırım oluyor.. Önemli olan nokta şu :

Bugün yine bir olay olarak her şeyin özelleştirilme yönelişi var. O takdirde, kendileri eğer ekonomik hayatın bir armanizasyonunu

düşünüyorsa bu privatizasyon hareketi karşısındaki düşüncelerini lütfen bildirsiner.

Hepinize teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Buyurun sayın Atlı.

Sabih ATLI (Avukat) — Sayın Başkan, değerli delege arkadaşlarım;

Benden evvel söz alan arkadaşlar birçok suallere temas ettiler. Yanlız birkaç tanesi sayın tebliğ sahibi Hüsnü Kızılyalı, yatırımların türlü nedenlerle bazı bölgelere aktarıldığını ve bundan da iyi sonuç alınmadığını belirttiler. Plansız hareketlerin ne sonuçlar doğurduğunu dünkü tebliğ sahibi Osman Kutman da belirtmişti. Ancak, bunun maddî zararlara uğradığı, büyük gecikmelerle yapıldığı bir gerçektir; fakat tebliğ sahibinin kendisi bir tatbikatçıdır. Tatbikatçı olduğuna göre bu tebliğde bundan sonra böyle gecikmelerin olmaması, böyle maddî zararlara uğranılmaması için nelerin yapılması lâzım geldiğini belirtmiş olsalardı, şu kongrede bizlerde tenevür etmiş olurduk, bunun cevabını istiyorum.

Bundan sonra sayın konuşmacı Nabi Dinçer, halk sektörünün önemine temas ettiler. Halk sektörü memleketimizde ne şekilde tatbik edilmesi gerektiğini ifade etmediler. Eğer ne şekilde tatbik edileceğini ifade etselerdi bundan da bir manâ çıkarır, faydalı ve zararlı tarafları da tartışırdık.

Bu bakımdan halk sektörünün tatbik ediliş şeklinin de belirlenmesi lâzımdır. Kanımca, halk sektörünü halk kapitalizmi olarak tatbik eden ülke Japonya'dır ve Japonya halk kapitalizmini tatbik ederek kalkınmayı sağlamıştır. Kanımca bu halk kapitalizmi Japonya'daki tatbik şekli özel ve kamu sektörlerinde çalışan kişilerin senelik tasarruflarından elde ettikleri kısımları bu kuruluşlara yatırarak hissedar olmakta ve bunun nedeni birinci sene 5 bin, ikinci sene 15 - 20 bin, her sene artarak hem tasarruf sağlama, hem de memlekette söylenen milletçe kalkınma edebiyatı gerçeklerle ifade edilmiş olur kanısındayım. 1961 Anayasasındaki insan haysiyetine yaraşır şekilde yaşama ve seviyesine çıkarma bu gibi teşebbüslerle olur kanısına ben de iştirak ederim. Ancak, sayın Nabi Dinçer'den sorum, bu Japonya'daki tatbik şekli gibi mi bizde tatbik

edilirse faydalıdır, yoksa kapalı halk sektörünü biraz vuzuha kavuşturmak faydalıdır derim. Takdir kendisine ait.

Bundan sonra konuşmacıların büyük bir kısmı vergi miktarının çokluğundan, vergi denetiminden, vergi ziyaından bahsettiler.

Sayın sanayici arkadaşımız Özdemir Yarar, Garp memleketlerindeki vergi nispetlerinden bizimkinin had derecede fazla olduğunu söylediler.

Konuşması ilginç rakamlara dayanan bir konuşmacı olarak kendisine teşekkür ederim; ancak bu miktar bizim için fazla derken, bir gerçekten ayrıldılar. Bizim en az geçim indirimimizle, Amerika'da Almanya'da veyahut Fransa'da tatbik edilen en az geçim indirimini gördükleri zaman memleketimizdeki yükler acısı olduğunu da tespit etmeleri gerekirdi.

Ben vergi ziyasının önlenmesi için denetimin zaruretinden ziyade bunun bir vergi reformu çerçevesi dahilinde basitleştirerek herkes kazancı nispetinde türlü yollarla kaçırıldığı veyahut kaçırıldığı zannının da önlenmesi için vergi reformu şarttır ve basitleştirilmelidir. Herkes aynı şekilde kazancı kadar vergi ödemelidir. Bu bakımdan yarar arkadaşımın en az geçim indirimi karşısında bizim ödediğimiz vergi veya sanayicinin ödediği vergi fazla mıdır, değil midir, bunun cevaplandırılmasını diliyorum.

Zamanım burada olduğu için sözlerime son veriyorum. Hürmetler.

YÖNETİCİ — Buyurun sayın Baş.

Hasan BAŞ (Sayıştay Denetçisi) — Zamanımız zaten geçmiş durumda. Müsaade ederseniz bir iki noktaya değinmekte yetineceğim.

Sayın Nabi Dinçer Beyefendi, tekeli sermayenin tarihsel olgusunu açıklamamakla beraber, halk sektörünün faydadan hali olmadığını ifade ettiler.

Hurşit Kungal Beyefendi ise şirketlerin halka açılması konusuyla halk sektörü konusu arasında bir karşılaştırma yaparak halk sektörünün gereksiz, aslında anayasa açısından da mümkün olup olmadığını israfa yol açacağını belirttiler.

Daha sonra Özdemir Yarar Beyefendi ise, halk sektörünün hür teşebbüs şeklinde kurulacaksa, bundan yana olduklarını; ancak eğilimin bu yönde olmadığını belirttiler ve örnek olarak da İYAK konusunu verdiler ve dediler ki «İYAK'a katılıp katılmamak zorunludur, işçinin belli bir seçme hakkı yoktur», Bunu kabul etmediklerini beyan ettiler.

Şimdi Devletin İYAK - MEYAK, kooperatifler konusunda tutumu ne olmalıdır? Aslında Anayasamızda buna cevap olduğunu zannediyorum ben. Müsaade ederseniz 48 nci maddeyi aynen okuyorum. «Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir» diyor.

İYAK, MEYAK, OYAK gibi kurumlar adı üzerinde yardımlaşma kurumlarıdır. Devletin tutumu ne olacaktır.. Elbetteki devletin ödevidir bunları kurmak ve kurdurmak. Yardımcı olması devletin ödevidir. Devlet yardımının karşısına çıkmanın Anayasa karşısına çıkmanın mümkün olmadığını düşünüyorum. Bu konuda fazlaca kaygılanmaya da gerek yoktur. Çünkü MEYAK tasarısı gözler önündedir. Gerçekten de, MEYAK, tasarısı incelendiğinde, devletin MEYAK'a yardımı bir yana, devlet MEYAK'tan yardım almak durumundadır. Gerçekten de 1327 sayılı Yasa 30 Temmuz 1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir, bir yıl sonra yani 30 Temmuz 1971'de MEYAK kurulacaktır. 1975'in sonlarına geldiğimiz şu günlerde MEYAK nerededir? Yoktur MEYAK. Öyle ki, memur «Gölge etme başka ihsan istemem» durumuna itilmiştir. Oysa, devlet gölge etmeyecektir, bunun ötesinde ihsan da edecektir, bu Anayasal bir buyruktur.

Yine sayın Yarar'ın hemen tebliğlerden sonra tüm konuşmacılar tarafından dile getirildi, kıdem tazminatı konusuna değinmeden geçemeyeceğim. Özür dilerim, hoşgörüsüne sığınıyorum, rakamlar abartılmıştır, hatta çok abartılmıştır, neden?... Kendileri bir hesap biçimi ortaya koydular. Kıdem tazminatının hesabını 9 bin lira gösterdiler. İş Yasasında değişiklik yapan yasa 12 Temmuz 1975 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Yasa kıdem tazminatına esas alınacak aylık konusunda bir sınırlama getirmiştir. O sınırlama da şudur : Asgarî ücretin 7,5 katını geçemez. Çünkü, malûmunuz kıdem tazminatının hesabında son ücret esastır. Bu son ücrete de parayla ifade edilebilecek diğer tüm yararlar da katılacaktır. Ancak, yasa

bir sınırlama getiriyor, elbetteki işçi zararına bir sınırlama bu. Asgarî ücretin 7,5 katını geçemeyecek, 7,5 ile asgarî ücret olan 1200'ü çarptığımız zaman 9 bin rakamı çıkmaktadır. Binaenaleyh, hesabımıza 9 bin rakamını esas aldığımız takdirde zaten kıdem tazminatının azamîsini alıyoruz. Varacağımız sonuçlar da elbette ki, abartmalı olacaktır. Sağlıklı sonuçlara varabilmek için sağlıklı örnekler vermenin gerekli olduğu kanısındayım.

Bir de yine izninizle şunu arz etmek istiyorum. İYAK zorunlu, MEYAK'ta gerçekten yasa tasarısında zorunludur, memurların bir seçme hakkı yoktur; ama Emekli Sandığı Kanunu değişik mi ki, Sosyal Sigortalar Kanunu değişik mi ki? Emekli Sandığı Kanunda da iştirakçiler zorunludur, herhangi bir ihtiyar hakları yoktur, Sosyal Sigortalar Kanununda da böyle bir ihtiyar hakkı yoktur. Durum böyle olunca konuyu bu yönden eleştirmenin mümkün olamayacağı kanısındayım.

Hepinizi saygıyla selâmlarım.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Buyurun sayın Kâmuran Ardiç.

Kâmuran ARDIÇ (Avukat) — Efendim, dün konuşmacı olarak katıldığım için kendimi tekrar takdim etmiyorum.

Efendim Behzat Güre arkadaşımız Anayasanın 53 ncü maddesinin değiştirilmesini istediler. Bu madde devleti özel hayatta olduğu gibi babaları, aşırı geliri olmayan babaları koruyan, ahlâkî bir prensip gibi devleti koruyan bir maddedir. Yani devlet o kadar ağır sosyal yükümlülükler altındadır ki, eğer bu madde Anayasada yer almasaydı, halen mevcut bulunan kargaşalıklar 10 kat, 100 kat artardı. Acaba arkadaşımız bu maddenin kaldırılması karşısında, kaldırılması dileği karşısında mukabil tedbir olarak ne düşünürdü? Devlet hudutsuz bir gelir sağlayan bir ünite değil, sınırlı bir geliri var, sınırlı harcamaları var ve mecbur olduğu harcamalar var, müdafaadan tutunuz da sevki idareye, yönetime kadar, bu maddenin kaldırılmasını öngördükleri zaman ne düşünülür?

Sayın Hayati Topallı arkadaşımız uygulamadan gelen ve daha ziyade belki de bir açıda halk sektörüne çok yakın olan tarım kesiminin kooperatifler kesiminin dertlerini dile getirdiler. Bu himaye

ve destekleme mevzuu bugünün işi değildir, buna geriye doğru bakalım. Birinci Dünya harbinden sonraki buhran neticesinde çiftçinin maruz kaldığı elim durum karşısında bir kuruşa buğday satılmıştır, 30 paraya yulaf satılmıştır. Tabii paranın da bir değeri vardı, onu da kabul ediyorum, enflasyon da bu hale gelmemiştir. O dönemlerde devletin aldığı tedbirlerdi. İlk görev olarak Ziraat Bankasına verilmiş, sonra başka kuruluşlara verilmiş, Toprak Mahsulleri Ofisi dünyaya gelmiş, daha aşamalarla sizi yormayayım. Bu himaye ve destekleme politikasını kooperatifler yoluyla yürütmeyi de devlet öngörmüş; ama kooperatiflerin kuruluşunda daha ziyade hissedarlardan ziyade yönetici tabaka arasındaki başarıya yönelmek diye ifade edeyim, bu hale getirmiştir. Arkadaşımızın verdiği örnekler hakikaten çok haklıdır. Bu arada şuna da işaret edeyim.

Bu destekleme ve çiftçiyi koruma tedbirleri yanında, devlet çok evvel Teşvikî Sanayi Kanunundan tutun da günümüze kadar sanayiye de teşvik eden birçok tedbirler almıştır. Yani ben şunu dile getirmek istiyorum. Hangi hükümet olursa olsun, tek parti, çok partili dönem olsun, şu veya bu parti olsun, hiçbir parti çiftçiyi ve sanayiciyi korumaktan geri kalmamıştır. Bizim bünyemiz icabı bugünkü sivrilmeler veya hiç bir seviyeye ulaşamamalar gibi neticeler hasil olmuştur.

Son olarak bir konuya değinmek istiyorum. Bu da, halk sektörü konusu. Tebliğlerin konuşulmasında özür dileyerek arz edeceğim, galiba isabetsiz bir durum içine girmişiz. Bugün sayın Nabi Dinçer arkadaşımız, halk sektörü hakkında ilk tebliği sundular ve soruların çoğunluğu halk sektörü teşkil ediyor. Öğleden sonraki oturumda hatta yarınki oturumda aynı konuya ait tebliğler var. Aca-ba bunları halk sektörü konularının hepsini bir arada tartışmamız daha uygun olmaz mı? Ben şahsen bu teklifimi çok rasyonel gördüğümü söyleyeyim özür dileyerek. Yani, çok isabetli bir şey olur. Çünkü, müteakip halk sektörü tebliğcisi de bugün Nabi Dinçer arkadaşımıza soru sordu. Yarın öbür tebliğ okunduğu zaman Dinçer arkadaşımıza o tebliğ sahibine bir başka soru soracak. Merkezileştirelim, toplu bir hale getirelim.

Bir açıklamam daha olacak, sayın Babüroğlu'nun bana yaptıkları atıf dolayısıyla. Hakikaten devletin düzenleyici olarak aldığı plân tedbirleri arasında, plân katında değil; ama uygulama katında bir takım sapmalar oluyor. Meselâ, çimento sanayiinde sayın

Babüroğlu bir örnek verdiler. Çimento sanayii bir birleşik şirket halinde, bir büyük ünite vardır. Bu bir takım incelemeler yapmış. Hakikaten ülkemizde çimento ihtiyacı alabildiğine gelişiyor. Bugün dahi üretim ihtiyacı karşılamaya yetersiz. Şurada, fabrikalar yapayım, en güzel yerde olanları özel sektöre geçiyor. Gidiniz bakınız, Van'da devlet kuruyor çimento fabrikasını, Mardin'de devlet başlıyor mahallî sermaye ancak bir ölçüde katılabilir. En güç şartlar devlete, en iyi şartlı olanlar özel sektöre geçiyor. İşte bunu önleyici tedbir almak lâzım Yazık ki, Yüksek Denetleme Kurulunun temennileri de bu arada uygulama safhasına intikâl edemediği için, yasama organının onayına intikâl edemediği için dolaplarda kalmış vaziyettedir.

Teşekkür eder, saygılar sunarım.

YÖNETİCİ — Buyurun sayın Cengiz İlhan.

Cengiz İLHAN (Avukat) — Efendim, sayın Özdemir Yarar Beyden iki sorum var.

Birisi; bürokrasiden şikâyet ettiler. Aşağı yukarı bir birbuçuk seneye varan süreler aldığını belirttiler. Şimdi öyle zannediyorum ki, bu bürokrasi özel sektörün devletin sağladığı bazı olanaklardan yararlanma nedeniyle doğmuştur. Bir başka deyimle şöyle; teşvik tedbirleri, gümrük muafiyetleri, vergi iadeleri, vergi muafiyetleri birtakım devlet olanakları var özel sektöre sağlanan. Bunların sağlanması için de bürokrasi, devlet denetimi elbette gerekli oluyor. Şu halde ilke olarak bürokrasiye karşı çıkmamız doğru olmayacaktır.

İkinci sorum şu; Batı'da özel sanayilere yapılan subvansiyondan bahsettiler ve bunun benimsenmesini gerekli gördüler. Galiba şu nokta gözden kaçıyor. Bilindiği gibi Batı sanayii dışa dönük sanayidir, ihracata dönük sanayidir, ülkeye döviz sağlar. Oysa bizim sanayimiz iç pazara dönük bir sanayidir, iç pazarı sömürür ve bundan ayrı olarak da Batı sanayiinde olmayacak bir biçimde gümrük himayesinden yararlanır. Bu takdirde İngiltere örneği veya diğer Batılı ülkelerde sanayie yapılan subvansiyon örneği bizim tabirimizle bize pek emsal olmayacaktır.

Sayın Emre Kongar Beyden bir sorum var. Emre Kongar Beyin düşüncelerine aynen katılıyorum. Başından itibaren bir ters-

lik söz konusudur. Sosyal gelişmeyle hukuk birbirinden ayrıdır. Bir başka deyimle hukuk, sosyal gelişmenin hukuku değildir, sosyal gelişmeden ayrı olarak ülkeye empoze edilmiş bir husustur, buna tamamen katılıyorum. Yalnız, bu gelişme içerisinde 1960'a geldiler ve meydana gelen gelişim sonucu işçi sınıfının doğuşu ve devlet bürokrasisi sonucu, 1960 Anayasasının kabul edildiğini belirttiler ve bunun parlamentoya ortaklar koyduklarını, yanlış anlamadıysam, ve esas mesele olan gelirden pay almayı sağladığını yahut sağlayacak müesseseleri kurduğunu işaret ettiler. O zaman şöyle bir sonuca mı varıyoruz, 1960 Anayasasından itibaren Türkiye'de sosyal hukuk sosyal gelişimin hukuku mu olmaya başlamıştır; yoksa aynı terslik devam ediyor mu? Eğer aynı terslik devam ediyorsa, devlet bürokrasisini ve bunun gibi diğer zümreleri sosyolojik bir sınıf veya bir gelişim olarak mı kabul ediyorlar? Bir sorum da bu.

Teşekkür ederim.

YENETİCİ — Efendim, zamanımız çok geçti. Saat 14.30'da toplanmak üzere Oturumu kapatıyorum.

Kapanma Saati : 13.00

İKİNCİ GÜN

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 14.30

YÖNETİCİ : Av. Enver ARSLANALP (TBB. Başkan Yardımcısı)

YÖNETİCİ — Arkadaşlar, şimdi sabahki genel soruların cevaplandırılmasına geçiyoruz.

Buyurun sayın İbrahim Aksöz.

İBRAHİM AKSÖZ (Prof. Dr.) — Bana sorulan soru değil de, bazı arkadaşlar bölgesel kalkınma plânına ihtiyaç var veya yoktur şeklinde bazı endişeleri oldu. Bu husustaki görüşüm tebliğimde mevcuttur. Onun için sayın Kurulun vaktini almak istemiyorum.

Yönetici — Buyurun sayın Nâbi Dinçer.

Nabi DİNÇER (Devlet Plânlama Teşkilâtı Uzmanı) — Birinci soru sayın Ahmet Hamdi Beyefendinin. Zannediyorum ki, sorunun cevabı tebliğimde, var, oradan izlersiniz efendim.

Satılmış Bey bir soru sordular ve dediler ki, «Halk sektörü sadece CHP tarafından ileri atılmadı» Hakikaten doğrudur, MSP'nin de yaygın sanayileşme ve hemşeri şirketlerin fikriyatını MSP seçim beyannamesinde bulmak mümkün efendim. Sonra MHP'nin de var, o da millet sektörü diyor; fakat bütün bunların hepsi belirli bir ideolojik ve doktriner temelden yoksun olarak ileri sürülmüşlerdir. CHP halk sektörünü belli bir ideolojik ve doktriner temele oturtmaya çalışmıştır, ki o da tekeliçi ve tefeci sermaye karşısında vaziyet almaktır. Bu bakımdan halk sektörü CHP bildirgesinde sistemleştirmiştir. Oysa, öteki bildirgelerde bu sistemati-

zasyon insafsız olmayayım, pek fazla yoktur. MBP'yi bundan biraz daha şey tutuyorum, o biraz daha işlemiştir.

Efendim, Hasan Baş Beyin bir sorusu var. Tekelci sermayenin gelişmesine, tekelci sermayenin çıkış ve gelişim özelliklerine değinmediğimi buyurdular, değindim. Tebliğde bulabilirler. Ancak, arkadaş isterse kendisine literatür verebilirim.

Babüroğlu Bey burada yok, o bir soru sormadı; ama endirekt olarak halk sektörü külliyyatının genişletilmesi konusunda bir şey olmadı demiştim, bir seneden beri ne bir kitap yayınlanıyor, ne kamuoyuna akseden herhangi bir şey yok, evet böyledir ve çalışıyorlarmış; ama işler sessiz ve derinden gidiyor. Efkârı umumiye, kamuoyu bu konuda aydınlatılmış değil,

Soruların en can alıcı ve önemli kısmı zannediyorum ki, beyefendiden geliyor. Eğer yanlış anladımса lütfen beni tashih buyursunlar. Birincisi şuydu;

Az gelişmiş ülkelerin bağımsız gelişmesi bugün ekonomik vaka olarak devletle özdeşleşmiş tekelci kapitalizme karşı bir dayanak noktası olabilir mi halk sektörü? Acaba öyle mi?...

Enver ARSLANALP (Avukat) — Hayır efendim, soruyu tekrar edeyim. Devletle özdeşleşmiş tekelci kapitalizm dışı bir ekonomik düzene yönelişine dayanak noktası olabilir mi?

Nabi DİNÇER (Devamla) — Esasen halk sektörünün ortaya atılış nedeni, tekelci kapitalizme karşı idi. Tekrarı ve tekrar dikkatinizi çekmek isterim, halk sektörü kendiliğinden, halk sektörü bir neden olmadan ortaya çıkmıyor. Halk sektörü olaylara bir teşhis koyuyor ve diyor ki, «Türkiye bugün tekelci kapitalizmi onun küçük ortağı tefeci kapitalizmin tehdidi altındadır. O halde ne yapalım?... Tekelci ve tefeci kapitalizm Türkiye'de bugün dengesizlikler meydana getiriyor. Bu dengesizlikler, sınıflar arası dengesizlik, bölgeler arası dengesizlik ve köy-kent arası dengesizliktir». O halde Halk Partisi halk sektörünü tabîi ne derece etkili olduğunu bilemem, o ayrı bir tartışma konusu, bizzat tekelci kapitalizme doğru karşı getiriliyor ve bu tekelci kapitalizmin devlet ile özdeşleşmesi vakıası hakkında acaba yeterli olabilir mi meselesi var. Yalnız şu var ki, devlet biliyorsunuz değişmez bir şey değil, devlet belirli güç dengelerini aksettirir. Toplumdaki güç dengeleri değişti mi, devlet de o güç dengelerine göre yeniden değişir. O bakımdan bugün te-

kelci kapitalizmin yanında görülen devlet, yarın karşı tekeli güçlerin ağırlık kazanması ve bu ağırlığın belirli politik dengeleri yeniden kurması sayesinde tekeli kapitalizmin yanında değil, onun karşısında yer alabilir. Zannediyorum, benim yanıtlım budur.

Ulusal sınırlar dışına sermaye götüren şirketlerin neden olduğu tahripleri acaba halk sektörü önleyebilir mi? Bilmiyorum doğru mu?...

Enver ARSLANALP (Avukat) — Hayır efendim. Benim söylemek istediğim şu; bugün ulusal sınırlar ötesine sermaye aktarılmaktadır. Bunun bir görüntüsü olarak çok uluslu şirketler var. Birleşmiş Milletler biliyorsunuz ki, bunları inceleme konusu yapmıştır. Batı memleketlerinde artık özel bir önem verilmektedir ve dünya çalışma örgütü de bunu ele almış bulunmaktadır. Türkiye'miz ise, daha henüz bunu bir aksiyon haline getirmiş değil, Bu çok uluslu şirketler karşısında önemi küçümseyecek bir tutum içinde görünmektedir. Billhassa özel sektör mensupları. O itibarla, şimdi ekonomik hayatın demokratizasyonu söz konusu ise, bu çok uluslu şirketlerin tahripkâr neticelerini ortadan kaldıracak bir hukuksal ve ekonomik düzen konusu üzerinde açıklamalarınızı istihham ediyorum.

Nabi DİNÇER (Devamla) — Efendim, yine «Ak Günlere» bildirisinde yabancı sermayeye ve uluslar arası tekele karşı bir vaziyet alış vardır. Eğer incelenirse görülür; ama bu yeterli değil mi meselesi, acaba uluslar arası miltinasyonel kuruluşlara karşı tam bir vaziyet alıcı mıdır, değil midir onu sizlerin takdirine bırakırım. Ben kifayetli görmüyorum. Esasen bugünkü tekeli sermaye göbekteki bağıyla doğrudan doğruya uluslar arası sermayeye bağlanmıştır. Bunu dediğim zaman, teknoloji bakımından bağlanmıştır. Know-How bakımından bağlanmıştır. Makine bakımından bağlanmıştır ve nihayet patent bakımından bağlanmıştır ve hammadde bakımından bağlanmıştır. O bakımdan Türkiye'nin tekeli sermayesi yabancı tekellerin bir uzantısıdır. Tekeli sermayeye karşı vaziyet alan bir düşünce sistemi, yabancı tekellere ve miltünasyonellere karşı çıkmak zorundadır.

Bir misâl vereyim. Amerika'nın OPIK Teşkilâtı vardır. Bu teşkilât denizlerötesi özel yatırım kompozisyonudur. Bakın bu ne yapıyor? OPIK'in marifeti şudur; milliyetleştirmeler, ulusallaştırmalar dolayısıyla ki, Türkiye bunu 1930'larda yaptı, birçok yabancı

sermayeyi ulusallaştırdı ve bundan iftihar ederiz. Türkiye bir zamanlar her yabancı sermaye ulusallaştığı zaman bizim göğsümüz kabarıyordu, ben o zamanın çocuğuyum. Bugün aynı şeyi göremiyorsak, bu bizim için bir üzüntü kaynağıdır.

Bu ulusallaştırma ve millileştirme hareketleri dolayısıyla özel sektörden, özel sektör mensuplarından menfaati haleldar olan kişiler olabilir, şirketler olabilir. Bu şirketler OPIK'e başvuruyorlar. Diyorlar ki, «Biz zarar gördük». Millileştirmelere Amerikalılar istidlâk diyorlar. İstimlâk dolayısıyla beyefendi ben bunları kendi karihamdan söylemiyorum. Size her kelitem için kaynak verebilirim. İstimlâklar dolayısıyla zarar gördük. O halde bunu tazmin et diyorlar. Opik tazmin ediyor ve borcun halefi oluyor. Ondan sonra bu borcu devlet olarak takip ediyor ve Amerika'da herhangi bir firma ile karşı karşıya gelen bir devlet o firmaya değil ABD ile karşı karşıya geliyor. Şili'de Amerikan müdahalesinin kara kitabında bunlar var. Bunu ben tercüme ettim, tavsiye ederim.

Lütfen üçüncü sorunuzu izah eder misiniz efendim?

Enver ARSLANALP (Avukat) — Bu soru benim bakımından anlaşıldı. Teşekkür ederim.

Nabi DİNÇER (Devamla) — Sabih Atlı Bey, halk sektörü ne şekilde uygulanacak deniyor. Ben buraya halk sektörünün avukatı olarak gelmedim. Esasen halk sektörünü veri olarak kabul etmiyorum. Ancak, ben Plânlama Teşkilâtında müşavirken bir çalışma hazırlamıştık. O çalışmaya göre şöyle deniyor, halk sektörü küçük tasarruf sahiplerini bir araya getirerek şirketler haline dönüştüren bir ekonomik çözüm tarzi getiriyor. Bu küçük tasarruf sahipleri şöyle : Halkımızın sanayileşmeye geniş bir şekilde katılmasını ve mahallî inisiyatifini güçlü bir şekilde harekete geçirmesini sağlamak için kurulacak bölgesel kalkınma ortaklıklarına finansman ve diğer teşvik tedbirleri bakımından gerekli destekler ve kolaylıklar sağlanarak bölgesel hemşeri ortaklıkları kurulacaktır deniyor. Demek ki, halk sektörünün bir şeyi de, hemşeri ortaklıklarının kurulmasıdır.

Halk sektörü için bir başka uygulama alanı olarak dış ülkelerde çalışan işçilerimizin tasarrufları ele alınıyor. Yine dış ülkelerde çalışmakta olan işçilerimizin yaptığı yatırımlarla halk sektörünün güç bulacağı hesap ediliyor.

Bilhassa yine CHP'nin bildirgesinde şöyle bir şey vardır, «Halk sektörü şu şekilde tanımlanmaktadır; köylü kooperatiflerinin...» Bu yine benim tebliğimde var, soru sahibi oradan bakar. Ancak, yine de bir yanılgıya meydan vermemek için şunu söyleyebilirim ki, Japonya'da olan uygulama, halka açık şirketlerdendir, yani tekeli sermayenin finansman açığını kapatmak için halktan yardım istemesi şeklinde oluşan bir sistemdir ki, halk sektörü bu değil. Halk sektörü, katiyen tekeli sermayeyle işbirliği yapmak istemiyor; ama onun karşısına çıkıp onun tekeli vasfını ortadan kaldırmak istiyor. Müsaade ederseniz kısa bir misal vereyim; bir İPANA dış macunu vardı, bunun fiyatı 725 kuruştur. İPANA'nın fiyatı artırılmayınca karşımıza bir GRİN çıkmıştır. GRİN'in fiyatı 10 liradır. İPANA tekeliyle Türkiye'de bir tekel meydana getirmiş olan dış macunu firması fiyat artımı isteğinde bulunduğu ve buna cevap verilmediği zaman bir GRİN çözüm yoluna başlamıştır.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz efendim.

Şimdi sıra sayın Nusret Fişek'te, buyurun efendim.

H. Nusret FİŞEK (Prof. Dr) — Sayın Başkan, bana iki soru var. Birisi, sizin sorunuz. Ben yazımı daha ziyade soyut bir zemin üzerinde hazırladım ve Türkiye'de nüfus sorunu meselesini ele almadım.. Siz bana, Türkiye'deki nüfus sorunuyla ilgili sorduğunuz kısmı müsaade ederseniz kısaca cevap vereyim ve görüşümü sorunuz. Burada önemli olan benim görüşüm değil, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararları ve kanunlarıdır.

Birinci, ikinci, üçüncü beş yıllık kalkınma plânları Türkiye'de doğurganlığın azaltılmasını öngörür. 1965 senesinde kabul edilen Nüfus Plânlaması Kanununda bunun nasıl yürütüleceğini gösterir. Şimdi eğer benim şahsî fikrimi soruyorsanız; biraz evvel verdiğim soyut izahat çerçevesinde cevap verebilirim. Bu soru İstiklâl Harbinden sonra sorulsaydı, o günün şartları altında hiç de doğurganlığı azaltmaya lüzum olduğunu söylemezdim; çünkü doğurganlıkla ölümler arasında bir denge vardı, ülkenin insan gücüne ihtiyacı vardı. Yalnız bunu bana 1960'larda sorsalardı, zaten sormadan ben söyledim, nüfus artışının hızlı olması gerekmediğini, Türkiye'nin bugünkü şartlarda 1960'lardan bu yana hızlı nüfus artışına ihtiyacı yoktur. Çünkü, itici güç olarak nüfus, konuşmamda da söylediğim

gibi önemini kaybetmiştir. Birincisi, üretim için emek ihtiyacı var mı? Tarımda, sanayide, hizmet alanında yoktur Türkiye’de. Tarımda ihtiyaç olsaydı şehre göç olmazdı, sanayide ihtiyaç olsaydı Almanya’ya gidilmezdi, hizmet sektöründe ihtiyaç olsaydı kapıda insanlar iş için dizilmezdi. Özür dilerim basitleştiriyorum, bu sosyal ve ekonomik olaylar o kadar basit değil; fakat zaman dar ve tüketimi artırarak üretimi teşvik eder nüfus itici güç olarak. Bu da bugün için mevzubahis değil, çünkü üretim tüketimi karşılamadığı için enflasyon var. Binaenaleyh, bu faktörün de bugün geçerliliği mevzubahis. Onun için dedim ki, itici güç önemli değildir.

Diğer taraftan, nüfus kalitesi, engelleyici faktörlere gelince, nüfus kalitesi üzerinde olumsuz etkisini bugün hepimiz biliyoruz. Türkiye’nin kalifiye insan gücüne ihtiyacı var; fakat maalesef okullarımız kalifiye adam yetiştiremiyor, sanat okullarımız dahil, üniversitelerimiz dahil. Bir nüfusu artırdığımız zaman bugünden daha düşük kalitede adam yetişecektir. Halkımızın sağlığı yerinde değil (kalitenin içinde sağlık var) Nüfus ekonomik gücümüzün üzerinde arttıkça kalite düşecektir. Sermaye birikimi hakkında bir teorik model var yazımda, onun için onu izah etmeyeyim.

Bağımlı nüfus için kısa bir örnek vereyim sayın Arslanalp Türkiye’de bugün nüfusun % 50’si bağımlı nüfus, % 58’i bağımsız nüfustur. Yani, 10 milyon üreten erkek vardır, kadınlardan da bir kısmı üretime iştirak ediyor. Eğer Türkiye aşırı doğurganlığı olan bir ülke olmasaydı, Batı ülkeleri düzeyinde doğurganlığı olan 40 milyonluk bir ülke olsaydı, o zaman 15 milyon kadın, 15 milyon erkek yapardı. 40 milyon nüfus tüketiyor; fakat işgücü, erkek işgücü 15 milyon artıyor. Sosyalist ülkelerdeki gibi kadınları da işgücüne katabilseydik 30 milyon üreten insan olurdu Türkiye’de 40 milyon nüfusta. Bunu bir hesap yaparsanız, 120 milyon nüfusa eşittir, bugünkü nüfus dağılımı ve bugünkü kadın çalışma statüsü içinde. Türkiye’de fazla nüfusun gerektiği hususunu savunmak güç olduğu kanaatindeyim.

İkinci soruyu sayın Çağlar sordular ve dediler ki, «Antinatalist politika Türkiye’de olduğu halde doğurganlık % 0,40 civarında, İsrail’de şiddetli bir pronatalist politika olduğu halde % 0,26 civarında, burada bir çelişki yok mu?» dediler anladığıma göre. Efendim, burada bir çelişki yok yahut var bir anlamda. Türkiye’de antinatalist politika olmasına rağmen doğurganlığın yüksekliğinin nedeni, hükümetlerin saptanan antinatalist politikayı

uygulayamamalarıdır. Halkın direnci, halkın isteğine ters düşme değildir. Halkın nüfus konusundaki tutumu Türkiye’de gayet derinlemesine araştırılmıştır. Bu hususta yapılmış en aşağı üç tane ülke ölçüsünde araştırma vardır. Türkiye’de ailelerin % 68’i köyler dahil 3 veya daha az çocuk istiyor. Halbuki, Türkiye’de ortalama çocuk sayısı 5’tir. Yani, Türk Halkı istediğini elde edemiyor.

İkincisi; Türkiye’de isteyerek çocuk düşürme oranı % 0,30’dur. Batı ülkelerinde bu oran % 0,10’dur. Bizim bu rakamımız birçok sosyalist ülkelerin arasına girer. Bunun nedeni de, halkın istememesine rağmen gebe kaldığı zaman çocuk düşürmesidir. Bu da, istenmediğinin kanıtlarıdır fazla nüfusun halk tarafından.

Bir diğer araştırmanın çıkardığı netice, Türkiye’de doğurganlık çağında olan kadınların % 40’ı gebeliği önleyici usul kullanır. Ancak, kullanılan usuller geleneksel usullerdir, geri çekme gibi, lavaj gibi, etkin usuller, modern usuller değildir. Türkiye’de doğurganlığın yüksek oluşunun nedeni, halkın tutumu değil, halkın metot seçmedeki sınırlılıklarıdır ve bunda da hükümetlerin hizmet arzındaki noksanları büyük rol oynar. Bu nedenle, şunu işaret edeyim; ben konuşmamda halkın isteğine ters düşen politikanın başarısı sınırlıdır dedim. Türkiye’de antinatalist politika kanunu halkın isteğine karşı değildir, büyük çoğunluğun isteğine karşı değildir. Türkiye’de durum, hükümetin nüfus, aile plânlaması hususunda halka hizmet götürememesidir. Hükümetin bu alandaki başarısızlığıdır. Tabii, bir soru sorulabilir, hangi alanda başarılıydı da burada değil?...

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Behzat Güre, buyurun efendim.

Behzat GÜRE (Avukat) — Efendim, bendenize iki değerli üye arkadaşımızı birer soru tevcih ettiler.

Önce sayın Ahmet Hamdi Sayar Beyefendinin sualine cevap arz edeyim. Mevcut demokratik müesseselerin özgürlüğü korumaya yeterli olmadığı kanısında mıdır? şeklinde bir soru tevcih edildi. Örneğin Anayasa Mahkemesi, 1961 Anayasasıyla gelen ikinci meclis, Senato gibi müesseselerin. Hemen peşinen arz edeyim ki, biz bu müesseselerin özellikle Anayasa Mahkemesinin özgürlüklerin korunması mevzuunda fonksiyonlarına inanıyoruz ve hatta bu-

nu büyük bir güvence sayıyoruz. Anayasa Mahkemesinin kararları elbette eleştirilebilir. Yalnız bu eleştirme kelimesini, Anayasa Mahkemesini hazmedememe gibi kabul etmemek lâzımdır. Örneğin, Anayasa Mahkemesinin kamulaştırmada tespit ettiği değer pahasının tayini noktasındaki kararı değerlendirilmesi Anayasamızın sosyal devlet ilkesi açısından elbette eleştirilebilir ve eleştirilmelidir de kanımca.

Diğer sayın üyelerden Kâmuran Ardıç Beyefendi, Anayasanın 53 ncü maddesinin kaldırılması gerektiğine değinen görüşüme şu endişe ile sual tevcih ettiler; Bugünkü sosyal dalgalanmaların bile ancak bu 53 ncü madde ile tehlike düzeyine varmadığı, bu 53 ncü maddenin Devleti koruyan bir madde olduğu hususunu belirttiler ve benden bunun biraz açıklanmasını istediler. Biz aslında biraz da bu madde yüzünden sosyal dalgalanmaların tehlike yaratacak düzeye varabileceği görüşündeyiz. Çünkü, devlet madem ki, bir takım görevlerle yükümlüdür, o halde bunun mazeretini aramamalıdır. 53 ncü maddeyi sosyallik ilkesinin bizatihî çelişkisi gibi görüyoruz.

Alternatif soruyorlar. Mazeret kalkınca, devlet görevlerini da da zorunlu olarak yerine getirecektir. Ekonomik kamu düzenini oluşturan yapısal Kurumların nasıl oluşacağı, nasıl işleyeceği, hukuk ve ekonomi uzmanlarının kongreye sundukları birçok tebliğler de bu amaca dönük bulunuyor zaten. Ben sadece 53 ncü maddeyi Anayasanın sosyallik esprisine bir zaaf getirdiği görüşünü saptamak istedim ve onu arz ettim, başka bir alternatif getirme görüşüm yoktur ve tebliğimde de yoktur efendim; arz ederim.

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz efendim.

Sayın Hurşit Kangal, buyurun efendim.

Hurşit KANGAL (Avukat) — Sayın Başkan, sayın delege arkadaşlarım;

Bir iki izlenimimi arz etmekle bana teveccüh eden suallerin büyük kısmını cevaplandırabileceğimi zannediyorum.

1972 senesinde Birinci Hukuk Kongresi toplandığı zaman yanılmıyorsam bu salonda ticaret hukuku ve genel sorunlar komis-

yonunda ben de üyeydim, tebliğ vermemiştim; fakat bir konunun gündeme alınmasını istemiştim. Konu yine bugün tebliğimin konusunu teşkil eden halka açık anonim şirketler veya şirketlerin halka açılması idi. O zaman komisyonu yöneten sayın Prof. Karayalçın, sayın Prof. Ansay'ı, da işaret etmek suretiyle konunun çok işlenen bir konu olduğunu ve parlamentoda da bir tasarı bulunduğunu; binaenaleyh bu kadar yoğun hukuk çalışmaları yapmakta olan bir Kongrede bunun ele alınmasına özellikle lüzum olmadığı görüşünü savundular. Tabii, kendileri ticaret hukuku sahasındaki büyük otoriteleri ve büyük bilgileri sebebiyle bu suretle beni tatmin edici cevap vermiş olduklarını ben de kabul ederek ısrarım olmadı.

Ancak, bu müşahadeleri, 1972 senesinde Birinci Hukuk Kongresinden sonraki müşahadelerimizi, hatta bunların bir kısmına kişisel müşahade demek de mümkün değil hep beraber izlediğimiz olayları müsaade ederseniz satır başlarıyla gözden geçirirsek; o zaman beni tatmin eden cevabın bugün tatmin edici olmaktan uzak olduğu ortaya çıkacaktır. Şöyle ki, televizyon ekranlarında Almanya'ya çalışmaya giden, gerçekten çok güç koşullar altında çalışan bir şirketin kuruluşu sebebiyle gidip gördüm, yaşayışları da çok ilkel olan işçi vatandaşlarımızın gerçekte müreffeh bir yaşayış sebebiyle değil, buradaki sefaletlerini orada da sürdürmesi sebebiyle biriktirdikleri paraları ülkelerinde, özellikle ayrıldıkları şehir veya köy civarında bir yatırım yapmak amacıyla biriktirdikleri ve fakat bunları Türkiye'ye aktarmak istedikleri bir yatırıma tahsis etmek istediklerini ve fakat dolandırıldıklarını televizyon ekranlarından hep beraber izledik, bu bir müşahade.

Diğer bir müşahade, gazete ilânlarında boy boy ilânlar, halka açık anonim şirketler, sonra bilhassa 1973 seçimlerinden sonra moda oldu halk sektörünün gerçek temsilcisi biziz iddialarıyla ortaya çıkmalar ve fakat gidildiği zaman ben de yatırımımı, 5 - 10 bin lira biriktirimimi yatırıma dönüştürmek istiyorum, bu halka açmak istediğiniz şirketten hisse almak istiyorum denildiğinde, bir sayfalık gazete ilânında asla koşullar arasında gürülmeyen bir koşulun öne sürülmesi, bu şirketin bağlı bulunduğu holdingin tahvilinden 100 bin lira al sana 10 bin liralık hisse senedi verelim.

Diğer taraftan, halka açık anonim şirketlere tahsis edilen teşvik tedbirlerinden yararlanmak iddiası ile güya halka açık anonim

şirket kurmak iddiasıyla ortaya çıkmalar, mevcut ticaret kanunumuz, daha ileriye götürmek, halka açmak bakımından daha ileriye götürmek iddiasında bulunduğumuz mevcut ticaret kanunumuz dahi kurucu hissedarlara % 10 temeddü payı ayırmayı öngörürken, bunun üstünü kabul etmezken, dolambaçlı yollardan % 30 kuruculara hisse ayırmalar ve bunun biz Ticaret Bakanlığından bunu tasdik ettiremezsiniz dememize rağmen Ticaret Bakanlığından tasdik ettirip getirmeler.

Diğer taraftan, gerçekten ben onu safiyane vatan sevgisine, müsaade ederseniz bu terim kullanıldı, onu kullanacağım, ama ben bunu halkımızın çok takdir ettiğim vatan duygusuyla izah ediyorum. Belki bugünün materyalist düşüncelerine uyar, uymaz, ayrı bir konu. Vatan, millet sakarya edebiyatı belki; ama benim köyümün civarında, benim kasabamın yanında ufak da olsa bir yatırım olsun diye dışımdan tırnağımdan artırıp halk şirketleri kurma teşebbüsleri; fakat bunun kanunî güvenceleri olmadığı için akim kalan, hüsrana uğrayan umutlar.

Şimdi bütün bu manzara karşısında bir siyasî tercihe arz edilen, bir, iki, üç veya beş siyasî parti tarafından doktriner bir temelle dayansın veya dayanmasın, isabetini kabul edelim veya etmeyeelim, halk sektörü kurma iddiaları; ama arz ettiğim gibi halk sektörü kurma, bir siyasî tercihe takdim edilen, halk oyuna takdim edilen ve ne zaman gerçekleşeceği henüz bilinmeyen, isterseniz bir özlemin ifadesi, isterseniz bir gerçeğin tahakkuku için gayretlerin muhasalası diyelim; ama henüz ortada olmayan bir şey.

Yalnız, bendenize konu itibariyle, şahsıma bir teveccüh olarak görmüyorum, konuyu isabetli seçtiğim kanısındayım sayın Başkanım. Yani meyveli ağaç taşlanır derken, arkadaşımıza ben o noktadan katılıyorum, konu meyveli bir ağaç olduğu için.

Şimdi ben bütün bunlarla şunu demek istiyorum; ortada bir takım vakıalar var. Halkın biriktirdiği parayı, memleketin gerek o parasıyla nema temin etmek, gerek bir kalkınma hamlesine katılmak, gerek kendi kendine veya çevresine eser kazandırmak gibi düşüncelerle yatırım yapmak isteği var.

Bir önemli nokta da şu; bugün 10 bin lira biriktirerek eskisi gibi bir ev alma hayaline, bunu 50 bin lira yapayım da kendime bir ev alayım, bir tarla alayım, bir iş kurayım diyemez ve biriktirdi-

ğini de bir yere yatırmazsa enflasyonun aşırı baskısından kurtulamaz, onun için bir yatırım yapma arzusu var. Çeşitli sebeplerle olay var. Bu olaya bir hukukî veçhe vermek, bunun hukukî tedbirlerini getirmek lâzım geldiği kanısıyla konuyu getirmiş bulunuyorum. Onun için takdim ettim. Ne özel sektörün savunmasını yapmak niyetindeyim, zaten benim haddim değil o, onun daha değerli temsilcileri burada mevcut. Bu sebeple biz konuyu şu şekilde sunmak istiyorum. :

Halk sektörünün kuruluşunu bekleyecek ve bu hali böylece sürüncemede mi bırakacağız? Yoksa, Ekonomi - Hukuk Kongresi olarak bunu temenni mi edeceğiz; yani halk sektörü kuruluncaya kadar bunun hukukî tedbirleri alınsın mı diyeceğiz? Buna böylece işaret ettikten sonra somut bir iki suale geliyorum.

Halka açık anonim şirketler kapitalizmi şişirir mi?... Benim zaten tebliğimde bunun kapitalizmi şişirici bir yöntem olmaması için alınmaması lâzım gelen birtakım somut tedbirler zaten önerilmiştir, bunlar tabii geliştirilebilir.

Yine bir soru var, çok misâle dayanan bir soru. 10 bin lirası olan bir köylü bununla inek mi alsın, yoksa civarındaki bir fabrikadan hisse senedimi alsın?... Efendim, bence fabrikadan hisse senedi almasın, inek de almasın; inek et sanayiiyle ilgili veya et kombinaları kurmaya yönelik veya süt sanayiine yönelik veyahut et üretimini arttırıcı bir şirketin kuruluşuna iştirak etsin.

Birtakım öneriler yok mudur? denildi. Bendenizin somut öneriler bahsi altında bildirdiğim ve ancak tabii önerilecek hususların bir kısmını kapsayan hususlar tebliğimde var.

Saygılar sunarım.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederiz.

Buyurun sayın Hüsnü Kızılyallı.

Hüsnü KIZILYALLI (Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlık Müşaviri) — Ben başlangıçta usul hakkında bir iki cümle arz etmek isterim. Süre tahdidi dolayısıyla tebliğim zaten çok özetti, o yüzden yanlış anlamalar oldu ve birinci soruya o yüzden bu girişten sonra cevap vermek isterim.

İki soru soruldu, soru soranların isimlerini maalesef alama-

dım. Birinci soru, Türkiye'deki ekonomik sorunların kökeninde gelir dağılımındaki adaletsizlik mi yatıyor, yahut bunu ben böyle mi dedim?... diye soruldu. Aslında benim tebliği takdim edemem nedeniyle böyle bir zehap uyanmış oluyor. Tebliğin ana teması, Türkiye'nin sorunları, özellikle ekonomik sorunlarına, ekonomik teorisi ve mantık açısından yaklaşmak. Benim bütün önerdiğim bundan ibarettir. Sloganlarla halletmemek. Yakın zamanda moda olan bir slogan sanayileşmeyi meselâ alıyorum. Bunun çeşitli şeylerini inceliyorum. Sanayileşmeyi amaç olarak edinirken diyorum ki, istihdamı bir yana bırakıyoruz, gelir dağılımını bırakıyoruz, fiyat istikrarını bırakıyoruz. Bunlar bir kenara bırakılacak kadar önemsiz değil.

Gelir dağılımı sorulmuşken zannediyorum istihdamı sağlamak, istihdama öncelik vermek belki daha şey olabilir. Tabii bu şahsî bir tercih oluyor. Burada sorunları incelerken tercihlerimizle olayları, teorileri, vakaları ayırmak, ikinci belirtmek istediğim o. Yani konuya bakınca bilim açısından girerken önce olanaklar nedir, ondan sonra seçenekler, alternatifler nedir, bütün alternatifleri ekonomi politikası yahutta sosyal ve siyasî hayatımızda herhangi bir uygulamada bir yatırım kararında sektörel gelişmelerde olanakları, seçenekleri ortaya koymak ve bundan sonra seçim yapmak.

Bunun böyle olmadığı, bu şekilde problemlerin rasyonel olarak ele alınmadığını ben sonuçlardan çıkarabiliyorum. Ekonomi teorisi bu şeylere uygulansa, sonunda aşırı dengesizliklerin ortaya çıkmaması lâzım. Aşırı dengesizlik dediğimizin bir tanesi şiddetli enflasyon. Türkiye son 5 yıldır % 20 ilâ 30 nispetinde hem de devamlı enflasyon dönemine girmiştir. Dünyanın hiç bir ülkesinde bugün her ne kadar bugün dünyayı enflasyon sardı dendiği zaman o ülkeler % 20'lik enflasyona bir yıl için müsaade etmişlerdir. Müteakip yıl enflasyon % 5'e, 10'a inmiştir; ama Türkiye'de enflasyonun aslında zararlı olduğu dahi kabul edilmiyor; fakat enflasyon dengesizlik işaretidir. Bir tanesi, aşırı fiyat artışları olur. İkincisi, döviz durumu; dış denge bozulur, Türkiye'de nitekim döviz kıtlığı başlamıştır. Yani dengesizlik olduğu takdirde takip edilen politikanın isabetli olmadığı, çıkarılı olmadığı, realitelere bina edilmediği ortaya çıkmış olur. Bilmiyorum, birinci soruyla ilgili olarak bunları belirtmek isterim.

Bir de benden sonra konuşanlardan sayın Özdemir Yazar'ın konusu benim önerdiğim yöntemlerle çok ilgili olduğu için o ko-

nuda da bir iki söz söylemek isterim. Çünkü, benim tebliğimin bir uygulaması oluyor. Orada da tabirimi mazur görsünler, iktisat ve istatistiğin yanlış uygulamasının nasıl yapılabileceğini müşahade ettik, zaten bunu sayın Çelebican kıdem tazminatıyla ilgili şeyde gösterdiler. Aslında kıdem tazminatı bir sosyal konudur, bir de iktisadî veçhesi vardır ve benim önerime göre bu iktisadî veçhenin incelenmesi lâzım. Bunun ekonomiye ne yük getireceğinin incelenmesi lâzım; ama burada yapılan hesaplamada olduğu gibi değil. Gayet ilmî olarak zaman içinde bu daralacaktır, iki milyon işçi hangi sürede emekliye ayrılacak, her biri ortalama ne kadar kıdem tazminatı alacak, bunlar bir fonda birikecek mi, vesaire, bütün varsayımlar altında bunun ilmî olarak iktisatçısı, hukukçusu, sosyal bilimcisi bir araya gelerek, bu incelenip ondan sonra bu konu ortaya konabilir.

Vergi konusunda yine bazı şeyler söylendi. Vergi alanında epeyce çalışmam oldu, onu cevaplamak istedim; fakat süre tahdidi dolayısıyla onu geçiyorum; fakat Türkiye'de vergi yükü % 50'dir, çok ağırdır dediğimiz zaman bu % 50 iş aleminde değildir. İş alemini vergi yükünden istisna etmek lâzım; çünkü iş aleminde bir kere enflasyonu etkisinden kendini kurtarabiliyor, çünkü enflasyon da vergidir. Enflasyonu iş aleminde dışındakiler taşıyor.

İkinci nokta, iş aleminde teşvik tedbirleriyle, yatırım indirimleriyle 1970'lerde vergi yükünden çok hafifletme olanağını bulmuştur. Bugün Türkiye'de bir orta gelirli bütün keseneklerle birlikte ortalama % 50'dir. Halbuki Amerika'da bir milyonerin ortalama vergisi % 50'dir. Şimdi bunun nedeni, diğer verginin ücretler ve maaşlar üzerinde kalması ve iş aleminin vergisini gerek bu tanıyan imkânlarla, gerekse vergi ziyayı bunu kendileriyle kabul ediyorlar, tabii bunu önleme yolları da vardır, yasal yollarla bu vergi ziyayı önlenir. Nitekim ileri sürülen % 50 nispetine Kanada ile Amerika'da olan % 50 nispetini biz kendi şeylerimize uygulasak, bizim milli gelirimiz 400 milyar civarındadır, bunun % 25'i tarım şeyidir ve vergiden muaftır, onu çıkarırsak 300 milyar kalır. 300 milyar liranın 100 milyarı da muafiyetler vesaireye girerse vergiye tabi 200 milyar lira kalır. Bu 200 milyar liranın vergisini hangi nispetten hesaplırsanız, % 30'dan hesaplırsak 60 milyar lira eder. Halbuki bizim gelir vergisi tahsilâtı tabii tam rakam veremeyeceğim; ama 20 milyar lira civarında ve bunun büyük çoğunluğu da ücret ve maaşlardan kesilmiş durumda. Benim

verdiğim son nispetler de ilmî değil. Ben sırf burada % 50 nispeti vergi yükü çok ağırdır dendiği için belirtiyorum, Türkiye'deki vergi yükü ağırdır; fakat vergi yükü daha ziyade ücretliler üzerinde ağırdır, orta gelirliiler üzerinde ağırdır. Çünkü, büyük gelirliiler teşvik tedbirleriyle bunları önleme imkânını bulmuşlardır.

İkinci soru, yatırımlarda veyahut bizim ekonomik politikamızdaki birtakım aksaklıkları ortaya koyduğu yatırımlarda bazı gecikmeler yanlış uygulamalar olduğu belirtildi; fakat bunlara karşı çareyi söylemediğimi ifade ettiler. Çareye girersek çok uzayacak. Çareye girmeyeceğim. Soruyu sorana ben bu konuyu bir süre önce İstanbul İktisat Fakültesinde verdiğim ve yeni yayınlanmış olan bir çalışmamda plânlı dönemde yatırım ve tasarruflarda performans, yani başarının ölçülmesi konusunda bir konferans vermiştim, onun basımı yapıldı, orada bu yatırımlardaki ve diğer ekonomik politikalarındaki yanlış uygulamaların nedenlerini ayrıntılı olarak işaret ettim. Arzu ederse kendisine takdim ederim.

Hepinize teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Emre Kongar, buyurun.

Emre KONGAR (Dr.) — Efendim, sayın Sayar'ın bir sorusuyla başlıyorum. Atatürk döneminde Atatürk'ün uyguladığı yöntemlerden başka türlü yöntemlerle aşağıdan yukarı özgürlük talebi nasıl yaratılırdı diye bir soru. Bu soruya iki tür cevap verilebilir. Birisi, Atatürk'ün uyguladığı model çerçevesinde, yani Atatürk ilkelerine uygun olarak başka yöntemler bulunabilir miydi?... Biri de, bu ilkelerin tümüyle dışında düşünülebilir. Ben şunu söylemek istiyorum; Mustafa Kemal Atatürk son derece tutarlı bir model geliştirmiştir kafasında, çok daha erken tarihlerde 1923'den ve bu modeli son derece tutarlı olan bu modeli yine son derece tutarlı bir uygulamayla Türkiye'de sahnelemiştir. Dolayısıyla Atatürk'ün kafasındaki model kabul edildiği takdirde onun yaptığından daha iyisini yapmak olanaklı değil. Başka şeyler yapabilir miydi?... Evet. Modeli değiştirseydi, başka şeyler yapabilirdi. Hemen örnek vereyim; İstiklâl savaşını yaptığı orduları terhis ettiği zaman her bir askeri silâhıyla terhis edip, istediğiniz toprağı alın, orayı işleyin diyebilirdi; ama bu tümüyle farklı bir model uygulaması olurdu. O da, kendi mantığı içinde tartışılırdı. Yani, böyle bir model uygulamasında yapılacak en iyi şey bu muydu, değil miydi diye. Onun

için üzerine basarak tekrar ediyorum; Atatürk'ün uyguladığı Batı modeli çerçevesinde yapılabilecek en iyi uygulamayı yapmıştır kanısındayım.

İkinci soru, bugün aşağıdan yukarı özgürlük talebi olsaydı nasıl örgütlenebilir?... Görüyoruz, örgütleniyor zaten. Özgürlüğün tabii bir anlamı var. Teorik ve havada bir lâf değil, yani özgürlük içinde özgürlük değil. Bugün Türkiye'de bunu açıkça görüyoruz. Bütün örgütlenmeler ulusal gelirden o örgütlenen grubun aldığı payı artırmaya yönelik örgütlenmelerdir.

Dolayısıyla, ulusal gelir de belli bir gelir olduğuna göre belli gruplar örgütlenerek bu paydan, bu gelirden paylarını artırmak istediklerine göre, mevcut yüksek pay alanlar da örgütlenerek paylarının azaltılmasına karşı çıkmaya çalışıyorlar. Bir örneğini buradan vereyim, sabah konuşan Sayın Özel Sektör temsilcisi kendisini tanıtırken ismini söyledi, meşguliyetini söyledi, bir örgüt üyeliğini söyledi. Belki birçoğunuzun gözünden kaçmıştır, ben tekrarlıyayım, TSİAD üyesi olduğunu söyledi, Türkiye Sanavici ve İşadamları Derneği üyesi ve hemen arkadan ilâve etti, «Kendi adıma konuşuyorum» dedi. Halbuki, meselâ ben üniversite mensubu olduğumu söyledim, kendi adıma konuşuyorum deme gereğini duymadım. Bunu şunun için söylüyorum; demek ki, işadamlarında bir örgüt bilinci geliyor, o kadar geliyor ki, böyle bir örgüt üyesi bir toplulukta bir konuşma yaparken örgüt mensubiyetini belirtiyor, ayrıca kendi adına konuştuğunu da belirtmek ihtiyacını duyuyor. Demek ki, aşağıdan yukarı gelen örgütlenme talebi ve örgütlenme olayı tamamen ve tamamen somut, günlük veya aylık maaş mı diyeceksiniz, ücret mi diyeceksiniz çıkarlarla ilgilidir ya da kârlı, ulusal gelirden alınan payla ilgilidir. Bu pavın artırılmasından yana olanlar veya paylarını korumak isteyenler örgütlenmektedirler.

Sayın Nabi Dincer'in bir sorusu var; «Kapitalizm Türkiye'de sağlıklı mı gelişmiştir. çarpık mıdır?...» Efendim, şimdi savın hukukcuların çoğunlukta olduğu, yani normatif yaklaşımın çoğunlukta olduğu bir yerde konuşuyorum. Ben sosyal bilimci olarak normatif olamam. Bir örnek vereyim, kentleşme örneği. Savın hocamız da buradalar. Türkiye'de kentleşmenin bozuk olduğu, çarpık olduğu falan söylenir, avnen kapitalizmde olduğu gibi. Simdi soruyorum, neye göre bozuk, neye göre çarpık, meselâ kapitalizm ne-

ye göre çarpık?... Cevabı da var, hepimiz şartlanmışız, hepimiz koşullanmışız Batı modeline göre. Yani, Batı'da şöyle olmuş, bizde öyle olmadığına göre çarpıktır veya yanlıştır veya bozuktur. Ben buna katılamayacağım. Meselâ, sayın hocamın hoşgörüsüne sığınarak ve mümkünse tepkisini de almak kaydıyla Türkiye'de kentleşme eşittir, gecekondulaşma. Batı'da başka türlü olmuş olabilir, biz ona uymak zorundayız, değiliz diye bir şey yok. Batı'dan ayrı diye bizimki sağlıklı, sağlıksız, bana çok garip geliyor; ama bir dolgu var onu saptıyoruz, Türkiye'de kentleşme eşittir gecekondulaşma.

Şimdi kapitalizm de öyle. Yani, çarpık veya değil çok zor bir şey. Yalnız Türkiye'deki kapitalizmin nitelikleri söylenebilir. Bir defa verimliliği düşüktür, dışa bağımlıdır; ama bu dışa bağımlılığı katıyen çarpıklığını göstermez, özellikle her gelişmiş kapitalist ülke dışa bağımlıdır, sömürür veya sömürülür, dış bağımlılık kapitalizmin tanımıdır, gereği icabıdır hatta, içte kalamaz kapitalizm muhakkak dışa taşmak zorundadır. Türkiye'de de böyle olmuştur.

Şimdi sayın Dinçer bunu çarpık diye nitelerse, niteliyebilir tabii; ama verimliliği düşüktür, dışa bağımlıdır, rasyonel ilkelere göre çalışmamaktadır; yani kullandığı benzini iyi bir kapitalistin lâfını hatırlıyorum, işçi bizim için otomobilimizin benzindir. Onu besleyeceğiz ki, otomobilimiz iyi gitsin demişti, yani işçiyi ne kadar besliyor bilemiyorum.

Türk sanayii dışa bağımlı mıdır?... Cevap, evet. Kesinlikle evet. O kadar dışa bağımlıdır ki, dış politika da istenen veya gereken bağımsızlık atılımını dahi ekonomimizin dışa bağımlılığından dolayı yapılamıyor.

Şimdi hepimiz okumuş, yazmış kişileriz, Türk - Amerikan ilişkilerinin tepkisini hepimiz görüyoruz, yani adam kendi kendine bir küçük kardeşiyle oynar gibi ambargo yapıyor, şunu kaldırıyor bunu kaldırıyor. Yani ulusal saygınlık, millî haysiyetle bağdaşmadığı gibi, yani eşit devlet ilişkileriyle de bağdaşmayan şeyler oluyor ve sesimiz çıkmıyor. Neden çıkmıyor?... Çünkü, ekonomik olarak bir bütünleşme var. Bu derece dışa bağımlı olduğu kanısındayım. İyidir, kötüdür, bunun tartışması benim sorunum değil.

Sayın Babüroğlu burada yoklar, onun için sorusuna tek kelimeyle cevap vereceğim. «Parlamento niçin burjuvazinin Parlamen-

tosudur bugün, dedi? Bugünkü seçim sisteminden mi, yoksa tarihsel gelişimden mi?...» Cevap şu :

Her ülkenin siyasi iktidarı veya yasama organı o ülkenin toplumsal yapısının bir aynasıdır. Türkiye’de hangi toplumsal sınıf egemen ise, parlamentosu da, hükümeti de, şusu da, busu da onun tabii bir ayna olarak yansımalarıdır. Batı tipi kalkınma modelimiz içerisinde kalkınmamızın motoru özel teşebbüs denem sermaye sınıfı veya burjuvazi olduğuna göre, çok uzun süreler parlamento da tabii bunun temsilcisi olagelmıştır.

Ha şimdi bunun karşıtı çıkmıştır, işçi sınıfı güçlenmiştir, bir burjuvazi, kendi niteliğini koruyan bir sınıf gibi davranmaktadır. Parlamentosu da bunların yansımaları da vardır; ama genel olarak toplumda hangi güç egemen ise parlamentosu da onu yansıtır, hatta bazen süngüyü dahi yansıtır, yansıtmıştır, yansıttığı dönemler vardır. Anayasa değişmeden tekeller engellenebilir mi? Diye bir soru var.

Efendim ben Anayasanın tekellerle ilgili olduğu kanısında değilim. Hatta ben Anayasanın iktisadi sistemle de çok ilgili olduğu kanısında değilim, tam tersi ... Yani ilgili de belirlemiyor, belirliyor. Yani yaptığımız Anayasa ile iktisadi sistemimizi belirlemiyoruz. Tarihsel gelişim içerisindeki birtakım güçler, birtakım ilişkiler bizim Anayasamızı belirtiyor. O yüzden, ben Anayasada değişiklik yapılarak veya yapılmadan tekellerle başa çıkılacağı, kanunlarla tekellerle başa çıkılacağı kanısında değilim Tabii başa çıkılacaktır; belli değişimler olduktan sonra o değişmelerin paralelinde kanun, yasama faaliyeti yapılacaktır, öyle olacaktır. Ama bugün böyle bir yasama faaliyeti Türkiye’de yapılamaz; bugünkü Türkiye’nin sosyo - ekonomik düzeninde.

Nazariyet ve pratik ayrımı yapıldı, benim fikrimi öğrenmek istediler. Efendim, hangi bilim adamı nazariyatçıdır, işte biz pratikçiyiz falan... Ben bunlara inanmıyorum. Şöyle inanmıyorum : Bunlar görüş zaviyesi meselesi. Meselâ size çok nazari bir lâf: Efendim Türkiye’de düzen değişmelidir. Ve hemen buna bir tepki : Sen kardeşim ne düzen değişmesinden bahsediyorsun? Ben işte bir işletme kurmaya kalktım, gittim, birbuçuk yıl uğraştım... Şimdi o nazari, bu pratik değil. Birisi makro düzeyde bütün düzeni değiştirmeye çalışıyor, öbürü düzeni veri olarak alıyor, mevcut düzeni veri olarak alıyor, o düzenin daha iyi işlemesine çalışıyor.

Demek ki birbirimizi nazariyatçılıkla veyahut pratikçilikle, pratikte fazla kaybolmakta suçlamakta bir anlam yok. Mesele bakış meselesidir. Nereye bakıyorsunuz? Düzeni veri olarak kabul edip özel teşebbüsü en iyi geliştirme olanaklarını arıyorsanız başka yerlere bakarsınız; yok tümünden bir yasama organı gibi düşünüyorsanız başka yerlere bakarsınız .

Vergi kaçakçılığını önlemek için ne gibi tedbirler getirilir, diye bana bir soru yöneltildi. Bu benim konum değil. Ancak şunu söyleyeyim ki bugün Türkiye’de sosyolojik olarak vergiyi ücretliler, maaşlılar, yani stopajda vergisini ödeyenler, bir de kurumlar öder. Yani genellikle sanayiciler öder. Aslında ben sanayi sınıfı içerisinde sanayicilere büyük haksızlık yapıldığı kanısındayım. Hele sayın temsilciyi dinledikten sonra yüreğim hakikaten parça parça oldu.

Efendim, batıdan alınan kurumlar geldi, sebepleri yokken, dediniz, dendi. Peki Türk hukuk devrimi için ne diyorsunuz?

Burada geriye döneceğim ve şunu hatırlatacağım: Ben yarıda bulunmadım. Yani bu kötüdür demedim, iyidir de demedim, bir olguyu saptadım. Yani biz, gerekli sebepler hazırlanmadan sonuçlar aldık, şimdi o sebepleri bu sonuçlardan bekliyoruz dedim. Bu iyidir, kötüdür demedim. Yalnız Türk hukuk devrimi için şunu söyleyeyim : Sebebi hazır olsun veya olmasın alınan sonuç, yani alınan yasalar fevkalâda etkili, son derece rasyonel bir biçimde toplumumuzu biçimlendirmiştir. Eğer bugün burada böyle bir konuda bir kongre yapılabiliyorsa ve ben konuşabiliyorsam, bunu Atatürk devrimlerine ve özellikle onun hukuk devrimine borçlu olduğumu biliyorum.

1960 Anayasası ile hukuk sosyal gelişme ile bütünleşmiş midir, yani bu önde oluş, toplumsal gelişmenin önünde oluşu, arkasında oluşu bitmiş midir? Büyük ölçüde evet ... Yani siyasal kurumlar ve hukuk yapısı ile toplumdaki sosyolojik gelişme ve değişimler, sıçramalarla Türkiye’de bütünleşiyor, birleşiyor. 1960 Anayasası bu birleşme ve bütünleşme noktalarından birisidir, en rasyonellerinden de biridir. Tam o noktada toplumun gelişme eğilimleriyle siyaset ve hukuk kurumları birbirine çatışmıştır. Zaten doğal gelişme eğilimlerini belirlediği içindir ki Anayasa bu kadar hücum altındadır ve geriye dönüş çabaları olmuştur.

Çok teşekkür ederim, saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

ORHAN ARİF BARLAS (Avukat) — Efendim ben bir sual sormuştum : Batının etkileri, dış etkileri bütün diğer az gelişmiş ülkelerde bizim karşılaştığımız sorunları yaratıyor mu, diye...

Emre KONGAR (Devamla) — Bir kelime ile arzedeğim. Türkiye'nin çok güzel bir niteliği var diğer az gelişmiş ülkelere nazaran; çok geniş bir tarihi var ve birtakım ilâve yanılığlar var, ama temelde beyefendinin sorusuyla söylemek istediği şey doğru. Batının bu dış etkileri gerçekten bütün az gelişmiş ülkelerde bizim karşılaştığımız sorunları yaratıyor efendim.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederim.

Sayın Hasan Olalı, buyurunuz.

Hasan OLALI (Prof. Dr.) — Efendim bana tevcih edilmiş bir sual olduğunu hatırlamıyorum. Eğer varsa, lütfetsinler cevaplandırayım.

YÖNETİCİ — Sayın Hayati Topallı, buyurunuz.

Hatayi TOPALLI (Avukat) — Affınıza sığınarak önce tebliğimdeki iki kelime hatasını açıklamak istiyorum.

Günümüzde spor ve siyasete aşırı derecede yönelindiği için benim teknik terimlerim, bu iki bransa ait terimlerle değişmiş. Meraklıları lütfen not etsinler, değiştirirler.

«Parite» kelimesi «Parti» olarak geçmiştir. «Kredi depasmanları»ndaki «depasman» kelimesi «deplasman» olarak geçmiştir. Nihai deplasmana çıkamadan evvel bunu düzeltmek istedim.

Şimdi bendenize iki saygı değer arkadaş iki konuda sual tevcih ettiler. «Bürokratlara bırakılamayacağına göre nasıl bir kadro oluşturulur veya ne gibi tedbir alınabilir?» denildi.

Şimdi arkadaşlar, bürokratların rolüne, gene müşahhas ve çok büyük bir misal vermeksizin konuya girmek istemem.

Şimdi, hepiniz bilirsiniz, İş Kanununda bir değişiklik yapılmıştır; fikri sâyi bedeni sâyine galip olmayanlar eskiden işçi iken sonra fikri sâyi galip olanlar da işçi mefhumu içine alınmıştır. Bu

benim hukuk müşavirliğini yaptığım bir müessesede büyük bir mücadele konusu oldu. O mücadele şu esasa dayalı idi :

Bir Yargıtay emsal kararı ellerine geçirmişler, ona göre sözleşmeden doğan haklar da alınır, kanundan doğan haklar da alınır ... Binaenaleyh, biz de işçi olduk, kıdem tazminatı da alabiliriz, dediler. Halbuki bu müesseselerde çalışanların, daha öncelerden aynı sosyal ihtiyaçlar düşünülerek personeline belli süre hizmetten sonra gayet elverişli ayrılış tazminatı akti olarak kabul edilmişti. İkisini de birden alırız, dediler. Biz de, aynı sosyal amaçla olduğu için alamazsınız, mükerrerlik vardır dedik. Bunların mali portesini hesapladım, bizde aktuarya hesapları da yapılmaz, özel sektörcüler de bu fikrimden faydalanabilir; ben aslında mantık ve matematik sektöründenim. Şimdi bir hesap yaptım, 10 yıllık bir malî portesi bunun, Fisko - birlikte 30 milyon liraya balığ olacaktır. Halbuki ortakların iade edilemeyeceğini tebliğlerimde söylediğim iştirak paylarının ödenmiş sermayelerinin o tarihteki tutarı da 19 milyon lira idi. Bunlar giderek de artabilecekti. Binaenaleyh aktuaryal karşılıkları da olmadığını ileri sürdük, fakat bunlar her ikisini almaktan vazgeçemediler ve işten çıkış tazminatını alarak ayrılanlar, bir de mahkemelerde kıdem tazminatı istekli davalar açtılar.

İşin garibi şu : Ben oranın hukuk müşaviriyim, benim fikirlerimden belki de hiç bahsetmeksizin Ticaret Bakanlığına sormuşlar, Ticaret Bakanlığını ikna etmişler, mademki böyle mahkeme kararları var, ödensin diye talimat verilmişti. Biz aksi tezi, henüz devam eden davalarda savunuyoruz. Karşı tarafın vekili, bu Ticaret Bakanlığının emrini benden evvel eline geçirdi, mahkemelere getirip hâkimi etkilemek için; efendim Ticaret Bakanlığı da bunun ödenmesini emrediyor dedi.

Şimdi uzatmayalım, biz tezimizi galip getirdik, Yargıtaya tasdik ettirdik, bunun mali portesi tüm Türkiye'de 130 milyon lira idi o zamanki duruma göre ve enflasyon nedeni ile yapılan zamlar neticesinde bunlar bugün 300 milyondur. Yani, biz tezimizde şunu söylüyoruz; bir halk sektörü, işçilerin kurabileceği kooperatifler düşünüyoruz, bunların bürokrat yöneticileri olacaktır, bu kabil taleplerde onların karşısına geçebilecektir, o zaman onların sermayelerinden, o küçücük tasarruflarından, Almanya'da bin türlü güçlük neticesinde elde ettikleri tasarruflarının karşısına bu

bürokratların talepleri çıkacaktır. Bundaki vahameti ortaya koymak istedim.

Şimdi sorunun cevabı : Bürokratlara bırakılmayacağına göre nasıl bir tedbir alınır?

Efendim akla her şey gelir. Eğitim bir tedbirdir, tek tedbir değildir. Fazla eğitilmiş olmak bürokratin aşırı talepte bulunmasını önlemez ki...

Şimdi, kâr ve zarardan o personelin etkilenmesi bir tedbir olarak getirilebilir, zarar olursa, o zaman tasarrufu sağlayacak tedbirleri alabilir.

Bir de denetim, kamu adına denetim. Hiç bir yetki başıboş bırakılamaz.

Diğer bir sayın arkadaşımız müdahale alımlarının eskiliğinden bahsetti. Gerçi eskidir ama bünyesinde bir değişiklik olmuştur. 1965'ten itibaren ortak ürünlerinin kâr ve zararları ve sonuçları da müdahale alımlarının kapsamına alınmıştır. O zaman, mademki müdahale alımlarının kârı, zararı Devlete ait olacak, bu kuruluşların genel kurullarında ortak temsilcilerinin konuşmasına ne lüzum var? Onların seçtiği yönetim kurulu üyelerinin fonksiyon sahibi, karar sahibi olmalarına ne lüzum var? Bu neye müncer oluyor biliyor musunuz? Ticaret Bakanlığındaki bürokratlar, onların yönetim kurullarındaki bürokratlarla işbirliği yapıyorlar, birbirlerine pas veriyorlar, zararları çoğaltıyorlar.

Şimdi, bir tip nokta olarak söylerim : Fiskobirliği dolandırmış bir firmanın borcundan bir indirim yapıldı. Bu nasıl oldu biliyor musunuz? Ticaret Bakanlığı Fiskobirliğin yönetim kuruluna, şu istikamette bir karar alın dedi : Bu firmanın cezaî şartını indirin dedi, indirtti. Kendisi de tasdik mercii olarak tasdik etti. Tasdik ederken de, Maliye Bakanlığından da dolaştırmış, Maliye Bakanlığının filan tarih ve sayılı yazısına göre bu borç indirimi sakıncasız bulunmuştur, onanmıştır, dedi. Yani aslında bu irtikâba sokulabilir bir eylemdir. Çünkü neden? Ticarî akitten doğan cezaî şartı hâkimin bile tenkis yetkisi yoktur. Fakat bu üç başlı bir şekilde tenkis edilmiştir, ortadan kaldırılmıştır. Sorumlusu kim? Maliye Bakanlığı mı, Ticaret Bakanlığı mı, Fiskobirlik yönetim kurulu mu? Bu husus ortaklıkta kalmıştır.

YÖNETİCİ — Sayın Özdemir Yarar, buyurunuz.

Özdemir YARAR (Atom Kimya Sanayii) — Efendim bana sorulan 30 dan fazla suali cevaplandırmaya çalışacağım.

Herşeyden evel isim üzerinde duruldu. Birkaç arkadaşımız : «Neden özel sektör demiyorsunuz da, hür teşebbüs diyorsunuz» dedi. Hakikaten buna ehemmiyet veriyoruz. Çünkü kanaatimce özgürlüklerin arasında, en önemli özgürlüklerin başında teşebbüs özgürlüğü ve çalışma özgürlüğü geliyor. İnsanlara eğer diledikleri işte çalışma, geçimlerini kazanma imkânını vermezsek, onları başkalarının iradesine ram edersek, bu tabii onların bir yerde bağımlı olmasını gerektiriyor. Bu serbest çalışmadan dolayı buna «hür teşebbüs» demek daha doğru olacağı kanısındayım.

Diğer taraftan, arkadaşlarımızın önemli bir kısmı kıdem tazminatı üzerinde değişik sualler sordular ve fikirler ileri sürüldü. Özellikle bu tazminatın çok abartılmış olduğu ifade edildi.

Muhterem arkadaşlarım, mühim olan, yüzde yüz ezrak olan rakamları çıkartmak değildir, kimse de bunu tam çıkartmak gücüne sahip değildir; fakat yüzde doksan bir sıhhatle söylenmiş olan rakam aslında çok şey ifade eder. Şunu söyleyeyim ki, bugünün şartları altında işçilerimize verilen ücretler, onların emeklilik zamanındaki brüt ücretleri üzerinden ve tüm sosyal haklarla birlikte mütalâa edileceği için, hele önümüzdeki bir iki sene içerisinde 9 bin liranın altına düşmeyecektir ortalama olarak bunun hatta bir seneliğini alsak dahi, 400 milyarın tek bir seneye tekabül edeni dahi 20 milyar eder. E Türk hür teşebbüsünün zaten bütün yatırım gücü senede 12 - 13 milyar civarındadır. Demek ki rakamlar abartılmış değil, gerçeklere yakın bir şekilde ortaya konmuştur. Bilhassa hukukçu arkadaşlarımdan şunu beklerdim ki, bu tasarı maatteessüf makabline de şamil olmak üzere çıkmıştır. Kanaatimca hukukun genel prensiplerine ve Anayasamıza aykırıdır. Çünkü bütün iş alemi ve hatta devlet sektörü hesabını eski kanunlara ve eski nisbetlere göre yapmıştır. Hiç şüphesiz biz aslında Türk işçisinin haklarına karşı en saygılı olan bir camiyız ve böyle olmamız icap eder. Çünkü onların çalışmalarıyla, onlarla omuz omuza işleri yürütüyoruz. Fakat hesapsız harcamalar iş yerlerinin nihayet bütün yatırım imkânlarını ortadan kaldıracağı için neticede çalışan sınıfın aleyhine olacağından, bu hesapları, kitapları yapmak durumdayız.

Arkadaşlarımız vergi üzerinde durdular ve bu hür teşebbüsün vermiş olduğu vergilerin aslında pek çok gözükmemesi gerektiğini, gene çalışan sınıfın ve memurların daha fazla vergi verdiği üzerinde duruldu.

Ben, bütün memleketlerdeki vergi nisbetleri üzerinde durdum, dedim ki, buradaki cetvellere göre Türkiye'deki % 65'i bulan vergi nisbeti hakikaten çok yüksek bir düzeydedir. En gelişmiş memleketlerden Almanya'da dahi bu % 50 - 53 nisbetindedir. Bunun ağırlığı ortadadır. Ama bugünün geçim şartları içerisinde tabii asgari geçim indiriminin çok cüz'ü kalması da bir hakikattir. Memur ve işçi arkadaşlarımızın enflasyon karşısındaki gene ödedikleri vergileri de küçümsemek icap eder.

Yalnız vergi mevzuunda bir noktaya dikkatinizi özellikle çekmek isterim. Bir para vergi olarak cebinizden çıkıp bir tarafta bekletilmeden sadece hesap üzerinden veriliyorsa, onun vergi olduğu hissini insanlar taşımıyorlar. Yani mutlaka o parayı vereceksiniz memurunuzun, işcinizin eline, o onun üzerinde hiç olmazsa 15 gün, bir ay, iki ay yatacak, ondan sonra onu verdiği zaman verginin zorluğunu oradan anlayacak. Yoksa her çalışan kimse; benim elime net geçecek diyor... Neti biliyor, başka hiç bir şeyle ilgilenmek istemiyor

Bir arkadaşımız; mucizevi kalkınma nasıl sağlanmıştır, bu halkımızın sırtından sağlanmıştır, halkımız bu malları almasaydı bu mucizevi kalkınma olmazdı, demiştir. Bunu tabii anlamak güç. Her memleketteki sanayi kalkınması tabii halklarına mal satarak bunu yapacaktır. Tabii burada gönül ister ki, sanayimiz biraz daha tekâmül etsin, dışarıya ihraçtan da daha fazla gelir sağlasın. Nitekim birkaç arkadaşımız bunun üzerinde durdu, ama insafla söylemek icap ederse, bir taraftan 300 senelik batı teknolojisi, öbür taraftan 25 yıldan beri çalışmakta olan bir doğuş halindeki olan bir sanayi. Bu vesileyle burada sual soran diğer arkadaşlarımızın da suallerine cevap vermek isterim. Efendim, teknolojiyi batıdan alıyor muyuz, tam olarak isabetle seçiyor muyuz gibi sualler oldu. Bazı hataların yapıldığı doğrudur. Türk sanayiinin büyük ölçüde dışarıya bağımlı olduğu da bir ölçüde doğrudur. Aslında bütün diğer memleketlerin sanayileri de birbirine bağlıdır, hiç bir memleket müstakil değildir. Çünkü kimya sanayiinin bir milyon maddeye ihtiyacı vardır. Makina sanayiinin hudutsuzdur. Bunların hepsinin yerli olarak yapılması bir memlekette mümkün değildir. An-

çak şunun üzerinde teknolojik olarak biraz tartışmak lâzım: Yani daha üretim mallarına dönmek, daha tesisler kurulması için araştırmalara girmek gerekir. Bu da tabii bir zaman alacaktır.

Bir arkadaşımız dedi ki, hisse senetleri ailelere mi satılıyor? Yüzde kaç vatandaşlara satılıyor, yüzde kaç müesseselerin kasasında kalıyor?

Biliyorsunuz son zamanlarda halka açılma yolunda büyük çalışmalar vardır ve bunun kanaatimca desteklenmesi lâzımdır. Kanununun çıkarılması gerekirdi. Fakat bu sahada kanun halâ çıkmadı. Buna rağmen son zamanlarda hisse senetlerine halkın büyük rağbetini görüyoruz. Hatta takdire şayandır ki, hür teşebbüsün kıymetli müessesesini halk gayet iyi biliyor; onların hisse senetleri bakıyorsunuz daha çıkması ile kaybolması bir oluyor. E bu çok uyarıcı bir şeydir. Demek ki, halk nerede kâr olduğunu biliyor ve parasını oraya yatırıyor. Bu itimadı hür teşebbüsün kazanmış olması aslında övünülecek olan bir şeydir.

Bir arkadaşımız : «E devlet % 30 - 40 sübvansiyon verecekse gerikalan 60'ını da kendisi verir, ondan sonra yüzde yüzünü kendisi yapar. E bunu niçin ödesin özel sektöre, hür teşebbüse?» diye bir teklif ortaya attı. Buna benzer bir suali ben İrlanda'nın bir sanayi temsilcisine sormuştum; çünkü o kadar korkunç teşvik vardı ki İrlanda'da, bütün alt yapılardan başka, 10 sene vergi muafiyetinden başka bir de % 50 yatırım mallarını devlet sübvansiyon ediyor diyince bizim aklımız almadı. Adama sorduk; niçin niçin?... Adam dedi ki, «Yahu anlamıyor musunuz, istihdam yaratıyor. En büyük problemimiz bizim istihdamdır» dedi. Hakikaten zamanımızın en sosyal problemi istihdam olduğundan ve hür teşebbüs elinde, biraz evvelki konuşmamda ifade ettiğim gibi istihdam daha fazla olduğundan, aynı zamanda katma değer itibariyle de fazla olduğundan, bu sektörde yapılması fazla bir şey değildir. Zaten şunu ifade etmek isterim ki, bir sanayici olarak bugünkü teşvik sistemlerinin olmasıyla olmaması arasında hiç bir fark yok. Yani bugünkü teşvik sistemi, hiç bir zaman, kendi bürokrasisi, formalitesine göre (şahsî kanaatim) hiç bir şeyi yoktur. Ancak, öbür memleketlerde olduğu gibi, gelir vergileri muafiyeti teşviklerde kuvvetli bir rol oynayabilir, bazı istikametlere gitmesine, meselâ loğuya gitmesine belki sebep olabilir. Bütün batı ve doğudaki uygulamalar da bu merkezde oluyor.

Efendim, sermayenin tek elde toplanması ve monopol meselesi üzerinde kısaca durayım.

Türkiye'de genellikle monopol yerine yatırım enflasyonlarından şikâyet etmeliyiz. Bir bakıyorsunuz ilaç sanayiinde 30 tane müessese... Bir bakıyorsunuz deterjan sanayiinde 100 tane müessese... Bir bakıyorsunuz otomobil sanayiinde 3 - 4 tane müessese; kamyonda 10 tane müessese... Yani Türkiye'deki kuruluşlarda, monopollerden çok kuruluş enflasyonu bahis mevzuudur. Monopoller olduğu zaman bunun önünü almak devlet bakımından gayet kolaydır ve alınması da lâzımdır. Biz monopollere tamamen karşıyız, hiç bir zaman, devlette olsun, hür teşebbüste olsun, doğru bir şey değildir. Devlet, başka yatırımların kurulmasına müsaade ettiği zaman monopol meselesi kalkar ve sermayenin belli grupların elinde toplanması, meselâ İngiltere'de % 80'inin belli sınıfların elinde toplanması iyi bir devlet kontrolü altında bence endişe edilecek bir şey değildir. Çünkü bu müesseseler büyüdükçe, şahısların, artık kendiliğinden bunlar çıkıyor, hiç bir zaman Türkiye'deki büyük bir kuruluş kendi yüzlerce kamyonunun, arabasının, onun kendi harcadığı ile müessesesinin varlığı aynı şey değildir. Zaten bütün bu faaliyetlerde işverenlerin kendi kazanç ve harcama imkânlarıyla mevcut müesseselerini ayırmak lâzım. Müesseseleri yavaşlatmak, fakat harcamalarda belli kısıntılara ve tasarruflara gitmek lâzım.

Son olarak şunu söyleyeyim ki, hür teşebbüs mensupları arasında olsun, memurlarımız ve işçilerimiz arasında olsun, bugünün en önemli problemimiz tasarruftur. Millî tasarrufa bilinçli bir şekilde gidilmediği takdirde, bu arabalar bütün memleket sathını böyle süratle kaplayıp, yalnız petrolden dolayı 200 milyon doları aşan bir bütçe yükü geldiği müddetçe memleketin problemleri güçtür ve bu tasarruf politikası, öbür memleketlerde; meselâ biz de de yapılmaya başlandı; her madde için teknik ve bilmsel olarak üzerinde durulabilir ve bazı yollar bulunabilir.

Çok teşekkür ederim, dinlediğiniz için.

YÖNETİCİ — Sayın arkadaşlar, bu şekilde, sabahleyin yaptığımız tebliğlerle ilgili sorulara verilen cevaplar bitmiş bulunuyor.

Şimdi, öğleden sonraki program gereğince yapılması gerekli tebliğlerin görüşülmesine geçiyoruz.

Şimdiye kadar yürütülmekte bulunan düzen içinde arkadaşlarımızın kendi tebliğlerini sunmalarını rica ediyorum.

Sayın Cevdet Aykan, buyurunuz.

Cevdet AYKAN (C. Senatosu Tokat Üyesi) — Sayın Başkan, değerli Türkiye Barolar Birliğinin üyeleri;

Benim tebliğimin adı : «Sosyal devleti oluşturmada yetki ve yetenek». Bu kongrenin adı «Ekonomi ve Hukuk Kongresi». Değerli ekonomi ve hukuk uzmanlarından oluşan bir toplumda ve bu başlık içerisinde yapılan bir kongrede benim katkım gayet tabii sınırlı olacaktır; fakat bir fikrim var, o fikri ana hatlarıyla sunmak isteyeceğim.

Meslek eğitimimiz, bize hayata bakış şeklimizde bir bakış şekli verir ve bu hayatta bu bakış şekli bize hislerimizde üstünlük sağladığı için de biz onu benimseriz.

Türkiye’de, benim anlayışım, meselelere bakışımız, bir arkadaşımızın kullandığı deyim içerisinde, normatif bir yaklaşım içinde daha ziyade hukukçuların düşünce tarzına ve ekonomi uzmanlarının düşünce tarzına göre meselelere yaklaşırız.

Ekonomi uzmanlarımızın anlayışına göre Türkiye’de sosyal adaleti sağlamanın imkânı, bir görüşe göre üretimi artırmaktır, bir görüşe göre de kişilerin madde ile ve istihdamla olan ilişkilerin düzenlenmesidir. Hukukçu arkadaşlarımızın anlayışlarına göre de, Türkiye’de sosyal adaleti geliştirmenin, ya da yönlendirmenin yolu, imkânı, birtakım yasal değişmeler yapmaktır. Ve hukukçu arkadaşlarımızın anlayışına göre, yasal değişme toplumdaki değişme ile aşağı yukarı eş anlamdadır.

Zannederim Türkiye Barolar Birliği bu kongreyi hazırlarken bir varsayım içinde hareket ediyor. Bu varsayım, anlayabildiğim kadarı ile şu : Anayasamızda ekonomik kamu düzeni belirlenmemiştir. Bu bir eksikliktir. Belirlenmediği için de ülkemizde sosyal adalet sağlanamamıştır ve geliştirilememiştir. Ve yine Türkiye Barolar Birliğinin hazırladığı sunuştan anladığım bir deyimle, bu nedenle de 1961 Anayasamızdan adım adım geriledik ve toplumda sosyal adalet yararına bir değişme, ekonomik alanda kaydedilmedi. Bu, Türkiye Barolar Birliğinin sunduğu belgedeki varsayım.

Tabii bu varsayım çözüm de gösteriyor Türkiye Barolar Birliğinin anlayışına göre birtakım değişimler yaparsak bu eksikliği gideririz.

Ben eğitim yönünden akıl ve sinir hastalıkları uzmanıyım. Bu nedenle, düşüncemde önceliği insanların davranışlarına veririm. Toplumsal olayların nedenlerinde de toplumsal anlayışına ve özellikle yöneticilerin, bu değişimin özellikle nedenleri şudur; tabii bir toplumda yönetici ile toplum yapısı arasında ilişki vardır, ama hareketi başlatan genellikle yöneticinin tutumudur, anlayışdır. Yöneticilerimizin anlayışına ve niteliklerine öncelik veririm. Bu görüş içinde de, toplumumuzda gelişme, ya da değişmelerin sağlanmasında başlıca çareyi de özellikle yöneticilerimizde kamu yararı bilincinin yerleşmesinde ve uygulama yeteneğinin varlığında görürüm. Bu varsayımı bir örnekle size anlatmak isterim.

Anayasamız gereğince, parlamentoda halkın milletvekilleri ve Cumhurbaşkanı bir yemin eder. Yemin, «halkın mutluluğu için çalışmak»tır. Deyim odur. Halkın mutluluğu için çalışmak ve yönetimin tercihlerinde sağlıklı olunması lâzımdır. Çoğu zamanda yönetici tercihini kendi iç dünyasının güvenlik ihtiyacına göre yapar. Bunu tekrarlamak isterim, çoğu tercihimiz, kendi iç dünyamızın güvenlik ihtiyacının ifadesidir. Ve biz bunu birtakım nedenlerle akıfleştiririz ve o tercihin sağlıklı, toplum yararına olduğunu savunur ve buna inanırız. Ama çoğu durumda bu yaptığımız tercih, yöneticinin, kişinin kendi iç dünyasının güven ihtiyacının ifadesidir.

Bu ifadelerimi özetlersem, ülkemizde sosyal adaleti, sosyal devleti gerçekleştirebilmemiz, ya da geliştirebilmemiz öncelikle yöneticilerimizin niteliği ile ilgilidir. Bunu bir misalle anlatmak istiyorum.

Anayasamızın 40 ncı maddesi hepinizin bildiği gibi : Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla ödevlidir. Bu, teoridir. Bu teoriyi siyasî partilerin bir politika yapmaları lâzımdır, buna dayanarak bir politika geliştirmeleri lâzımdır. Ya da, devletin organları tarafından geliştirilen politikalardan birini siyasî partilerin benimsemeleri lâzımdır ve bu teoriyi uygulamaya aktarmaları lâzımdır. Aca bu teoriyi uygulamaya ne ölçüde aktarabiliyoruz? Bir misal aldım; sağlık hizmetlerini. Bunu alışımanın nedeni de şudur : Sağlık

Bakanlığı döneminde bu konuda bazı araştırmalar yapmıştım arkadaşlarımla ve bunlar devletin resmî belgelerine geçmiştir, tamamen resmî belgelerden aldığım bilgileri arz ediyorum.

Birinci ve ikinci plân dönemlerinde sağlık hizmetleriyle ilgili birtakım hedefler gösterilmiştir. Fizikî uygulamaya baktığınız zaman bu hedefler Birinci, İkinci ve Üçüncü plân dönemlerinde meselâ yatak sayısı yönünden erişilmiştir. Takriben 60 binden 90 bine kadar bir yatak artışı sağlanmıştır. Şimdi, buna misal olarak şunu almıştım : 10 yıllık süre içerisinde sağlık hizmetlerinde uygulama ne olmuştur? Adalet Partisi bu sürenin içerisinde iktidar partisi olarak ve sağlık hizmetlerinden sorumlu parti genellikle Adalet Partisi olmuştur. Adalet Partisinin gerek programında, gerek seçim bildirgesinde, gerekse Adalet Partisi Genel Başkanının imzasını taşıyan İkinci Kalkınma Plânında öngördüğü sağlık politikası var. En son 1973 seçimlerinde bu sağlık politikasıyla ilgili bir program geliştirilmiştir. Baktığınız zaman şunu görüyoruz : Gördüğünüz şu; teori. Teori doğru veya yanlış, her neyse... Fakat bu teorinin uygulamaya aktarılması başarısız. Meselâ sağlık hizmetlerine baktığımız zaman yatak fiziki kapasitesi artırılmış; 60 binden 90 bine çıkarılmış; ama kullanma oranlarına baktığınız zaman karşınıza şu rakamlar çıkıyor : 1970 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında yatak işgal oranı % 56. Aynı yılda, başka bir deyimle mevcut hastahane yataklarının % 34'ü boş kalmış, ya da kullanılamamıştır. 1970 yılında takriben 1 milyon civarında hasta Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kurumlarında yatarak tedavi görmüştür. Şayet bu hasta yataklarını kullanma oranı optimal olsaydı, belli bir ölçüde, % 80 olsaydı, takriben bu rakam 300 küsur bin civarında artıyor. Şayet bu kullanma batı standartlarına göre olsaydı karşınıza çok daha büyük, belki mevcut hasta yataklarından yatarak tedavi görenlerin % 50'si nisbetinde, takriben yarım milyon daha fazla insan tedavi görecekti. Birde bu döneme bakıyorsunuz, bu dönemde acaba bir yasal değişiklik yapılabilmiş mi? Baktığınız zaman, bu dönem içerisinde herhangi ciddi bir yasal değişiklik yapılamamıştır. Bu dönemin sonunda hazırlanan, meselâ birisi sosyal hizmetler kurumu kanun tasarısı, sık sık bahsedilen, işte şu kadar küçük çocuk, bu kadar yaşlı, ihtiyar... Bunların bakımını bir kamu hizmeti şeklinde düzenleyecek tasarı kanunlaşmamıştır. Yine bu amaçla hazırlanan tasarılar, bakın ya tasarı

hazırlanamamış, ya da hazırlanan tasarılar çıkmak imkânını bulamamıştır.

Şimdi, bununla ifade etmek istediği şu : Biz, kısaca sağlık ve sosyal hizmetler alanında sosyal bir değişiklik sağlanamamıştır. Gelişme sağlanamamıştır. Sağlık Bakanlığında hizmet şekli, 10 yıllık plân dönemi sonunda dahi, genel hatlariyle aynen kalmıştır. Şimdi, uygulama yeteneği... Yasa insana, bazı davranışları destekler, bazı davranışları engeller; ama yasa insana yetenek kazandırmaz. Bizim Anayasamızın bir başka maddesi, iktisadi ve sosyal kalkınmanın plâna bağlanmasını öngörmüştür. Çok değerli plâncı arkadaşlarımız var, onlardan öğrendiklerimi arz edeyim, öngörmüştür. Bu, bir anlamda bizim devlet yönetimimizde bilimsel anlayışın var olması demektir. Bir plânı uygulayabilmemiz için, kaynaklarla ihtiyaçlar arasında bir ilişki kurabilmeniz için bilimsel anlayışı uygulayabilmeniz gerekli.

Şimdi, demokratik bir toplumda yürütülen bilimsel anlayıştan iki amaç için faydalanılır. Birincisi vereceği kararın haklı olması, geçerli ve doğru olması lâzımdır. Onu sağlamak için yararlanılır. İkincisi de bu aldığı kararın, haklı, geçerli olduğu yönünde toplumda bir anlayış yaratmak için yararlanabilir. Destek yaratmaktır ve aldığı kararın kendi yararına en iyi karar olduğunu, en iyi düşünce tarzı olduğu havasını yaratmak gerekir. Bu bakımdan baktığımız zaman, biz başarılı bir toplum değiliz. Benim anlayışıma göre, ülkemizde iktisadi ve sosyal kalkınma ile ilgili temel sorun, amaçları gösteren kelimelerden uygulamaya yöneldikçe, olayları karşılamanın sanıldığından daha zor ve karışık olduğu ve yönetimin de yasal yetki kadar kişisel yeteneğe bağlı olduğu gerçeğinde yatmaktadır.

Benim arzım bu kadar. Teşekkür ederim efendim.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederim efendim.

Sayın Ahmet Beyarşlan.

Ahmet BEYARŞLAN (Doç. Dr.) — Efendim, tebliğimde iki fikir var. Birincisi, bir iktisatçı gözü ile Anayasamız incelendiği zaman, iktisadi ilgilendiren maddelerde iki ekolün çarpıştığı görülür. Bu şu intibayı bıraktı bende : Anayasamız hazırlanırken, iktisatçılardan istifade edilmiş ve bunlar muhtemelen bir kişi değilmiş.

Birisi Keenzci bir görüşü savunmuş, diğeri neo - klâsik dediğimiz görüşü. Nitekim maddeler arasında bunlar, aynı madde içinde dahi vardır. Meselâ 41 nci madde hem tam çalışmayı öngörür, hem tasarrufu artırma gibi neo - klâsik bir fikri ileri sürer. 53 ncü madde kaynaklarla sınırlar v.s.

Bunu bir tarafa bırakıyorum ve meselenin teknik kısmına geçiyorum. O da şu : Sayın Kızılyallı'ya atıf yaparak başlayacağım. Dediler ki, istihdam, yahut başka bir şeye öncelik vermek bir görüş meselesidir. Benim kanaatimce görüş meselesi değildir. Tebliğin adı «Sosyal adalet» olduğu halde ben bunu daralttım, istihdamı inhisar ettirdim. Kanaatimce plânları da incellerseniz öyledir, sosyal adalet altında sosyal güvenlik ve gelir dağılımı ele alınmış, istihdam ele alınmamıştır. Halbuki, yani işi olmayan işçiye sosyal adalet getiriyoruz biz. Ücreti yok, ücretini artırmaktan, sigorta ettirmekten vesairenden bahsediyoruz.

Onun için istihdam konusunu ele aldım. Aslında tebliğin ağırlığı yeni bir yöntemdedir. Yani mevcut plâncılarımızın kullandığı yöntemin gerek Anayasanın, gerek plânlarda zikredilen birden fazla hedefi gerçekleştiremeyecek bir yöntem olduğunu, bunun önerilemeyen fenle olabileceği iddiası var bu tebliğde. Halen kullanılan yöntem «tutarlılık plânlaması» deriz biz buna makro ekonomide; müsaade ederseniz : $\% 7 = 0 (1 - t)$ Makro aşama bu modele dayanır plânda. Mesele şu : $\% 7$ büyüyeceğiz, marjinal verimliliğimiz şu kadar, «0» onu ifade etmektedir, oran dedim kısaca, ne kadar tasarruf yapalım? Denklemi çözerseniz, bu aşamada tutarlılık $\% 7$ 'yi verecek tasarrufu tesbit etmekten ibarettir. Bundan ibarettir. Sektörel aşamada buna göre nihaî talepler tahmin edilir ve sektörel dağıtım yapılır; taleple arzın eşitliğini.

Şimdi efendim, bu modeli yöntem olarak aldığımız zaman, tek bir hedefimiz olabilir, ondan gerisi lâfı güzaftan ibarettir. Nitekim plânda da bol bol lâf okursunuz : Tam istihdamı temin edeceğiz, sosyal güvenliği temin edeceğiz, ödemeler dengesini kapayacağız filan... Yapamazsınız! Denklem meydanda; tek bir değişken var denklemde : Üretim, yahut millî gelir. İkinci bir hedefe yer yok. İkinci bir hedefe, önerilen yöntem ile yer var. $\% 7$ 'yi kısıtlayıcı bir yan şart olarak koyup, kaynakları optimum şekilde dağıtsak, acaba üretim ne olurdu? $\% 7$ nin altına yöntem düşürmez onu. Yani hem $\% 7$ büyümüş olur, hem de başka bir hedefimizi gerçekleştirme yönünde çabalar harcamış oluruz. Ben burada istihdamı aldım

ve tabloları incelerseniz görürsünüz ki, yapılan tek bir basit var sayım. Bazı önemsiz sektörlerde, havvancılık, tütün, içki sanayii, gıda sanayii gibi, en yeni en ileri teknolojiyi değil de emek yoğun teknolojileri, meselâ 1967 yılı seviyesinde muhafaza etseydik, 1 milyon 700 küsur bin kişi iş bulacaktı. Plânlarda bu açık 1 milyon 600 bindi, demek ki, istihdam sorunumuzu çözmüş olacaktık.

Plâncıların şöyle bir iddiası var : Biz istihdam sorununu çözüyoruz, çünkü kalkınma hızımızı düşürür derler. Düşürmeyeceği hakkında da rakamlar var burada, altı ay verdim çünkü bu çalışmaya, göreceksiniz % 3 daha fazla büyüyoruz, aynı kaynaklarla Ek kaynak kullanılmamıştır.

Önerim şu : Bir bakıma sukûtu hayale uğradım, bu kongre bir bildiri yayınlamayacağı için sonunda. Önerim şu : Bu hususa kamuoyunun dikkati çekilmeli. Çünkü plâncılarımız bunu kendiliklerinden yapmıyorlar. Sayın Kızılyalı bilir, biz Üçüncü Beş Yıllık Plânın Kollodyumuna beraber gittik; orada ben aynı tekliflerde buldum, Müsteşarla özel olarak da konuştum, şimdi OECD'de sefirdir kendisi, burdan girdi, burdan çıktı... Ben bunu şeye veriyorum; yani plâncılarımız 15 senedir alışılmış bir iş yapıyor; bizim rahatımızı bozmayın ne istiyorsunuz yani, alıştık, yapıyoruz işte... Bu bakımdan plânlarımız maalesef siyasî bir doküman mahiyetinde. Çoğu zaman da; dikkat ederseniz böyle plân olmaz, hangi parti iktidarda ise onun görüşünü yansıtır.

Önerim şu : Bunu bir anayasal kuruluş, gönül isterki Anayasa Mahkemesine götürmeli. Çünkü, kanaatince mevcut yöntem, stratejimiz, gerek siyasal, gerek sosyal, gerekse iktisadi açıdan tutarsızdır. Bugün içinde bulunduğumuz dar boğaza sebep bu maddedir. Fakat ikinci öneri üzerinde tekrar duruyorum; anayasal bir kuruluş bunu Anayasa Mahkemesine götürmeli. Çünkü bu yöntem Anayasanın 41 nci maddesine aykırıdır. 41 nci madde yatırımların toplum yararına yapılmasını emreder. Bu yöntem buna aykırıdır. Toplum yararı filan gözetemezsiniz. Bu arada tek bir şey gözetebilirsiniz; % 7 kalkınma... Bu, toplum yararına mıdır, değil midir? O da şahıs işi olmamalı. Çünkü 1938'lerden beri tam istihdam millî gelirin önüne geçmiştir. Vakit darlığından bunlardan bahsedemedim. Yani tam istihdamın temini, önce iktisadî alanda diğer hedefleri ikinci plâna itmştir, ondan sonra alt yapıda görülen bu kayış üst yapıda görülmüştür; İkinci Cihan Harbinden sonra bü-

tün batı ülkeleri anayasalarını değiştirip tam istihdam lafını içine sokmuşlardır.

Teşekkürler ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Erdoğan Bigat.

Erdoğan BİGAT (Şeker Şirketi Hukuk Müşaviri) — Seçkin topluluğunuza bir tebliğle katılma cesaretini bulmamı gerektiren husus; konu aldığım İktisadî devlet Teşekküllerinde 24 yıl meslek hayatını yaşamış bir kişi olarak uygulamadaki aksaklıkları dile getirmek ve bunlara çözüm yolları bulma amacını güdüyor.

Tebliğim ekonomik açıdan bir iddia taşımamaktadır. Doğrudan doğruya bazı aksaklıkları ortaya koymak istiyorum.

Sayın Kâmuran Ardiç aynı konuyu denetim açısından işlemişlerdi, konuşmalarında verdikleri izahat, kanunların tekrarından ibaret, benim tebliğimde de var, o bakımdan tekrarından kaçınıyorum.

Yalnız şu müşahedemi belirterek girmek istiyorum konuya; ülkemizde bazı yanlış uygulamalar, amaçtan uzaklaşmalar devamlı yasaların kusuruna bağlanmış ve yasa değişikliklerine sık sık gidilmek zorunluğu duyulmuştur. Kanıma göre, özellikle İktisadi Devlet Teşekküllerinde herhangi bir yasa değişikliği yapılmadan uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi mümkündür.

1937 yılında 1924 Anayasasına «Devletçilik» ilkesi getirildiği için, 1938 yılında 3460 sayılı Kanunla İktisadi Devlet Teşekkülü Türk iktisadi hayatına girmiştir, müessese olarak.

İktisadi Devlet Teşekkülleri Türk uygulamasına girerken, o zaman Anglo - Sakson memleketlerinde mevcut holding şirket sistemi, Rusya'da mevcut tröst sistemi ve Almanya'da mevcut Konzer sisteminden yararlanılmamış, herhangi bir taktik yapılmamıştır, bünyemize uygun bir sistem geliştirilmiştir; İktisadi Devlet Teşekkülleri 3460 sayılı Kanunla böyle kurulmuştur.

Prof. Hirsch'in de kitabında değindiği gibi, İktisadi Devlet Teşekküllerindeki amaç, devletin bizzat müteşebbis olarak ekonomik hayata girişmesidir. Ve konulan prensip de, devletin faaliyetlerinde yeknesak bazı prensipler içinde denetim ve yönetim dışında İktisadi Devlet Teşekküllerinin özerkliği ilkesi kabul edilmiştir.

Bu 3460 sayılı Kanun uzun yıllar uygulanmış ve kanımca olumlu sonuçlar vermiş iken, 1960 yılında ilk defa, kanıma göre, bir darbe yemiştir. Rahmetli Tahsin Bekir Balta hocamız bu konuda 23 senelik kanunla ilgili seminer bu fakültede yapıldığı zaman, 3460 sayılı Kanunun sisteminden dönülmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirmişlerdi.

Efendim 2 Haziran 1960 tarihinde, 1960 devriminden sonra, evvelâ 5/11 sayılı bir kararname ile İktisadi Devlet Teşekkülleri yönetim ve denetiminde bir değişiklik getirilmiş; denetim kurulları üç kişiye indirildiği gibi, yönetim ve icrayı birleştiren bir sistem geliştirilmiştir. Müdürler kurulu sistemi bu tarihten itibaren uygulanmağa başlanmıştır.

Bilâhare 23 sayılı Kanun aynı sistemi belirtmiş ve açıkça yönetim kurulunun adını müdürler kuruluna dönüşmüştür. 440 sayılı Kanun, ilgili bakanlıklarla Maliye Bakanlığının temsilcilerini dahil etmek ve çok kişi çalıştıran müesseselerden bir işçi temsilcisini katmak suretiyle ve karma teşebbüslerde de özel sermaye temsilcisini katmak suretiyle yönetim kurulu adına dönüştürmüş ise de kanımca gene müdürler kurulu havası devam etmektedir. Çünkü bugün İktisadi Devlet Teşekküllerinin yönetim kurulu başkanı genel müdür, yönetim kurulu içinde bünyeden katılan üyeler de genellikle genel müdür yardımcılardır.

440 sayılı Kanun 3460 sayılı Kanunda olduğu gibi İktisadi Devlet Teşekkülü haline gelebilmek için bir müessesenin herşeyden evvel kuruluş kanunu yapılması şartını getirmiştir. Fakat bu kuruluş kanunlarını da, hatta kısa zamanda yapılın görüşü ile bazı sürelerle sınırlamalara tabi tutmuştur. Kısaca şöyle arzedeyim; Bakanlıklar, kanunun yürürlüğe girdiği tarih (ki, 21 Mart 1964'tür) bu tarihten itibaren en geç altı ay içinde ilgili oldukları teşekküllerin tasarılarını hazırlayıp, 440 sayılı Kanunun geçici 1 nci maddesiyle kurulan «Yeniden Düzenleme Komisyonu»na vermekle yükümlü tutulmuşlar, yeniden düzenleme komisyonu üç ay içinde incelemelerini tamamlayıp bakanlıklara iade etmek ve bakanlıklar da 15 gün içinde bakanlar kuruluna tasarıları sevk etmekle yükümlü kılınmışlardır. Yasa, bakanlar kurulunu da üç aylık bir süre ile sınırlamış ve üç aylık süre içinde her teşekkülün kuruluş kanunlarının teşri organına sevk edilmesi sorununu getirmiştir; fakat bugüne kadar, üzülererek ifade edeyim ki, bu süre yasal süreler

27.3.1965 te bittiği halde, hiç bir İktisadî Devlet Teşekkülünün 440 sayılı Kanuna göre kuruluş yasası henüz tedvin edilmemiştir.

En son 1971 yılında reform stratejisi hazırlamak için Erim Hükümeti tarafından komisyonlar kurulmuş ve Melen Hükümeti tarafından kabul edilen ve 16.11.1972 de Resmî Gazetede yayınlanan «Kamu İktisadi Teşebbüsleri Reform Stratejisi» de bu şekliyle kalmıştır.

Burada gayet güzel özetleniyor; kamu iktisadi teşebbüsü daha geniş anlam, bu amaçlarının üstün bir etkinlikle verimlilik düzeyine varmak, kamuya giderek artan kaynak yaratmak, teknoloji birikimini, adaptasyonunu ve üretimini yapacak bir bünye kazandırmak ve kendi kendini yenileyecek bir yapıya ve işleyişe kavuşturulmaları amacı güdülmüştür. Bu amaçlara varabilmek için benim kanıma göre, ve önerilerim de şu ; Herşeyden evvel kamu iktisadi teşebbüslerinin özerk çalışmaları sağlanmalıdır.

Kısaca önerilerimi arz edeyim :

Evvvelâ yetenekli elemanlara güvenli çalışma olanakları sağlanmalıdır.

Hükümetler değiştikçe, hatta bakanlar değiştikçe İktisadi Devlet Teşekküllerinde genel müdürler ve bunun sonucunda da üst kademe yöneticilerinde büyük değişiklikler yapılmaktadır. Bir misal vermek istiyorum. Etibank genel müdürlüğüne tayin edilen ve yakinen tanıdığım (İsim vermek istemiyorum) çok değerli bir arkadaşımız bir ay genel müdürlük görevinde kalmadan değiştirilmiştir.

Şimdi diyorum ki, Personel Kanununu birçok noktadan suçluyoruz, mutlaka ayrı bir personel rejimine tabi tutulması lâzımdır. Kamu hizmeti ile iktisadi işletme personeli aynı sisteme tabi tutmak büyük bir yanlışlıktır. 1327 sayılı Kanun bu yanlışlığı yapmıştır; fakat 440 sayılı Kanunda esasen ayrı bir personel kanununun düzenleneceği hükme bağlandığı halde bugüne kadar bu lâzimeye riayet edilmemiştir.

Bugün İktisadi Devlet Teşekkülleri devlet dairelerinde olduğu gibi Personel Kanunu uygulamaktadırlar. Bunların da tabii sakıncaları oluyor. Buna rağmen, Personel Kanununa göre sözleşmeli istihdam olanağı vardır. Derim ki, uzun sürede sözleşmeli perso-

nel istihdamına olanak sağlanmalıdır. Ancak bütçe kanunlarında getirilen; aylık 20 bin lirayı geçmeyecek kayıtları da kaldırılmaktadır.

Hepimiz müşahade ediyoruz, özel sektöre kamu sektöründen ve İktisadi Devlet Teşekküllerinden yetenekli elemanlar kaçmaktadır. Bunlar mutlaka önlenmelidir.

İkinci konu, özerklik içinde çalışmalarının sonucu olarak, kârlılık ve verimliliğe yönelik çalışmalarını sürdürebilmeleri için inisiyatiflerini kullanma ve devlet müdahalesini azaltma yolları aranmalıdır. Tabii önemli bir konuda finansman bakımından, yatırımlarını gerçekleştirme bakımından kaynak yaratmaları sağlanmalıdır. Sermaye yetersizlikleri giderilmelidir ve yönetim kurularının genel müdürün başkanlığında olan sistemden de dönülmelidir. İcra ile yönetimi aynı kişilerde toplamanın sakıncaları görülmüş bulunmaktadır.

Denetim bakımından kısaca şunu söyleyeyim; dün bir arkadaşımız değindiler; Sayıştay denetimini buraya tabi tutmanın ben karşısındayım. Sayıştay esasen denetim değil, kontrol sistemi uygulayan bir müessesedir. Avukat olarak hepiniz bilirsiniz, herhangi bir ödemeyi yaptığınız zaman vizeye gidecektir, tasdik edilecektir v.s.

Yüksek Denetleme Kurulunun denetimi bugüne kadar çok olumludur. Yüksek Denetleme Kurulu denetim sistemini bir müfettiş gözü ile yapmamaktadır. Hakikaten uyarıcı nitelikte denetim raporları hazırlamaktadır ve bu raporlar İktisadi Devlet Teşekkülleri yöneticileriyle Meclis komisyonlarında karşılıklı tartışılmaktadır. Bu itibarla denetim sisteminin yerinde olduğu kanısındayım.

Maruzatım bu kadar. Saygılar sunarım.

YÖNETİCİ — Sayın Ünal Ege.

Ünal EGE (Çalışma Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı) — Sayın Başkan, sayın delegeler; ben Devlet Plânlama Teşkilâtı eski Plânlama Şubesi müdürlerinden ve hali hazırda tehiri icralı müsteşar yardımcısı Ünal Ege.

Zaten özet olarak sunduğum tebliği ana hatlarıyla size beş dakikalık bir çerçeve içinde vermek istiyorum.

Tebliğimin amacı : Hukukun statikliği ve özellikle sosyal konularda dinamik, yaratıcı ve sürükleyici olması gereğidir. Bu nedenle güncel bir konu olan; kırsal alanda çalışanların durumunu seçtim.

Benden bir kişi önce konuşan sayın Ahmet bey istihdam sorununa değindi, ana hatlarıyla vermek istedi; fakat istihdam plânlarında da bir geçiştirme olduğundan bahsetti. Ben de sözüme şöyle başlıyorum : Sosyal devlet anlayışı içinde istihdam sorununun ;özümü ve bireyin insanca yaşamasının sağlanması temel bir ilkedir. Anayasalarda bunun yerini bulmak mümkündür. 1950'lerden bu yana da, hatta 1950'lerden önceki hükümet programlarında da kırsal alanla ilgili tarımsal üretimin artırılması ile ilgili temel ilkelere görmek mümkündür. Örneğin; 1938 hükümet programında, topraksız çiftçi ailesinin korunması, yine 1945'lerde çıkarılan toprak yasası... Tabii ki, bunlar hiç bir zaman toprak reformu ile karşılaştırılıp aynı ölçüde, aynı potada değerlendirilemez. Yalnız, kırsal alana hükümetlerin gitmek isteğinden doğan yansımalar olarak kabul edilebilir. Ancak gidilmemiştir. Neden gidilmemiştir? Çünkü kırsal alanda bir iş alt yapısının bulunmamasından gidilmemiştir. İşte bu iş alt yapısını oluşturacak da, az gelişmiş bir ülke olan Türkiye'de, bence yasalar ve hukuktur. Bu nedenle de, huküğün burada, sanayi yerlerinde çalışanlarla ilgili çıkarılacak bir yasa gibi ele alınmaması gerektiğini bilâkis sürükleyici, sosyal ve ekonomik yapı ile bütünleşmiş yapıcı, ileriye yönelik bir yasal çalışma olması gerektiği kanısını doğuruyor.

Kırsal alana müdahale edilmemiş midir? Edilmiştir. Zaman zaman taban fiyatlarıyla edilmiştir Zaman zaman kredi hacmindeki artışlarla; zaman zaman tarımsal girdilerdeki değişmelerle. (Marşal Plânından bu yana) Ancak bunlar küçük çiftçiyi, işçi durumunda bulunan küçük çiftçiyi daha kötü duruma itme yönünde olmuştur.

Toprak - İnsan ilişkileri içinde üzerinde en önemle durulması gereken; bugün neredeyiz, hangi bir yapıdayız? Buna bakınca, insan hakikaten biraz üzülüyor. Meselâ benim bulduğum kaynaklara göre bulgularda, insan gücü açısından bugün Türkiye 1850'lerin Fransız yani Fransa'nın sanayileşmesinin başladığı dönemdeki işgücü yapısına sahip. 1950'lerde Fransa'da tarım işgücü oranı % 64,4, Türkiye'nin, 1975 Türkiye'sinde de % 65,5.

Tebliğimde bunları bulmanız daha detaylı olarak mümkün. Açıyoruz; çalışma saatleriyle ilgili bakıyorum, yine 1970'lerin Türkiye'sinde çalışma saatleri tarımda 10 saatin üzerinde. İniyorum, karşılaştırma yapıyorum ve ortalamasını alıyorum; bu rakam 1940'ların Batı Avrupa ülkelerinin rakamları. Sendikalaşmaya bakıyorum; Türkiye'de 1963'ten sonra iki tane tarım alanında sendika kurulmuş, Avrupa'ya bakıyorum; 1925'lerin Avrupasındaki durum böyle. O zaman diyorum ki, burada çeşitli zamanlarda ortaya atılan tarım yasası taslağı nedir? Bu bir göstermecidir. Neden göstermecidir? Çünkü bu, kırsal alana yönelik bir tarım yasası değildir. Nerededir öyleyse? Bu, Tarım Bakanlığı, Orman Bakanlığına bağlı memur mu işçi mi tartışması üzerinde süren veyahut çok az bir ölçekte büyük işletmelerde çalışan işçilere yönelik bir çalışmadır. 9 milyon burada, 250 veya 450 bin bu yanda... Öyle ise, bu yasa ile tarım alanında bir şey yapmak mümkün değildir.

Önerileme geliyorum hemen :

Plânı açıyorum, ki, elimizdeki veri plân olduğu için açıyorum. Uzun dönemli hedeflerine bakıyorum, 1995 lerde tarımsal üretimin mutlak değerinin bugünkünün üç katına çıkarılacağı yazılı. Yine bakıyorum, planda sanayii destekleyecek politikalar tarımda yer alıyor ve gayri safi millî hasıla dağılımı ile yurt içi gelir içindeki paylarına bakıyorum; tarım ve sanayii hizmetlerinin ve ondan sonra yapıya dönüyorum ve şu önerileri getiriyorum : Diyorlar ki, yasa koyucuları; «Efendim gidemez» Neden gidemeyiz?... Sınırlayıcı faktör vardır. Sınırlayıcı faktör ne? Ekonomik ve sosyal yatırım çarpıklığıdır. Anayasayı açıyorum; devletin görevi bu yapıyı düzeltmektir. Ve 10 ncu maddesi ile 37 nci maddesi açıktır.

Yine burada diyorum ki, öyleyse ne yapmak lâzım? Öyleyse ekonomik ve sosyal politika ile bütünleşen bir yasa hazırlamak lâzım. Bu da nasıl olur? Toprak reformu yasası, kooperatifçilik yasası, kredilerle ilgili yasalar ve bütün tümü ile bunu düşünürsek, işçi eğitimi ile ilgili yasalar, örgütlenme ile ilgili yasalar tümü ile ele alınıp, bugünkü Tarım - İş yasasını ekonomik ve sosyal hayata dayalı olarak hazırlarsak, biz plânın öngördüğü hedefe ulaşırız ve sosyal devlet anlayışı içinde de, istihdama demeyeyim amma, bireyin refahı için bir adım yol atmış oluruz.

Efendim, tebliğimde verilerle ilgili bilgiler bulabilirsiniz. Hepinize saygılar sunarım.

YÖNETİCİ — Teşekkür ederim.

Sayın Şerafettin Emiroğlu?... Yok.

Sayın Faruk Erem.

Faruk EREM (Avukat - Türkiye Barolar Birliği Başkanı) —
Sayın Başkanım, aziz delege arkadaşlarım;

Benim tebliğimin konusu, ekonomik düşünce özgürlüğü. Bugün demokrasimizden bazı şikâyetler var. Şikâyetler birbirinden çok farklı. Ama şikâyetler var. Bunun asıl kökeninin ne olabileceğini düşündüm; bana öyle geliyor ki, asıl köken, oyun eksiksiz bilinçli olmamasıdır. O halde, bu soru bizi biraz daha ileri götürüyor. Bir ülkenin halkı, toplumsal sorunlarda, özellikle ekonomik sorunlarda aydınlatılmışsa, onlar o toplumun vatandaşlarıdır. Aydınlatılmamışlarsa, sadece idare edilenler.

Elbetteki huzurunuzda düşünce özgürlüğünden uzun uzun bahsetmek haddim değil. Fakat bana öyle geliyor ki, düşünce özgürlüğünün konusuna göre bu özgürlüğün bazı özellikleri olması icap eder. Galiba, ekonomik düşünce özgürlüğünde de en çok özellik toplanmaktadır. Hep deriz; hürriyetler soyut, anlamsız, onlar için elverişli ortam yaratılmalıdır. Ama ekonomik düşünce özgürlüğü için nasıl bir ortama ihtiyaç duyulur? Elbette bunun koşulları olmak gerek. Baş koşul, toplumun ekonomik gerçekleri bilmek hakkı olmalıdır.

Türkiye’imizde ekonomik gerçeklerin topluma tümünden yansıdığını iddia imkânı olmasa gerektir. Ben öyle zannıyorum ki, Devlet dahi Türkiye’yi idare eden fiilî ekonomik durum ve olaylara resmen vakıf değildir. Aşırı bir gizlilik sistemi mevzuatımızla da takviye görmektedir ki, oyun bilinçlenmesine bunun engel olduğunu sanmaktayım.

Halk denetiminin zayıflandırılması çareleri hemen her ülkede aranmış ve bulunmuştur. Bu evvelâ gerçeklerin saklanmasından başlar, ondan sonra örtülü bazı tertiplerle karşılaşırız. Kitle az farkla yığın psikolojisinin düşünceyi saptırması etkenliğinden faydalanmak, ekonomik haberleşme araçlarını tekelleştirmek gibi bir takım tedbirler bu özgürlüğü ciddi surette tehdit etmektedir.

Bir başka araç da, halkın bâtil inançlarını, şu anlamda kullanıyorum; halkın ekonomik bâtil inançlarını bir siyaset için fayda-

lı araç olarak kullanmak. Hele buna korku faktörü de eklenirse, düşünce özgürlüğü büsbütün kötürümleşir.

Örneğin; ekonomik düzene aman dokunmayın yıkılır. Bu formül daima ileri atılmaktadır. Hele ekonomi kanunlarının kendiliğinden haklılığı yolundaki bâtil inanca da bağlanırsak, özgürlük yine bir şeyler kaybetmiş olacaktır.

Ekonomik konularda düşünmeye alıştırılmış bir toplumda oyun tam bilinçlenmesi imkânsız gibi. Bir ünlü kişi, mademki düşünüyorum, o halde varım, demişti. Ekonomik konularda acaba gerçekten var mıyız? Şu söz Voltaire'indir : «Kral istemezse düşünemezsiniz». Şimdi kral yok, ama yine de düşünemiyoruz.

Bir toplumda halkın ekonomik konularda sadece seyirci kılınması birtakım fikri gelişmeyi engeller. Acaba bu çok güç konuda ekonomik düşünce özgürlüğü ortamını yaratmak o kadar güç mü? Bugün yeryüzünde doğaya hükmeden bir yaratık, bir insan var. İnsan yarım milyon yıl önce bıçağı icat etti, bıçak doğada yoktu, fakat yarım milyon elektron voltluk elektrik gerilimi de yoktu. O halde ekonomik düşünce özgürlüğü tümünden sağlanırsa, hayret edilecek derecede mükemmel ekonomik bir düzenin insanlarca yaratılmaması imkânsız gibi bir şey. Kaldı ki, bugün içinde bulunduğumuz, kısmen Türkiye'de de bunu hissetmekteyiz, yepyeni bir umut kendini gösteriyor. O kafa ayırımı hemen hemen silinmiş. Bir yazarın dediği gibi, «dik yürüme insanın ellerini serbest kıldı ve bu eller aletleri kullanmayı da öğrendi». «El, düşünür oldu artık. Kant : «El beynin dışarıya taşmış kısmıdır» derdi. Galiba çok haklı.

Az gelişmiş ülkeler arasından sıyrılmamızın zamanı geldiğini zannediyorum. Diğer bazı memleketlerdeki yayınlardan da istifade ederek Türkiye Barolar Birliği, az gelişmiş ülkelerde hukukçunun görevi yolunda bazı çalışmalar yaptı. Hukukçu, görevinin ciddi surette değişmiş olduğu inancına, düşüncesine kavuşmuş gibidir memleketimizde. Hiç şüphe yok ki, az gelişmiş memleketlerin iktisatçısı da aynı düşünceye kendini kaptırmıştır. Buradaki toplanıda bir gözlemimi ifade ile sözümü bitiriyorum.

Zannetmiyorum başka bir alanda, birbirini tamamlamakta bu kadar uyumlu iki bilim dalı mevcut bulunabilsin.

Teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederim efendim.

Sayın Muslihittin Fer.

Muslihittin FER (Avukat) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; benim tebliğimin konusu : «Sosyal devlet ve insan hakları» konularını kapsamaktadır. Burada billhassa üzerinde durmak istediğim nokta, sosyal devlet her ne şekilde tarif edilirse edilsin, kaçınılmaz şekilde, muhtelif milletlerarası kaynaklarda, ilmî eserlerde, hukukî içtihatlarda ifadesini bulan anlamı itibariyle, insanın iktisadi, sosyal ve kültürel haklarının teminat altına alındığı bir devlet yapısıdır. Bu devlet yapısını kurmak gerekmiştir; fakat bu kısa vadede tahakkuk edecek bir keyfiyet değildir. Asırlar boyu insanları zulüm ve istibdat rejiminden demokrasiye; demokrasinin siyasi şekillerinden ekonomik ve sosyal gelişmelere doğru götüren tarihî süreç, nihayet her memlekette olduğu gibi, bizim ülkemizde bir de güneş gibi doğmuştur. Bu nasıl olmuştur? Onun tarihçesi üzerinde durmak ve vaktinizi almak istemiyorum. Zaten o tarihceye kısmen işaret etmiş bulunuyorum.

Esas itibariyle Atatürk refah devletinin amaçlarını kısıtlılandıran İzmir İktisat Kongresi nutku ile bu konuya temas etmiştir. O'nun iktisat kongresine açarken ifade etmiş olduğu fikirler, bir taraftan iktisadî hayatın önemini ve bütün hükümet programlarına hâkim olmasını, diğer taraftan; milletin muhtelif sınıflarının bir arada kaynaşmasını sol - idarist bir görüşle vuzuha kavuşturmuştur.

Bugün bizim Anayasamız da aynı millî dayanışma fikrini almıştır ve aynı zamanda millî refahın teminatı olan sosyal devlet kavramını devletin aslı bir vasfı olarak benimsemiştir.

Şimdi, sosyal devlet Batıda 19 ncu asırda başlıyor, nihayet müesseseseleşiyor. İngiltere'de İkinci Dünya Harbinden sonra Bevedüs plânında da ifadesini buluyor. Bu tafsilata girmeden sadece şunu ifade etmek isterim ki; sosyal devlet fikri, fakirlik - yoksulluk kavramı karşısında bir teşhis yeniliği, bir tedavi yeniliği getirmektedir. Teşhis yeniliği, bunun bir kader meslesi olmadığı, insanların fakrî zarurete mahkûm olmadığı, insanların fakir ve sefaletini mutlaka önlemek mümkün olduğu. Tedavi cephesi ise, bu tedavinin bilimsel açıdan ve plânlı kalkınma ile gerçekleştirilebileceği vakıasıdır.

Biz, Anayasamızda plân fikrini esas almışız. 41 nci maddenin ifade etmiş olduğu üzere, Devlet bir taraftan adalete, diğer taraftan tam çalışmaya ve her vatandaşa, insan haysiyetine yakışır bir hayat düzeyi sağlamaya yükümlü tutulmuştur. Bu amacın tahakkuk edebilmesi için de, metodoloji tayin edilmiştir; bir taraftan millî tasarrufun artırılması, diğer taraftan yatırımların kamu yararına uygun hedeflere yönlendirilmesi ve netice itibariyle de devletin plân yapması esası kabul edilmiştir.

Şimdi, bu, devletin plân yapması meseleyi halle kâfi değildir. Ehemmiyetle, üzerine basa basa durmamız gereken bir husus; Anayasanın 10 ncu maddesinde ifade edilmiş olduğu üzere, temel insan hak ve hürriyetlerine engel olan her türlü kalıntıların yok edilmesi hususunda devlete verilmiş olan görevdir. Devlet bu görevini yapmadıkça, bir taraftan da Anayasanın emri olmasına rağmen, her hangi bir şekilde Anayasa Mahkemesinin kazaî, yargısal denetiminden de uzak kalacak bir durumdadır, çünkü yapılmış bir tasarruf ancak Anayasa Mahkemesine götürülerek iptal edilir; fakat devlet, yapması icap eden bir teşriî tasarrufu yapmazsa bunun murakabesi yoktur. Binaenaleyh, plânlı kalkınmanın yanında, Anayasanın 10 ncu maddesinin mutlaka işletilmesi gerekir.

Ekonomik kamu düzeni fikri son derece yerindedir. Barolar Birliğimizin tahakkuk ettirmek istediği bu fikir etrafındaki oluşturmaya çok isabetli olacaktır. Bir taraftan sosyal adalete uygun şekilde iktisadi hayatın düzenlenmesi, diğer taraftan iktisadî hayatımızda mevcut tekellerin mutlak surette mevzuat tedbirleriyle önlenmesidir. Bir arkadaşımız bu hususta ümitsizlik izhar etti, ben ona katılmıyorum. Daha 1890'da Amerika'da Şelman kanunu ile anti tröst kanunları çıkarılmıştır. Bizde de zaruridir; sosyal güvenlik, sosyal yardım unsurunu da kapsayacak şekilde genişletilmelidir ve diğer taraftan, işletmelerde yönetime katılma mutlaka tahakkuk ettirilmelidir. İşyeri seviyesinde, işkolu seviyesinde ve millî seviyede denetime katılma ve bilhassa plânlama sürecini, plânlamanın faaliyet ve fonksiyonlarını bir ekonomik ve sosyal konuyla paylaşmak, icra uzvunun görevi olmalıdır. Maalesef 1960 inkilâbından sonra Ankara ve İstanbul'da Anayasa komisyonları tarafından hazırlanmış olan projelerde yer almış olan iktisadi ve sosyal şûr'a, bilâhare kabul edilmemiştir, o büyük bir boşluktur. Çünkü bürokratlarla politikacıların yan yana gelerek, biri diğerinin emrinde olarak el kaldırarak verecekleri kararlar millî bün-

yenin içinde yer almış muhtelif kuvvetlerin ve ekspertizin temsiline imkân vermez. Bu bakımdan, bu hususta gerekli tedbirler alınarak bir ekonomik ve sosyal şûranın mutlaka kurulması lâzım geldiğini ve ancak Milletlerarası Hukukçular Komisyonunun Bangkok Konferansında ifade ettiği gibi, bu tarzda ele alınacak bir plânlanmanın milletin hakiki ihtiyaç ve emellerine cevap verebilecek ve tatbik kabiliyeti arz edebilecek bir esneklik ve bir kıymet gösterebileceğine inanıyorum ve bunların zamanla, bugünden yarına değilse de zaman içinde tahakkuk edeceğinden hiç şüphe etmiyorum.

Hepinizi saygılarımla selâmlarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Nabi İnal.

Nabi İNAL (Avukat), Sayın Başkan, çok kıymetli delege arkadaşlarım;

Hazırladığımız tebliğ, halk sektörü, daha doğrusu halk sektörüne genel bakış.

Bu konuda birçok tebliğ hazırlanmıştır, ben kıymetli vakitlerinizi fazla almayacağım, ana hatlarıyla, birkaç cümle ile tebliğimi izaha çalışacağım.

Bugün dünyanın içinde bulunduğu ekonomik buhran ve ülkemizin bu ekonomik buhrandan, az gelişmiş olmanın da neticeleriyle büyük bir şekilde etkilenmesi, memleketemizde özel sektörle kamu sektörü arasında üçüncü bir sektörün, halk sektörünün oluşmasını zorunlu kılmıştır. Bunun adına halk sektörü diyelim, veya başka bir şey diyelim amma, halk sektörü ülkemizde kurulacaktır ve kurulması zorunludur.

Halk sektörünü oluşturacak sermaye birikimleri ise, özellikle küçük tasarruf sahiplerinden; küçük çiftçi, işçi, memur ve buna benzer küçük tasarruf sahiplerinin oluşturacağı sermayelerden meydana geleceği cihetle, halk sektörünün, bir taraftan ilk kuruluş sırasında devletin katkısı, öbür taraftan da halk sektörünün hukukî yapısı üzerinde durmak gerekir.

Devlet katkısı halk sektöründe ne olmalıdır? Özellikle ilk kuruluş döneminde bu katkı, devletin akıllı bir yol gösterici vasfını benimseyerek yapacağı yardımlarla gerçekleştirilebilir. Bir kere bu

sektörün gerekli gördüğü, gerekli olan elemanlar devlet tarafından temin edilebilir, edilmelidir.

Halk sektörünün el atacağı bazı sahalarda devlet bu sektöre birtakım öncelik tanımalıdır. Ve devletin bu arada bir malî desteği de, bir kere hak olmak üzere yapılmalıdır. Bizim görüşümüze göre, bir halk sektörü bankası kısacası «Hasebank» diye bir bankanın kuruluşu, halk sektörünün işleyebilmesi ve ülke ekonomisine yararlı olabilmesi için zorunludur. Devlet bu bankanın kuruluşunda da yardımcı olmalıdır.

Bunun yanında, hukukî yapısı ne olmalıdır? Bugün mevcut yasalarımızı araştırdığımızda, Ticaret Kanunumuzdaki şirket türleri içerisinde, halk sektörüne en yakın olanını kooperatif türü olarak buluyoruz. Ancak, bu yetersizdir, hiç bir zaman mevcut yasalarla halk sektörünün işletilmesi ve istenen düzeye ulaşması mümkün değildir. Bu itibarla, halk sektörü kurgusunda, halk sektörü kooperatifleri yasasının bir an evvel çıkması ve bu yasaya, tebliğimizde etraflıca izah ettiğimiz şekilde, birtakım özel haklar, özel hükümler getirilmesi gerekir. Bu yapılmadığı ve bunun yanında halk sektörü bankası kurulmadığı takdirde de, bu halk sektörünün bizce ölü olarak doğacak bir kuruluş haline geleceği inancı vardır. Bugün memleketimizin içinde bulunduğu koşullar, devamlı olarak küçük tasarruf sahiplerinin tasarruflarının bir nevi istismar edildiğini ortaya koymuştur. Bu istismarın bir an evvel önlenmesinde, bu sektörün büyük yararları olacağı inancındayız.

Tebliğimizde, diğer tebliğ sahipleri değerli bilim adamları ve arkadaşlarımızın da değindiği başka konular da vardır, bunlar tetkiklerinize zaten arz edilmiştir, kıymetli vakitlerinizi daha fazla almak istemiyorum.

Hepinizi saygılarımla selâmlarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederim.

Sayın Aydın Köksal.

Aydın KÖKSAL (Elektronik Yük. Müh.) — Sayın Başkan, sayın delegeler; burada sizlerin önünde vereceğim bildiri, tartışılmış konulara bir başka açıdan yaklaşacaktır. Bu bakış açısı, sistem yaklaşımı yönünden olacak.

Yönetim kuralları, klâsik akımlardan başlayarak; davranışçı akıllar, matematikçi akıllardan sonra özellikle son yıllarda ortaya çıkan bilgisel kullanımın da etkisiyle sistem kavramından yararlanan, disiplinlerarası bir yaklaşımı kullanan bir noktaya gelmiştir. Bu bakımdan da zaten bu kongrenin «ekonomi - hukuk» gibi iki kavramı birlikte düşünen bir düşünce tarzı olumludur, kanısındayım.

Toplum düzeni, bireylerin benimsedikleri ve eylemlerini ona göre düzenledikleri bir denge olarak tanımlanabilir. Düzen sözcüğü dilimizde mühendislikteki sistem kavramına yakın bir anlam taşır. Gerçekten toplum düzeni kavramı ile sistem kavramı arasında bir benzetme yapabiliriz. Böyle bir betzetmede Anayasa, amaç olarak saptanan dengenin nasıl bir denge olması gerektiğini, yasalar da bu dengeyi gerçekleştirmek ve sürekliliğini ya da kararlılığını sağlamak için bireylerin nasıl davranmaları gerektiğini belirtir. Burada «kararlılık, amaç» gibi kavramları mühendisçe kavramlar olarak düşünüyor; Güdüm biliminde, kibernetikte tanımlanan elektronik mühendisinin anladığı kavramlar olarak düşünüyorum.

Amaç olarak saptanan dengenin süregelen denge olması zorunlu değildir. Sistemde denge, amaca en kısa yoldan yaklaşmakta olmasında aranır. Dolayısıyla deningen bir kavramdır.

Süreklilik, ya da kararlılık, rotadan ayrılmaları saptanarak sistemin kendi yolunu rotaya göre düzeltebilmesindedir : «Yeri bilirim» kavramı.

Benzetmeye devam edersek, sistemde görülen öğelerden motor ögesi hükümet oluyor, Anayasanın amaç olarak belirttiği dengeyi sağlamak üzere hükümet yasaları yürütüyor. Yasalara uymadığı yargı organınca saptanan davranışlar için burada rotadan sapmaları karşılaştırma yapark görevini yürüten bir öge söz konusu. Bu karşılaştırmayı yaparak, yasalar uygulanıyor mu, uygulanmıyor mu, şeklinde kararı yasama organı veriyor. Hükümetin elinde de yaptırım olanakları var. Yani sapmalara karşı düzeltme görevini gene motor uyguluyor.

Eğer yürütme ve yargı organı yasalara uygun biçimde işlediği halde, toplum yasaların amaca uygun olmaması, iç ya da dış koşullarla ortaya çıkan değişiklikler gibi nedenlerden ötürü amaca yaklaşmıyorsa, amaca, burada bizim konumuzda Anayasaya gö-

re yasaları yeniden düzeltmek yasama organına düşüyor. Özür dilerim; demin yargı organı yerine, dil sürçmesi sonucu «yasama organı» dedim.

Bir kez amaca erişildi mi, sistem dengeyi koruyacaktır.

Bu arada, yeni bir amaç tanımı söz konusu olabilir. Dolayısıyla sürekli dinamik denge, sürekli deningen denge gibi görülebilir denge kavramı.

Görüldüğü üzere iki türlü denge var : Birisi gerçekleştirilmek istenen amaca yönelmiş denge, ötekisi gerçekleşmiş denenin sürdürülmesi. Belli bir amaca yöneltilmiş mekanik sistemler, sürekli olarak aynı dengeyi gerçekleştirmeye çalışırlar. İnsanlar ise, insanlar derken bireyler, ya da toplum var, kastediliyor, bağımsız istemleriyle, iradeleriyle yeni amaçlar seçme yeteneğine sahiptirler. Tutucu düşüncenin özlediği üzere, yeni bir denge tanımlamayan, bu yolda hiç bir düşüncenin öne sürülmediği, ya da sürülemediği bir toplum, bireylerin istemlerinin söz konusu olmadığı, durgun, güdümlü bir toplumdur. Kibernetik bilimde, güdüm bilimde bu tür ilişkiye köleşmiş tabiri kullanılır. Fransızcası : «Sistem a servi» dolayısıyla güdümlü, köleşmiş bir toplumdur diyebiliriz, mühendisçe düşünerek.

Düzen değişikliğini tartışabilmenin, her konuda olduğu gibi bu konuda da düşünce özgürlüğünü savunmanın insanı güdümlü yetenek sistemlerden ayıran başlıca ayrım olduğu ileri sürülebilir. Bunu gerçekleştirebilen toplum, insana saygılı, amacını açık - seçik ortaya koyduktan sonra bunu bilinçlice kovalayabilen gelişen deningen toplumdur.

Halk oylaması ile yeni bir Anayasanın 1961'de Türkiye'de benimsenmesi de bu olumlu çizgide değerlendirilebilir. Kaldı ki, güdüm bilimsel sistem, kibernetik sistem ile düzen kavramı arasındaki benzetme yeni bir düşünce de değildir. Nitekim hükümet etmek Türkçede devlet gemisini yürütmeye benzetilir; Batı dillerinde de hükümet anlamına gelen Guvernman gibi sözcükler, gemi dümeni anlamına gelen guvernayt, kibernetik sözcüğü ile de akrabadır. Güdüm bilim anlamına gelen kibernetik sözcüğü de aynı kökten gelir.

Hükümet, güdüm bilimsel anlamda devlet gemisini amaç olarak tanımlanan düzene yöneltmek görevi ile yükümlüdür. Yasama

organı da eldeki yasalarla Anayasada tanımlanan düzene en kestirme yoldan yaklaşamıyorsa, bunu sağlayacak yeni yasaları ortaya çıkarmakla yükümlüdür. Korunması gereken denge, aynı düzenin süregeldiği durgun bir denge değil, sürekli yeni uygulamalarla oluşagelen dedingen bir dengedir. Bu bakımdan, her türlü düzen değişikliğine karşı çıkan tutucu görüş, çağdaş ve teknik anlamda dengeyi kurmak değil, dengenin oluşmasını engellemek yolunda etkiler yaratan yıkıcı bir tutum sayılmak gerekir.

Bundan sonra tebliğe sunduğum, Rönesans, yeniden doğuş dolayısıyla ortaya çıkan kişisel özgürlükler kavramına çağımızda toplumsal uyanışın getirdiği bir eşitlik kavramı eklendiğine değindim. Ve bu iki görüşün birlikte düşünülmesiyle ancak insanca bir tavır, insanın kişiliğine yakışan bir düzenin gerçekleşme şansı olduğunu düşünmekteyim.

1961 Anayasasında hukuk devleti ile birlikte yer alan sosyal devlet tanımı, Türkiye'nin yeniden doğuşla birlikte toplumsal uyanış dönemecini de birlikte gerçekleştirme istemini dile getirmekte. 1961 Anayasasını bir yandan lüks olarak gören, dolayısıyla düşünce özgürlüğünü kısıtlı tutmaya çalışan, öte yandan da bireysel özgürlük anlamına gelen hukuk devleti kavramının sosyal devlet gibi sözde çelişki yaratan bir kavrama ağırlık verilmekle zedelenliğini öne süren görüşler hem yanlış, hem de tutarsız.

Özgürlük, eşitlik çelişkisi, halkımız katında insanca dünya görüşü çerçevesinde çoktan aşılmıştır. 1961 Anayasasını Türk halkı için lüks görenlerin, halkın 10 yıl gerisinde olduklarının ileri sürülmesi bu denli şaşırtıcı olmamalıdır. Türk halkı, dünya görüşünü demokratik ortamda barışçı, ağırbaşlı, sabırlı bir biçimde siyasal eğilim biçiminde ortaya koymuştur bile. Yeğlediği düzen, 1961 Anayasasında tanımlanan düzendir; Özgürlükçü, toplumsal, tek sözle insanca. Bunun dayanağı olan ekonomik kamu düzeni ise, halk kesimi ile kooperatifçilik de belirginleşmektedir. Onun için, istense de, istenmese de, durgun olmayan yeni bir denge çağcıl koşullarda bireylerimize insanca yaşama olanağı sağlayacak biçimde ulusal egemenliğin demokratik yöntemleriyle gelişecek, bu düzen Anayasada tanımlanan biçimde değişecektir.

Saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Ünal Somuncuoğlu.

Ünal SOMUNCUOĞLU (Avukat) — Sayın Başkan, sayın delegeler; bildirim konusu; 7129 sayılı Bankalar Kanununun 38 nci maddesi ve Kanuna karşı hile.

Bildirimi ben dört bölümde izaha çalıştım. Birinci bölüm kanuna karşı hile, ikinci bölüm Bankalar Kanununun 38 nci maddesi, üçüncü bölüm bu iki mefhum arasındaki ilişki ve son bölüm de bunun müeyyidesinin ne olması gerekeceği.

Şimdi, aynı sıraya uyarak kısa bir izaha geçeceğim.

Kanuna karşı hile mefhumu, eski Roma'dan bu yana hukukçuları işgal etmiş ve üzerinde çeşitli fikirler ileri sürülmüş bir konu. Yani yeni bir düşünce değil. Bunu kısaca şöyle bir misalle anlatabiliriz :

Bir kimse, muayyen bir amaca varmak isterken, bir hukukî kaide, bir kanun maddesi kendisini bu amaca ulaşmakta engelliyorsa, ya da kısıtlıyorsa, ve fakat bu kişi fiilî ya da hukukî bir bünye, bir statü değişikliği ile bu amaca bir değişiklik yaparak, kanunun bir başka maddesine sığınarak amacına ulaşıyor ve fakat bu fiil kanun vazının gerçek iradesini bertaraf ediyorsa, orada kanuna karşı hile var, diyebiliriz. Buna göre, kanuna karşı hilede şu üç unsur görüyoruz :

Kanuna karşı hile teşkil eden muamelelerde fiiller, aslında, yani görünüşte kanunun lâfzına tamamen uygun, yani şekli hukuk bakımından tamamen kusursuz. Yani kimse bir kanunun ihlâlini bahsedemez görünüşte.

İkinci unsur, bu böyle olmakla beraber, bu muameleler aslında kanun vazının gerçek iradesini bertaraf etmeye yönelik.

Üçüncü unsur ise, kanunlarda bunun hiç bir müeyyidesi yok. Yani kanun vazısı bu konuyu hiç öngörmemiş, hiç düşünmemiş.

Şimdi, kanuna karşı hileyi bu şekilde izaha çalıştıktan sonra, Bankalar Kanununun 38 nci maddesine gelelim.

Bu madde kredi hadlerini belirler ve der ki; bir banka bir hakiki, ya da hükmi şahsa, ödenmiş sermayesi ile ihtiyatları yekûnunun kredi olarak % 10'undan fazlasını veremez. Bu kredi tabirine kredinin bütün çeşitleri dahil, sadece nakit kredi değil. Ancak, sanayi, maden enerji, nafia gibi, nakliye gibi işlerle uğraşan

teşekküllere bankalar bu kredi haddini % 25'e çıkartmak suretiyle kredi verebilirler. Yani kanun vazı, bir hakikî, ya da hükmî şahsa bir bankanın verebileceği kredinin nisbetini % 10 ve nihayet % 25 olarak sınırlamıştır.

Bunda kanun koyucunun güttüğü iki maksat var.

1 — Kredi dağılımında, yani krediden istifade imkânının yaratılmasında, bir eşitlik diyemeyeceğim amma, bu mümkün değil, hiç değilse bir genellik sağlamak, yani mümkün olduğu kadar çok sayıda kişinin, yada teşebbüsün kredi imkânından istifadesini sağlamak.

2 — Bunun tabii bir neticesi olarak, mahdud kişiler elinde toplanan büyük meblâğların yaratacağı riski azaltmak, asgari haddede indirmek.

Fakat bu maddenin bazı istisnaları var. Aynı maddede 7 bent halinde sayılan istisnaları var. Bizim konumuz bu istisnalardan bir tanesi. Yani, banka % 25 nisbetinde sermayesine iştirak ettiği bir teşebbüscü kredi verirken bu % 10 ve % 25 nisbetinde bir teşekkülün sermayesine iştirak ediyorsa, hudutsuz olarak kredi verebilir.

Böyle olunca, gelelim kanuna karşı hile mefhumu ile 38 nci maddede arasındaki ilişkiye.

Efendim günümüzde, bazı holdingler diyelim, bu bir vakıa, o kadar genişlemişler, iş hacimleri öylesine büyümüştür ki, artık % 10 ve % 25 limitler bunlara kâfi gelmemeye başlamıştır, çok doğal olarak. Ama kanunda da men ediyor... Ne yapsınlar? Buna şöyle bir çare bulmuşlardır. Ya bir banka kurmuşlar, ya da mevcut bir bankanın yönetimini, hisse senetlerini satın almak suretiyle ele geçirmişlerdir. Bu birinci etap.

İkinci etapta, kendi şahsî teşebbüslerini (yönetimi ele geçirdikten sonra) artık bankayı, kendi şahsî teşebbüslerine % 25 nisbetinde ortak etmişlerdir. % 25 nisbetinde ortak olduktan sonra artık kendileri için % 25 diye bir hudut bahis konusu olmaz. Artık kredilerden sonsuz bir istifade sağlamak en tabii hakları, en tabii bir netice haline gelmiştir. Aama böyle oldu diye, kanunlarda da bu imkân sağlandı diye buna bir şey demeyecek miyiz, yani bunu müeyyidelenemeyecek miyiz? Elbetteki hayır. Tabii ki müeyyidelen direceğiz. Ve elbetteki hayır'ı benden çok önce söyleyenler doktrin-

de iki grupta toplanıyorlar. Bunlara sübjektivist ve objektivistler deniyor. Bunlar değişik çıkış noktaları olmakla beraber, bir noktada birleşiyorlar. Diyorlar ki, kanuna karşı hile teşkil eden fiil ve muameleler mutlak butlanla malûldür.

O halde, müşahhas olayımıza gelelim; mutlak butlanla malûl yani hukuk alanında hiç doğmamıştır, bu fiil ve muameleler geçersizdir. Müşahhas olayımızda; banka yönetimine sahip olan ve kendi holdinglerine dahil teşebbüslere hudutsuz kredi sağlayan kişilerin bu teşebbüsleriyle banka arasındaki kredi sözleşmeleri ne olacaktır? Mutlak butlanla malûl olacak ve geçersiz olacaktır. Burada hâkimlere çok önemli bir görev düşmekte. Pek muhtemeldir ki, yakın bir zamanda bu tip davalarla karşı karşıya geleceklerdir.

Kanaatimce, kanun vazının gerçek iradesine uyma mükellefiyetinde olan yargıçların verebilecekleri bir karar var : (Acizane kanaatime göre) bu kredi sözleşmelerinin geçersizliğinin tesbiti ve bu şekilde verilen kredilerin bankaya iadesi.

Çok teşekkür ederim. Saygılarımla. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederim.

Sayın Fehmi Yavuz.

Fehmi YAVUZ (Prof. Dr.) — Sayın Başkan, değerli yöneticiler; ben zamana uymak için elimden geleni yapmak kararı ile huzurunuzda çıktım.

Efendim, az gelişmişlik önce tanımlanmalıdır, kavramın ve taşıdığı, ya da nerelere gittiği, gitmediği ortaya konmalıdır. Bunun için fakirlik ve zenginlik kavramlarını karşılaştırmak; sömürgelerle sömürenler, ya da buna benzer bazı karşılaştırmalar yapmak zorunluğudur. Yalnız, son yıllarda, İkinci Dünya Savaşından sonra bütün dünya ülkelerini üçlü bir ayırma tabii tutmak alışkanlığı ortaya çıktı, önerisi diyelim; Birinci Dünya Ülkeleri, İkinci Dünya Ülkeleri, Üçüncü Dünya Ülkeleri. Hemen söyleyeyim, bunu bir dördüncüye çıkarırlar var, başka türlü ayrımlar yapanlar var ama, biz bu üçlü ayırma isterseniz bağlı kalalım.

Birinci Dünya Ülkeleri ileri ülkeler, İkinci Dünya Ülkeleri sosyalist ya da komünist ülkeler, Üçüncü Dünya Ülkeleri de geri kalmış ülkeler, az gelişmiş ülkeler oluyor.

Yalnız, şunu hemen belirtelim; dünya nüfusunun 2/3'ü az gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır. O halde, yarıdan çoğu ve yine az gelişmiş ülkelerde nüfus çok artıyor, 2000 yılında dünya nüfusunun 7 milyara çıkacağı bekleniyor. Yani 1/5 ile 5/6 gibi bir oran karşımıza çıkacak.

Konuyu ben üç açıdan işledim : Geri kalmış ülkeler açısından, ileri ülkeler açısından ve bir de ülkemiz açısından. Geri kalmış ülkeler için bir çok şeyler yapıldı; Birleşmiş Milletler örgütü, kalkınmanın 10 yılı dediler, 1960 la 1970 arası için. Yine ikinci kalkınmanın 10 yılı dediler; 1970 ile 1980 yılları için. Fakat bütün bunların hiç biri amaca ulaştırmadı ve hatta kalkınmanın ikinci 10 yılını da bugünlerde zannederim hiç ciddiye alan yok. Birincisi alındı ciddiye, birşeyler bekleniyordu; fakat sonunda, 1970'e geldiğimiz zaman, ileri ülkelerle geri ülkeler arasındaki uçurum kapanacağı yerde daha çok açıldı. Ve bu nedenle artık dendi ki, şu Birleşmiş Milletlerin bu türlü önerileri, ya da çabaları sonuç vermiyor. Neden böyle oluyor? Çünkü ileri ülkeler yeni sömürgecilik, neo - kolonyalizm yöntemleriyle, çok uluslu şirketlerle ve burada da bazı arkadaşlar dile getirdiler, türlü yol ve yöntemlerle eski sömürülerini sürdürmek isterler. Üçüncü dünya ülkeleri, her ne kadar birçokları yeni bayraklarına kavuşmuşlar, egemenliklerine kavuşmuşlarsa da, ekonomik açıdan büyük ölçüde hâlâ sömürülmektedirler.

İleri ülkeler açısından konuya kısaca değinelim. 1972 de bir dünya çevre sorunları toplantısı yapıldı ve orada ileri ülkeler şu sloganları ileri sürdüler : Aman, dediler dünya bizim, batıyoruz ve dünyayı kurtaralım.... Kirlenme, türlü doğanın tahribi önlensin ve o zamana kadar sosyal maliyetten hiç söz etmeyen ileri ülke iktisatçıları biraz bu konuya değinmeye başladılar. Çünkü dünyayı o hale getiren kendileri idi. Yani dünyayı sömüren, ormanları yakan, denizleri kirleten, madenleri tüketen kendileri. E peki, geri kalmış ülkeler ki, eğer bu türlü yol ve yöntemlere başvurmadan ilerlemenin, sanayileşmenin bir yolu varsa, bize onu öğretin de biz öyle sanayileşelim. Siz dünyayı sömürerek ve hatta doğaya egemen olmak, sözü kullanıldı; doğaya egemen olmaktan şimdi söz edilmiyor artık. Bugün doğada barış içinde yaşamak ve doğa ile anlaşmaktan söz ediyorlar. Bütün bunlara kulak vermeden gizli el herşeyi yoluna sokar dediler. Fakat 1929 da çıkan ekonomik bunalımdan sonra, gizli elin de kaybolduğu anlaşıldı. Çünkü gizli el,

üstündekini kaldırırsanız altından sömürgecilik çıkmakta idi. Ve ileri ülkelerin bugünlerde sözcüsü Roma Kulübü denen büyük bir örgüt. 80 - 100 kadar dünyanın en büyük kapitalisti, 'büyük firması' bir araya gelmişler, Cenevre'de merkezi olan büyük bir kulüp kurmuşlar. Bunlar kitaplar yazdırıyorlar, yayınlar yaptırıyorlar, bir tanesinin adı : «Büyümeye sınır» Ve bunların artık geri kalmış ülkeler için birer tuzak olduğu anlaşılıyor. Canım bırakalım diyorlar... Siz ilerleyip de ne yapacaksınız?... Bakın şu halimize; trafik sıkıntısı, havalarımız kirleniyor, daha bir sürü dertler içerisinde... Şehirlerde sinir hastalıkları çok görülüyor... O halde siz de olduğunuz yerde kalın, biz de olduğumuz yerde kalalım, gibi tuzak diyor buna birçok geri kalmış ülke yazarları.

İsterseniz ülkemize hemen atlayalım. 50 .yılıda çok şeyler yaptık; fakat birçok durumlarda geri olduğumuz, ya da ileri ülkelere yetişmekte büyük sıkıntı çektiğimiz burada belirtildi ve burada hemen, yalnız adını zikredeyim; hepimizde olan bir hastalıktan söz ediyor Vedat Nedim Tör : Osmanlı hastalığı diyor buna. Bu konuda bir kitabı var onun, 1940'ta çıkmıştır; hastalıkların adını veriyor aşağılık duygusu, içtimaî alâkasızlık, mesuliyet korkusu, onu da sayıyor ve diyor ki : Ben 'bu hastalıklardan kurtulmak için seferberim ve bütün gücümü kullanmaktayım; ama bakalım ne kadar başarılı olacağım, sizler ne dersiniz, gibi sorular soruyor.

Sonuca geliyorum. Üçüncü dünya ülkelerinin gerilikten, az gelişmişlikten kurtulmak için birçok olanakları var. Bunun en çarpıcı örneği, Arapların iki yıl önce İsrail savaşında kullandıkları petrol silâhıdır. Yani, petrol silâhı belki de 20 nci Yüzyılın en büyük olayıdır ve artık geri kalmış ülkelere; «Ha bizim de demek yapabileceğimiz şeyler varmış, biz de ileri ülkelerin karşısına çıkabilirmişiz», gibi bir güven verdi. Halbuki o zamana kadar geri kalmış ülkelerin düşünürleri, devlet adamları iki türlü doğmalar zincirinin etkisi altında idiler. Biri, dinsel doğmalar : Allah beni elde etmiş, peygamber böyle buyurmuş, dinsel kitaplarımız şunu yazıyor... İkinci doğmalar zinciri şöyle çıktı karşılına : Özellikle bu Birleşmiş Milletler kurulduktan sonra, İkinci Dünya Savaşından sonra ileri ülkelerin bilim adamları, devlet adamları; siz şöyle kalkınırsınız, şunu yapın, bunu yapmayın gibi fetvalarla geri kalmış ülkelerin karşısına çıktılar; fakat hiç bir tanesinin amaçta ulaştırmadığı ve başarı sağlamadığı görüldü ve dikkat ederse-niz, Araplar petrol silâhını kullanacakları zaman, ileri ülkelerin

devlet adamları -tabirimi mazur görün- bangır bangır bağıldılar; petrol silâhını kullanırsanız şöyle asarız, böyle keseriz... Fakat araplar «hayır» dediler, «bu bizim işimize geliyor».

Şimdi, geri kalmış ülkelerin şu yönde düşünmeleri gerekiyor : Acaba Arapların petrol silâhı ile her şey bitti mi?... Bizim de kullanabileceğimiz başka silâhlar yok mu, ne yapabiliriz? Yine, Barolar Birliğinin bizlere, bildiri hazırlayacaklara gönderdiği şeyi var. Orada diyor ki; Biz Türkler yalnız kendi boraksımızı başından sonuna kadar işlersek, işte kalkınmanın anahtarını elde etmiş oluruz. Bunda haklı olabilirler; fakat meslek kuruluşlarının da bununla ilgili, Türk Mühendis - Mimar Odaları Birliğinin yayınlarında bunu çok daha bilimsel, ya da teknik açıdan dile getirenler olduğunu görüyoruz.

Şimdi, izin verirsiniz bir de toprak sorununa değiniyorum. Anayasamızın bir 130 ncu maddesi vardır, orada der ki : «Tabii servetler ve kaynakları Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır». Öyle başlar, devam eder. Fakat dikkat buyurursanız toprak bunların içine girmez. Toprak için ayrı hükümler vardır. Rica ederim, topraktan daha başka ne yakışır tabii servet olmaya? İşte topraklarımızı değerlendirmek ve toprak üzerindeki hakkımızı, yani toprağın bir elma gibi, bir mendil gibi, bir gözlük gibi alınıp satılmayacağını ve kamunun yararına kullanılması gerektiğini kabul edersek, sanıyorum birçok kördüğümleri ülkemiz açısından çözebiliriz.

Sözümü şununla bitirmek istiyorum : Bir Tübitak vardır Türkiye'de; Tübitak'ın kuruluşu çok daha rahat olmuştur; çünkü ekonomik araştırmalar yapacaktır ve bu alanda devletin, işte diyelim ki, toplumun refahına hizmet edecektir. Fakat sosyal bilimler araştırma kurumu diye bir kuruluşun ortaya çıkması için yapılan bütün denemler, çalışmalar başarısız kalmıştır. Bugün bu üç gün sürececek olan bu toplantının bile, geri kalmışlıktan kurtulmak için bir miktar, bir ölçüde yararlı olmasını istiyorsak, bütün bu çabaların bir çatı altında toplanması için de çalışmamız gerekiyor. Yani eğer, Tübitak çok başarılı oluyor, az başarılı oluyor, bunu tartışmak istemiyorum; ama hiç değilse bir Tübitak vardır, nedir? Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu. Fakat bir sosyal bilimler araştırma kurumu için yıllardan beri yapılan çalışmalar verimsiz olmuştur ve sonuca ulaşmamıştır. Çünkü sosyal sözü zaten birçoklarımızı rahatsız etmektedir.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederim efendim.

Sayın Beşir Hamitoğulları.

Beşir HAMİTOĞULLARI (Doç. Dr.) — Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım;

Huzurunuzda son bildiriye sunmanın bütün dezavantajları ile çıkmış bulunuyorum. Huzurunuzda konuşmak başlıbaşına bir avantaj sayılır, içtenlikle söylemek gerekirse.

Bugünkünden daha gelişmiş ve daha mutlu bir toplum için halk sektörü, başlığı altındaki bildirim sizlere sunulmuş bulunmaktadır. Başlıca üç bölümden oluşmaktadır bu bildiri.

— Niçin halk sektörü?

— Nedir halk sektörü?

— Ve halk sektörü nasıl oluşmalıdır?

Tabii bu üç bölümden oluşan bildiri de aslında bu konuyu içeren büyük bir modelin küçük kesitleridir. Huzurunuzda şimdi bu bildirin daha da küçük bir özetini sunmakla yetinmek durumundayım.

1975 Türkiye'si, Cumhuriyetin kurulduğu ilk döneme nazaran küçümsenmemesi gereken bir gelişme hamlesi gerçekleştirmiştir. Buna rağmen, yine 1975 Türkiye'si, ulusal gereksinimlerine göre geri kalmış bir memleketdir. 1975 Türkiye'si, sahip olduğu maddi ve manevi iktisadi kaynaklarına nazaran geri kalmış bir ülkedir. 1975 Türkiye'si, bu gayrete rağmen, diğer gelişmiş ülkelere nazaran geri kalmış bir memleketdir. Bu geri kalmışlığı belirten birkaç göstergeyi anmakta yarar var.

1975 Türkiye'si kendi ulusal ihtiyaçlarına göre son derece geri kalmıştır, diyoruz. Eğitim alanından bir örnek sunmak gerekirse, ekumak isteyen, üniversiteye girmek isteyen 200 bini aşkın gencinin kaç yüzbin kişisine bu olanağı sağlayabilmektedir? Tabii bunun anayasal, sosyal adalet ve diğer kavramlarla bağlantılarını kurmaya gerek duymuyorum. Bu bağlantılar içinde bunu hatırlamakta şüphesiz ki yarar var.

Millî gelir düzeyi bakımından, yaşam bakımından mükemmel

bir ölçü olmamakla birlikte, önemli, anlamlı bir ölçü; Cumhuriyet Türkiye'si, 1975 yılında kişi başına düşen gayri safi millî hasıla dördüncü ay itibariyle 540 Dolardan ibarettir. Aynı rakam komşumuz Yunanistan'da, uluslararası ilişkiler alanında mağlûp oluşumuzu açık bir şekilde ortaya koyan Yunanistan'da 1790 Dolardır, aynı aylar itibariyle. Günümüz itibariyle bu mukayeseyi yapacak olursak 2000 Dolardır, diğeri de 600'dür.

Türkiye, ortak olduğu, üye olduğu Batı ülkelerinin tümünden geridir. (Portekiz dahil) Türkiye, Yunanistan'dan geridir, Türkiye bu anlamda İran'dan, Bulgaristan'dan, Sovyetlerden de daha geridir.

Türkiye'nin ihracatı önemli, anlamlı bir göstergedir. Bir ülkenin ihracatı ithalatının ancak yüzde olarak % 27.6 sını karşılayabilmektedir. Yani üçtebirisini. Şu sadece dövizleriyle hatırladığımız bir milyon sahipsiz işçilerimizin gönderdikleri dövizler olmasaydı, (ki onlar da iktisadi konjonktür dolayısıyla giderek önemini yitirmektedir). Türkiye büyük güçlüklerle karşı karşıya kalırdı. Çünkü onların gönderdikleri Türkiye'nin ihracatından elde ettiğinden daha fazladır.

Türkiye'de istihdam sorunu vardır; önemli bir gösterge. Devlet Plânlama Teşkilâtının son rakamlarına göre, 1 760 000 kişi bugün işsizdir Türkiye'de. Oysa insanın en temel hakkı, en kutsal hakkı (Bir hukuk kongresinde bunu dile getirmek gerekir) mutlu olma hakkıdır, refahtan pay alma hakkıdır. İşsiz insanların ise değil refahtan, insanlıktan bile pay alma hakları ve olanakları yoktur.

Türkiye'de bu göstergelerin yaratıcısı olan, sanayileştirmeyen sanayii vardır arkadaşlar. Çok önemli bir kavram zannediyorum, ama bunu açıklamak olanağına sahip değilim. Ağır sanayi, hafif sanayi demiyorum, üretim malları sanayii demiyorum; sanayileştirmeyen sanayi şu demektir arkadaşlar : Türkiye'de bir fabrika kurulur, bir tesis kurulur, önemli değil bu... Kurulan bu sanayi tesislerinin yarattığı sanayileşme etkileri Türkiye'de mi kalıyor, yoksa yabancı ülkelere mi gidiyor? Yabancı ülkelere gidiyor. İşte burada bağımlılık karşımıza çıkıyor. Bağımlılık Türkiye'nin her alanını işgal eden bir olgu olarak önemlidir : Kültüründen sanayiine ve diğer konularına varmak üzere.

Niçin Türkiye geridir? Burada önemli bir sorun ortaya çıkmaktadır. Çünkü, kısaca, diğer çelişkileri belirtmeye ihtiyaç duymuyorum, hukukla iktisat arasındaki çelişki, bölgesel düzeydeki çelişki, diğer düalizmler... Bütün bunların bağlandığı mihrakı kavramakta zorunluluk vardır. Türkiye, kendi siyasi, istisadi, sosyal dinsel gelenek, olanak uygarlığına uymayan bir kalkınma yönteminin adeta uşağı durumundadır. Onu körükörüne taklit etmiştir, bu Batı kalkınma yöntemidir. Sayın arkadaşım plânlamayı örnek verdi; plânlama örgütü Keynes ve diğerlerinin bir kopyasından ibarettir. Bunu kuran, Timbergen gelmiştir, ondan yararlanmışızdır ve halen aynı bağımlılık devam etmektedir. Türkiye sanayi ile tarım arasında, plânlama arasında gerekli, mutlak bulunması gereken karşılıklı ilişkileri kuramamıştır. Çünkü uyguladığı model batıya has bir modeldir, Türkiye’de dayanakları yoktur. Kültürü dahi aynı taklidin bir sonucudur. Türkiye kapitalist karma ekonomi sistemini taklit etmektedir. Dikkat buyurun; karma ekonomi sistemi demiyorum,, çünkü sosyalizm ve kapitalizmler dışında üçüncü bağımsız bir sistem yoktur; kapitalist karma ekonomidir. Nedir kapitalist karma ekonomi? Özel teşebbüsle kamusal ekonomik kesimin bir arada bulunduğu; ama kapitalist bir etki içinde işlediği bir sistemdir karma ekonomi. Bizim bünyeye uymadığı için, bu sistemin sağlayabildiği bütün olanakları ve şartları birlikte, birlikte, birbirini destekleyecek tarzda Türkiye’yi kalkındıracak nitelikte uygulayamıyoruz. Cumhuriyetin Türkiyesinin dramı bu sistem içinde zaman zaman ya kamusal ekonomik kesime ayrıcalık vermekte, zaman zaman hür teşebbüsün büyük sermaye kesitine, kapitalist teşebbüslere, tekelci demiyorum, çünkü tekelci sermaye çok sınırlı bir anlam taşımaktadır, büyük sermayeye önem vermektedir ve bu gelgitlerle zamanımız dolmaktadır. İkisi arasındaki karşılıklı ilişkileri birbirini destekleyebilecek yönleriyle ve bunların dışında kalan unsurlar bu bünyemize uymayan taklitçi model dolayısıyla israf edilmektedir, heder edilmektedir, tasarruf kaynaklarımız daralmaktadır, atıl kapasite kalmaktadır ve kalkınma hızımız, tabii bir sonuç olarak düşmektedir. Asıl mesele budur. Onun için burada işte halk sektörü önemlidir. Tabii halk sektörü derken kendi görüşümü izah ediyorum, diğer görüşleri ne eleştirmek, ne de onları değerlendirmek imkânına şu anda sahip değilim. Halk sektörü sadece, Türkiye’de, sayın bir arkadaşımın buyurduğu gibi, ve bundan önceki Ecevit Hükümetinde tekelci sermayeye karşı çıkan bir model değil. Tekelci sermayeye çıkabilme-

nin başka yöntemleri de var. Halk sektörü, sadece ekonomik kalkınmayı değil, Türkiye'nin taşıdığı bütün potansiyelleri, Türkiye'nin bünyesine göre, sadece iktisadî ve siyasî değil, örneğin Türkiye Müslüman bir ülkedir; davranış ve dinsel strüktürü göz önüne almayan bir kalkınma yöntemi hiç bir ülkede yürüyemez. Batı ise Hıristiyan bir dünyadır, temelden büyük farklılıklar vardır. Bu değişik unsurlar taşıyan global bünyenin bir kısmıdır muhterem arkadaşlar. Türkiye'nin diğer olanakları, uygarlıkları da farklıdır. Halk sektörü, Türkiye'nin olanaklarını, Türkiye'nin geleneklerini, Türkiye'nin umutlarını içeren ve kapitalist olmayan bir üretim biçimine götürecektir, daha mutlu bir toplum üretebilecek bir kalkınma modelidir benim kafamda.

Bu model iki yaklaşımın konusudur. Bu model, bünyemize uymadığı için çok iyi işlemediğini kapitalist karma ekonominin bozuk yanlarını düzeltebilen, bunu daha iyi işler hale getirebilen, yani kapitalist şekli içinde uygulanabilir. Ama benim düşüncemde, içtenlikle söyleyeyim; kapitalist olmayan bir toplum yaratmanın modelidir. Türkiye'nin bünyesine göre, demokratik sosyalizme gitmeli; Doğu ülkelerini taklit etmeyen, Çin Küba ve diğerlerine benzemeyen, bugünkünden daha gelişmiş, daha mutlu bir toplumun kalkınma modelidir. Onun için sadece bir yönü ile bunu almamak lâzım. Bunu ancak halktan yana bir iktidar uygulayabilir. Ama bugün halk sektöründen yana olan çevreler, halk sektörüne en büyük ihanet içindedir; bilerek, bilmeyerek... Bunu belirtmek bir görevdir. Çünkü, halk sektörünün teorisini, modelini açık ve seçik bir şekilde, Türkiye'nin bünyesine uygun bir şekilde hazırlamadan onu ortaya koymak, ona yapılabilecek en büyük kötülüktür. Teori düzeninde bu oluşturulur, ondan sonra halktan yana bir iktidar oluşturabilecek sosyal güçler ortaya çıkar, ondan sonra ancak bu uygulanabilir. Halk sektörü, Türkiye'yi bugünkünden daha hızlı bir şekilde geliştirebilecek, bugünkünden daha insancıl, daha demokratik, sanayileştiren sanayii, demokrasileştiren demokrasiyi getirebilen bir modeldir ve bu böyle satırbaşlarıyla beş dakika içinde, yarım saat içinde ele alınması mümkün olmayan bir konudur.

Bu yönleri belirtmiş olmakla yetiniyorum. Özür dilerim, zamanımı biraz aştığım için. Teşekkür ederim sayın Başkan. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Teşekkür ederim.

Sayın İbrahimoğlu?... Yok.

Efendim bu şekilde tebliğ veren arkadaşlar tebliğlerini özetlemiş bulunmaktadırlar ve programa göre 35 dakika da zamanımız geçmiş oluyor.

Şimdi, tebliğ sahiplerine soru sormak isteyen arkadaşlar lütfen işaret buyursunlar.

Sayın Ahmet Güler, buyurun.

Ahmet Güler (Sinop Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı) — Sayın Başkan, sayın delegeler;

Halk sektörü sosyal adaleti gerçekleştirmede bir araç olarak düşünülmektedir. Tabii bunun, araçlardan biri olduğunu kabul ediyorum. Sayın Beşir Hamitoğulları buradaki açıklamalarını yapmadan önce, kendilerinin halk sektörünün kaynaklarının neler olacağını, diğer bildirilerde olduğu gibi açıklamamış olmasının anlamını şimdi çok daha iyi anlamış bulunuyorum. Kendisinin halk sektörünü nasıl daha geniş anlamda düşündüğü belli olmaktadır.

Bununla beraber, bütün delege arkadaşlarımız, daha doğrusu halk sektörü konusunda bildiri getiren arkadaşlarımızın cevaplandırılması isteği ile şunu sormak istiyorum :

Halk sektörünün İYAK, MEYAK, OYAK, BAĞKUR gibi teşekküllerin gelirleriyle halktan zeytinyağı, pamuk, tütün, fındık gibi ürünlerinin alımı sırasında kesilecek aidatlarla oluşacağı genellikle öngörülmektedir.

1 — Adı geçen teşekküllerin dışında kalanlarla, belirtilen ürünleri yetiştirenlerin dışında kalan halkın, en iyimser rakamlarla 20 milyon lira civarında olacağı düşünülürse, gerçekten bir halk sektörünün gerçekleştirilmiş olduğunun bu halde kabul edilip edilemeyeceği. Bunun gelir artışını biraz daha yaygınlaştırması dışında, ulaşılmak istenen sosyal adalet ilkesiyle nasıl bağdaşacağı?

2 — OYAK gibi kuruluşların ve isimlerine başlangıçta özel teşebbüsün karşı çıktığı, şimdi ise büyük miktarda üretime geçince, özel teşebbüsün montaj sanayii ile birlik hareket ederek ürünlerini Avrupa ülkelerinin, ya da ithal edilebilen benzer ürün-

lerinin dört katı fiyatına sattığı, bu malların parça olarak satışını yine Avrupa ölçülerinin sekiz katına yaklaştığı, böylece amacına yabancılaşıp, halk yönünden yeni bir sömürü mihrakı teşkil ettiği göz önünde tutulunca, halk sektörüne katılmayanlar veya katılmayanlar yönünden aynı yabancılaştırmanın halk sektörü kuruluşlarında doğup doğmayacağı ve halk sektörünün bir kısım yurttaşları kapsayıp, diğerlerinin sömürülmesine kaynak olup olmayacağıнын arkadaşlarım tarafından cevaplandırılmasında yarar gördüğümü belirtmek istedim.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Atılâ Sav.

Atılâ SAV (Avukat) — Sayın Başkan, sayın delegeler;

Benim sorumun, sayın Muslih Fer'in bildirisini ve sayın Başkanımız Faruk Erem'in bildirisini ile ilgisi olduğunu sanıyorum.

Sayın Dr. Emre Kongar da sabahki tebliği sırasında benim soruma ilişkin bir görüş ileri sürdü, tebliğinin konusu tamamıyla bu olmamakla birlikte.

Efendim, Türkiye Barolar Birliği, bir «Ekonomi Hukuk» kongresi toplama yolundaki çalışmalarına başladığı zaman, sayın Prof. Yavuz'un da konuşmasında belirttiği gibi, bir ekonomik demokratik kamu düzeni başlıklı bildiri hazırlamış ve bunu ilgililere sunmuştu. Bu bildiride, sosyal hukuk devletinin, 1961 Anayasasının öngördüğü ve bir gelişme sayılan sosyal hukuk devletinin kapsamını belirleme çabası taşıdığı açık.

Bir yandan, iki gündür süren toplantılar sırasında birçok konuşmacılar, Anayasamızın ekonomik açıdan bir temel özelliğini dile getirdiler. 1961 Anayasası temelinde kapitalist ekonomi düzenini öngören bir Anayasadır.

Öte yandan, 1961 Anayasası, bir yenilik getirmektedir. Bu yenilik, sosyal hukuk devleti anlayışı oluşturma yeniliğidir.

Konuşmacıların çoğunun belirttiği gibi, aslında bu iki kavramın birleştirilmesi o kadar kolay değil, birtakım ekonomik ve hukuki tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Sayın Muslih Fer, konuşmasında, Anti tröst yasaların yapılması olanağı vardır, dedi ve bu konuda sayın Dr. Emre Kongar'ın gö-

rüşünü paylaşmadığını belirtti. Sayın hocamız Erem de gerek dünkü ve gerekse bugünkü konuşmasında, ekonomik düşünce özgürlüğünün birtakım gerekleri olduğunu ve bazı önlemlerin alınması gerektiğini belirttiler.

Türkiye Barolar Birliğinin hepimize gönderdiği bu bildirmede, ekonomik devleşmeyi önleyici, ki ekonomik devleşmenin ekonomik kamu düzenine büyük ölçüde etkisi olduğu ve ekonomik düşünce özgürlüğünü engelleyici bir niteliği bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Birtakım önlemler sayılmaktadır, bunlar arasında millileştirme, anti kartel anti tröst yasalar ve yönetime katılma gibi bazı önlemlerden söz edilmektedir. Ne yazık ki, bildirciler, kendi hazırlayacakları ilgilendikleri konuları Türkiye Barolar Birliğine bildirmişler, Barolar Birliği bunun dışında bazı görüşlere yer verilmesi gereğini empoze edememiştir. Yani etmemiştir, bu yolu tutmuştur. Böyle olunca, iki gündür devam eden ve yarınki toplantıda da devam edecek olan bildireler arasında bu çok önemli noktalar bana açıkta kalmış gibi göründü. Yani millileştirme konusunda, anti kartel, anti tröst yasalar konusunda ve yönetime katılma konularında hiç bir açıklama yapılmadığı, bu nedenle bugünkü konuşmaların bünyesinde bulunan bazı işaretler nedeniyle, eğer mümkünse, tabii bu bir hazırlık sorunu, sayın Fer ve sayın Erem'in, anti kartel ve anti tröst yasaların ülkemizde bugünkü koşullar altında nasıl düzenlenebileceğini ve yasama organlarına hangi siyasal güçler tarafından götürülebileceğini açıklamalarını rica ediyorum.

Teşekkür ederim efendim.

YÖNETİCİ — Sayın Ziya Bilge.

Ziya BİLGE (Avukat) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Sayın Somuncuoğlu bugün için hakikaten çok önemli olan bir mevzuu ele almış, eleştirmiş ve güzel bir bildiri sunmuştur.

Bendeniz bir mevzuun açıklanmasını kendisinden istihram edeceğim. Bu 7129 sayılı Bankalar Kanununun 38 nci maddesi kredi hadlerini tesbit ve tadat etmiştir. Bu kredilerin şahıs veya müesseselere veya ortak müesseselere ne şekilde verileceğini tesbit etmiştir. % 10, % 25 ve limitsiz kredi. Bilhassa bendenizin sormak istediğim husus, bu limitsiz kredideki durumdur.

Bu maddenin izahında dediler ki, bir banka bir müesseseye % 25 ten fazla ortak ise bankanın bu müesseseye açacağı kredi limitsizdir. Şimdi, bu maddeye istinaden bu müessesese ile banka arasında bir kredi mukavelesi yapılıyor. Bu mukavelenin bâtil olduğunu iddia ettiniz. Acaba bu bâtil olma sebebi nedir? Bu hususun açıklanmasını rica edeceğim.

YÖNETİCİ — Sayın Satılmış Çağlar.

Satılmış ÇAĞLAR (Köy İşleri Bakanlığı Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Uzmanı) — Efendim bugün öğleden sonra da çok değerli bildiriler sunuldu, geniş ölçüde yararlandım, o bakımdan bildiricilere tekrar teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Şimdi, benim sayın Hamitoğulları'nın konuşmalarıyla ilgili bir sorum var. Soru şu : Halk sektörü ile ilgili konuşmalarına aynen katılıyorum. Yalnız, çeşitli ülkeler için çeşitli kalkınma modelleri var. Bu modeli aynen alıp diğer ülkenin aynen uygulaması olanağı yok. Ama benim dikkatimi çeken şöyle bir husus var : Plânlamada ve kalkınma yöntemlerinde bazı temel ilkeler var. Bu temel likeler hıristiyan alemi için ayrı, İslâm alemi için ayrı olabilir mi, olamaz mı? Bu önemli noktanın açıklanmasını rica ediyorum. Sorum bu. Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Nabi Dinçer.

Nabi DİNCER (Devlet Plânlama Teşkilâtı Uzmanı) — Efendim bugün beni çok karşınızda gördünüz; insan yaşlanınca biraz çenesi düşüyor, kusura bakmaym.

Efendim, sayın Beyarslan, plânın bir teknik belge olduğunu buyurdular. Ben eski bir plâncı olarak o fikirde değilim. Plân, siyasal tercihlere göre uygulanan bir teknik belgedir. Asıl önemli olan, siyasal organın tercihidir. Siyasal tercihten müstakil bir plân yapıldığını bendeniz görmedim. Evet, plâncı çeşitli alternatifler sunar, sunmalıdır; fakat bunun için de tercih hakkı, seçme hakkı siyasal organındır, o günkü egemen güçlerin kendi tercihidir, zannediyorum. Eğer hata ediyorsam özür dilerim.

Sayın Bigat, İktisadi Devlet Teşekküllerinin kâr etmesinden bahsetti, haklıdırlar. Ancak, Devlet İktisadi Teşekküllerinin kuruluşuna bir bakalım, 1930'larda Türkiye, hiç bir şeyi yokken, patiska-

yı, çimentoyu, unu eğer kâr için, bu fabrikaları eğer kâr için yükseltseydik, belki de hiç birini yapmazdık. Bu; hasis kâr düşüncelerinden ziyade, sosyal faydaya dönüşük olarak meydana getirilen bir sanayidir. O bakımdan sosyal faydaya, kamu faydasına yönelik bir endüstri grubunda kâr etmesini beklemek iyi bir şey ama, acaba mümkün müdür her zaman?

Bir misal daha verebilirim : Çay, Çaykur. Bugün bizim bir çay ziraatimiz var, övünüyoruz bununla. Ama iki milyar bütçeye yüküdür. Fakat bu yük sosyal bir mulahaza ile, yani mütemediyen nüfus kaybeden Rize ve civarındaki nüfusumuzu stablize etmek için bir zorunluluktur. Bundan kâr beklemek demek, Rize ve civarını tekrar büyük bir göçe maruz bırakmak ve oradaki nüfus azalmasını sağlamaktır ki, bizim için herhalde hayırlı bir şey değildir. O bakımdan, kâr iyi şey, fakat kârın yanında sosyal fayda da hiç unutulmaması gereken bir şey.

Sayın Muslih Fer beyefendi tekelleşmenin karşısında. Bundan çok memnun oldum. Ancak, tekelleşme, tekelci sermaye 19 ncu Yüzyılın rekabetçi sermayesinin bir iç dinamiği ile meydana gelen bir oluşumdur. Tekelci sermayeyi birtakım hukuksal tedbirlerle birtakım üst yapısal tedbirlerle durdurmanın imkânı yoktur. Size muştularım; ITT bugün Türkiye'de bir şube açmıştır : Schaub - Lorenz Schaub - Lorenz, dünyada ihtilaller hazırlayan ITT'nin Türkiye temsilcisidir. Şelman Kanunu 50 dev firmanın 37 sinin Amerikalı olmasına engel olamamıştır. O halde, ekonomik zorunlukları alt yapıdan gelen ilcaları biz üst yapısal tedbirlerle nasıl gemleriz, ben bunu bilemiyorum. Bugün birleşmeler, bugün füzyonlar bütün dünya da almış yürümüştür. En yeni misal : Fiat ile Citroenin bir araya gelerek Amerikan otomobil fabrikalarına karşı koymasındır. Ve Fiat'la Citroen'in birleşmesini teşvik ediyorlar beyefendiler! Yani füzyonlar, yargılanmak şöyle dursun, bilâkis teşvik edilmiştir. Dünyanın en büyük 50 firmasından 37 sinin ve bu arada dünyada ihtilaller çıkaran ITT'nin Amerikalı olması her halde bizi düşündürmelidir.

Çok teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Efendim müsaade ederseniz ben de birkaç سوال sormak istiyorum.

Enver ARSLANALP (Avukat) — Efendim benim dört سوالım var. Birincisi sayın hocamız Faruk Erem'den bir açıklama şeklinde

bir sual oluyor. Her şey, iktisadi düşünce özgürlüğünde toplanıyor. Toplumda eğer iktisadi düşünce özgürlüğünün ortamı yaratılmazsa, bir noktaya gelmemiz mümkün değil. Ve bunun yaratılmasının gerçekleşmesini sağlamak için de, bazı tedbirlerin alınması gerekecektir.

Gerçekten, bundan 10 sene evvel Katolik papazlarının Roma'da yaptıkları Vatikan - II Kongresinde, her şey konuşuldu; Marksizm konuşuldu, diğerleri konuşuldu, Ateizm konuşuldu ve bu Katolik papazlar dediler ki, bizim imanımızın daha yücelmesi için, bizim karşımızda bulunan her türlü fikrin bizim için ne demiş bulunduğunu bilmemiz lâzım gelir. E biz toplum olarak, birey olarak, Katolik papazlarından daha mı geri olacağız? Bunu açıkça ortaya koymamız lâzım gelir. Açıkça ortaya koymamız lâzım gelir, çünkü Türkiye toplumunun ileriye gitmesi, kendini bulması artık antilerle uğraşmayan, kendisini sadece müdafaa etmek durumunda bulunan bir millet olmaktan kurtarması lâzım, kendisine güvenmesi lâzım, diyor. O itibarla sayın Hocamdan, bu ortamın yaratılması için Ceza Kanununda yapılması gerekli değişiklikler, özellikle 141 - 142 nci maddelerin kaldırılması bir zorunluluk değil mi? Diğer taraftan Anayasada yer alan entelektüel özgürlüğün bir simgesi olan kanaat özgürlüğü ve manevi özgürlüğün bir simgesi olan vicdan özgürlüğü ancak bu suretle gerçekleşmeyecek mi?

Efendim ikinci sorum sayın Fer'den. Kendileri ekonomik ve sosyal konseyin kurulmasından bahsettler. Çok güzel bir şey. Hakikaten o Anayasa çalışmaları sırasında keşke, benim kanıma göre 1946 Fransız Anayasası esas alınmış olmalı idi. Kendi kanıma göre. Böyle bir konseyin bulunmuş olması hakikaten lâzım. Demokratize etme bakımından ekonomik hayatı ve sosyal hayatı. Ama şöyle bir şey söylediler : Belki bir zuhuldur, belki tabii zaman kısıydı, onun için onu takviye edemediler. Kendileri, siyasetçilerle bürokratların ancak bu konseyde bir araya gelebileceklerini söylemişler idi. Yanlış anlamışsam, gayet tabii bu bir yanlış anlamayı düzeltme şeklinde kendilerine verilmiş bir imkândır. Onun için kendilerine bu suali tevcih ediyorum. Halbuki, kanımca ve Batıdaki, Fransa'daki örnek alındığı takdirde, bu konsey sadece bürokratlar ve hükümet, siyaset adamlarıyla değil, meslek kuruluşlarıyla özellikle sendikalar ve gayet tabii sendikalar derken hiç bir ayırım yok, işverenler sendikası dahil.

Üçüncüsü, sayın Yavuz'dan bir açıklama. OPEC'ten bahsetti-

ler, gayet güzel. Şimdi biliyorsunuz aynı zamanda iptidaî maddeler meselesi hakkında da Üçüncü Dünyanın bir örgütlenmesi söz konusu; ama acayip bir olgu var, bilhassa İran ve şeyhlerle idare edilen Arap memleketlerinin dolar gelirleri, petrol gelirleri yabancı memleketlerdeki bankalarda tutuluyor ve verilmiş bulunan haberlere göre kalkınmaları için o bankalardan yardım istiyorlar, para istiyorlar. O tatlı ifadeleriyle bu çelişkiyi bir dile getirirler, biz bunu zabıtlara geçirelim.

Ve nihayet, sayın Hamitoğullarından; halk sektörünün yozlaştırılması konusuna gayet güzel değindiler, ben kendilerine katılıyorum. Ve acayip bir şekilde, ilk başta yayınlanmış olan bir kitaba da atıf yapmış olmalarını isterdim. Yalnız şuna katılmıyorum; dediler ki, bunun bir hazırlık safhası olması lâzım ve bir halk iktidarından sonra ancak bu bir uygulama safhasına gelecek, dendi. Halbuki demokratik bir düzende halka bazı şeylerin kabul edilmesiyle ancak bir hüküm ifade eder. Ben kendilerinden, bunu nasıl bağdaştırdıklarını anlamadım. Halbuki ters dönmesi lâzım; halka ne kadar anlatılırsa bu, o kadar daha iyi olur diyorum. Bu çelişkiyi de ortadan kaldırmaları gerekir.

Bir tek sözüm Aydın Köksal'a Kibernetiğin devrimci karakterini ve halka yönelik niteliğini burada dile getirmiş bulunmaları benim için hakikaten sevinç verici oldu. İki seneden beri yapılmakta gelen sempozyumların kibernetik açısından bu noktaya gelmiş olması hakikaten sevindirici. Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Şimdi efendim, sayın Beşir Hamitoğulları'na, sorulan soruları cevaplandırmak üzere söz veriyorum.

Beşir HAMİTOĞULLARI (Doç. Dr.) — Efendim izninizle, önce Ahmet Güler beyin: «Halk sektörünün oluşması» çerçevesine giren sorusuna karşılık vereyim.

Halk sektörü: Türkiye'yi kalkındıracak, bugünkünden daha mutlu bir topluma götürecektir bir kalkınma modelinin oluşturma aşamaları var. Bu kadar geniş kapsamlı bir kalkınma, daha mutlu bir toplum oluşturma modeli, hazırlık aşamasında her şeyden önce çok iyi bir tarzda, tutarlı bir şekilde oluşmak durumundadır.

Bunun çerçevesel yapılarının oluşturulması lâzım, ondan sonra bu modelin işleyiş yapısının oluşturulması gerekli. Çerçevesel

yapısı derken, kısaca, bunu herşeyden önce halktan yana bir iktidar dedim, halk iktidarı değil. Bunlar çok ayrı şeylerdir. Halkın çoğunluğunun oyunu demokratik mekanizmalarla almış bir iktidar. Halk iktidarı başka yöntemlerle de oluşabilir. Ben birincisini kastediyorum, özür dilerim. Türkiye'nin bugün anayasal çerçevesi içinde halkın, oy kullanabilen yığınların % 50'sinden fazlasının oyunu alamayan bir iktidar, halk sektörünü oluşturamaz ve gerçekleştiremez. Siyasi strüktürün, hukukî, iktisadi strüktürle uyumlu bir düzeye yükselmesi gerekir de ondan. Onun için, halk sektörünün hukukî, halk sektörünün iktisadi yapılarını oluşturmak lâzım. Sayın Ahmet Güler beyin örnek verdikleri İYAK, MEYAK ve diğer birimler halk sektörünün oluşturabileceği daha çok sayıdaki birimlerden bir kısmı olabilir.

Ve nihayet bugün çok önemlidir; vaktim yok, MEYAK üzerinde önemle durmak lâzım, bugün Türkiye'de büyük sermaye, yabancı dev şirketlerle, çok uluslu şirketlerle çok yönlü ilişkileri doğal olarak mevcut olan sistemimizin bir natürü olarak doğal diyorum, ilişkileri olan büyük sermaye, tekelci sermaye, tüketim sanayiini Türkiye'de oluşturan sermaye, ürettiği mallar bakımından güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Sayın Cumhurbaşkanımızın yakınlarda Pakistan'a yaptığı gezi de oluşan ekonomik ilişkiler, burada oluşan bir tıkanıklığa bir kanal açmayı dile getirmektedir. Bugün dayanıklı mallar Türkiye'de dar piyasa boyutları dolayısıyla alıcı bulamamaktadır. Yakınlarda tüketici eğilimi yüksek olan memur zümresinin göstergelerinde bir yükselme olursa buna hiç şaşmamak lâzımdır. MEYAK için şimdi bu tezgâhlanmaktadır. Bazı ilerici örgütler de gayet iyi niyetli olarak bu oyuna gelmektedir. Memurlardan haksız, gayri hukukî ne olursa olsun, kesilen bu ödeneklerin memurlara bugün ödenmesi halinde bunların gideceği yegâne yer tüketimdir. Bu dayanıklı mallardır. Oysa bizim memurların, ezilen zümrenin, bugün Türkiye'de en çok ezilen memurlardır, işçiler değildir. Bilhasa grev ve diğer olanaklarla gelir düzeylerini yükselten zümre değildir. Bu zümreye, bu kitleye iktisadi iktidarını, dolayısıyla siyasal gücünü çoğaltabilecek örgütlenmeye girmek lâzımdır. Sanayileştiren sanayiinin bir dilimini oluşturmalıdır bu fonlar. Yoksa hemen memurlara ödenme değil, memurların aleyhindedir bu. Bunu sırası gelmişken dile getirmekte büyük bir zorunluluk vardır. Çok iyi niyetlilerin de bu düzlemde uyarılmasında büyük bir yarar

görürüm. Örneğin, MEYAK'ın birimlerinden biri olur bu. Diğeri, bugün Antalya'da, bugün Bursa'da üreticinin ürettiği bir mal, araya giren, biliyorsunuz araçlar mekanizması, ki üretime bir şey katmayan o mekanizma dolayısıyla bize 5 - 6 misline gelmektedir. Oysa eğer zamanında halk sektörü kurulmuş olsa idi, memur kitlesi için bir tüketim kooperatifi, ihtiyaç ekonomisinin boyutları içinde bir tüketim ekonomisinin bir kooperatifi oluşturulabilir ve bu kitle, sayın Kızılyallı'nın çok güzel söylediği; bizim maaşlardan % 30 un çok üstünde kesintilere enflasyon hızını da eklediğimiz takdirde, memur kitlesinin ancak sömürü boyutlarını ortaya çıkarırız. Eğer bu sömürüyü burada MEYAK kanalıyla engellersek, hem kitlenin refah düzeyini bu sistem içinde bile biraz geliştirebilir, iktisadi gücünü geliştirebilir ve bunun siyasi strüktüre de büyük bir etkisi olabilir. Hatta bugün halk sektörü modeli oluşmadan yarın oluştuğu takdirde, bu birimleri rahatlıkla içerebilecek bir olanak da sağlayabilir. Bunlar şüphesiz, halk sektörünün içerebileceği çok sayıdaki birimlerden biridir. Benim düşündüğüm model içinde, halk sektörünün ayrı planlama teşkilatı vardır, üniversitesi vardır, çok çeşitli üretim birimleri vardır ve genellikle (tükeytime değil) ihtiyaç ekonomisine dayanan, üretim mallarıyla insanlar arasında başka ilişkiler yaratan bir nitelikte.

Efendim şimdi diğer soruya geliyorum.

Ahmet GÜLER (Sinop Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı) — Sayın Beşir Hamitoğulları, yerimden çok kısa bir açıklama yapmama müsaade eder misiniz? Açıklamanız için.

Sayın Beşir Hamitoğulları halk sektörünü bir aşama olarak geniş anlamda düşünmekte ve bu suretle, benim anladığım kadarı ile, çeşitli sözlerini de böylece ters düşmemiş olmaktadırlar. Ama bizim halk sektörü taraftarları Beşir bey gibi düşünmemektedirler; söylediğim kaynaklarla oluşabileceğini göz önünde tutuyorlar ve bu kaynaklardan halk sektörü kurulduğu takdirde de, ben halk sektörüne katılmayan kişileri bu halk sektörünün kapsayacağını düşündüm ve OYAK'ın tutumunu misal olarak arz ettim. Acaba bu noktaya ne dersiniz?

BEŞİR HAMİTOĞULLARI (Devamla) — Efendim izninizle kısaca cevap vereyim.

Şimdi ben halk sektörü konusunda kendi görüşümü dile getirdim. Halk sektörü konusunda, tebliğimizde de arz ettiğimiz gibi.

aslında kavram olarak gelmiştir. Halktan yana olan bir siyasal partimiz, diğer partilere nazaran halktan yana olduğunu söyleyen bir siyasal partimiz bunu bir sağısöz olarak, bir slogan olarak getirmiştir, içerik kazandıramamıştır, bir modele varamamıştır. O noktalar 1975 Kalkınma Planımızda da, zannediyorum başka kaynaklarda da var. Şimdi ben o tartışmaya şu anda gitmek istemiyorum. Ve aslında diğer görüşlerin benim söylediğim anlamda bir halk sektörü oluşturabileceğine de inanmıyorum ve sistemlere de ters düşen, mutlu bir sonuç doğurabileceğine de kaani değilim. Bu bir model konusudur, iki yaklaşımın konusudur. Arz etmeye çalıştığım gibi, bugünkü sistemi düzeltip geliştiren ve kapitalizm, kapitalist karma ekonomi veyahut da bugünkü kapitalist karma ekonomiden kapitalist olmayan bir başka sisteme geçiştir. Benim anladığım halk sektörü modeli budur, kendi görüşüm odur. Kapitalist olmayan, Türkiye'ye özgü, demokratik, sosyalist bir model ve de Türkiye'ye özgü. Yani bu çerçeve içinde bunu anlamakta yarar var. Bilmiyorum sorularınızı cevaplandırabildim mi?

Sayın Satılmış Çağlar'ın sorusuna kısaca karşılık vereyim. Ben zannediyorum ki, tabii yeteri ölçüde aydınlatma imkânını bulamadım. Planlama ve diğer teknikler hiç bir zaman bu sektörün yabancı kalabileceği şeyler değildir. Benim söylemek istediğim, bugün halk sektörü modelini Türkiye geliştirir, uygular ve bugünkünden daha insancıl bir topluma varırken, dünyanın doğusunda, batısında oluşturulan bütün düşünceleri bütün teknikleri de izlemek mecburiyetinde. Benim söylemek istediğim; bugüne kadar biz; bizim bünyelerimize uymayan kalkınma modellerini aynen kopya etmektir. Bizim yapılarımıza uyan bir model hazırladıktan sonra, bu modelin felsefesiyle çatışmayacak, amaçlarıyla, hedefleriyle çatışmayacak aletler elbetteki kullanılacaktır. Planlamayı alalım; bugün planlama Türkiye'nin yapısına uymamaktadır. Örneğin; Türkiye'de bir geri kalmış bölgeler sorunu vardır. Fransa'nın bir Brötanya bölgesi vardır, İtalya'nın bir güney İtalya bölgesi vardır. Kalkınmış bir memleket Fransa, kalkınmış bir memlekette geri kalmış bir bölge. Bunu kalkındırma kolay, ama Türkiye'de öyle değil. Türkiye'de en gelişmiş bölgelerde bile geri kalmış yöreler vardır. Güneydoğu bölgemiz, Doğu bölgemiz yalnız geri kalan bölgeler değildir. Bugün en gelişmiş bölgelerimizde bile geri kalmış yöreler vardır. Oysa planlama teşkilâtımız genellikle sektörel gelişme sonucu bu bölgelerin kalkınabileceğini zannet-

mektedir. Bünyemize katiyen uymamaktadır bu. Güneydoğudan bir örnek vermek icap ederse; Gaziantep kalkınmaktadır, Diyarbakır kalkınmaktadır, diğer şehirleri sömürme paahasına. Gaziantep kalkınmaktadır, Kilis kalkınmaktadır, diğer ilçeler geri kalmaktadır. Adil olmayan bir kalkınma yöntemi, kapitalist bir kalkınma yöntemi; sürekli bir yer kalkınacak, sürekli bir yer geri kalacak. Onun için halk sektörü için ayrı bir planlama örgütü olmak gerekir, ayrı bankalar olmak gerekir, ayrı üniversite olmak gerekir, ayrı kooperatif tipi olmak gerekir; bir modelin tutarlılığı içinde.

Sizin sorunuz çok önemli, tamamen katılıyorum ve halk sektöründen samimiyetle yana olan çevrelerin ve özellikle Ecevit iktidarının (açıklıkla dile getirmekte yarar var) iyi niyetlerine rağmen halk sektörüne büyük zararları dokunmuştur maalesef. Niye? Çünkü, düşünce düzeyinde bunu tutarlı bir şekilde, buna karşı çıkabilecek, bunu yozlaştırabilecek, bunu yıkmakta yararları olan çevreleri de daha başlangıçta frenleyebilecek güçte oluşturmadan ve bunu kamuoyuna maletmeden, bunu hazırlamadan, bunu gayet böyle ucuz para gibi piyasaya sürmesi zannederim ki büyük bir yanlışlıktır ve bu yanlışlık maalesef bugün de devam etmektedir ve Halk Partisinin bir hazırlığı olduğuna ciddiyetle kaani değilim. Bunu halen siyasal düzeyde bir sömürü aracı olarak kullandıklarını samimi olarak ben zannediyorum. Yanılıyorsam çok memnun olacağım.

BİR DELEGE — Böyle konuşamazsınız. Halk Partisinin burada bir temsilcisi yok.

Cemalettin GÜÇDEMİR (Avukat) — Müdahale etmeyiniz. Bu bir ilmî izahattır.

YÖNETİCİ — Efendim sayın konuşmacıdan, kendi fikirlerini kanıtlamak için özelliğe girmemesini hassaten rica ediyorum. Efendim şimdi bu konuda biz, şu partinin veyahut da bir partinin bir tartışmasını yapmamak durumundayız.

Beşir HAMİTOĞULLARI (Devamla) — Sayın Başkanım, CHP'li arkadaşımın alınmasını ben biraz yadırgadığımı belirtiyim. Biz burada bilimsel bir toplantı yapıyoruz ve halk sektörünü ortaya atmak, halk sektörünü gerçekleştirmek şerefi ve iddiası kanımca

Halk Partisininindir. Onun için halk sektörüne değinirken, halk sektörünü bir seçim bildirdesinde ortaya atmış ve bugün bile söz düzeyinde bunu savunur görünen bir partinin tutumuna değinmek mümkün değildir. Benim Halk Partisine karşı veyahut da ondan yana olan herhangi bir duygusal düşüncemi dile getirmediğim ben. Belki o Halk Partili olduğunu söyleyen arkadaştan belki görüş olarak de yanibenim o fikirleri hangi ölçüde benimsediğimi veya benimsemediğimi sayın arkadaşım bilmiyorlar. O ayrı bir konudur. Ama halk sektörü söz konusu edildiği yerde mutlaka CHP'ye atıfta bulunulacaktır. Size sunduğum tebliğde... Sayın Türkeş'de değiniyor millet sektörü diyor. 1971 planında AP üçüncü sektör olarak şey ediliyor sayfası vardır... Sayın Tunç Karaca, millet sektörü diyorlar. Bunları ortaya koymakta ne var? Ama içerik yok... CHP'de maalesef buna bir içerik getirememiştir. Bunu söylemekte... Yani bunu söylemekte CHP bakımından büyük bir yarar var. Halk sektörüne inanan bir parti ve bunu seçim bildirdesine alan bir parti, halktan yana olduğunu söyleyen bir parti için bunda yarar olduğunu zannediyorum.

Çok teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Efendim, sayın Hocamız Faruk Erem, sorulara cevap vereceklerdir.

Faruk EREM (Avukat — Türkiye Barolar Birliği Başkanı) — Sayın Başkanım, aziz arkadaşlarım;

Değerli meslektaşım Sav, verilen bildiriler arasında bazı eksikliklerin bulunduğuna işaret buyurdular. Hakikaten yerindedir bu yermeleri. Nitekim, her konuda tebliğ gelmiş, fakat anti kartel, anti tröst hukuku açısından bir tebliğ elde etmek mümkün olamamıştır. Belki herhangi bir uzmandan bunu istemeyi, konuyu tahrik etmeyi mümkün görebilirdik; fakat bizim asıl amacımız, sayın Başkanımın da bir ara işaret buyurdıkları gibi, herhangi bir fikirle huzurunuzda gelmek, herhangi bir fikrin gelebesini desteklemek değildir. Tam bir eşitlik ve özgürlük içerisinde, anlayan insanların anlayan insanlara fikirlerini iletmeleri olanağını araştırmak istedik ki, herhalde Türkiye Barolar Birliğine en yakışan tutum da bu idi. Bir rica; «Şu konuyu da siz yazınız» demenin bile bir taraf tutma gibi görüneceği kuşkusuna kapıldık.

Fakat bununla beraber, gönül hakikaten bu boşluğun olmamasını isterdi.

Millileştirme ekonomik devleşmeyi temsil eden kartelleşme, tröstleşme konuları ilginç. Hatta rejim bakımından da bazı kuşku-
kuları uyandırıyor. Genellikle, bunun liberal ekonomiye karşı ol-
duğu iddiasından derece derece daha da uzaklaşan ağır ithamlar
da var. Fakat bunların hepsi haksız. Haksızlıklarını uzun uzun dile
getirmek istemiyorum; somut misaller vereyim.

Yeryüzünde ilk anti tröst ve anti kartel kanun Almanya'da
çıkıştır, 1923 yılında. Gerçekten mükemmel bir kanun. Nazi
devri gelir gelmez Nazilerin ilk yaptıkları şey bu kanunu kaldır-
maktır. Nedeni şu? Çünkü kartelleşmiş, tröstleşmiş bir sanayileş-
me, Nazi iktidarının politikasına fazlaca katkıda bulunan, kendisi
de kazanan, iktidara da hizmet eden bir ortamdı. Ondan sonra,
1957'de aynen 1923 Kanununun ihya edildiğini görüyoruz. O halde
politik ortamdaki değişme ile, şu kanunların gitmesi ve gelmesi
paraleli bize şunu gösteriyor: Demek ki asıl demokrasilerde, anti
tröst ve anti kartel kanuna ihtiyaç var.

Yine ünlü sistemlerden bir tanesi de, Danimarka'nın 1936 ve
1955 kanunlarında iki ilke getiriyor: Ekonomik alanda gizlilik yok-
tur ve ekonomik saha devletin tam denetimi altındadır; hiç istis-
nasız. Onlar sistemi böylece yaşatabiliyorlar. Ve İngiltere'nin her-
halde demokrasi ile idare edilmediğini söylemek imkânsız. Ora-
da, kraliçe adına, «Monopoller komisyonu» diye bir komisyon var.
Bu komisyon özerk. Üyelerinin tayini uzun süreli vesaire vesaire...
Bu komisyon herhangi bir kuruluş hakkında dilediği anda hükü-
mete rapor vermekle yükümlü. Eğer herhangi bir teşebbüs yıl-
lık şu kadar fazla sterling kazanca geçmişse bilançosuna nazaran,
otomatikman bu denetim sistemine tabi oluyor. Gerekçe olarak
da şunu gösteriyorlar :

Eğer herhangi bir özel kuruluş çok fazla kâr etmişse, artık o,
özel kuruluş değildir. Belli bir hadden sonra adeta o kamulaşmış-
tır, o halde kamunun denetimine girer.

Bu itibarla, hakikaten, memleketimizde acaba anti tröst ve
anti kartel bir mevzuata ihtiyaç var mı yok mu? Yok diyenler var.
Bizde bunlar henüz kurulmadı diyenler var. Ama ben şahsen o
kanaatte değilim. Hata bile etsek, bu mevzuatın bir an evvel çıkar-
ılmasında fayda var. Çünkü ilerde belli olmaz, belki de çıkarama-
yacak duruma da düşülebilir.

Bu konuda şimdilik ancak bu kadar bir şey söyleyebileceğim.

Diğer hususa, Enver kardeşimin işaret ettiği hususa gelince; hakikaten, düşünce özgürlüğünden bahsedince, bu konuya da temas etmek isterdim, fakat ben mevzuu «ekonomik düşünce özgürlüğü» diye sınırladım. Bu sebeple o noktaya dokunmadım. O halde, bu sorunun cevabı, genellikle düşünce özgürlüğünün koşulları nedir, düşünce özgürlüğü nedir, tam bir diyalektiktir. Dünyada düşünce özgürlüğünden bahsedip de diyalektiği inkâr etmek çelişme teşkil eder. Ama diyalektiğin tam verimini verebilmesi için diyalektik koşullarının da bozulmaması lâzımdır. Bir bakıma eşit silâhlarla çatışma, diye özetleyebileceğimiz bir ortam içerisinde diyalektik vardır. Bugün kendi sahamdan bir misal göstereyim; ceza usulü dediğimiz nedir? İtham eden, savunan. Tam bir diyalektik. Ama bu diyalektiği çeşitli yanlış fikirlerle bir taraf lehine bozduğumuz zaman, işte ceza adaleti Türkiye’de böyle tecelli ediyor. Kendi sahamdan aldığım örnek bu.

Bu itibarla, eğer bir memlekette tüm düşünce özgürlüğü içerisinde yasak bölge varsa, diyalektik bundan zarar görür. İşte ben düşünce özgürlüğünde diyalektik koşullarını ihlâl ettiği için 141 ve 42’nin kaldırılmasına taraftarım. Kaldırılmasını istememin gerekçesi, tamamıyla budur. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Fer.

Muslihittin FER (Avukat) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Sayın Atılâ Sav, irat ettikleri sualde, anti tröst, anti kartel mevzuatın hangi güçler tarafından parlamentoya getirilebileceğini sordular. Bu, siyasi bir soru. Fakat şunu belirtmek lâzım ki, hukukî veçhesi itibariyle de, siyasi bakımdan da, anti tröst ve anti kartel kanunların memleketimizde önerilmesi, parlamentolarda olumlu şekilde telâkki edilerek neticeye bağlanmasını ben imkânsız görmüyorum. Daha doğrusu, anti tröst ve anti kartel kanunlarla bu tröst ve kartelleri tümü ile kaldırmak, yok etmek değil; fakat bunların Türkiye’deki faaliyetlerinde, bilhassa çok uluslu ortaklıkların memleketimizde yapabileceği zararlı faaliyetlerde fiyat birleşmeleri, fiyat anlaşmaları, yoluyla sömürü düzeni getirmelerini önlemek, Devlete düşen görevlerin başında gelir. Herhalde Anayasanın 10 ncu maddesinin ikinci fıkrası bakımından da, özgürlük-

lerin tam olarak kullanılmasını, memleketin refah ve saadetini ve sosyal adaleti incitecek olan kartel ve tröst faaliyetlerinin bütün izleriyle silinmesi, yok edilmesi, bu 10 ncu maddenin eşitliği tamamlayıcı ve demokratik insan haklarını gerçekleştirici anlamında ifadesini bulmaktadır.

Elbetteki kamuoyunun oluşturulması ve siyasi ortamın ona göre hazırlanması lâzımdır. Kamuoyunu gereği gibi oluşturma imkânımız ve ümidimiz yoksa, zaten ekonomik kamu düzeninin sosyal adaleti gerçekleştirici ve memlekete hakikaten bir refah devletinin bütün neticelerini kazandırıcı tesirleri hayal olur ve kâğıt üzerinde kalır.

Sayın bir arkadaşımız, zannediyorum sayın Nabi Dincer de bu noktaya temas ettiler ve dediler ki, «Bu mümkün değildir. Amerika'daki Şelman Kanunu 1890'da çıkarılmıştır ama, birçok Amerikan şirketleri, yahut yabancı şirketlerin Amerika'da faaliyette bulunmaları imkânı ortadan kalkmamıştır.»

Amerika'daki tatbikatı şöyle veya böyle olabilir. Fakat yakın misaller de var. Meselâ İran'ı alalım; İran'da petrol tamamiyle yabancı şirketlerin elinde idi. Azimli bir idare bununla mücadele etti ve «Şirketi Millî Neftii İran» diye bir şirket kurdular ve büyük kapitale istinat eden çok uluslu şirketlerin «Deterling» tröstüne bağlı Shell ve diğer çeşitli petrol kumpanyalarının hiç de arzu etmediği ve bir hayli mücadele verdiği bir sahada bir netice aldılar.

Binaenaleyh, ben bu çok uluslu şirketlerin, yahut tröst ve kartellerin hudutsuz bir güç sahibi olduğunu kabul etmiyorum ve memleketteki siyasal gelişmelerinde bir müsait ortamı oluşturabileceği ümidini muhafaza ediyorum.

Diğer bir soru, sayın Başkanın sordukları bir husus; yalnız ona geçmeden evvel şunu da izah edeyim: Milletlerarası birçok konferanslarda anti tröst ve anti kartel faaliyetlerin önlenmesi meselesi bahis konusu olmuştur ve 1947 senesinde Havana Konferansında, müteakiben de «Developman Konferansı» ismi altında toplanan çeşitli konferanslarda tröstlere ve kartellere ve onların zararlı faaliyetlerine karşı birtakım tedbirlerin milletlerarası seviyede alınması bahis konusu olmuştu, bazı kararlara varılmıştır; fakat bu da deniz hukuku gibi uzayıp giden bir konudur. Hükü-

metimizin bu sahadaki, milletlerarası gelişmeleri hassasiyetle takip etmesi ve nasıl vaziyet almamız lâzım geleceğini tesbit ederken bu beynelmilel gelişmeleri de göz önünde bulundurması arzu ya şayandır.

Bir noktayı kısaca işaret etmeme müsaade ediniz; Türkiye Cumhuriyetinin teşkilâtında, benim gördüğüm kadar, bildiğim kadar, tröstlerle ve kartellerle mücadeleyi idare edecek, hayır, onu da bir tarafa bırakalım, bu mevzuu tetkik edecek bir şube, bir idari birim olmadığına kaniim. Bunu şununla da teyit edeceğim: Vaktiyle Havana Konferansına gittik. 1947'de Havana Konferansında, kısıtlayıcı iş faaliyetleri ve tatbikatıyla ilgili konuyu inceleyen komisyonda, delegasyonumuza temsil etmek için arkadaş aradılar; o zaman delegasyon Başkanı da, Gümrük ve Tekel Bakanlığından bir arkadaşı vazifelendirdi. Arkadaş ilk günlerde dedi ki, ben bu mevzuu bilmiyorum. Çünkü fiili inhisarı, zannetmişler ki Gümrük ve Tekel Bakanlığına bağlı olan inhisar idaresi ile ilgilidir. Hiç bir alâkası ve münasebeti yoktu. Fiili inhisarlarla Tekel İdaresinin bir münasebeti yoktu. Bunu söyledi; onun üzerine, benim katılmamam icap etti ve ben katıldım (zabıtlarda da vardır) her defasında kartellerin ve tröstlerin zararlı faaliyetleri hakkında ve sırf bu zararlı faaliyetlerin önlenmesi bakımından bazı müdahaleler olmuştur. Fakat gördüm ve anladım ki, Cumhuriyet Hükümetinin bünyesinde bazı böyle mevzuu boşlukları vardır, hiç kimse almamıştır, adeta selvi ihtilaf mevzuu olarak ortada kalmıştır. Bu mevzuu da evvelâ, Devlet Planlama Teşkilâtında mı, yoksa hangi büroda olursa olsun, bir incelemeye tabi tutulması, bunun için teknik ve idari seviyede bir incelemeden sonra siyaset düzeyine çıkarılması gerekir.

Şimdi, sayın Başkanın sordukları bir konuya geliyorum. Orada herhalde bir zuhul olmuş, yahut ben zuhul etmiş olabilirim. Tamamiyle sizinle aynı fikirdeyim. O fikri ifade etmek için temas etmiş oldum. Bugünkü durumda plan nasıl oluşur? Plan stratejisi Yüksek Planlama Kurulunda görüşülür. Tabii daha evvel Planlama Müsteşarlığınca yapılmış olan hazırlıklara istinaden, Yüksek Planlama Kurulunda görüşülür. Orada dört bürokrat, dört siyasi vardır ve bu kurulda görüldükten sonra Bakanlar Kuruluna gelir. Bakanlar Kurulunda kesinlik kazanır. Bu da sakat bir şey. Şimdi istidraden arzetmiş olayım; planın asıl mühim tarafı planın stratejisidir. Bu Bakanlar Kurulu seviyesinde kesinleşmektedir, mu-

ayyen bir devrin iktidarı buna imzasını atıyor ve derhal Yüksek Planlama Kurulu kararı Bakanlar Kurulu kararına inkilâbettikten sonra plan stratejisi saptanıyor. Ondan sonra?... Ondan sonra plan hazırlanıyor, hazırlanan plan Meclise gidiyor. Peki ama, düşünmek ve insafla düşünmek lâzımdır ki, işin esasını Hükümette neticelendirip de, teferruat mahiyetinde onun teşkil ettiği daha tafsilâtlı gövdeyi Meclisin tasvibine götürmek biraz çelişme teşkil ediyor. Bugünkü durum mutlaka düzeltilmelidir. Yüksek Planlama Kurulunda sadece Planlama Müsteşarı, İktisadi Planlama Dairesi Başkanı, Sosyal Planlama Dairesi Başkanı ve Koordinsyon Dairesi Başkanı vardır, memur olarak, diğer taraftan da; muayyen bakanlar, Hükümetçe seçilmiş Başbakan veya yardımcısının Başkanlığında Yüksek Planlama Kuruluna katılırlar.

Şimdi, bu durum, plandaki tercihleri, hem günün iktidarının siyasi tercihlerine bağlıyor, hem de memleketin iktisadi ve sosyal bünyesini asıl tanımaya unsurların nabzı tutulmamış oluyor. Meselâ bir vergi kanununun tetkikinde çok büyük hatalar yapılıyor. Halbuki bu mevzular İktisadi ve Sosyal Şûrada görüşülmüş olsa, orada bunun yürümeyeceği, yahut zararları olabileceği tebarüz ettirilebilir. Buna karşı aldığımız cevaplar şunlardır: Bu nevi tenkitleri yaptığımız zaman, deniliyor ki; efendim, plânlama teşkilâtı müsteşarı dilediği mevzu üzerinde bir ihtisas komisyonu kurabilir. Özel ihtisas komisyonu da inceler. Bu özel ihtisas komisyonları genellikle plânlama müsteşarlığının bir teklifi üzerine, başbakan tarafından tasvip edilerek kurulmaktadır. Bu tarzda, kendisine gösterilmiş olan teveccüh ve itimada tasvipkâr ve nabızgîr bir mütalaa ile cevap verebilecek olan, vermesi gerekmez; ama öyle de olabilecek olan bir heyetin yapacağı tetkiklerin hakiki bir planlama sürecine uymadığını ve planın milli ihtiyaçlarımıza tam olarak tetabuk etmesini teminat altına alacak bir usul olmadığını kaydetmek isterim .

Herhalde tamamen mutabık bulunuyorum. Teşekkür ederim. (Alkışlar.)

YÖNETİCİ — Sayın Erdoğan Bigat.

Erdoğan BİGAT (Avukat) — Şeker Şirketi Hukuk Müşaviri — Efendim çok kısa arzedeceğim. Filhakika sayın soru sahibi Nahi Dincer ayrıldılar ve bir arkadaşımız, tebliğ sahibi burada bu

lunmadığı için sorusunu tevcih etmedi; fakat ben bu sorunun, tebliğim açısından önemli olduğu için hiç olmazsa kendilerinin tutanaklarda cevabını bulması görüşü içinde kısaca arz edeyim.

İktisadi Devlet Teşekkülleri sosyal fayda için kuruldu, fikrine kesinlikle katılmıyorum, karşıyım. Zaten 1937'de yapılan değişiklik de, arzetmiştim; tebliğimde de var. Devletin bizzat müteşebbis olarak ticari hayata girmesidir, İktisadi Devlet Teşekkülleri, Ticarî işletmede, iktisadî işletmede sosyal fayda ön planda olmaz. Burada özel sektörün niçin Doğuya gitmediği uzun uzun tartışıldı, o ayrı bir konudur ve kaldı ki, mevzuat da hukukçu olarak bizi teyit etmektedir. Gerek 3450 sayılı Kanun, gerek 440 sayılı Kanun, hatta 23 sayılı Kanun, gerekçeleri ve metinleriyle İktisadi Devlet Teşekküllerinden kârlılık ve verimlilik ilkelerine göre çalışmalarını, basiretli bir tacir gibi hareket etmelerini, özel hukuk hükümlerine tabi olmalarını ve kaynak yaratmalarını, son stratejide de öne koymuştur. Bu kaynak nasıl yaratılacaktır? Kuşkusuz kârla yaratılacaktır.

Bunun gibi, İktisadi Devlet Teşekküllerini diğer kamu kesiminden ayıran ayrıcalıklar da vardır; özel hukuk hükmüne tabi olmak, Artırma - Eksiltme, İhale Kanununa tabi olmamak hükümleride kanımca bizi teyit etmektedir.

Bunun dışında, benim kişisel görüşüm olarak; bugün PTT, TCDD gibi kuruluşların ağırlıkları âmme hizmetidir, kârlılık ve verimlilik ilkeleriyle bağdaşmaları düşünülmeyebilir. Nitekim zannediyorum ki çok sonraları, İktisadi Devlet Teşekkülü haline dönüştürülmüşlerdir. Bunların da İktisadi Devlet Teşekkülü olmamaları gerektiği kanısındayım. Yani kâr, ulaşım hizmetlerinde amaç olmamalıdır; ama kendi bulunduğum müesseseden söyleyeyim, ve 440 sayılı Kanunda İktisadi Devlet Teşekkülleri mal ve hizmet fiyatlarını tesbitte serbesttir, ilkesi vardır. Bu da tabii kârlılık ve verimliliğin doğal bir sonucudur. Bazı sübvansiyonlar gayet tabii oluyor. Özellikle benim çalıştığım müessesede, Şeker Kanunundan geliyor. Çünkü Şeker Kanunu, bir defa İktisadi Devlet Teşekküllerinin hiç birisinin çalışması tekel değildir, aynı alanda özel sektör de faaliyet göstermektedir. Bugün tekstil sanayii ni alırsanız, Sümerbankın yanında diğer özel sektör fabrikaları da vardır. Bunlarla rekabet içinde olmak da lâzımdır, gayet tabii.

Demek ki İktisadi Devlet Teşekküllerinin tümü için sosyal faydayı ön plana almamak lâzım.

Arzettiğim gibi, Şeker Şirketinde şöyle bir özellik var: Her kişi Bakanlar Kurulundan izin almak kaydıyla Şeker fabrikası kurabilir. Bir defa İktisadi Devlet Teşekkülü olma şartı yoktur. Nitekim bugün altı şeker şirketi vardır, birisi İktisadi Devlet Teşekkülü durumundadır, diğer beş tanesi pancar çiftçilerinin oluşturdukları kooperatiflerle, bilmem sınaî kalkınma şirketleriyle birlikte özel sektör kapsamında faaliyet göstermektedirler. Tümü için cari olan Şeker Kanununda, pancar fiyatlarını (İptidaî maddeyi teşkil eden) ve mamul maddeyi teşkil eden şeker fiyatlarını Şeker Kanunu hükümlerine göre tesbit yetkisi hükümete veril-diği için, bir kâr garantisi sistemi geliştirilmiştir.

Maruzatım şu: Benim tebliğimin esası da budur. İktisadi Devlet Teşekkülleri, Devletin ticarî hayata bizzat girmesidir ve diğer ticarî sistemler burda da caridir; kârlılık ve verimlilik ön planda-dır. Bir sosyal fayda söz konusu değildir.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Fehmi Yavuz.

Fehmi YAVUZ (Prof. Dr.) — Efendim, sayın Başkanımızın sorusuna cevap vermeye çalışacağım. Ben OPEC'ten söz ederken, daha önce şunları da söyledim; bildirimde de bunlar var. Geri kalmış ülkeler uzun yıllar dinsel, akıl dışı doğmaların etkisi altında kaldılar ve bunlardan kurtulmak üzere iken, hemen ileri ülkelerin bilim adamları ve devlet adamları karşlarına çıktı: Siz şöyle kalkınırsınız... Tarımsal ülke olmağa devam edeceksiniz... Tarımda birim başına üretimi artırın, makinalaşın ve sanayileşmeyin... Hatta, sanayileşmek akılsızlıktır, diye bu Roma Kulübünün yayınladığı kitaplarda açık-seçik yazılar var. Ve benim bunu söylemekten kastım şu: Arapların petrol silâhını kullanması gününe kadar, yani iki yıl kadar önce, hiç akıldan geçmezdi. Böyle, ileri ülkelerin önerileri karşısında, tehditleri karşısında geri kalmış ülkeler çıkış yapsınlar, boyunlarını bükmeden şöyle dimdik durabilsinler... İlk defa dünya tarihinde, aşağı yukarı son 200 — 300 yıl içerisinde ve ileri ülkelerin rahatsızlığı burdan geliyor. En son olaylara bakalım; Siyonizm ırkçılığa eşittir... Küplere bindi adamlar. Yardımı keseriz, işte başka türlü birtakım sınırlamalar koyarız... En

son 1974 yılında bir dünya nüfus kongresi yapıldı. Genel Kurul Bükreş'te toplandı ve hiç beklemedikleri çatlak sesler çıktı kendi bakımlarından. İleri ülkelerin, kapitalist ülkelerin hiç işine gelmeyen sesler çıktı... Çatlak değil, onlara göre çatlak sesler. Dediler ki geri kalmış ülkeler: Biz buraya nüfus sınırlaması, nüfus kontrolünü tartışmak için gelmedik; siyasî yapılarımız nedir... Siz bundan ne kazanacaksınız?... Ve şunları söylediler; bakın dediler, sizler de nüfus artışı var mı?... Yooo... Normal, aşağı yukarı eskileri yerine koyacak şekilde onlarda nüfus artışı var. Niye?... İlerisiniz de onun için. Geliriniz yüksek de onun için. Bizim de gelirimiz yüksek olursa, hiç nüfus kontrolüne lüzum kalmadan, biz de kendi kendimize bunu sağlayacağız. Bırakın dediler, gelirimiz yükselsin, sanayileşelim... İşte bunlar, hiç beklemedikleri şeylerdi, ileri ülkelerin Bükreş'te hiç beklemedikleri şeylerdi. Geçenlerde, 15 — 20 gün kadar önce Alman Kütüphanesinde Roma Kulübünün kurucularından ve üyelerinden bir zatın konferansı vardı, ben de gittim, Roma Kulübü adına görünce. Bu konuda biraz araştırmalarım var... Kendisine sordum, dedim ne dersiniz bu... Demincek adını verdiğim. Stokholm Çevre Sorunları Konferansı, sonra Bükreş'te yapılan nüfus konferansları... «Bırak canım, çok fena geçti onlar» dedi. Demedim; sizin bakımınızdan öyledir ama; Üçüncü dünya ülkeleri bu yoldadır. Ve izin verirsiniz OPEC'le ilgili bir şey daha söyleyeyim.

OPEC fiyatları çok yükseltmiştir. Bundan en çok ilgilenen Hindistan'dır. Fakat Hindistan Başbakanı İndra Gandhi'nin yine son gelen dergilerde bir konuşması var: Evet, diyor bizim aleyhimizedir ama, hiç değilse, artık Üçüncü Dünya Ülkelerinin varlığını hiç olmazsa dünyaya tanıtmak bakımından büyük bir aşamadır. Biz bu nedenle OPEC'den yanayız, ya da Üçüncü Dünya Ülkeleri yanındaki yerimizi koruyacağız, diyor.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın İnal Somuncuoğlu.

İnal SOMUNCUOĞLU (Avukat) — Sayın Başkan, sayın delegeler;

Efendim kısa konuşmamızda, kanuna karşı hile mefhumunun, kanuna karşı hile teşkil eden fiil ve muamelelerin mutlak butlanla

malûl olacağını söyledik. Bu bizim şahsî görüşümüz değil, fakat yürekten katıldığımız bir görüş. Bu, doktrinin ittifakla vardığı bir sonuç. Bu konuda hiç bir ihtilâf yok, bu neticeye varılmış. Bu neticeye bu müeyyide neden öngörülmüş? Çünkü, kanuna karşı hile teşkil eden fiil ve muamelelerde, kanun vazına, görünüşte kanuna uygun olmakla beraber, gerçekte kanun vazınınun hakiki iradesini bertaraf etmek temayülü, bertaraf etme sonucu olduğu için bu müeyyidenin tatbiki öngörülmüş.

Bu konuda eğer ihtilâfımız yoksa, müşahhas olayımıza geçelim.

Şimdi, Bankalar Kanununun 38 nci maddesi kredi hadlerini belirler, dedik; % 10 ve % 25 nisbetlerle. Bunu kanun vazı niçin böyle kısıtlamıştır, niye bu hadleri öngörmüştür? Çünkü kanun vazı, krediden istifade imkânının mahdut bir zümreye değil, çok sayıda kişilere tanınmasını istemiştir. Krediden çok sayıda kişinin istifade etmesini arzulamıştır. Ama bu arz ettiğim olayda, bildirimini konusunu teşkil eden meselede, nasıl bir gelişme olmuştur? Bazı holdingler, yönetim kurulunu eline geçirdikleri bankaları iştiraklerine, kendi teşebbüslerine iştirake sevketmekle hudutsuz krediden istifade sağlamışlardır. Bu suretle ne olmuştur? Yani ortadaki vakı nedir? Ortadaki vakı; mahdut bir zümreye... Çünkü hepimiz biliyoruz ki bunlar belirli ailelerdir; bugün bir... Yani misal vermeyeyim, çünkü müşahhas olaylar üzerinde durmuyorum, herkes biliyor bunu. Bu belirli aileler belirli şekilde hudutsuz krediden istifade imkânına ulaşmışlardır. İşte kanun vazının gerçek iradesini bertaraf etme neticesi budur. Bu neticeyi yarattığı içindir ki, biz bu şirketlerle, yani bu holdinglere dahil teşebbüslerle bu bankalar arasındaki kredi sözleşmelerinin, bu nedenle kanuna karşı hile teşkil etmesi ve kanun vazınınun gerçek iradesini bertaraf ettiği için mutlak butlanla malûl olduğu görüşünü savunuyoruz.

Sayın Başkanım ilk konuşmamda müsaade etmediler, onun için bazı hususları tamamlamadım. Şimdi bu imkânı bulduğum için teşekkür ederim.

Efendim, zaman zaman yeni bankalar kanunu tasarısından söz edilmekte. İşte bu tasarı realize edilecekse eğer, realize edildiği zaman, zaten bildirimizde de bunu belirttik; parlamenterlerin çok dikkatli olmaları ve bir vakı olan, gerçek bir vakı olan bu

husussa kesin tedbirler, kesin müeyyideler getirmeleri gerektiğini düşünüyorum. Bu birinci. Fakat böyle bir tasarı gelmeyecekse, buna uygulamada muhakkak bir çare bulunmalıdır. Meselâ Sayın Hamide Topçuoğlu'nun eserini tetkik ederken, şunu gördüm: Fransız, Alman ve İsviçre yüksek mahkemelerinde bunun, yani kanuna karşı hile mefhumunun çok geniş çapta uygulanmakta olduğunu söylüyor. Bizde böyle bir uygulama yok, ama yok diye bunu hiç mi dile getirmeyeceğiz? Hiç mi vuzuha kavuşturmayacağız? Elbetteki hayır. Biz bir görüş ortaya attık, ve bunu uygulamada da, muhtemeldir ki bazı davalar açmakla, davalar açma teşebbüsünde bulunacağız; Yargıtay görüşümüzü kabul ederse, herhalde olumlu sonuçlar alınacaktır.

Efendim, kanuna karşı hile mefhumunun zaten kanunu ihlalden farkı burada. Bir kanun metninde yeri yok. Kanun metninde yeri olmadığı içindir ki açık ihlaller gibi, bu doktrin ortaya atılmıştır.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Efendim çok teşekkür ederiz.

Uzun bir konuşmadan sonra bugünkü programı da tamamlamış bulunmaktayız.

Sizlere teşekkür ederek, yönetimde görülmüş bulunan aksaklıklar varsa, iyi niyete makrum olduğunu ve bağışlanmasını tekrar rica ederim ve özür dilerim. Yarın saat 9.00'da yine burada toplanmak üzere oturumu kapatıyorum.

Ü Ç Ü N C Ü G Ü N

30/11/1975 Pazar

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 9.00

YÖNETİCİ : Necip BİLGE (Prof. Dr.)

YÖNETİCİ — Efendim, bugünkü tebliğlerin görüşülmesine başlıyoruz.

Sayın Abasıyanık.

M. Raşit ABASIYANIK (Avukat) — Sayın Başkan, sayın delegeler; Sakarya Barosu avukatlarından Mustafa Abasıyanık hepinizi saygı ile selâmlar.

Efendim bizim tebliğimizin konusu: Halk kesimi kavramı. Tebliğimizi üç büyük bölümde sunduk. Bunun ilk bölümü Giriş, ondan sonra Ülkemizdeki Durum ve Anayasamızın koyduğu sistemi açıklayarak bir sonuca ulaştık.

Bilindiği üzere dünyada iki büyük ekonomik sistem var. Bir tanesi kapitalizm, bir tanesi de sosyalizm. Kaba çizgilerle kapitalizm; üretim araçlarının onlara sahip olmayan emekçiler tarafından kullanılmasıyla belirginleşen toplumun hukukî ve ekonomik yapısı olarak; Sosyalizm ise, üretim araçlarının kolektifleştirilmesi yoluyla sosyal sınıfları ortadan kaldıran toplumun hukukî ve ekonomik yapısı olarak tanımlanabilir.

Esas konu, üretim araçlarına kim sahip olacaktır ve bu üretim araçlarını kimler kullanacaktır?

Şimdi, ülkemizdeki duruma kuşbakışı bir göz atıyoruz; ülkemizde, üretim araçlarını elinde bulunduran önce devlet var. Devlet bu üretim araçlarını çeşitli kuruluşlar yoluyla kullanmaktadır. Bunun başında kamu iktisadi teşebbüsleri geliyor. Kamu iktisadi teşebbüslerinin çalışmaları, görülen aksaklıkları, bundan evvel tebliğ sunmuş çok kıymetli sunucular tarafından dile getirildi. Bu ülkemizdeki mülkiyeti devlete ait olan üretim araçları, kamu iktisadi teşebbüsleri tarafından, ayrı yasaları olan Türkiye Elektrik Kurumu, Makina Kimya Endüstrisi Kurumu, Maden Tetkik Arama, Turizm Bankası gibi ayrı kuruluşlarla, bunların dışında büyük sermaye birikimini oluşturan Emekli Sandığı Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağkur, OYAK gibi kamu kuruluşları da mevcut bulunuyor.

Özetlenecek olursa, mülkiyeti devlete ait olan üretim ve mübadele araçlarını birinci derecede siyasal kadro kendi amaçlarına dönük olarak kullanmakta, çalışanlar burada artık değerden en az payı almakta, yönetimde söz sahibi olmamakta, bu kuruluşlar büyüklükleri oranında milli gelire gereken katkıyı gerçekleştirememektedirler. Dolaylı olarak devlet, sahip olduğu üretim araçlarını kullanmada ülkenin ekonomik kalkınmasına verimli bir şekilde katkıda bulunamamaktadır.

Bunun dışında, üretim araçlarını elinde bulunduran gerçek kişiler, Ticaret Kanununa göre kurulan şirketler ve kendine özgü yapısı olan diğer şirketler sayılabilir. Bu kendine özgü yapısı olan şirketler arasında Denizcilik Bankası A.O. Türk Hava Yolları, Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları gibi özel, kendine özgü yapısı olan şirketler gösterilebilir.

Ticaret Kanununa göre kurulan şirketler de, bundan evvelki tebliğ sahipleri tarafından geniş ölçüde eleştirildi, yapılarındaki aksaklıklar dile getirildi, ben burada bir tekrara düşmek istemiyorum.

Şimdi, Anayasamız, 1961 Anayasası acaba nasıl bir sistemi öngörmüştür? Bu Anayasada bu konuda 41 nci madde temel amacı saptıyor. Buna göre, iktisadi ve sosyal hayatın adalete, tam çalışma esasına, herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına dönük olması gerekmekte, bu kalkınmanın gerçekleşmesi için de öncelikle milli tasarrufun arttırılması, demokratik bir yöntemin uygulanması, yatırımların toplum ya-

rarının gerektirdiği önceliklere yöneltilmesi ve de kalkınma planlarının devlet tarafından yapılması öngörülmektedir.

Şimdi, 41 nci maddede esas unsur, kalkınmanın kesin ve kesin demokratik yolla yapılması öngörülmektedir.

Şimdi esas konuya değineyim. Millî tasarruf nasıl arttırılacaktır? Bu millî tasarrufun artırılması için ne gibi yöntemler kullanmak lâzım? Burada biz halk kesimi kavramını ortaya atıyoruz ve bir tarif denemesi veriyoruz. Buna göre, devletin kurulu veya kurulacak olan kamu müesseselerinin yaratacakları kaynaklarla halk tasarruflarının birikimini sağlayacak girişimler sonucunda elde edilecek kaynakların ülkenin temel kalkınmasını sağlayacak hammaddelerin işlenmesine, bunların yarı mamul ve mamul hale dönüştürülmesine, temel yatırım mallarıyla ara malları üretimine dönük üretken alanlarda kullanılmasını sağlamak için gerçekleştirilecek girişim modeline halk kesimi diyoruz.

Bu halk kesimi kavramının içinde, devletin kurulu veya kurulacak olan kamu müesseselerinin yaratacakları kaynakların ve halk tasarruflarının birikimini sağlayacak girişimler. Halk tasarrufları nasıl sağlanacaktır? Birkaç örnek vereyim.

Kurulmuş bir OYAK vardır, kurulması düşünülen ve gerçekleştirilmeyen bir MEYAK vardır, bir İYAK vardır; bütün bunlardan elde edilecek bir kaynak potansiyeli devletin öngördüğü ve yukarıda sıraladığımız, ülkenin kalkınmasını sağlayacak yatırımlara dönüştürülebilir. Bunun dışında, halk tasarrufları nasıl toplanacaktır? Kırsal bölgede yaşayan kişilerin bu küçük tasarrufları nasıl birleştirilecektir?

Bu arada kısaca şuna değineyim: Halk tasarruflarını toplamak için devletin öncülüğü ve güvencesinin bulunması; halkta yatırım bilincinin yaratılması; yatırımların bölgesel özellikler göz önüne alınarak saptanması; yatırım konularında ona ortak olanların denetiminin sağlıklı bir biçimde sağlanması; bürokratik düşünce ve eylemin en aza indirilmesi; çalışanların olanaklar ölçüsünde bölge halkından seçilmesi; çalışanların yönetime olanaklar ölçüsünde katılması; bu tür kuruluşların yatırım indirimi, teşvik belgesi, emlak vergisi muafiyeti, vergi iadesi gibi yatırıma teşvik olanaklarından yararlandırılması sağlanmalıdır.

Biz bu şekilde, ülkedeki üretim araçlarını elinde bulunduran

ve bulunduracak olan kuruluşlara büyük halk çoğunluğunun çeşitli şekillerde katılması ile, bunlara sahip olacağı ve bu suretle daha insancıl, daha verimli bir sonuca ulaşılacağı düşünülüyor.

Teşekkür ederim (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Satılmış Çağlar.

Satılmış ÇAĞLAR (Köy İşleri Bakanlığı Planlama ve Koordinasyon Kurulu Uzmanı) — Efendim, sayın Başkanlık Divanını, sayın delegeleri saygılarla selâmlıyorum.

Efendim ben, tebliğimi, ulus ve halk kavramları üzerinde kısaca durarak, halk sektörü tanımları vererek halk sektörüne kaynak olabilecek öneriler üzerinde halk sektörü uygulamasında eğitim, yönetim ve denetim, halk sektöründe uygulamada devlete düşen görevleri özetlemek suretiyle kısaca değinmek istiyorum.

Bir defa niye halk diyoruz? Halkla ulus arasında, halkla millet arasında bir fark var mı yok mu? Önce bu inceliği kısaca ortaya koymak istiyorum.

Yalnız bunları anlatırken eğer bir hataya düşersem, lütfen sosyal bilimciler beni uyarsınlar ve eksiklerimi tamamlasınlar.

Efendim ulus veya millet... Ulus, siyasal bir kavramdır: Aynı bayrak altında, aynı topraklar üstünde oturan, aynı tarihi geçmişe sahip olan, aynı dili konuşan, aynı ülküleri paylaşan, kaderde, kıvançta tasada ortak olabilen vatandaşların tümüne birden ulus veya millet diyoruz.

Halk sözü ise daha çok sosyal bir kavram olarak ifade edilebilir, edilmektedir. Ulusu meydana getiren sınıf ve zümrelerin tümünü değil, bir kısmını ve belki de çoğunluğunu teşkil etmektedir. Bu iki unsur, yani ulus ve halk birbirleriyle çelişmezler, daima birbirlerini tamamlar ve bütünlemeye çalışırlar.

Toplumda kendilerini imtiyazlı gören, bu imtiyazlara dayanarak bazı ekonomik ve sosyal olanaklara sahip olan ve bu olanaklardan yararlanarak emeğin artı değerinden daima dengesiz pay alanları halktan saymıyoruz. Bence halk, egemen çevrelerin dışında kalan, hayatını çalışarak, kendi emeği, alınteri, kafa ve kol gücü ile kazanan ve ulusunun kalkınmasına karınca kararınca katkılarda

bulunabilen ve daha çok çıkar çevrelerinin dışında bırakılmış olan halk topluluklarına, halk birimlerine diyoruz.

Şimdi bu deyimleri kısaca ifade ettikten sonra, halk kesimi veyahut da halk sektörü ifadelerine geçiyorum.

Daha önce de konuştuğumuz üzere, halk sektörü deyimi, çeşitli siyasal kuruluşların tüzüklerinde, bildirgelerinde yer almıştır. Ama Cumhuriyet Halk Partisinin «Ak Günlere» adlı bildirgesinde ve onun programlarında bu konu daha billurlaşmış, daha berraklaşmış, daha sistemleştirilerek ortaya konmuş ve ilk Cumhuriyet Halk Partisi — MSP Koalisyonu devrinde bu işe ciddiyetle el atılmış ve bu konuda Köy İşleri Bakanlığına önemli görevler verilmiştir. Gerek köy — kent uygulamasında, gerekse bu halk sektörü deyiminin anlatılması, anlaşılması konusunda, fikir birliğine varma konusunda geniş ölçüde eğitim olanağı sağlanmış, geniş bir kongre düzenlenmiştir.

Dün bir konu üzerinde duruldu; işte Cumhuriyet Halk Partisi... Arkadaşlar, ben herşeyden evvel bir devlet memuruyum. Köy İşleri Bakanlığında Planlama Koordinasyon Kurulunda uzman olarak çalışıyorum. Ama benim orada uzman olarak çalışmam, şu veya bu şekilde herhangi bir siyasi kanaatimi veya ekonomiye etkili olabilecek siyasi kanaatimi açıklamama engel olmalıdır ve ben bu cesaretle konuşuyorum.

Şimdi, burada bu kısa deyimden sonra, bir iki halk sektörü terimlerini ifade ediyorum.

Cumhuriyet Halk Partisi «Ak Günlere» bildirgesinde, köylü kooperatiflerinin, sosyal güvenlik ve yardımlaşma kurumlarının, sendikaların, yurt dışındaki işçi ortaklarının ve benzeri halk ortaklıklarının girişimlerinden oluşacak sektöre halk sektörü demektedir. Hemen onun arkasında, MSP ve CHP Koalisyon zamanında Hükümet programına girmiş olan şu ibare var: Sanayileşmemize hız katmak, dağınık tasarrufları değerlendirmek, kalkınmanın nimetlerinden daha yaygın ve adil şekilde faydalanmalarını sağlamak üzere, kamu sektörü ile özel sektörün yanı sıra halk teşebbüs gücünü harekete geçirecek sektöre halk sektörü denmektedir.

Bunun yanında daha birçok tanımlar var, onlar kitabımda yer almış vaziyette. Yalnız genel olarak, halka ait paranın, emeğin, alınterinin oluşturduğu, yönetimine kendisinin katılabildiği,

kendisinin oy ve söz sahibi olabildiği, üretim araçlarına sahip olabildiği, planlı bir üretim, adil bir tüketim planlamasına dönük olan ekonomik-sosyal örgütlenmenin tümü, bütün bu organizasyonlar halk sektörü olarak tanımlanmaktadır.

Şimdi, halk sektörü bu şekilde kısaca tanımlandıktan sonra, kapsamını kısaca hemen özetlemek istiyorum.

Ortaklara göre halk sektörü, kamu sektörü ile özel sektör arasında, özel sektörün yeni bir ekonomik boyutunu teşkil etmekte, örgütsel yapısı, fonksiyonları ve kaynakları ile de işçi, memur, köylü, sanatkâr, küçük esnaf gibi yaşamlarını, kafa-kol güçleriyle çalışarak kazanan ve bu dar gelirli, sabit gelirli halk gruplarının devletin himayesi, desteği ve rehberliğinde birleştirebilen küçük ölçekli üretim teknolojisi olanakları yaratan yeni bir kalkınma aracı ve ulusal bir kalkınma modeli olarak nitelendirilmektedir.

Efendim bu konuda çeşitli kaynaklar var. Bu kaynakları, benden önce konuşan arkadaşlarım tamamen ifade buyurdular. Ben, halk sektörüne kaynak yaratmada etken olabilecek bazı öneriler üzerinde hemen kısaca duracağım.

Bir defa halk sektörü uygulamasının gelişmesi için kâr garantisi ve güvencesi verilmelidir halk sektörü uygulayıcılarına, kuruluş döneminde kamusal kaynakların kullanılmasına öncelik verilmeli ve yaratılan bu kaynaklardan halk sektörü geniş ölçüde yararlandırılmalıdır.

Çeşitli taban fiyatlarda, tütün, çay, fındık vesaire gibi konularda, biriken, halka verilecek fazla taban fiyatları, fazla taban fiyatı ücretleri belli oranlarda halk sektörü uygulaması için belli yerlerde biriktirilmeli ve bu şekilde tüketiciye verilecek yerde, tarım ürünlerinin işleyecek ve daha çeşitli yatırımlara yönelebilecek kaynaklar sağlanmalıdır.

Efendim, halk sektörü uygulamasında, yönetim, denetim konusu da çok önemli. Çünkü konuşmalarda; bu konunun gelişigüzel ellere bırakılmayacağını, ama bunun için özel bir şekilde yetiştirilmesi gereken, bu konuya inançlı kadrolara bu işin devredilmesi gerekmektedir. Bu kadro, işi yürütmekte olan belli sorumluluk şeyi altında çalışmalı, yurt içi ve yurt dışında yapılacak eğitimlerle halk sektörüne inançlı kadroları yaratılmalıdır.

Teşekkür eder, saygılar sunarım.

YÖNETİCİ — Sayın Oğuz Çataloğlu.

Oğuz ÇATALOĞLU (Doç. Dr.) — Muhterem Başkanım, değerli üyeler; hocalarım, değerli hukukçular ve iktisatçılar;

Beni, hem bir üniversite hocası ve iktisatçı olarak görmenizi ve hem de kendisinden son yıllarda çok fazla söz edilen ve adına halk sektörü denilen sektörün halk sektörlüğüünü düşünmeden, yüzyıllardan beri karşılıklı yardımlaşmayı, birbirine yardım etmeyi ve birleşmeden kuvvet doğan ilkeleri, doğacak olan ilkeleri düşünen, büyük Türk ulusunun atılımcılığını kuvvet alarak Ödemiş'te, Milâs'ta, Köyceğiz'de, belki Siirt'te meyan kökü ile ilgili belirli bazı konularda, toplam yatırımları bir milyar liraya yaklaşan yatırımların yöneticisi, idarecisi, öncüsü olarak da görmenizi arzu ederim. O halde bendeniz karşınıza, iktisat hocalığı yanında, hepimize okumuş birer kimse, birer önder olabileceğiniz sorumluluğunu da yüklemek üzere gelen ve örneğin Barolar Birliğini, aynı doktorların ve eczacıların ve veterinerlerin kurduğu, ilâçtan gazozaya kadar her türlü yatırımı yaptıkları biçimde Barolar Birliğinin önderliğinde avukatların, savcılarının ve yargıçlarımızın küçükü büyüklü tasarruflarıyla ülkenin iktisadi kalkınmasına katkıda bulunmalarını çağırarak üzere de buraya geldim ve üç gündür burada bu konuşmayı yapmak üzere bekliyordum.

1965'lerin Başbakanın sözü ile, Türkiye'de sermaye piyasasını tanzim ve teşvik hakkındaki kanun tasarısı, derhal kanunlaşacaktır... Yıl 1975 tir, bu kanun hâlâ beklemektedir ve buna rağmen, bekliyor olmasına rağmen, Türkiye'de ister hukukçularımız ve iktisatçılarımız ister kabul etsinler, ister etmesinler, bir sermaye piyasası kurulmuştur.

Bizler burada, belirli bazı siyasal kuruluşlar dışarıda; halk sektörü var mıdır, yok mudur; kuruluyor mu, kurulmuyor mu diye münakaşaya ededuralım, bugün benim kurduğum, kurulmasına önderlik ettiğim, Türkiye'de Halk Sektörü Birliği, aşağı yukarı 68 il ve ilçede fabrika ve kuruluşları ile ayakta durmaktadır. Bunlar 1000, 2000, 3000, 5000 ortaklı, halkın kendi çaresine bakmak üzere kurduğu kuruluşlardır.

Karma ekonomi sistemi içinde, özel ve kamu sektörleri yanında, onların özelliklerine yaklaşan biçimde yeni bir sektör oluşmaktadır. Halk sektörünün fabrikaları yurdun değişik yerlerinde yük-

selmekte ve çalışmaktadır. Özel sektör bütün gücü ile; parasal ve siyasal baskı gücü ile halk sektörü girişimlerini engellemek istemektedir. Bu sektör, yani özel sektör, 25 yıldan beri ülkenin kalkınmasına istenen ve beklenen katkıda bulunamamıştır. Yani imtihanı kaybetmiştir. Halk girişimciliği, başarısız özel sektör aksiyonunun reaksiyonudur.

Türkler yüzyıllardan beri halk girişimi biçiminde girişimler yapmışlardır. Lütfen bütün bu konular altında, bilimselliğini bir kenara bırakarak, benim tebliğimi özellikle okumanızı özür dileyerek tavsiye ederim.

Ve halk girişimciliği yeni değildir. Lüleburgaz'ın çıkış yolundaki köprüyü geçince sol tarafta bir müşterek çamaşırhane vardır. Ödemiş'in Bozdağ yaylasında, İsparta'da, Antalya'da, Afyon'da müşterek fırınlar vardır. Bizim bugün 1975 yılında kurduğumuz üç-beş bin ortaklı fabrikalar, bu fırınların, bu müşterek çamaşırhanelerin şehit düşen bir aileye mahallelinin yaptığı yardımın zamana ve zemine uydurulmuş biçimindeki yeni şekillerdir, kanaatime göre.

Günümüzde işveren, arabasını süren şoföründen, özel sektör içinde yaşadığı toplumdan geri kalmıştır. Geri kalmış olmak, hatta genelleştirilebilir. Kendisinden geride kalan özel ve kamu teşebbüslerine karşı halk, bizzat kendi çaresini aramış ve bulmuştur; bu halk girişimciliğidir. Sektör olarak halk sektörüdür. Bu hareketin işçiler tarafından yapılanının adı İYAK'tır. Sekiz tasarı Mecliste beklemektedir, sekiz yıldır geciktirilmektedir. Memurlar tarafından yapılanının adı MEYAK'tır, bir skandal ile herhalde önümüzdeki günlerde sonuçlanacaktır. Ordu tarafından yapılanının adı OYAK'tır, herhalde silâh zoru ile kurulmuştur ve böylece ayakta durmaktadır ve Ordu hangi şartlarla OYAK'ını çalıştırıyorsa, işçi, memur ve halk da kendi sektörünü kurup çalıştırmalıdır.

Bu arada, benim bu toplantıda Barolar Birliği ve iktisatçılar ve üniversiteler tarafından takip edilmesi lâzım gelen belirli bazı önerilerim var. Onu, tesbit edilmesi bakımından söylüyorum.

— Türk Ticaret Kanununun «Anonim Şirketi» bahsinin yenden gözden geçirilmesi

— Holdinglerin ele alınması.

- Gelir dağılımı sorunu.
- İşçinin yönetime katılması.
- İşçinin kazanca katılması.
- İşsizlik sigortası, sigorta kapsamının genişletilmesi.
- Kısa süreli çalışma zorunu olursa işsizlik büyüyor, onun hukukî dayanaklarının hazırlanması.

Ve sonuncu madde; okumuş insanların, özellikle üniversite hocalarının ve Barolar Birliğinin önderliğinde; avukatın, yargıcın, savcının önderliğinde, hiç bir menfaat beklemeden, okumuş kimselerin okuyamamış halk kitlelerine önderlik yaparak yatırımlar yapmak üzere atıl sermayenin çalıştırılması üzerinde düşünülmelidir.

Saygılar sunarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Atillâ Dicle.

Atillâ DİCLE (Doç. Dr.) — Sayın Başkan, Kongrenin değerli üyeleri;

Tebliğimin konusu endüstriyel demokrasi ve işçinin yönetime katılması.

Bu başlık altında, tebliğimde üzerinde durmuş olduğum konuları şöylece sıralayabilirim:

Endüstriyel demokrasi ve işçinin yönetime katılması kavramlarının taşıdığı anlam, kimlerin hangi düzeylerde hangi kararlara ve hangi yöntemlerle katılabileceği, işçinin yönetime katılmasının leh ve aleyhindeki görüşler, bu düşüncenin gelişmesi ve bu gelişmede rol oynayan faktörler.

Konu üzerinde bugüne kadar çeşitli ülkelerde yapılmış olan araştırmaların bulguları ve işçinin yönetime katılmasının çeşitli ülkelerdeki ve son olarak da ülkemizdeki uygulaması.

Şimdi bütün bunları birkaç dakika içerisine sığdırmak fevkalâde güç. Ancak, mümkün olan en iyisini yapmaya çalışacağım.

Efendim, endüstriyel demokrasi ve işçinin yönetime katılması düşüncesinin kökeninde, bugün örgütlerin ve toplumların yarat-

miş olduğu bazı sorunlar yatmakta. Bu nedenle, örgütlerin bugün taşıdığı niteliklere kısaca bir göz gezdirmekte yarar görürüm.

Herşeyden önce bugün özellikle yurdumuzda var olan örgütler kamu ve özel teşebbüs örgütleri, daha asrın başında kabul edilmiş birtakım çağ dışı ilkelerle yönetilmektedirler. Otoriter bir anlayış hâkimdir, sıkı bir hiyerarşik yapıya sahiptirler. Bu sıkı otoriter ilişkiler içinde işçiye, yani örgütün üyelerine, örgütte alınan kararlara ve örgütün yönetimine katılma hakkı tanınmamıştır, bu haklar yöneticilerde toplanmıştır. İşçi daha çok işverenin ve örgütün amaçlarına hizmet eden, kiralanmış bir varlık olarak görülmektedir.

Bu koşullar altında örgütlerde çalışan işçiler zamanla çalıştıkları örgütlere, topluma ve kendilerine yabancılaşan birer varlık haline, birer robot haline, birer makina haline getirilmiştir.

Örgütün nihaî amaçlarıyla, özellikle kâra yönelik amaçlarıyla kişilerin kişisel ihtiyaçları arasında bir çelişki yaratılmıştır. İşçilerin yabancılaşması sadece kendileri için birtakım sosyal ve psikolojik sorunlar yaratmakla kalmamış, örgütlerin verimlilik ve etkinliklerinde geniş ölçüde düşmeye ve toplumlarda ekonomik, sosyal ve politik kalkınmayı engelleyen önemli bir faktör durumuna gelmiştir.

Özellikle demokratik kuramda son yıllarda sağlanan gelişmelerin etkisinde, 1950'lerde aşağı yukarı bütün ülkelerde endüstride de demokrasinin gerçekleştirilmesi ve işçilerin yönetime katılmasını sağlamak amacıyla güçlü çabalar harcanmıştır. Bu çabalar ilk meyvalarını Almanya ve Yugoslavya'da vermiştir. Almanya'da, hepimizin yakından bilebileceği birlikte yönetim sistemi gerçekleştirilmiştir ve bu sistemde demir, çelik ve kömür madenlerinde bulunan işletmelerin yönetim kurullarında işverenininkine eşit sayıda işçi temsilcisi bulunmaktadır, karar verme organlarında.

Yugoslavya'da sosyal mülkiyet düşüncesine dayandırılan öz-yönetim sistemi gerçekleştirilmiştir, 1950 yılında uygulama alanına konmuştur ve son Anayasada yapılan değişikliklerle 1974'te, bugünkü şeklini almıştır. Bunun özü şudur: İşçi halk yararına,

toplum yararına, içinde çalıştıkları işletmeleri kendileri yöneteceklerdir.

Bunlardan başka, İsveç, Norveç, Fransa, Hollanda, Danimarka, Avusturya, Şili, Peru ve Küba gibi ülkelerde kanunlarla işçilere, çalıştıkları işletmelerin yönetimine katılma hakkı tanınmıştır. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletlerinde, İngiltere, İtalya, Belçika, İran ve Tunus gibi gelişmiş ve gelişmekte olan bazı ülkelerde bu alanda gelişmeler sağlanmıştır, uygulamada gelişmeler sağlanmıştır ve bu hakların kanunlaştırılması yönünde de çabalar harcanmaktadır.

Ülkemize gelince: Ülkemizde fikir yeni değildir. Daha 1945'te çıkarılan 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurum Kanunu ile İşçi Sigortaları Kurumunun 9 kişilik yönetim kurulunda 2 işçi üyenin bulunması kabul edilmiştir. 1971'de çıkarılan Bağkur Kanununda bu sayı 4'e yükseltilmiştir. Yani 9 kişilik yönetim kurulunda, sigortalıları temsil etmek üzere 4 üye bulunacaktır. Ancak bunların dışında, ülkemizde işçinin yönetime katılmasını gerçekleştiren, sağlayan kanun 440 sayılı Kanundur, ondan önce, 1960'da çıkarılan 23 sayılı Kanundur ve daha sonradan çıkarılan, 1964'te yürürlüğe giren 440 sayılı Kanundur. Bu Kanun, sanayi, tarım ve ulaştırma alanlarında çalışan teşekküllerde geniş ölçüde işçi çalıştıranların yönetim kurullarında 1 işçi üye bulunur, hükmünü getirmiştir; detayları tüzüğe bırakılmıştır. Tüzük nihayet 1966 yılında çıkarılmıştır. Ve tüzük aynı zamanda uygulamanın kapsamını belirlemiştir. Buna göre, Türkiye'de ancak 10 binin üzerinde işçi çalıştıran İktisadi Devlet Teşekküllerinin yönetim kurullarına bir tek işçi üye katılabilecektir. Bu, dünyadaki diğer uygulamaları ve gelişmelere bakınca çok sınırlı bir gelişmedir. Önemli bir gelişmedir belki, ilk adım atılmıştır, ama yeterli değildir. Bunun, özel teşebbüsleri de kapsayacak biçimde ve bu tabanı oldukça geniş ölçüde düşünecek biçimde genişletilmesi gerekir. Diğer ülkelerde taban, 25 — 50 işçi çalıştıran örgütlerdir. Özel teşebbüs örgütleri de uygulamaya dahildir. Ülkemizde de bu yönde gelişmelerin sağlanmasını ümit ediyor, sözlerimi burada kesiyorum.

Hepinize teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Ahmet Güler.

Ahmet GÜLER (Sinop Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı) — Sayın Başkan, sayın delegeler;

Bu bildirimizin konusu : Ticari kredilerin ekonomik kamu düzeni yönünden sınırlandırılması zorunludur.

Bildirimizde de açıklandığı üzere, az gelişmişliğin bütün belirtileri, ülkemizde de vardır.

Tarım geliri ile bir karşılaştırmada; tarım gelirinde kişi başına düşen ücretin, üretim 100 kabul edildiği takdirde, ticaret kesiminde kişi başına düşen gelir İngiltere'de 100, ABD'de 180, İtalya'da 200, Türkiye'de 780'dir.

Bu, ülkemizde ticari kesimin kârının çok yüksek olduğunu gösterir. Ülkemizde 114 kişiye bir ticarethane düştüğü de belirtilmektedir. Bildirimizin 1 No.lu tablosunda görüldüğü gibi, dış ticaret hacmi, 1962 yılından 1974 yılı sonuna kadar daima artan bir açık vermiştir.

İşçi dövizini vesair kaynaklarla ayakta tutulmaya çalışılan dış ödemeler dengesine Dış ticaret açığının bu ağır baskısının devam etmesi mümkün değildir.

Yine bildirimizin 2 No.lu tablosunda görüldüğü üzere, 1974 yılı itibariyle tüm bankaların ticari kredileri toplamı 51 küsur milyar iken, kalkınma ve yatırım kredileri toplamı 19 milyar liradır. Bu 19 milyar lira içerisinde, sanayi kredisi diye verilen, haddizatında işletme kredileri de bulunmaktadır.

İşte bu genel durum altında, ticarî kredilerin bolluğunun sancılarını şu şekilde sıralamak isterim:

Yukarıda belirtilen rakamlar, ülkemizde ticaretin yüksek kazançlı ve bu kesimde büyük bir insan gücü ve sermaye kullanımı olduğunu göstermektedir. Bu kesimde kâr bu derece yüksek oldukça, sermayenin ve insan gücünün, gerçek üretim olan sanayide yönelmeyeceği kuşkusuzdur. Bu hal, ekonomik gücün toplum yararına kullanılması istem ve gereği ile çelişmektedir.

Aracı bolluğu, ticarî kredi olanakları nedeniyle üretim malları, üreticinin sattığından çok yüksek fiyatlarla alıcı eline geçmektedir. Bunun iki türlü olumsuz etkisi olmaktadır.

Birincisi tüketici durumunda olan toplumun sıkıntısı, gereksiz yüksek fiyatlardan zarar görmesi; ikincisi tüketim mallarına

yüksek fiyat ödeyen aylık ve ücretlilerin bu gelirlerini artırmak için toplumu zorlamaları, bunun maliyetleri yükseltip tekrar tüketiciye yansması ile bir kör döngünün doğmasının, ekonomik gelişmeyi ters yönde etkilemesidir.

Mevcut piyasa düzeninde, bankaların emtea karşılığı avans işlemlerini garantili görmeleri nedeniyle bu tür bol kredi açma olanakları istifçiliğe, sonuçta gereksiz mal darlığına, spekülâsyona kaynak olmaktadır. Bu da enflâsyonist etkiler yapmaktadır.

Amaç, toplum yararına bir ekonomik düzen sağlamak ve toplum yararına ekonomik gelişmeyi hızlandırmak, hızlandıracak önlemleri almaktır. Bankalar ise, ticarî kuruluşlar olarak yeni sanayi teşebbüslerini destekleme yerine, kurulmuş başarılı sanayi teşebbüslerine işletme kredisi vermeyi, kazancı bol ticari ortamda kısa vadeli ticarî krediler açmayı mevcut bankacılık sistemi gereği tercih etmektedirler.

Önemli olan, ihracat ve ithalatın, iç ticaretten daha yüksek krediyi gerektirdiği de göz önünde tutularak, özel amaçlı bankalar dışında tüm bankaların ticarî kredilerinin tedrici bir surette ve iflâslara kaynak olmayacak şekilde sınırlandırılıp, artan kaynakları sanayie, madencilığe ve bunlara ait projelere, üreticilik durumunda olan sanatkârlara, yeterli kredi olanaklarının yasal yollardan sağlanması dileğimizdir.

Kalkınma içinde kamu yararına ekonomik bir düzen içinde bu kapitalist düzene hiç bir değişiklik getirmeden, sadece ticarî kredilerin kısıtlanması yoluyla kalkınmada yeni hamleler kaydedebileceğimiz düşüncesindeyiz. Tebliğimizde bunu belirtmeye çalıştık.

Teşekkür ederim. Saygılarımla. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Âdil İzveren.

Âdil İZVEREN (Prof. Dr.) — Sayın Başkan, sayın delegeler ve dinleyiciler; huzurunuzda konuşmak olanağına erişmekten dolayı mutluyum ve sayın Barolar Birliği Başkanımıza teşekkürlerimi sunarım.

Şimdi, tebliğimin konusu sadece sosyal devlet değildir, ki kısaltarak geçirmişlerdir; toplumsal bir aşama olarak sosyal devlet.

Toplumsal aşama sözünü burada özellikle kullanıyorum. Çünkü, bu Anayasaya bazıları lüks demişlerdir, lâyük değildir gibi bir anlam çıkmıştır. Şimdi mademki bugün 14 yıldan beri, yani Anayasamızın halk oyuna sunulduğundan bu yana 14 sene geçtiğine göre ne kadar yok katettik? Benim burada üzerinde duracağım husus; şimdi mademki Anayasamızın 2 nci maddesi: Türkiye Cumhuriyetinin bir sosyal hukuk devleti olduğunu açıklamaktadır, öyleyse sosyal devlet nedir ve sosyal hukuk devleti nedir? Şimdiye kadar bütün tetkik ettiğim literatürde, bizim yerli kaynaklarımızda, maalesef bu ikisi birbirine karıştırılmaktadır. Halbuki sosyal devletin gelişmesi iki yönde olmuştur, vaktimiz dar olduğu için burada bunların teferruatına girmeme imkân yoktur. Tebliğde yazılıdır.

Şimdi, birisi totaliter anlamda sosyalizm, totaliter sosyalizm anlamında gelişmedir ki, Rusya ve diğer güdümlü sosyalizmi uygulayan devletlerdedir. Diğer gelişme ise, özellikle komünist manifestosunun, yani 1848 tarihinde Marks ve Engels'in neşrettikleri komünist manifestosundan sonra halk kesimlerinin bilinçlenmeleriyle yavaş yavaş sosyalist partilerin güç kazanarak ve diğer tutucu dediğimiz muhafazakâr partilerin karşısında bir ekonomik ve sosyal güç olarak direnişe geçerek, hatta birçok memleketlerde, başta İngiltere olmak üzere, zaman zaman iktidarı seçim yoluyla ele geçirmeleridir.

Şimdi biz, mademki batı demokrasileri tarafında yer almış bulunuyoruz, gayet tabii olarak bizim gelişmemiz de bu istikamette olacaktır. Ancak, aramızda büyük bir fark vardır ki, başta dediğim toplumsal aşamayı biz ileriye adım olarak attık mı, bu istikamette ilerleyebildik mi? Şimdi, malûmu âliniz; demokratik sosyalizmin gelişmesi şeye dayanır, klâsik demokrasi denen, 1789 Fransız inkilâbından sonra insan haklarının geliştirildiği rejimlerin üzerine bina edilen bir rejimdir. Yani demokratik sosyalizm. Halbuki evvelâ bu rejimin oturması lâzımdır. Bu rejimde, bilindiği üzere klâsik ve doğal insan hakları söz konusudur. Yani kişi dokunulmazlığı, din, inanç, düşünce hürriyetleri, bunların teminat altına alındığı ölçüde, ancak ondan sonra sosyal devlet aşamasına geçilmesi lâzım ve iktisadi sosyal haklar denen, yani Anayasamızın ikinci kısmının üçüncü bölümünde söz konusu olan, yer alan haklar söz konusudur. Meselâ sendikalaşması işçilerin, diğer iktisadi sosyal haklar malûmu âlilerinizdir.

Şimdi, bu aşamada biz evvelâ bu birinci klâsik demokrasinin icabı olan hürriyetlerin hangisini elde etmişizdir? Ben zannediyorum ki, eskiden ben de savcı idim, enteresan bir iş olarak bir savcı, zannediyorum ki şu tebliğlerde yer alan bazı şeylerden dolayı bile kamu davası açması mümkündür bugün; hiç şek ve şüphe yoktur.

Bundan başka, demek ki inanç, düşünce özgürlüğümüz yoktur. Nerdedir bu? Gayet tabii olarak egemen güçlerimizin elindedir. Bunu ben bir serzeniş, yahut bir çıkış, yahut da muhalif bir şahıs olarak yukarıya doğru yönelten bir kimse olarak konuşmuyorum, bir hoca olarak konuşuyorum. Yani sosyal politika, iş hukuku ve aynı zamanda, dolayısıyla olanaklarımız nisbetinde Anayasa problemleri de başta geldiği için bunlarla uğraşıyoruz. Şimdi, bu yoktur. Gelelim iktisadi sosyal haklardan söz eden Anayasanın ikinci grup özgürlüklerine, hürriyetlerine. Bunlar maalesef bizde hiç işlenmemiştir ve bizim bugünkü Anayasacılarımıza, yani Anayasa yazar takımına önemli görevler düşmektedir ve büyük de kusurları olduğu görüşünderiz. Çünkü, meselâ kamu hürriyetleri diye bir arkadaş bir şey çıkarmıştır birkaç sene evvel, iktisadi-sosyal haklardan bahseden... Yarım sayfalık bir yazı..... Halkın bilincine girmez bu şeyler, ancak bu gibi seçkin toplantılarla kamuoyuna duyurularak ve özellikle derin sosyo-ekonomik araştırmalara dayanan şeylerle olur bu. Bu yapılmamıştır. Onun için bugünkü düzenimizin ve içinde bulunduğumuz çıkmazın büyük kusurlarından birisi de, benim şahsî kanaatime göre Anayasacılarımıza da düşmektedir.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Ali Özgüven?... Yoklar.

Sayın Turgut Tan.

Turgut TAN (Doç. Dr.) — Sayın Başkan, değerli üyeler; tebliğimin konusu: «Türkiye’de planlamaya ilişkin bazı hukukî sorunlar.» Zamanın son derece sınırlı olması dolayısıyla bu sorunu, aslında sorunları bir tek temel sorun etrafında tartışmanın mümkün olduğu kanısındayım. O da; 15 yıllık uygulamaya karşın, Türkiye’de planlamanın, planın daha doğrusu, plân dediğimizde planlama işlemlerini, yani beş yıllık planı, yıllık programları ve diğer

planlama işlemlerini kastediyorum. Bu, Türkiye’de hukuk düzeninin bir parçası haline gelebilmiş midir?, sorunu vardır ve bütün diğer hukukî sorunlar bu temel soruna indirgenebilir.

Aslında bu temel sorun da iki açıdan değerlendirilebilir ve her iki açıdan da değerlendirildiğinde, ortada birtakım karanlık noktaların ve çelişik durumların var olduğu görülmektedir.

Bir kere bütün bu planlama işlemlerini düzenleyen hukukî mevzuat vardır ortada. Yani bunların nasıl yapılacağı, çıkarılmış olan kanunlarla düzenlenmiştir. Bu kanunlara, bu ilgili mevzuata baktığımızda, bunlar sonucunda ortaya çıkan işlemlerin bir hukukî işlem olarak, gerek beş yıllık plan, gerekse yıllık programlar, değeri nedir, açık değildir, çelişik durumlar vardır.

Bunun ikinci aşamasında, iş, çeşitli davalar dolayısıyla yargı organlarına geldiğinde, yargı organlarımız büyük tereddütler geçirmektedir; acaba plan nedir, yıllık programlar nedir? Dolayısıyla bu tereddüt, yargı organlarımızı zaman zaman çelişik kararlar vermeye itmektedir. Bu çelişik ve karanlık durumları gerek beş yıllık plan, gerekse yıllık programlar açısından özetle şu şekilde değerlendirebiliriz :

Beş yıllık plana baktığımızda, bunu düzenleyen mevzuat, işte Anayasanın 41 ve 129 ncu maddesinden kalkıp, 91 sayılı Kanun ve nihayet 77 sayılı Kanunu incelediğimizde, ortaya çıkan bir Millet Meclisi kararıdır. Beş yıllık planı onaylayan bir Millet Meclisi kararıdır ve Resmî Gazetede yayınlanan da, dikkatinizi çekerim, Millet Meclisinin kararıdır. Oysa, 91 sayılı Kanun, planın yasama organınca onaylanacağını öngörmektedir. Yasama organı Türkiye’de nedir? Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi beraberdir. O halde bu yetki yalnızca Millet Meclisi tarafından, şeklen hiç olmazsa, kullanılmaktadır. Her ne kadar C. Senatosu da planı tartışmakta ise de, yayınlanan karar Millet Meclisi kararıdır. Oysa, kanımızca bu durum Türk anayasa sistemi açısından, bugünkü yürürlükte bulunan planı onay sisteminin Anayasa ile pek güç bağdaştığı kanısındayız. Sivri bir söz etmemek için «Anayasaya aykırıdır» demekten kendimi alıkoyuyorum. Fakat Anayasamızla çelişkili bir onay sistemi yürürlüktedir bugün. Neden çelişkili bir sistem? Anayasamız yasama işlemlerini göstermiştir; kanun vardır, nasıl yapılacağını Anayasamız göstermiştir. Bunun bir istisnasını getirmiştir; bütçe kanununun özel bir usule tabi olacağını söyle-

miştir. Bunun dışındaki yasama işlemleri, meclislerin ayrı ayrı kendilerinin yapabilecekleri işlemlerdir. Millet Meclisi karar verir, C. Senatosu karar verir; bunlar kendisini ilgilendiren konularda. Bir de bunun dışında Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı kararı vardır. Onun da hangi hallerde verileceğini Anayasamız ayrı ayrı saymıştır. Oysa, planı onaylayan karara baktığımızda, bunlardan hiç birisine girmemektedir, adeta kanunların yapılması için konulmuş olan mekik sistemi alınmış; fakat bu mekik sisteminin sonucunda ortaya Millet Meclisi kararı çıkmış. Demek ki, bugünkü planı onaylayan karar, Türk Anayasa sistemine yabancı ve çelişik bir karardır. Kaldı ki, bugünkü haliyle gerçek bir hukukî etkenlik sağlamaktan da uzaktır. Bir örnek vereyim; bizim Anayasamızın 64 ncü maddesinin gerekçesinde, kişiler için hüküm doğurabilecek, hukukî sonuç doğurabilecek olan düzenlemeler ancak kanun şeklinde yapılabilir. Bu açıdan da yine, planın durumu tartışılabilir. Nitekim, Anayasa Mahkememize geldiğinde mesele; Anayasa Mahkememiz; evet bu bir kanun değildir, demiştir. Bunu söylemek için çok fazla böyle hukukî doktrin tartışmasına girmeğe lüzum yok, hakikaten kanun değildir; ama Anayasa Mahkememiz yine o kararında demiştir ki, plan bazı kurallar koymaktadır. Kural nedir o halde? Mesele oraya gelmektedir. Bu kuralların uygulanabilir niteliği nedir, o sonuç ortaya çıkmaktadır.

Danıştaya baktığımızda, Danıştay çeşitli kararlarında demektedir ki, plan düzenlemeleri hemen uygulanabilir nitelikte hukukî düzenlemeler değildir, sonucuna varmaktadır. Ancak, plan düzenlemeleri ışığında kanun yaparsınız veya mevcut kanunları o yönde değiştirirsiniz veya düzenleyici birtakım idarî işlemler yaparsınız o şekilde uygulanabilir, demektedir.

Buna karşılık, yine Danıştayın bazı kararları vardır; meselâ kamu kesiminde kiraya verilecek konutlarla ilgili olarak, plan düzenlemesine dayanarak Başbakanlık bir tamim vermiştir, buna dayanarak bir itfaiye eri zannedersen, konutundan çıkarılmıştır ve dava açılmıştır, bu davayı Danıştay çözümlenmiştir ve sanki hiç plan düzenlemelerinden bahsetmeksizin, bu planı öngördüğü için böyledir, binaenaleyh idarenin yaptığı işlem yerindedir, demeye getirmiştir. Ama açık olarak plan düzenlemelerinin ne olduğunu söylemekten kaçınmıştır.

Demek ki, bugünkü yürürlükteki bu onay sisteminin değiştirilmesi gerekmektedir. Nitekim Üçüncü Beş Yıllık Plana baktığı-

mızda, araya sıkışmış bir pragraf vardır, 2308 numaralı paragraf. Orada der ki; Plana gerçek bir hukukî etkenlik kazandırabilmek için bugünkü onay sisteminin değiştirilmesi meselesi üzerinde durmak gerekmektedir. Bunun için bir özel hukuk - iktisat komisyonu kurulmalıdır, demektedir; fakat bugüne kadar biz böyle bir komisyon kurulduğunu duymadık.

Demek ki böyle bir zorunluluk, yani yapanlar tarafından da, 15 yıl sonra da olsa kabul edilmiştir.

Yıllık programlara geldiğimizde; yıllık programların durumu beş yıllık plana göre nisbeten açıktır. Çünkü, Bakanlar Kurulunun kararı ile yürürlüğe konulmaktadır. Binaenaleyh, bir yürütme organının işlemi ile karşı karşıya bulunduğu söylenebilir. Nitekim, Anayasa Mahkememiz de demektedir ki; Yıllık programlar, tüzükler ve yönetmelikler gibi yürütme organının bir düzenleyici işlemidir. Bu doğrudur; fakat bundan acaba, gerçekten yürütme organının düzenleyici olmasının bazı sonuçlarını da bütünü ile çıkarmak mümkün müdür? Danıştay kararlarına baktığımızda, Danıştay bir kararında, 1971 de Dava Daireleri Kurulu bir kararında, Kuştur kararında, bunun için «düzenleyici, icraî ve idarî bir tasarruf» demektedir yıllık programlar için. Oysa, iki yıl sonra verdiği, 1973'te verdiği bir başka kararında, gazete ilânlarıyla ilgili olarak, orada da düzenleyici genel bir tasarruf olarak iptal davası konusu yapılamaz demektedir yıllık programlar için. Şimdi bu, büyük bir çelişki olarak görülmektedir. Ya yürütme organının düzenleyici işlemidir, dolayısıyla Anayasanın 114 ncü maddesinin hükmü açıktır, yargısal denetime tabidir düzenleyici işlem olarak, veya yürütme organının düzenleyici bir işlemi değildir. Hem öyledir demek, hem de bunun sonucunda yargısal denetime tabi değildir demek, bir çelişki olarak görünmektedir. O halde akıllara şöyle bir soru gelmektedir: Danıştayımız, bir zamanlar idare hukukunda moda olan, hükümet tasarrufları teorisini yeniden canlandırma yoluna mı girmiştir, şeklinde ister istemez bir tereddüt uyanmaktadır. Belkibir çözüm olarak şu söylenebilir: Çünkü, yıllık programlara baktığımızda, yapısı itibariyle başta bir uygulama kararı vardır; yıllık programın izlenmesi ve koordinasyonuna ilişkin bir karar, ondan sonra yıllık programın kendisi gelmektedir. Bir çözüm olarak; bu baştaki uygulama kararına yürütme organının düzenleyici işlemi niteliğini tanımak diğer kısma ise açıklayıcı bir nitelik vermek mümkündür.

Keza, toparlamak için söyleyeyim; bütün bu planlama işlemlerinden bir referans normu olarak Danıştayımızın yararlanması her zaman için mümkündür. Nedir referans normu olarak yararlanma yolu? Meselâ 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu vardır. Buna göre, Bakanlar Kurulu izin verir. Yani gelecek olan yabancı sermayenin, Türkiye'nin ekonomik gelişmesine katkısı bulunan bir yabancı sermaye olması gerekir. O halde, belirli bir konuda getirilecek yabancı sermaye, memleketin ekonomik gelişmesine katkıda bulunabilir mi, bulunamaz mı? Danıştay bunu denetlerken neye dayanacaktır? Danıştay bunu soyut olarak denetleyemez, objektif bazı ölçütlere dayanması gerekir. İşte planda, hangi ekonomik kesimlerin geliştirilmeye muhtaç olduğu, hangisinin olmadığı yazılmıştır. Binaenaleyh, Danıştay denetimini yaparken, idarenin buradaki kullandığı takdir yetkisini adeta ekonomik kamu yararına, bu belgelerin oluşturduğu dikkate alarak, denetlemesinde bu belgelerden bir ölçüt olarak yararlanması mümkündür. Nitekim, Danıştayımızın böyle kararları vardır; fakat bu kararların hepsi aşağı yukarı bizim bulabildiğimiz tashihi karar istemi üzerine verilmiştir. Yani birinci kararında bunu dikkate almamıştır, ikinci verdiği kararında, karar düzeltmesi istemi üzerine vermiş olduğu kararda bu defa plan düzenlemelerini dikkate almış, hatta plan düzenlemelerini ötesinde plan hedefleri ve stratejisinden söz etmiş ve bazı işlemlerini idarenin, plan hedefleri ve stratejisine aykırı bulmuştur. Ki, plan hedefleri stratejisi hukukî işlem olarak değerlendirildiğinde, daha güç değerlendirilebilecek işlemlerdir.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Hikmet Sami Türk.

H. Sami TÜRK (Dr.) — Sayın Başkan, sayın delegeler değerli konuklar; Halk Sektörcülerinin sonuncusu olarak bana söyleyecek fazla bir şey kalmadı. Ben de, daha önceki değerli konuşmacılar gibi, halk sektörünün, en iyi üretim araçları üzerindeki mülkiyet ilişkisi açısından tanımlanabileceği kanısındayım.

Böyle olunca; üretim araçları üzerindeki mülkiyet hakkının devlete veya diğer kamu tüzel kişilerine ait olduğu sektöre kamu sektörü, az sayıda kişilere ait olduğu sektöre ise özel sektör diyoruz. Buna karşılık halk sektörü, üretim araçları üzerindeki mül-

kiyet hakkının çok sayıda kişilere, geniş halk tabakalarına ait olduğu sektördür. Yani, üretim araçları üzerindeki mülkiyet hakkı halk sektöründe halklaşmıştır. Böylece halk sektörü bir toplu mülkiyet, bir ortak mülkiyet, bir yaygın mülkiyet biçimi olmaktadır.

Bu tanımdan kolayca anlaşılacağı gibi, halk sektörü genellikle büyük ölçekli, optimum büyüklükte işletmelere yönelecektir. Küçük işletmeler kural olarak halk sektörü kapsamı içerisinde değildirler. Bunlar ancak bir halk sektörü politikasının özendirici ve yönlendirici tedbirlerine konu olabilirler.

Halk sektörünün büyük ölçekli işletmelere yönelmesi, bir zorunluluktur da. Çünkü, çağdaş teknolojiyi kullanabilecek yeni teknoloji üretebilecek işletmeler olmalıdır bunlar. Yarın, gümrük duvarları kalktığı zaman, Avrupa Ekonomik Topluluğunun dev sanayii ile rekabet edecek kuruluşlar olmalıdır bunlar.

Çok uluslu ortaklıklar çağında tekelci sermaye karşısında varlığını koruyabilecek kuruluşlar olmalıdır bunlar.

Bu görevlerin başarılabilmesi, halk sektörünün kural olarak kârlılık ve verimlilik anlayışı içerisinde çalışmasını gerektirir.

Halk sektörünün amaçlarına da kısaca değinmek isterim. Bunlar; geniş halk topluluklarının küçük tasarruflarını çağdaş ölçeklere uygun büyük işletmeler kuracak ve işletecek biçimde bir araya getirmek, daha hızlı bir kalkınma için gerekli sermaye birikimi sağlamak, üretim araçlarının mülkiyetini geniş halk topluluklarına yaymak, halkı ekonomik karar merkezlerinde söz sahibi yaparak demokratik gelişme sürecinin ekonomik boyutunu tamamlamak ve toplumda daha adil bir gelir dağılımı sağlamak, böylece klasik hak ve özgürlüklerin ekonomik tabanını oluşturmak biçiminde özetlenebilir.

Bütün bu amaçların çok önemli bir siyasal hedefi de vardır. Halk sektörünün gelişmesi ile halkın siyasal alanda da etkinliği artacaktır.

Görüldüğü gibi, halk sektörü, Anayasamızın «sosyal devlet» ilkesini gerçekleştirecek bir programdır. Bu programın gerçekleşmesinde devletin özendirici, örgütleyici rolü olabilir.

Demek ki, herşeyden önce devlet, halk sektörünü düzenleyici tedbirler alacaktır. Özendirici tedbirler alacaktır. Bunlar örneğin;

belirli ölçülere uygun halk sektörü kuruluşları için vergi kolaylıkları, gümrük kolaylıkları, kredi kolaylıkları biçiminde olabilir veya halk sektörü kuruluşlarına katılan vatandaşların yararlanabilecekleri kolaylıklar olabilir; kâr payının belirli bir orana kadar vergilendirilmemesi gibi.

Tabii bütün bu tedbirler, hep özel işlemle yaşayacak bir sektör kurmak için değildir; bunlar, kuruluşta ve ondan sonraki belirli bir süre boyunca halkın tüketim ve tasarruf arasında yapacağı tercihi etkileyebilecek ölçüde kalmalıdır.

Nihayet devlet, halk sektörü kuruluşlarının ortaya çıkmasında öncülük de yapabilir. Nitekim, Ecevit Hükümeti zamanında kurulmasına çalışılan Hayat Holding, bir kamu sektörü-halk sektörü karma ortaklıklarını oluşturacak bir girişim niteliğinde idi.

Halk sektörünün finansmanı nasıl sağlanacaktır? Türkiye'de henüz, yüksek bir kalkınma hızını gerçekleştirecek bir tasarruf düzeyine ulaşamadığını biliyoruz. Bununla birlikte, gerek resmî makamlar, gerek kendi olanaklarının sınırlarına ulaşmış bulunan özel sektör, henüz halkta geniş bir tasarruf potansiyelinin bulunduğu konusunda aynı görüştedirler. Demek ki halk sektöründe birinci kaynağı, halkın henüz tam olarak değerlendirilemeyen tasarruf gücü olacaktır. Bu arada, yurt dışındaki işçilerimizin tasarruflarının Türkiye'ye aktarılması önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için, halk sektörüne döviz olarak yapılacak yatırımların daha yüksek bir kur üzerinden, yani pirimli kurla hesaplanması düşünülebilir.

Ayrıca, sosyal güvenlik kuruluşlarıyla işçi sendikalarının elinde toplanan ve maalesef her zaman üretken alanlara yatırılan fonların halk sektörü için değerlendirilmesi düşünülebilir.

Bütün bu söylediklerim, nihayet bir tasarruf olanağına sahip bulunan kişiler ve kuruluşlar için söz konusudur. Oysa, en iyimser bir tahminle bile, nüfusumuzun % 20'si ancak böyle bir tasarruf olanağına sahiptir. Şu halde, toplumda ekonomik bakımdan zayıf halk tabakalarının güçlendirilmesi ve halk sektörü içerisinde yer alabilmesi için onlar yararına bir halk sektörü oluşturma, bir servet oluşturma politikasının izlenmesi şarttır. Eğer bu yapılmazsa, halk sektörü toplumda bir azınlığın, belki biraz genişçe bir azınlığın, ama yine bir azınlığın yararlanabileceği bir

sektör olarak kalacaktır. Bunu bir örnekle açıklayalım: Hükümetin taban fiyat politikası izlediği tarımsal ürünlerin fiyatlarına yapılacak zammın bir bölümü kesilebilir ve bir fonda toplanabilir. Bu bir yoldur. Çeşitli yollar düşünülebilir; fakat herhalde halk sektörünün etkinliği için devletin böyle bir servet oluşturma politikası izlemesi gerektir. Bunun için de toplumda bir, gelir transferi anlamına gelecek böyle bir politikanın izlenmesi için de, Hazineye yeni gelir kaynaklarının bulunması gerekir. Örneğin; tarımsal gelirlerin daha geniş biçimde vergilendirilmesi, toplumda yüksek gelir gruplarından daha fazla vergi alınması, lüks tüketim mallarından alınan dolaylı vergilerin yükseltilmesi gibi ek tedbirler de gerekecektir.

Halk sektörünün örgütlenmesinde, özel kanunlarla kurulan kuruluşlar biryana bırakılırsa, başlıca kooperatifler ve anonim ortaklıklar söz konusudur. Kooperatifler daha çok tarım kesiminde ve küçük sanatlarda başarılı olabilir. Sanayi kuruluşlarının kurulmasında ve yürütülmesinde halk anonim ortaklıkları düşünülebilir. Bunların halka açık anonim ortaklıklardan farkı, hiç bir kimsenin belirli bir oranın üzerinde pay senedi alamaması, sermayenin belirli ellerde toplanmaması, ayrıcalıklı pay olmaması ve kurucu payı olmaması gibi özelliklerdir.

Şunu da eklemeliyim ki, ister kooperatifler, ister halk anonim ortaklıkları, ister özel kanunla kurulmuş halk sektörü kuruluşları olsun, vatandaşa güvence verilmesi için bunlar üzerinde etkin bir devlet denetimi şarttır.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Yüksel Ülken.

Yüksel ÜLKEN (Prof. Dr.) — Sayın Başkan, sayın üyeler, sayın konuklar;

İktisadi kalkınma ve siyasal rejim arasındaki ilişkileri incelerken, ilk olarak az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarını gerçekleştirmek yolunda yapacakları sistem tercihini ortaya koymak gerekir. Ancak, bütün sorun zaten burada toplanıyor. Acaba az gelişmiş ülkeler veya daha nazik deyimiyle; gelişmekte olan ülkeler mutlak bir sistem tercihi ile karşı karşıya mıdırlar? Bilindiği gibi iki büyük sistemin, kapitalizm ve kollektivizmin uygulamadaki göster-

diği eğilimleri dikkate alırsak, böyle bir mutlak sistem tercihi ile karşı karşıya kalmadıklarını kolaylıkla saptayabiliriz.

Devamlı olarak, bazı kavramların ayrılmasında ve bu kavramları ayıran unsurlar üzerinde dikkatle durmamızda her zaman fayda vardır, sanıyorum. Sistemleri ilk elde teorik planda ve uygulama planında bir ayrıma tabi tutmalıyız.

Teorik planda iki sistem bağdaşmaz nitelikte görülmektedir ve bunlar teorik kavramlardır. Her iki sistemin eğer teorik planından uygulama planına aktardığımızda, her iki sistemde teorik ilkelerinden mutlaka büyük sapmalar yapmak zorunluğuna düşmüşlerdir.

O halde, sadece kapitalizm veya sadece kolektivizm demenin ancak teorik planda uygun olabileceğini düşünmek zorundayız. Bu bakımdan, uygulamaya geçtiğimizde, kapitalizmin gösterdiği değişmeler ve kolektivizmin gösterdiği gelişmeler veya değişmeleri rahatlıkla tesbit edebiliyoruz.

Şimdi burada, sistem yanında, rejimi aslında sistemin bir unsuru kabuletmek gerekir. Onun için kapitalizmin liberal rejimle atbaşı gitmiştir, çok kısa bir süre, 25 yıl gitmiştir; fakat uygulamadaki değişmeler sonucu, sonradan müdahaleci rejime dönüşmüştür. İlk küçük üniteli bir kapitalizm uygulamada görülüyor, sonra değişen koşullar gereği büyük üniteli bir kapitalizme dönüşmüştür, ama sistem olarak temel ilkelerini korumakta devam etmiş hayatiyetini korumuştur.

Aynı şekilde kolektivizme de baktığımız zaman aynı gelişim var. Orada da evvelâ teorik ilkelerin bütünü ile uygulanması öngörülmüş, sonra değişen şartlarla bunlarda büyük sapmalar olmuştur. Ve nitekim bugün çeşitli kolektivist modeller ve çeşitli kapitalist modellerle karşı karşıyayız.

Şimdi, bu gittikçe uygulamada bir etkinliğin aranması sonucu ortaya çıkıyor. Sistem, bilindiği gibi kesinlikle bir amaç değildir. Bir araçtır, kişi refahı ve toplum refahını gerçekleştirmek üzere kullanılan bir araçtır. O bakımdan uygulamada, eğer etkinlik yönünden bazı olumsuz sonuçlar alınınca, her sistem etkinliğini artırıcı davranışlara giriyor. Ve bu şekilde her iki sistem, karşı sistemin bazı daha etkin olan ilkelerini kendi yapısına uygun koşullar içinde değiştirerek alabiliyor. Adeta sistemler arasında bir

ilke alışverişi vardır, daha etkin bir duruma getirebilmek için kendi sistemlerini.

İşte bu şekilde, fazla ayrıntıya girmeden, devamlı olarak bir (teknik deyişle) eklektik model gitikçe oluşmaktadır. Şimdi, bu sonuca vardıktan sonra, etkinliği daha arttırıcı biçimde bir model gitikçe oluşmaktadır. Şimdi, sonuca vardıktan sonra, etkinliği daha arttırıcı biçimde bir model ortaya gittikçe çıktığına göre, az gelişmiş ülkelerin mutlak bir sistem tercihi yapmaları gerçekten zorunlu değildir, nihaf aşamada başlaması hiç şüphesiz daha etkin, olacaktır.

Yalnız burada şu noktayı da kesinlikle belirlemekte fayda var: Bu acaba orta yol mudur? Kesinlikle hayır. Yani % 50 kolektivist ilkeler, aletler; % 50'de kapitalist aletler mi bu eklektik model içinde yer alır? Bu hiç şüphesiz, kesinlikle hayır denebilecek bir sorudur. Zira, az gelişmiş ülkelerin yapısal gerekleri, devlet müdahalesini zorunlu kılar. Onun için, devlet müdahalesini zorunlu kıldığı, devlet müdahalesinin daha fazla yer aldığı bir eklektik model hiç şüphesiz burada bahis konusudur.

Şimdi buna uygun olarak, acaba siyasal rejimi, kalkınmayı en etkin biçimde yapacak, kalkınmaya uygun düşecek bir siyasal rejim nasıl olmalıdır? Aslında, günümüzde, 20 nci Yüzyılın bu son çeyreğinde, demokratik rejime alternatif tanımak imkânı yoktur. Hiç şüphesiz, az gelişmiş ülkelerin çeşitli yapısal özellikleri, demokratik rejimde bazı olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Ama mesele sorun zaten büyüktür ve hiç bir zaman demokrasinin kolay bir kestirme olduğunu da kabul etmek mümkün değildir. Fakat kapalı rejimlerin yüzeydeki istikrarı, yüzeysel istikrarı yanında, demokratik rejimlerin daha kestirme olmaması, fakat güvenli bir yolda ilerlemesini rahatlıkla görebiliyoruz. Ve bugün, işte 40 50 senelik bir yüzeysel istikrarın sonuçlarını gerek Portekiz'de, gerek İspanya'da rahatlıkla ortaya çıkarabiliyoruz.

Günümüz hümanizması, kişi refahını ve güvenliğini ve bunun yanında kişi hak ve özgürlüklerini bağdaştırmak zorundadır. Bu, hiç bir zaman birbirlerinin alternatifi değildir. Kişi özgürlükleri de, bu Kongrenin de, hatta siyasal organların da gücü yetmez. Bu ancak, kusursuz ve eksiksiz olarak soyut demokratik hak ve özgür-ve kişi hakları ile kişi refahı ve güvenliğini bağdaştırmak zorundayız. Çağımızda bunlar alternatif olmaktan çıkmıştır. O halde, dik-

kat edilirse, Anayasamızda bu modern eğilimlerden büyük ölçüde ve tutarlı biçimde esinlenmiştir.

O halde, Anayasaya inanç, sanıyorum ki bu iki alternatif olmaktan çıkan durumu bağdaştıracak biçimde sonuçlar verebilir. Ancak, Anayasaya inançta bir eksiklik varsa, sanıyorum ki uygulamada ortaya çıkan durumların izahını bu inançsızlıkta bulabiliriz.

Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Ahmet Güler.

Ahmet GÜLER (Sinop Ağırceza Mahkemesi Başkanı) — Sayın Başkan, sayın delegeler;

Biz bu ikinci bildirimizle, soyut demokratik hak ve özgürlüklerin ekonomik kamu düzeninin yasal dayanağının saptanmasının ön koşulu olduğunu belirtmeye çalışacağız.

Ulus yararına, toplum yararına bir kamu ekonomik düzeninin yasal dayanaklarını saptamaya, hatta bu konuda hatırı sayılır bir etken olmaya, bir baskı grubu olarak Türkiye Barolar Birliğinin lüklerin sağlanması, böylece toplumun bilinçlenmesi, toplum içindeki tüm baskı gruplarının etkenliği ile elde edilebilir.

Tarih açısından, ekonomik dediğimiz sosyal haklar, soyut demokratik hakların elde edilmesinden sonra söz konusu olmuştur. Başka bir deyimle, toplumda soyut demokratik hakların elde edilmesinin birinci adım ise, sosyal hakların elde edilmesi ikinci adımdır.

Ulusal egemenliğin içeriği: Ulusal egemenlik, ülke yönetiminde ulus istemlerinin egemen olmasıdır. Yasanın kaynağının egemen güç olduğu kuşkusuzdur. Fakat hukukun kaynağı, başlangıçtaki egemen güçlere karşı baş kaldırıp, egemenliğe sahip çıkan, egemen olmadan önce güçsüz olan halk, yani ulustur.

1961 Anayasası, egemenliğin gerçekleşmesini, özgürlüklerin esası, aynı zamanda güvencesi olan sınırsız düşünce özgürlüğünde bulmuştur.

Sınırsız düşünce özgürlüğü olur mu, denebilir. Çünkü toplumumuz, yıllarca düşünce özgürlüğünün de sınırlı olabileceği şeklinde koşullandırılmıştır. Bu kanıyı vermek için de, suç hali, bü-

yük bir safsata ile kesin ve somut bir kanıt gibi ileri sürülmüştür. Halbuki suç halinin özgürlükle ilgisi yoktur. Suç zaten yasalarda yaptırım altına alınmıştır. Aslında, özgür insan suç işlemez. İnsan suç işliyorsa, özgür değildir.

Düşünce, tamamı keşfedilmemiş bir ülke gibidir. Bizim için bilinen kesimi sınırlı değildir. Tanımadığımız bir ülkeye çizeceğiniz sınır, keyfi bir sınır olur. Böyle bir sınır ancak varabildiğimiz yerin, o zamanki gücümüzün sınırlarını gösterir.

Düşünce, varlığın insan algısına yansımasıdır. Varlık ise sonsuzdur. Bu yüzden düşüncenin de sınırı yoktur, sınırı olmayan şey yapay olarak sınırlanamaz.

Düşünce özgürlüğü ve özgür düşünce, biri siyasal ,ikincisi psikolojik kavramlardır. Özgür düşünce salt düşünmeyi, saptırılmamış, etki altında kalmamış düşünceyi anlatır. Düşünemeyen kişinin düşünce özgürlüğü yasalardan ve diğer engellerden önce, kendi yeteneği ve toplumsal olanaklarla sınırlandırılmıştır.

İşte Anayasanın kişisel hak ve özgürlüklerini sınırlayan bütün engelleri kaldırma görevini devlete vermesinin anlamı da budur. Siyasal açıdan ise, düşünce özgürlüğünün sınırlarını yasalarla egemen güç çizmektedir.

Demokrasilerde egemen güç ulus olduğuna göre, kuramsal olarak toplumun kendi kendini sınırlaması düşünülemez. Eğer sınırlanıyorsa, o zaman da ulusal egemenlikten söz edilemez.

Özgürlüğün ve onun tamamlayıcısı olan soyut hakların ekonomiye ve ekonomik düzene etkisini kısaca belirteyim.

Özgürlüğün olmadığı yerde düşüncenin, ilmin ekonominin gelişmeyeceği bir yana; özgürlüğün olmadığı yerde barış yoktur; kavga vardır, kavga ise ekonomik israftır ve ekonomiyi olumsuz yönde etkileyecektir.

Ulusun seçtiği temsilcilerin tutumu ile ulusun çıkarları arasındaki farkın büyüklüğü de, toplumun düşünebilme yeteneği ile ters orantılıdır. Özgürlüğün olmadığı yerde toplum iyi düşünemeyeceğinden, istemleri çizgisi ile, temsilcilerin tutum çizgisi arasındaki farkın bedelini yine toplum ödeyecektir. Bunun, ulusun ekonomik düzenini yine olumsuz yönde etkileyeceği de kuşkusuzdur.

1961 Anayasası klasik anayasaların üstünde bir anayasa ola-

rak sınırsız bir özgürlük getirmiştir. Buna karşılık, devrim meclisinin hazırladığı, halkoyuna sunulan ve Anayasanın 35 ten fazla maddesi, kapalı rejim denebilecek sıkıyönetim koşulları altında değiştirilmiş, özgürlükler kısıtlanmış, dernek ve sendika kurma hakları sınırlandırılmış, üniversite özerkliğine gölge düşüren hükümler getirilip, üniversitenin üstünde yüksek öğretim kurumu kurulmuş, radyo ve televizyonun özerkliği açıkça kaldırılmış, üniversite öğretim üyeleri ve öğrencilerinin siyasal hakları kaldırılmış, kişi güvenliği zedelenmiştir.

Kişi hak ve özgürlüklerinin, dolayısıyla ulusal egemenliği bu derece kısıtlandığı ortamda kamuoyu gelişip oluşamayacağından, kamu yararına ekonomik düzenin gerçekleştirilmesi olanağı da bulunmadığı açıktır.

Türkiye Barolar Birliğinin toplum yararına demokratik kamu düzeninin yasal dayanaklarını saptama çabası son derece saygındır. Boşuna değildir. Ancak, bu çaba, bütün hak ve özgürlüklerin geri verilmesi demek olacak olan 1961 Anayasasının aynen yerine getirilmesinden sonra layık olduğu etkenliği kazanabileceği kanısındayım.

Teşekkür ederim. Saygılarımla.

YÖNETİCİ — Sayın Rafet İbrahimoğlu Hürriyetçi Parlamenter — Demokratik Rejim ve Hür Teşebbüs konulu tebliğini kitap basıldıktan sonra vermiştir. Kendisi İstanbul'a gitme zorunluğu olduğundan toplantıdan ayrılmıştır. Tebliğ sizlere dağıtılmıştır (Tebliğ tutanağın sonundadır.)

YÖNETİCİ — Sayın Cengiz İlhan.

Cengiz İLHAN (Avukat) — Efendim ben tebliğimi, tebliğler kitabı basıldıktan sonra vermiş bulunuyorum. Bu bakımdan kitaba girmemiştir. Konuşmamın bir örneğini Başkanlığa vereceğim. Tutanağa geçmesini rica edeceğim.

Konuşma sözünü özellikle kullanıyorum; zira iki gündür dinlediğim tebliğlerden sonra fikrimi bir tebliğ olarak nitelendirme me imkân yok. Bu bir hukukî deneme.

Efendim, tüketici ve üretici sadece bir ekonomik kavramdır. Bu konu üzerinde durmak istiyorum. Kanımca, tüketici ve üretici, bugünkü sosyal gelişmede aynı zamanda bir hukukî kavram

niteliği kazanmıştır. Ve tüketim olayı bir hukukî olay niteliğindedir. Gerçekte, tüketici ve üretici, devletin birçok fonksiyonlarıyla nazarı itibare alınmaktadır, ama bütün bu nazarı itibare alınmalarda, dikkat buyurulursa, bir hukukî kavram olarak değil, bir ekonomik birim olarak nazarı itibare alınmaktadır. Halbuki, ikisi arasında fark vardır. Zaten iki gündür buradaki konuşmalarda bir olayı özellikle müşahade etmiş bulunuyoruz. O da; hukuk, devletin ekonomik politikasını gerçekleştirme aracı olarak ele alınmakta, tartışılmaktadır. Oysa, hukukun bir de, kişilerin haklarını saptama ve sağlama fonksiyonu vardır. Ben bu bakımdan meseleyi ele alacağım ve tüketici ilişkilerini kendi aralarındaki ilişkiler bakımından ortaya koymak istiyorum.

Hep biliyoruz, Borçlar Kanunumuzun, tarafların karşılıklı ve birbirlerine uygun surette iradelerini beyan ettikleri zaman akit tamam olur kuralı vardır. Bu kural bugün geçerlidir. Tüketim olayında bu kural hangi ölçüde geçerlidir? Hemen burada bir nokta koyup, bir başka olaya geçmek istiyorum.

Yüksek Heyetinizce biliniyor; hizmet sözleşmesi. Bizim hizmet sözleşmesi, Borçlar Kanununun genel hükümlerine tabidir. Ayrıca özel bir sözleşme olarak Borçlar Kanununda düzenlenmiştir. Ama gelişen sosyal olaylar şu gerçeği ortaya çıkarmıştır: İşçi, yahut hizmetkâr, iradesini serbestçe belirleyemez. Bu, hem aktin koşullarında böyledir, hem akti yapıp yapmama böyledir. Hizmet ise, yeni bir kavram kazanmıştır, iş olmuştur. İşveren ise, o da yeni bir kavram kazanmıştır. Bunun üzerinde ne olmuştur? Yeni bir iş hukuku doğmuş ve işçi ve işverenin ilişkilerini, tarafların serbest iradesine bırakmadan ayrıca asgari koşullarla düzenlemiştir.

Öyle zannediyorum ki bu, tüketim olayında da böyledir. Tüketici, iradesini serbestçe belirleme hakkına sahip midir? Bu soruya olumlu cevap veremeyiz. Bir defa aktin koşullarını önceden belirleme hakkına sahip değildir. Hatta akti yapıp yapmama hakkına sahip değildir. Tüketici, satın alma zorunda bulunan kişidir. Bugünkü sosyal koşullar, onu öyle bir noktaya getirmiştir ki, ya A marka konserve açacağı, ya B marka konserve peyniri, yahut da C marka buzdolabını satın alacaktır.

Satıcı nedir? Satıcı, sattığı malın niteliklerini, fiyatını, serbestçe belirleyebilir mi? Bu da aktin koşulları içerisinde düşü-

nülmesi lâzım gelen bir şey. Oysa satıcı da bunu yapamaz. Satıcı, sadece, alıcının istediği, satılan marka malı teslim eder ve tekef-fülü artık satılan malın niteliklerine kadar uzanmaz. Sadece satı-lan marka malda sınırlanır. Şöyle bir örnek getireyim; bakkaldan aldığınız L marka makarnanın makarna niteliklerine sahip olma-ması halinde ne yapacaksınız? Bunu genişletebiliriz. Bir C marka otomobil satın alırsınız. Bu otomobil gerçekte işliyordur, ama as-lında bir otomobil için gerekli asgari koşullara sahip değildir. Bu durumda tüketicinin hakkı nedir ve kime başvuracaktır? Demek ki, alıcı kavramı yerini tüketickiye, satıcı kavramı yerini üreticiye, satılan mal kavramı da yerini tüketim maddesine terk ediyor. Tabii tüketim maddesine geldiğimiz zaman, hemen bunun yanında bir kavramla karşılaşıyoruz; zira bütün tüketim maddelerinin belli bir standart içinde olması zorunludur. Bunu kim sağlayacaktır ve kimin tekeffülündedir? Farzımuhal biraz önceki örneğe geldiğim zaman, benim aldığım otomobil bütün koşullarına uygunsa, ama sacının belli bir standarttan az olması halinde benim can güven-liğim tehlikeye girecekse, ya da otomobilin, normal bir otomobi-lin 10 senelik ömrü yerine 5 sene yaşayacaksa, ben bunu hangi da-ya konu yapabilirim ve nasıl talep edebilirim?

Benim, konuşmamda işaret etmek istediğim nokta özetle bu. Tüketim bir sosyal olaydır ve hukuken düzenlenmesi lâzım gelir. Alıcı, satıcı ve milli kavramları, Borçlar Hukukunun klasik kural-ları tüketim olayını düzenlemede yetersizdir. Yeni bir düzenleme-ye gitmek gerekir. Hukukça bunun üzerinde düşünölmeli, tarif-leri yapılmalı ve gerekirse açık bir kanun konusu haline getirilme-lidir. Ama bu arada, standart gözden kaçmamalıdır.

Bir noktaya daha işaret etmek istiyorum. Devlet teşebbüsleri tarafından imalat yapılması halinde dahi bu böyledir. Bu takdir-de, devlet üretici, ben tüketici oluyorum. Devletin bütün ürettiği malların standartlarına, yahut da gerçek fiyatına uygun olduğunu kim karşılayacaktır? Aynen İktisadi Devlet Teşekküllerinde devlet nasıl bir işverense işçi karşısında; burada da benim karşımda bir üreticidir.

Maruzatım kısaca budur. Saygılarımı sunarım (Alkışlar)
(Tebliğ tutanağın sonundadır.)

YÖNETİCİ — Şimdi efendim bu suretle tebliğlerin izahı bit-miş oluyor. Tebliğler üzerinde soru sormak isteyen arkadaşlarımız lütfen işaret buyursunlar.

Sayın Erdoğan Bigat, buyurunuz.

Erdoğan BİGAT (Avukat) — (Şeker Şirketi Hukuk Müşaviri) — Değerli delegeler; benim sorum sayın Oğuz Çataloğlu'na yöneliktir. Şimdi bu ekonomik-hukuk şurasında ele alınan konulardan en yoğunu halk sektörü konusu oldu. Ancak, düzenlemelerde dağınık yerlerde yer aldığı için halk sektörü hakkındaki görüşleri toplu izleme ve bu konudaki sorularla tebliğ sahiplerinin karşılıklı görüşlerini de bir noktada tartışmaları olanağını bulamadık.

Şimdi, sayın Oğuz Çataloğlu, tebliğinin burada yaptığı açıklamasında, bugün Türkiye'de mevzuatın, halk sektörünün gerçekleştirilmesine olanak sağladığı şeklinde açıklamalarda bulundular.

Benim tereddüt ettiğim nokta şudur: Sayın Sami Türk, tebliğinde, halk sektörünün bugün Türkiye nüfusunun tasarruftan elde edilecek kaynak olarak halk sektörüne katılmada % 20 oranında mümkün olabileceğini, bunun da bir azınlık teşkil ettiğini, halbuki halk sektörünün bugün dünya nimetlerinden ve hatta Türkiye'deki nimetlerden, millî gelirden nasibini hiç alamayan veyahut da çok az ölçüde alabilen kişilerin kalkınmasını amaçladığı, genel tebliğlerden ortaya çıkıyor.

Bunun dışında, bu tebliğler içinde, halk sektörü deyiminin CHP'nin «Ak Günlere» bildirisi ile ortaya atıldığı, bunun dışında diğer bazı siyasal partilerin de, özellikle Milli Haraket Partisinin ve Adalet Partisinin «Millet Sektörü olarak aynı konuya değindiğini ve genellikle kamu oyunda halka açık anonim şirket ile halk sektörü arasında herhangi bir ayırım olmadığı tartışmaları vardı. Bu kongre bu noktaya bence açıklık getirmelidir. Şimdi, sayın Sami Türk, benim de kişisel kanaatlerime uygun olarak, halk sektörünün gelişmesi için yasal bazı düzenlemeler olması gerektiğini belirttiler.

Şöyle ki: Yatırım ve tasarruf olanağı bulunmayan kişilere kredi vesair yollarla halk sektörüne katılma olanağının verilmesi ve bunların kooperatif şirket veyahut da halk anonim ortaklıkları şeklinde vücut bulması gerektiğini söylediler.

Ayrıca, öğrendiğimize göre, halk sektörünün amacına ulaşabilmesi, anonim şirketlerde «kâr zararın kardeşidir» prensibinin dışında, buraya sermaye tasarrufu ile katılanlara bir kâr garantisi

sistemiyle birlikte yürümesi gerektiğini de ortaya koyuyor. En önemli nokta da; halka açık anonim şirket veya anonim şirket halinde kuruluşlarla halk sektörünün bence önemli farkı budur.

Sayın Sami Türk'ten şunu sormak istiyorum:

Kendileri evvelâ (Pardon, Oğuz Çataloğlundan sormak istiyorum). Sami Türk bey millet ve halk ayrımı üzerinde durdular; bu ayrımlarına katılıyorlar mı?

Sayın Oğuz Çataloğlu; hâkim, avukat, savcıda oluşan kitleyi de halk içinde mütalaa ettiler. Genellikle ben bu fikre katılıyorum fakat onlar da kanıma göre % 20 hiç olmazsa azınlık içinde tasarruf yapabilecek kimseler olarak mütalaa edilebilir.

Şöyle özetleyeyim: Oğuz Çataloğlu'ndan sorum şu: Bugün Türkiye'de halk sektörünün gerçekleşmesi için mevzuat yeterli midir? Kendileri birçok yerde kurduklarını söylediler ve hâkim, avukat ve yargıçları da bu yolda, bugünkü mevzuat içinde yeni bir düzenleme yapmadan böyle bir sektörde yer almaya davet ettiler. Mevzuat müsait midir?

Sayın Atılâ Dicle değerli tebliğinde; çalışanların yönetime katılması gibi önemli bir konuyu işlediler ve Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağkur gibi yerlerde bunun mümkün olduğunu söylediler.

Benim kanıma göre Sosyal Sigortalarda (Bağkur'u kesinlikle bilmiyorum) yönetime katılma sistemi yoktur. Yönetime katılma, yönetilenin yönetici ile birlikte yer almasıdır. Bağkur'da ve Sosyal Sigortalarda sigortalı olanların veyahut da sigorta ile ilişkili olanların, işçi ve işverenlerin temsilcilerinin orada bulunması olanağı vardır; fakat Barolar Birliğinin ve baroların bir üyesi olarak üzümlere ifade ediyorum ki, 1969 dan, 1970 den bu yana, avukatlar sosyal sigorta kapsamına alındığı halde, yönetimde yer almamaktadırlar. Bu da kanıma göre büyük bir eksiklik. Nicelik nitelik itibariyle de önemi olan bir eksiklik. Asıl önemli konu! 1971 Anayasasının, memurların sendikalaşma hakkını ortadan kaldırmaları ve ondan evvel mevcut memurların yönetime katılma sistemlerini yok etmesidir. Şöyle ki: 23 sayılı Kanunla, birçok kuruluşlarda memur temsilcileri yönetim kurullarına katılma olanağına sahipti. Bugün memurları bu olanağına sahip olmadığı gibi, işçiler, katılmasalar dahi sendikalarla yönetime etkili olabilirler,

fakat memurlar için bu olanak mevcut değildir. Memurların yönetime katılmaları açısından görüşlerini rica ediyorum, bir.

Bir de, belki ekonomik kuruluşlar açısından tebliğlerini kalemeye aldılar; bugün Türkiye'de önemli bir sorun var. Öğrenciler, üniversite öğrencileri üniversite yönetimine katılma istegindedirler. Bu açıdan da görüşlerini öğrenebilir miyiz?

Sayın Âdil İzveren'e sorum şudur: Dediler ki, «Bu tebliğleri okuyan savcılar dava açabilirler» Ben bu kanıya katılmıyorum. Hiç olmazsa şöyle diyorum: Belki bu tebliğleri dahi, ilmi nitelikte olan ve Türk toplumunun daha ileriye gitmesi gibi çok ulvî bir amaç güden bu kongreye gelen tebliğlerden dolayı belki dava açabilecek savcı bulunabilir, ama kanımca bu davayı kabul edebilecek yargıç bulunmayacaktır. Ancak, kendisinden şunu öğrenmek istiyorum: Acaba kendileri savcı olsaydı «dava açardım» mı demek istiyorlar? Bu konuda bizi tenvir ederlerse minnettar olurum.

Saygılar sunar, teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Osman Kuntman, buyurun.

Osman KUNTMAN (Avukat) — Sayın Başkan, sayın delegeler; efendim tebliğ sahiplerinden sayın Turgut Tan'a iki soru yöneltmek istiyorum.

Bir tanesi, kalkınma planlarının ve yıllık programların ilgililerce uygulanmamasından doğan kararlara ilişkin olarak yasalarımızda kesin müeyyideler var mıdır, varsa nelerdir?

İkinci sorum: Yine dün burada tebliğ yazan sayın Ahmet Beyarslan tarafından ileri sürülen ve kalkınma planlarının Anayasasının 41 nci maddesi hükmüne aykırılığı nedeniyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılmasına ilişkin bulunan önerisi uygulanabilecek nitelikte midir? Uygulanabilecek nitelikte ise, iptal davasının kim tarafından ve hangi yolla açılması gerekeceği.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Atillâ Sav, buyurunuz.

Atillâ SAV (Avukat) — Sayın Başkan, ben iki sayın konuşmacıdan soru sormak istiyorum. Bir tanesi, sayın Atillâ Dicle'nin

tebliği ile ilgili. Sayın Atillâ Dicle, yönetimine katılmadan söz etti, çok yararlı bir bildiri olduğu kanısındayım. Yönetime katılma ile, sanıyorum ki işletmede çalışanların yönetime katılmasını amaçlıyor. Eğer böyle ise, önce bir noktayı düzelteyim, sayın Bigat'da değindi; ama sanıyorum ki o da bir ufak yanlış yaptı. Sosyal Sigortalar Kurumunda gerçekten işçi temsilcileri Kurumda çalışanların temsilcileri değil, sigortalıların temsilcileri sayılırlar. Buna karşılık bir memur temsilcisi vardır, yıllardan beri, sigorta bünyesinde çalışan memur ve işçilerin temsilcisi olarak yönetim kurulunda bulunur.

Bağkur'da bu türlü bir temsil de yok. Yalnız, sigortalıların temsili söz konusu.

Sayın Dicle'nin konuşmasında yer alan bir nokta var. İşletmecilik gerçekten çağımızda, teknolojik gelişmelerin de bir sonucu olarak bütünü ile uzmanlık ve özel bilgi konusu haline gelmiştir. Nitekim, özellikle özel kesimde yönetime katılmaya karşı çıkan işverenler, işçilerin bu özel bilgiden yoksun olduklarını ileri sürerek, bu yönetime karşı koymaktadırlar. Buna rağmen, yabancı ülkelerde birtakım örnekler olduğunu sanıyorum. Sayın Dicle de konuşmasında bunlara kısaca değindi. Konuşması çok geniş olmasına rağmen, zaman sınırlı olduğu için kısaca değindi. Acaba Türkiye için bu alanda, yani özel kesimde işçinin yönetime katılması konusunda nasıl bir sistem önermektedirler? Bunu açıklamalarını ve konuya açıklık getirmelerini rica ederim.

İkinci sorum sayın Turgut Tan'a olacak. Sayın Turgut Tan'ın da bildirisi çok açık ve aydınlık bir bildiri idi. Konuyu çok iyi incelediği ve çok iyi getirdiği anlaşılıyordu. Yalnız, sayın Turgut Tan Beş Yıllık Plan ve yıllık programlar için nasıl bir yasal sistem öngörmektedir? Bugün yürürlükteki sistemin hem Anayasa bakımından, hem de yasal sistemimiz bakımından uygun olmadığını açıkladı. Sanıyorum ki, bildirisinden anladığım kadarı ile, yasaya bağlı olarak planın Meclisten geçirilmesini öngörmektedir. Bu takdirde acaba bir başka sakınca ortaya çıkmaz mı? Planlar, hükümetlerin siyasal tercihlerine bağlı olarak değiştirilebilecek metinlerdir; yasalar acaba bu esnekliği ortadan akdirmaz mı? Yani planlama kavradının temel nitelikleri üzerinde bir zorlama yaratmaz mı? Bir sakıncayı gidermek için bir başka sakıncaya düşmek gibi bir sonuçla karşılaşmaz mıyız?

Teşekkür ederim sayın Başkanım.

YÖNETİCİ — Sayın Oral, buyurunuz.

Hüdaî ORAL (CHP Denizli Milletvekili — Bütçe Karma Komisyonu Üyesi) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Gerçekten çok değerli, özellikle Parlamentomuzu da çalışmalarında, belirli ölçüde ülkenin kalkınması yolunda alacakları kararda etkili ekonomi ve hukuk kongresine başlangıç olarak bu toplantı yapılmış oluyor, başlamış bulunuyor. Bunun için, Cumhuriyet Halk Partisini temsil eden naçiz bir arkadaşınız olarak tüm arkadaşlarımıza şükranlarınızı, teşekkürlerimizi sunmak isterim.

Yalnız şu noktalara değinmek istiyorum: Tebliği tetkik edebildiğimiz ölçüde, çok değişik, çok değerli ve çok çeşitli konulara değinilerek bir eleştiri, bir kongre yapılmakta. Türkiye'nin, Anayasasının öngördüğü ekonomik modeller içinde toplum yapısına en uygun olanını mı burada saptıyoruz, ya da tartışıyoruz? Saptanan, ya da konuşulan modellerin hukukî işbirliği, ya da hukuk ile işbirliği, ya da ilişkisini bugünkü hukuksal yasa hükümlerinin çağdaş ve Anayasanın ekonomik modeller karşısındaki durumunu mu tartışıyoruz? Anayasanın öngördüğü kalkınma modellerindeki uygulanması zorunlu planlama kavramının ekonomik ve hukuksal temelini mi tartışıyoruz, ya da planlamadaki siyasal ekonomik tercihlerin topluma bugüne kadar ne verdiğini ve vermediğini mi tartışıyoruz, konuları bizi bu tebliğlerin açısından bir noktaya doğru götürüyor; ama bu nokta hangi noktadır ve bundan böyle yapılacak ekonomi hukuk kongrelerinde hangi gündemin ele alınarak çok kısa (üç günlük) bir süre içinde bir çözüme doğru, çözüme doğru, çözümden kastım; genellikle belirli sorunların çözüm yolları üzerinde bizi bir noktaya götürecektir, bunu anlamak bizim için şu anda güç oluyor. Şundan güç oluyor? Sayın Barolar Birliği Genel Başkanı Faruk Erem'in açış konuşmasında; sosyal hukuk devleti, sosyal devlet, millî egemenlik, ekonomik egemenlik ve bunun neticesi olarak ekonomik ve hukuk işbirliğinden söz edilmiştir. Tüm bu tebliğleri bu açıdan değerlendirmeye çalışırsak, sanıyorum ki bizde ekonomik modelimizi, kalkınma modelimizi, ekonomik özü ile hukuksal özü arasındaki ilişkileri ve ekonomik özündeki temelleri burada açıklamak olanağını bulabileceğiz. Ben bu açıdan bir iki kelime söylemek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, önce şunu ifade etmek isterim: Geri kalmış, az gelişmiş Türkiye'nin temel ekonomik yapısı nedir ve hızlı bir kalkınma süreci içinde bulunması için hangi ekonomik modelin uygulanması gerekir, Anayasaya uygun olarak? Anayasa ekonomik modelleri önümüze sermiştir. Anayasanın tek ekonomik model öne sürdüğünü iddia etmek, Anayasayı bir ölçüde de tutucu olarak nitelemek gibi bir duruma bizi götürebilir. Hangi ekonomik model Türkiye'nin kalkınmasını bugünkü koşullar altında sağlayacaktır? Bu konu önemlidir sanıyoruz.

Değerli arkadaşlarım, dört dönem Parlamentoda çalışan naçiz bir arkadaşınızım. Planlama fikri, 1961 Anayasasına girdiği günden bugüne kadar, planlamanın dahi ve planlama üzerindeki hükümetlerin siyasi tercihlerinin dahi planlamanın yetkilerini kısıtladığını gören bir arkadaşınızım. Planlama ne yapacaktır? Planlama ile Parlamento arasındaki ilişki, planlama ile program arasındaki ilişki, bütçe arasındaki ilişki ve nihayet siyasal tercihler arasındaki ilişki ve planlama ile siyasal iktidarların ve partilerin ekonomik modelleri arasındaki ilişki ve bu ilişkilerin Anayasaya uygunluğu bu kongrede tartışılırsa, sanıyorum ki belirli ölçüde her fikir saygı değer olarak burada belirli çözüm yollarını önermek suretiyle bizi bir noktaya götürebilir.

Değerli arkadaşlarım, toplumumuzun ekonomik yapısını incelemek için en kıymetli kaynak Devlet Planlama Teşkilâtının büyük emeklerle hazırladığı gelir dağılımı araştırması var, 1963 tarihini taşıyor. Uzun süre de saklanmıştır, açıklanmamıştır. Bu kitap hâlâ basılmamıştır, bu kitabı biz gizli yollarla almışızdır ve Parlamentoda Bütçe Komisyonunda önemli olarak orta yere koymuşuzdur, sermişizdir ve tartışmalarımıza başlamışızdır. 1968 yılında da yine çok değerli bilim adamlarımızın hazırlamış olduğu, yine gelir dağılımı ile ilgili bir araştırma vardır. Nedir Türkiye'nin temeldeki yapısı, Türk toplumunun?

Değerli arkadaşlarım, biz tarım kesimine önem vermiş ve tarım kesiminden sanayie kaynak aktarmak ve sanayi alanında hızlı gelişmeyi sağlamak için belirli ekonomik modelleri ortaya koyan bir siyasal örgütüz; yalnız işçi kesiminde değil, tarım kesiminde de.

Şöyle bakalım; Planlama Teşkilâtının bu raporunda tarım sektöründe çalışan 3 milyon 514 bin aile milli gelirden 24 milyar

400 milyon lira almakta, tarım dışı sektördekiler ise 31 milyar 66 milyon liralık gelir sağlamaktadırlar.

Şimdi, şöyle bir toprak dağılımına bakalım. Ki, bizim en büyük şeyimiz odur. Biz, kalkınma köyden başlayacak demeyiz, köylüden başlayacak deriz. Adalet Partisi de köyden başlayacak der. Köyden başlayacak dediğiniz zaman ağa da kalkınır; yoksul köylü gene yoksul kalır. Ekonomik model burada önemini gösteriyor.

Şöyle bir durum var: Toprak dağılımındaki adaletsizlikten ileri gelen bu kaynak konusunu ele alarak kısaca değineceğim. Türkiye’de ekilebilen arazinin % 61,5 tarımda çalışanların % 20 sinin elindedir. Tarımda çalışanların % 20 sinin elinde % 61,5’u vardır arazinin; % 80’i % 38,5’un elinde bulunmaktadır.

Şimdi, bu tarım reformunu yapmadıkça, köylünün, yoksul kalma pahasına sanayie yapılan aktarmalarla, kaynak aktarmasıyla, belirli kişilerin Türkiye’de kalkındığını görüyoruz. Yoksa, köylere yönelen dar bölgelere yönelen bir kalkınmayı bugüne kadar görmüyoruz; toplumdaki ekonomik bunalım ve bir ölçüde Parlamentodaki ekonomik patlamaların nedenini bu noktalarda aramak gerekir, kanısındayız.

Değerli arkadaşlarım, bununla ilgili olarak, gelir dağılımındaki adaletsizlikler üzerinde duruyorum; yalnız size bir iki örnek vereyim, ondan sonra da halk sektörüne geçeceğim.

Bakınız; şimdi şöyle bir durum var: Türkiye’de işletilen arazinin, (demin arzettim onu) orta kuzey bölgede, Anadolu’da, 38 527 ailenin elinde 88 500 dönüm arazi var; 49 ailenin elinde bu bölgede, 295 480 dönüm arazi var. Hâlâ burada toprak reformu yok... Kaynağı düşününüz.

2 — Kendi bölgem olan Ege bölgesinde 75 670 ailenin elinde 204 290 dönüm arazi var, yalnız 41 ailenin elinde 391 570 dönüm arazi var.

Evvêlâ bunları saptamadan, burada, ekonomik model ne olmalıdır, dediğimiz zaman, biz neyin kaynağını nereden aktaracağız? Sanayi geliyor... Evet, gelişir; istifçilikle gelişir, spekülâtif hareketlerle gelişir, teşkilâtlanmamış kredi piyasası altında milyarlara varan kaçakçılıkla, vergi kaçakçılığıyla gelişir, gayri adil gelir dağılımı ile gelişir... Belirli kişiler nerden kaynağı buluyor

sorusuna sayın Kongar çok güzel değindiler, şimdi görmüyorum kendisini burada, bir iki sual de sormak isterdim. Şimdi, gelelim Marmara'ya :

22 321 ailenin elinde 55 270 dönüm arazi var; yalnız 21 ailenin elinde 285 bin dönüm arazi var.

Şimdi size en gayri adil olan durumu arz edeceğim.

Orta Doğuda, Doğunun orta bölgesinde 35 960 ailenin elinde 102 bin, 181 ailenin elinde 622 bin dönüm arazi var. Yine, Güneydoğu Anadolu'da, Adana'da ise korkunç bir toprak dağılımındaki adaletsizlik olduğu gibi görünüyor; 4 milyon dönüm arazi, aşağı yukarı 35 — 40 kişinin elinde.

Şimdi efendim, burada bunu söyleyeşimin nedeni şu: Bu yapıdan sonra vergi dalığının diğer kısımlarına girmiyorum. Acaba bu ticarî krediler ne kadardır, vergi dağılımı ne kadardır, kredi nereye verilir?... Size bir misal vereyim; arkadaşlarım hep değindiler ve dediler ki; işte aracı, şu, bu filan... Bendeniz seçim bölgesinden daha yeni geldim, Çivril'de, 8 — 10 liraya yediğiniz elmayı, on tane tüccar gelmiştir Bursalı, Ankaralı ve İstanbullu, tüccar elli kuruşa aldı, bir kısmını almadı eziliyor diye, 10 liraya vatandaş yiyor. Böyle mi tarımda kaynak sağlayacağız? Asıl sorun bu. Ve oradaki mücadeleyi size arz etmek isterim.

Şimdi, niçin halk sektörü? Şimdi efendim, bunu ancak, sayın Genel Başkanımız Ecevit'in de, basına vermiş olduğu demeçlerden, değerli arkadaşlarımın da bilgileri altında bazı kısımlara değinerek veriyorum.

Halk Sektörü :

Halk tanımını yapmadıkça halk sektörünün ne olduğunu anlamak mümkün değildir. Halk tanımını, millet tanımını önce Cumhuriyet Halk Partisi nasıl anlıyor bunu bilmemiz gerekiyor.

Millet bizim için daha çok siyasal bir kavram, halk ise sosyal bir kavramdır. Halk... Nedir halk? Toplumda kendilerini imtiyazlı gören, kendilerinde bazı imtiyazlar, herkesin yararlanamayacağı bazı olanaklar bulunması gerektiğini düşünen veya öyle olanaklar elde etmiş olan ve bu olanaklardan yararlanarak emeğin artı değerinden dengesiz pay alabilen veya demokrasinin eşit-

lik ilkesinin ağırlığını aşırı ölçüde koyabilen kimseler, bizce halk kavramının dışındadır. Bir.

2 — Bize göre halk, daha çok kazanmak durumunda olan ve tek başına sahip olabileceği olanaklarla topluma ve devlet yönetimine yeterince ağırlığını koyma olanağını bulamayan insanlar toplumdur. Cumhuriyet Halk Partisinin görüşü.

1961 Anayasası «Halk» demiş, çok mükemmel. Bence 1961 Anayasasından daha öteye gitme zamanı gelmiştir, bunu komisyonda da arz ettim. Türkiye’de tam anlamıyla özgürlüğün bulunduğunu iddia etmek mümkün değildir, 1961 Anayasasına rağmen. Tadil edilen Anayasa zaten onu daraltmıştır, ama 1961’e rağmen dahi, tam anlamda, batılı anlamda bir özgürlüğün bulunduğunu iddia etmek mümkün değil.

Şimdi, Anayasa ne yapmış? Herkese hak ve fırsat eşitliği tanımış. Biz, hak ve fırsat eşitliği tanımadığını iddia etmiyoruz; ama Cumhuriyet Halk Partisi halk sektörü ile olanak eşitliğini de sağlamak istiyor. Olanak eşitliği yok. Nasıl yok olanak eşitliği? Okuma hakkı var, ama benim anam ve babam, ailem beni okutma olanağından yoksun, ekonomik güçten yoksun. Ben okumuşum... Sekiz tane amcam ve halam köyde, hepsinin çocukları, torunları işçi, artık topraklar da yetmiyor. Bu mu olanak?... 30 seneden beri ben politikadayım; «Ne verdiniz siz parlamento olarak?» diye sorarsanız, hiç bir şey vermedik, aldık. Ne aldık? Onu daha çok yoksullaştırdık. Toprak hakkı... Arzettim burada, işlediğini toprağın sahibi olmadıktan sonra hangi toprak hakkı?... Toprak hakkım var benim; ama işlediğim toprağı kullanmak ve onu toplum yararına, Anayasanın öngördüğü toplum yararına yöneltmek olanağım yok. Ona güç, ona kredi, ona araç, ona girdi vermek lâzım. Bunu vermiyoruz. Ne veriyoruz? Yüz lira tarım kredisi veriyoruz Ziraat Bankasından. Ama ticarî kredi adı altında milyonlarca lirayı veriyoruz. Halk sektörüdür diye birçok işçiler fabrikalar kurdu. Denizli’de, hiç birisi İş Bankasından bir kuruş para alamadılar; ama üç tane adam mukavva fabrikası kurdu, 300 milyon lira aldı. Söyler misiniz bana, Türkiye böyle mi kalkınacak? Ne imiş? Birbirine müteselsil kefil olamıyormuş. Ne imiş? Zavallığının toprağı azmış... Bu modelle, bu karma ekonomi modeli ile, hatta ilkel kapitalist bir modele dahi uymayan bu karma ekonomi modeli ile, bugünkü karma ekonomi modeli ile bence Türkiye’yi az gelişmişlikten kurtarmak mümkün değildir.

Değerli arkadaşlarım, isterdim ki, Adalet Partisine mensup olan çok değerli arkadaşım da buraya gelsin, kendi siyasal görüşlerini, tercihlerini burada ifade etmek suretiyle değerli bilim adamlarımızın...

BİR DELEGE — O Mecliste olur...

Hüdaî ORAL (Devamla) — Mecliste de olabilir, burada da olabilir. Mecliste; doğrudan doğruya, Türkiye ekonomisinde Anayasal organlar olma durumunda olan Barolar Birliği gibi, TRT gibi, Anayasa Mahkemesi gibi birçok organların, ki devlet tanımı içinde olan organların bir arada işbirliği yapmalarının gerektiğine inanan bir arkadaşınızım. Bunları ayrı mütalaa edemezsiniz. Onu politika olarak orada yapın dersiniz, o politikacılar sizden koparlarsa, o politikacıların orada sizden kopuk olarak yapacağı çalışmalarından dolayı onları fazla tenkit etmek hakkını da kendinizde bulamazsınız, derim.

Sayın Başkan, bitiriyorum efendim.

Efendim, halk sektörü dediniz, halk kavramının içinde giren kimselerle sınırlamak, hisselerin büyük sermaye çevrelerinin elinde toplanmasını kesinlikle önleyici tedbirleri almak, kişilerin sahip olabilecekleri hisse miktarını makul ölçülerle sınırlamak, büyük yatırımlarda büyük halk örgütlerini işin içine katmak, bunlar arasında kooperatif birlikleri, sendikalar ve sosyal güvenlik kurumları yer alıyor. Başlangıçta gerekli cesareti ve gücü verebilmek için büyük yatırımlarda yönetime egemen olmamak koşulu ile bazı kamu iktisadi kuruluşlarına katmak; ama siyasal müdahale altında olmayan, siyasi müdahaleden nisbeten uzak olanları katmak, ancak halk sektöründe asıl etkin güç; sosyal güvenlik kurumları, kooperatif birlikleri, sendikalar, büyük halk kuruluşları olacaktır. Bunun hukukî çerçevesi, hukukî temelini sorarsanız, ben bugünkü hukuk sistemimizin dahi çağdaş ve bugünkü Anayasanın öngördüğü ekonomik modelleri karşılayacak esaslardan yoksun olduğuna kaniim. 30 sene, 40 sene, 50 sene evvelki bir hukuk sistemi ile bugünkü toplumun ekonomik koşullarını karşılamak mümkün müdür? Bunu karşılamak için yapılan bu kongrenin, gerçekten bize çok büyük yarar sağlayacağı kanısındayım. Vaktim olsaydı, değerli arkadaşımın bilimsel yönden bazı konuşmaları yapmak olanağını bulmak suretiyle, yapmış oldukları çok güzel tenkidini de cevaplandırmak olanağını bulurdum.

Celil CAN (Avukat) — Bunları niçin kendi idareniz zamanında tahakkuk ettirmediniz?

Hüdaî ORAL (Devamla) — Siyasal iktidar henüz olmadık. 250 ile, 226'yı geçtiğimiz zaman bu suali tekrar sormanızı rica ederim, hepimize saygılar sunarım. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Enver Arslanalp.

Enver ARSLANALP (Avukat) — Sayın Başkanım, sayın arkadaşlarım; Efendim benim birinci sualimi sormak istediğim arkadaşım sayın Sami Türk.

Efendim, ekonomik büyümenin faktörlerinden bir tanesi, yatırımlara kaynak bulma sorunu giderek, tasarrufun aktarılacağı yönün seçiminde bir mücadeleye neden olmaktadır. O halde, soru şu: Kimler tasarruf ediyor, edebiliyor? Hayat şartları ve fiyatlar seviyesi, gelirlerde bir tasarrufa olanak veriyor mu? Tasarruf, isteğe bağlı ve zorunlu tasarruf olarak ikiye ayrılabilmesine göre, zorunlu tasarruflarda, ki artık bir vergi niteliğini kazanmış bulunmakta, bunlar, vatandaşların, işçilerin, dar gelirlielerin ödemek mecburiyetinde kalmış olduğu, gelirlerinden bir pay ayırmak zorunlu tasarruf oluyor; bunların aktırılması, bir nevi OYAK, MEYAK, İYAK gibi kuruluşları oluşturuyor. Bir de, isteğe bağlı (ki üzerinde duracağımız noktalardan bir tanesi bu) gereksinmelerinin dışında kalmış olan gelirlerinden bir pay olacak ve bu, tasarrufu teşkil edecek.

Bu itibarla, bugünkü ekonomik konjonktürde tasarrufun etkinliği sınırlı olmuyor mu? Toplumda, daha yüksek gelir seviyesinde bulunanların bir nevi örgütlenmesi olmuyor mu? Halk terimi, bu halk sektörünü oluşturanların ekonomik açıdan nitelikleri nelerdir? Halk sektörünü oluşturacak olanların ekonomik bakımdan nitelikleri nelerdir ve tabiatıyla bunun bir uzantısı olarak, sosyal kesit olarak bunun anlamı ne olabilir? Sayın Sami Türk'ten tasarrufla ilgili olarak sormuş olduğum sualler bunlar. Bunların bir açıklığa kavuşturulması lâzım gelir toplumumuzda, zannediyorum.

İkinci soru ise, sayın Ahmet Güler arkadaşımızdan rica ediyorum Efendim bizim toplumumuzda bir baskı grubu terimi, bilhassa 1968'den sonra girdi. Üniversite çevreleri dahi, profesörler

açıkça; baskı grubu, baskı grubu, baskı grubu diye söylüyorlar. Sosyal politikacılar bunun üzerinde duruyorlar. Bu terimin kökeni üzerinde açıklamalara bakıyorum; fakat kökeni bir türlü gelmiyor. Nereden geldi bu? O itibarla, şimdi, hak ve özgürlüklerin elde edilmesi için örgütlerin, demokratik örgütlerin yapmış bulunduğu hak ve özgürlükler mücadelesini bir nevi baskı grupları ile eşit tutmak suretiyle toplumumuza bunu empoze ettiler, tabirini kullanıyorum, bilerek. Bendeniz, gayet tabii toplumumuzda yerleşmiş olan ve hoşta da giden bir terim olarak, bunun kökeninde Amerikan Beavır psikolojisinin etkisi olduğu ve tamamıyla Amerika'ya has bir sosyolojik ve mücadele terimi olduğunu söylemekle yetineyim ve çıkar çevrelerinin, toplumumuzun yapısını muayyen bir şekilde eski anlama irca etmenin kalıntısı olduğunu burada ifade etmek istiyorum. O itibarla, sayın arkadaşımızdan, şu «baskı grubu» terimi, bir tarafta, idare-iktidar, ve bunun karşısında vatandaş ve diğer örgütler, eski tabiriyle idare edenler ve edilenler gibi bir varsayımdan hareket ederek, idare edilenlerin idare edenlere karşı bir nevi zorlaması şeklinde çıkıyor ortaya. Halbuki, bugün demokratik, çoğulcu demokratik düzende artık idare ile vatandaşın özleşmesi için yapılmakta bulunan mücadeleler olduğuna göre, çıkar çevrelerinin idare edenlerden kendi çıkarlarına daha fazla olanak sağlamak için yapılagelmekte bulunan, özellikle Amerika'daki bu, mücadele şekli demiyorum, çünkü baskı diyeceğim buna, tamamıyla kaba, amorf bir kelime olduğu için kullanıyorum bunu, o itibarla bizim, çok değerli bulunmuş olan arkadaşımızın şu tebliğinde, acaba bu şekilde bir otoriter toplum düzenini bize vermekte bulunan bu terim, kendi tebliğleriyle bağdaşabilir mi? Bunun üzerinde demokratik hak ve özgürlüklerin ve daha iyi bir yaşam için yapılmakta bulunan demokratik mücadele ile bağdaştırabilmek mümkün müdür? Ve evleviyetle şunu söylemek istiyorum: Bizim toplumumuzda bugün kaba kuvvet olarak meydana gelmekte bulunan olayların kanalizasyonu ancak toplumumuzun demokratize edilmesiyle mümkün olacağına göre, o itibarla bu terimden uzaklaşmak suretiyle daha iyi bir düzene girmenin vasıtalarını da elde etmemiz mümkün değil midir? Bu soruları soruyorum. Çok teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Orhan Barlas.

Orhan BURLAS (Avukat) — Sayın Başkan, değerli delegeler; Ben iki soru yöneltmek istiyorum. Sorulardan birisi sayın Adil

Özveren ve sayın Yüksel Ülken'e yöneltilecek. Öbür sorum sayın Cengiz İlhan'a.

Sayın Adil İzveren, kongrenin başından beri karşılığını aradığım bir konuyu yetki ile buraya getirdi. Eğer daha önce değerli konuşmacılar bu konuya değindilerse, benim bir dinleyici geçindiğime verin. Efendim şu :

Bir sosyal demokratlık var. Bu sosyal demokratlık, sosyal demokrasi, Batıda önemli sorun. Az gelişmiş ülkelerde sosyal demokrasinin uygulanması olanakları sayın Yüksel Ülken değindiler bu olanak var mıdır, yok mudur, bir başka sorun ama, Türkiye'de bu akım güncel sorun. Türkiye'de bugün en çok oy almış partinin sayın Genel Başkanı, biz kendi açıkladığı sebeplerle sosyal demokrat deyimini kullanmadık, sebebi; bir türlü öğreti ile bağlantı olasılığı vardı, derse de, bugün Türkiye'de sosyal demokrasiğe en yakın olan parti, Cumhuriyet Halk Partisidir. Ve Cumhuriyet Halk Partisinin dış kongrelerde sosyal demokratlarla beraber buldukları belli. SDP Genel Başkanı ile CHP Genel Başkanının ilişkileri belli, yakında galiba, sayın Oral açıklarlar; İskandinav memleketlerine gidecekler, İskandinav memleketlerindeki ekonomik uygulamanın ne olduğu da belli. Şimdi başa döneceğim. Sorum Sosyal demokrasinin, sosyal demokratiğin Türkiye'de uygulama olanakları, sosyal demokrasinin sosyal demokratiğin az gelişmiş ülkelerde uygulama olanakları, CHP'nin sosyal demokratiğe ilişkilerini eğer sayın Adil İzveren'le sayın Yüksel Ülken karşılarırsa minnettar olurum.

Sayın Cengiz İlhan gerçekten çarpıcı, gerçekten önemli bir sorun ortaya attılar: Tüketici-üretici ilişkisi. Yanılmıyorsam sayın Cengiz İlhan, bugünkü hukuk düzeni içinde bir düzenleme ile üretici-tüketici ilişkilerini bir mecraya, bir çıkıra sokmak şeklinde bir öneride bulundular. Acaba öyle midir? Bugün umut mudur, bir özlem midir, yoksa üretici-tüketici ilişkileri, ekonomik sistem dışında bize bir yarar sağlayabilir mi, ne oranda sağlar? Bu soruyu da sayın Cengiz İlhan'a yöneltmek isterim.

Bu arada şuna da işaret edeyim; değerli Oral coşkulu, güzel bir konuşma yaptılar. Bendeniz eğer, sayın konuşmacılara yönelttiğim soruların cevabını eğer sayın Oral'dan duysaydım buraya gelmeyecektim. İsterdim ki, sosyal demokratiğe CHP ilişkileri

burada CHP'nin yetkilisi olan Oral tarafından da açıklanmış olsun.

Hüdaî ORAL (CHP Denizli Milletvekili-Bütçe Karma Komisyonu Üyesi) — Bir on dakika daha verirsiniz onu da açıklarım.

Orhan BARLAS (Devamla) — Beni dinlediğiniz için saygılar sunarım.

YÖNETİCİ — Sayın Burcuoğlu.

Vedat BURCUOĞLU (Avukat) — Sayın Başkan, değerli üyeler; saygıyla selâmlarım efendim.

Efendim, yöneltmek istediğim soru sayın Yüksel Ülken'e tevcih edilmiş olacaktır. Kendileri konuşmalarında iki sistemin, genellikle iki sistemin bulunduğunu ve sistemin amaç değil, araç olduğunu söylediler. Bu bir gerçektir, buna katılmamak olanağı da yoktur.

İkinci büyük dünya savaşından sonra, esasen var olan bir sorun yeniden meydana çıkmıştır: Geri kalmış ülkeler sorunu.

Şimdi bu iki ana sistem, kapitalist ve kolektivist sistemin, genel kurullarından, genel prensiplerinden büyük ölçüde, zaman zaman birbirlerinden etkilenecek sapmalar yapıldığı da söylendi. Bu da şüphesiz bir gerçek.

Benim öğrenmek istediğim, benim kuşku duyduğum soru şu :

Şimdi, geri kalmış ülkeler, bir kısım yazarlar «kasten geri bırakılmış ülkeler» der, bu geri kalmış ülkelerin geri kalmışlıktan kurtulmaları için bir model gerekse, bu model kapitalist ya da kolektivist modelin hangisinin daha çok etkili olacağı yolundadır? Gerçi Marks'ın manifestosundan bu yana, tarihin devam eden diyalektik akışı içinde, şahsî ve kişisel kanım odur ki, 20 nci yüzyılın sonunda, ya da 21 nci Yüzyılın başında, dünya bu sistemleri bir senteze götürecektir. Nitekim, manifestonun bazı önerileri, bu gün temelinde faşist olan hükümetler tarafından bile kabul edilmiştir. Ama benim sayın Yüksel Ülken'den, merakla öğrenmek istediğim soru budur: Hangi sistem, bu geri kalmış ülkelerin kalkınmasında daha çok etkili olacaktır. Bunun cevabını alacağımızı da ümit ediyorum. Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Babüroğlu.

Selâhattin BABÜROĞLU (Cumhuriyet Senatosu Üyesi) —
Sayın Başkan, sayın dinleyenlerim;

Genellikle bu tür toplantılarda bir dinleyici pozisyonunda oturmayı; ama öyle bir dinleyici pozisyonunda oturmayı yeğlerim ki, buradan aldıklarımı acaba nasıl uygulamaya götürürüm diye düşünürüm. O nedenle sorularım, uygulamaya götüreceğim hususlar hakkında olacaktır.

Halk yararı ve halk deyimi üzerinde dün sayın Keleş, bugün de öteki arkadaşlarımız görüşlerini söylediler. Sayın Oral, bizim programımızdaki halk kesiminin geniş çizgilerini söylediler. Şimdi ben şunu sormak istiyorum: Ben halktan mıyım? Yani ben, halk kesiminin kişisi olarak halk sektörü kurulurken ortak olacak mıyım? Sayın profesörler ve bizi dinleyenler, şu anda dinleyenlerimizin hangileri halk kesimine ortak olacaklardır? Çünkü halk kesimi bir çıkar sağlayacaktır. Hindistan'ın paryası, Osmanlı'nın reayası, zannediyorum sınıfsal anlamı geniş bir tabana oturturuyordu. Şimdi bunun çizgilerini ilim adamları vermeli ki, biz uygulayıcılar da, gittiğimiz zaman, halk sektörünü kurduk, yasa çıktı, bu yasayı nasıl uygulayacağım?... Daire başkanına, yahut genel müdürüme ne diyeceğim? Şunlar ortaktır, şu noktadan sonra ortak değildir mi diyeceğim?... Bunun açıklığa kavuşturulması için herhalde hayli etüt gerekir.

Öte yandan, üretim araçlarının mülkiyet hakkını geniş bir insanlar kalabalığına, (ki halk diyoruz) ona veriyoruz. Peki bu başarı kazanan yatırımlar, yani halk sektörü olarak başarı kazananların egemen sınıf dediğimiz (onun da kriterini çizmemişiz, hangi gelir seviyesi egemen sınıf, hangisi değil, bir ölçüde var ama çok geniş hatlarla var) onların eline geçmesini nasıl önleyeceğiz? Sonradan alacaklardır onun mülkiyetini. Çok başarılı, çok kazançlı bir halk sektörü kurdunuz, ama halkı da ortak ettiniz, başka güçlü kişiler iki misli vererek aldılar. Bunu nasıl önleyeceğiz? Pratikte bu ne türlü götürülebilecektir? Bu sorularım sayın Çağlar ve sayın Çataloğlu içindir. Ya da bu halk sektörü kurulurken buna ortak olmak için bir öncelik koyacak mıyız? Bundan evvelki sorularım da bu yöndeydi; inek suali vardı, fakat dün maa-lesef, boynumun arızalanması dolayısıyla gelip dinleyemedim, ge-

lip tutanaklardan alacağım. Ben bir uygulayıcı olan ve uygulamada zaman zaman memur olarak, zaman zaman amir olarak memurlarıma bazı meselelerde cevap veremememin ızdırabını size dile getirmek istiyorum. Yasayı yaparsınız, ama eğer yasayı uygulayan memur ne yapacağını şaşırıyorsa, elbet çok katı kalıplara girmeyecektir kanun ama, ne yapacağını şaşırıyorsa ve bu söylediklerimizi uygulamaya götüremiyorsak, hiç bir şey yapmıyoruz demektir. Bu hususları açıklarlarsa dağarcığıma, uygulama yönünden bazı bilgiler koyarak gitmiş olacağım.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Ardiç.

Kâmuran ARDIÇ (Avukat) — Sayın Başkan, sayın dinleyiciler;

Program icabı, dağıtılmış olan halk sektörünün nihayet bugün neticesine ulaştık. Zaten konuşmalarımız da biraz sonra belki bitecek. Şimdi ben, tamamiyle konumu halk sektörüne inhisar ettirmek istiyorum. Teker teker yapılacak açıklamalar, sorular, işi açıklığa kavuşturmaktan ziyade, birazcık daha iğlâk edecek, karıştıracak durumda idi, benim kanaatimce.

Şimdi efendim, halk sektörü yok mudur? Evvelâ bunun cevabını vermek lâzım. Arkadaşlarım, bilhassa bugünkü tebliği sunanlar, bir kısmı bilimsel tarifini yapmaya çalışarak, sayın Abasıyanık gibi, bir arkadaşım, sayın Oral, politik tarifini yaparak halk sektörünü anlatmak istediler. Ben, halk sektörünün var olduğu kanımsındayım. Yani sayın Babüroğlu, «Ben halk mıyım?» diye sordular. Benim anladığım şekilde halk sektörü uygulandığı zaman, eğer bir yapıt satın aldılarsa, Halk Bankasının kredisi ile, o zaman halktır. Çünkü, Halk Bankasının halka dönük yapı kooperatifi sistemi, halkı amaçlayan, ama belli şartları haiz olan halka yapıt veren bir örgüttü ve ben de halk olarak o şeyden payımı aldım. Ama bugün, sayın Oral'ın tarifine bakınca, ben kendimi halk olarak göremiyorum, ben halktan değilim, o ayrı bir halk oluyor.

Tarım sektöründeki halka gelince; o halk da, 1930.'lardan beri, Cumhuriyetin ilânından beri korunmaktadır; ama örgütlenememiştir. Bugün tarımsal üretim-tüketim kooperatifleri, birlikler,

belli ürünlere müteveccih Tarifler, bilmem Çukobirlikler, Fisko-
birlikler, hepsi halkı mutlu kılmak için kurulan, halk yararına ku-
rulan örgütlerdir. Ama neticeye ulaşamıyor. Hatta, sayın Oral'ın
izinleriyle arz edeyim; halka ait bir de siyasi örgüt kurulmuştur:
Halk Partisi. Ama amaca ulaşamamıştır. Belli dönemlerde, tek
parti zamanında, ben eski bir, Halk Partisine hürmeti olan arka-
daşınızım, katiyen küçük görmüyorum yaptığı işleri, ülkeyi yücelt-
miş, bugünkü duruma gelmesinde büyük payı olan bir partidir,
ama çok partili döneme, demokratik döneme geçtiğinden beri bir
türlü amaca ulaşamamıştır, % 50'nin üstünde oy alamamıştır. De-
mek ki halk için, gerek siyasi ortamda, gerek ekonomik ortamda
birçok çabalar harcanmıştır. Şimdi efendim, halk sektörünü nasıl
güçlendireceğiz? Bunun ilacını Çataloğlu cesaretle ortaya koydu-
lar. Halk sektörünü güçlendirmek için, mutlaka küçük tasarruf-
ların heder olmayacak kanallara gitmesini sağlayacak tedbiri al-
malıyız. Sermaye piyasası kanununu çıkaracağız. Bunun başka ça-
resi yoktur.

**Gene bir başka nokta; bankalar kanununda, bankalar artık if-
las edemez, tedrici tasfiyeye gider. Neden? Mevzuatı korumak
için. Buna benzer tedbirlere mutlaka el atmamız gerekiyor.**

Sayın Sami Türk de, bir iki noktaya isabetle el koydular. Me-
selâ tasarruf konusu. Hakikaten Türk vatandaşının büyük çoğun-
luğu tasarruf yapma gücüne sahip değildir. Yıllık geliri birkaç bin
lirayı bulmayan köylü vatandaş, işçi vatandaş neyi tasarruf ede-
cek? Aldığı para ile ancak geçinebiliyor. Tasarruf gücü olanlar, bir
bakıma politik alanda «mutlu azınlık» diye dile getirilenler, hat-
ta yöneticiler, zorlama yolu ile birtakım tasarruflara gidiyorlar.
Yani memur arkadaşlarımız, asker arkadaşlarımız, işçi arkadaşla-
rımız birtakım tasarrufa zorlayıcı kanunlar sayesinde birtakım ta-
sarruflar temin edebiliyorlar. Meselâ ben şahsen, hiç tasarrufa is-
tidadı olan bir arkadaşınız değilim. Ama küçük bir, benden daha
küçük geliri olan bir arkadaş bakıyorum tasarruf yapabiliyor. Bu
bir tasarruf terbiyesidir. Benim bu girizgâhtan sonra arzetmek iste-
diğim bir soru var. Dışarıdaki işçi dövizleri milyarları buluyor;
bunun Türkiye'ye getirilmesi için ne gibi tedbir önerilmelidir? Ge-
lenlere farklı kur uygulaması acaba olumlu bir sonuç sağlayabile-
cek midir, yoksa o da sulandırıcı bir tedbir niteliği mi kazan-
dıracaktır, özür dilerim, teşekkürler.

YÖNETİCİ — Sayın Mehter.

Hamdi MEHTER (Sayıştay Denetçisi) — Sayın Başkan, saygı değer delgeler;

Benim değineceğim konu, sayın Cengiz İlhan beyefendinin tüketim-üretim ilişkileri konusu olacak. Ancak, benden evvelki bir sayın konuşmacı hemen hemen aynı konuya değindiler, fakat sorularımız farklı olacak.

Sayın İlhan beyefendi, tüketim-üretim ilişkilerini bir akte bağlamak gereğine, şayet yanılmıyorsam, veya bir akit düzenlemesi içerisinde görme eğilimini burada belirtmiş bulunuyorlar. Ve bunları Borçlar Hukuku içerisinde düzenlemenin bir yaklaşımını sağlamaya çalışmışlardır.

Efendim, bilinir ki ekonomik bir alt yapı kurumudur, hukuk üst yapı kurumu. Bu nedenle, düzenleyici ve emredici hukuk kuralları olmasa bile, bir ekonomi düzeninde ekonomi yine kendi kurallarını oluşturur ve işletir. Bu belki çok ilkel düzeyde olur, ama ekonomi kendi etkenlik kurallarını oluşturur.

Öte yandan, sistemler ne olursa olsun ekonomilerde, ekonominin yapısını ve işleyişini oluşturan birtakım makro olgular vardır. Binaenaleyh, üreticinin ve tüketicinin tavırlarını, davranışlarını saptayan, onları etkileyen makro olgulardır. Burada hukukî düzenlemelerin, özellikle akit yapmanın hiç bir yararı olmayacağı kanısındayım.

Hangi sistemde olursa olsun, üreticinin ve tüketicinin davranışlarını kısıtlasak dahi, yine birtakım başka alternatifler, seçenekler ortaya çıkacaktır. Özellikle; ekonomide bir malın diğer malla yer değiştirmesi olayında olduğu gibi, Binaenaleyh, bu durumda dahi ekonomik işleyişi, bunun bir noktası olan üretim-tüketim ilişkilerini akit düzenlemeleri içerisinde ele almak kâınmca olanaksızdır. Ve buradan, şu soruyu sayın İlhan'a yöneltmek istiyorum:

Şayet üretim ve tüketim ilişkilerini akit yapma prosedürü içerisinde düzenlemeye kalkışırsak, böyle bir yaklaşımla konuyu ele alırsak, kişilerin toplum içerisindeki yeri ne olacaktır?

Saygılar sunarım.

YÖNETİCİ — Sayın Baş.

Hasan BAŞ (Sayıştay Denetçisi) — Hepinizi saygı ile selâmlarım. Ben, Prof. Yüksel Ülken'in tebliği ile ilgili bir konuya değinmek istiyorum. Önce ifade edeyim, ben kendilerinin İstanbul Üniversitesinden öğrencileriyim. Bundan kıvanç duyuyorum, burada bunu açıkça belirtirim.

Sayın Hocamız, az gelişmiş ülkelerin bir sistem tercihinine gerek olmadığını, bunun da nedeni olarak; kapitalist ve kolektivist sistemlerin giderek yumuşadığını, bir ilke alışverişi içine girdiğini, bunun sonucu olarak miks bir model oluştuğunu ileriye sürdüler. Öğrencilik yıllarımdan da hatırlıyorum; kendilerinin değerli bir yapıtı vardır; «20 nci Yüzyıl Dünya Ekonomisi» diye, sanıyorum. Bağışlasınlar beni, yaklaşan ekonomi olarak tanımlandırıyorlardı bu durumu. Yine belirttiler; bu az gelişmiş ülkeler için bir orta yol değildir. Az gelişmiş ülkelerin yapısal özellikleri gereği, devletin müdahaleci olmak durumunda olduğunu. Benim değinmek istediğim konu, bu önerilen modelin uygulamada bazı güçlüklerle karşılaşabileceği konusudur. Gerçekten, hocamızın belirttiği gibi, sistem amaç değildir, araçtır. Ama kapitalist sistemin amacı, ekonomiye egemen olmaktır. Kapitalist sistemin mantığında da bu vardır. Gerçekten de tarihsel gelişme içinde küçük ölçekli işletmeler giderek yerlerini büyük ölçekli işletmelere terketmişlerdir; kapitalizm rekabetçi aşamadan tekelci aşamaya ulaşmıştır. Türkiye'de devlet özel kesime egemen midir? Gerçekten bu sorunun yanıtının verilmesi gerekiyor; Bu önerilen modelin uygulanabilme şansı bakımından. Bence bugün, Anayasal buyruğa rağmen, devlet özel kesime egemen değildir. İzninizle bir örneği hemen vermek isterim :

Devlet özel kesime, «geri yörelere gideceksin» diyor. Üstelik, özendirme tedbirleri de koyuyor. Özel kesim özendirme tedbirlerinden yararlanıyor; fakat gene de gitmiyor. Oysa Anayasamızın bir 40 ncı maddesi var. Müsade ederseniz aynen okumak istiyorum.

«Devlet, özel teşebbüslerin, millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.» Yani devlet, bu anayasal buyruk karşısında özel kesime yabancı kalmaz, kalmamalıdır, karışacaktır.

Sorum Şu: Devlet, özel teşebbüslerin milli iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini sağlayacak tedbirleri bugüne değin almış mıdır? Veyahut alabilmiŐ midir veyahut alabilecek midir?

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Vural.

Perihan VURAL (Noterler Birliği) — Sayın Başkan, saygı değer üyeler;

Ben burada Türkiye Noterler Birliğini avukat olarak temsil etmek üzere bulunuyorum huzurunuzda. Gerek Şahsım, gerek Noterler Birliği adına, bu kadar yüksek hukukçu, uzman, ekonomist kişilerin sunduğu çok değerli tebliğleri dinlemek fırsatını verdiği için Barolar Birliği Başkanı Sayın Faruk Erem'e teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Efendim benim, bu konuŐmalar içinde bir konu kafama takıldı. Sayın Satılmış Çağlar, halk sektörü tanımları ve kapsamı konusunda bir tebliğ sundu bize ve bu tebliğinde; halk tanımını Şu Şekilde yaptı: «Çıkar çevrelerinin dışında kalan, emeği ile kazanan sınıf.» Eğer yanlış anlamadıysam.

Sayın Satılmış Çağlar'ın, bu halk sektörü kavramı içinde halkı tarif etmesi, kuşkusuz doğal ve tabiidir. Çünkü halk sektörü içindeki halk deyiminden, sermaye kesiminin eline geçmeyen, geçmesini önleme yönünden, emeği ile kazanan sınıf, işçi ve memur anlaşılmak gerekir. Ama genel olarak bir halk tanımı verilmiş ise, bu halkın sadece emeği ile kazanan sınıf olarak belirlenmesi bana biraz ters gelmektedir. Bu bakımdan, sayın Çağlar'a bu soruyu yöneltiyorum. Halkın müstakil olarak tarifinde, halk sınıflara ayrılarak, belli bir sınıfı belirleyeceği kanaatindeyim. Onun üzerine diyorum ki, sayın Satılmış Çağlar halkın genel bir tarifini yapmış değildir. Bu konuda beni aydınlatmalarını yüksek müsaadelerinizle kendisinden rica ediyorum.

Ayrıca Şunu da belirtmek istiyorum: Birçok konuşmacı arkadaşlar bu konuda bazı tereddütler ileri sürdükleri için, Halk sektörü içindeki halk içine herhaldebiz avukatların veya hukukçuların

girebileceği kanaatindeyim. Çünkü biz de emeği ile kazanan sınıfız. Bir sermaye çevresine dahil değiliz.

Saygılarımla.

YÖNETİCİ — Sayın Dinçer.

Güven DİNÇER (Danıştay Başkanlığı) — Efendim ben önce sayın Hüdaî Oral'ın bazı açıklamalarına ve rakamlarına değinmek istiyorum. Bazı rakamların yanlış olduğu kanaatindeyim.

Hüdaî ORAL (CHP Denizli Milletvekili — Bütçe Karma Komisyonu Üyesi) — Veirlen rakamlar 1968 rakamlarına göredir.

Güven DİNÇER (Devamla) — Efendim benim elimde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde 1968'de yapılmış toprak reformu semineri var. Buradan bir rakamı sizin bilginize sunuyorum. 5000 dönümün üzerinde arazi sahibi olan işletme aile sayısı 491 dir, toplam 4000 dönüm arazidir, bütün Türkiye içindir. Halbuki sayın Hüdaî Oral, 4 milyon dönüm arazinin Çukurova'da 35 — 40 kişinin elinde olduğunu söyledi. Ben bir yanlış olarak belirtmek istiyorum. Toprakla ilişkili bir ailenin çocuğu değilim, üç nesildir toprakla ilgimiz yoktur, yalnız gerçeğe olan saygım sebebiyle arz ediyorum. Ayrıca, Ankara'nın en geniş toprağı olan bir ilçesindeyim; burada da 1000 dönümün üzerinde toprak sahibi olanın çok az olduğunu biliyorum. Yine burada da Ankara ile ilgili enteresan rakamlar vardır, kendilerinin dikkatini çekerim.

Benim esas üzerinde durmak istediğim konu, sayın Turgut Tan'ın bazı Danıştay kararlarını eleştirdi. Bir Danıştay mensubu olarak kendilerine teşekkür ederim. Çünkü Danıştay genellikle siyasal düzeyde eleştirilir, kendisi hukuk düzeyinde ve meslekî düzeyde Danıştayı eleştirdi, bu bakımdan minnettarız.

Şimdi benim kanaatimce mesele şuradan gelmektedir: Bazı siyasal kararlar ve siyasal tercihler idarî işlem olarak hukuk aleminde doğmaktadır. Ve bu yüzden de bu siyasal kararlar ve tercihler Danıştay'ın önüne dava yoluyla getirilmektedir. İstanbul Boğaz köprüsünün yapılması Danıştayda dava konusu yapılmıştır, Ortaköyde evi olan bir vatandaş tarafından değil, bu köprünün faydasızlığına inanan bir vatandaş tarafından.

Ayrıca, sıkıyönetimin ilânı kararları Danıştayda dava konusu

yapılmıştır. Yıllık programlar da Danıştayda dava konusu yapılmıştır.

Danıştay çeşitli içtihatlarla, arkadaşımız gayet güzel eleştirisini yaptılar, fakat daima aynı sonuca varmıştır; bu siyasi kararların ve siyasal tercihlerin incelenmesinden kaçınmıştır. Kanaatimce bu çaresiz bir sonuçtur, her zaman da böyle olacaktır. Ama acaba şöyle yapılamaz mı içtihatlarda? İdarî işlem kılığında ortaya çıkan siyasal kararların yalnız şekil yönünden incelenmesi mümkün değil midir? Bu konu üzerinde sayın Turgut Tan'ın açıklamada bulunmasını özellikle rica ediyorum.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Ahmet Hamdi Sayar.

Ahmet Hamdi SAYAR (Avukat) — Efendim, kıymetli konuşmacılar arasında, dinleme imkânını bulduğum safhadan sonra görüştüğü için dinleyebildiğim iktisadi kalkınma-siyasal rejim ilişkileri adlı bildirinin sahibi sayın arkadaşımız Yüksel Ülken'e bir soru yöneltmek istiyorum.

Anayasaya uygun bir siyasal rejim süreci içinde, eklektik anlayış hâkim olmalıdır ve tercihler her iki sistemden alınabilir, buyurdular. Sorum şudur:

Bu siyasal rejim kurulmuştur, yürürlükte, kalkınma hedefi vardır. Hangi safhalarda bu tercihler ve ilkeler o sistemden, bu sistemden alınıp eklektik bir görüşle uygulama planına anlaşılır bir düzeyde indirilecektir? Bunun zamanını kim tayin edecektir, ne zaman olacaktır?

Halk sektörü konusunda kıymetli bildiriler sunan arkadaşlarımızdan Satılmış Çağlar'a bir soru yöneltmek istiyorum. Halk sektörü teşekkülünde endişeler belirmektedir; sınıflaşmaya yol açacağından bahsedilmektedir. Tarifin yapılmasının mümkün olmadığı görüşü ileri sürülmektedir. Bendeniz, yalnız anlaşmalara sebep oluyor bazı tabirlerim, şunu ifade etmek istiyorum: Parlamento incelemeleri yapan Anayasa hukuku yönünden acaba halk sektörü giderek muhtelif sektörler halinde teşekkül etmesi ve isimler halinde belirmesi muvacehesinde, büyüyen, OYAK gibi meselâ, yani benzetmek için söylüyorum, OYAK'ın menşei başka da... İsmi X, Y, Z olacak olan bu sektörün meydana getirdiği büyük

ekonomik güçler acaba parlamentoda giderek kooperatif sistemi yansıtabilecek bir temsil örneği verebilirler mi? Bunun sakıncalarını gidermek için ne gibi çareler düşünülmelidir? Bunlar doğarken ufak doğarlar, sonra büyük bir teşebbüs haline gelirler ve her halk sektörü kesimine hissedar olanlar, diğerleriyle, adeta futbol kulüpleri gibi bir rekabete ve bunların seçimlere yansımaları gibi bir düzeye getirebilirler. Şoför ve otomobilciler cemiyetinin temsilcisi pekâla milletvekili seçilmeye bu organizasyonu kullanabilmektedir. Buna benzer diğer organizasyonlar bugün caridir. Buna benzer haller meydana gelirse, bunun demokratik düzeydeki bozukluklarını giderici çareleri ne düzeyde görülür?

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Sabih Atlı.

Sabih ATLI (Avukat) — Sayın Başkan, değerli delege arkadaşlarım;

İki tebliğ vermiş olan sayın Satılmış Çağlar'ın hakikaten tebliğleri büyük bir emek karşılığı olmuştur, bize ışık tuttu. Yalnız, gene Satılmış Çağlar arkadaşımızın yapmış olduğu bir tarif hepimizde bazı istifhamlar uyandırdı. Bilhassa Noterler Birliğini temsil eden sayın Bayan Avukat bunu belirtmek istedi, yalnız hukukî noktasına tam işaret etmedi. Yanılmıyorsam tarif; çıkarıcıların dışında kalan ve bedeen fikren çalışan şahıslar halk tarifine giriyor, diğerleri girmiyor. E bu görüşe göre memleketimizdeki, daha doğrusu Türk Milletini muhtelif sınıflara ayırır bir tarif oluyor. Anayasamızın 3 ncü ve 12 nci maddesine göre, bu tarif Anayasaya aykırı bir tariftir. Hepiniz hukukçusunuz, çoğunuz da bununla iştigal eden kimseler, 3 ncü madde: «Türkiye Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.» Bunu tariflerle ortadan kaldırmaya imkân yoktur.

12 nci madde gene: «Herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefe, inanç, din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin kanun önünde eşittir.» Demektedir. Artık, ticarete bile sınıflara ayırmak herhalde doğru değildir. Bu anayasal maddeler karşısında sayın Satılmış Çağlar, tarifini nasıl kanuna uyduracaktır? Takdir kendisindedir, onun için huzurunuzu işgal ettim. Hürmetlerimle.

YÖNETİCİ — Sayın Oral.

Hüdaî ORAL (CHP Denizli Milletvekili — Bütçe Karma Komisyonu Üyesi) — Değerli arkadaşlarım, bir açıklama için huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum; arkadaşlarıma belki bir açıklık kazandırır diye.

Vermiş olduğum iki rakam, birisi tarım sektörü gelir dağılımı rakamları, diğerleri ise genel millî gelir dağılımı ile ilgili rakamlardır. Mehazı aynen veriyorum: 1966 yılında neşrolunan Devlet Planlama Teşkilâtı uzmanları tarafından hazırlanmış olan rapor, tarım sektörü gelir dağılımının rakamlarını vermiştir. Bu rakamlar Parlamentoda Bütçe Komisyonunda uzun tartışma konusu olmuş ve aksi ispatlanmamış, aksi ileri sürülemediği. Bu raporda, ki aynen getirebilirim raporu size, arkadaşlarıma verebilirim. Bu raporda aynen şu cümleler vardır:

Ki, bu raporu veren arkadaşlarımızın bir kısmı halen üniversitelerde öğretim üyesidirler.

«Tarım sektörü gelir dağılımının temel faktörü olan toprağın belli ellerde konsantrasyonu son 10 yılda 952 — 63 bir miktar artmış veya hiç olmazsa azalma göstermemiştir. Diğer taraftan tarım dışı sektörün ekonomideki ağırlığı devamlı bir artış göstermektedir. Bu gözlemlere dayanarak, redistribütif uygulamalara gidilmediği takdirde, gelecek 10 yıllık devrede Türkiye’de gelir dağılımının şimdikinden daha gayri adil bir şekil alacağı sonucuna varabiliriz.» Raporun bir kısmı.

İkinci rapor: Doç. Tuncay Bulutay. Şimdi Profesör müdür bilmiyorum kendisini. 1968 yılında Türkiye’de gelir dağılımı adlı eserinden alınan kısımdır, bunun aynen arz ediyorum ki tartışmalarınıza konu olur diye.

«1963’te Türkiye nüfusunun en alt gelirli 1/5 i, toplam gelirlerin % 4,5 unu alırken, 1968 de % 3 e düşmüştür. Buna karşılık 1/5 üst gelir dilimi 1963 te toplam gelirlerin % 57 sini alırken, 1968 de % 60 ını almaya başlamıştır. Bu durum, gerekli reformların yapılmayışı nedeniyle alt gelir dilimlerinde gelirin aleyhte dağılımına yol açmıştır. Tabiatıyla tüketim alanı genişleyemediği için dayanıklı tüketim malları alanında iç piyasada sürüm ve satış güçlükleri doğmuştur. Bu araştırma başka bir gerçeği de ortaya koymuştur; Türkiye gelişmiş kapitalist ülkelere göre dahi, gelir dağılımının en adaletsiz olduğu memlekettir. Nüfusun en üst ge-

lır tabakası 1/10 dilimi, toplam gelirin Türkiye'de % 45 ini alır ken, Batı Almanya'da % 41,1, ABD'de % 30,3 ünü almaktadır.»

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Efendim, sorular bitmiştir. Sırasıyle arkadaşlara söz vereceğim.

Sayın Yüksel Ülken, buyurun.

Yüksel ÜLKEN (Prof. Dr.) — Sayın Başkan, sayın üyeler; sanıyorum ki, üç günden beri süregelen bu seviyeli kongrede, ortak bir sıkıntı var. Bu sıkıntı da, tebliğ sahiplerinin 5 dakika konuşma ile sınırlandırılmaları. Ve bir bakıma, eğer iktisatçı gözüyle bir değer yargısına varırsak, sanıyorum ki, oldukça israfçı bir üç gün geçirdik; çünkü arkadaşların konuları tam istifade ile ortaya koyamamaları durumu kendini göstermiştir.

Yine temenni edilirdi ki, bu kadar kaliteli ve bol sayıdaki tebliğleri başka başka periyodik aralarla, üç aylık, dört aylık aralarla tekrarlanması ve dolayısıyla her toplantıda 10 tebliğ işlenmiş olsaydı, sanıyorum ki 1976 yılını rahatlıkla ve dolgun biçimde doldurabilirdik ve daha iyi bir değerlendirme durumu ortaya çıkardı. Onun için sanıyorum ki israfçı bir tutum içinde olduk, çok özür dilerim sayın Barolar Birliğinden. Ama yine ses getirecektir sanıyorum.

Şimdi, sayın arkadaşlarımlın soruları içinde ortak noktalar var. Sanıyorum ki üç arkadaşına birlikte cevap vermeye çalışacağım. Bir tanesini bir parça ayrı tutacağım.

Acaba hangi iktisadi sistem kalkınmada etkilidir? Bunu vurgulamakta yarar var. Şimdi, şunu belirtmekte ısrar etmek istedim; fakat pek beceremedim demektir. Bugünün az gelişme olgusu karşısında ve iktisadi sistemlerin gösterdiği uygulamadaki gelişimleri gözeterek, bugünün az gelişmiş ülkeleri bir kalkınma metodu olarak benimseyecekleri bir iktisadi sistem tercihini mutlak olarak yapmama durumuna gelmişlerdir. Bu şu demektir:

Çünkü herhangi bir iktisadi sistem, kapitalizm veya kolektivizm, uygulamada teorik temellerinden, teorik ilkelerinden daima sapmalar yapmıştır. Bu bir olgudur, bir vakiydir. Bu nereden geliyor? Herhangi birisi uygulamada aksama yaptığı zaman bunun

etkinliğini artırma endişesiyle bir değişime uğruyor ve buradan hareketle sistemler arasında bir ilke alışverişi başlamıştır. Tabiiyle fazla ayrıntıya girmeye zamanımız müsait değil, ancak şunu çok basit bazı örneklerle arzedeğim: Kapitalist sistemde piyasa mekanizmasının gereği gibi işleyememesi halinde, piyasa mekanizmasını doğrultma, düzeltmek amacı ile plan kavramı gelmiştir. Plan aleti sol bir alettir. Ancak, plan kavramı, kapitalist sisteme uyan kendi koşulları içinde gözetilerek, yol gösterisi plan şeklinde bir nitelik kazanmış ve o şekilde uygulanmaya geçmiştir. Piyasa mekanizmasını tashih etme amacıyla ve dolayısıyla etkinliği artırmak.

Diğer taraftan diyelim, biliyorsunuz kolektivist sistemde şahsî menfaat yoktur. Kamuya hizmet fikri, yahut ilkesi yer almıştır. Fakat kamuya hizmet çok anonim bir kavram, bir ilke ve dolayısıyla uygulamada son derece aksamalar yaratmıştır. Bu takdirde, acaba şahsî menfaat, kişiyi teşvik edici, harekete geçirici nasıl bir yöntem bulunabilir? Bu sefer, kapitalist sistemin çok itici gücü olarak, etkin biçimde şahsî menfaat fikri kendi koşulları içinde alınmış ve şahsî menfaat adı verilirse dahi mükâfatlandırma, zaman zaman ödüllendirme dediğimiz çeşitli yollarla kişiyi çalışmada daha etkin duruma getirecek çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Örneğin çok etkin bir teşvik edici, şahsî menfaati harekete geçirici uygulama, bilindiği gibi bu ülkelerde hâkim olan tek siyasal partiye, komünist partiye üye alma... Son derece kısıtlıdır komünist partilerinin üye sayıları ve oldukça bir ayrıcalık tanır. Böyle bir ayrıcalıkla şahsî menfaatini temin edecek kişiler, tabiiyle bunu düşünerek hiç olmazsa çalışma etkinliklerini artırabiliyor.

Bu tip örnekleri çoğaltmak mümkündür.

O halde, genellikle uygulamada devamlı daha etkin bir uygulama endişesi hâkimdir ve böyle olunca gitikçe eklektik bir model kazanmıştır.

E şimdi, bütün bunlar sonunda, mutlak olarak bir tercih durumunda değildir, derken, bunu kastediyorum. Bir şeyin iki defa keşfedilmesine gerek yoktur. Eğer buradan başlamak, ikisini belli sonuçlara götürüyorsa, en sonundan başlamak hiç şüphesiz en lojik bir davranıştır. Bugün herhangi bir fabrika kurmak istediğimiz zaman, bir tekstil fabrikası kurmak istediğimiz zaman, 1850 veyahut 1870 yılında ilk başladığı zaman İngiltere'deki tekstil fab-

rikasının uyguladığı teknik alınması hiç kimsenin aklına gelmez. Genellikle, daha çok şimdiki tekstil fabrikalarının tekniği uygulanmak gerekir. Artık o süreç geçmiştir ve aslında o sürecin geçtikten sonra kazanılan uygulama örneklerinden dolayı, az gelişmiş ülkelerin belki bir avantajı vardır, artık o süreci geçmek durumunda, tekrar bir şeyi keşfetmek durumunda değildir.

Şimdi tabiiyle, mutlak olarak bir tercih sistemi olmadığını söylerken bunu kastediyoruz. Diğer bir vesileyle bahsettim; acaba hangi sistem daha etkilidir? Devamlı olarak karşımıza çıkan budur. Tercih sorunu. Buna da bir ölçüde çok somut olarak cevap verilebilir. Acaba, kapitalist sistem uygulamada çok başarılı örnekler vermiştir; Amerika, Batı Avrupa ülkeleri... E bunlar kapitalist sistemin başarılı örnekleridir; o halde aynı yolu izleyerek, az gelişmiş ülkeler bu modellerle kalkınmalarını gerçekleştirebilirler.

Çeşitli nedenlerin dışında aslında günümüzde en önemli unsur, bugün bir sabırsızlığın ifadesi olarak bir zaman unsuru ortaya çıkmıştır. Ve bu gelişme, bugünün başarılı örnekleri sayabileceğimiz bu gelişme, gayet iyi bildiğiniz gibi 100 yıllık bir süre içinde gerçekleşmiştir. E bugünün küçülen dünyası içinde, herkesin birbiriyle haberdar olduğu komşu olduğu bir dünya içinde artık yüz yıl bekleyin, bu şekilde kalkınırsınız demenin hiç bir anlamı yoktur. E o takdirde, o zaman kollektivist sistem için de aynı soru yöneltilebilir. O da, kollektivist sistemi uygulayarak dünyanın ikinci büyük sanayi devleti olan Sovyet Rusya bu sistemi uygulamıştır, kalkınmıştır, o halde 45 — 50 yılda bu başarıyı gösterdiğine göre, o halde bunu seçmek için ne gibi bir sakınca vardır, o kadar başarılı örnek karşısında?

Tabii burada da söylenecek çok rahat bir durum var. Elimizdeki bilgileri, verileri iyi kullanmak durumundayız. Başlangıç noktası acaba nerededir? Sovyet resmî istatistiklerinden derlediğimiz ve tebliğde bu rakamları ayrı ayrı verdim; Sovyet Rusya zaten aslında 1917'de, daha doğrusu 1914 rakamları var elimizde, resmî istatistikler, 1914 Çarlık Rusyası, devrinin dördüncü sanayi devleti idi. Dördüncü sanayi devletinden hareket ederek ikinci sanayi devletine çıkmıştır. Bugünün lütfen az gelişmiş ülkeleri böyle bir büyük olanağa sahip midir? Kalkınma savaşına, yahut da mücadelesine giriştikleri zaman böyle bir imkânla mı hareket ediyorlar? Hiç şüphesiz böyle bir imkânı hiç bir az gelişmiş ülke sahip

değildir. 1914 Çarlık Rusyasının 1953 yılının Hindistan'ı ilave 1953 Türkiye'sine ait rakamları tebliğde rahatlıkla bulabileceksiniz ve görülecektir ki, hiç bir zaman böyle bir imkâna sahip olmadığına göre, mukayese imkânımız; o böyle kalkınmıştır 45 yılda, bizim için, yahut az gelişmiş ülkeler için uygulama imkânı hiç bir zaman yoktur.

E şimdi bir de, burada söyledim, böyle bir eklektik model hiç şüphesiz acaba nasıl bir oran, acaba kollektivist aletlerle kapitalist aletler nasıl bir birleşim içine girecektir? Bunu kesin olarak belirtmek olanağı yoktur. Bu, her ülkenin sosyo-ekonomik koşulları bunu belirleyecektir ve buradan hareketle bir parça pragmatik niteliği vardır. Yoksa, kesin olarak % 55, % 45, % 70, % 60, bu, doğrudan doğruya o ülkenin bulunduğu seviye belirleyecektir; fakat devlet müdahalesinin ağır bastığı mutlak olarak kabul edilir ve bu yalnız benim değil, büyük bütün iktisatçıların ittifak ettiği, bu arada Birleşmiş Milletler iktisatçılarının da ittifak ettiği bir ilke, diyebilirim.

Sevgili öğrencimin sorusu :

Biliyorsunuz biz hocalar eski öğrencilerine rastlayınca, sanki çoktan görmediği bir evlâdını görmenin heyecanını duyarlar. Bu heyecanı bana verdiler, çok teşekkür ederim.

Devlet acaba özel kesime hâkim midir, böyle bir model içinde egemen olabilir mi?

Şimdi aslında işte, bu sorunun cevabı ile eklektik modelin, yahut daha düz lisanla söyleyelim; karma modelin devamlılık karakteri ortaya çıkar. Genellikle yapılan tartışmalarda karma modelin ya kapitalist sisteme geçiş için bir aşama olduğu söylenir veyahut da diğer kollektivist sisteme geçiş için bir aşama olduğu söylenir. Yani geçici karakteri olduğu söylenir. Aslında, bu eklektik model geçici değil, kalıcı bir niteliğe sahiptir. Çünkü, kamu kesiminin darlığı, meselâ özellikle diyelim Türkiye'de, acaba dikkat edilirse devamlı olarak bir fonksiyonu vardır. Ama zaman süreleri içinde bu fonksiyonunda değişme de vardır.

Tekstil sanayiini, somutlaştırmak içinde devamlı alıyorum. Türkiye'de tekstil sanayii nasıl kurulmuştur? Özel kesim ve kamu kesimi vardır. Fakat başlangıçta bilindiği gibi sadece kamu kesimi

minin faaliyetleri burada görülmektedir. Ancak, kamu kesimi burada faaliyet gösterdikten belirli bir süre sonra, özel kesimin burada yetişmesi için bir ortam sağlanmıştır. Ben bu aşamaya, uygun ortam yaratma aşaması veya safhası diyorum.

Şimdi, şöyle bir soru geliyor, deniyor ki: Az gelişmiş ülkelerde sermaye çok kıttır, o halde belirli bir dalda, örneğin tekstil dalında, özel kesim faaliyete geçtikten sonra, artık orada kamu kesiminin faaliyet göstermesine gerek yoktur. Ve dolayısıyla kamu kesimi orada kendi sermayesini likide edebilir ve oradan, likide ettiği sermaye ile başka alanlara kayabilir. İlk bakışta lojik gibi görünen bir durum olmakla beraber, aslında kamu kesiminin orada ikinci bir fonksiyonu başlamaktadır; piyasaya disipline etme fonksiyonu başlamaktadır. Ve dolayısıyla bugün tekstil sanayiinde özel kesim çalışırken kamu kesiminin faaliyeti de bir ölçüde piyasayı disipline etmek yönünden bir fonksiyonu vardır. Bilindiği gibi piyasa mekanizması en gelişmiş ekonomilerde son derece disiplinsizdir. O halde, bunu disipline edecek, teknik değil de hakimiyet tesiri yapacak bir organ kamu iktisadi kuruluşlarının varlığı olabilir. Daha somutlaştırmak için izninizi rica edeyim; kumaş kamu kesiminde 100 lira ise (bir parça sosyal fonksiyonu, sosyal kârlılık yönünden de hareket etmek gerek) özel kesimin fiyatları hiç bir zaman 200 — 250 lirayı aşmaması gerekir. Onun yörüngesinde dolaşmak zorundadır. Eğer bu 100 liralık şeyi kesersek, o hiç şüphesiz 250 liranın üstüne çıkabilir, 400 olabilir. Niye çıkamaz?... Belli bir zevkin bedeli vardır, özel kesimin diye- lim ki şu veya bu şekilde daha iyi desenleri vardır ve o zevkimizin bedeli olarak 100 — 150 lira ödeme durumunu kabul edebiliriz. Ama 100 liraya karşı eğer 700 liralık bir kumaş varsa, sanıyorum ki 600 lira bir farkla zevkimizin bedelini ödemekten kaçınabiliriz. O halde fiyatları disipline fonksiyonu burada vardır ve dolayısıyla kamu kesimi aynı alanda özel kesimin yetişme aşamasından sonra bir fonksiyonu başladığı için bir devamlılık karakteri taşımaktadır. Buradan hareketle ve bunu genelleştirerek denilebilir ki, kamu kesiminin varlığı, dolayısıyla bu aşamada piyasayı disipline edici fonksiyonu vardır ve dolayısıyla kalıcı karakter taşımaktadır.

Daha fazla sabrınızı taşımak istemiyorum. İlginize teşekkür ederim. (Alkışlar)

Satılmış ÇAĞLAR (Köy İşleri Bakanlığı Planlama ve Koordinasyon Kurulu Uzmanı) — Efendim, çok değerli delege arkadaşlarım bana çok önemli sorular yönelttiler. Ben soruyu iki grupta topladım; sayın Babüroğlu, sayın Vural, sayın Ardıç, sayın Ahmet Hamdi Sayar ve Sayın Sabih Atlı beyler çok önemli sorular yönelttiler ve dediler ki; biz halktan mıyız? Siz halkı tanımlarken, bizi halktan ayırıcı bir tanım kullandınız, dediler.

Gerek tebliğim, gerekse tebliğ sırasında sunduğum sözler aynen şöyledir: Yanlış anlamaya sebebiyet vermemesi için okumak istiyorum müsaadenizle.

Tebliğimin bir noktasında, toplumu, varlıklı, varlıksız, okumuş okumamış, köylü kentli, sivil asker, işçi memur ve benzeri gibi sınıflara ayırmak ve bunları milli toplumdaki soyutlamanın imkânsız olduğunu ve bunun Anayasamız çerçevesi dışına taşıdığını tebliğimde yazılı olarak belirtmiş vaziyetteyim. Bu bir.

İkincisi, egemen çevrelerin dışında kalan, yaşam koşullarını çalışarak kendi emeği, alınteri, kafa ve kol gücü ile kazanan ve ulusunun kalkınmasına ve gelişmesine sürekli olarak olumlu katkılarda bulunan ve daima çıkar çevrelerinin dışında bırakılmış olan insan topluluklarını, toplum birimlerini halk olarak nitelendirdim.

Ayrıca gene, sabahki tebliğimde ifade buyururken, halk kavramı ile ulus kavramını birbirinden ayırmaya çalıştım; Halk sektörü tanımını daha sağlam bir zemine oturtmak bakımından.

Onlarda aynen şöyle dedim: Ulus'un tamamen siyasal bir kavram olduğunu belirttim. Ulusu oluşturan unsurları sıraladım ve ondan sonra halk sözcüğünün de daha çok sosyal bir kavram olduğunu belirttikten sonra, bunu ulusu meydana getiren sınıf ve zümrelerin tümünü değil, ancak bir kısmını oluşturduğunu belirttim. Bu iki unsurun birbirleriyle çalışmadığını, birbirlerini devamlı şekilde destekleyip, geliştirip, besleyip büyüttüğünü ifade etmeye çalıştım.

Ayrıca en önemli nokta şu: Toplumda kendilerini, sayın Hüdayi Oral beyin açıklamalarında olduğu gibi, toplumda kendilerini imtiyazlı gören, bu imtiyazlara dayanarak bazı ekonomik ve sos-

yal olanaklar sağlayan ve bu sağlanan ekonomik ve sosyal olanaklar yoluyla de artı değerden dengesiz, gayri adil pay alan kesimin dışında kalanları Şey yaptım. Bu kesimde olanları halk olarak nitelemedim. Ve daima ki, bence halk, egemen çevrelerin dışında kalan, hayatını çalışarak kendi emeği, alınteri, kafa ve kol gücü ile kazanan ve ulusunun kalkınmasına karınca kararınca katkılarda bulunan ve çıkar çevrelerinin dışında bırakılmış olan toplum dilimlerini halk olarak niteledim.

Biz burada ilim adamları olarak sayın hocalarımız, değerli hukukçularımız ve diğer sosyal kesimde bulunan, çeşitli devlet kademelerinde umur görmüş insanlarımızı elbetteki halkımızın bünyesi içinde, halkımızın ta kendisi olarak nitelemekteyiz. Çünkü bunlar, hayatlarını, biz hayatlarımızı devamlı Şekilde kafa gücümüzle, imknlarımızla, olanaklarımızla kazanan, tasarruf yapma olanağını bulabilenlerimiz tasarruf yaparak, bazı olanaklara, işte konut gibi çeşitli Şeylere yatıran, çeşitli yan gelir kaynakları sağlamağa çalışan bir durum içindeyiz. Elbetteki biz halkız, halkın ta kendisiyiz. Halka yön veren, halka rehberlik yapmaya çalışan bir ekibiz. Onun için, hiç bir zaman endişeniz olmasın ki, ve ben bunu bu maksatla söylemedim; biz halkız, halkın bir parçasıyız.

şimdi, bu meseleyi kısaca ana hatlarıyla, genel soru ereve-si içinde değindikten sonra, sayın Babüroğlu'nun, uygulamada halk sektörü gelişecek, halk sektörü geliştiği zaman acaba daha gcl ekonomik teşebbüsler tarafından bu bir gün o halkın elinden, o halk sektörünü oluşturan birimlerin elinden alınabilir mi, alınmaz mı? Diye bir soru tevcih buyurdular.

Eğer bugünkü hukukî düzen içinde halk sektörünü geliştirmeye çalışır bu girişimde bugünkü hukukî ereve içinde bulursak, elbetteki, aynen endişelerine katılıyorum, kısmen veya tamamen başka çıkar çevreleri aracılığı ile daha gcl ekonomik teşebbüsler aracılığıyla onlar tarafından alınabilir. Zira, Türkiye'de çeşitli devirlerde toprak reformu değil de, iftyi topraklandırma uygulamaları yapılmıştır. iftye toprak verilmiştir, ama iftyi, o toprağını işletecek modern girdiler, krediler, çeşitli tohumlar vesaire her Şey zamanında verilememiştir. Ve ift, her Şeyden evvel toprağın tapulu sağibi olamamıştır. Olamadığı için, çeşitli devirler gelmiş, ift ektiğini kaldıramamış, borçlanmış, borlanınca da elindeki toprağın tekrar geriye, ağaya veya diğer

büyük toprak sahibine geri vermek zorunda kalmıştır ve toprak-sızlaşmıştır ve oranın gene ırgatı durumuna, işçisi durumuna gelmiştir. Onun için biz bu endişeleri ortadan kaldırmak için, güzide hukukçularımızın düzenlediği bu kongrede, elbetteki bir halk sektörü hukukunu yaratmak mecburiyetindeyiz. Bunun ana çerçevelerini çizmek zorundayız. Bu bakımdan, bu endişelerin bu şekilde giderilebileceğine kaniyim.

Sayın Ardıç dediler ki, halk sektörü var, ben halk sektörünün olduğuna kaniyim dediler. Arkadaşlarım, ben de halk sektörünün olduğuna, çeşitli isimler altında da olsa halk sektörünün olduğuna kaniyim. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaları sırasında, plana giren bir toplum kalkınması çalışmaları var idi. O çalışmalarla halkı bilinçlendirmek, halkı örgütlendirmek, halk teşebbüslerini geliştirmek bakımından çeşitli öneriler yapılmış ve bu konuda Türkiye ölçüsünde denemelere girilmiş. Ama gelin görün kü iktidarlar değişimi, o olduğu yerde kalmış, yaklaşımlar değişmiş, toplum kalkınması adını değiştirmiş, küçük toplum birimlerinde kalkınma projeleri vesaireler gibi çeşitli adlarda değişmiş... Onun için, Halk Bankasından kredi almak veyahut da Yapı Kredi Bankasından kredi almak suretiyle, tasarruflarımız sonucu kredi almak suretiyle bir küçük konuta sahip olmak yeterli değil. Bunu ben halk sektörü olarak görmüyorum. Halk sektörü, artırdığımız çeşitli tasarruflarla onların birikiminden üretime dönük faaliyetler olacak. Ölü yatırımlara değil, üretime dönük faaliyetler, küçük işletmeler, tarım alanında, sanayi alanında, çeşitli alanlarda işletmelere para yatırabiliyorsanız, ve o yolla tasarruflarınızla bu işletmelerden elde edilen ürünleri daha ucuza, daha kaliteli ürünleri daha ucuza, el değiştirmeden alabiliyorsanız, elbetteki bu çerçeve içinde halk sektörü daha çok üretime dönük, işletmelere dönük, o üretim ve işletmelerin sahibi olan, alın teri ile parası ile, oyu ile, iradesi ile sahip olan insanlar ancak halk sektörünü oluşturabilecektir. Bu çerçeve içinde halk sektörü oluşacak ve gelişecektir.

Şimdi, sayın Vural hanımın ve zannediyorum diğer arkadaşlarımızın soruları bu yönlerle, bilhassa halkı tanımlama yönüyle mümkün mertebe cevaplandırmaya çalıştım.

Şimdi, bir sayın arkadaşımızın; sayın Sabih Atlı bey, gene bu endişelerden şey yaparak, siz nasıl oluyor da Anayasaya karşı, Ana-

yasanın ilkelerine karşı bu şekilde konuşabiliyorsunuz? Siz düşüncelerinizi ve ilkelerinizi Anayasaya nasıl koydurabileceksiniz, diye şey yaptılar.

Arkadaşlar, ben halk tanımını nasıl yapmışsam, o çerçeve içinde halkı tanımlıyorum ve halkı diğer şeylerden hiç bir zaman suyotlamıyorum. Herşeyden evvel ben, bir parlamenter değilim, ama bu halkı, halk sektörünü oluşturacak çerçeveyi, unsurları şey yapmak için elbetteki yolları ve bunun zamanı vardır kanısındayım.

Bilmiyorum başka sual var mı?

Ahmet Hamdi SAYAR (Avukat) — Siyasi alanda etkisi ne olacak diye sormuştum. Bunlar büyüdüğü zaman, bunların etrafında birikenlerin ayrı ayrı seçim hedefleri içinde parlamentoya inikâsı ne şekil alacak?...

Satılmış ÇAĞLAR (Devamla) — Tamam efendim. Durum şu: Halk sektörünü kim teşkil edecek diyoruz; kooperatifler, sendikalar ve diğer sosyal kuruluşlarımız. Ama bunlar daha üst seviyeye çıkarak birlikler şeklinde, federasyonlar şeklinde, konfederasyonlar şeklinde örgütlenecek ve bu ancak örgütlenme sonunda talepler ve teşebbüsler tepeden aşağı doğru değil, aşağıdan yukarı doğru gelecek ve her kooperatif daha üst birlikle, birim kooperatifler merkez birliklerinde, merkez birlikleri federasyonlarda, federasyonlar konfederasyonlarda oluşmak suretiyle kendi haklarını alacak şekilde örgütlenecekler. Çünkü bugün siyasal şeyimizde, kim güçlü ise, kim iyi örgütlenmişse o en iyi şekilde haklara sahip olmakta, en iyi şekilde imkânlara, kaynaklara ve olanaklara kavuşmakta, refah ve huzura bir adım daha atmanın şartlarını temin etmektedir. Eğer bu şekilde örgütlenir şey yaparsa, elbetteki parlamentoya onların temsilcileri de gelecektir. Ve bu yolla haklarını, kendi çıkarlarını savunacak ve mutlulukları için yeni yeni olanakları, yeni yeni şartları elde edeceklerdir, kanısındayım.

Sabih ATLI (Avukat) — Müsaadenizle efendim, Satılmış arkadaşım; «Nasıl konuşabiliyorlar, kanunsuz...» şeklinde tavsif ettiler. Ben öyle demedim. Anayasanın 3 nci ve 12 nci maddesi muvacehesinde bu tarifi nasıl telif edebilirler? Mademki bir bütün-

dür deniyor, ayırımımız yoksa, konuşmazlar, edemezler, nasıl konuşuyorlar, cesaret önerisi burada vermiyoruz ve ben serbest konuşmanın daima lehinde olan bir arkadaşınızım.

YÖNETİCİ — Öğleden sonra saat 14.00'te toplanmak üzere oturumu kapatıyorum.

Ü Ç Ü N C Ü G Ü N

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 14.00

YÖNETİCİ: Emin BALTAOĞLU (Avukat)

YÖNETİCİ — Ekonomi Hukuk Kongresinin bugünkü son toplantısını açıyorum.

Sorulara cevap vermek isteyen arkadaşlara cevap vermek üzere söz vereceğim.

Sayın Çataloğlu, buyurun.

Oğuz ÇATALOĞLU (Doç. Dr.) — Muhterem Başkan, muhterem delgeler; hepinizi saygı ile selâmlarım.

Ben, konuşmamın bir bölümünde, halk sektörünün kurulması için gerekli verilerin bulunduğunu söylemiş idim. Bu, denize düşenin yılanı sarılması veya herhangi bir gemiden atılan simide tutunması anlamındadır. Çünkü, maddeler halinde konuşmamın son dakikasında ve 30 saniye daha süre istedikten sonra sıraladığım maddeler içerisinde, Türk Ticaret Kanununun anonim şirket bahsinin yeniden gözden geçirilmesi, holdinglerin ele alınması, gelir dağılımı gibi konulara el atılmasını hukukçulardan istemiş idim. Biz iktisatçı olarak ve belki iktisatçının da benim gibi köy ve kasabalarda dolaşp halk sektörü kuran bölümü bu tür fabrikaları, bu tür sektörü muhakkak kuracak. Bunu, hatta bir çizgide, ben okumuş olan hepinizden bir görev olarak istedim. Demek ki, belirli bazı sorunları ortaya çıkarabilmek için, temelde yatan ve görünmeyen diğer sorunları ortaya atmak gerekiyor.

Benim Milâs'ta kurmaya gayret ettiğim çimento fabrikası, Köyceğiz Ortaca'daki dokuma ve konfeksiyon fabrikası, Ödemiş

Tekstil adı altında, belki içinizden de ortakları bulunan 180 dokuma tezgâhlı bir büyük tekstil fabrikası, ki bugün klima tesisi, elektriği, ihata duvarı, bekçi kulübesi ve lütfen dikkat buyurunuz; 12.000 metrekairelik prefabrike korkunç büyüklükte bir inşaatı hazır beklemektedir. Benim karşılaştığım sorunlar, siz hukukçuların, siz iktisatçıların, siz halk sektörünün birer parçası olan, halkın birer parçası olan sizlerin, hepimizin birer problemidir, birer sorunudur.

Bu arada, sayın Babüroğlu'nun bir sorusu ortaya çıktı. «Ben halk mıyım, ben halk sektörüne ortak olacak mıyım?» buyurdular. Muhakkak surette hepimiz halkın birer parçasıyız. Benim kanatime göre; muhterem arkadaşlarım, hocalarım; ikinci dünya savaşı bittiği gün üçüncü dünya savaşı başlamıştır. Üçüncü dünya savaşı bütün cephelerde, dünyanın her tarafından yürürlükte olan bir iktisadi savaştır. Hatta üçüncü dünya savaşı, «böl yönelt...» «İkiye böl kuzeye ben, güneye sen, silâh satalım» savaşıdır. Amerika Birleşik Devletlerinin son on ayda Türkiye gibi, Orta Doğu ülkeleri gibi diğer ülkelere sattığı silâhın bedeli 360 milyar dolardır. Bugünkü gazeteleri açacak olursanız, F — 16 uçaklarından Türkiye Cumhuriyeti de alacak imiş. Bütün bu savaşı bizim topyekûn kazanabilmemiz için, herşeyden önce, parti, politika, sen-ben mücadelesini bir kenara iterek, ben halk mıyım, sen halk mısın sözcüklerini bir kenara iterek, yumruklarımızı, ülkenin her köşesinde bir fabrika, bir atelye, iç tüketime ve ihracata dönük fabrikalar kurmak üzere birleştirmeliyiz. Onun için, sayın Barolar Birliği Başkanlığını, aynı Deva, yani doktor, eczacı ve veterinerlerin meydana getirdiği bir sermaye birikimi anonim şirketi gibi, aynı şekilde sermaye birikimine davet ettim. Çünkü, bizim, özellikle benim fakültemde, iktisadi kalkınma derslerimde sıraladığım, sermaye biriktirebilecek kitle arasına doktorlar kadar ve onların yanında avukatlar da giriyorlar. Ben sayın Enver Arslanalp'e Türkiye'deki avukatların sayısını sordum; 15.000 civarında dediler. 9000'i bir kenara bırakalım, 6000 avukatımız yüzer bin lira, ellişer bin lira taahhüt etseler de, taahhüt etmiş oldukları miktarı dört yıl içerisinde ödeseler, ben onlara, bir iktisatçı olarak, Antalya'da bulunan ferro-krom tesisleri gibi, ham krom ihraç edecek yerde, harp sanayiinin bir numaralı metali olan kromu yapacak bir fabrika, çimento fabrikası, porselen sanayii, savaş sanayiinin bir bölümü, Afyon'daki, kökeni haşhaşa dayanan ilâç sanayiinin

hammadesinin kurulması için, motor sanayiinin bir bölümünün kurulmasını, sizler; avukatlar, hâkimler, yargıçlar birleşerek rahatlıkla kurabilirsiniz. Bunu bendeniz, köylü ile, çiftçi ile, memur ile, zengin-fakir, Adalet Partisi, Demokratik Parti, Halk Partili düşünmeden, anonim şirketi meydana getiren ve anonim şirketi kurmak için değişik kültür ve yönlerden gelen kimseleri böyle toplantılarda toplayarak, herkesin şapkası dışarıda kalmıştır ve herkesin dini inancı, politik görüşü dışarıdadır. Biz burada bir fabrika kuracağız, zihniyeti altında, bir çatı altında toplayabilmişimdir. Benim sözlerime lütfen itibar etmeyiniz. Ödemiş'e geliniz, Ödemiş'te benim meydana getirdiğim tesisi görünüz. Ben sizlere; eğer okumuş bir kimse fedaice çalışıyor ise, kültürlü bir kimse çalışıyor ise, hele fildişi kürsülerinde oturuyor sözcüğüne muhatap olan üniversite hocaları eğer isterlerse, cumartesi pazar günlerinde ve tatillerinde, bu ülkede hükümetlerin yapamadıklarını hele İstanbul, Çukurova, İzmir sanayicilerinin hiç bir zaman yapmak istemeyecekleri sanayi kuruluşlarını rahatlıkla yaparlar. Hatta bakınız; bilimsel ve politik yönden halk sektörü ister olsun, ister olmasın, bu beni ve benim bu şirketlerde topladığım çiftçiyi, köylüyü, memuru ilgilendirmiyor. İster hükümet veya hükümetler politikalarında, ister sermaye sahipleri sermayeleri kuvveti ile fabrika kursunlar, ister kurmasınlar; artık büyük bir çığ, büyük bir hareket meydana gelmiştir. Bugün Ödemiş'teki gibi, Milâs'taki gibi, Alaşehir, Uşak, Denizli'deki gibi, Malatya'daki, Siirt'teki, Rize'deki, Ordudaki gibi pek çok fabrika; artık yeter, politikacıdan da yaka silkiyorum, bir çizgiye kadar okumuştan da yaka silkiyorum, ben kendi başımın çaresine bakacağım diye bir ışık beklemektedir sizlerden, okumuşlardan. Bu ışığı görececek olursa, arkanızdan onbinler, yirmibinler gelmektedir, paraları ile. Benim Ödemiş'te kurmayı başardığım fabrikanın bugün beşbin ortağı vardır. Büyük bir kredi sorunu ile karşı karşıyayım; bir milyon 350 bin İsviçre Frangını tek elden, tabii idare meclisinin kararı ile, İsviçre'ye, Zürih'e transfer ettim. 31 Aralık 1975 gününe kadar ben bu paranın gerisini kredi biçiminde bulup gönderemezsem, idare meclisi ile ikinci başkanı, birer çiftçi, birer köylüdür, bunlar, Türk Parasının Değerini Koruma Kanununa muhalefetten ağır cezaya verileceklerdir kambiyo müdürlüğü tarafından, hukukçuların dikkatini çekiyorum; bunlara çare bulunsun.

Muhterem delegeler, öbür taraftan yüzbin lira parası olan bir tütün tüccarı, 15 milyon liralık tütün koçanını, her koçan sahibine

500 lira, 400 lira vermek suretiyle bağlayabilmekte, tütün koçanlarını bankaya gösterip 15 milyon liraya yakın kredi almakta, çiftçinin aldığı krediyi derhal çiftçiye intikal ettirmemek suretiyle aradaki 6 — 8 aylık işleme süresinde 15 milyon lirayı kullanmakta, sonunda çiftçiye, tüccarın kapısını aşındırıp, nihayet o da paralarını alıp verebilmektedir. Öbür taraftan, bu şekilde kuruluşlar kredi alamamaktadır.

O halde muhterem hukukçulara bir soru daha: Bankalar Kanununu Ahmet Güler beyin ileri sürdüğü, özel sektör veyahutda ticarî kredilerin verilmiş biçimini muhakkak surette tekrar gözden geçirmekte fayda vardır.

İster toprak reformu, ister halk girişimlerinin hisse senetlerini alan kimselerin, toprağın parçalanmaması, hisse senetlerini alan kimsenin evladına hisse senetlerini parça parça veremeyeceği için satışını engellemek için, 20 — 30 yıl sonra toprak reformunda bugün verilmiş toprakların tekrar küçük parçalara bölünmesini önlemek için, hukukçularımızın, miras hukukunu da yeniden gözden geçirmeleri gerekmektedir.

Saygılar sunarım, çok teşekkür ederim.

Atillâ DİCLE (Doç. Dr.) — Sayın Başkan, değerli üyeler; işçinin yönetime katılması konusunda sorulmuş bulunan birkaç soruyu cevaplandırmadan önce, bir noktayı vurgulamak istiyorum. İşçinin yönetime katılmasının anlamı nedir? Bu sorunun cevabı çok çeşitli şekillerde verilmiştir. Ancak, özetlemek gerekirse şunu söyleyebiliriz :

İşçinin yönetime katılması, demokratik bir yönetim şeklidir. Otoriter ilişkilerden örgütleri kurtarmak, kişilerin özgürlüklerini, haysiyetlerini ön plana almak üzere, uygulanmaya başlanmış olan bir yönetim şeklidir, bir yönetim tekniği olarak, yöntemi olarak da anılmaktadır. Bu nereden çıkmıştır? Bunun doğuşuna, gelişmesine etkisi olan birçok faktörler vardır. Ancak, bunlardan en önemlisi, konuşmamı özetlerken üzerinde durmuş olduğum; örgütlerin halen antidemokratik bir yönetim uygulaması içinde bulunmalarıdır. Kişilerin mutsuz insanlar durumuna, yabancılaşmış insanlar durumuna düşürülmüş olmalarıdır. Onlara yönetimde söz hakkının verilmesi suretiyle daha bilinçlendirilebilecekleri, örgütü benimsemelerine yol açılabileceği ve dolayısıyla örgütün verimlilik ve

etkenliğinde bir yükselmenin sağlanabileceği ileri sürülmüştür ve işçinin yönetime katılması bunun bir sonucudur.

Bir noktayı daha belirtmekte yarar vardır. Genel olarak yönetime katılma dediğimiz zaman çok daha geniş bir şeyi kastediyoruz. Sadece işçinin değil, her örgütte örgütü oluşturan kişilerin örgütün yönetimine katılmalarını kastediyoruz. Ben tebliğimde, sadece işçinin yönetime katılması konusu üzerinde durdum.

Şimdi, genel anlamda ele alacak olursak ve yönetime katılmayı demokratik bir ilke olarak kabul edersek, o zaman ilk sözü almış ve soruyu sormuş olan değerli konuşmacının sorusuna hemen cevap verebilecek duruma geliyorum. O da şudur :

Yönetime katılma, her örgütte, örgütü oluşturan her grubun yönetime katılmasını gerektirir, eğer bir ilke olarak benimsenenecekse. Devlet memuru kamu örgütlerini oluşturan çok geniş bir kitledir ve bu kitlenin o örgütlerin yönetiminde söz hakkına sahip olması gerekir. Bu yönde atılmış olan ilk adımlar ve devlet memuruna verilmiş olan sendikalaşma hakkının geri alınmış olmasını üzüntü ile karşılıyoruz ve bir an önce yine bu haklara kavuşacaklarını, devlet memuruna kamu örgütlerinin yönetiminde söz hakkının verileceğini ümitle bekliyoruz.

Öğrenciler için de aynı şeyi söyleyeceğim. Üniversiteler bir sistem olarak düşünülmelidir, bir bütün olarak ele alınmalıdır ve bu bütünü oluşturan her grubun üniversitenin yönetiminde söz hakkına sahip olması gerekir. Bu gruplar kimler olacaktır? Bu gruplar, üniversiteyi yönetmekte olan kişiler yanında, öğretim üyeleri, öğrenciler ve hatta öğrenci velileri diyebileceğimiz gruplardır. Bunların hepsinin üniversite yönetiminde söz hakkına sahip olması gerekir. Bugüne kadar ülkemizde karşılaştığımız birçok öğrenci olaylarının özünde, temelinde de, bu uygulamanın bulunmamasını söyleyebiliriz.

Sayın Atillâ Sav'ın sormuş olduğu sorulara geleyim.

Herşeyden önce, işçinin yönetime katılabilecek yeterlikte bilgiye sahip olmadığı şeklinde ileri sürülen iddia ve bunun yanında, yönetimin mülkiyete bağlı olduğu, yönetimin sermaye sahipliği ile sınırlanmış olması gerektiği, işçinin yönetime katılmasının işçiyi örgütle bütünleştireceği ve dolayısıyla işçi sendikalarının mücadelesini azaltacağı, toplu pazarlık gücünü azaltacağı yolunda ileri sü-

rülen iddialar, bir zamanlar, Belçika, İtalya, İngiltere gibi bazı ülkelerde geçerlilik kazanmış ise de, son yıllarda terk edilmeye başlanmıştır.

İşçinin yeteri kadar bilgiye sahip olmadığı iddiası üzerinde özellikle durayım. Buna karşı ileri sürülen iddialar şunlardır: İşletme bilgisi sadece yöneticilerin tekelinde değildir, işçiler eğitilebilir, geliştirilebilir ve yönetimde, örgütlerde alınan kararlarda, söz söyleyebilecek, örgüte katkıda bulunabilecek derecede bilgi sahibi olabilir. Kaldı ki, sadece bilgi önemli değildir; örgütlerin verimlilik ve etkinliğinde bilgi kadar tecrübenin de önemi vardır ve işçiler bu tecrübeleriyle yönetime katkıda bulunabilirler.

İşçilerin özel kesimde yönetime katılmaları için nasıl bir sistem önerilebilir? Hemen şunu söyleyeyim ki, somut bir öneriye sahip değilim, üzülerek söyleyeyim. Ancak, bazı örnekler verebilirim. Almanya'da daha önce bahsettiğim demir, çelik ve kömür madenlerinde, işletmelerinde, yönetim kurullarında işvereninkine eşit sayıda işçi temsilcisi bulunmaktadır. Bunun dışında kalan diğer bütün işletmelerde, işçiler yönetim kurullarının üçtebirini meydana getirirler. O örgütlerde çalışan işçi temsilcileri üçte bir nisbetindedir, yönetim kurullarında.

Norveç'te 1973 yılında kabul edilmiş bir kanuna göre, 200 ve daha yukarı işçi çalıştıran bütün işletmelerin yönetim kurullarının 1/3 i işçi temsilcilerinden oluşacaktır.

İsveç'te, yine 1973 yılında kabul edilmiş olan bir kanuna göre, aynı şekilde 100 ve daha yukarı işçi çalıştıran bütün işletmelerin yönetim kurullarında o işletme ile toplu sözleşmeye oturma hakkına sahip olan sendikalar istediği takdirde, bir iki üye bulundurma, seçme hakkına sahiptir işçiler.

Ayrıca Danimarka'da da buna benzer bir uygulama vardır. Ülkemizde ne yapılabilir, nasıl yapılabilir? En azından, şimdi çok sınırlı olan iktisadi devlet teşekküllerinde yönetime katılma her şeyden önce genişletilebilir, 10 binlik tavan düşünülebilir, 100 - 200 rakamı kabul edilebilir. Bir kişilik temsilci yerine üye sayısı artırılabilir ve oradaki gibi özel teşebbüste de, örgütte çalışan işçinin ağırlığını, sesini, yönetimde duyurabilecek, onu hissettirebilecek ve kendilerini ilgilendiren kararlarda söz hakkına sahip olabilecek nisbette bir temsil yetkisi işçilere tanınabilir. Bu demokra-

sinin bir gereğidir; işçinin yönetime katılması bir demokratik hak ve ilke olarak ortaya çıkmıştır, bütün dünyada gittiğçe yayılmaktadır. Ülkemizde de bu yönde ilk adımlar atılmıştır, ancak yeterli olmaktan çok uzaktır.

Söyleyeceklerim bu kadardır. Tekrar teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Ahmet Güler.

Ahmet GÜLER (Sinop Ağırceza Mahkemesi Başkanı) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayın Enver Arslanalp bir soru sordular, bu sorularının içinde kısmen de cevabını vermiş bulunuyorlardı. Baskı grubu nedir, sorusunu sorarken, kendilerine göre, bunu bir anlamda da belirtmiş bulunmaktadırlar.

Bize göre, yönetimde toplumsal sorunlarda etkinliği olan gruplar baskı gruplarıdır. Örneğin; Barolar Birliği, ya da Mimarlar Odası, ya da Ticaret ve Sanayi Odaları kamu niteliği taşıyan kuruluşlar olarak baskı gruplarıdır.

Avukatlık Kanununun yapılışında baskı grubu olarak Barolar ve avukatlar grubunun etkisi olmamıştır diyemeyiz. Diyelim Mimarlar Odasının çok yakın tarihte yasaları çıkarken, bugünkü statülerini elde ederken, onların nasıl bir baskı grubu oldukları ve Meclisi etkiledikleri bilinen bir gerçektir.

Bundan başka, bu kuruluşların dışında kalan, düpedüz dernekler bile birer baskı grubudur.

12 Mart döneminde bu derneklerin etkinliği ortadan kaldırmak istenmiştir. Bakınız; 1630 sayılı Dernekler Yasasının 35 nci maddesinde ne diyor: «Dernek yöneticileri derneği temsilden dernek amaçlarına uymayan toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılmazlar. Beyanda bulunamazlar, bildiri veremezler.»

Ancak; bugün derneklerin bildiri verdiklerini görüyoruz. Naçizane bu konuyu daha önce işlemiştim. Cumhuriyetin 50 nci yıldönümü dolayısıyla yayınladığım; «Özgürlük ve Anayasa Sorunları» kitabımda, kısmen bu noktaya da dokunmuş bulunuyorum.

Dernekler halen bildiri yayınlamaktadırlar. Haddizatında bunu yayınlarken de, zannedirim Dernekler Kanununun 41 nci mad-

desindeki bildiriyi daha önceden vilâyete, savcılığa vermeleri usulü konduğundan, bu usul sanki her derneğe yayınlama imkânı veriyormuş gibi yorumlanmaktadır. Bence yayınlamazlar. Ancak, bütün toplum, yani kamu vicdanı böyle bir yasağı, böyle bir uygulamayı kabul etmediği için, uygulanmamaktadır. Hatta, savcılar bu, bir değerli öğretim üyesi; «Her bildiri için iddianame tekarlar» dediler, yahut bazı bildirimler için, şu toplantının Dernekler Yasasına göre, derneğin amaçları dışına çıkıp çıkmadığı tartışılabilir ve bunun için iddianame takılabilir. Millettin veya grupların tek güvenci, kamu vicdanıdır. Burada, bu Barolar Birliği baskı grubu olduğu halde, bu kendi baskı grubunu dahi, şu toplantıyı yaparken genişletme çabasını göstermiş ve bunda başarı sağlamıştır; Cumhurbaşkanı'dan Anayasa Mahkemesi Başkanı ve Parti liderlerine kadar çağırarak suretiyle bu toplantıyı herkese maletmek istemiştir. Ama, ben böyle yorumluyorum, Barolar Birliğinin amacı bu olmayabilir.

Arkadaşımız, bu baskı grubu anlayışının demokratik düzenle bağdaşık bağdaşmayacağını soruyorlardı. Demokratik düzenden amaç, klasik demokratik düzeni anlıyoruz. Herkes demokratik düzende toplumu, yani karar verme organlarını, gücü yettiği kadar etkileyecektir. Nitekim Çağlar arkadaşımızın, kim örgüt yönünden güçlü ise o etkinliğini sağlıyor, diye biraz önce bu kürsüden bunun fiilî durumunu belirtmişti.

Bir saz grubu içerisinde tek telli sazın sesini duymak mümkün olmaz; ama bir akordiyon koyarsak, bu sefer de o saz grubunun sesini bastırır. Bir yurttaş olarak Faruk Erem'in toplumda etkili olması kolay değil; fakat Prof. Faruk Erem olarak, cezada fikrî yönden otorite olmuş bir Faruk Erem olarak bir akordiyondur, bir elektronik saz haline gelmiştir; fakat bu da yetmez, Barolar Birliği ile birlikte bu etkinliğini sağlar.

Bir senfonik orkestrada keman vardır. Keman senfonik orkestra içinde duyulmaz. Duyulamayacağı için kemanlar grubu yapılmıştır. Bir orkestrada bile, keman sesi için bir grup gerekmiştir. Aynı telden çalanlar, ki burada hemen hemen bizler de, ekonomik kamu düzeninin yasal esaslarına inmeye ve bu suretle siyasal organı bir yerde, bir yerde yönetimi sınırlamaya çalışırken, aynı telden çalan sazlar, aynı telden çalan kişileriz.

İşte, keman grubunun birlik olması ve bunun toptan çıkar-

diği ses tüm orkestrayı etkilemekte, sonuç istenilen güzel müziği, ahengi, toplumsal dengeyi sağlamaktadır. O halde, baskı gruplarının varlığı, demokratik düzenin gereğidir ve onunla çelişmez.

Teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Adil İzveren.

Adil İZVEREN (Prof. Dr.) — Sayın Başkan, değerli dinleyiciler; bir arkadaşımız bir soru tevcih buyurdular; «Bu tebliğleri okuyan savcılar daha açabilirler» demiş idim. Bu tebliğlerden bazı-rını demiştim. Yani arada ufak bir nüans farkı var ama, bu sözü beyler, gelişigüzel söylemedim, bililtizam söyledim. Ve kamuya yönelik hitaplarımızda daima biz dikkat ederiz, arada renklendir-mek için bile söylediğimiz, bazı tekerleme şeklinde bile olmuş ol-sa bazı sözler, bunlardan muayyen bir mana çıkarmaya ve daha etkili yapmaya çalışırız. Usulümüz budur.

Şimdi efendim, sabahki konuşmamda, biz dedik ki, demok-rasinin gelişme dönemlerinden bahsettik. Ve dedik ki bugün Ana-yasamızın 2 nci maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti bir sosyal hukuk devletidir, diye genel bir ilke vardır. Bu ilke acaba ne ka-dar geçerlidir? Bugün sorun budur; toplumsal yaşantımızda ve çalkantılarımızda: Şimdi, bu anlamda sorunun cevabında geliyo-rum.

Anayasamızda çok güzel, ilerici böyle ilkeler bulunduğu hal-de, Anayasamızın tatbikatı olan mevzuatımızı gözden geçirirsek, tamamiyle ters bir tablo ile karşılaşmış bulunuyoruz. Şöyle ki:

Alalım, Türk Ceza Kanununun 141 nci maddesini. Benim bil-diğim, Cumhuriyet tarihinin eski dönemlerinden beri ve bilhassa 12 Mart döneminden sonra da, çeşitli vesilelerle savcılar tarafın-dan ve çok yakinen tanıdığım bazı kişiler hiç yoktan, sebepsiz ola-rak, senelerce, komünist propagandası, solcu propagandası yapı-yor diye suçlandırılmışlar ve süründürülmüşlerdir. Peki, şimdi Anayasanın sosyal devlet yani ileri aşama dönemi ne dereceye ka-dar uygulanıyor? Bu bir.

Dernekler yasasını alalım. Bugün birçok dernekler ve bilhas-sa ileriye dönük fikir dernekleri vesaire, bütünü polis şeysi al-tındadır. Ben bunu kişisel görüş olarak belki saklardım burada;

fakat mademki hukuk iktisat kongresinde bulunuyoruz, söylemek mecburiyetindeyim. Ve bir namus vazifesi bilirim, hoca olarak.

Zannediyorum ki hâlâ yeni hazırlanmakta olan bir dernekler yasası daha da kısıtlama yoluna gitmektedir. E burada sosyal devleti bırakalım, hukukun kaçta kaç nisbetinde gerçekleştirileceği vatandaşların özgürlüklerinin teminat altına alınacağı söz konusudur. Bu bir.

İkincisi, Almanlar, gumi paragraf derler, bu gibi bazı kanun tekniği bakımından müphem görülen ifadeli paragraflara. Malûmu aliniz gumi, ileri geri çekilebilen kauçuktur. Yani istediğiniz yere çekilebilen elâstikiyette kanun maddesi... Bunu gayet tabii, iktidarı elinde bulunduran kimse, parti de gözetmiyorum ister AP olsun, ister CHP olsun, fakat bunu kullanabilir.

Gelelim savcılarımıza; savcılarımız maalesef savcılar kanunu ki ben de eski bir savcıyım, başımdan geçti, bir çok hadiseler işler ve savcılar bugün tam teminata sahip kişiler midir? Faruk bey hocamız anlatsınlar üst tarafını, ceza mütehasısı olarak. Bu böyle. Bu böyle olunca, şimdi bu tebliğlerin içerisine giren, mesele baskı grupları dendi... Gayet tabii bir savcı; efendim bu da sol propaganda, komünist propagandasıdır diye pekâla da sokabilir. Hiç tereddüdüm yoktur ve hukukçu olarak söylüyorum. Şimdi zanedirim bu kadar cevaplandırdım bunu. Gelelim ikinci sayın arkadaşımızın sorusuna.

Türkiye'de sosyal demokrasi kavramı, sosyal demokrasinin Türkiye'de uygulama olanakları nelerdir?

Şimdi efendim, bizim şimdiki Anayasamız, sosyal demokrasinin bütün temellerini ilkeleriyle koymuş bulunmaktadır ve muhtevası da okununca, hakikaten bir sosyal demokrasinin gerçekten uygulandığı takdirde, aşağı yukarı pekçok gereksinmelerini ihtiva eden bir Anayasadır. Şimdi peki, sosyal demokrasi nedir? Bendenizin tebliğimi tetkik buyuracak olursanız, orada gelişmesini anlattım sırayla. Sosyal demokrasi. Fransız devriminden sonra, yani 1789'daki devrimden sonra, yani klasik haklar dediğimiz kişisel özgürlükler; düşünce özgürlüğü, inanç özgürlüğü, ondan sonra dernek kurma özgürlüğü vesaire eşitlikler... Bunlar tam olarak sağlandıktan ve vatandaş için güvence, teminat altına alındıktan sonra, geliyor ikinci demokrasi aşamasına. Demokrasinin ikinci aşı-

ması, ki orada sosyalizmin etkisi altında olmuştur, sosyal devlet aşaması, ki ilk aşama biliyorsunuz 1917'de Rus ihtilaliyle bilimsel sosyalizm alanında Marksizm tam olarak uygulandı ve bugün de uygulanmaktadır ve sayın konuşmacı arkadaşlarımızdan bazıları da değindiler. Batıdaki gelişmeye gelince; Batıdaki gelişmede geniş halk gruplarına, arkadaşlarımızın halk sektörü dedikleri, bütün işçi, memur, maddi olanakları dar olan bütün sınıfların da halk yönetimine iştiraki ve ancak alelâde bir soyut, politik iştirak değil, yani parlamentoda temsil edilme bakımından, çıkarlarının korunması bakımından ve bu suretle İngiltere'de, Almanya'da işçi partileri kuruldu ve muhafazakâr, tutucu partilerin karşısında. Bugün bile İngiltere'deki... Ancak, sosyal denge denen, yani sermaye ve geniş maddi imkânlıklar çevreleriyle sermayesi ve varlığı olmayan halk grupları arasında denge sağlayan partiler ve bu suretle bu parlamenter dengeye bir sosyal politika edebiyatında ki daha ziyade Almanların geliştirdikleri bir terimdir; sosyal denge diyor. Sosyal denge, işte bugün solcu dediğimiz ve şey eden partilerin sağcı partiler karşısında kurdukları halk sektörü, halkı kalkındırarak vesaire özellikleri, hep bu sosyal dengenin sağlanması ve geliştirilmesi amacına yönelen çabalarıdır.

Şimdi, sosyal demokrasinin anlamı bundan çıkmaktadır. Sosyal demokrasi, maddi yönden varlıklı olan halk kesimleriyle ekonomik yönden dar ve sınırlı olan halk kesimleri arasında bu suretle çeşitli kesimleri temsil eden siyasi partilerden oluşan bir parlamenter siyasi dengeye sosyal politika edebiyatında sosyal demokrasi denir ve Alman müelliflerinden Gerhard Laypholz, ki yakın zamana kadar da kendisiyle şahsen, öğretim üyesi olarak temasım vardı Almanya'da, meselâ onun dünyada ilk defa ortaya attığı bir şey vardır; o da şu: Fransız devriminden sonra, ki bu soyut siyasi demokrasi dediğimiz demokratik sistemlerin bugün işte bu sosyal dengenin sağlanması için, bu dengeyi kurmaya yönelen partilerle oluşan sosyal denge çabasına aynı zamanda bu zat, yani Gerhard Laypholz, ekonomik demokrasiye yönelen bir oluşum içindedir demektedir, demektedir idi bundan 15 sene evvel, zannedirim ki son siyasi ve ekonomik dünya gelişmesine göre, ki diğer temas ettiğim bir zat daha var ve bizde de tercüme edilmiş: «Avrupa İşçi Hareketleri» diye meşhur bir kitabı vardır; Wolfgang Avendrot, onun teşhisine göre, bu ekonomik demokrasi gerçekleştirilmiştir ve en sonunda kavram olarak, yani gerek ekonomi kav-

ramı, gerek hukuki bir kavram olarak sosyal demokrasi aynı zamanda ekonomik bir demokrasidir, demektir. Onun için zannediyorum, ki cevap vermiş bulunuyorum. Ufak bir şey istirham edeceğim, o da: Yönetime katılma mevzuunda gayet kısa olacak.

Şimdi efendim, işçilerin yönetime katılması da, tabii yalnız işçiler değil, bütün memur kesiminin, diğer kesimlerin, yine ekonomik demokrasinin gerçekleştirilmesinde ve aynı zamanda sosyal dengenin sağlanmasında ve geliştirilmesinde bugün Avrupa'da en önemli bir sistem, yol ve çare olarak görünmektedir, ki buna İngiliz literatüründe «Endüstriyel demokrasi» demektedirler. Halbuki aslında bu Almanya'dan çıkmıştır, Weimer demokrasisi zamanında 1919'da ilk çıkan bir şeydir, o zaman geliştirilmiştir.

Şimdi burada takip edilen yol batı demokrasilerinde iki türdür. Birincisi, sendikalar vasıtasıyla bu gerçekleştirilmektedir ki, kısmen İngiltere'de, Kanada'da ve bazı İskandinav ülkelerinde Yani sendikalar, eğer bizim sendikalarda bu yolda gelişmiş olsalar, bunu pekâla güçlerini ortaya koyarak yapabilirler. Sendikalar, toplu sözleşme yolu ile, yani Kollektif Margening yoluyla bunu gerçekleştirmektedirler ve pekâla da muvaffak olmaktadırlar. Fakat Almanlar, ki daha ziyade her şeyi kanuna bağlayan bir millettir, bunu kanunla kesin olarak 1919 Weimer Anayasasından itibaren gerçekleştirmişlerdir ki, bu da dünyada halen en gelişmiş sistem olarak Almanya'da işlemektedir. Fakat bu yalnız yönetime iştirak'ten ibaret de değildir; aynı zamanda kâra iştirak unsuru da vardır. Meselâ Yugoslavların uyguladıkları sistem gibi. Ki bugün Yugoslav sistemi, yani bütün Yugoslav ülkesi komünizm şeyisi altında, yani güdümlü sosyalizm ilkelerine göre yönetilen bir memleket. Öyle olduğu halde, bütün büyük işletmelerde işçilere tevdi etmişlerdir ve işçi komiteleri vasıtasıyla kâra da iştirak etmek suretiyle en iyi neticeyi almaktadırlar. Bu neticelere biz 1973'te Zürih'te bir tartışma konusu olarak, ki yapılan bir tebliğden anlamış bulunuyoruz.

Teşekkür ederim efendim.

YÖNETİCİ — Sayın Turgut Tan.

Turgut TAN (Doç. Dr.) — Sayın Başkan, değerli üyeler; bana sorulan soruları, planlamanın hukukî sorunlarıyla ilgili olarak

soruluş sırası içinde değil; fakat bir mantıkî sıra bakımından, kendimce bu mantıkî sıra içerisinde cevaplandırmak istiyorum. Bu yüzden de cevaplandırmaya sayın Sav'ın sorusundan başlamak gerekiyor. O da; kalkınma planlarının yasama organınca onama biçimine ilişkin olarak.

Konuşmam sırasında, kalkınma planlarının bugünkü onama ve yürürlük sisteminin Anayasamıza, Anayasa sistemimize ters, yabancı bir yeni işlem türü yarattığını söylemiştim. Dolayısıyla yapılması gereken ilk iş; bu Anayasa sistemine yabancı ve ters dediğimiz işlem türünü ortadan kaldırmak ve dolayısıyla Anayasa sistemimize uygun bir onama sistemini kabul etmektir. Yani biz, dolayısıyla eleştirdiğimiz bir konuya ister istemez, mademki eleştiriyoruz, bir çözüm getirmek durumundayız. Bu çözümü, zamanın darlığı dolayısıyla burada söylememiştik. Tabii çeşitli çözümler akla gelebilir; fakat bu çözümler nihayet tek bir çözümün alternatifleri olarak düşünölmek gerekir. Bu tek çözüm de; yani Millet Meclisi kararı ile onama ve yürürlüğe koyma mümkün olmadığına göre bizim Anayasa sistemimize göre, o halde bir kanunla onayıp yürürlüğe koymak gerekecektir. Bir kanunla onayıp yürürlüğe koymak şeklindeki onama biçimi kabul edilirse, tabii, bu nasıl bir onama biçimi olacaktır? Yani kanunla onarsak biz, kalkınma planının bütününe kanun niteliği ve kuvveti mi vereceğiz? Şüphesiz zihinlerde tereddüt doğuran da bu olmuştur. Zaten 77 sayılı Kanun, yani Kalkınma Planının yürürlüğe konmasına ilişkin 77 sayılı Kanun Mecliste görüşölürken, kanun teklifinde kanunla onama biçimi öngöröldüğü halde, tartışmalar sırasında Mecliste, üç partiyi temsilen verilen önerge sonunda bugünkü bizim eleştirdiğimiz ve Anayasa sistemimize yabancı dediğimiz onama biçimi kabul edilmişti.

Demek ki baştan da, zaten bizim 77 sayılı Kanunun teklif edildiği şekilde de kanunla onama öngörölüyordu. Bu kanun bir onama kanunudur. Yani birkaç maddelik bir kanundur. Ekte sunulan Beş Yıllık Kalkınma Planının onanması, şeklinde ifade edilebilecek bir kanundur, maddelerinin formüle edilmesi değişik olabilir. Nitekim, bu tip onama sistemleri aslında yeni de değildir. Fransa'daki plan da böyle onanmaktadır, İtalya'daki plan da böyle onanmaktadır, Belçika'daki plan da bu şekilde onanmaktadır. Tabii bunu burada zamanımız mümkün değil, böyle bir onama biçiminin de kendi içinde ne tip alternatifler taşıyabileceği ayrıca

tartışılabilir. Ama bizim önerdiğimiz çözüm şekli, bugünkü aksaklığa ve karanlık duruma çözüm olarak da bir kanunla onanması ve bunun bir onama kanunu olmasıdır, hiç bir zaman, tereddütleri dağıtmak için söyleyeyim, bu kalkınma planının bütününe bir kanun niteliği ve kuvveti kazandırılacak anlamına da gelmemektedir. Bir kere, bizim Anayasa sistemimize uygun bir hukukî işleme plan onanmış ve yürürlüğe konulmuş olacaktır.

Yine bununla ilgili olarak ikinci bir nokta; bugün Türkiye'de şu tip uygulamalarla karşılaşmaktadır: Meselâ Bakanlar Kurulu proje ihale usulüne ilişkin esasları belirleyen bir karar almıştır. Bizim Anayasamıza göre, kanun olmayan yerde yürütme olmaz, Anayasamızın 6 ncı maddesi açıktır, orada der ki: Yürütme, kanunlar çerçevesinde Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilir. O halde, yürütmede bulunabilmek için, idarenin yürütme görevini yerine getirebilmesi için temelde bir kanuna ihtiyaç vardır. Bizim Anayasamız maalesef bazı noktalarda çok kanuncu bir anayasadır, devamlı kanun arar.

Bakanlar Kurulu, demin sözünü ettiğim, proje ihale usulüne ilişkin esasları saptayan kararını beş yıllık plana dayandırmıştır, yani «bu kararımı beş yıllık plana dayanarak alıyorum» demiştir. E şimdi bugünkü onama sistemine göre ortada bir kanun olmadığına göre, plan bir kanun kuvvetinde olmadığına göre, nasıl olur da yürütme organı buna dayanarak bir düzenlemede bulunur ve proje ihalesine ilişkin esasları saptayabilir? Bu, Danıştaya gelmiştir. Dava açmıştır özel birtakım mimarlık büroları bu esaslara karşı. Danıştay burada bu konuyu tartışmaktan kesin olarak kaçınmıştır. Yani nasıl olur da kanun olmayan yerde, adeta bunun anlamı şudur: Yürütme organı Türkiye'de otonom bir düzenleme yetkisine sahiptir, demek anlamına gelir. Oysa, Türk Anayasası karşısında yürütme organının bir otonom düzenleme yetkisi söz konusu değildir, kanun olmak gerekir. Demek ki, daha fazla konuyu dağıtmak istemiyorum, aslında çok daha fazla söylenecek şeyler var, bu tip birtakım güçlükler vardır Türk hukukunda bugün; planın onanması ve yürürlüğe konma sistemine ilişkin olarak. Demek ki bizim önerdiğimiz çözüm, birkaç maddelik bir onama kanununun bu tip hukukî sakıncaları ortadan kaldırdılabileceğini sanıyorum.

Bu, plandan bir nebze için uzaklaşıp, yıllık programlar için de söylenebilir. Şöyle ki: bizim 91 sayılı Kanunda hazırlanan büt-

çelerin yıllık programlara uygun olacağı hükmü getirilmiştir. Oysa hukukta, siz değerli üyelerin çok iyi bildiği gibi, hukukî işlemler arasında bir hiyerarşi söz konusudur; kanun vardır, tüzük yönetmelik vardır ve bir alttaki bir üsttekine aykırı olamaz. Yani bir uygunluk üsttekine karşı daima söz konusu olabilir. Oysa, bizim hukuk sistemimizde bütçe bir kanunla kabul edilmektedir. Yıllık programlar bir Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilmektedir. Bu şekilde adeta hukukun temel ilkelerinden olan, hukukî işlemler arasındaki hiyerarşiyi nerdeyse tersine döndürmek gibi bir durum var. Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilen bir işleme, siz kanunla kabul edilen bütçeyi uydurmak zorunluğunu bir başka kanunla getirmiş oluyorsunuz. Demek ki, hukukî işlemleri açıklığa kavuşturacak ve hukukî işlemler arasındaki hiyerarşiyi aydınlatacak yeni düzenlemelere gerek vardır.

Şimdi, sayın Sav'ın bu sorularından, sayın Kuntman'ın sorularına geçmek mümkün ve sayın Kuntman'ın ikinci sorusunu cevaplamak mümkün. Orada Kuntman; daha önceki oturumlardan birisinde, Doç. Beyarslan'ın; kalkınma planının Anayasanın 41 nci maddesine aykırılığı dolayısıyla Anayasa Mahkemesine iptal davası açılabilirliğini savunduğunu söyledi. Bu konuda bizim ne düşündüğümüzü sordu.

Bu aslında bir doktrin tartışmasına sebep olabilecek bir sorun olmaktan uzaktır. Bu gayet açıktır; bugünkü yürürlükteki sistem içerisinde kalınmak şartıyla kalkınma planının Anayasaya aykırılığını Anayasa Mahkemesi önüne götürmek mümkün değildir. Bunun doktrinde tartışılacak tarafı yoktur. Çünkü Anayasa Mahkemesinin neyi denetleyeceği saptanmıştır hukuk kuralları tarafından. Oysa kalkınma planı ne kanundur, ne Meclis içtüzüğüdür, ne de bir dokunulmazlık kararıdır. Bunların tamamen dışında, kendine özgü, atipik bir karar, Millet Meclisi kararı şeklinde görülmektedir. Binaenaleyh böyle bir durum Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasanın 41 nci maddesine uygunluğunu denetlemek mümkün değildir. Fakat belki biraz ileri gidilip şöyle bir düşünce ileri sürülebilir: Kanunların Anayasanın 41 ve 129 ncu maddesine uygunluğu denetlenebilir mi? Sorunu ortaya çıkabilir. Yani, herhangi bir kanunun Anayasaya aykırı olduğu, Anayasanın 41 ve 129 ncu maddelerine aykırı olduğu ileri sürülebilir mi? Bunun ileri sürülmesi için herhangi bir engel yok. İşte bunun denetlenmesi sırasında Anayasa Mahkemesi tarafından, herhangi bir ka-

nunun, 41 ve 129 ncu maddelere uygunluğunun denetlenmesi sırasında, sabahki oturumda belirttiğim referans norm yolundan ve ya yönteminden yararlanarak, planlardan, kalkınma planından bir referans normu olarak sırf ve 41 ve 129 ncu maddenin kapsamını, açıklığını belirlemek için Anayasa Mahkemesinin yararlanması mümkündür.

Sayın Kuntman'ın bir başka sorusu da; plan ve programlara uygunluğun bir yaptırıma bizim sistemimizde öngörölmüş müdür? Ve varsa nedir?

Plan ve programlar uygunluğun, uygun davranmanın yaptırımını, yani bunlara aykırı davranmanın müeyyidesi, özel olarak düzenlenmiş değildir bizim hukuk sistemimizde. Ancak, bizim hukuk sistemimizde, daha önce mevcut olan hukukî olanaklardan yararlanarak plana uygunluğu nasıl sağlayabiliriz, plana uygun davranmayı nasıl sağlayabiliriz, sorunu ortaya çıkmaktadır ki, kendileri esasen birtakım maddeleri, Anayasa ve Ceza Kanunu maddelerini göstererek bu hükümlerden yararlanmanın mümkün olduğunu söylediler. Aslında bizim de bu açıklamaya bu açıdan katabileceğimiz pek fazla bir şey yok. Yalnız şunu belirtmek lâzım: Plana uygunluk derken neyi anlamak gerekir? Çünkü, sayın Kuntman açıklamalarını daha çok, planda öngörölen kamu harcamaları ile sınırlandırdılar. Yani, planda öngörölen kamu yatırımlarının planda öngörölen derecede veya miktarda gerçekleştirilmemesi halinde bundan ne gibi sorumluluk çıkabilir ve mekanizması nedir şeklinde koydular. Oysa, plana uygunluk dendiğinde yalnızca planda öngörölen kamusal yatırımların gerçekleştirilmesi anlaşılmamak gerekir. Bunun yanında planda öngörölmüş tedbirler vardır. Bu tedbirlerin de, eğer plan kamu kesimi için emredici ise, ki öyle olduğunu plan kendisi söylemektedir, bu tedbirlerin uygulanıp uygulanmamasından ne tip bir yaptırım yolu öngörülebilir? Tabii bu tedbirler de aslında çeşitli açılardan ele alınabilir. Bu tedbirlerden bazıları doğrudan doğruya yasama organına yönelmektedir. Yani, şu şu yönde kanun çıkaracaksınız veyahut da şu konularda mevcut kanunları şu yönde değiştireceksiniz, demektedir. Demek ki tedbirlerin bir kısmı, yasama organına doğrudan doğruya birtakım şeyler yapmaya zorlamaktadır. Yasama organı bunu yapar mı, yapmaz mı, yapmazsa ne olur meselesi ortaya çıkmakta ve kaldı ki, yasama organı kendisi planı kabul ederek bizzat kendisini sınırlamış olmakta.

Diğer bir kısmı yürütme organı ve idare ile ilgili. Yürütmeye, şu yönde düzenlemelerde bulunacaksın veya mevcut şu düzenlemeleri şu yönde değiştireceksin, şeklinde olmakta. E bunu daha fazla yaymadan şu kadarını söyleyeyim yaptırım konusunda; bir kere sayın Kuntman'ın değindiği gibi, Anayasanın 105 nci maddesinden hareket edip, Başbakanın ve bakanların, hükümetin genel politikasına ve bakanların da kendi hizmet alanlarıyla ilgili olarak yürütülen politikada siyasal sorumlulukları davet edilebilir. Nitekim Türkiye'de bunun, planlı döneme geçildikten sonra örnekleri görülmüştür. Meselâ; yakınlarına ve kardeşlerine sağlamış olduğu kredilerin temin edilmişinde ve yatırım indiriminden istifade ettirilmelerinde beş yıllık kalkınma planına aykırı hareket ettiği ve bu fiillerinin Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesi kapsamında girdiği iddiasıyla zamanın Başbakanı hakkında; Keza; ikinci beş yıllık planın petrol sanayii bölümünü değiştirerek tatbik etmesiyle 77 sayılı Kanunun 4 ncü maddesine aykırı hareket ettiği ve bu fiilin Anayasanın 129 ncü maddesine aykırı olduğu iddiasıyla zamanın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı hakkında, Anayasanın 90 ncı maddesine dayanılarak Meclis Soruşturmaları açılmıştır. Ama, böyle bir siyasal denetim yolunun etkin olduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim parlamenter sistemin mantığından kalkarsak, o hükümet, o parlamentonun çoğunluğundan çıkmıştır, binaenaleyh o çoğunlukla parlamento arasındaki ilişkiyi, bağı bir tarafa bırakıp, hükümetin siyasal sorumluluğunun gerçekleştirilebileceğini söylemek biraz hayal gücünü zorlamak olur. Demek ki, Ceza Kanununda sözü edilen maddelerden yararlanmak mümkündür; fakat asıl belki, planlı döneme geçişten sonra geliştirilmesi gereken bir mekanizma, bütçe harcamalarının yıllık programlara uygunluk açısından denetimini sağlayacak bir mekanizmanın geliştirilmesidir. Ancak, işte böyle, yani bütçe harcamalarının yıllık programa uygunluk açısından denetimini yapabilecek bir mekanizma geliştirildikten sonradır ki, ilgililerin plana ve programa aykırı harcamalardan dolayı mali sorumlulukları gerektirilebilir. Tabii bu, Sayıştayın değerli mensuplarının üzerinde düşünmesi gereken, üzerinde durulabilecek, geliştirilebilecek bir denetim mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu denetimle ilgili olarak nihayet son bir nokta: Mevcut yargısal denetim, özellikle idarî yargı denetimi, kısmen plan uygulamasını, plana uygunluğu sağlayabilecek belki dolaylı bir yaptırım olarak kabul edilebilir. Sabahki oturumdaki konuşmam sıra-

sında verdiğim yabancı sermayeyi teşvik kanunu uygulamasında meselâ; orada planda, yabancı sermayenin gelişine kapalı tutulmuş olan sektörlerle, ekonomik kesimlere yabancı sermaye getirilmesine izin verildiği takdirde, Bakanlar Kurulu plan düzenlemelerini dikkate almaksızın, bu tip yabancı sermaye izinleri verme yoluna gittiği takdirde, açılacak davalarda Danıştay denetimi sırasında bu plan düzenlemelerine dayanabilir ve diyebilir ki, bu ekonomik sektörler, aslında yürürlükte olan plana göre yabancı sermayeye kapatılmış, yabancı sermayenin getirilmesine gerek olmayan ekonomik kesimler olarak ilân edilmiştir. Binaenaleyh, idare, takdирini yanlış kullanmıştır, diyebilir ve bunu denetleyebilir. Bu, işte plana uygunluğun denetimini sağlayan dolaylı bir yol olarak da kabul edilebilir.

Bunun yanında son bir soru da Danıştayın değerli mensuplarından sayın Dinçer tarafından soruldu ve şöyle bir nokta ile bağlandı: Danıştay evet bu tip çelişkili kararları vermektedir; fakat Danıştayı böyle bir çelişik duruma iten, aslında söz konusu olan siyasal tercihlerdir. Danıştay siyasal tercihleri denetlemekten kaçınmaktadır, demektedir. Oysa, sanıyorum ki pek bu kadar baste indirgemek kolay olmasa gerekir. Bütün denetlenen şeyler, özellikle yıllık programların başında yer alan, yıllık programın uygulanması, koordinasyonu, izlenmesine ilişkin esaslar, siyasal tercihlerle ilgisi olmayan, tamamen idarî tedbirler niteliğindedir. Bunun siyasi tercihle ilgisi yoktur. Ancak, plandaki bazı düzenlemeler belki, siyasi tercihlerle ilgilidir. Zaten biz onun çok fazla üzerinde durmadık. Yani Danıştay denetimi açısından onun üzerinde durmadık. Oysa, özellikle uygulama kararı denilen, baştaki kararlardaki düzenlemeler tamamen idarî düzenlemeler niteliğindedir ve Danıştayın bundan kaçınmaması gerekir. Kaldı ki, Danıştayın çelişik durumdan da çıkması gerekir. O da; hem bir yandan yürütme organının düzenleyici işlemini diyeceksiniz, hem de bunu denetlemek mümkün değildir diyeceksiniz. Bu ikisi mümkün değildir, bağdaşmamaktadır. Bu çelişkidен Danıştayın kurtulması gerekir, Kaldı ki, Danıştayımızın zaman zaman son derece cesur davranışları da vardır. Bir örnek vererek açıklamak gerekirse; aslında Danıştayın yaptığı denetim elbetteki hukuka uygunluk denetimidir; fakat bizim Danıştayımız, meselâ Fransız danıştayının gösterdiği çekingenliğe rağmen, çekingen davranmayıp, adeta hukuka uygunluk denetimini yerindelik denetimine, yani oportünite dediğimiz denetime bile dönüştürebilmektedir. Meselâ; devalüasyon

kararı ile ilgili olarak yapılmış bazı işlemlerin denetlemesi sırasında, işlemleri sadece hukuka uygunluk açısından denetlemekte, memleket gerçeklerine de uygun olduğundan, deyimini kullanmaktadır. Ne demektir memleket gerçeklerine uygunluk? Yani Danıştay adeta burada bir, siyasal tercihte bulunuyor demeyeyim ama, hukuka uygunluk denetiminin her halukârda dışına çıkıyor demektir. Demek ki Danıştay isterse bu denetimini pekâla, hukuka uygunluk denetimi dışında, özellikle tabii idarenin takdir yetkisi ile ilgili olarak kaydırabilmektedir. Tabii Danıştayın takdir yetkisi konusunda denetimini kullanırken dayanması gereken objektif kriterlere, burada zamanımız dar olduğundan değinmiyorum. Yalnız, sözlerime son vermeden önce, bana sorulmuş bir soru olmakla beraber, sayın Oral'ın, bir siyaset adamı olarak tereddütlerine burada bir nebze değinmek isterim.

O tereddütler de, kendilerinin ifadesine göre ki, son derece haklılardır; planlamanın Türk devlet yapısı içerisinde nerde olduğunun pek iyi anlaşılmamış olmasından gelmektedir. Türkiye'de bugün adeta herşey Devlet Planlama Teşkilâtından sorulmaktadır. Bilmem nerede alınacak bir kamyonetten tutun da, çok daha önemli bir ilke kararına varıncaya kadar her şey planlanmadan sorulur hale gelmiştir ve planlama, başta kurulduğu küçük birim niteliğini kaybedip, adeta bugün bir bakanlık haline gelmiştir; adı yalnız Bakanlık değildir, Müsteşarlıktır. Bir özelliği de Başbakanlığa bağlıdır.

Şimdi planlamadaki bu girişim aslında belirli bir şeyi yansıtmaktadır. Şu soruya iyi cevap verilmesi lâzım Türkiye'de: Planlama siyasal iktidarın, hükümetlerin bir kurmay heyeti midir, bir danışma birimi midir; yoksa bazı prensip kararlarını alan ve bu kararlara uygun idarî işlemler de yapabilen bir uygulayıcı makam mıdır, birim midir? Bunun açıklığa kavuşturulması lâzım. Bunun açıklığa kavuşturulması aslında, siyasal iktidarlara planlama arasındaki sürtüşmeleri de büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır. Çünkü, eğer bir hazırlayıcı makam, kararların hazırlanmasında bir kurmay hizmeti gören makamsa, bir danışma birimi ise, siyasi iktidarlar zaten buraya el atmak istemezler. Ama aynı zamanda uygulayıcı bir birim haline gelirse, o zaman işte siyasi iktidarlar oraya el atıp, kendileri paralelinde düşünen kişileri yerleştirmek gereğini duymuşlardır. Nitekim teşvik politikasının planlama içinde uygulanması sonucudur ki, birtakım planlama üzerindeki siya-

sal baskılar ortaya çıkmıştır. Bu dairenin, yapılan eleştiriler sonunda ayrılması oradan, aslında isabetli bir iş olmuştur. Keza, uzun bir süre Planlama Teşkilâtı, açılan davalarda taraf olmadığı halde, 1967 — 1968'den itibaren Planlama Teşkilâtı, özellikle idari yargıda davalı durumuna düşmüştür. Ve üç sene içerisinde 150 davada taraf olduğu görülmektedir. Bu da planlamanın fonksiyon değiştirmesi ile yakından ilgili bir konudur. Demek ki Türkiye'de önemli bir sorun da; planlama örgütünün devlet içindeki yerinin de iyi belirlenmesine bağlıdır.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Sami Türk.

H. Sami TÜRK (Dr.) — Sayın Başkan, sayın delegeler, konuklar; sabahki oturumda bize tanınan sürenin sınırlı olması yüzünden yeterince açıklamak olanağı bulamadığımız konularda bana sorulan sorular dolayısıyla bazı açıklamalarda bulunmak istiyorum.

İlk soru sayın Erdoğan Bigat'tan gelmişti. Sayın Bigat; Millet ve halk ayrımı ve bir de millet ve halk sektörü kavramları üzerinde durmamızı istemişlerdi. Kısaca bu konudaki görüşlerimi arz edeyim.

Daha önce bu konuya değinen meslektaşlarımla belirttikleri gibi millet somut, hukukî bir kavramdır ve devletin unsurlarından biridir. Halk ise, somut sosyal bir kavramdır. Sözlüğe baktığınızda halk kelimesinin çeşitli anlamlarla karşılanmış olduğunu görürsünüz; fakat bu tartışmalarda yararlı olabilecek iki anlam üzerinde durmak istiyorum. Bu son söylediğim somut sosyal bir kavram olarak halk, geniş ve dar anlamda iki biçimde tanımlanabilir.

Geniş anlamda halk, milleti oluşturan insan topluluğudur. Bu anlamda biri soyut, biri somut kavram olmak dışında, aralarında bir fark yoktur, bir özdeşlik söz konusudur. Bu anlamda herkes, halk ve millet olarak farklı sosyal birimler içerisinde değildir.

Dar anlamda halk ise, ki bu halk sektörü bakımından önemlidir. İşçi, köylü, esnaf, sanatkâr, memur gibi dar gelirli ve küçük üreticileri kapsayan bir sosyal birimdir. Bunun sınırları kesinlikle çizilemez; ama bu örnekler halktan, halk sektörü içerisinde neyin kastedildiğini anlatmaya yeter.

Bunu topluca ifade etmek istersek, toplumda henüz ağırlıklı bir ekonomik iktidara sahip olmayan geniş tabakaları halk olarak adlandırıyoruz. Yani millet dediğimiz bütünü, yahut da geniş anlamda halk dediğimiz büyük bütünü büyükkesimini halk olarak alıyoruz. İşte halk sektörünün amacı, bu ekonomik bakımdan zayıf olan insan topluluklarını, ekonomik bakımdan güçsüz tabakaları güçlendirmek, böylece toplumdaki büyük gelir farklarını ortadan kaldırmak ve benden önce sayın İzveren'in çok isabetli bir deyimle ifade ettikleri gibi; toplumda sosyal dengeyi sağlamaktır.

Şimdi burada daha önce bazı sorular soruldu; «Ben halka dahil miyim, değil miyim?...» Aslında herkes kendi ekonomik gücüne göre halk sektörünün güçlendirmeyi amaçladığı insan topluluğu içinde olup olmadığını belirleyebilir. Bunda bir zorluk yoktur.

Şimdi, millet ve halk sektörü ayrımına geçiyorum. Türkiye'de bir siyasi kuruluş halk sektörü üzerinde durmaktadır. Bir başka siyasi kuruluş da millet sektörü kavramını ortaya atmıştır. Şimdi halk sektörünün ne olduğunu burada değerli konuşmacılar ve ben anlatmaya çalıştık. Biraz millet sektöründen söz etmek isterim.

Millet sektörü üzerinde duran bu siyasal kuruluş yandaşı ideologların açıklamalarından anladığımıza göre, bu görüşün yandaşları, milliyetçi-toplumcu görüş olarak adlandırılmaktadır bu, milliyetçi-toplumcu görüş yandaşları, toplumu altı sosyal dilime ayırmaktadırlar. Bu altı dilim: İşçi, işveren, köylü, esnaf, memur ve serbest meslek mensuplarıdır. Milliyetçi-toplumcu görüş, bu altı sosyal dilim mensuplarını birlikler halinde örgütlemek istemektedir. Bu örgütlemeye ilke tek ve zorunlu sendikacılık ilkesi olacaktır. İşte bu birliklerin yatırım kuruluşları vardır; bunların adları da tasarruf ve yatırım sandıkları olmaktadır. Yani toplumdaki altı sosyal dilimin, tek ve zorunlu sendikacılık ilkesine göre kurulmuş sendikaları ve bunların tasarruf ve yatırım sandıkları olacaktır.

Halk sektörü ile millet sektörü arasındaki farklar pek çoktur. Şu kadarını söyleyeyim; bir defa şu milliyetçi-toplumcu görüşü özetlerken anlattığım gibi, millet sektörü düşüncesinin kooperatif bir devlet yapısına dayandığı açıktır. Oysa halk sektörü, çoğulcu demokratik rejim ilkesine dayanmaktadır. Bu çok kesin bir farktır; millet sektörü ve halk sektörü terimlerindeki benzerliklerin örtemeyeceği büyük bir farktır.

Öte yandan, bir başka farka değineyim; millet sektörü işvereni de kendi tek ve zorunlu sendikası içerisinde yeniden tasarruf ve yatırım sandığı halinde örgütlemek istemektedir. Oysa işverenler, toplumda üretim araçlarına sahip insanlar olarak, yani kapitalist sınıf olarak, halk sektörünün kendileriyle zaten bir denge kurmaya çalıştığı sınıftır. Çünkü deminki açıklamalarımın anlaşılacağı gibi, halkın, halk sektörünün hareket noktası olarak seçtiği büyük topluluğun temel ögesi işçi sınıfıdır. Bu dengenin halk sektörünce sağlanması söz konusudur. Halk sektörünün zayıf tabakaları güçlendirmesi söz konusudur. Oysa millet sektöründe işveren sınıfı, bir de bu millet sektörü aracılığı ile devreye girmekte ve o şekilde kurulması düşünülen dengenin herhalde kolayca gerçekleşmesine olanak kalmamaktadır.

Öte yandan, halk sektörü, vatandaşların kendi özgür iradele riye kuracakları kooperatifler ve halk anonim ortaklıklarına büyük ağırlık vermektedir. Yoksa, toplumdaki altı sosyal dilimin zorunlu örgütlenmesi biçiminde ortaya çıkacak tasarruf ve yatırım sandıkları değil. Bunun dışında yine, özgür sendikacılığın halk sektörüne kazandırılması söz konusudur. Yoksa, millet sektöründe olduğu gibi tek ve zorunlu sendikacılığın adeta ülkenin altı tasarruf sandığı ile ekonominin yönlendirilmesi değil.

Sayın Enver Arslanalp, isteğe bağlı ve zorunlu tasarruflar üzerinde durarak, halk sektöründe tasarrufun etkinliğinin sınırlı olarak gözüktüğünü, toplumda yüksek gelir düzeyindekileri örgütlemek anlamı taşıdığını söylediler ve bu konuda benim düşüncelerimi sordular.

Sayın delegeler, günümüzde sermaye birikimi, küçük tasarrufları örgütlemek sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle halk sektöründe bu söz konusudur. Şimdi, halk sektöründe, sayın Arslanalp'ın değindiği her iki tasarruf yolundan da belirli ölçüde yararlanılacaktır. Yani hem isteğe bağlı tasarruflar, hem de zorunlu tasarruflar söz konusudur halk sektöründe.

İsteğe bağlı tasarruflar için halk sektörü politikasının yapabileceği; özendirici ve yönlendirici tedbirler almak olacaktır. Yani, halk sektörü kuruluşlarına tanınacak bazı kredi kolaylıkları, gümrük kolaylıkları, halk sektörüne yatırım yapan insanların kâr paylarının belirli bir orana kadar vergilendirilmemesi, bu gibi tedbirlerle isteğe bağlı tasarrufların halk sektörüne yönelmesi sağlanacaktır.

Zorunlu tasarruflara gelince, bunlar halen, toplumumuzda bilindiği gibi OYAK, MEYAK, İYAK gibi kuruluşlar için uygulanmaktadır veya uygulanması tasarlanmaktadır. Bir de bunun yanında bizim önerdiğimiz; taban fiyatları ve ücretler gibi gelirlerde sağlanacak ve üretici veya işçinin olağan bekleyişlerini aşacak artışların bir bölümünün dayanıksız tüketim mallarına yönelmesini önlemek ve onların bir fonda toplanarak yatırımlara dönüşmesini sağlamaktır. Yani, halk sektörü için öngördüğümüz zorunlu tasarruflar işçinin veya üreticinin ücret artışında, yahut taban fiyatı artışında olağan bekleyişini aşan miktarlardan belirli bir bölümünün kesilmesi ve belirli fonlarda toplanarak yatırımlara yönltilmesi söz konusudur.

Sayın Arslanalp'ın diğer sorusunda söyledikleri; tasarruf etkenliğinin sınırlı olması sorunu: Ben de sabahleyin sunduğum bildiride arz ettiğim gibi, toplumda tasarruf olanaklarına sahip insanların miktarını nüfusumuzun % 20'sinden fazla görmemekteyim. Şimdi bu kesim tasarrufa özendirilecektir. Bu açık. Ama geri kalan kısmın, geri kalan % 80'in de bir servet oluşturmak politikası ile gelirlerinin yükseltilmesi ve bunun bir bölümünün ortak yatırımlara yönltilmesi zorunludur. Bu, toplumda bir servet transferini, bir gelir transferini öngörür. Bu yapılmadığı sürece, sayın Arslanalp'e katılıyorum, halk sektörü uygulaması, toplumda zaten tasarruf olanaklarına sahip insanların, olanaklı insanların örgütlenmesinden öteye gidemeyecektir. Bu yüzden, sayın Arslanalp'ın kaygılarına katılıyorum ve onun içindir ki, halk sektörü için bir servet oluşturma politikasının izlenmesini zorunlu koşul olarak görüyorum. Ancak bu biçimdedir ki, toplumda büyük gelir farkları ortadan kalkabilecek, toplumda sosyal adalet sağlanabilecek ve halk sektörü amacına ulaşabilecektir.

Sayın Kâmuran Ardiç; dışarıdaki işçi dövizlerinin yurda çekilmesi için, benim önerdiğim pirimli kur sisteminin yeterli olup olmadığını sordular. Elbette yeterli değildir. Bu zaten halk sektörü için alınabilecek özendirici tedbirlere örnek olarak verilmiştir. Bunun yanında başka tedbirlerin de alınması şarttır. Bunlardan yine birkaçına örnek olarak değinmek isterim.

Son yıllarda yurt dışındaki işçilerin tasarruflarını toplamak amacıyla yurt dışında ve yurt içinde çeşitli anonim ortaklıklar kurulmuştur. Bunlar, çoğunluklu, önceden iyi projelenmemiş, önce-

den iyi seçilmemiş alanlara yatırım yapmaya kalkışmışlardır. Bunların bir bölümü, her zaman güvenilir sayılamayacak kimseler tarafından örgütlenmiştir. Ve hemen her gün gazetelerde, bunlarla ilgili bir yolsuzluk haberini okumak olanağı vardır. Son yıllarda kurulan ve adına hemşeri şirketleri denilen anonim ortaklıkların sorunları gerçekten pekçoktur, bunların içerisinde başarılı olanlar, maalesef, demin arz ettiğim nedenlerden dolayı azdır. Bu ortaklıkları hem verimli alanlara yatırım yapmaya yöneltmek, hem de güvenilir yönetimlere kavuşturmak gereklidir.

Türk mevzuatı, anonim ortaklığın kuruluşuna öncülük eden, bu yolda gerekli girişimleri yapan ve örneğin Amerikan hukukunda, girişimci kişiler ile anonim ortaklığın kuruluşunda sadece belirli bir sermaye payını üslenen kişiler arasında sorum yönünden herhangi bir ayırım yapmamaktadır. Oysa bu yurt dışındaki işçilerin tasarruflarını toplayan anonim ortaklıklarda, herhangi bir kimse, herhangi bir girişimci buradan çıkıyor, Almanya'yı, Belçika'yı veya Hollanda'yı dolaşarak burada binlerce işçinin taahhüt-namelerini alıyor ve ondan sonra bu ortaklığı bir ani kuruluş yoluyla (Aslında tedrici kuruluş olduğu halde bir ani kuruluş yoluyla) meydana getiriyor. O yüzden, Türk mevzuatında da artık anonim ortaklıkların kuruluşuna gerçekten öncülük eden kimselerin sorumluluğunu diğerlerinden ayırmak ve düzenlemek gerekir. Sermaye piyasasını teşvik ve düzenleme kanun tasarısı ile beraber herhalde bunun da ele alınmasında yarar görüyoruz.

Öte yandan, halk sektörü kuruluşlarının, yurt dışındaki işçilerin güvenini toplayabilmesi için yapılabilecek işlerden birisi de, bir halk sektörü proje ofisinin kurulmasıdır. Bu kuruluş, halk sektörü kooperatif ve anonim ortaklıklarının yapacakları yatırım alanlarının seçilmesinde, projelerin hazırlanmasında yardımcı olmakla görevli olacaktır.

Nihayet, halk sektörü kuruluşlarına doğrudan doğruya devletin katkısı düşünülebilir. Türk — İş'in yurt dışında yaptığı bir araştırmadan anlaşıldığına göre, işçiler, devletin öncülük edeceği ortaklıklara katılmaya hazır olduklarını bildirmişlerdir. İşte bu düşünceyledirki sabahleyin de değinmiştim, Ecevit Hükümeti zamanında Hayat Holding kurulmak istenmiştir. Hayat Holding, daha çok iktisadi devlet teşekküllerinin katılmasıyla kurulacak bir holdingti ve amacı, işçi tasarrufları ile birlikte çeşitli alanlara ya-

tırım yapacak anonim ortaklıklar kurmaktı. Ve bu Hayat Holdingin amaçları arasında, kendi payları, kendi ortaklarının payları dışındaki paylar için kâr garantisi vermek de söz konusu idi. Bu da işçilerin yurt içerisine tasarruflarını göndermeyi sağlayabilecek başka bir tedbir olabilir.

Bu örnekleri çoğaltmak olanağı vardır; ama sabrınızı kötüye kullanmak istemiyorum. Bu ve benzeri özendirme ve yönlendirme tedbirleriyle yurt dışındaki ve yurt içindeki işçi tasarruflarının, halk tasarruflarının halk sektörü içerisinde toplanması ve ülke kalkınması yararında kullanılması olanağı vardır.

Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Sayın Cengiz İlhan.

Cengiz İLHAN (Avukat) — Efendim bendenize Orhan Barlas ve Hamdi Mehter beyler sual tevcih etmiş bulunuyorlar. Sırasıyla cevaplandırmak istiyorum. Orhan Barlas beyin sorusu şu :

Tüketim olayı, ya da konuşmamın başlığı ile bir hukukî kavram olarak tüketim, bugünkü hukukî düzen içerisinde mi ele alınmıştır? Şüphesiz. Daha önce arz ettiğim gibi, ben, Borçlar Hukukunun gerek genel kurallarının, gerekse alım-satım sözleşmesi kurallarının tüketim hadisesini karşılamakta yetersiz kaldığını, alım-satımın dışında, Borçlar Hukukunun genel kuralları dışında bugün bir tüketim olayının ortaya çıktığını, bunun sosyal bir olay olduğunu, bu sosyal olayın hukukça düzenlenmesi lâzım geldiğini arz etmiştim. Tabii şu arzımız içerisinde içinde yaşadığımız hukuk düzeninin bir eleştirisi söz konusu olmuş oluyor. Bunu ayrıca belirleme fırsatını verdiği için teşekkür ederim.

Orhan Barlas beyin sorusunun ikinci kısmı şu: Ekonomi, yani bu ekonomi sistemi dışında bir yarar sağlar mı? Bu önemli bir soru sanıyorum. Yani kolektivist bir ekonomide tüketim olayı, ya da bir tüketim hukuk söz konusu olabilir mi? Şeklinde anlıyorum ben soruyu. Şüphesiz kolektivist bir ekonomi içerisinde, kapitalist bir ekonomiye nazaran durum farklı. Herşeyden önce, üretim araçlarının mülkiyeti kolektivist. Ancak, bir noktayı da gözden kaçırmayalım. Bugün her ne kadar kolektivist ekonomide üretim araçları topluma ait düşünülüyorsa da, pratikte bunların sahibi devlet olarak gözüküyor. İkincisi de, ister ekonomi kolektivist ol-

sun, ister kapitalist olsun, üretim şekli, yani endüstri aynıdır. Aynı teknoloji kullanılarak üretim yapılmaktadır. Tüketim olayında tüketiciyi korumayı gerektiren unsurlardan bir tanesi de, bu endüstri imalatı, yani üreticinin belirsiz olması, satıcının belirsiz olması durumudur. İkinci nokta da, tüketici aynı zamanda ekonom bakımından sömürülmesi gereken bir topluluk olarak gözükmektedir. Kabul edelim ki, bu her iki ekonomide de bu açıdan ele alınıyor. Öyle ise, kolektivist ekonomiler bakımından da bir tüketim olayından ve hukukî bir tüketim hadisesinden bahsetmek mümkündür. Ancak, düzenlemesi nasıl olur? Şüphesiz kendisine özgü olur. Nasıl ki bugün, teferruatını bilmiyorum ama, Borçlar Hukukunun alım-satım aktinin karşılığı bir ayrı düzenleme, bu ekonomiyi benimsemiş ülkelerde mevcuttur. Kendi ekonomi sistemi içerisinde bir düzenleme pek tabii mümkün olacaktır .

Bir noktayı tekrar belirlemekte fayda görüyorum. Benim arzum, tüketim olayının Borçlar Hukuku kurallarına göre düzenlenmesi değil, aksine Borçlar Hukuku kurallarının bugünkü sosyal aşamada, sosyal koşullarda hukukî olayı, bu ekonomik olayı tanımlamakta ve kişilerin haklarını sağlamakta yetersiz olduğunu işaret etmekteyim. Bu noktayı belirledikten sonra diğer noktalara geçeyim.

Başlangıç noktasında sayın Mehter beyle aynıyız. Ben de ekonominin bir alt yapı teşkil ettiğine inanıyorum. Şüphesiz ekonomi bir alt yapıdır, hukuk bir üst yapıdır. Zaten bu noktadan hareket ediyorum. Alt yapı, yeni ekonomik ilişkileri değiştirmiştir. Bugün belirli bir satıcı, belirli bir üretici, belirli bir alıcı yoktur. Bugün kitlesel bir tüketim, kitlesel bir üretim vardır. Bugünkü sosyal koşullar, bugünkü ekonomi böyle bir fenomen yaratmıştır. Bu, sosyal bir olgudur.

Böyle olunca, Roma Hukukuna dayanan Borçlar Hukukunun klasik kurallarıyla bunu çözümlenemize elbette olanak yoktur.

Şu var: Ekonomi bunu kendi kendine halleder mi? Ki sanıyorum ki Mehter bey bu şekilde buyurdular. Ekonomi bunu kendi kendine halletmez. Niçin halletmez? Yine sabahleyin bir örnek getirmiştim; aslında hizmet sözleşmesi de bir ekonomik olaydır ve kural olarak işçi ve işverenin serbest rızalarıyla bu hukukî olayı, aynı zamanda ekonomik olayı düzenleyeceği varsayımından hare-

ket edilmiştir. Ama, görülmüştür ki, işveren bir noktadan sonra güçlü hale gelmiştir. Ne olmuştur? Yani bir iş hukukunun doğmasına, yani işçinin güçlenmesine hukuk yardımcı olmuştur. Bu sosyal olguyu hukuk yeni baştan ele alıp düzenlemiştir.

Tüketimde de böyle. Tüketim, ister serbest rekabet kuralları tam cari olsun, ister olmasın, ki bugün kapitalist ekonomilerde de, kolektivist ekonomilerde de fiyatın gerçekten serbest rekabet ve ekonomi kurallarına göre teşekkül ettiğini hemen hemen sanıyorum ki, burada iktisatçılar şüphesiz çok daha iyi bilirler ama, kimse söyleyemez. Fiyat, çok değişik etkilerle ve daha çok ekonomi kuralları dışında teşekkül etmektedir. Hele bizim gibi, devlet müdahaleciliği içerisinde olan, ya da devletin özel sektöre büyük yardımlarda bulunduğu bir ülkede bu fazlasiyle böyledir. Dün zannediyorum şöyle bir örnek getirmişlerdi: «İpana» 7,5 lira ve İpana'nın fiyatı artırılmayınca, yeni çıkan Grin 10 lira. Aslında Grin ile İpana aynı şeydir. Kim sömürülüyor? Ben tüketici olarak sömürülüyorum. Ama Borçlar Kanununa göre düşünürsek, ben bir alıcıyım Hamdi Sayar beyin gayet iyi belirledikleri gibi, Borçlar Kanununa göre düşünürsek almayız. Bunu almayız. Borçlar Kanununun mantığı bu Hale bizim gibi, talebi fazla, mal arzı az olan ülkelerde tüketici zaten sömürülmeye müsait durumdadır. Bu takdirde özel hukuk buna yabancı kalmamalıdır. Ama bu Borçlar Hukuku ile mi düzenlenecektir? Hayır. Bu, benim «açık kanun» sözünü herhalde yanlış anladılar ben İş Kanununu bir açık kanun şeklinde nitelendiriyorum. Yani, tarafların hak ve vecibeleri, yükümleri ve tanımları, tarafların kendilerine bırakılmaksızın önceden belirleniyor. Kanun bana birtakım aktî haklar tanımış oluyor, diğer tarafa da birtakım aktî yükümler tanımış oluyor ve ben bundan kişi olarak yararlanıyorum. Yine sabah arz ettim, sorunun asıl önemi bir de standart bakımından ortaya çıkıyor. Bu çok önemli bir konu. Hemen başımdan geçmiş olayı anlatayım; biliyorsunuz ülkemizde 1960'dan sonra kurulmuş çok önemli bir müessese var, Standartlar Enstitüsü. Bir dava dolayısıyla içme suyu standardı bana gerekti ve Standartlar Enstitüsünün çıkardığı içme suyunu buldum; fakat birden bire hayretle müşahade ettim ki, içme suyu standardı zorunlu hale getirilmemiş, davalımız da belli değil. Belediyenin kuyudan çıkardığı su içme suyu standardına uygun değil. Mevcut Standartlar Enstitüsünün standardına rağmen ben bunu kanunî imkân olarak belediyeye karşı maalesef kullanamadım.

Bir başka örnek getireyim, ki burada kararname ile zeytinyağı standardı bildiğiniz gibi mecburi hale getirilmiştir. Bir üretici zeytinyağı standardına uygun teneke içerisine % 50 ayçiçeği yağı koymuş. Şimdi olayın iki yönü var. Bir defa, % 50 ayçiçeği yağı koyduğu için o zeytinyağı tenekesini diğer rakiplerinden daha ucuza satıyor. Tüketici de ucuz bulduğu için alıyor. Tüketici bu durumda hangi hükmü ileri sürer. Borçlar hukukuna bakarsanız ileri süreceği hak, ayçiçeği yağı fiyatıyla zeytinyağı fiyatı arasındaki farktır, zararı budur. Bunu bir tüketiciden talep etmesini beklemek komik bir şey. Tabii neticede ne olur?... Hukuka uygun olmayan bir durum, sırf tüketim olayının hukuken düzenlenmesi yüzünden, kişinin haklarının sağlanmamış olması yüzünden, kişi aleyhine kullanılır.

Bir başka örnek; bir teneke zeytinyağda standarda göre 14 kg. zeytinyağı vardır. Adam 13 kilo koymuş. Bir teneke zeytinyağı alıyorsunuz, bilemezsiniz ki bir tenekenin içinde 14 kilo mu, 13 kilo mu vardır. Örnekleri çoğaltmak mümkün, varmak istediğim sonuç aynı. İadelerin karşılıklı ve birbirine uygun surette bildirilmesiyle açık tamam olur kuralı bugünkü koşullarda çok yüzeysel bir anlam taşımaktadır. Tüketim yeni bir sosyal olaydır, hukukun bunu düzenlemesi gerekir.

Kişinin bu yorumda yeri ne olur?... Sayın Mehmet Bey güçlenir.

Teşekkür ederim (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Emin BALTAOĞLU (TBB. Başkan Yardımcısı)
Sayın delegeler, üç günden beri devam etmekte olan Ekonomi Hukuk Kongresine 43 tebliğ sunulmuş ve her dönem tebliğler sunulmasından sonra bu tebliğler hakkında delegelerin tereddüt ettikleri, aydınlanmak istedikleri hususlar sorulmuş, tebliğ sahipleri tarafından gerekli cevaplar verilmiş bulunmaktadır.

Gururla söyleyeyim, ilk günkü toplantıyı idare etmek şerefi bana nasip olmuştu. Delege arkadaşlarımızın ve tebliğ sahiplerinin o derece kıymetli bildiri ve beyanları vardı ki, hiç birinin sözünü kesmeye gönlüm razı olmadı. Bu kıymetli fikirleri tespit edebilmek benim için ayrı kıvanç kaynağı oldu.

Bugün sorulara verilen cevaplarda yine aynı heyecan içinde

buiundum ve çok kıymetli ışık tutmalar, ilerde Türk ekonomisine muhakkak ki yol gösterecektir.

Şimdi programımıza göre genel görüşme kısmına geçiyoruz. Bu genel görüşmelerde şimdiye kadar müracaat ederek söz alan 10 arkadaşımız var, isimlerini okuyorum: Orhan Barlas, Hayati, Ekşi, Enver Arslanalp, Ahmet Hamdi Sayar, Muslih Fer, Fadıl Altop, Atillâ Sav, Kâmuran Ardıç ve Rahmi Magat.

Buyurun sayın Orhan Barlas... Yok.

Sayın Hayati Ekşi, buyurun.

Hayati EKŞİ (Avukat) — Sayın Başkan, muhterem üyeler;

Benim genel görüşme babındaki söz isteğim temennilere matuf bulunacak. Programımızda temenniler diye bir grup yok. Kanaatimce her toplantının sonunda genel görüşme babında temenniler olabilir. Bu bakımdan kısaca temennilerimi arz edeceğim.

Evvelâ, muhterem Heyet şunu ifade etmek isterim ki, Barolar Birliğinin çok isabetli olarak tertip ettiği bu toplantı, bugün Türkiye'mizin aktif bir mevzuu olan ekonomi ve hukuk ilişkilerine bir ön çığır açmış bulunmaktadır. Bu, zamanla, kıymetle, şükranla yâd edilecektir, kanaatim budur. Bu kanaatimi arz eder, müretiplerine teşekkürlerimi sunarım.

Temennilerimin birinci bölümüne gelince. Kısa zamana ve birçok Taşradan gelen arkadaşların iş durumlarını ayarlayamaması şeklinde tecelli eden bir zamana münhasır bulunan bu toplantı, çok olgun, çok kıymetli olmakla beraber tatminkâr olmamıştır. Devamını temenni ediyorum ve acizâne bunun daha şumüllü olmasını istirham ediyorum. Şumûlden kastım şu; meselâ işveren ve işçi temsilcilerinin daha aramızda bulunacak şekilde bu mevzuun şumûllendirilmesini istiyorum.

İkinci bir temennim şudur; her toplantının sonunda bir bildiri neşretmek âdettir. Bugün de bir bildiriyle efkârı umumiyeye bunun duyurulmasını istiyorum. Bu bildirinin de sorunun ehemmiyeti bakımından biraz daha geniş olmasını istirham ediyorum ve bu meyanda bütün gücümüzü kullanarak basın organlarından azamî şekilde istifadeye çalışılmasını diliyorum.

Bu arada bir başka temennim de; ilk nazarda mevzuu dışı gibi görünür; ama mevzuun içindedir. Az gelişmiş ve kalkınmakta olan memleket vasfı üzerinde durduk. Maalesef memleketimiz bugünkü haliyle bu katagoriye dahildir ve bu katagoriye dahil olmanın tabii neticesi olarak memleketimizde birçok sınaî tesisler kurulmaktadır. Bu sınaî tesisler kurulurken, Anadolu'nun muhtelif kentlerinde edindiğim müşahademi arz etmeden geçemeyeceğim. **Sanayi tesisleri kurulurken Türkiye'de bir toprak kıyımı yapılmaktadır.** Burada iktisadî mevzua temas edildi. İktisat uzmanları burada, plânlamadan selâhiyetli arkadaşlar var, hukukçular var. Toprak kıyımını önlemek bizim için millî bir vazifedir. Bugün dünyada bir gerçek var; toprak ve gıda maddesi dünya ihtiyacını karşılayamıyor. Bizim toprağımız bakabildiğimiz takdirde bizim ihtiyacımızı karşılayacak durumda. Biz bakmadığımız gibi, bunu çarçur etmeye de hakkımız yok.

Bir misâl arz edeceğim. Hepinizin müşahade ettiğinizi tahmin ederim, Silifke'den Hatay'a kadar uzanan bir sahil şeridi vardır. Tabiri caizse altın eksen biter denen bu sahada maalesef tamamen sınaî kuruluşlar işgal etmiştir ve bu kuruluşların birçoğu da verimsizdir. Bu mevzuda da toprak kıyımını önlemeye çalışmalıyız.

Maruzatım budur, hepinizi saygıyla selâmlarım!

YÖNETİCİ — Sayın Enver Arslanalp, buyurun.

Enver ARSLANALP (Avukat) — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlar;

Ekonomi ve Hukuk Kongresi bugün bitmek üzere. Gayet tabii, burada son görüş olarak benim özellikle üzerinde durmak istediğim ve tebliğlerde göremediğim bir hususu dile getireceğim. Bunu ben bir bakıma tabii de karşılıyorum. Çünkü, hepimiz barış içinde yaşamayı arzulayan kimseleriz. Uluslar olduğu gibi, bireyler de barış içinde yaşamayı öngörür. Zaten bizim büyük ilkelerimizden bir tanesi de, ulusal egemenliğin, millî misakın yanında en büyük ilke; Atatürk'ün koymuş olduğu «Yurtta sulh, cihanda sulh» barış ilkesi ve kendisinin çeşitli zamanlarda bunu dile getirmiş olduğu sözleri eğer devamlı sulh isteniyorsa, kitlelerin vaziyetlerini iyileştirecek tedbirler alınmalıdır, insanlığın heyeti umumiyesinin refahı, açlığın önüne geçmelidir ve dünya vatandaşları haset ve açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir.

Birleşmiş Milletlerin almış bulunduğu devletlerin ekonomik hak ve görevleri bildirisine çok uygun bir görüş.

Diğer taraftan insanları mesut edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak gayri insanı ve son derece teessüre şayan bir sistemdir. İnsanları mesut edecek yegâne vasıta; onları birbirlerine yaklaştırarak onlara birbirlerini sevdirecek karşılıklı maddî ve manevî ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir Bunları hatırlatmaktadaki maksadım; hepimizin bu ilkelere son derece bağlı olduğumuzu bir defa daha ortaya koymaktır ve zaten ekonomik konular üzerindeki bütün tebliğler hep, Kulakları çınlasın New Marl'ın iktisat derslerinde daima ekonomik olayları izah ederken, «parantez içinde ceteris paribus aynı şartlar mevcut olduğu takdirde» derdi. Bizim de daima üzerinde durmuş olduğumuz konu bu. Biz bunu varsayıyoruz ve onun içindir ki, bütün ekonomik tebliğler barış esasından hareket ederek, barış ekonomisi içinde dile getirilmiştir.

Halbuki, tamamıyla insanlığın bu barış özlemine, refah özlemine ters düşen bir de buna kötü etki yapan ve bugün Birleşmiş Milletlerin, üniversitelerin üzerinde son derece durdukları harp ekonomisinin, barışın ekonomiyi olan etkileri incelenmektedir.

O itibarla, bu konuda bir tebliğ verilmemiş bulunması haki-katen bir eksiklik gibi geldi bana. Diyeceksiniz ki, «Siz neden bunu hazırlamadınız?» Çok yerinde bir soru. Çünkü, benim bütün notların hepsi hazır; fakat bu notları Osman Bey arkadaşım gibi bir çalışkanlık gösterip maalesef bir düzenlemeye daha doğrusu daktilo etmeye vaktim yetmedi; ama bir ilke olarak bunu söylüyorum.

Şimdi durum şu efendim. Bunları bu şekilde söylemiş olduktan sonra, barış; hem hukukun, hem ekonominin ilk şartı. Bunun dışında oldu mu, demokratik bir düzen, koşullar sarsılmaya başlıyor. Bunalımın nedenlerinden birisi de budur. O itibarla, biz eğer ekonomi bunalımı belirli bir şekilde çözümüne gitmek istiyorsak, bilimsel bir şekilde bu faktörlerin incelenmesi lâzım geldiğini de nazara almalıyız.

Şimdi efendim, bugün ulusal savunma sanayii birinci derecede önemli. Bunun yanında ise, son durumda özel sektörün de karışacağı bir sanayiın kurulması söz konusu. Halbuki, ulusal savunma sanayii doğrudan doğruya devlet eliyle yapılacak bir şey.

Ekonomik bunalımdan kurtarmak için bir çare olarak gösteriliyor. Bu ise, tamamıyla ekonomiyi daha fazla bunalıma sürükleyecek olan bir şeydir. Amerikan ekonomisinin Vietnam dolayısıyla girmiş olduğu bunalımın neticelerini gördük. Senelik 20 milyar civarında harcaması bulunan Amerikan sanayii bu konuda 5 sene evvel ayrılması gereken Vietnam'dan ayrılmadı; çünkü bu 20 milyarı absorbe edecek bir ekonomik düzen içinde değildi. O itibarla önemi burada. Biz başlangıçta bunları görmeliyiz. Başka memleketlerin tecrübelerinden faydalanmak suretiyle bundan kurtulacak çareleri bulmalıyız.

İkinci bir mesele de şudur; ekonomik kamu düzeni konusu bir kalıp. Biz burada bizim için önemli olan nokta şu; ülkemizin ekonomik sorunlarına bir nevî demokratik koşullar içinde çözüm yolu araştırmaktır. Bunun davası, bunun hukukî ortamını yaratmak, hukuku ve ekonomiyi demokrasiye etmektir. Yoksa bir ekonomik kamu düzeni kanunu getirmek suretiyle bu çabalayı zannederim ki geriletme olur. Çünkü, düzenin bir noktaya gitmiş olması, demokratik bir düzen içinde hakların ve özgürlüklerin kullanılması, kararların oluşturulması, denetimin oluşması ve her şekilde bunların yapılmasıdır..

Bu itibarla, sizlere son cümle olarak; bana bu forum yazı ile yapamamış bulunduğum bu katkıyı arkadaşlarımın hazırlamış olduğu çok kıymetli tebliğler dolayısıyla kendilerine soru sormak suretiyle bir nebze katkıda bulunduğumdan dolayı kendimi biraz tatmin olmuş görüyorum ve bir eksikliği de bu şekilde gidernmiş olduğumun inancı içindeyim.

Hepinize saygılarımı sunarım.

YÖNETİCİ — Sayın Turgut Kalpsüz, buyurun.

Turgut KALPSÜZ (Prof. Dr.) — Bir hukukçu olarak bazı şeyler arz etmek istiyorum ileri sürülen fikirler karşısında. Bilhassa halka açık anonim şirketlerle, halk sektörü kavramları ve bunların teklif edildiği tarzda demokratizasyona faydaları hakkında.

Görüyorum ki, yeni bazı tipler düşünülüyor ve ticaret hukuku hocası olarak tabii biz de bunun üzerinde mevcut kaidelerle düşünmek mevkiinde kalıyoruz.

Şimdi benim halka açık anonim şirketler hakkında öteden beri izhar ettiğim tereddütlerim var. Eğer bunlar aynı zamanda

bir demokratizasyon vasıtası olarak kullanılmak isteniyorsa halka açık anonim şirketler, şu klâsik tenkiti hatırlatmak istiyorum. Halka açık anonim şirketlerin tatbikatının bizden evvel bulunduğu memleketlerde bazı tecrübeler var. Bu tecrübeler sunu gösteriyor; halka açık anonim şirket tipi kurulduğu zaman, bu şirketlerdeki ortakların en fazlasının sermaye payı 1/2, 2, 4 vs. şeklinde oluyor. Bunlar muayyen yöneticilerin elinde kalıyor. Ticaret Hukuku literatüründe bu şirketlerin vasfı hissedarların sadece kâr dağılımı ile alâkalı oldukları ve şirketin idaresiyle katıyen alâkalı bulunmadıkları, hatta mektupla rey verme usulüne gidildiği vesaire. Görülüyor ki, bu sistemde haddi zatında iştirak edenler halka açık anonim şirketi idare etmiyor. Profesyonel idareci grubu elinde kalıyor ve bu grubun elinden şirketi 7 — 8 senede kurtarabilmek fevkalâde büyük bir muvaffakiyet sayılıyor. Görülüyor ki burada eğer yönetime iştirak veya şirketin yatırım politikasında veya herhangi bir konuda siyasî iktisat vasıtası olarak kullanılması tam tersine oluyor. Yani bu bir bürokrat sınıfın teessüsüne kaçıyor ve onun eline şirket teslim ediliyor. Bunun yanında hissedar sadece kâr gelip gelmemesiyle alâkalı oluyor.

Bu gayet ciddî bir şeydir. MEYAK, İYAK gibi kuruluşlardan hakikaten faaliyette bulunan OYAK'tır. OYAK'a bakarsanız, orada da aynı şekilde herhalde OYAK'a teker teker zarurî aidatlarla üye olan kimseler değil de, onların seçtikleri ve bugün iktisadî hadiseler hakkında malûmat sahibi olan kimselere inhisar etmiştir ve orada da söz sahibi daima profesyonellerin elindedir. Bu suretle yeni bir bürokrat sınıf husule getirilmektedir. Bu, hem halka açık anonim şirketlere, hem halk sektörüne karşı yapılan ciddî bir itirazdır ve işleyiş şekli de bu şekilde olmaktadır. Bunun cevaplandırılması lâzım gelir.

Yalnızca, halk sektörünün çok muhtelif tarzda anlayışları var, görülüyor. Bence bu vakıa henüz hukukî bir tanzime mazhar olacak olgunluğa erişmemiştir. Bu itibarla, herkes başka şey anlamaktadır. Eğer bununla anlaşılan şey, son zamanlarda temayül edildiği gibi halka açık anonim şirketler tamamen anonim şirketler dışında münhasıran bir halk sektörünün teşkil edilmesi ise, o zaman bunun artık ticaret hukuku dahilinde değil, belki kısmen amme hukuku, kısmen medenî hukuk kuralları dahilinde düşünmemiz iktiza eder. Burada da karşımıza çıkacak hukukî meseleler hali hazırda muhtelif teşekküller dolayısıyla mevzuatımıza der-

piş edilmiştir. Meselâ, eğer yönetime iştirak isteniyorsa, kâr garantisi isteniyorsa birçok talepler bunlara müncer oluyor, yani küçük tasarruf sahipleri katiyen tasarrufundan olmasın. Küçük sahibi mutlaka tasarrufuna uygun bir kâr elde etsin ve o servet dağıtımında âdil bir paya ulaşsın.

Şimdi hadiseler böyle konunca, aynı muvazî ihtiyaçları, iktisadî hadiseleri tanzim eden hukuk normları mevcuttur. Binaenalyh, tamamen bunların dışında bir hukuk yaratılamaz. Ticaret Hukukunun mademki Anayasası Ticaret Kanunudur veya medenî hukuku tanzim eden esas Medenî Kanundur, bu meselelerin o kanunlarda nail olmuş bulunduğu çözümler tetkik edilmeli ve onlara göre hakikaten ayrı bir sistem mi teklif ediliyor, yoksa muayyen yerlerde değişiklikler mi teklif ediliyor, bunların derpiş edilmesi lâzım gelir. Yani, yeni hukukî projelere gitmeden, acaba elimizdeki mevcutlarla bunlara cevap verebilir miyiz, veremez miyiz, bunun tetkiki icap eder.

Daima bu iki kavram hakkında yapılan müzakerelerden şuna şahit oluyorum hukukçu olarak; bu hukuken tek sahanın tanziminde yetki iktidarında bulunan meseleler değildir. Esasen halka açık şirketler malûmaliniz, sermaye piyasasının tanzimi tasarısında yer almıştır ve bu kanunda anonim şirketlerle ilgili hükümlerden ziyade vergi muafiyetlerine, teşvik tedbirlerine taallük eden hükümler vardır. Bunlar, hukuken bir tedbirler zümresidir. Birçok sahalarda ufak tefek değişiklikler yapılarak sağlanması iktiza eden hususlardır.

Bu itibarla, eğer iktisadî ihtiyaç tespit edilebiliyor, sınırlandırılabilirse, önce onu hali hazırdaki hukukî kalıplara oturtaarak acaba neresi bunların dışında kalıyor, bir arkadaşın söylediği gibi tüketicinin himayesi hakkındaki kanuna müstakillên ihtiyaç var mıdır, yok mudur?

Kıdem tazminatı hakkında, acaba kıdem tazminatı meselesi bugün mevzubahis olan işletmelerin kıdem tazminatı sigortasıyla hususî hukuk hükümleri sayesinde halledilebilir mi? halledilemez mi, bunun sigortası kâbil midir, bu yollar denenmelidir. Eğer bu yollar cevap vermiyorsa, o zaman iktisadî ihtiyacın icap ettiği ölçülerde tedbirlere gidilmelidir.

Söylemek istediğim bunlardan ibarettir, teşekkür ederim.

YÖNETİCİ — Sayın Ahmet Hamdi Sayar, buyurun.

Ahmet Hamdi SAYAR (Avukat) — Muhterem arkadaşlarım;

Ekonomik kamu düzeni konusunu içeren muhtelif tebliğler huzura getirilmiş bulunuyor. Bu genel görüşmenin çok kısıtlı zaman çerçevesinde bendenizin söyleyebilmek imkânına sahip olduğum bir hususu arz etmek durumundayım.

Liberal ekonomi ile güdümlü ekonominin eklektik bir görüş içinde uygulama alanı bulması arzu edildiği Anayasa hükümlerinden ve buradaki tebliğlerin ana istikametinden belirmiştir. Ekonomi altyapı, hukukta bu altyapıyı dengesizliklerden gideren bir üstyapı olarak kabul edildiği takdirde; hukukçularla iktisatçıların beraberce bu konuyu ele alırken bu formda ortaya konan sonuç, malzemelerin muhtelif şekillerde öbek öbek ortaya konulması vakıasından ibarettir. Biz şundan sakınmalıyız; bu çok yararlı tebliğlerle getirilen bu malzemeyi koordine edici ve ahenkli bir şekilde insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat düzeyine vatandaşları kavuşturacak tablonun mozayiklerinin birbirleriyle kaynaşacak mütecaiz bir yapıya kavuşturabilmeliyiz. Bunun için de evvelâ tek tek muayyen bir konunun planlanması, araştırılması ve detaylarına geçilmesi şeklinde tecelli etmesi zorunlu bulunan bu ilmî çalışmaları kapsayan tebliğler maalesef fizik alanında, tababet alanındaki gibi bazı münakaşa götürmez kaidelere dayanarak hazırlanmadığı için bendeniz bu endişemi burada belirtiyorum. Meseleleri parça parça ele almaktan doğan kargaşalığı devam ettirmeyelim. Bunları ana istikamette, demin söylediğim mutluluk tablosunu armonize edecek anlaşılır ve uygulanır bir düzeye indirecek şekilde koordine çalışmalıyız.

Bunun için de benim bilebildiğim kadarıyla, iktisat kanunları benzetmemi hoşgörün, elektrik kanunları gibi yanlış yere bilgisizce parmağınızı soktuğunuz zaman insanı kömür yapar. İktisat kanunlarına da bu şekilde yanlış açıdan parmak basarsanız kömür olursunuz. O bakımdan Anayasanın getirdiği şu andaki statü içinde karma ekonominin, liberal ekonominin bir çeşididir, kolektivizmi aşamadır gibi âmâların filii tarif ederken tuttıkları tarafı anlayarak, duyarak dokunma duygusuyla tarif etmeleri gibi değil, iktisat kanunlarının bu insafsız hükümlerine dikkatle bakarak, onları zararsız hale getirecek faydalı trafolarla ulaştırılacak cereyanlar gibi rantablitesini sağlayacak bir ahenge ve armonizeye kavuş-

turmak için hukukun düzenlenmesine iyi bir şekilde, iyi niyetle başvurmak zorundayız.

Liberal ekonominin 100 seneyi geçen bir devirde bir müktesebat halinde şişerek meydana getirdiği bir manzaranın karşısında o müktesebatın çarpıkları ve meydana getirdiği hastalıkları bertaraf ediyorum iddiasıyla ortaya çıkan kollektivist görüşün yine bir kapitalist müktesebata doğru dayanarak 50 senelik bir süre içinde nihayet ikisinin de 100 senelik bir süre içinde bu manzarayı ortaya koyduğunu kabul etmek durumunda olduğumuzu ben kabul etmiyorum.

Sonuç olarak şunu ifade etmek istiyorum; bu çalışmaya cahil bir arkadaşınız olarak tebliğ vermek isterdim. Bu tebliği vermeme önleyen nedenlerden bir tanesi, bu tebliğlerin zamanında tab edilerek okuma imkânını sağlayacak düzeyde dağıtılamayacağı endişemdi. İkincisi, bu tebliği bihakkın burada ekspoze edemeyeceğim çok zaman kısıtlamasına uğrayacağım endişesiydi. Üçüncü endişem de, bunları açıklamak için yeterli zamanın bana verileceğinden endişemdi. Bu endişemin de tecelli ettiğini görmüş bulunuyorum ve bu itibarla, tembelliğimle beraber beni bu mazeretlerimle mazur görmenizi istirham ediyorum.

Sözlerim bu kadar, hürmetle selâmlarım.

YÖNETİCİ — Sayın Muslihittin Fer, buyurun.

Muslihittin FER (Avukat) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Ben Barolar Birliğimizin çok isabetli bir kararla organize etmiş olduğu bu toplantıların başarılı bir netice verdiğini huzurla müşahade etmiş bulunuyorum. Burada zamanın kısalığı dolayısıyla süratli bir geçit resmi yaptırdığımız çeşitli konuların birbirleriyle irtibatı bakımından birkaç noktayı kısaca arz etmekle yetineceğim.

Sosyal devletin ne olduğu üzerinde konuşuldu. Ne olmadığını da kısaca belirtmeme müsaadelerinizi rica ederim.

Herşeyden evvel sosyal devlet, lesefer devleti değildir. Lesefer devleti, liberal devlet ölmüştür.

Diğer taraftan sosyal devlet, totaliter sağ ve sol rejimler de değildir. Çünkü, Birleşmiş Milletlerin muhtelif raporlarında da

belirtildiği gibi, insan hak ve hürriyetleri refahın bölünmez bir parçasıdır. Sosyal devlet herşeyden evvel, bir sosyal hizmet devletidir, sosyal güvenliği ve sosyal hizmetleri genişletmek istikametine erişebildiğimiz merhalelerde, aşamalarda bu ideali gerçekleştirmiş olacağız.

Diğer taraftan, bugün sosyal devlet kavramını, bunun temelini teşkil eden değerleri sarsan iktisadî kriz içindeyiz. İktisadî bakımdan zayıf unsurlar, sosyal devletin himaye etmesi lâzım gelen unsurlardır; fakat bugünkü ekonomik şartlar, bilhassa meteorolojik şartlar gibi hudut tanımadan, gümrük duvarları tanımadan yurdumuzu istilâ eden çeşitli etkenlerle ve memleketimize has şartların da katılmasıyla bugün hayat pahalılığı almış yürümüş-tür ve iktisadî bakımdan zayıf zümreleri fiyat ve ücret bakımından himaye etmek ve bilhassa vurgunculukla müessir mücadele etmek lâzımdır. Bunun içinde, ekonomik kamu düzeni yönünden kanuni tedbirin alınması gerekir. Bilhassa Anayasamızın 123 ncü maddesinin öngörmüş olduğu olağanüstü buhran zamanları için hazırlanıp yürürlüğe konması gereken kanun henüz çıkarılmamıştır. Bu hususta ilgililerin dikkatini çekmek görevimizdir.

Diğer bir nokta; çok kıymetli çalışmalarla ve birçok ilim adamlarımızın iştirakiyle memleketin ekonomik, sosyal yapısı ve bunun işleyişi ve millî refaha kavuşmanın, sosyal devleti gerçekleştirmenin şartları üzerinde duruldu; fakat bu ilânihiye sonsuzluğa kadar devam edemez. Bu işin sahibi olan bir müessese kurulmalıdır. Bu da, dün bir nebze temas etmiş olduğum gibi, daha evvel İstanbul ve Ankara üniversitelerinin hazırlamış olduğu Anayasa projelerinde de yer almış olan iktisadî ve sosyal şûranın bir an evvel kurulmasıdır. Bu şûra, hem hükümetlerin, hem meclislerin kaçınılmaz şekilde müşaviri olacak ve bugün bizim üzerinde meşgul olduğumuz ve bazı neticelere vardığımız konuların devamlı sahibi olarak hükümeti, meclisi ikaz vazifesini görecektir. Fransız Anayasasının 25 nci maddesinde, İtalyan Anayasasının 99 ncu maddesinde yer almış bir kuruluştur. Planlı ekonomi ancak böyle bir kuruluşla millî ihtiyaç ve emellere uygunluğunu teminata bağlayabilir.

Diğer taraftan, temas edilmiş bir husus var. Arkadaşlarımız, Anayasamızın 53 ncü maddesinden bahsederek, bunun sosyal devlet kavramını âdeta bir kaçamak hükmü gibi ortadan kaldırdığını

ifade ettiler. Ben bu hükme katılmadığımı arz etmek isterim. 53 ncü madde zarurîdir. Yani, devlet sosyal hak ve ödevleri yerine getirme hususundaki sorumluluğunu ancak malî imkânlarla göre, ekonomik gelişmeye göre yerine getirir. Bu Anayasamıza tesadüf olarak girmiş değildir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 22 nci maddesi de, İktisadî, sosyal ve kültürel hakların ancak teşkilât ve kaynak imkânlarıyla mütenasip olarak her devlet tarafından yerine getirileceğini amir bulunmaktadır. Bu yerindedir, bu esasen mühim bir hukuk prensibinin Batı'da ve Doğu'da mevcut prensibini ifade eden imkânsız olanın yerine getirilmesi beklenebilir, böyle bir mecburiyet yoktur şeklindedir. Bu Batı'da ve Doğu'da ifadesini bulmuştur.

Binaenaleyh, devlet imkânsızlık karşısında ille bunu yerine getireceksin şeklinde bir mecburiyete tabi tutulamaz. Anayasanın gayesi de bu değildir. Ancak, şu vardır; Amerikalı Profesör Gall Breyt'in de ifade ettiği ve haklı olarak işaret ettiği gibi, kaynakların yerinde kullanılmasını temin edecek bir tasarruf zihniyetini hâkim kılmak mecburiyetindeyiz. Maalesef bizim memleketimizde iktisadi bakımdan gelişmemişliğin bütün zorluklarıyla karşı karşıya olduğumuz halde, tasarrufa devlet sektöründe ve özel sektörde şahsî hayatımızda riayet etmemekle imkânsızlıkları kendimiz yaratmaktayız. Lüks, sureti katiyede yasaklanmalıdır; ama lüksün nisbî olduğu her zaman söylenir. Fakat, öyle lüks maddeler var ki, burada şimdi saymaya lüzum görmüyorum; fakat hepimiz biliriz, bunlar çok ağır vergilerle bir nevi yasağa tabi tutulmalıdır.

Kısaca halk sektörüne intikâl etmek istiyorum. Halk sektörü yatırımları daha ziyade Anayasamızın da teşvikini emrettiği kooperatifçilik esaslarına göre organize edilmelidir, belirli bir kâr garantisi sağlanmalıdır. Diğer taraftan, bunların idaresindeki demokratik hüviyetle verimlilik esasını bağdaştırmak mecburiyetindeyiz. Bir müessese demokratik oluyor; fakat verimsiz oluyor veya kâr gayesi takip etmeyip hizmet gayesi takip ediyor; ama öbür taraftan da israf bütün varlığını alıp götürüyor.

Binaenaleyh, bu hususta idareci kadronun teknik yardım merkezleri vasıtasıyla yetiştirilmesi lâzımdır.

Diğer bir nokta da müessir bir denetimi bu teşekkülere halk tarafından bağlanan ümitleri ve güveni haklı çıkaracak şekilde

teminat altına almak lâzımdır. Murakabe müessir olmalıdır. Müessir bir denetim sağlanamaması halinde, bu teşekküller israf veya suiistimallerle çöker. Bu teşekküllerin devletin öncülük etmesi suretiyle halkın iştirakini teşvik edecek şekilde teşkilâtlandırılması, denetlemenin de müessireyitini başarının teminatı olarak görmemiz lâzımdır. Bugün İşçi Sigortaları Kurumu olarak tesis edilmiş ve Sosyal Sigortalar Kurumu diye andığımız müessese, her türlü murakebeden maalesef mahrumdur. Bu gibi sosyal ve ekonomik teşekkülleri kurarken, bunların kuruluşunda mutlak surette müessir bir murakabe ile suiistimleri ve israfı önlemek lâzımdır. Her türlü hizmetleri halkımızın emrine verelim; fakat bunlar için tahsis edebileceğimiz kaynaklar çok sınırlıdır. Bu sınırlı kaynakları lükse, israfa kapılmadan iyi şekilde değerlendirdiğimiz takdirde gayemize başarıyla erişebiliriz.

Hepinizi saygılarla selâmlıyorum.

YÖNETİCİ — Sayın Atillâ Sav, buyurun.

Atillâ SAV (Avukat) — Sayın Başkan, sayın delegeler;

Üç gün süren yoğun bir çalışmadan sonra Türkiye Barolar Birliğinin topladığı bir formu kapatıyoruz, bir son değerlendirme yapmak gereğini duyuyoruz.

Bize sunulan bildiriler kitabı metin kısmı itibariyle 1080 sayfa tutuyor. Bunlardan 43 bildiriye burada bildiri sahipleri çok kısa süreler içerisinde özetlemek zorunda kaldılar. Bildiriler kitabını toplantıdan birkaç gün önce baskısının tamamlanıp delegelere ve ilgililere sunulması, ister istemez bu büyük emeğin beklendiği kadar değerlendirilmesini engellemiş oldu sanıyorum.

Türkiye Barolar Birliğinin bu alanda yaptığı ilk denemeden çıkartılacak bazı yararlı dersler olduğunu sanıyorum ve müsaade ederseniz önce bunlara değinmek isterim, yani bir metodoloji ve yöntem sorunu ilkin çözülmeli.

Türkiye Barolar Birliği çok iyi bir niyetle ve tam bir özgürlük havası sağlamak amacıyla bildiri hazırlayan bilim adamlarına, uygulamacılara bir ipotek koymak istememiş. Bu nedenle, bildiriler herkesin istediği alanda, istediği çalışma konusu üzerinde düzenmiş. Bu ekonomik kamu düzeni kavramının gerektirdiği ba-

zı alanlarda, bazı konularda boşluk, bazı konularda da aşırı şişkinlik sonucunu vermiş. Hepimizin dikkatini çekti, özellikle güncel niteliği nedeniyle halk kesimi sorunu birkaç bildiri sahibinden buraya getirilirken, çok önemli sayılacak, hiç değilse benim çok önemli saydığım ekonomik devleşmeyle ilgili savaşım yollarını kapsayan bazı tedbirler ki, bunlardan bir tanesi millileştirme, bir tanesi de antitröst ve antikartel önlemler konuları açıkta kalmış oldu. Dün bu nedenle sayın Başkanımıza, sayın bildiri sahiplerinden Muslih Fer'e özellikle bu konudaki düşüncelerini sorarak, hiç değilse birkaç cümlenin tutanaklara geçmesini sağlamaya çalıştım.

Gerçekten bu kadar geniş kapsamlı, bu kadar önemli bir toplantıda bu konuların unutulmuş olmasını, gelecek kuşakları bu izlenimi verecek bir davranışı gönlüm kaldırmadı. Bu nedenle, sanıyorum ki, bundan sonra yapılacak buna benzer toplantılarda Türkiye Barolar Birliğinin yine özgürlük havasını bozacak bir ipotek değil; ama hiç olmazsa bir yönlendirme girişiminde bulunması uygun olacak.

Ayrıca bir başka sonuç daha göze çarpıyor yöntem bakımından. O da, bu kadar geniş bir alanın birlikte bir kongrenin konusu olmasında da sakıncalar çıktı. Hemen hepsi çok büyük emeklerle, çok büyük düşünce hazırlıklarıyla hazırlanmış bildirimler, çok kısa süreler içerisinde özetlenmek zorunda kaldı. Benden önce konuşan sayın Sayar üstadımın da değindiği gibi, bunların bir kısmını biz önceden okumak imkânını bulamadığımız için, bildirimler de konunun genişliği itibariyle 5 — 10 dakikalık süreler içerisinde özetlemek olanağını bulamadıkları için yeterince değerlendirilemedi. Dileğimiz, gelecek kongrelerde buna ilişkin tedbirlerin, önlemlerin alınması yerinde olacaktır. Daha dar alanlarda, örneğin bu alanlar içinde kalkınma hukuku gibi, halk kesimi, kamu iktisadi teşebbüsleri, istihdam gibi, ekonomik devleşmeyle savaşım yöntemleri gibi, nihayet bütün konuşmaların ağırlığında birer parça saklı bulunan sosyal devlet ve Anayasamızın öngördüğü liberal ekonomi sisteminin getirdiği devleşmeyi, sakıncayı önleyebilmek bakımından alınması gerekli önlemlerle oluşan sosyal demokrasi anlayışı gibi bazı konuları daha dar alanlarda yine Türkiye Barolar Birliğinin düzenlemesi gereğini dilerim.

Birkaç bildirici 40 — 45 sayfa süren tebliğlerinde çok yararlı, çok önemli, bizim için belki ilk defa düşünme fırsatını bulacağı-

mız konularda bize hemen hemen hiç bir şey veremediler. Böyle olunca, bu kurultay yalnızca yazılı metinler bırakarak geçmiş oluyor, yani kitaplıklarımıza bir armağan; ama üç gün boyunca bir takım konularda sadece lâf dolgunlukları armağan etmiş oluyor. Bence bu, sayın Ülken'in de söylediği gibi, bir parça emeklerin değerlendirilmesinde hasislik izlenimi veriyor. O bakımdan bu bir dakikaları, hele toplantıların sonuna geldiğimizde azaltmayı dilerim. Benim asıl üzüntüm bildiri sahibi arkadaşların zaman kısıtlamasına uğraması, bunu dile getirmek istiyorum.

Bir başka hazırlığa ilişkin üzüntü konusu da; buradaki şu çok önemli çalışmaların kamuoyuna yeterince yansımamış oluşu. Bunda kuşkusuz kamuoyunun temsilciliğini yapan basın ve yayın organlarının kusuru çok; ama her zaman söylüyorum, geçen Barolar Birliği Genel Kurulunda da üzerinde durmakta yarar gördüm, biz de kusuru biraz kendimizde aramalıyız, biz de bu konuyu yeterince aktaramadık.

Türkiye'nin geleceği bakımından çok önemli sorunları gerçekten bilen uzmanlar, uygulamacılar tartışıyorlar, öte yandan kısır çekişmeler içerisinde, günlük politik çekişmeler içerisinde bazı konular kamuoyunu daha çok oyalıyor, işgal ediyor. Bu da, bir çelişki.

Barolar birliğinin giriştiği bu girişimin çok önemli bir sonucu, hukukçularla economiciler arasında bir diyalogun sağlanmış olması, başlatılmış olmasıdır. Gerçekten hukukçular economicilerden, economiciler de hukukçulardan zaman zaman yakınırılar. Birinin geliştirmek ve oluşturmak istediği girişimleri ötekinin kösteklediği özellikle hukukun tutucu ve frenleyici bir görev yaptığı yakınmaları zaman zaman duyulur. Sanıyorum ki, bu türlü toplantıların geliştirilmesi ve oluşturulması, karşılıklı anlayış, etkileşme ve alışveriş ortamını veya bir diyalektiği sağlayacaktır.

Özellikle bildiri sahibi bilim adamlarının ve uzmanların burada açıklamak, özetlemek olanağı bulduğu konular tartışıldı. Buraya gelip bildirisini açıklayamayan uzmanların bildirimleri açıkta kaldı. Özellikle iki sayın bilim adamının, Prof. Dr. Lütfi Duran'ın ve Prof. Dr. Ahmet Kılıçbay'ın bildirimlerini burada tartışamamak beni üzen konulardan birisi. Dileriz, bu konular yine gelecekte taze tutulsun. Bunun için Türkiye Barolar Birliği tarafından tutanakların yayınlanmasında ve kamuoyuna sunulmasında yarar

vardır. Türkiye Barolar Birliğinin bu girişimi bazı noktalarda isteneni sağlayamamış olmakla birlikte, kuşkusuz çok önemli bir girişimdir. Üç gün boyunca sanıyorum ki, hepimize yeni birtakım katkılar yapacak kadar önemli konular tartışıldı. Ben kendi hesabıma söyleyeyim, her halde üç gün öncekinden daha çok düşünmek ve bilgi sahibi olmak olanağını bulduğum için çok mutluyum. Burada geçen günlerimi bir kesin yarar sayıyorum. Bu bakımdan Türkiye Barolar Birliğine ve bütün bildiri sahiplerine ve tartışmaya katılan sayın üyelere teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla efendim.

YÖNETİCİ — Sayın Kâmuran Ardiç, buyurun.

Kâmuran ARDIÇ (Avukat) — Sayın Başkan, sayın üyeler:

Şu ana kadar kendimi sizlere karşı sorumlu telâkki ediyordum. Sebebi, bir arkadaşımızın yönetimle ilgili, yönetime katılma konulu tebliğleri esnasında dikkatimi çektiği halde, bir uyarıda bulunmak mecburiyetini hissettiğim halde, meslektaşlarım vardı onlar belki dile getirir diye ben dokunmadım; fakat arkadaşım tekrar aynı beyanda bulununca bir sayın meslektaşım bana dönerek sordu, «Sahiden böyle mi, 10 bin kişiyi bir kişi mi temsil ediyor?» dedi. Mecbur oldum bu açıklamayı yapmaya ve onun için söz aldım.

Şimdi efendim, iktisadî devlet teşekküllerinde yönetime katılma, çok demokratik bir şekilde yerine getirilmiştir. Bu koalisyon dönemi hükümetlerin yaptığı; ama eski koalisyon dönemi hükümetlerinin yaptığı bir kanundu. Yönetim Kurulunu bünye içinden gelecek kişiyi üç kişiyle tahdit etmek suretiyle, umum müdür ve iki umum müdür muavini, iki ayrı bakanlığın, ilgili bakanlıkla Maliye Bakanlığının haklı olarak parayı veriyor ve teşkilâtın çalışma amacı ona aittir, ilgili bakanlığın teklifiyle gelen iki kişi etti beş. Bunların kuruluş kanununda sayıları artırılabilir. Bunun yanına bir işçi temsilcisi vermiştir. İşçi temsilcisini verirken, sayı ile belirtmemiş, geniş ölçüde işçi çalıştıran kuruluşlar deyimini kullanmıştır. Tüzük de bu deyimini teşekküllerden hangilerinin yönetim kurulunda işçi çalıştıracığını Bakanlar Kurulu tespit eder demiştir. Şimdi bu iktisadî devlet teşekkülü için.

Müsaadenizle iki şeyi daha ilâve edeyim. Bu kuruluşta Ziraat Bankasının özelliğini dikkate alarak; çünkü Ziraat Bankasının ar-

kasında Tarım Satış ve Kredi Kooperatifleri diye dev bir kuruluş var, ondan bir temsilci, kanun bunu mecburi koymuş. Özel sermayenin katıldığı iktisadî devlet teşekküllerinde % 15'i geçiyorsa özel sektörün de bir temsilcisi, bunlar kanunun öngördükleri. 440 Sayılı Kanunun kapsadığı kuruluşlar arasında bir de müesseseler var, meselâ Ereğli Kömürleri İşletmesi dev bir müessese, hatırımda yanlış kalmadıysa 60 — 70 bin kişi çalışıyor. Bu müesseselerde **idare komiteleri vardır. Bunlarda mutlaka 5 kişidir idare komitesi.** Müessese müdürü, üç tanesi özel şartlar aramış müessesenin en kıdemli kişileri, bir tane de işçi temsilcisi. Böylece işçinin temsil edilmesi 1961 Anayasasının öngördüğü demokratik şekilde sağlanmıştır ve işçi temsilcisinin de nasıl seçileceği teferruatı üzerinde durmak istemiyorum.

Bu bakımdan şunu arz etmek istiyorum; hatırlarınızda bir yanlış izlenimle gitmeyiniz. İşçi temsil ediliyor mu?...

Bunun yanında kârdan faydalanma konusu da bir ara söz konusu edildi. Kârdan faydalanma vardı. Bu 440 Sayılı Kanunun 30 ncu maddesinde ikramiyeler adı altında dile getirilmişti. Bunu Personel Kanunu kaldırdı. Kendi kanunuyla değil, işçinin ve memurun ikramiyesini Personel Kanunu kaldırdı; ama son zamanlarda galiba 12 sayılı Kanunla tekra ryalnız memurlara mı ait, işçilere mi ait onu ben bilemiyorum, ben üç dört senedir emekliyim, yalnız memurlara inhisar ettirdiyse tabii bir zaaf teşkil eder, işçilere de intikâl ettirmek suretiyle olabilir.

Şimdi bu Ekonomi Hukuk Kongresi dolayısıyla Barolar Birliğinin Başkanına ve Yönetim Kuruluna bir teşekkürümü de belirtiyim. Ben kendi çapımda küçük bir tasnif yaptım, 21 tebliğ genellikle demokratik ekonomik düzeni ilgilendiren konuları kapsıyor. 6 tebliğ, planlamayla ilgili konuları kapsıyor, 5 tebliğ, kamu iktisadî teşebbüsleri bölümünü kapsıyor. 7 tebliğ, halk sektörünü kapsıyor. 9 tebliğ de hatta bazıları ekonomi hukuk konusunu da aşarak çok geniş kapsamlı, yahut çok özel kapsamlı konular. 2 de özel kesimi ilgilendiren, belki konuşmalardan esinlenerek söylüyorum, haksız olabilirim. Büyük sermaye temsilcilerini temsil eden tebliğ diyebilirim. Birisi işveren Sendikaları temsilcisi olarak sayın Refet İbrahimoğlu'nun, birisi de İşveren ve Sanayiciler Birliğini temsil ederek Özdemir Beyefendinin.

Şimdi bunları değerlendirmek bakımından sabahki hatırlatmamı da arz ediyorum. Bu amatör bir çalışma olamaz belki; ama

eminim Barolar Birliğinin çok değerli çalışmalarıyla değer kazanır.

Teşekkürlerimi sunar, hepinizi saygıyla selâmlarım

YÖNETİCİ — Sayın Rahmi Mağat, buyurun.

Rahmi MAĞAT (Avukat) — Sayın Başkan, değerli delege arkadaşlarım;

Türkiye Barolar Birliği, Türkiye'nin pek çok ana sorunu gibi ve Birinci Türk Hukuk Kongresinde yaptığı gibi Türkiye'nin önemli Anayasal ekonomik ve hukuksal sorunu olan demokratik, ekonomik kamu düzeni konusunun da işlenmesini sağlamak ve bu alanda değerli ekonomistlerin, hukukçuların ve ilgililerle yetkililerin görüşlerini toplamak amacıyla bunu düzenledi. Hakikaten Kongreye gelen tebliğlerden hepimiz çok yararlandık, çok esinlendik. Şüphesiz ki, bu Kongreye daha çok ilgili, hem ilgililerden, hem basından TRT hariç maalesef ilgi göremediğimizi biz de burada saptadık. Bunun karşılıklı kusurlarını değerlendirmeyi sizlere bırakıyorum.

Benim üzerinde durmak istediğim konu; bütün bunlara rağmen bu kongre acaba neyi vermiştir?.. Gerçekten çok değerli tepki-
liğlerde işlenen birtakım sloganlar vardı; fakat gerek özetle-
melerde gerek sorularda ve gerekse bunların karşılarında ortaya şu
gerçek çıkmıştır ki, mühim olan terimler değil, sloganlar değil, so-
runlardır. Sorunlar nelerdir?... Sorunlar, Anayasamızın öngördüğü
sosyal hukuk devleti ilkesi nasıl gerçekleşecektir, Anayasamızın
kabul ettiği ekonomik, yani karma ekonomik sistem nasıl birlikte
yürüyecektir, özel sektör bir yanda, kamu sektörü bir yanda mı
dır, yoksa özel sektörü düzenleyici bazı tedbirler zorunlu mudur
ve özel sektör ve kamu sektörü arasında adı ne olursa olsun ben
sloganlardan kaçıyorum çünkü sloganların bizi nereye götürdüğü-
nü maalesef üzüntüyle izledik. Halkın katkısı ile, ben halk tanımını
üzerinde de kendi görüşlerimi saklı tutuyorum ve pek çoğuna da
katılmadığımı bilhassa tutanaklara geçirtmek istiyorum. Halkın
kendi tasarruflarının da Türkiye'nin kalkınmasında ve az geliş-
miş ülkemizin az gelişmiş toplumunun daha müreffeh bir hayata
kavuşmasında yararlı olmasını sağlama yolları üzerinde toplanmış
olarak tespit ettiğimi görüyorum notlarımdan. Buna göre diyorum

ki, bu toplantıda tespit edilen esaslar, şüphesiz ki, ekonomistlerle hukukçuların üzerinde her konunun özelliğine göre ayrı ayrı derinlemesine çalışmasını gerektirecek önemi taşımakla beraber şu esaslara gelmektedir.

Bugün ister özel sektör, ister kamu sektörü, isterse üçüncü sektör olsun, şu üç unsura ihtiyaç duyulmaktadır: Denetim, güvence ve yöneltme. O halde, devlet bu üç sektörde, bu üç unsurunu kamu yararına uygulayacak tedbirleri aldığı takdirde, bu özel sektörü kurmak, yöneltmek, düzeltmek ve Türkiye'nin kalkınmasına yararlı hale getirmek ve özel teşebbüsü de dilediği şekilde ve dilediği yerde, dilediği şartlarla yatırım yapma yerine yöneltici ve hata bir nebze müdahaleci bir yöntemle toplumun yararına, meselâ lüks yatırımlar yerine, tüketime yönelik yatırımlar yerine, Türk toplumunun kalkınması için ithal edilen zorunlu maddelerin üretimine yöneltme gibi, tabii bunu çok geniş olarak düşünüyorum ve çok dar olarak ifade etmek imkânına sahibim, şeklinde bir müdahaleci sistemle, özel sektörle kamu sektörünü birlikte yürütmek ve bu üçüncü sektörü de aracı bir sektör olarak bu yatırımlara yardımcı ve aracı kılmaktır. Benim bu Kongreden anladığım bu.

Tabii ki, bu amaçları gerçekleştirecek yöntemleri saptamak hem ekonomistlerin, hem hukukçuların, hem plancıların, hem öğretim üyelerinin, hem diğer ilgililerin görevi. Mesele, bunların gerçekleştirilmesi safhasında gerekli tedbirleri alacak ve gerekli hukukî ve ekonomik kaideleri koyacak çalışmayı yapmakta.

Barolar Birliğinin açtığı bu çığır ve bu adım bunu sağlamıştır. Bundan sonra Birinci Hukuk Kongresinde olduğu gibi Barolar Birliği de olabilir, diğer ilgili kuruluşlar da olabilir, bu konuların daha derinine daha gerçekleşmesini sağlayacak tedbirler yönünden ileri çalışmalara götürmek suretiyle zannediyorum ve inanıyorum ki, Türkiye Barolar Birliğinin dilediği, Anayasanın öngördüğü sosyal hukuk devleti demokratik kamu düzeni esaslarının tespiti çalışmalarını gerçekleştirmek ve Türk toplumuna, Türk Halkına onun mutluluğu için armağan etmek imkânını elde edecektir.

Hepinize teşekkür eder, saygılar sunarım.

YÖNETİCİ — Bahri Savcı, buyurun.

Bahri SAVCI (Prof.) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Önce Türkiye Barolar Birliğini bu Kongreyi yaptığı için kutlarım. Ortaya kocaman bir yapıt çıkardığı için de ayrıca kutlarım. Ben bu yapıtın karşısında şimdilik sadece bir büyük saygı duygusuyla duyguluyum. Her halde, incelemek için de çok uğraşacağım. O zaman da ayrıca buna takdirlerim, eğerbir değer ifade ediyorsa takdirlerim katılacaktır ve daha bundan kendim yararlanacağım için teşekkür ederim.

Bu toplantı gördüğüm kadarıyla üstün seviyede sayılmak gerekir. Birçok ulus içi ve uluslar arası toplantılara katıldım, bunları hatırlıyorum. Bunlardan hemen hemen hiç birisinden aşağı düzeyde olmadığını kanıtlamak isterim. Düzey hem konuşma usulüneydi, hem de ortaya getirilen meselelerin yüksek düzeyde olmasından idi.

Bundan 15 yıl kadar önce ilk Anayasa çalışmaları yapılırken sosyal kelimesini kullanmada zorluk çekiliyordu. Bugün sosyal kelimesini kullanmadığı zorluk aşılmış, aydın kesimi bunun ne demek olduğunu bildiği gibi, gelecek istikametlerini de arayıcı bir merak içine düşmüştür zannediyorum.

Yalnız, bazı arkadaşlarımız kongreden somut neticeler alarak bunun hemen kamuoyuna bildirilmesini istediler. Ben kendi deneyimlerimden çıkan bir sonucu bildireceğim. Böyle konfranslarda somut sonuç almak aranmaz, aranmamalıdır; çünkü varılması çok zordur. 1080 sayfalık bir yapıttan incelendiği zaman bir birinin tekrarı olduğu gibi, birbiriyle karşıt fikirlerin de burada yer aldığı görülecektir. Onun için burada üç gün değil, daha 13 gün sürse, bunu somut bir bildiri haline getirmek hem hükümete ışık tutmak, hem kamuoyuna ışık tutmak olasılığı bana gözükmüyor. Önemli olan, yapıtın ortaya çıkması, tartışmanın yapılmasıdır. Önemli olan, bu tartışmalar yapılmış mıdır, yapılmamış mıdır?... Yapılmışsa, herkesin vicdanında ve kafasında çengellerini takmış mıdır?... Takmışsa, fonksiyonunu yerine getirmiştir. Daha ayrıca olgunlaştırılabilir.

Ben burada bir neticeyi gördüm. Türk aydınlar kesiminden büyük bir grup, yani hem hukukçular, hem ekonomistler ve hem de sosyal bilimlerle ilgili birtakım öğretim üyesi arkadaşlarımız Türkiye'deki umumî durumdan memnun kalmadıkları gözükü-

yor. Çözüm?... Çözümü arıyacıkları bir katkı olmak üzere, çarelerde buluyorlar. Çok şükranına değer bir nokta ki, bir hukukçular kitlesidir bu aydınların temeli. Bunlar çareyi sadece normatif planda aramıyorlar. Normatif planda arama aşamasını aşmışlar. İşte Kongrenin düzeylerinden bir tnesi de budur.

Bu meselâ 10 sene evvel yapılıysaydı, biz burada sadece normatif hukuk kuralları arasında birbirimizle tartışır ve daha öteye gidemezdik. Bugün bu kuralların ötesinde ekonomiye açılma diye bir olay görüldü. Bu insanı çok ilgilendiriyor ve Türk toplumunun dimamizmine bunun bir katkı olduğunu kabul etmek gerekiyor. Yalnız bu arada belki biraz erken; ama bir şey noksan kalmış gibi gözüküyor bana.

Bu toplantı ekonomiyi esas aldı; ama sosya ekonomik planda analizler yeteri kadar belki bu kitabın içine girmiştir; ama hiç olmazsa bu konuşmalarda fazla gözükmedi. Bunda bir hata varsa bu hata payı sadece bana aittir. Her zaman dönmeye hazırım; ama sosyo ekonomik planda analiz, hiç ihmal edilmemek gerekir. Çünkü, bugün bütün dünyada bir arama var. Bu arama, bu konu üzerindedir. Klâsik demokrasiden biçimsel demokrasiye, oradan endüstriyel demokrasiye, ekonomik demokrasiye doğru bir arama var. Bunların kavram olarak bu aydın kitle tarafından öğrenilip istenmesi bir zanaçtır. Kaldı ki, ben çok derin ipuçları, analizler gördüm ve çok yararlandım; fakat bu aramalar içerisinde bir şey yapmamak lâzımdı. Biçimsel demokrasi Türkiye'yi hiç olmasa fikrî planda aşmış. Arkasından sosyal demokrasi geliyor, onu araştırıyor. Buradan endüstriyel demokrasi ve ekonomik demokrasiye doğru gidecek.

Araştırılacak bir nokta da, bütün bunlar mevcut kapitalist sistemin başka türü mü olacak, yoksa ilerde mevcut kapitalist düzeni aşan ve dünya toplumlarının da kabul edebileceği yeni aşamalar mıdır?... Kapitalist düzenin bazı temellerine dokunmadan verilerini analizden geçirmekle yetinmemek gerekir. Temeline ait analizler yapmak lâzım gelir. Eğer ısrar edeceksak, bunu bilinçlendirmek için, ısrar edemeyeceksak, çürüklüğünü göreceksak, bu çürüklüğü saptamak ve daha zengin ve sağlam bir yapıya doğru sosyal, siyasal ve ekonomik bir yapıya doğru gitmenin yolları. Onun için endüstriyel demokraside, ekonomik demokraside bugün şu problem karşısında. Kapitalist sistemin bir başka türü mü, yoksa

onu aşan bir tür mü olacak?... İşte bu çalışmayı da her halde bundan sonra Barolar Birliği ihmal etmeyecektir. O Barolar Birliği ki, hukukçu olarak hep dışardan kendi kendini damgalarlar, biz statikiz, mevcut düzen içinde kalırız, tutucuyuz, onu aşamayız derler, ortaya getirdiği konularla bunu reddediyor. Ben statik değilim, tutucu değilim, mevcut düzenle de geniş ölçüde mutabakat halinde olabilirim; fakat daha güzel bir düzen aramaya da hiç kimseden geri kalmak, hatta öncülük yaparım diyerek bu topluluğun öncülük vazifesini de üzerine almıştır.

Son olarak sayın Muslih Fer'in ortaya koyduğu bir görüş hakkında ben kendi görüşümü söyleyeceğim. Bu 53 ncü madde estetik bakımından Muslih Fer gibi uzun bir devlet hayatı olan ve bunu da benim bildiğim ilk gününden beri daima bilimsel temellere dayatan bir araştırmacı olarak devlet olaylarına bakan bir kimsenin ihmal edemeyeceği bir konu olarak aldı ele. Estetik olarak 53 ncü maddede zorunluluk vardır, yani devleti bu haliyle uğraştırmaktan, abes ile işigal ettirmekten alıkoymak, olanaklarıyla çerçevelemek elbette bir akıl kârıdır dendi. Benim şahsî kanaatim, sırf bunun için girmedi bu 53 ncü madde. Dünya literatüründeki estetik yeri dolayısıyla de girmedi. Zannediyorum, 1960 — 61 yıllarındaki oluşmanın getireceğinden ürken bazı düşünürler, bazı sosyal katagoriler, bazı çıkar grupları, yarar gruplarının baskısıyla geldi. Bu Anayasayı aldılar, götürüyorlar, bir sosyalist yapıya doğru götürüyorlar, önlemenin çaresi tamam işte. Estetik anlamı olan, devleti abes ile uğraştırmamayı hedef almış olan 53 ncü maddeyi bu maksatla büyük bir mücadeleyle koydular. Konmasaydı da, büyük bir noksan olmayacaktı estetik açıdan bir noksan olacaktı; ama zaten devlet yapabildiğini yapar, yapamayacağını hiç bir zaman yapamaz. Bende öyle bir izlenim var.

Bir de yönetime katılma meselesi var. Belki yönetime katılma meselesi, yani endüstriyel demokrasinin bir problemi olan bu mesele, endüstriyel demokrasi başlığı altında belki karı koca, belki ilerde bizi öyle bir çalışmaya da sevk eder, temenni ederim, bu forumun olabileceği kadar zengindir ve eğer buna eğilirsek, dünyadaki fikir hareketlerinden ve onun politikaya yansımaları olaylarından da geri kalmadığını ispat edebiliriz. İçinde bulunduğumuz bu ayın başlarında Avusturya, Batı Almanya ve İsveç Başbakanları bu problemle uğraştılar. Portekiz'deki bugünkü kargaşalığın altında Portekiz toplumunu faşizmden kurtardıktan sonra

endüstriyel bir demokrasinin içinde bir sosyal yapı değişmesi mi, orada demokratik yollarla muhafaza edip edememe buhranı mıdır? Fransa'daki komünist ve sosyalistlerin teşkil ettikleri sosyal akımın uğraştığı problem budur ve en son geçen Haziranda yerel seçimlerin ortaya çıkardığı İtalyan solunun da yaşama veya yaşama meselesi bu endüstriyel demokrasinin boğacağı meseledir. İşte burada da uğraşyoruz, bu bana acı geliyor. Nihayet 4 ay geriden geliyoruz.

Efendim son söz olarak, yönetime katılmayı söyleyeceğim. Yönetime katılma henüz Türkiye için söz konusu değildir. Parlamentoya işçi milletvekillerinin sokulması gibi, parlamento içinde muhalefeti teşkil etmek üzere bir özel grup kurulması gibi, hatta 1965 seçimlerinde parlamentoya bir 15 kişilik sosyalist grubun girmesi gibi satıhta olan bir mesele değildir. Zannediyorum yönetime katılma şu amaç içindir. Bundan sonra ekonomik olay için verilecek kararlar, yani devlet kararları, özellikle ekonomiyi ilgilendiren kararlar.

1. Devletin Anayasaca kurulmuş organları arasındaki bir alışverişle olmayacak.

2. Devletin Anayasayla kurulmuş organları içindeki alışverişin bir diyalog unsuru olarak katılmasıyla olmayacak

3. İşçi de sendikalarıyla katılacak, amperson değil, kişi olarak değil. Sendika olarak, örgüt olarak katılacaklar. Benim anladığım yönetime katılma bu anlamdadır. Belki bu anlamda olup olmadığını da araştırmakta enteresan bir konudur.

Çok teşekkür ederim efendim.

YÖNETİCİ — Sayın Yahya Zabunoğlu, buyurun.

Yahya ZABUNOĞLU (Doç. Dr.) — Sayın Başkan, sayın dinleyenlerim;

Son konuşmacı, zor konuşmacı. Münir Özkul'un deyimiyle bakıyorum gardroba girenlerin sayısı mevcutlardan çok fazla. Ben konuşmamı bitirdiğimde daha evvel gardroba gitmeyi yeğleyenlerin sayısının artmasına sebebiyet vermiş olmak istemem. Halbuki, benim bir temel gözlemim, bir zorunlu açıklamam, üç tane doğmatik sayılabilecek saplantım var.

Temel gözlemimi hemen sunmaya gayret edeyim. Temel gözlemim sayın Savcı'nın bıraktığı yerden devam edecektir. Çok mutlu bir noktayı vurgulamakta yarar var. Bu toplantı ilk defa hukukla ekonominin seviştiği bir konu birleşmesi olarak karşımıza çıktı; fakat sayın Savcı sosyo ekonomik araştırmaların eksikliğine dikkatimizi çekti. Ben biraz daha cesaretle şunu vurgulamak istiyorum; aslında hukuk-ekonomi sevişmesi anayasal anlamda, sosyal hukuk devletinin kapsam ve içeriğini belirtmek bakımından önem taşır. Sosyal hukuk devleti ise, sosyal sözcüğünün ve kavramının işaretlediği gibi, aslında toplumsal yapı analizlerinin öncelikle bilinmesine vabestedir veya o yapıldıktan sonra ancak düşünülebilecek veya ele alınabilecek bir husustur. Dikkat ettim, toplumsal yapı analizleriyle ilgili, özellikle Türk toplumsal yapısının nitelikleri, nicelikleri, değişme yöntemleri, bozulmuşluk derecesi ve bugüne kadar geliştiği söz konusu ise bunun prensiplerinin belirlenmesi, bunların yakın ve uzak projeksiyonlarının yapılması ile ilgili hiç bir tebliğ huzura getirilmiş değil. Takdir buyurursunuz ki, kural düzenlemesi olarak hukuk ve toplumsal yaşamın en büyük ve en önemli süreç boyutlarından birisi olarak ekonomik toplumsal yapının bu analizleri bilinmeden, özellikle Türk toplumsal yapısı tanınmadan kolayca anlaşılabilir. Bu bir temel gözlemim ve bir metodolojik yaklaşımım.

Efendim, umumî arzu üzerine bir anlamda ve özellikle sayın Birlik Yöneticilerine bir ikisinin teşvikiyle sayın Gürel'le Arslanalp arasındaki münasebete bende naçizâne katılmak istiyorum, bu baskı grubu tanımlamasıdır.

Hatırlayacağınız gibi, Arslanalp baskı gruplarının demokratik yaşamada yeri olmayacağına değindiler. Sayın Güler bunun aksini savundular, bazı tanımlamalar getirdiler ve baskı gruplarının yönetimde etkinliği bulunan gruplar olduğunu tanımladılar. Özellikle kamu kesiminde faaliyette bulunan gruplara bu niteliği verdiler; ama aslında baskı gruplarının ne olduğu pek kesin olarak ortaya çıkmadı. Bu deminki saplamamın veya temel gözlemimin haklılığını ortaya getiriyor. Çünkü, baskı grupları aslına bakarsanız, toplumsal yapı analizleri ve toplum biliminin dile getireceği bir veri veya sonuç belirlemedir. Baskı grubunu tanımlayabilmek için çok kısa olarak arz etmeye gayret ediyorum, toplum bilimine sosyoloji ve özellikle grup sosyolojisine eğilmek gerekiyor. Toplumsal yapı analizleri yapıldıkça grup sosyologları tara-

fından toplumu bir genel ortak yaşam çerçevesi olarak düşündüğümüzde karşımıza onun içinde yanan unsurlardan birisi olarak gruplar çıkıyor ve grupları şöyle tanımlamak lâzım. Pek tabii bu gruplar tek unsur değil toplumsal yapı içinde, sınıflar ve diğer unsurlar da söz konusu. Bu anlamda bir Marxsist radikalizm kesinlikle söz konusu olamaz. Bu anlamda grup temel tanım olarak ortak amaçları bulunan kimselerin bu amaçlarını gerçekleştirmek için bir araya gelmeleri ve bunun için de müşterek davranış şekillerine uygun hareket etmeleri şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımın değerlendirilmesini şimdi yapmak istemiyorum, buna vaktimiz de yok.

Temel kavram baskı grubuna erişmek için hiç şüphe yok ki, böylece sosyal grup tanımlaması oluyor. Bunun aksiyonda, davranışta değişik bir biçimi olarak karşımıza menfaat grubu çıkıyor. Buradaki menfaat grubu olarak adlandırılmasında dar anlamda veya geniş anlamda ekonomik muhtevasının hiç bir surette rolü olmadığını bu aşamada vurgulamak gerekiyor. Çünkü, menfaat grubu da aslında yine bir sosyal gruptan ibaret olup, bunda üyelerinin ortak tutumlarının gerektirdiği müşterek davranış şekillerinin tesisi sürdürülmesi ve geliştirilmesi için toplumdaki diğer gruplardan belirli dilemlerde bulunmak söz konusu oluyor. Bu belirli dilemlerde bulunmanın altını özellikle çiziyorum. Görüyorsunuz ki, dar veya geniş anlamda ekonomik menfaatten kesinlikle söz etmedim menfaat grubunu tanımlarken.

Baskı grubuna gelince; baskı grubu da özü itibariyle bir sosyal grup oluyor. Baskı grubu, geniş anlamda siyasal iktidar ve onu kullanan organlardan taleplerde bulunan veya dilem ve istemlerini siyasal kuruluş ve organlar kanalıyla yapan menfaat gruplarına verilen ad oluyor. Görüyorsunuz ki, sosyal grupla, menfaat grubu ve baskı grubu arasında sadece davranış farklılığı söz konusudur. Yoksa, bir doğa farkı yoktur. Özellikle örgütlenmiş olmak, dernek niteliğini kazanacak şekilde hukuksal kişilik kazanmak kesinlikle baskı gruplarının tanımlaması olmayan faktörler arasında düşünülemez.

Efendim, baskı gruplarıyla ilgili açıklamayı böylece kısaca bitirdikten sonra, üç tebliğin planın hukukî niteliği ve planlamadan doğan hukuksal sorunlar ve problemler ve bunlarla ilgili olarak özellikle sorumluluk konusunda yoğunlaştığına dikkatinizi çekmek isterim. Sayın Duran hocamız özellikle bu konular üzerinde durdu-

lar. Tekrar edecek değilim, yalnız bir nokta dikkatimi çekti, bunu vurgulamak istiyorum.

Sorumluluk üzerinde durulurken, özellikle sayın Tan bunun üzerinde uzun boylu durdu. Sayın Kutman bu konudaki tereddütlerini ve muhtemel çözümlerini getirdi. Bir nokta unutuldu zannedersen. O da şu; bir kez plan ihlallerinden hukuksal sorumluluk doğacağına kesinlikle inanıyorum. Bunun siyasal sorumluluk şeklinde, cezaî sorumluluk şeklinde ve hukuksal sorumluluk şeklinde üç boyutla karşımıza çıkmasını doğal karşılıyorum. Siyasal sorumluluğun işleneceği kesindir. Ceza sorumluluğunun ceza yasasının 240 ncı maddesinin ışığı altında kolay işleneceği yine kesindir. Geriye hukuksal sorumluluk kalıyor. Hukuksal sorumluluk, idarî kazada hukuksal sorumluluk ve adalet yargısındaki hukuksal sorumluluk olarak karşımıza çıkabilir. Ben özellikle adalet yargısındaki hukuksal sorumluluğun ele alınması gerektiğine işaret etmek istiyorum. Biliyorsunuz, Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairemiz bir kararında idare mahkemesinin kararlarının ve emirlerinin yerine getirilmemesi dolayısıyla hukuksal sorumluluğa hükmetmiştir.

Aynı şekilde veya genişletici bir ictahatla bir hareket noktasından esinlenmek kaydıyla plan ihlallerinden dolayı da şahsî sorumluluğun adalet yargısında saptanabileceği kanısında olduğumu belirtmek istiyorum. Böylece, ihlallerin faturasını devlete ödetmek yolundaki geleneksel kötü tutumlar özellikle üst düzeydeki siyasîler arasında bir ölçüde önlenmiş veya frenlenmiş olabilir.

Efendim, son olarak değineceğim husus; sayın Erem hocamın tebliğiyle ilgili bir konuya birkaç cümle ile değinmek istiyorum. Sayın hocam ekonomik düşünce özgürlüğü üzerinde durdular. Ekonomik düşünceyi anlıyorum, siyasal düşünceyi anlıyorum, hukuksal düşünceyi anlıyorum; fakat özgürlüğün ekonomik düşünce özgürlüğü olarak parçalanmasına aklım ermiyor.

Aslında özgürlük munis bir yapıya sahip. Sadece eğitim ve öğretim kolaylığı açısından biz onu çoğulcu bir görünümde ortaya getiriyoruz. Düşünce özgürlüğünün belirli bir kesimi ekonomiyi konu edinmiş olabilir. O zaman ekonomik düşünce karşımıza çıkar; fakat düşünce özgürlüğünü üzerinde yoğunlaştığı verilere veya konulara bakarak parçalamaya kalkmak, özellikle düşünce özgürlüğüne karşı tehlikeli bir davranış içinde olmak demektir. Aslında, düşünce özgürlüğü öyle engin bir kavram ki, onu bu en-

ginliğin içinde düşünmekte yarar var. Çünkü, düşünce özgürlüğü-
nü, örneğin ekonomik muhtevadaki düşünce özgürlüğü, hukuksal
muhtevalı düşünce özgürlüğü şeklinde soyutlamaya kalkışmak,
parçalamaya kalkışmak; düşünce özgürlüğünün kendisine karşı
hoşa gitmeyen bir davranış olur. Aslında buna olanak da yok. Bili-
yorsunuz, pek çok doktrin belirtmelerinde hukuksal düşünceyi
ekonomik düşünceden, ekonomik düşünceyi sosyal düşünceden,
ideolojilerden ve nihayet siyasal düşüncelerden ayırt etmek imkân-
nımız yok.

Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Enver ARSLANALP — Sayın arkadaşım konuşmasına başlar-
ken, Arslanalp ile sayın Ahmet Güler arasında bir tartışmadan bah-
setti. Zannedirim ki, burada kimseyle tartışmada bulunmadım. Bir
sual sordum, cevap verdiler. Zaten tartışma yapılacak yer değil
bu. Zabıtlara geçsin diye söylüyorum. Baskı grupları konusunda
kendisiyle ayrı planlarda olduğumu da burada belirtmek isterim.

YÖNETİCİ — Sayın delegeler, bugünkü son konumuz olan
genel tartışma konusu üzerinde söz alan kıymetli konuşmacı-
ların konuşmalarını tek tek dinlemiş bulunuyoruz. Bu suretle söz
alan başka bir arkadaşımız bulunmamaktadır. Söz almadığı halde
ben kendisine söz veriyorum, sayın Faruk Erem'i davet ediyorum.
(Alkışlar)

Faruk EREM (Avukat) — Sayın Başkanımın emirlerine her
an intizar etmekteyim. Teşekkürlerimi kendilerine arz ederim.

Kongremiz sona ermek üzere. Biz Türkiye Barolar Birliği Yö-
netim Kurulu olarak sadece bir forum düzenlemek istedik. Forum,
düşüncelerin serbestçe ortaya atılabilmesi için bir ortamı hazırla-
maktan ibarettir. Yönetim Kurulu, sadece bununla yetinmeyi uy-
gun görmüştür.

Öğleden evvelki konuşmalarda bir modelin seçilmesi de bahis
konusu edildi ve bizlerin bir model tespit etmek için mi burada
toplandığımız üzerinde duruldu. Elbette ki, biz istesek de bir mo-
deli tespit etmek olanağına sahip değiliz, bu bir siyasal tercih
meselesidir. Biz istesek de bunu yapamayız; ama bugün bizim bu-
rada yaptığımızı idare kadrosu içinde de yapamaz. O halde biz,
bize düşeni yaptık, büyük bir boşluğu doldurduk,

Ben şahsen, Kongremizde üç özellik saptamış bulunuyorum.

Evvelâ, genellikle bir konuya hukukçu gözüyle bakmakla, bir ekonomist gözüyle bakmak arasında elbete bir fark olacaktı, bazı farklar da meydana çıktı; ama bunların hepsi bakış farkı; sonuçta hepinizin aynı sonuçta birleştiğinizi gördük. Bu, hayret edilecek derecede ilginç bir vakıa; ama bu şunu saptar; buraya katılan bütün bildircilerle konuşmacılar demek ki, bir rasyonel, akılcı metodu tercih eden kişilerdir, bu birleşme bunu açıkça kanıtladı. Yoksa, sonuçta büyük farklar tecelli edebilirdi.

Halen yabancı ülkelerde pekçok hukuk fakültesi biçim değiştirdi, muhteva değiştirdi, ekonomi hukuk fakültesi haline dönüştü. Biz bu Kongremizle âdeta Türkiye'mizde ilk defa ekonomi hukuk fakültesinin hiç olmazsa nüvesini kurduk. Demek ki, olanak var.

İkinci gözlemim şu oluyor; dün de ifade ettiğim gibi iki ayrı mesleğin birbirini bu kadar iyi bir şekilde tamamlayabilmesi, bu uyum başka bir alanda şimdiye kadar tespit edilmemiştir. Örnekler yok mu; var, elbette olacaktır; ama o zaman da birbirine kenetlenen iki cihazın hesaplanmasındaki başarıya onları ulaştıran emek sarf edilirse.

Bu itibarla, ender olaylardan biriyle karşı karşıyayız.

Üçüncü gözlem; biz hukukçularda bir kuşku belirdi. Kimimiz bunu biraz evvel teşhis etti, kimimiz bir süre sonra; acaba biz bu toplumun gerisinde mi kaldık hukukçu olarak?... Bu biz hukukçu kuşağın büyük kuşkusudur. Acaba economicilerimiz de aynı kuşkuyu duyuyorlar mı ama bu Kongre bize bir umut veriyor. Demek ki, ikimiz birleşecek olursak, toplumun önünde yön gösterici olmak görevimizi âdeta istirdat edebilmek olanağına da sahibiz.

Bu üç gözlemden sonra müsaade buyurursa sayın Başkanım, kısaca kusurlarımızdan da söz etmek istiyorum. Ümit ediyorum ki, ikinci kongremizde bu kadar kusurlu olarak huzurlarınıza gelmeyeceğiz. Yalnız bir şeyden mutluluk duymamız mümkün; Türkiye'mizin büyük kurucularından biri, yeni Türkiye'mizin kurucularından biri şu sözü söylemişti, ben o zaman Ankara Hukuk Fakültesinde talebeydim ve zamanın Başbakanı gelip her yıl sonunda memleketin bir politik bilânçosunu yapardı. O Başbakan şunu

söylemişti, «Bir sürenin, bir mekânın dar gelmesinden asla korkmayın; çok gelirse, geniş gelirse korkun.» O halde sizin sürelere müteallik şikâyetleriniz bana bir açıdan umut verici gözüktü.

Sözlerimi bitirirken, yöneticilik görevini üstüne almak lütfunda bulunan sayın Bilge'ye, Üçok'a, Baltaoğlu'na ve Arslanalp'a teşekkürlerimizi arz ederiz.

Her biri ayrı ayrı değer taşıyan tebliğ sahiplerine, uyarmlarıyla, desteklemeleriyle, bu tebliğleri bilimsel nitelikleri haiz konuşmalarıyla destekleyen arkadaşlarımıza da aynı minnet ve şükranlarımızı sunmaktayız.

Müsaade ederseniz, ikinci kongremizde sizlerin huzuruna daha az kusurlu çıkabilmek umuduyla en derin şükranlarımı Yönetim Kurulumuz adına ve şahsım adına arz ederim. (Alkışlar)

YÖNETİCİ — Ekonomi Kongresini kapatırken, bu Kongreye katılma lütfunda bulunan ve kıymetli fikirleriyle bizlere ışık tutan sayın delegelerimize teşekkürlerimizi sunar, kendilerini hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

Kapanma Saati : 18.30

HÜRRIYETÇİ PARLÂMENTER DEMOKRATİK REJİM VE HÜR TEŞEBBÜS

Rafet İBRAHİMOĞLU
Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
Genel Sekreteri

Sevinç Matbaası, Ankara - 1976

HÜRRİYETÇİ PARLÂMENTER DEMOKRATİK REJİM VE HÜR TEŞEBBÜS

Rafet İBRAHİMOĞLU
Türkiye İşveren Sendikaları
Konfederasyonu Genel Sekreteri

I. GİRİŞ

Türkiye Barolar Birliği'nin ülke sorunları ile ilgili olarak düzenlediği «Ekonomi - Hukuk Kongresi» çalışmalarına yön verilmesi amacı ile Birlik Yönetim Kurulunca hazırlanan raporu dikkatle tahlil eden Konfederasyonumuz, herşeyden önce Cumhuriyetin ilânından bu yana Türkiye'nin nasıl bir siyasî gelişme gösterdiğini ve bu siyasî oluşumun paralelinde cereyan eden ekonomik ve sosyal gelişmelerin hangi istikamete yöneldiğini ana hatları ile belirtmek ihtiyacını duymuştur.

Siyasî ve ekonomik gelişmemizin temel istikameti, ana karakteri ve mazide geçirdiğimiz büyük tecrübelerin ve benimsemiş olduğumuz esas tercihlerin geleceği nasıl şekillendireceği ortaya konulmadan gerçekçi sağlam, yapıcı ve ülkemize en yararlı müzakerelere ve sonuçlara ulaşılması mümkün olamaz.

II. CUMHURİYETİN İLÂNINDAN BU YANA TÜRKİYE'DEKİ SİYASİ GELİŞMELER

Millî Mücadelenin zaferle sonuçlanması üzerine Osmanlı İmparatorluğuna son verilerek Türkiye'de 1923 yılında Cumhuriyet ilân edilmiş ve ülkemiz Büyük Millet Meclisince kabul edilen Anayasa hükümleri çerçevesinde yönetilmeye başlanmıştır. Asırlarca süren bir İmparatorluk sisteminden Cumhuriyet idaresine intikal anında ve günün şartları muvacehesinde, tek meclis ve tek

siyasî parti esasından hareket edilerek genç Türkiye'nin inşasına başlanıldığı ve Devletin modernize edilmesi için gerekli reformların yapıldığı bir döneme girilmiştir.

İkinci Dünya Savaşından sonra 1950 yılında ise, ülkemizdeki siyasî gelişmenin çok partili demokrasiye yöneldiğini görmekteyiz. Nitekim bu yıl içinde yapılan seçimle siyasî iktidar değişikliği olmuştur. 1950 - 1960 devresinde kurulmaya çalışılan demokratik rejimin olumlu ve olumsuz tecrübelerinin yaşandığı, fakat her halde bu rejime Türk Milletince büyük bir intibak ve bağlılığın gösterildiği önemli bir aşama olarak nitelendirmek kanaatimizce doğru bir teşhis olacaktır.

Nitekim, 27 Mayıs Devriminden sonra kabil olan en kısa süre içinde 1961 Anayasasının yürürlüğe konulması ve çok partili serbest seçimlerin gerçekleştirilmesi bu teşhisin isabetini teyit etmektedir. 1961 Anayasası ile başlayan ve günümüze kadar devam eden bu dönem, artık Türkiye'de hürriyetçi parlâmenter demokratik rejimin bütün batı medeniyetine dahil ülkelerde olduğu gibi tartışılmaz ve vazgeçilmez yönetim tarzı olarak yerleştiği bir safha olarak tarihe mal olmuştur. O halde, içinde bulunduğumuz asrın başından itibaren Türkiye'deki siyasî gelişmenin imparatorluktan Cumhuriyete, tek partili meclisten, çok partili hürriyetçi parlâmenter demokratik rejime doğru olduğundan, tarihi akışın ülkemiz için bu kesin istikameti izlediğinden kimsenin şüphesi olmaması gerekir.

III. CUMHURİYETİN İLÂNINDAN BU YANA TÜRKİYE'DEKİ EKONOMİK GELİŞMELER

1923 yılında kurulan genç Türkiye Cumhuriyetinin Osmanlı İmparatorluğundan ekonomik ve malî alanda zengin bir miras almadığı bilinen bir gerçektir. Tam aksine, İmparatorluğun dış ülkelere olan borçlarının ödenmesi mecburiyeti yanında, cılız bir ekonomik hayatın yeni baştan dinamizme kavuşturulması zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır.

1923 - 1932 Dönemi :

Ülkemizin o yıllardaki acil ekonomik ihtiyaçlarına cevap verecek bir politikayı oluşturmak için, 1923 yılında tertiplenen İzmir İktisat Kongresinde milliyetçi bir hür teşebbüs nizamının

umdeleri benimsenmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin izleyeceği ilkeler belirlenmiştir. Ülkemizde ilk defa toplanan bu önemli Kongrede alınan kararlar özetle şöyledir :

— Millî sanayii geliştirmek için bir kanun hazırlanması,

— Yerli üreticiye yurtiçi kara ve deniz ulaşımında ucuz tarife uygulanması,

— Sanayicilere ucuz kuruluş ve işletme sermayesi sağlanması ve kredi imkânlarının artırılması,

— Gerekli mühendis ve diğer teknik elemanların en kısa sürede yetiştirilmesi,

— Anonim şirketler kurulmasının kolaylaştırılması,

— Millî bankaların kurulması,

— Demiryolu yapımı,

Bu kararların paralelinde, 1924 yılında sermayesi bir milyon lira olan İş Bankası kurulmuş ve yurtiçi millî tasarrufların yerli sanayii finanse etmesi yolunda önemli bir adım atılmıştır.

5 Nisan 1925 tarihli ve 601 sayılı Kanunla şeker fabrikalarının Ticaret Bakanlığının uygun göreceği yerlerde kamu ve özel şahısların ortaklıklarıyla gerçekleştirilmesine izin verilmiştir.

1925 yılında 633 sayılı Kanunla Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bankanın amacı hür teşebbüsü finanse etmek ve bunun yanında Ticaret Bakanlığının 1924 yılına kadar kurduğu ve işlettiği şirketleri özel işletmelere devredinceye kadar işletmek, sanayicilere ve madencilikle uğraşanlara kredi vermektir.

1927 yılında 1055 sayılı «Teşviki Sanayi Kanunu» çıkarılmıştır. Bu Kanunun esasları şunlardır :

1. Hükümet sanayi kuruluşları için gerekli toprağı belli şartlar altında parasız olarak verecektir.

2. Kuruluşlar için gerekli bütün donatım, araçlar ve gereçler gümrük resminden muaf olacak ve demir yollarında ucuz tarife ile taşınacaktır.

3. Kamu kuruluşları ve Hükümet bazı şartlar altında yerli üretimi yabancı mallardan yüzde 10 pahalı olarak tercih edecektir.

4. Gerek sanayi, gerek maden sektörlerinde kurulacak tesisler için meydana getirilecek şirketlerin hisse senetleri ve tahvilleri damga resminden muaf tutulacaktır.

Görüldüğü gibi, zaman açısından ve sanayileşmeye verilen önem bakımından fevkalâde ileri olan bu kanun aynı zamanda günümüz için de geçerli unsurları ihtiva etmektedir.

Bu on yıllık dönem içinde ülke ekonomisinde önemli aşamalar kaydedilmiş, Teşviki Sanayi Kanunundan yararlanılarak sınaî müesseseler kurulmuş ve sınaî teşebbüs ruhunun Türk iş aleminde başlangıç temelleri atılmıştır.

1932 - 1938 Dönemi :

Bu dönem ülkemizde sanayileşme fikrini yerleştirmek ve sanayileşmeye öncülük etmek amacıyla Devletin ekonomik alanda daha büyük bir rol oynamaya başladığı bir devre olarak nitelendirilebilir. Nitekim, bu dönemde başta Sümerbank ve Etibank olmak üzere iktisadî devlet kuruluşları tesis edilmeye başlanmıştır.

Ancak, Türkiyede' uygulanan devletçiliğin hangi anlamda ele alındığını Atatürk şu şekilde ifade etmiştir :

«Bizim takibini muvafık gördüğümüz devletçilik prensibi bütün istihsal ve tevzi vasıtalarını fertlerden alarak, milleti büsbütün başka esaslar dahilinde tanzim etmek gayesini takibeden sosyalizm prensibine müstenid kollektivizm yahut komünizm gibi hususi ve ferdi iktisadî teşebbüs ve faaliyete meydan bırakmayan bir sistem değildir.»

Görülmektedir ki, Atatürk'ün devletçilik görüşünde hür teşebbüs esas alınmaktadır. Ortaya konulan devletçilik anlayışı ise ideolojik bir mahiyet taşımamaktadır. Nitekim 8 Kasım 1937'de devrin Başbakanı tarafından okunan Hükümet Programında da ekonomi sisteminde tüccarın, sanayicinin, hür teşebbüsün önemli yerine işaret edilmiş ve «Fert tarafından yapılabilecek işlerin, fertlerce yapılmasını himaye ve teşvik edeceğiz. Bu maksatla sanayii teşvik siyasetimize devam edeceğiz» denilmiştir.

Yine 1938 yılından sonraki Hükümet Programlarında devlet ve hür teşebbüsün yan yana bulunacağı ifade olunmuştur ki, bu da

karma ekonomi prensibinin 6 zamanın hükümetlerince de benim sendiğinin en açık örneğidir.

Bu dönemin bir başka özelliği yukarıda belirtilen karma ekonomi anlayışı çerçevesinde ekonomik plân fikrinin revaç bulması ve 1934 - 1939 yılları arasında «Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı»nın uygulanmasıdır.

1939 - 1950 Dönemi :

Aynı karma ekonomi ilkesi çerçevesinde hazırlanan İkinci Sanayi Planı ise 1939 yılından itibaren uygulanmıştır. Bu dönemde Türk Hür Teşebbüsünün de, geleneksel ticarî faaliyetlerden kopmaya başlayarak küçük atölyeler veya imalâthaneler şeklinde sanayileşme akımına katılmaya başladığı müşahade edilmektedir. Nitekim, 1950 yılına kadar hür teşebbüsün, pamuklu ve yünlü mensucat, çimento, deri, tuğla ve kiremit, nebati yağlar, ilaç, zirai aletler, madenî eşya ve gıda sanayi dallarında önemli sayılabilecek düzeyde üretime geçtikleri görülmektedir. 1950 sanayi sayımı neticesinde toplam olarak 1802 özel fabrikada 72.000 işçinin çalıştığı Devlet sınaî teşebbüslerinde ise 103 fabrikada 76.000 işçinin istihdam edildiği ortaya konulmuştur.

1950 - 1960 Dönemi :

Bu dönemde iktidar değişikliği ile birlikte iktisadî politikada da önemli değişiklikler olmuştur. Hükümet programının iktisadî politika ile ilgili bölümünde karma ekonomi sisteminin benimsendiği ve hür teşebbüsü teşvik edici tedbirlerin alınacağı belirtilmiştir. Bu konuda şu ilkelere yer verilmiştir :

— «Hususi teşebbüsün kendini hukuki ve fiili emniyet altında hissetmesini sağlayacak bütün tedbirleri almak ve onun süratle gelişmesine yardım etmek,

— Memlekette mevcut sermayenin istihsale akmasını kolaylaştırmak,

— İstihsal hayatını devletin müdahalelerinden ve her çeşit bürokratik engellerden kurtarmak.

Bu devrin çeşitli hükümetleri tarafından «devlet işletmeciliğinin sadece hususi teşebbüs ve sermayenin hiçbir surette ele almayacağı işler ile amme hizmeti mahiyetinde olan iktisadî işlere

hasredileceği, zira hususi mülkiyet ve şahsi hürriyete dayanan bir rejimde iktisadî sahanın asıl olarak ferde veya hususi teşebbüse ait olması gerektiği» beyan edilmiştir.

Bu iktisadî politikanın uygulanması sonucunda 1950 - 1960 yılları arasında hür teşebbüsün sanayileşme hareketi yeni bir hız kazanmış; kamu yatırımlarının hacmi de genişlemekle birlikte bu gelişmeler daha ziyade Devletçe yapılması gereken alt yapı yatırımlarında yoğunlaşmıştır.

1960'dan Sonraki Dönem :

1961 Anayasasının ekonomik hayata ilişkin hükümleri incelendiğinde hür teşebbüs ilkesine önemli bir yer verildiği görülmektedir. Bu cümleden olarak, Anayasanın 36. maddesinde, «Herkes mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.» hükmüne yer verilmiş bulunmaktadır. Yine Anayasanın 40. maddesinde şu hüküm yer almıştır : «Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. «Aynı maddede «Devlet, özel teşebbüslerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır» hükmü mevcuttur. Diğer taraftan, 1961 Anayasası bünyesinde bir yenilik olarak planlı ekonomik kalkınma fikrini getirmiştir. 41. maddesinde «İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak Devletin ödevidir» demek suretiyle Anayasamız kalkınmanın iktisadi, sosyal ve kültürel sahalarda olacağını belirtmiş ve bunun yollarının da demokratik olmasını emretmiştir.

Halen Türkiye'de iki adet Beş Yıllık Plan uygulanmış olup Üçüncü Beş Yıllık Plan da üçüncü yılını yaşamaktadır. Bu planların temel ortak özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür :

1. Türk planları demokratiktir. Planlı kalkınma Anayasa ile teminat altına alınmış olan temel hak ve hürriyetleri ihlâl edemez. Plan amaç değil araçtır.

2. Plan, yasama, yürütme ve yargı organlarının yanında veya üzerinde dördüncü bir kuvvet değildir.

3. Türk Anayasası hürriyetçi, parlamenter, demokratik rejimin neticesi olarak kamu ve hür teşebbüsten oluşan karma ekonomi düzenini benimsemiştir. Plan kamu sektörü için emredici, özel sektör için yol gösterici nitelik taşır.

4. Plan herhangi bir sınıf veya zümrenin değil milletin tercihlerini aksettirecek, hazırlanmasında ve uygulanmasında kamu ve hür teşebbüs kuruluşlarının iştiraki ve işbirliği sağlanacaktır.

Şimdiye kadar kamu ve özel sektör arasındaki iş bölümünün tespitinde dogmatik bir tutum değil, fakat pratik bir görüş hakim olmuştur. İş bölümüne esas, bu iki sektörün kendine has özellikleri ve mevcut ekonomik şartlar olacaktır.

Bütün bu prensipler Anayasamız kadar Beş Yıllık Kalkınma Programlarının da ekonomik hayatımızda hür teşebbüsün işgal ettiği önemli mevki benimsediğini ve vazgeçilmez temel faktör olarak kabul ettiğini göstermektedir.

Nitekim, 1960 yılından bu yana hür teşebbüsün yatırım, üretim ve istihdam alanındaki uygulamalarda fiilen meydana getirdiği fayda ve katkıları bu görüşü doğrulamaktadır.

Şöyle ki; 1974 yılı Sosyal Sigortalar Kurumu istatistiklerinde de yer aldığı veçhile ülkemizde mevcut 1.799.998 sigortalı işçiden 1.171.508 kişi hür teşebbüs tarafından, buna karşılık ancak 628.490 kişi kamu sektörünce istihdam edilmektedir.

Diğer taraftan, mevcut rakamlara göre son yıllarda imalât sanayiinde 10 ve daha fazla işçi çalıştıran işyerleri itibariyle hür teşebbüsün üretimdeki payı yüzde 70 civarında olmuştur. İmal edilen malların üçte ikisini üreten bir hür teşebbüsün ülke ekonomisindeki yeri tartışılmaz. Eğer tartışılmak isteniyorsa bunda başka maksat aramak lâzımdır.

Hür teşebbüsün yatırımlar içindeki payına bakıldığı takdirde de aynı tablo görülmektedir.

1973 yılında hür teşebbüs 53.4 milyar TL. tutarındaki toplam yatırımlardan 28.3 milyar TL. nı gerçekleştirmiştir. 1974 yılının tahmini olarak da 76.7 milyar TL. toplam yatırımlardan 40.3 milyar TL. nın hür teşebbüs tarafından yapılması öngörülmüştür. 1975 yılı Kalkınma Programında ise, 100 milyar TL. hacmindeki toplam yatırımları kamu sektörü ve hür teşebbüs arasında tam bir

eşitlik halinde bölünmüştür. Şu hususta ilâve edilmelidir ki, planlanan bu yatırımlarda gerçekleşme payının hür teşebbüste daima daha yüksek oranda olduğunu geçmiş yıllar uygulaması göstermiştir.

Rakamlarla ifade edilen tüm bu gerçekler, Cumhuriyetin ilân edildiği yıllarda ekonomiye ancak cüz'i bir katkısı olan hür teşebbüsün 1930 yıllarından sonra Devlet tarafından başlatılan sanayileşme hareketine 1950 yılından itibaren gittikçe büyüyen paylarla katılmakta olduğunu ve günümüzde ülke kalkınmasındaki ağırlığının münakaşa edilemez bir noktaya ulaştığını açıkça kanıtlamaktadır. Kısa ve kesin bir şekilde ifade etmek gerekirse, ülkemizin ekonomik gelişmesindeki tarihi gerçek refah yolunun hür teşebbüs kavramından geçtiği vakiasında toplanmıştır.

IV. CUMHURİYETİN İLÂNINDAN BU YANA TÜRKİYE'DE- Kİ SOSYAL GELİŞMELER

Ülkemizde 1923 yılında Cumhuriyet idaresinin kurulmasından bu yana meydana gelen gelişmeler sonucunda siyasi alanda hürriyetçi parlamenter demokratik rejime ve ekonomik alanda hür teşebbüsün ağırlık taşıdığı karma ekonomi içinde kalkınma düzeyine ulaştığını belirttikten sonra aynı dönem zarfında sosyal alanda vukubulan önemli gelişmelerin de açıklanmasında büyük fayda mülâhaza edilmektedir. Zira 1961 Anayasasında yer verilmiş bulunan «sosyal devlet» ibaresi üzerinde ısrarla duran, sosyal hakların topluma yeterince verilmediğini her vesile ile öne süren çevrelere ülkemizde bugün ulaşılmış olduğumuz sosyal haklar üzerinde temel bir hatırlatma yapılmasında isabet olacaktır.

Bilindiği gibi Cumhuriyetin ilânını takip eden yıllarda Türk toplumunu her yönden modern devlet kavramına kavuşturmak için gerekli reformlar yapılmış, genel eğitim, sağlık, ulaştırma gibi temel kamu hizmetlerine öncelik tanınmış, bu meyanda çalışanların haklarını da kapsayacak şekilde Batı Ülkelerinin Medenî Kanun ve Borçlar Kanunu gibi mevzuatı Ülkemizce iktibas edilmiştir.

Daha sonra bu düzenleme ile de iktifa edilmeyerek 1936 yılında 3008 sayılı İş Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Bu Kanunla işçilerin iş akitleri teminat altına alınmış asgarî ücret sistemi getirilmiş, iş süreleri tahdit edilmiş, işçi sağlığı ve işgüvenliği ve iş

BİR HUKUK KAVRAMI OLARAK TÜKETİCİ

Avukat Cengiz İLHAN

Sevinç Matbaası, Ankara - 1976

BİR HUKUK KAVRAMI OLARAK « TÜKETİCİ »

Avukat Cengiz İLHAN

Tüketici ve üretici sadece ekonomik bir kavram mıdır? Artık bu sorunun sorulması, tüketici ve üreticinin aynı zamanda bir hukuk kavramı olduğu gerçeği üzerinde durulması zamanı gelmiştir.

Günümüzde üreticilerin, arada bir de, tüketicilerin İdare'nin hatta devletin çeşitli faaliyetlerinde bir birim olarak tanındıkları gerçektir. Ancak bu tanıma her ikisini birer ekonomik birim olarak ele almaktan öteye gitmemektedir. Devletin ekonomiye karışmasının bir sonucu olan bu tanımda üretici veya tüketici bir ekonomi unsuru olarak görünmektedir.

İki durumu birbirinden ayırmada özen göstermeliyiz :

Birisi devletin ülkenin ekonomi yaşantısına karışması, genel bir ekonomi politikası doğrultusunda üretimi ve tüketimi düzenlemesi, bu bakımdan kanuni tedbirler alması, konusuna veya yerine göre üretimin veya tüketicinin sınırlandırılması yada geliştirilmesi, genişlemesine olanak sağlaması ve benzeri örneklerde görüldüğü gibi idari tasarruflar da bulunmasıdır. Daha çok bir idare hukuku olayı olarak ortaya çıkan bu durumda tartışılabilir olan, sadece, devletin ekonomiyi düzenleme görevi gereği üretim veya tüketimi etkileme çalışmalarında kişilerin klâsik haklarını hangi ölçüde ve ne biçimde sınırlandırabileceğinden ibarettir. Bu bakımdan konu, yalnızca, kişiler ve idare arasındaki ilişkiler açısından ve dolaylı olarak ortaya çıkmakta; mülkiyet, akit serbestisi, v.b. gibi

hukuki kavram ve kuramların çerçevesini tartışma alanına getirmektedir. Tartışılmıyacak olan devletin ülkenin ekonomi yaşantısına karışması, düzenlemesi ilkesi ve bunun hukuki dayanağıdır. Biraz genişlemiş bir biçimde de olsa, kısaca, idare hukukunun temeli, kişi ve idare arası ilişkiler söz konusudur. Tartışma devletin, daha özel bir değimle idarenin, genel ekonomi politikası, -yada sosyal, sağlık v.b- bakımından kişilerin haklarını sınırlandırma ölçüsünden öteye gitmeyecektir. Bu durumda hukuki bir kavram olarak «tüketici» ve karşıtı «üretici» den söz edilmesi mümkün olmadığı gibi bir başlangıç noktası olarak kabul edilmelerine de gerek yoktur.

Diğeri ise tüketici ile üreticinin karşılıklı ilişkileridir. Olaya bu açıdan bakıldığı zaman tüketici ve üreticinin alıcı yada satıcı gibi bir özel hukuk kavramı olarak belirlendiğı görölmektedir. Şüphesiz tüketici ve üreticinin bir özel hukuk kavramı olarak kabulü ikisi arasındaki ilişkilerin, aynı zamanda, özel hukuk yoluyla da düzenlenmesini gerektirecektir. Başka bir değişle tüketim ekonomik niteliğinden ayrı olarak bir özel hukuk olayı olarak da kabul edilmiş, tanımlanmış, düzenlenmiş olacaktır. Bu zorunludur, zira, tüketim sosyal bir olaydır. Yakın örneğı hizmet sözleşmeleridir; nasıl hizmet sözleşmeleri kişiler arası ilişkiden çıkarak işçiler - işverenler boyutlarına ulaşmış, bir iş hukukunun doğup, gelişmesine yol açmışsa, burada da durum ondan farklı değildir.

Önce bazı gözlemler yapmamız mümkündür :

1. Üretim belirsiz alıcılar için yapılmakta, pazarlanmaktadır.
2. Dayanıklı yada dayanıksız, hangisi olursa olsun, tüketim maddesinin nitelikleri önceden -veya ziraatta olduğu gibi sonradan- belirlenmekte, üretim bu niteliklere göre seri halinde yürütölmektedir.
3. Tüketici kişisel tercihlerini ancak pazarlanan tüketim maddeleri arasından yapabilir. Ayrıca gelişen teknoloji üretilen ve pazarlanan malların niteliklerinin ve kalitesinin tespit, ayıplı olup olmadıklarının anlaşılması için uzmanlık düzeyine varmış özel bilgiler ister, herhangi bir tüketicinin bu nitelikleri değerlendirmesi olanağı tamamen ortadan kalkmıştır.
4. Fiyatın serbest rekabet, arz ve talep kurallarına göre te şekkül etmesi kuralı ve olanağı çok zayıflamıştır.

Üretim ve pazarlama ile sınırlandırılmış olan tüketicinin seçeneklerinde reklâmda etkileyici bir unsur olarak görülmektedir.

6. Karmaşık piyasa koşulları enaz tüketici kadar üreticiyide kişiliksiz hale getirmiştir.

Şüphesiz, uzmanlarca bu gözlemler daha da derinleştirilebilir geliştirilebilir, içerikleri bilimsel olarak ortaya konulabilir. Ama bu kadarı ile bir alım-satım sözleşmesinde alıcının iradesini serbestçe belirtemeyeceği sonucuna varmamız için yeterlidir. Bunu daha da genelleştirebilir, alım-satım sözleşmelerinin ötesinde, örneğin, karz, nakliye, hatta istisna-, hesabı cari v.b. sözleşmelerine kadar uzatabiliriz. Önemli olan artık «iki tarafın rızalarını karşılıklı ve birbirlerine uygun surette beyan edince tamam olacağı» kuralının çok yüzey-sel ve biçimsel bir anlam taşıdığıdır.

Muhakkak, dayanıklı yada dayanıksız tüketim malı alıcısının iradesini etkileyebilecek herhangi bir etkenin bulunmadığı, bir başka anlatımla, örneğin elektrik süpürgesi veya konserve salça alıcısının o malı alıp almamakta tamamen serbest bulunduğu şeklinde bir gözlemden hareketle, borçlar hukukunun iradelerin karşılıklı ve birbirlerine uygun surette bildirilmesiyle akdin tamam olacağı kuralının, herşeye rağmen, geçerli olduğu yine de akla gelebilir. Ancak, bu halde ayrıntı gibi görünen ama gerçekte önemli olan sözleşmenin koşullarında anlaşma halinden söz edilmemekte, dikkatten kaçmamak tadır. Alıcı ile satıcının iradeleri, hep bildiğimiz gibi, sözleşmenin koşullarında değil, koşulları önceden ve genellikle üretici tarafından belirlenmiş satım sözleşmesini yapıp yapmama konusunda birleşmektedir. Örneğin bir (A) marka otomobilin, bir (K) marka elektrik süpürgesinin veya buzdolabının veya temizleme tozunun alınıp alınmaması hallerinde olduğu gibi. Bu gibi durumlarda alıcının iradesi, yalnızca, anılan tüketim maddelerini satın alıp almama noktasında toplanmaktadır. Bir defa satın almağa karar verdikten sonra koşulların önceden belirlenmiş satım sözleşmesinin yapılması, nitelikleri önceden ve alıcı iradesi dışında üreticisi tarafından saptanmış tüketim maddesinin satım ve teslim alınması kaçınılmazdır. Alıcı satım sözleşmesinin temel oşkullarından olan semeni, satılan malın niteliklerini, hatta teslim şeklini belirleme bu konularda serbest iradesini bildirme olanaklarına sahip değildir. Ona bırakılan sadece. satılan malı' satın alıp almamaktan, bu konuda iradesini açıklamaktan ibaretir. Aslında alıcının iradesi bu alanda dahi kısıt-

lıdır. Gereksinmeleri -doğal veya yapay olsun durum değişmemektedir- onu (C) veya (M) veya (Z) marka televizyonu satın alma zorunluluğuna getirmiş, bırakmıştır; bunlardan birisini mutlaka satın alacaktır. Bu sebeple, o, bir televizyon, yahut bir elektrik süpürgesi, yahut bir temizleme tozu v.b.. alıcısı değil, bunların tüketicisidir; tüketicilerinden herhangi birisidir.

Monopolde, bu şüphesiz en çarpıcı ve belirgin çizgilerle görülmektedir. Tekel hangi sigarayı üretir ve satarsa onu, yada Tekel'in üretip pazarladığı sigara tiplerinden birisini, seçmek ve satın almak zorundasınız. Ama, hemen söyliyelim, olay sadece monopol için söz konusu ve bununla sınırlı değildir. Bir sigara üreticisinin çeşitli sigara tipleri arasından yapılacak seçimle, birden ziyade sigara üreticisinin çeşitli sigara tipleri arasından yapılacak, daha doğrusu seçim yapmak zorunda olmak, arasında mahiyet bakımından bir fark bulunmamaktadır. Her iki durumda da alıcı satım sözleşmesinin temel koşulları üzerinde iradesini bildirebilme, bu konuda satıcı ile uygun düşme olanağına sahip değildir. Değişen seçeneklerin sayısıdır, aynı kalan değişmeyen ise tüketici niteliğidir.

Olaya satıcı açısından bakıncada durum değişmiyecektir. O da satılan malın ne fiyatını ne ödeme şekillerini ne de niteliklerini saptama bu konuda iradesini açıklama olanaklarına sahip değildir. (M) marka makarnayı üreticisinin saptadığı fiyattan aşağı veya yukarı satamayacağı gibi bu makarnanın niteliklerini belirleme hatta bunları bilme durumunda bile değildir. Satılan mal'ı tekeffül yükümü ise, gerçekte, satılan mal'ın markasını tekeffül haline dönmüş bulunmaktadır. Alıcı ve satıcının iradesi (M) marka makarna üzerinde birleşmiş ise satıcı, alıcıya (M) yerine (A) marka makarnayı teslim etmiyecektir. Soru şudur: Satıcı sözleşme konusu (M) marka makarnayı alıcıya, yani tüketiciye, teslim etmekle beraber (M) marka makarna bir makarna için gerekli asgari niteliklere sahip değilse, ayıplıysa ne olacaktır? Bu satıcının tekeffülünde midir? Hemen şuna işaret edelim, bu durumda satıcı klâsik borçlar hukuku anlamında bir satıcı olmaktan çok üreticinin bir temsilcisidir. Karşı karşıya olan tüketici ve üreticidir. Tüketici Koka-Kola veya Pepsi-Kola satın alır, satıcıda ona yükümü gereğince kapalı Koka-Kola veya Pepsi-Kola şişesini teslim eder. Dikkat edersek «alıcının iltizam ettiği semen mukabilinde satıcının alıcıya teslim ve mülkiyeti ona nakletmek borcunu tahammül ettiği», «satılan mal»ın yerine satılan marka mal, hatta, satı-

lan marka geçmiş bulunmaktadır. Bir başka deyimle alım-satım sözleşmesi mal satımından çıkmış, belli markalı bir malın alım-satımına dönüşmüştür. Alıcının iradesi belirli markalı bir malın, örneğin (K) marka ürünün yada peynirin satın alınıp alınmaması olayı ile çerçevelenmiş, sınırlandırılmıştır.

Bütün bu hususları göz önüne alınca, alıcının klâsik borçlar hukuku kurallarına göre sözleşme koşullarında, özellikle sözleşmenin konusu olan satılan mal'da ve semen'de iradesini serbestçe belirtebildiğini ileri sürebilir, alıcı ve satıcı kavramı üzerinde ısrar edebilir miyiz? Söz konusu olan olay, alım-satım değil, tüketim olayıdır; alıcının yerini tüketici satıcının yerini üretici, satılan malın yerinde tüketim maddesi almıştır. Aynen hizmet sözleşmesinde işçi-işveren-iş kavramlarında olduğu gibi. Nasıl hizmet sözleşmelerinde işçilerin sözleşmenin koşullarını belirlemede irade serbestisine sahip olmadıkları, işçinin koşulları önceden işveren tarafından saptanmış sözleşmeye uymak zorunda bulunduğu anlaşılarak hizmet sözleşmesinin asgari koşulları akit-kanon'la düzenlenmiş ise, bu da öyledir; karşılaştırmada daha farklı bir sonuca varmak mümkün olmayacaktır. Bir noktaya daha, konunun açıklığa kavuşması bakımından, işaret etmek istiyoruz : İçinde yaşadığımız koşullar, işçiyi hizmet sözleşmesini yapıp yapmamakta serbest bırakmamıştır; bunun gibi tüketicide satın almak zorunda bulunan kişidir. Satın almak zorunda bulunduğu mal ister zorunlu ister faydalı gereksinmelerini karşılansın sonuç değişmemektedir. Zaten bir tüketim toplumunda zorunlu ihtiyaç maddelerini geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi yaşamı sürdürme çerçevesi içerisinde tutmakta mümkün değildir. Bir temizleme tozunun yada buzdolabının bir çok sosyal kesitlerde zorunlu ihtiyaç maddeleri arasında bulunduğunu görmemezlikten gelemeyiz,

Bir de şu var; tüketim maddesi nedir? Nasıl alıcı yerini tüketiciye satıcı yerini üreticiye bırakıyorsa, görülmektedir ki, bunlar gibi satılan mal (mebi) de yerini tüketim maddesine bırakmaktadır. Tüketim olayının toplanıp, düğümlendiği tüketim maddesini ise ekonomik ve teknik bir kavram olan standart'tan ayrı düşünmemize olanak yoktur; her ikisi iç içedir. Bu sebeple tüketim olayına hukuk açısından bakılmasının zorunlu sonucu standart kavramında hukuk açısından ele alınması olacaktır. Tüketim olayında tüketici satılan mal yerine satılan marka malı satın aldığı ve bunun niteliklerini saptama, anlama, denetleme olanakları

son derece kısıtlı bulunduğuna göre tüketim maddesinin standart'ının önemi açıktır.

Bu gün olduğu gibi standartların, yalnızca, standartların tespiti ve bunun bir kararname ile zorunlu hale getirilmesi yeterli değildir. Örneğin Standartlar Enstitüsü tarafından zeytinyağının standartı belirlenmiş, kararnameyle zorunlu hale getirilmiştir. Ama kapalı bir teneke zeytinyağı yerine ayçiçeği yağı veya ikisi karıştırılarak satılırsa tüketicinin hakları nasıl sağlanmış olacaktır. Şüphesiz borçlar hukukuna göre tüketiciyi alıcı sayıp uğradığı zararı satıcıdan talep etme hakkı üzerinde durabiliriz. Bu zarar; ayçiçeği yağı fiyatı ile zeytinyağı fiyatı arasındaki farktan ibaret kaldıkça, zarara uğratan şahsın satıcı, üretici mi yoksa her ikisinin birlikte olduğu son derecede karışık bir işlem olarak ortaya çıktıkça hukukun sağladığı olanakların birer kuram olmaktan öteye gitmediğini görmemek olanaksızdır. Ayrıca zararın tespitinde başlıbaşına bir sorundur. Kaldı ki tüketicinin borçlar hukuku olanaklarını kullanmasına yer vermiyen durumlarda sık sık rastlanmaktadır. Örneğin bir otomobilin olması lâzım gelenden daha ince bir saçla yapılmış, tüketicie sunulmuş olması, temizleme tozundaki deterjan oranının olması lâzım gelenden daha az bulunması hallerinde tüketici borçlar hukukundan doğan hangi hakkını nasıl kullanmış, zararını karşılamış olacaktır. (K) marka otomobili satın ve teslim almıştır, otomobil çalışmaktadır ve görünürde hatta muayenede hiçbir ayıbı yoktur, fakat saçının inceliği can güvenliğini tehlikeye sokacak yada otomobili on sene yerine beş senede eskiyecektir bu halin borçlar hukukunun klâsik haklarıyla çözümlenmesi yoluna gidebilir miyiz? Yahut satın aldığımız (E) marka temizleme tozunun daha az temizlediğini hangi davaya konu yapabiliriz, dava hakkımız olsa bile bu hakkımızın kullanılması olanacağı nedir?

Yukarıdan beri sunmağa çalıştığımız bütün bu durumlara göre bir kişinin -alıcının-; a) satım sözleşmesi yapıp yapmama, b) satım sözleşmesinin koşullarını belirleme, c) satılan malın niteliklerini belirleme ve seçme, d) satın aldığı malın belirtilen ve ayrıca gerekli ve zorunlu olan niteliklerine uygun, bu niteliklerde olup olmadığını «muayene etme», «ayıplı» olup olmadığını anlama, e) «ayıplı» olması halinde satıcısına başvurma, olanakları kısıtlıdır;; çünkü o, bir alıcı değil bir tüketicidir. Öyleyse tüketicie, karşıtı üreticie ve her ikisinin birleştiği tüketim maddesine birer

hukuki kavram olarak bakmamız gerekmektedir. Şüphesiz bu her üç kavramın hukuk açısından içeriği tartışılabilir; amacımız da budur zaten, tüketici ve tüketim maddesi kavramlarının içeriğini belirlemekten çok, her üçüncü aynı zamanda birer hukuk kavramı olduğuna işaret etmek, alıcı ve satıcı ve satılan mal kavramlarının bu günün koşullarında her gün tekrarlanan tüketim hukuki olayını tanımlamakta yetersiz kaldığına dikkat çekmek istiyoruz.

Elbette tüketicinin, üreticinin ve tüketim maddesinin bir hukuk kavramı olarak ele alınması, hukuki bakımdan içeriklerinin belirlenmesini, tariflerinin yapılmasını zorunlu kılacaktır. Bir başka zorunlu sonuç ise tüketici ve üreticilerin karşılıklı hak ve yükümlerinin tespiti, tüketim maddesinin standartı sorununun tüketicinin haklarını güven altına alacak bir biçimde çözümlenmesidir. Her halü kârda kanun koyucunun tüketim ilişkilerini, aynen iş kanununun da ve birazda kira kanununda olduğu gibi, düzenlenmesinin, bir tüketim hukukunun gelişmesinin ve geliştirilmesinin zamanı gelmiştir.

Sonuç :

1. Tüketim sosyal bir olaydır; hukukça tanınması, düzenlenmesi gerekir.

Günümüzde alıcının yerini tüketici, satıcının yerini üretici, satılan mal'ın yerini tüketim maddesi kavramları almıştır.

2. Tüketici, üretici ve tüketim maddesinin hukuki bir kavram olarak ele alınması, bunların tarifelerinin yapılmasını, içeriklerinin belirlenmesini, karşılıklı hak ve yükümlerinin tespit edilmesini gerektirir. Bu açıdan bakılınca tüketim olayı bir akid kanun konusu halinde gözükmektedir.

3. Tüketim olayında, tüketim maddesinin standartı tüketici haklarının tespitinde ve korunmasında, üretici yükümlerinin belirlenmesinde önemli bir etken olarak gözükmektedir.

hayatının denetimi konularına hükümler ve müeyyideler getirilmiştir.

Diğer taraftan çalışma hayatını gereken şekilde tanzim ile görevli olmak üzere 28 Ocak 1946 tarihinde Çalışma Bakanlığı kurulmuştur. Aynı yıl içinde 4792 sayılı Kanuna dayanılarak, tesis edilen İşçi Sigortaları Kurumu faaliyete geçmiş ve bu şekilde önce İşkazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları ve bunları takiben Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası ile Hastalık Sigortası uygulamalarına başlanmış ve 1963 yılında yürürlüğe giren 506 sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar Kurumu meydana getirilmiştir. Hemen bu noktada, Ülkemizde kabul edilmiş olan ücretin % 70'i oranında emekli aylığı, erkeklerde 55 kadınlarda 50 yaşında veya 25 yıllık çalışma süresi sonunda emekli olabilme gibi sosyal güvenlik haklarının Batı normlarının dahi üzerinde olduğuna işaret etmek yerinde olacaktır.

Yine 1946 yılında mesleki eğitim konusunda da faaliyet göstermekle yükümlü İş ve İşçi Bulma Kurumu yürürlüğe girmiştir. 1947 yılında ise 5018 sayılı Kanunla işçi ve işveren sendikaları ve sendika birlikleri hakkındaki Kanun uygulamaya konulmuştur. 1954 yılında bir yandan Basın İş Kanunu, diğer yandan Deniz İş Kanunu kabul edilerek uygulamaya başlanmıştır. Hatta yurt dışına giden işçilerimizin çeşitli sorunları ele alınmış ve bu işçilerle ilgili olarak yabancı hükümetlerle sosyal güvenlik anlaşmaları yapılmıştır.

Ülkemizde 1961 Anayasasının kabul edilmesini takip eden yıllarda yukarıda özetlenen mevzuatın büyük bir çoğunluğu çalışanlar lehine daha ileri şartlar getirecek şekilde tadil edilmiştir. Bu arada 3008 sayılı İş Kanunu yerine 1967 yılında yürürlüğe konan 931 sayılı yeni İş Kanunu ikame edilmiştir. Bu Kanun çalışma şartlarında işçiler yararına değişiklikler yapmış ileriki yıllarda da aynı istikamette yeni tadillere de uğramıştır. Bu arada çeşitli mevzuat yoluyla hafta tatili, yıllık izin, Ulusal Bayram ve genel tatil günleri için ücret ödenmesi zorunluluğu devam ettirilmiştir.

Kanaatimizce 1961 Anayasasının Türk çalışma hayatına getirdiği en önemli sosyal gelişmeler sendikalaşma hareketine yeni bir boyut kazandıran toplu sözleşme, grev ve lokavt hakları olmuştur. Nitekim işçi sendikaları «sosyal devlet» esprisi paralelinde 1963 yılından bu yana grev aracını da kullanarak yaptıkları toplu söz-

leşmelerle bir taraftan çalışma şartlarında İş Kanunu ve diğer mevzuatın öngördüğü kanunî normlar üzerine çıkmışlar diğer taraftan devamlı ücret artışı sağladıkları gibi Dünyanın hiçbir ülkesinde eşi görülmeeyen seviye ve çeşitlilikte sosyal yardımlar elde etmişlerdir.

Meslenin başka bir yönünü aydınlığa kavuşturmak ve sık sık tekrarlanan bir temel iddiayı cevaplandırmak için, bir Devlet kuruluşu olan Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından yayınlanan resmi istatistiklerle işçi ücretlerinin hayat pahalılığından daha yüksek oranlarda arttığını burada belirtmek yerinde olacaktır.

Bu mukayese Sosyal Sigortalar Kurumunun 1969 yılı Çalışma Raporunun 19 ncu sahifesinde, 1974 yılı Çalışma Raporunun 31 nci sahifesinde yer verilmiş olan tablolardan aynen yararlanılmak suretiyle aşağıda bilgilerinize sunulmaktadır.

TABLO I

Yıllar	Fiyat Endeksleri	Günlük Ortalama Ücret Endeksleri
1963	100	100
1964	101	109
1965	109	121
1966	115	131
1967	123	144
1968	127	158

TABLO 2

Yıllar	Fiyat Endeksleri	Günlük Ortalama Ücret Endeksleri
1968	100	100
1969	107.3	113.9
1970	115.2	125.2
1971	133.7	139.3
1972	150.2	155.5
1973	174.2	192.8
1974	204.4	241.9

Her iki tablonun tetkikinden de anlaşıldığı üzere ülkemizde toplu sözleşme uygulamasına başlandığı 1963 yılından bu yana üç-

ret artışları daima fiat artışlarından daha hızlı olarak gerçekleşmiştir. Diğer bir ifade ile işçilerimizin ücretleri reel olarak yükselmektedir. Hele referans olarak gösterilen Sosyal Sigortalar Kurumu Çalışma Raporlarında bu istatistiklerde kullanılan ücretlere, aynı menfaatler kanunî ikramiyeler, doğum ve ölüm yardımları ve çocuk zamları gibi sosyal yardımların dahil olmadığına belirtildiği göz önünde tutulursa işçilere sağlanan ücret ve diğer menfaatlerdeki gerçek çoğalma daha iyi değerlendirilecektir.

Bu bölümde özetlenen bütün bu gerçekler özellikle son yıllarda Türkiye'de çalışanlar lehine hangi ölçüde bir sosyal gelişmenin vukubulduğunu ve sosyal hukuk devleti kavramına uygun hareket edildiğini ortaya koymakta ve böylelikle merhamet ve sefalet demogjisi ile sömürü edebiyatının yersizliğini kanıtlamaktadır.

V. SONUÇ

Konfederasyonumuzca Türkiye Barolar Birliğince tertiplenen Ekonomi - Hukuk Kongresine sunulan bu Tebliğin ilgili bölümlerinde şu tarihi gerçekler dile getirilmiştir :

Türkiye'nin içinde bulunduğumuz asırda geçirdiği siyasi gelişme İmparatorluktan Cumhuriyete ve tek partili meclis sisteminde çok partili hürriyetçi parlamenter demokratik rejim sonucuna doğru olmuştur.

Türkiye'nin Cumhuriyetin ilânından bu yana sahne olduğu ekonomik gelişme devletçilikten hür teşebbüsün ağırlık taşıdığı bir sonuca ulaşmak yönünde cereyan etmiştir.

Bu iki tarihi gelişme ve vakıta «hürriyet içinde refah» prensibi çerçevesinde birbirini en mükemmel bir şekilde tamamlarken ve erişmeyi amaç edindiğimiz Batı medeniyetine dahil ülkelerde alınan olumlu sonuçlar bu paralellik anlayışından başka hiçbir temel faktöre atfedilemezken, Türkiye'de ne siyasi rejimde, ne hürriyetçi ekonomik düzende sonu meçhul karanlık tecrübelerle girişmek istenmesi doğru ve haklı olamaz.

Siyasi rejim ve ekonomik düzen bakımından arzulanan sonuçlara bütün milleti en ideal şekilde ulaştıran ve yarım asırdan fazla bir süredir bu istikamette gelişen hürriyetçi parlamenter de-

mokratik rejim ve onun ayrılmaz bir parçası olan hür teşebbüs akımı tarih hiçe sayılarak geriye döndürülemez.

Hal böyle iken asıl ne olduğu anlaşılammış ve bir türlü izahı edilememiş bir siyasi slogandan öteye gidemeyen «Halk Sektörü» kavramının ekonomik hayatımız için övgülerle ileri sürülmesi, hele Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu'nun raporunda öne sürüldüğü için Birlikten ne olduğunun açıklanmasını beklediğimiz «Ekonomik Kamu Düzeni» gibi müphem, karışık ve zihinlerde tereddüt uyandıran bir başka kavramın Anayasa Hukuku gereğince kurulmasının istenmesini anlamak mümkün değildir.

Bu davranışlarla asırlık nehirler geriye mi akıtılmak istenmektedir?

Türk Devletinin başına yeni gaileler çıkarılmak amacı mı güdülmektedir?

«Millileştirme» teriminin arkasında hangi niyet yatmaktadır?

Ülkemizde mevcut olmadığı halde ekonomik devleşmeyi önlemek, anti-kartel, anti-tröst tedbirler almak konuları üzerinde bir başka yıpratma konusu icat etme zihniyeti ile mi durulmaktadır? Aslında, Konfederasyonumuzun 4. Bölümde Türkiye Cumhuriyeti'nin hürriyetçi parlamenter demokratik rejim çerçevesinde tüm çalışanlara ve vatandaşlara gerekli bütün sosyal hakları, bazan Batı ülkelerindeki ölçüleri de aşacak şekilde nasıl sağladığı teker teker anlatılmış bulunmaktadır.

Son olarak, şu hususları da açıklığa kavuşturmakla büyük yarar olacaktır :

Anayasamızda yer alan «sosyal hukuk devleti» kavramının mevcut ekonomik düzeni değiştirmek amacıyla bazı çevrelerce sık sık ileri sürüldüğü gözden kaçmamaktadır. Ancak, dikkat edilmesi gereken husus, Anayasamızın «sosyal devlet dediği sosyalist devlet» demediğidir. Bu duruma göre «sosyal devlet» kavramı ile devletin ekonomik yapısı tarif edilmemektedir. Bu itibarla Anayasamızı her türlü sosyalizme açıktır şeklinde yorumlamak yanlıştır, maksatlıdır. Bütün diğer hürriyetçi parlamenter demokratik rejimlerle idare edilen ülkelerde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik rejimi hür teşebbüsün ağırlık taşıdığı karma ekonomidir. Bu ekonomik düzende hür teşebbüsün ye-

rinin tartışılması dahi siyasi rejimimiz açısından sakıncalıdır. Zira hür teşebbüs ekonomisine dayanmayan bir ülkede siyasi demokrasiden söz etmek imkânı yoktur.

Kollektivist sistem ile hür teşebbüs sistemini birbirinden ayıran bazı ana unsurlar vardır ki, bunların birisinin olmadığı yerde hür teşebbüs ve demokratik rejimden bahsetmek kabil değildir.

Bunlar :

- Özel mülkiyet ve miras hakkı
- Çalışma ve sözleşme hürriyeti
- Özel teşebbüs kurma hakkı
- Sendika kurma ve toplu sözleşme haklarıdır.

Bu haklara dayanarak herkes serbestçe özel teşebbüs kurabilir, sermayesine tek başına veya ortaklaşa sahip olabilir, kararlarını bir üst komiteden emir almadan gerçekleştirebilir ve serbestçe sözleşme yapabilir. İşçiler de çalışmakta veya çalışmamakta iş değiştirmekte ve çalışma şartlarını müzakere etmekte hürdür. Devletin en büyük yöneticiden en mütavazi çiftçi ve işçiye kadar herkesi tayin ve azledebileceği, herkesin ücretini, gelirini sırf kendi tespit ettiği kıstaslara göre ayarlayabildiği, herkesin idari otorite ile ihtilâfa düşünce cezalandırılmaktan, sürgün edilmekten, işsiz bırakılmaktan başka alternatifi olmadığı, hak arama hürriyetinden bahsedilemeyen bir ülkede demokratik rejimden söz etmek imkânı var mıdır? Tarih Marsist tezin yanlış ve geçersiz olduğunu ortaya koymuştur.

Sosyal hakların mevcut olmadığı bir ülkede kişi hakları ve siyasi hürriyetler mevcutsa fertlerin oy hakkına dayanmak suretiyle siyasi iktidarlara bu hakların tecellisi yönünde istikamet vermeleri mümkündür. Nitekim, 19. yüzyıl Avrupa ülkelerinde gelişim çizgisi böyle olmuş ve Marks'ın beklediği ihtilâl ve proleterya diktatörlüğü gerçekleşmemiş, aksine sosyal refah devletine varılmıştır. Şu halde siyasi hürriyetin, kişi hürriyetinin mevcut olduğu her yerde sosyal haklara doğru kuvvetli bir yöneliş daima mevcut olacaktır. Hür demokratik parlamenter rejim sosyal hakların da garantisidir ve başka bir rejim aramaya ihtiyaç yoktur.

Hürriyetçi parlamenter demokratik rejimin ekonomik düzeni kolektivist yoldan geçmez. Bu rejimin temel faktörü ağırlığını hür teşebbüsün teşkil ettiği karma ekonomidir. Sosyal hakların sağlanmasının da kullanılmasının da yolu sınıf kavgası ve rejim değiştirme eylemleri değil, hürriyetçi demokratik parlamenter rejimin varlığı ve sağlıdır.

